ՈՒՐԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1-3
VENDREDI - DIMANCHE
1er-3 JANVIER
1993

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԱՅՐԱՆԴ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 900 Ֆ· — Վեցամսեայ : 460 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·200 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ· (շաբաթաթերթ առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ·

68ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17·964 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 68e ANNEE — N° 17.964

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

Կոտրած Բաժակին Տօնը

Եզեւենով, մոմով, փայլով ու քիչ մը աւելի դժուար ճարուած ժպիտներով երբ հրաժեշտ կուտանք տարուան, աւանդութիւնը կ'ուզէ որ վակուին հաշիւները ա-նոր հետ. ճչդուի բերածն ու տարածը: Ըսուին սպասումներն ու զոհուածները:

Ի՞նչ կը ձգէ տարին աւելի քան՝ արիւնի, սուլի, վայրագութեան բաւական լայնածիր համանապատակեր մը ու գոհ ըլլալու աւելի ու աւելի քիչ բան: Պատերազմը ամէն օր քիչ մը եւս միս - ոսկոր դարձած, իր ուրուականը կը պտըցնէ բազմաթիւ սահմաններու երկայնքին. անոր բռնկցուցած հնոցները իրենց սպառնալիքը կը տարածեն չատ աւելի մեծ զանգուածներու վրայ: Ու ո՞վ կրնայ ըսել թէ մարդկութիւնը Քուէյթի մը դիւրութեամբ պիտի յաջողի մարել զանոնք. Եուկոսլաւիան, Սոմալին, Ղարաբաղը կարելի՞ է ըսել թէ յաջողած են ամբողջովին փլցնել անտարբերութեան պատը:

Կայ այլամերժութիւնը որ փորձուածին դառնութիւնը կը խառնէ յատկապէս Եւրոպացիին առօրեային, մինչ անոր մխիթիւնը դրեթէ իրագործուած հանդրուան է. կը վերնան սահմանները, կը ջնջուին բաժանումները, մինչ ամէն օր աւելութիւնը աւելի համարձակ քայլերով կը ջրջի նոյն տարածքին վրայ: Կարելի՞ է մխիթարուիլ դրդապատճառներու զանազանութիւն տեսնելով 30-ականներուն եւ դարավերջի մեր օրերուն միջեւ:

Աչխարհագրական այս մօտիկութիւնները կը դադրին խմաստ ունենալէ երբ կը դառնանք Հայաստանին: Հոն, չհասած կապին, լոյսին, հացին, ու պատերազմին, ցուրտին աքցանին մէջ ժողովուրդ մը կը ոգնի ապրիլ. իրրեւ թէ մերը:

Չկաներու թաղումթիւնը -- ոչ միայն լոյսին, հացին, ջերմութեան -- չատ բան տարած է երկու տարի առաջուան անոր հաւատքներէն: Ան այսօր չունեցածին կանգունով չափած է ամէն բան. չափած է երկկուան յոյսին բոլո՛ր լծակները: Վարդենիսի դիւղերուն, Գորիսի, Կապանի վրայ իյնող ռումբերը կեանքերու, տուներու, ճամբաներու հետ քանդած են նաեւ այդ ժողովուրդին տարիներու երազները, երբ կը նշմարէ թէ իր վատահած լեռները ձիւներու տակ կորսուած բլրակներ էին միայն:

Ան դասը առած է իր զեկավարներէն, կուսակցութիւններէն, մասնաւորականներէն, դրացիէն, բարեկամէն փշալարերու ետին հրաշավէպի վերածած Սփիւռքէն. անկէ, որուն 300 -- 400 հազարնոց մէկ զանգուածը ամիսներէ ի վեր ոչ կրցած է «Հայաստան» հիմնադրամին մարմին մը գոյացնել, ոչ ալ դեսպանատան երկու քար հայթայթել իրրեւ թէ տարիներու, սերունդներու երազ՝ անկա՛խ Հայաստանին: Չէ կրցած, որովհետեւ չէ ուզա՛ծ կարենալ, այն վախով որ ատիկա փոխանցումը պիտի նշանակէր իշխանութեան մը զոր ունենալ կը կարծէ...:

Ու այս բացականերու բաղմութեամբ կոտրա՛ծ հաչիչին բաժակը, հայաստանցին Նոր Տարին կը դիմաւորէ իրականութեան հետ յարաղած հանդիպումը ոնելով. պատրանքը վանածին չէչտը կայ Բաքուէն Շուշի ապատանած կնոջ խօսքին մէջ երբ կ'ըսէ. -- «ոչի՛նչ որ մի ինչ նեղութիւն կրեցիք այսօր. մեր ազգը յոյսը չի կորցնի թէ վաղը լաւ կը լինի»:

Ո՞ր զեկավարը, ո՞ր պատերազմը, ո՞ր աղէտը մինչեւ այսօր զօրեց խախտել այս վատահութիւնը:

Ա. ԹՕԹՕՑԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՒՐՈՊԱՆ ԿԸ ԾՆԻ Յունուար 1-ին, ինչ որ բաւական փոփոխութիւններ կը բերէ անոնց: Մաքսային 60 միլիոն փաստաթուղթեր կ'անհետանան: Օդակայաններու մէջ, անցագրերը կը չարունակուին քննուիլ, բայց ոչ ճամպրուկները, որոնք սպիտակ եւ կանաչ ինքնակպիչով մը պիտի զանազանուին անոնցմէ որոնք չեն պատկանիր Հասարակապետութեան: Ապահովագրութեան գետնի վրայ, այլեւս կարելի կը դառնայ որեւէ պայմանագրութիւն ստորագրել Հասարակապետութեան մէկ որեւէ երկրի մէջ, բայց, ապրած երկրին օրէնսդրութիւնը կը գործադրուի: Կարելի է կառք մը գնել որեւէ երկրի մէջ, բայց, Թէ-Վէ-Ա-ն կը վճարուի կառքին արձանագրուած թիւին համապատասխան երկրին մէջ: Տուրքէ դուրս խանութները, սկզբունքով պէտք է անհետանային, բայց արտօնութիւն ստացան մինչեւ 1999 Յունիս: Յունուար 1-էն, ապրանք, դրամագլուխ ազատօրէն կ'անցնին սահմանագլուխները, ինչ որ չի նշանակեր թէ հսկողութիւնները կը դադրին: Կարելի է, մինչեւ 50 հազար ֆրանք ներդրումները ընել որեւէ երկրի մէջ: Հեռաձայնի մարզին մէջ, պէտք է ամբողջ հասարակապետութեան ընդհանրացուի 00ն արտասահմանի համար, բայց, առայժմ, Ֆրանսայի համար ի զօրու կը մնայ 19-ը:

ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻԱ իր մահկանացուն կնքեց Դեկտեմբեր 31-ին, կէս դիւերին եւ ծնան երկու Հանրապետութիւններ՝ Չեխիա եւ Սլովաքիա, որոնք արդէն իսկ դիւանագիտական յարաբերութիւններ հաստատած են: Առաջինին մայրաքաղաքն է Փրակա, երկրորդինը՝ Պրաթիսլաւա: Չեխոսլովաքիան ծնած էր 1918-ին, կազմուած չեխ շրջաններէ (Պոհեմիա եւ Մորաւիա) եւ Սլովաքիա: 1938-ին, Միւնխի «Ընորհիւ» երկիրը կը յանձնուէր Հիթլէրի (Պոհեմիոյ մէջ 3-ուկէս միլիոն Գերմանացի կ'ապրի): 1939-ին, ան կը գրաւէր Պոհեմիա -- Մորաւիան եւ Սլովաքիան իր անկախութիւնը կը հռչակէր եւ ինքզինք կը դնէր «Նացիի բարեացակամ պաշտպանութեան» տակ: 1945 Մայիսին, Փրակայի մէջ ապստամբութիւն կը ծագէր եւ երկիրը կ'ազատագրուէր ամերիկեան բանակին այլ մանաւանդ խորհրդային բանակին կողմէ եւ 1946-ին համաձնաժողով համամիտման դահլիճ մը կը կազմէր: 1948-ին, ցոյցերէ ետք, համաձնաժողովները իշխանութիւնը ձեռք կ'առնէին: 1968-ին Տուպչէք կ'անցնէր կուսակցութեան դլուխը, բայց, Մոսկուա կը սպառնար, երբ ան ժողովրդավարացում կը խոստանար եւ նոր դիմադիծ մը կ'ուզէր տալ ընկերվարութեան: Քանի մը ամիս ետք, «Փրակայի գարունը» վերջ կը դնէր խորհրդային բանակի հրասայլերով եւ Հուշաք կը դրաւէր Տուպչէքի աթոռը եւ կը ձեռնարկէր «բնականոնացման»: 1990-ին է միայն որ տեղի կ'ունենային առաջին ազատ ընտրութիւնները, նախորդ տարուան վաքլաւ Հաւէլի հանրապետութեան նախագահ ընտրուելէն ետք: Ան կրկին կ'ընտրուէր 1990 Յուլիս 5-ին, կը հրաժարէր 1992-ին եւ նոյն տարին դաշնակցային Խորհրդարանը ծայրը ծայրին կը քուէարկէր չեխոսլովաք դաշնակցութեան կազմալուծումը:

ՉԻՆԵԱԼ ՄԻՋԱՄՏՈՒԹԵԱՆ մը հարցը Պոսնիա կը չարունակէր վիճարանութիւնները նաեւ նիւթ ըլլալ, Ֆրանսա կը պնդէր ՄԱԿ-ի կենսական դերին վրայ եւ Արտաքին նախարար՝ Ռոլան Տիւմա առաջարկեց Պութրոս Պութրոս Ղալիի որ յատուկ կանոնադիր մը չնորհուի Սարայեւոյի, այսինքն պաշտպանել քաղաքն ու իր բնակիչները որոնք «անհանդուրժելի պայմաններու մէջ կ'ապրին»: ՄԱԿ-ի ընդհանուր քարտուղարը Սարայեւօ կը հասնէր Դեկտեմբեր 31-ին: Մարտերը կը չարունակուէին բուռն կերպով:

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆԸ քիչ մըն ալ աւելցաւ, Ֆրանսայի մէջ, Նոյեմբերին, 1% յաւելում արձանագրելով: Գործազուրկերու թիւը հասաւ 3 միլիոն 28 հազար 282-ի: Ընդհ. ձեւով անտեսական վիճակը չատ ծանր է եւ գործածէրերն ալ օրէ օր աւելի յոռետես:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՊՈՒՇ փառքով կ'ուզէ թողուլ իր աթոռը եւ Սոչի կ'երթայ, որպէսզի Ցունուար 2-ին եւ 3-ին, հանդիպի Ելցինի, որու հետ պիտի առորագրէ Սթարթ 2, ապագինման համաձայնագիրը: Նախապէս, Դեկտեմբեր 31-ին, Միացեալ -- Նահանգներու նախագահը Սոմալի գացած էր, ուր ապահովութեան պատակարգ միջոցներ ձեռք առնուած էին: Ամերիկեան զօրքը կը գրաւէր զէնք, հրթիռ, զրահապատ կառք Մոկատիսիոյի մէջ: Հարիւր հազար թոյուիկ ալ նետած էին, օդանաւերէ, սոմալի լեզուով, ուր կ'ըսուէր. -- «Ոեւէ անձ որ զէնքով նչան առնէ բազմազգեան ուժին վրայ, կը ըսպանուի»: Ըստ «Նիւ -- Եորք Թայմզ»ի, սոմալիցի խմբակ մը աւելի քան 100 կրօնապետ, գործի մարդ եւ այլ անձեր ջարդած է ամերիկեան զօրքին ցամաքահանման նախորդ օրը:

ԻՍՐԱՑԻԼԻ վարչապետը կը թելադրէ որ երրորդ երկիր մը ընդունի 415 Պաղեստինցիները, որոնք մէկտ վրաններու տակ կը մնան ցուրտին բուքին: Կը թուի որ Ռապին քիչ մը լեզուն փոխած էր եւ կը յայտարարէր նաեւ թէ արտաքսումները կրնար ջնջել եթէ պաղեստինեան կազմակերպութիւնները հրաժարին ահաբեկչութենէ:

ՊՐԱԶԻԼԻ նախկին նախագահը Ֆերնանտօ Գոլոր ութ տարուան համար կորսընցուց քաղաքացիական եւ քաղաքական բոլոր իրաւունքները: Ծանօթ է որ ամբաստանուած էր կաշառակերութեան եւ պաչտօնի չարաչահութեան համար:

ԱՄԱՆՈՐԻ առթիւ, «Յառաջ» լոյս չի տեսներ Ուրբաթ օր (Շաբաթ, Յունուար 2-ի թիւ): Մեր յաջորդ թիւր՝ երեքշաբթի, Յունուար 5:

ՀԱՑԱՍՏԱՆ

10 ՄԵՌԵԱԼ ԵԻՍ ՏԱՈՒՇԻ ՇՐՋԱՆԸ

Դեկտեմբեր 31-ին, կապի հայթայթումը օրական 4 միլիոն խորանարդ մեթր էր եւ միչտ յոյս կար բարելաւման: Նախորդ օրը Թիւրքմենստան պատահած արկած մը վախ ստեղծած էր որ այդ քիչն ալ դադրի, բայց, բարեբախտաբար կարելի եղած էր արագօրէն դարմանել:

Նախորդ օրը բուռն կերպով չարունակուած էին մարտերը Տաուշի շրջանը եւ ազերի յարձակումներու հետեւանքով 10 Հայ մեռեալ եւս կար:

Դեկտեմբեր 30-ին, Երեւան վերադարձած էր Գերագոյն Խորհուրդի նախագահը՝ Բաբգէն Արարքցեան, խորհրդարանական նախագահներու այն ժողովին որ դումարուած էր Ս. Պետերսբուրգ եւ ուր ծեծուած էին չահեկան հարցեր: Տեղի ունեցած էին նաեւ անհատական հանդիպումներ:

Դեկտեմբեր 31-ին, երկու օրուան համար մագուխի պահեստներէն պիտի տրամադրուէր ժողովուրդին ծնական օրերու առթիւ: Հինդչաբթի օր -- Դեկտեմբեր 31 -- մեթրօն կը բանէր:

*

ՄԱՀ՝ ԼՈՒՍԻՆԷ ԶԱՔԱՐԵԱՆԻ

Հինդչաբթի, Դեկտեմբեր 31-ին, երբ թերթը մամուլին կը յանձնէինք, ցաւով իմացանք որ նախորդ օրը, Երեւանի մէջ իր մահկանացուն կնքած էր ծանօթ երգչուհի, եզակի մեկնաբան հայկական պատրագի՝ Լուսինէ Զաքարեան:

Ծնած էր Ախալցխա, 1937-ին; 1962-ին աւարտած էր Երեւանի Երաժչտանոցը:

Երգացանկը գլխաւորաբար նուիրուած էր հայ դասական եւ միջնադարեան երկերուն:

ՆՈՐ ՏԱՐԻՆ

Այս գիշեր հագուած, սրգուած Նոր Տարին
Առտուան լոյսին կը սպասէ տենդոտ.
ոգիներ անդարձ կորգեցին, տարի՛ն
մեր գրկէն հինին ձայները ծանօթ:

Նոր Տարուայ ընծայ պայծառ լուսինկան
սազեր է գիւղին լեռները բոլոր.
երգերը ծերին, ճիչերը մանկան
կ'արձագանգեն թունդ խազերով մոլոր:

Իղձերու շարք մը պլլուած սրտին՝
վառ յոյգերու մէջ կ'օրրէ գայն ուժգին.
բորբոքուած հուրհովն յոյգերու անշէջ
կը ծփան սիրտերն ըղձանիւներու մէջ:

Դիշերուան վերջին պահերուն լըռին
ձայներն ու լոյսեր յանկարծ կը մարին.
եւ բեհեզներովն կապոյտ կամարին
պճնուած աշխարհ կու գայ Նոր Տարին:

ՄԻՍԱՔ ՄԵԹԱՐԵՆՑ

1993 1993

ՅԱՒԻՏ

*Ամէնուրի աղթիւ յաւիտեան
orter կը մաղթէ իր բոլոր
բնիթերցողներուն
եւ շնորհակալութիւն
կը յայտնէ բոլոր անոնց
որոնք փութացին
շնորհաւորել իր Նոր Տարին*

ԿԱՂԱՆԴԸ

Ն. ՍԱՐԱՖԵԱՆ

Ապրելու կամքին ծօնն է Կաղանդը: Ծառը՝ իր խորհրդանշանը: Տակալ ծառին պէս ճմրան հովերուն եւ ձիւներուն, վերթափառիկիլ գարնան հետ: Այսպէս կ'ըմբռնեն Կաղանդը բոլոր ժողովուրդներն ալ: Բայց մենք ենք որ կը հասկնանք ու կը զգանք զայն՝ իր ամբողջական լմաստով, խորհուրդով, իր ուրախութեամբ եւ տխրութեամբ: Մեր կամքը գարերու խորէն եկող անխորտակելի ուժ մըն է: Ու մեր մաքառումը եղած է մեծ, եղերական: Ոչ մէկ ժողովուրդ մենէ աւելի պէտքը զգացած է յոյսին: Ու մեր յոյսը ոչ մէկ ժողովուրդի մէջ կը գտնենք:

***

Մարդկային մտքին հոյակապ ստեղծագործութիւններէն մէկն է Կաղանդը: Տօն մը՝ որ կուգայ հեթանոսութենէն, կը չքեղանայ քրիստոնէութեան մէջ, պիտի ապրի միշտ: Պէտք է միշտ տառապանքէն յոյսին տանող ոգի մը: Մարդկութեան խորունկ պահանջներէն մէկն է:

Այդ օրը՝ մեծերը կը նային դէպի մանկութիւն եւ մանուկները դէպի ապագան: Մեծերը, մաշած, խաթարուած՝ կեանքի վերը, յոգնած ու հիասթափ՝ յանկուցթեամբ կը նային տղոց որ կ'ապրին հրաշքներու աշխարհի մը մէջ: Ու կ'ուզեն որ անոնք մնան այդ աշխարհին մէջ՝ ուր պիտակցութիւնը չէ տարածած տակաւին իր ցաւերը: Որովհետեւ անոնք պիտի չգտնեն անդամ մըն ալ այդ երանութիւնը մէկտեղութեան:

Ու պզտիկները, որ չեն գիտեր այդ երանութեան չարգը, կը նային դէպի գալիքը: Կեանքն է իրենց երազը: Ու կեանքին հրաշքն է երբ իրականութիւնը, այնքան դաժան մեծերուն համար, կը դառնայ խորհրդաւոր զեղեցկութիւն՝ տղոց մխամիտ աչքերուն դիմաց:

Ճառալի բան մը կայ այս բոլորին մէջ: Բայց կը վառենք մոմերը ծառին: Ցաւ եւ լոյս անբաժան են, Գեղեցկութիւն մը կայ մեծերուն մանկացման մէջ: Ուրիշ մը՝ պզտիկներուն մեծնալու կարօտին մէջ: Ու կը մոռցուի ցաւալին՝ անսահման խանդավառութեան մը եռին:

Պատրաստիր է յոյսը երազին պէս, բայց անհրաժեշտ, չքեղ:

Սրտաբացութեան օր է Կաղանդը: Կը յիշեմ, հեռաւոր երկրի մը մէջ՝ լուսաբացէն առաջ՝ մինչ կը տեղար ձիւնը, պատանիներ՝ երգելով, կը ծեծէին դռները, կ'ուզէին իրենց նուէրները: Տունէ տուն կ'անցնէին հէքեաթային էակներու պէս՝ իրենց լապտերներով: Ու կը բացուէր ամէն դուռ, կուտար իր նուէրը: Կաղանդին՝ կը զգանք տալու առաքինութեան զեղեցկութիւնը:

***

Բարութեան եւ եղբայրութեան օր է Կաղանդը:

Կ'ըսեն թէ մեր հայրենի հողերուն վրայ, Կաղանդի գիշերը, մեր մեռելները դուրս կուգային իրենց խաւարէն, կարօտ՝ այդ բարութեան՝ որ իրենց երազը եղաւ: Անոնք անլիրաւուած, նահատակուած՝ կը վերադառնային զէպի ողջերուն աշխարհ՝ տեսնելու համար թէ իրագործուա՞ծ է երջանկութեան, ազատութեան եւ բարութեան հրաշքը՝ զոր չտեսան՝ երբ ողջ էին: Ու անոնք՝ մաքրուած՝ իրենց աշխարհիկ կիրքերէն՝ կուգային ըսել ապրողներուն թէ կեանքին միակ լմաստութիւնը բարութիւնն է, սէրը եւ աշխարհիկ կիրքերէն, տենչերէն, անհատական հաշիւներէն անդին է հոգիին իրական մասը, յաւիտենականը, խորը: Հոգին է կարեւորը եւ ասիկա պէտք է զօրանայ իր մակերեսային կերպարանքին տակ, օգտուելով անկէ, տառապելով անով, արտաքին աշխարհով: Ու աւանդութիւնը կ'ըսէ թէ մեռելները կը ցաւին չատ մը ապրողներու վրայ որոնց մէջ չեն գտներ այդ հոգին:

Ամէն մարդ որոմում մը կը զգայ այդ գիշեր իր կուրծքին տակ:

Մեր աւանդութիւնը պիւղ կը բերէր տակաւին անտառներուն մէջ թափառող մսկոտ եղնիկները, արջերը, գայլերն իսկ եւ մարդկային լեզու մը կուտար անոնց՝ որպէսզի պատմեն իրենց ցաւը եւ մարդիկ հասկնան զիրենք:

Հաղորդութիւն մը կայ Կաղանդին օրը աշխարհի բոլոր էակներուն միջեւ եւ մանկութիւն մը կայ այս հաղորդութեան եռին: Նման ենք տղոց որ կը խօսին իրենց եղնիկներուն, ձիերուն, ու թռչուններուն հետ ու առասպելական էակներուն հետ:

Աստղերուն հետ նաեւ:

***

Բայց անխառն չէ այս զեղեցկութիւնը, աւա՛ղ: Զգալով հանդերձ այս բոլոր զեղեցկութիւնները, մարդիկ չեն մոռնար իրենց հաշիւները: Կը բանին աշխատանոցները զինքերուն: Կը զործեն զաւերն ու նենգութիւնները ճակատներուն եռին: Եւ ուրախը կը մոռնայ թշուառը, ուժովը կը խորհի տկարը ճմլելու: Ու այս չարիքը կը տեսնենք տղոց մէջ իսկ, որոնց բնազդները, աւա՛ղ, անխառն չեն նաեւ: Զինքերու ու ասպատակութեան պատմութիւններ կը տեսնենք իրենց պզտիկ ձեռքերուն մէջ: Ներկայ է անճկութիւնը:

***

Այսպէս, Կաղանդը կը նմանի տխուր, խռովիչ երաժշտութեան մը՝ որ կ'ուզէ յաղթանակով վերջանալ, ուրախութեան լոյսեր արձակելով: Ամբողջ կեանքն է այդ երաժշտութեան եռին: Գոյութեան հարցն է: Ու իրապաշտ եւ վերացական, նիւթական եւ զերբնական է Կաղանդը՝ այդ գոյութեան պէս:

Կը լսուին վսեմ աղաղակներ՝ անդունդէ մը վեր՝ ուր հրէշներ կ'ալեկոծեն:

***

Գիշեր մը, տան մը մէջ, նախկին որբ մը կը խօսէր իր տեսածներէն: Ցաչողած էր կեանքն ի վեր, ընտանիք կազմած, բայց երազը կոտրած էր իր մէջ ընդմիշտ: Թուրքէն վերջ, տեսած էր հրէշութիւնը օտար զերեվաճառներուն, միսիոնարին՝ որուն չրթներէն աղօթք ու արդար խօսքեր կը լսուէին միայն:

Ի՞նչ թելադրել իրեն: Այս ցաւը, հիասթափութիւնը զոր կը լսենք մեր զարաւոր պատմութենէն վեր, կը մղէ մեզ մաղթել ուժ եւ բրտութիւն: Մաս կը կազմեն ատոնք ալ ապրելու կամքին:

Այսպէս, երբ զրուած է սեղանը, բեռնաւորուած աւանդական ուտելիքներով, երբ աստղեր ու մոմեր իրենց լոյսը կ'ածախեն ծառին ճիւղերուն մէջէն, երբ՝ կը խայտան մեր երախաները որ կը կոչուին այսօր Ժան ու Ժագ, Ժակլին ու Լիլիան, վրդովում մը կը տեսնուի տան մարդուն ճակատին վրայ: Կարօտներ կ'եռբեան ու դառն յիշատակները...

Բայց Կաղանդը ոլասիս մըն է այս իրրով մոռծումներուն մէջ: Այդ օրը, մոռնալով ամէն բան, կ'ուրախանանք, կը յուսանք: Տառապանք, ճիգ եւ կորով կը պահանջէ մենէ այն ինչ որ կը սպասենք: Կ'ընդունինք: Լոյսերու մէջ ենք ... իմաստութեան օր մըն է Կաղանդը: Այդ լոյսը կաչկանդող, այրող սօսինձ է ոմանց համար: Բայց լոյս է: Սիրելի:

***

Նման է մեր ցեղին չմեռնող ոգիին, որ, մաքառելով իր ճակատագրին դէմ, կը պահէ մաքուր երազ մը, տառապելով հանդերձ կը նայի յոյսին՝ հակառակ իր բոլոր հիասթափութիւններուն: Մեծ է ապրելու իր կամքը:

Ոչ մէկ ժողովուրդ կը հաւատարի մեղի՝ երբ կը տօնենք Կաղանդը: Սեզանի ծառը չի զար մեր հայրենի լեռներէն: Բայց ան, այսպէս, կը զառնայ աւելի լուսաճակ՝ մեր կարօտներով եւ կրկին մեր լեռներուն տէր զառնալու կամքով:

Ն. ՍԱՐԱՖԵԱՆ

ՀԻՆ ԷՋԵՐ ԹԷՈՊԻԿԷՆ

ԺԱՄԱՆԱԿԻՆ ՈՒ ԲՆՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏ

ՏԱՐԻ,

ՏՈՄԱՐԱԳԻՏԱԿԱՆ

Ամանորի տօնախմբութեանց, նախնի սովորութեանց, կաղանդ բառին ծագման եւ ամեռ եղանակին վրայ ակնարկներ ճըշդելէ առաջ, կարեւոր է խօսիլ նախ ՏԱՐիին վրայ:

Ըստ տոմարագիտութեան, Տարին կը կոչուի «արեգակնային» եւ «լուսնային»: Առաջինին չափը կը հաշուըի այն ժամանակին վրայ զոր Արեւը կ'անցունէ՝ խաւարման ծիրին չուրջ յածելու առեն, այսինքն յեղյեզակէ յեղյեզակ (solstice) կամ հասարակածէ հասարակած: Ժամանակի այդ չափն է 365 օր, 5 ժամ, 48 վայրկեան, 51 րոպէ եւ 6 եւվայրկեան: Իսկ լուսնային տարիին չափը կը հաշուըի 12 լուսնական ամիսներուն վրայ, որոնցմէ իւրաքանչիւրն է 29 օր, 12 ժամ, 44 վայրկեան, 2 րոպէ եւ 8 եւվայրկեան: Այսպէսով լուսնային տարին կ'ունենայ 354 օր, 8 ժամ, 48 վայրկեան եւ 34 րոպէ:

Եգիպտացւոց տարին կազմուած էր 360 օրէ՝ բաժնուած 12 ամիսի, 30-ական օրնոց, որով կ'աւելնար միշտ 5 օր, -- պարզ օրացոյցներուն վերջը դասուած «Աւելեաց» բառը:

Հրէից տարին կազմուած էր 12 ամիսէ՝ փոխն ի փոխ 30-ական եւ 29-ական օրնոց, որով տարին 354 օրէ կը բազկանար եւ 3 տարին անդամ մը 30 օրնոց ամիս մը կ'աւելնար. այն առեն՝ տարին 384 օր կ'ըլլար եւ կը կոչուէր «նահանջ»: Եօթը տարին անդամ մը կուգար «չաբաթական» կոչուած տարին, իսկ 40 տարին անդամ մը՝ «յոբելեան» տարին: -- Ցունաց տարին (360 օր) թէ՛ լուսնային էր, թէ՛ արեգակնային. ամիսները կը հաշուըէին լուսնին ընթացքին համեմատ, իսկ տարիին երկարութիւնն՝ արեւին ընթացքին համեմատ: -- Հռոմայեցւոց տարին առաջները 10, յետոյ 12 ամիս էր:

Քրիստոսէ 47 տարի առաջ, Ցուլիոս Կեսար տոմարը կարգի դնել տալով Սոսիգենես աստղաբաշխին՝ տարին 365 օր որոշեց, իսկ 4 տարին հեղ մը 366 օր. այս վերջինը կոչուեցաւ «նահանջ»: Բայց Ցուլեան տարին 11 վայրկեանի եւ 10 -- 12 րոպէի մը չափ երկար էր, որով 134 տարուան մէջ օր մը կ'աւելնար, իսկ 400 տարուան մէջ՝ 3 օր: Ուստի Գրիգոր ԺԳ. Պապը տոմարը կարգի դնել տալով՝ 1582 տարիին վրայ 10 օր բարդեց, Ցուլիոսէն մինչեւ այդ օրը զոյացած ժամանակի սխալն ուղղելու համար: Բոլոր Եւրոպացիք այդ տոմարն ընդունեցան, որ նոյն Պապին անուամբ յորջորջուեցաւ Գրիգորեան եւ որ ժողովրդեան կողմէ «ալֆոնսիկա» ըսուածն է (նոր տոմար):

Զընդունողները եղանք մենք՝ Հայերս, Ռուսերն ու Ցոյները, զայսօր անմօրէն կառչած մնալով Ցուլեանին (Ցուլիոս Կեսարին անուամբ կոչուածին), տարբերու ընթացքին մէջ այսպէս 13 օրի յապաղում մը կրելով Եւրոպացիներէն: Զի՞ մի որ երբ մեզի Ցունուար 1 ըլլայ, անոնցն ալ Ցունուար 14 կ'ըլլայ: Այս տարբերութիւնը դարերու ընթացքին՝ պիտի խոչորնայ, մինչեւ որ մենք զարնան, աւելի եռքերն ալ ամա՛որ պիտի ընենք Կաղանդը, մինչդեռ Եւրոպացիք անվրէպ եւ անխախտ կերպով ձմեռուան մէջ նո՛յն օրին: -- Մոռցանք ըսելու թէ մերինը հրապարակի բառով կը կոչուի «րումի», այսինքն հին տոմար. հին միտքի համակիրներնիս չեչտող յարմարա-դո՛յն որակականը...:

ՀԻՆ ՈՒ ՆՈՐ ԱԶԴԱՑ ՏԱՐեԳԼՈՒԽՆԵՐ

Հին աեն, ամէն ազգեր Տարեգլուխ իրենց մասնաւոր օրն ունէին: Հայերը, Քաղդէացիք, Եգիպտացիք, Պարսիկները, Փիւնիկեցիք, Ասորիներն ու Կարքեդոնացիք տարին կը սկսէին աշնանային զոր-դօրութենէն (équinoxe), -- մեր օրացոյցներուն մէջ «լինի տիւ եւ դիշեր հաւասար» բառածը:

Հրէից ալ քաղաքական տարին գրեթէ այդ առենին կը սկսէր, այսինքն Սեպտեմբեր 25-ին, իսկ եկեղեցական տարին՝ զարնանային հասարակածէն:

Ցունացի ամանորն առաջ Դեկտեմբեր 22-ին էր, յետոյ Ցունիս 22-ին:

Հռոմայեցւոց Հռոմուղոսի օրով զարնանային հասարակածին էր, իսկ Նումա Պոմպիլիոսի օրով՝ ձմեռուան յեղյեզակին:

Ֆրանսայի մէջ Ցունուար 1-ը հաստատուեցաւ 1564-ին, Կարոլոս Թ.ի հրովարտակով:

Պարսիկները տարին չրջանակով կամ մանեակով կը նշանակէին, Եգիպտացիք ալ՝ իր պոչը խածնող օձի մը պատկերով:

«ԿԱՂԱՆԴ» ԲԱՌԸ

Պիտի ցուցնենք հիմա թէ ո՛ւակից կուգայ սա մեր հայերէն ԿԱՂԱՆԴ բառը, զոր ռամիկ ժողովուրդը կաղբնտ կ'արտասանէ:

Հռոմայեցիք ամիսը բաժնած էին 3 մասի. Ամսամուտք (calendes), Իդոսք (ides) եւ Նոնայք (nones): Ատոնց նախընթաց օրերը կը կոչուէին Հակում (veille), ուր քրիստոնեայ ժողովուրդը դիշերն ամբողջ արթուն մնալով կ'աղօթէր: Իրր չարունակութիւն այս բարեպաշտիկ սովորութեան՝ յաջորդած է քրիստոնեայ ամէն ազգերու ծանօթ ծոմապահութիւնը:

Կաղանդ բառն ուրեմն կը սերի Փրնս. calende-էն: Ինքն ալ իր կարգին կը սերի Լտ. calandæ-էն, իսկ լատինականը՝ յունարէն գալին բայէն, որ կոչել, կանչել կը նշանակէ:

Տեսնենք թէ ի՞նչ ազերս ունի եղեր այդ կանչելը՝ Կաղանդին հետ: Հին աեն «կաղանդ» ըսելով կը հասկցուէին առաջին օրերը բոլոր ամիսներուն, երբ քուրմ մը Հռոմի Կապիտոլիոն տաճարը կը կանչէր ժողովուրդը՝ նոյն ամսուան մէջ ոճնախմբութիւնը ծանուցանելու համար:

Ի հնումն, Կաղանդը նուիրուած էր Հերա դիցուհւոյն, եւ հաստատուած՝ իրր պարագ հաստուցանելու օր: Եւ որովհետեւ հին Ցունաց ամիսները բնաւ ամսագլուխ չունէին, տակէ ծագում առած է հռոմէական սա աուութիւնը. «Ցունական Կաղանդին վճարել» որ համապօր է ծուռատիկին վճարել-ին, այսինքն երբեք չհաստուցանել-ին:

Կաղանդին՝ պարագ հաստուցանելու հռոմէական այդ վաղնջուց սովորութենէն հետեւցունելով, իրաւունք կ'ունենանք մտածելու թէ ներկայիս մէջ Ամանորի առթիւ բաթրոններու կողմէ իրենց պաշտօնէից տրուած բացառիկ ամաթոչակ -- պարգեւներ, երախտապարտեաներու կողմէ իրենց բարերարներուն մատուցուած նուէրներ, մատնաւորներու կողմէ մատնաւորներու տրուած ընծաներ, եւայլն, եւայլն, թերեւս չարունակութիւնն են այդ պատմական սովորութեան, զարուց ի զարս ձեւափոխուած հասարակ պարտքի եզանակէն՝ բարոյական պարտաւորութեան մը կերպարանքին, առնելով այսպէս՝ տեսակ մը հոգեկան հաճոյքի չէնքն ու չնորհը:

Հռոմէական տոմարագիտութեան համեմատ, Իդոսք կոչուածներն այն օրերն էին որ կ'իյնային իւրաքանչիւր ամսուան մէջ մինչեւ իննեակ, այսինքն

Մարտ, Մայիս, Ցուլիս, Դեկտ. 15

ՀԻՆ ԷԶԵՐ ԹԷՈԴԻԿԷՆ

ԿԱՂԱՆԴ ՈՒ ԶՄԵՌ

Յունուար, Փետր. Յուլիս, Հոկտ. 13
Ապրիլ, Յունիս, Սեպտ. Նոյ. 10

Իսկ Նոնայք էին Իդոսք կոչուածներէն 9 օր առաջ, այսինքն Մարտ, Մայիս, Յուլիս, Հոկտեմբեր 7 եւ մնացեալ ամիսներուն 5-րդ օրերը:

ՀԱՅՈՑ «ՆԱԻԱՍԱՐԴ»Ը

Հայեցի յորջորջմամբ, պէտք էր Նաւասարդ կոչել Յունուարը, թէեւ հին Հայոց կռապաշտութեան օրերուն՝ Ամանորը ձմեռ եղանակին չէր հանդիպեր: Մեր նախահարց նաւասարդեան սովորութիւնք -- որոնք արդէն նկարագրուած են հայ քանասէրներէ, -- զարդած են հեազհեազ Քրիստոնէութեան տարածումով, մինչեւ որ Հայերս փոխանակած ենք տօնոլթի այդ մասնաւոր արարողութիւնները՝ Հռոմայեցիներուն Յունուար 1-ին եւ Հռոմըներուն կաղանդին հետ: Հայոց անգիր զարգութեան շրջանին մէջ որ մինչեւ հինգերորդ դարու երկրորդ կէսը տեւած է, ունեցած ենք Գողթան երգերը որոնցմէ քանի մը հատակոտորներ հազիւ մնացած են ցարդ: Այդ հատակոտորներէն մին է ահա յետագան, ուր Նաւասարդ ամիսը կը փառաբանուի՝ նահապետական Հայու բաղձանքներով եւ հաղներգուի չունչով մը:

Ո՛ տայր ինձ զծուխս ծխանի եւ զառատ ուտս Նաւասարդի, զվագելն եզանց եւ զվագելն եղջերուաց. մեծ փող հարուած եւ թմբկի հարկանիւք:

Աւելցունենք թէ Ս. Մեսրոպ հայկական գիրերու գիւտն ընելէ վերջ՝ երբ սկսաւ լուսաւորել Հայաստանի այլ եւ այլ գաւառները, գնաց նաեւ Գողթին կոչուած գաւառը: Հոն էր որ լսեց այդ երգերէն, որոնցմէ մէկ քանիին՝ Խորենացիին անգամ ականջալուր եղած է: Մեծանուն հայրապետը թէեւ չանաց ջնջել հայ հեթանոսական շրջանէն մնացած այդ երգերը, բայց չյաջողեցաւ:

Նաւասարդ հայեցի ամսանունը կ'ըստուգաբանուի հնդիկ եւ զանդիկ լեզուներով ևաւա-սարատա (նոր տարի): Պարսիկներուն Նէվրուզն ալ որ մէյա Մարտ 8-ին կը հանդիպի՝ կը նշանակէ նոր օր, կամ, օրացոյցի բացատրութեամբ, -- «Նոր օր արքայական, եւ է նոցա ամանոր եւ պայրամ»:

«Նաւասարդ» նախամխեն է Հայոց եւ քաղաքական տարեդլուխը որ Ցայսմաւուրքի անշարժ տոմարին համեմատ՝ կուգայ Օգոստոս ամսուան 11-րդ օրը: Հայոց հաստատուն թուականն է այս տարի 1362· իսկ բուն եւ շարժական թուականնէս կը սկսի Օգոստոս 6-ին (4405): Այս երկու թուականներն ալ սակայն օրացոյցներու մէջ միայն գոյութիւն ունին հիմա, քանի որ գործնական կեանքի մէջ ո՛չ մէկ Հայ կը գործածէ զուտ տոհմային սա ամիսները. -- ՆԱԻԱՍԱՐԴ, ՀՈՒՒ, ՍԱՀՄԻ, ՏՐԷ, ՔԱՂՈՑ, ԱՐԱՑ, ՄԵՀԵԿԱՆ, ԱՐԵԳ, ԱՀԵԿԱՆ, ՄԱՐԵՐԻ, ՄԱՐԳԱՑ, ՀՐՈՏԻՑ, բոլորն ալ 30 օրնոց, իրենց եռեւէն քաշելով հնդօրեայ պոչիկ մը, ԱՒԵԼԵԱՑը: -- Այդ հինգ օրերէն առաջինը նուիրուած էր «վարդամատն» Աստղիկ դիցուհիին, որ վերջէն Վարդավառի փոխուեցաւ: -- Խօսքը մեր օրացոյցներուն տանք նորէն. «Ի յետին «ժամանակս սովորութիւն եղեւ դնել զսկիզբն «Թուականին ի կաղանդս Յունուարի ըստ հին տոմարին»:

*Ի հնումն, «Նաւասարդ»ի առաջին օրը նուիրական էր յոյժ: Մեր նախնիք օրե՛ր տեւող մեծամեծ հանդէսներ կը սարքէին այդ օրէն սկսեալ: «Այդ հանդէսները -- կը գրէ Հայր Ալիշան իր Յուշիկք Հայրենեացց Հայոցին մէջ -- «Ամանորայ» կ'ըսուէին, կամ «համաշխարհական», «աշխարհաժողով». վասն զի ուրիշ տօներէ աւելի՝ կը կատարուէին բազմութեամբ մարդերու որոնք ամէն գաւառներէ կուգային ժողվուիլ Բագրեւանդայ բարձրաւանդակաց վրայ. Թագաւորն իր այրարատեան 4 բիւր գունդով, նախարարներ 8 բիւր զումարտակով, 600 գաւառապետերը եւ 400 գահակալ իշխաններ, կրօնական աւագ պաշտօնեաներ, ամէնքն ալ իրենց սեպուհներով ու ճորտերով. որով միայն քաղաքական, զինուորական եւ կրօնական ազգային հանդիսացեալք իրենց մարդիկներով՝ քանի մը բիւր կ'ըլլային, հասարակ զօրականէն ի զատ: Իսկ աղնուականաց ու ամիրկներուն բազմութիւնը միլիոնաւոր պիտի ըլլար: Ի՞նչ էր Հայոց այս համաշխարհական տօներուն պատճառը. -- Նաւասարդը կը յիշեցնէ. 1· Ջրհեղեղի յիշատակը. Սարասավադի՝ մեծ Պրահմայ աստուածին դուստրն ու կինը կը ճանչցուի եւ Ջուրերու դիցուհի, ոստիկան՝ աղբերակներու եւ գետերու: 2· Նաւասարդի օրերը՝ կ'ըլլային պէս -- պէս Ջրախաղք, իբրեւ տօն Ջուրերու կամ յիշատակ Ջրհեղեղին եւ փրկութեան մարդկան տապանաւն ի լերինս Արարատայ: Իսկ մերազնեայք հիմա վարդավառին կը կատարեն Ջուրի այդ հանդէսը: 3· Տօն էր յիշեալ Ամաւորայ ամենաբեր դից՝ զոր բերքի եւ առատութեան խնամակալ չաստուած մը կը կարծենք, կամ չաստուածահայրն Արամազդ եւ Անահիտ տիկինը. վասն զի տօնն ալ (մասնաւորապէս առաջնոյն) այսօր կը կատարուէր: Այս չաստուածներէն զատ ուրիշ չատերու մեհեաններ ալ կային Բագրեւանդայ մայրաքաղաքին կամ գլխաւոր բնակութեան տեղ, որ կ'ըսուէր «Բագաւան» այսինքն չաստուածներու քաղաք: Իւրաքանչիւր չաստուածի սեղան կամ մատուռ կը կոչուէր «բագին». ատոնց բազմութենէն ո՛չ միայն աւանն, այլ կը թուի թէ ամբողջ գաւառն ալ իր անունն առած «Բագրեւանդ» է: Դից հետ դիւցազունք եւ դիցանուէր կամ սրբազան անձեր ալ հոն իրենց արժանիքներուն համեմատ բագին ունէին, ինչպէս որ կը վայլէր ալ՝ Նաւասարդի տօներն ամենախումբ համաչխարհական ընելու համար»:

ԱՄԱՆՈՐԻ ՍՈՎՈՐՈՑԹՆԵՐ

Բոլոր Եւրոպացիք լուր օրի պէս անչուք կ'անցուընեն զրեթէ իրենց Յունուար 1-ը: Եւ ինչ որ մենք եւ Յոյները կաղանդին կ'ընենք իբր ցնծութիւն կամ հանդիսութիւն, անոնք կը վերապահեն զայն իրենց Ծնունդին (Noël) որ Դեկտ. 12 / 25-ին կուգայ:

Քրիստոնէութեան սկիզբէն ի վեր, Յիսուսի Ծննդեան տարեդարձը մասնաւոր տօնով մը կը հռչակուէր: Պապը 138-ին օրէնք մը սահմանեց՝ առաջքն առնելու համար խել մը չափազանցութեանց: Այսուհանդերձ, աշխարհիս մէկ ծայրէն միւսն ուր տարածայնուած է քրիստոնէական աւանդութիւնը Ս. Գիրքով կամ բերնէ բերան՝ Ծնունդը կը տօնուի ցարդ անլուր ցնծութիւններով, իբր տօներո՛ւ տօն, աւելի մեծ քան Ամանոր եւ աւելի չքեղ քան Զատիկը՝ համօրէն ազգաց քրիստոնէից: Այդ օր եղբայրական երանութիւն մըն է որ կ'ողողուի ամէն սիրտերու մէջ, ոխ եւ մախանք կ'անէանան մէկ օր գոնէ, եւ յոյսերու գեղեցիկ ծիածան մըն է որ կը փղփղայ աչքերու ցանցենիին վրայ: -- Համառօտակի թուենք մէկ քանին օտար ազգաց տօնակատի այդ սովորութիւններէն:

ԻՏԱԼԱՑԻՔ ընտանեկան սեղանը կը սարքեն գիշերանց, մէջտեղը դնելով քանի հատիկ անուն խոշոր կարկանդակ մը որ տարօրինակ զանգուած մըն է խմորի, սառած չաքարի եւ եփուած պտուղներու: Սեղանին չուրջ կը շարուի ահագին բազմութիւն մը՝ պիչ պիչ կարկանդակին նայելով: Կէս գիշերուն աւարտող այդ ճաշեղէն -- չէն եաք -- որ կը կոչուի Զարթօնք (*) -- խմբովին ժամ մը փութայ ամէն ոք, հանդիսաւոր պատարագին ներկայ ըլլալու: Եկեղեցի երթալը միայն Իտալացիին յատուկ չէ. ամէն ազգ որ կաթողիկ է՝ նոյնը կ'ընէ:

ՖՐԱՆՍԱՑԻՔ կ'ունենան իրենց սեղանին վրայ աւանդական հնդկահաւը, սագը կամ պարարտ հաւը: -- Իսկ տղոց համար կայ «կաղանդ պապա»ն որ՝ ըստ մանկական հաւատքի՝ երկնային անճնաւորութիւն մըն է, նոյն գիշերը խաղալիքներ ու միրգեր բաժնող՝ խելօք պզտիկներու: Կը ներկայացունեն զինք երկայն ճերմակ մօրուօք եւ կնգղաւոր վերարկուով՝ վրան ձիւն նստած: Անիկա բուխերիկին մէջ կը զետեղէ իր նուէրները, պայմանաւ որ կանխաւ մուճակ մը դրած ըլլան Հոն: Երբ տունին տղաքն անառակութիւն ըրած ըլլան, «կաղանդ պապա»ն իբր յիշատակ հոն կը ձգէ խուրձ մը ծեծի ցպիկներ: -- Ալզաս բնակող Ֆրանսացիք աւելի հատատմօրէն կը տօնեն սակայն: Ընտանիքին անդամներէն մին ծերուկ մողի մը պէս կը ծպտի եւ նուէրները փոքրիկներուն բաժնուելէ առաջ՝ կ'երեւի, ցոյց տալու թէ ո՞ր տղաքն իրբ խելօք արժանի են առոնց:

ԱՆԳԼԻԱՑԻՔ «Քրիսմըս» կ'անուանեն այդ տօնը, մեծ կարեւորութիւն եւ հանդիսութիւն ընծայելով անոր: Նոյեմբերէն սկսեալ, «Քրիսմըս»ի նուիրուած պատկերազարդ թերթեր կը հրատարակուին եւ ամբողջ Դեկտեմբեր ամսուն՝ ամէն հասակի ու դասակի պատկանող անձեր այդ փառաչուք «ակում» օրուան վրայ կը խորհին, անընջանքով ապրելով անոր ըսպասման մէջ եւ իրարու փոխանակելով «Քրիսմըս»ի յատուկ թղթատարական չքեղ քարտեր: Նոյն օր Անգլուհիներ ճոխ կը հադուին, այրերն ալ սմօֆիկ: Կը ճաշակեն սաղ եւ տոհմային խիստ համեղ խմորեղէն մը՝ զանազան անուշներով պատրաստուած: որ կը կոչուի «փըլըմ -- բուտինկ»: Կը ներկայացուին ժամանցի յատուկ այլ եւ այլ խաղեր ու պարեր: Ներքնազաւիթը կամ հիւրանոցի չահին տակ դրուած կ'ըլլայ տղամուճ (gui) կոչուած տունկին ոստիկները, իբր խորհրդանշն ի համբոյր հրաւիրանաց: Եթէ այդ տունկին տակ պարոն մը եւ օրիորդ մը իրարու հանդիպին՝ առանց քաշուելու կրնան պագտուիլ, օրուան պահանջումին համաձայն: (Առենօք կեղտացիք նուիրականութիւնք մը ունէին այդ տունկին համար: Տարեգլխուն, պետերնին ծառ կ'ելլէր, ոսկի մանդաղով կը կտրէր զայն եւ սրբութեան մը պէս ժողովուրդին կը բաշխէր, իբր նշանակ՝ Ամանորն աւետելու):

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻՔ Ովկիանոսին անդիի մէկ ծայրը թէեւ բնակող՝ ազգականական կապեր ունին սակայն երկրագունդիս չատ մը ժողովուրդներուն հետ. այդ պատճառաւ անոնց սովորոյթներէն մասեր մը իւրացուցած ըլլալ կը թուին: Իրենք կը կարծեն թէ Անկլօ -- Սաքսոններուն ճաշակած խորտիկներն ու հաստեայք միայն Նոր Աշխարհի մէ՛ջ կրնան գտնուիլ: Մինչեւ ձեզուն հասնող անտառի մշտադալար ծառ մը կը տնկեն սենեակին, ճիւղերուն վրայ հաստատուած՝ ելեկտրապատրուզակալներ, այնպէս որ գիշերը լուսածաւալ մը երեւոյթը կ'առնէ ան, ոսոերուն վրայ լեցուած՝ անհամար պախճըճամներ, գեղորներ, թանկարժէք նուէրներ ու գոհարեղէն, որովհետեւ եանքիներուն հասմար պզտիկներու տօնը մեծերո՛ւ ալ տօնն է: Տղաք պառկելէ առաջ մեծ մեծ գուլպաներ կը տանին կախել վառարանին մէջ եւ առտուն կանուխ կուգան նայիլ թէ Սուրբ Նիկողոս ի՛նչեր լեցուցած է անոնց մէջ:

ԳԵՐՄԱՆԱՑԻՔ մեծ տարբերութիւն մը չունին Ֆրանսացիներէն: Միայն թէ իրենց աւանդական ծառն է եղեւինը (sapin) զոր վերէն ի վար կը զարդարեն խաղալիքներով, ոսկեզօծ ընկոյզներով, իմնաձորիկներով, պսպղուն ապակեգունդներով, դունադեղ երիզներով, ճենական լապտերիկներով ու մոմիկներով: Սեղանկը կիսալոյս մթութիւն մը պէտք է պահած ըլլայ:

ՅՈՑՆԵՐՈՒՆ կաղանդը Տարեգլխու տօն ըլլալէ աւելի՝ յիշատակն է Սուրբ Բարսեղ Հայրապետին, զոր նախատօնակին իրիկունէն (Դեկտ. 31) կը սկսին տօնել: Սուրբ Բարսեղ (Ասիս Վասիլիս) կեսարիոյ եպիսկոպոսը, Յունական Եկեղեցւոյ Հայրերուն մէջ կարկառուն եւ հեղինակաւոր դէմք մըն է, որուն մանկութեան ներբողը խտացած կը տեսնենք Ժողովրդական այն միամիտ ու քնքոյշ երգին մէջ զոր յոյն փողոցի տղաք տարիներէ ի վեր սովորութիւն ունին եղանակելու հոս, մայրաքաղաքիս եւ իր արուարձաններուն զանազան թաղերը, Դեկտեմբեր 31-ի իրիկունը, լապտեր ու թմբուկ ձեռուրնին՝ դուռնէ դուռ մուրալով. Այսոս Վասիլիս էբխէբէ: Այդ երգին բառ առ բառ թարգմանութիւնն է յետագան. --

Առաջին օր տարւոյն, առաջին օր ամսուան եւ սկզբնաւորութիւն մեր բարի տարիին: -- Ս. Բարսեղ Կեսարիայէն կուգայ, պատկեր ու մատեան, թուղթ եւ կաղամար բռնած: Ու թուղթը կը խօսէր. -- Ուսկի՞ց կուգաս, Բարսեղ, եւ ուսկի՞ց կ'իջնես: -- Կուգամ մօրս տունէն ու կ'երթամ դպրոցս: -- Նստէ կե՛ր, նստէ խմէ՛, նստէ երգէ՛: -- Ուսմունք կը սորվիմ կոր, երգել չեմ գիտեր: -- Եթէ ուսմունք ունիս, ըսէ՛ մեզի այբբենգիմը: -- ... Բառուսակաները կը ծաղկէին, ոսկած պտուկները կը բողբոջէին եւ այդ բողբոջներուն վրայ կ'երգէին կաֆաւիկներ եւ աղաւնեակներ որոնք շատուր էին: Կաֆաւ մը կ'իջնէ վար ու թեւերը ջուր մխրճելով կը սրսկէ տանտիրոջը վրայ, որպէս զի երկա՛ր ապրի անիկա:

Բացի մրգեղէններէ, Ցունաց կաղանդի սեղանը կը զարդարէ Բարսեղ Հայրապետի անունը ձօնուած Վասիլիս բիբան, տեսակ մը պղակունդ որ իւղով եփուած է, վասն զի Ցոյները մենէ առաջ Ծնունդը տօնած ըլլալնուն՝ պահք չունին այսօր:

ՀԱՑՈՑ կաղանդին պանք հիմա:

Տեսանք թէ զանազան ազգեր ի՛նչպէս կը տօնեն իրենց կաղանդը: Այդ սովորոյթներուն մէջ բազում հանգիսութիւններ կային:

Սիմիթքիներու «Գուլ՛ար, գումբուլ՛ր, եէնի պուղտայ քէպապը» բանաձեւութեան առաջին մասը ներբողն է կաղանդի մեր աւանդական չուչմայոտ բոկեղներուն՝ զորս պոլսեցի փառապաններ անվերջ կը պատրաստեն նախօրօք: Երկրորդ մասը փառաբանութիւնն է երկրպագելի Ցորեանին, տարւոյն նո՛ր հունձքին՝ ամանորի սեմին վրայէն աղակուած (**):

Մեր բոկեղներուն թռչնաձեւութիւնը կը թուի ըլլալ չարունակութիւնն արեւելեան Քրիստոնէից հնամի մէկ պաչատմունքին, զոհազործութեան: -- Հայկական բոկեղը կաթսայ է գաւառներու մէջ, Թրքերէն էէբէ: Ախէկի կամ սկաւառակի ձեւով, խոշորկեկ պատրաստուած տափակ բոկեղներ Պոլսոյ մէջ կը բաշխուին Հայու տուներ հայ Ջրհանկիրներու կողմէ որոնք յետոյ կը սկսին ձեռաձիր հաւաքելու եղլել: Շատ մը տուներու մէջ սովորութիւն կայ պատն ի վար կախած պահել այդ բոկեղը մինչեւ Տեառնընդառաջ, ու նոյն օր կոտրել եւ ուտել ... ակռայի ցաւէ զերծ մնալու համար: Ուրեք ուրեք առոնց խըմորին մէջ դրամ դնելով փուռ կը նետեն, եւ բեկանելով ուտելու առեն դրամը ո՛ր կտորին մէջ որ պատահի՝ անիկա բախտաւոր կը նկատուի: Ցոյներն ալ ունին այս սովորոյթը:

1909

(*) «Զարթօնք» գողտր նորաբանութիւնը հայ լեզուի մէջ առաջին անգամ մտցուցած է Լեւոն Բաշալեան, -- իբր համազօր փրանսերէն réveillon բառին, -- որմէ յետոյ նոյն բառն ընդհանրացաւ այլեւս:

(**) Դարմանել, Ցորեանին եւ զայն արտադրող դաշտերուն մասին գիւղացւոց տածած մեծ յարգանաց արտայայտութիւնն է անշուշտ այն տօնը զոր կը յիշատակեն օրացոյցներ: Բացէ՛ք այս տարուան Օրացոյցը, տեսնելու համար Մարտ 29-ին դիմացը դրուած սա պարբերութիւնը. «Ի ֆարաբս ինչ եւ ի գիւղօրէս տօն վասն արտօրէից: Այս տօնը Ցոյներն ալ ունին՝ ամէն տարի Սեպտեմբեր 6-ին անխափան:

Պր· Հայկազ Սապոնճեան զաւակները ու թոռները,

Տէր եւ Տիկին Արտաւազդ Սապոնճեան զաւակները ու թոռները,

Տէր եւ Տիկին Լեւոն Սապոնճեան զաւակները ու թոռները,

Տիկին Պերճուհի Պեյանժէ եւ զաւակները,

Տէր եւ Տիկին Անուշաւան Շերտիկեան զաւակները ու թոռները,

ինչպէս նաեւ Տընկոյեան, Սապոնճեան, Ազապալեան, Պարսամեան, Ահէմեան, Խուսաւերտեան, Նալպանտեան, Գազազեան, Վասիլեան, Շահապազեան, Սեւլիմենեան ընտանիքները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց հնոյ, մօր, մեծ -- մօր, քրոջ, մօրաքրոջ, մեծ մօրաքրոջ եւ ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ՆՈՒՒԱՐԴ ՍԱՊՈՆՃԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Տընկոյեան)

մահը, որ պատահեցաւ Դեկտեմբեր 30, 84 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, երկուշաբթի, Յունուար 4, ժամը 14·30-ին Առնուվիլի Վարագայ Ս· Խաչ Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Նուազի Լը Սէքի Նոր -- գերեզմանատունը։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

«ԾԱՌԱՋ»· -- Մեր ցաւակցութիւնները Սապոնճեան, Շերտիկեան եւ Գազազեան ընտանիքներուն։

COMMUNIQUÉ DE PRESSE

POUR LES MEDIA ARMENIENS

Grâce à la générosité d'un groupe d'amis la Croix Bleue des Arméniens de France a rempli un avion DC 8 de 37 500 Kg de vivres, de vêtements et de médicaments essentiels pour les enfants d'Arménie et du Karabagh.

L'avion a décollé de l'aéroport d'Oostende (Belgique) le jeudi 31 décembre à 1 h 00 du matin.

COMMUNIQUÉ

du PASTEUR René LEONIAN

Président

d'ESPOIR POUR L'ARMENIE

Suite à la campagne nationale d'affichage intitulée

DONNONS UN DEMAIN AUX ENFANTS D'ARMENIE

(création et organisation technique IFP — Ossep Noukoujikian)

nous vous invitons à vous procurer la cassette VHS du clip vidéo avec la participation exceptionnelle du célèbre acteur *Jean-Marc Barr* et le reportage sur la situation des enfants en Arménie.

Ainsi, vous contribuerez à faire connaître les enfants d'Arménie. Grâce à vous, ils seront moins isolés du reste du monde.

Envoyez rapidement (en indiquant votre adresse) votre demande et votre chèque de 250 F. (port compris) à l'ordre de :

ESPOIR POUR L'ARMENIE

28, avenue Bourgain

92130 ISSY-LES-MOULINEAUX

HAY'S LOGISTIC CO

41 ter, allée des Coteaux

93340 LE RAINCY (FRANCE)

Tél. : (1) 43 81 11 59

Fax : (1) 43 81 12 95

POUR TOUT ENVOI EN FRET DANS LE MONDE

ET EN

ARMENIE

CONSULTEZ UN SPECIALISTE

— ԾՆՈՒՆԴ —

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՒՑ

Ս· ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԿԻՐԱԿԻ օր, Յունուար 3, -- է· կիրակի Յիսնակաց։ Ե· օր Ծննդեան Պահոց։

Ժամը 10·30-ին պատարագ կը մատուցուի։

Կը պատարագէ՝

ՆԱՐԵԿ ԵՊԻՍԿ· ՇԱՔԱՐԵԱՆ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Յունուար 5, Ճրագալոյց Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի։

Սկիզբը երեկոյեան ժամերգութեանց՝ ժամը 4--ին։

Ճրագալոյցի պատարագ ժամը 5·15--ին։

Կը պատարագէ՝

ԺԻՐԱՅՐ ՎՐԴ· ԹԱՇՃԵԱՆ

ՀՈՐԵՔՇԱԲԹԻ օր, Յունուար 6, -- Տօն Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի։

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8·30ին։

Ծննդեան հանդիսաւոր պատարագ՝ ժամը 10·30--ին։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՒՏ ԱՐԲ· ՆԱԳԱՇԵԱՆ

կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Պատարագի աւարտին Զբօրհնէք կը կատարուի։

ԾԱՆՕԹ· --

Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր։

Պետական տնօրինութեամբ, բոլոր հայերը՝ -- դպրոցական, աշակերտ, պաշտօնեայ, աշխատաւոր եւ ուրիշներ -- այսօր կրնան բացակայիլ իրենց զբաղումներէն՝ իրենց կրօնական պարտաւորութիւններուն համար։

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ օր, Յունուար 7, -- Բ· օր Ծննդեան։ Յիշատակ Մեռելոց։

Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի։

Կը պատարագէ՝

ԱԽԵՏԻՍ ՔՀՆՑ· ՊԱԼԸԳԵԱՆ

Պատարագի աւարտին՝ հոգեհանգիստ կը կատարուի «վասն համօրէն ննջեցեալց»։

Ս· ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ· --

Ժամերգութիւն ժամը՝ 16·30--ին

Պատարագ ժամը 17·30--ին։

ՀՈՐԵՔՇԱԲԹԻ· --

Ժամերգութիւն ժամը՝ 9--ին։

Պատարագ ժամը՝ 10·30--ին։

Զբօրհնէք ժամը 11·45--ին։

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ· --

Պատարագ ժամը՝ 10--ին։

Յաւարտ պատարագի՝ հոգեհանգիստ համօրէն ննջեցելոց։

ՎԱՐԱԳԱՑ Ս· ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ· --

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 17--ին։

Ճրագալոյցի պատարագ ժամը 17·45-ին։

ՀՈՐԵՔՇԱԲԹԻ· --

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9·15--ին։

Պատարագ ժամը 10·45--ին։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՄԵՍՐՈՊ Ա· ՔՀՆՑ· ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

Պատարագի աւարտին Զբօրհնէք կը կատարուի։

Ս· ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ· --

Երեկոյեան ժամերգութիւն ժամը 16-ին։

Ընթերցուածք ժամը 16·30--ին։

Պատարագ ժամը 17--ին։

Կը պատարագէ՝

ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆՑ· ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՀՈՐԵՔՇԱԲԹԻ· --

Առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը՝ 8·30--ին։

Պատարագ ժամը՝ 10--ին։

Պատարագի աւարտին Զբօրհնէք կը կատարուի։

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ· ՋԱՔԱՐԵԱՆ

Հայր· Պատուիրակի Փոխանորդ Լիոնի եւ Շրջակայից

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ· --

Պատարագ ժամը՝ 10--ին։

Կը պատարագէ՝

ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆՑ· ՀԷՔԻՄԵԱՆ

Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարուին Եկեղեցւոյս Կամիտաս երգչախումբի կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Պր· Ցոլհաննէս Պէրպէրեանի։

ՇԱՐՎԻԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ· --

Պատարագ ժամը՝ 16·30--ին։

ՀՈՐԵՔՇԱԲԹԻ· --

Պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՎՐԹԱՆԷՍ Ա· ՔՀՆՑ· ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ

Պատարագի երգեցողութիւնները տեղի կ'ունենան տեղւոյս դպրուհիներու կողմէ։

Պատարագի աւարտին Զբօրհնէք կը կատարուի։

Պատարագ ժամը՝ 10·30--ին։

ՅՈՒՆՈՒԱՐ 7, յիշատակ Մեռելոց, *ժամը 10-ին կը կատարուի ժամերգութիւն, որու աւարտին հոգեհանգիստ կը կատարուի «վասն համօրէն ննջեցելոց»։*

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Սէն -- Թիվ· -- Տիկին Մարի Կէթոն եւ Օր· Ազայեան 2000 Ֆր· կը նուիրեն «Ցառաջ»ին իրենց եղբօր՝ «Ուխտաւոր»ի (Յարութիւն Ազայեան) յիշատակին։

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՄԷԼ

ԿԻՐԱԿԻ, (Յունուար 3)· --

Ժամերգութիւն ժամը 8·30--ին։

Պատարագ ժամը 10--ին։

Կը պատարագէ՝

ԽԱՉԱՏՈՒՐ ՔՀՆՑ· ՊՕՂՈՍԵԱՆ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ· --

Ժամերգութիւն ժամը 16--ին։

Ընթերցուածք ժամը՝ 16·30-ին։

Պատարագ ժամը՝ 17--ին։

Կը պատարագէ՝

ԳԱԼՈՒՍՏ ՔՀՆՑ· ԹԵՒԵԱՆ

ՀՈՐԵՔՇԱԲԹԻ· --

Ժամերգութիւն ժամը՝ 8·30--ին։

Պատարագ ժամը՝ 10--ին։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ· ՃԻՐՃԵԱՆ

Կաթողիկոսական Պատուիրակի Փոխանորդ Հարաւային Ֆրանսայի

Զբօրհնէք ժամը՝ 11·45--ին։

Պաշտօնական ընդունելութիւն· --

Ժամը 18·30--ին Ա· Զրբաչեան սրահին մէջ։

Տարօն Եպիսկոպոս այս առթիւ պիտի տայ իր ուղերձը Նոր Տարուան եւ Ծննդեան առթիւ։

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ· --

Յիշատակ Մեռելոց

Պատարագ ժամը՝ 10--ին։

Հոգեհանգիստ համօրէն ննջեցելոց ժամը 11·45--ին։

Կը պատարագէ՝

ՄԱԿԱՐ ՔՀՆՑ· ՆԱՃԱՐԵԱՆ

ՍԷՆ-ԺԵՐՄԱ Ս· ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ· --

Սկիզբ երեկոյեան ժամերգութեանց ժամը 17--ին։

Ընթերցուածք ժամը՝ 18--ին։

Ճրագալոյցի պատարագ ժամը 18·30-ին։

ՀՈՐԵՔՇԱԲԹԻ· --

Սկիզբ ժամերգութեանց առաւօտեան ժամը 8·30-ին։

Հանդիսաւոր պատարագ ժամը 10--ին։

Հաղորդութիւն մանուկներու եւ ժողովուրդին ժամը 11·30--ին։

Պատարագի աւարտին Զբօրհնէք կը կատարուի։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝ Եկեղեցւոյս հոգեւոր հովիւ՝

ԵՂԻՇԷ Ա· ՔՀՆՑ· ՓԱՆՈՍԵԱՆ

Նաեւ պիտի կարդայ Վսպգէն Ա· Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին կոնդակը։

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ· --

Յիշատակ Մեռելոց

Սկիզբ ժամերգութեանց առաւօտեան ժամը 9--ին։

Պատարագ ժամը՝ 10--ին։

Պատարագի աւարտին հոգեհանգիստ վասն համայն հայ ննջեցելոց։

ՊՈՒԼՎ· OSSO — Ս· ՅԱԿՈԲ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ· --

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 16·30-ին։

Պատարագ ժամը 18--ին։

ՀՈՐԵՔՇԱԲԹԻ· --

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8·30--ին։

Հանդիսաւոր պատարագ ժամը 10--ին։

Քարոզ ժամը 11·30--ին։

Զբօրհնէք ժամը 12--ին։

ՊՕՍՏՈՆ Ս· ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ· --

Ճրագալոյցի պատարագ ժամը 17--ին։

ՀՈՐԵՔՇԱԲԹԻ· --

Պատարագ ժամը 10--ին։

Զբօրհնէք ժամը՝ 12--ին։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Եկեղեցւոյս հոգեւոր հովիւ՝

ՄՈՎՍԷՍ Ա· ՔՀՆՑ· ԳԱԼԷՆՏԷՐԵԱՆ

ՍԷՆ ԼՈՒ - Ս. ԳԷՈՐԳ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ· --

Ճրագալոյցի պատարագ ժամը 17--ին։

ՀՈՐԵՔՇԱԲԹԻ· --

Պատարագ ժամը՝ 10--ին։

Պատարագի աւարտին կը կատարուի Զբօրհնէք։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՇԱՀԱՆ Ա· ՔՀՆՑ· ՏԷՏԷԵԱՆ

ARMENIE
Promotion spéciale
à partir du 16 Décembre
PARIS-EREVAN-PARIS
(VOL HEBDOMADAIRE DIRECT)
3665 FRS

Franchise de bagage autorisé : 2 valises par personne

Renseignement et inscriptions :

SABERATOURS - SEVAN VOYAGES

31, rue d'Argenteuil	48, cours de la Liberté	37, rue Hanrabedoutian
75001 PARIS	69003 LYON	EREVAN 10
Tél. : 42 61 51 13	Tél. : 78 60 13 66	Tél. : 52 85 48
Fax : 42 61 94 53	Fax : 78 60 92 26	Fax : 52 54 48

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55835
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 5
MARDI
5 JANVIER
1993

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԱՅՐԵՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 900 Ֆ· -- Վեցամսեայ : 460 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·200 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ· (շաբաթաւկան առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ·

68ՐԴ ՏԱՐԻ -- ԹԻՒ 17·965

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

68e ANNEE — N° 17.965

93

— ՄԻԹԵՐԱՆԻ ԱՄԱՆՈՐԵԱՆ ՄԱՂԹԱՆՔՆԵՐԸ

12-րդ անգամ ըլլալով, նախագահ Միթերան չնորհաւորեց Ֆրանսացիներուն Ամանորը, ողջունելով տարին՝ համաձայնութիւնը եւ իմաստութիւնը:

Իմաստութիւնը կը վերաբերի ամերիկացի եւ ռուս պետական ղեկավարներուն որոնք քանի մը օր յետոյ, Մոսկուայի մէջ, պիտի ստորագրէին այն համաձայնագիրը -- Սթարթ 2 -- որ տասը տարիներու երկայնքին երկու երրորդով պիտի պզտէ ռազմագլխակալ իրենց հիւլէական զէնքերը:

Իմաստութիւնը կը վերաբերի Եւրոպայի, քանի որ Ցունուար 1-ին բոլոր սահմանափակումները կ'անհետանան Հասարակապետութեան 12 երկիրներու միջեւ:

Այս դրական երեւոյթներէն եառ, նախագահը կ'անդրադառնար ցեղային եւ կրօնական ըմբռնումներու վրայ հիմնուած ազգայնականութեան մը ծնունդ տուող հին մրցակցութեանց, ատելութեանց, ինչպէս պարադան է նախկին Եուկոսլաւիոյ, ծանրանալով Պոսնիոյ կացութեան վրայ: Հարցը սա է՝ ինչպէ՞ս, ՄԱԿ-ը ուրու դերն է, կրնայ վերջ տալ: Ի՞նչ ընել: Համամիտ է պինեալ միջամտութեան մը, պայմանաւ որ Միացեալ Ազգերը ստանձնեն պատասխանատուութիւնը; կը մաղթէ որ Թրելնի բանակցութիւնները դրական կէտի մը յանգին:

1993-ը քաղաքական մեծ ժամադրութեան մը տարին է Ֆրանսացիներուն համար: Եւ որովհետեւ մաղթանքներու չըրջան է, կը մաղթէ որ քաղաքական նախընտրութիւնները արտայայտուին առանց երբեք խզելու ազգային համախոհութիւնը, երբ խնդրոյ առարկայ է հասարակաց չահը: Ինք, պիտի ուշադիր ըլլայ, որպէսզի ընտրութիւններէն առաջ եւ վերջը Ֆրանսայի ժողովրդավար կեանքը բարեխղճօրէն յարդուի: Երբ ստանայ խորհրդակցական Կոմիտէին առաջարկները Սահմանադրութեան փոփոխութեանց մասին, զանոնք պիտի ներկայացնէ Խորհրդարանին; Բնական կը գտնէ որ գործող իշխանութիւնը, հանրային կարծիքին մէջ, վճարէ իր քաջութեան գինը: Արդարութիւնը յետադային կը սպասուի: Կը յուսայ որ ոչ ոք կը խորհի դպչիլ ձեռք ձգուած ընկերային առաւելութիւններուն:

Վերջացնելով եւ երջանիկ տարի մը մաղթելով, նախագահը հրաւիրեց Ֆրանսացիները որ իրեն հետ՝ «յիշեն մերինները ոչ միայն որոնց աշխարհի մէջ, Սոմալի, Գամպոճ, Պոսնիա Ֆրանսայի պատգամը կը տանին, խորհեցէք բոլոր անոնց որոնց կը տառապին եւ այնման կարիքն ունին բարեկամութեան»,

Ինչ որ յայտնի էր -- եւ ընդդիմութիւնը հակազդեց անմիջապէս -- այն է որ Միթերան պատրաստ է նոր համակեցութեան մը, բնաւ միտք չունի քաշուելու, կը մնայ ուրեմն ընդդիմութեան որ ինք ալ պատրաստուի այն համակեցութեան: Վերջին չրջանին արդէն, Միթերան օրէ օր «իր հեռաւորութիւնները» առաւ -- ինչպէս կ'ըսեն Ֆրանսացիք -- եթէ ոչ ընկերվարութենէն, գոնէ ընկերվարական կուսակցութենէն, որ բաւական անախորժութիւններ պատճառեց իրեն: Ինք որ կուսակցութեան վերածնունդին ոգեվիրան եղաւ էփինէ, կրնայ նաեւ անոր գերհմանափորը ըլլալ:

— ԹՐՔԱԿԱՉՆ ՏԱՐԻՆ

Մասնաւոր պիտ մը ըրած չէ, անկասկած, Տիկին Հելէն Քառէր տ'Անքոս, է վաւերացուի Խորհրդարաններու կողմէ, անկէ եառ ալ գործադրութիւնը այնքան ալ դիւրին չէ: Այս հանդիպումը նախապէս տեղի պէտք է ունենար Սոչի, բայց վերջին պահուն ելոյին Մոսկուա փոխադրած էր: Պուշ որ Շաբաթ օր կը հասնէր Մոսկուա, կիրակի ցերեկ կը մեկնէր եւ քանի մը ժամ ալ Փարիզ կ'անցընէր Միթերանի հետ եւ իրիկունը կը վերադառնար Ուաչինկթըն: Կը թուի որ երկու նախագահները բոլորովին համաձայն են Պոսնիոյ չուրջ միջամտութեան մը համար, բայց ոչ մէկ մանրամասնութիւն տրուեցաւ:

ԺՐՆԵՒԻ մէջ հաւաքուած են Պոսնիա Հերցեկովինի սերպ, խրուաթ եւ մահմետական պարագլուխները: Այս ժողովին երկու նախագահներն են Սայրըս Վէնս եւ Լորա Օուըն որոնք քարտէս մը պատրաստած են տասը գաւառներու բաժնելով Պոսնիան: Եթէ Սերպ եւ Խրուաթ դէմ չեն նման ծրագրի մը, մահմետականները բոլորովին դէմ են եւ նախագահը՝ Իզէթպեկովիչ յայտարարեց թէ այդ կարատումը անընդունելի է: Ժողովը որ բացուեցաւ Շաբաթ օր կը չարունակուի մինչեւ Երեքշաբթի, կ'ընդհատուի Զորեքշաբթի Օրթոդոքս Ծնունդի առթիւ եւ կը վերսկսի Հինգշաբթի:

ՊՈՒԹՐՈՍ -- ՂԱԼԻ որ Մոկատիսիո կը հասնէր Պուչէն եառ, բուռն ցոյցերու առարկայ եղաւ եւ ստիպուեցաւ նախատեսուածէն նուազ մնալ Սոմալիի մայրաքաղաքը: «Պութրոս Ղալի՝ դուրս» կը պոռային հարիւրաւոր Սոմալցիներ պատռելով նաեւ ՄԱԿ-ի դրօշակը: Քարկոծած են նաեւ ՄԱԿ-ի չէնքին պատերը:

ՑՈՒՐՏԸ բաւական հարցերու ծնունդ տուաւ Ֆրանսայի մէջ, որ վարժուած չէ նման չերմաստիճաններու, եթէ նոյնիսկ ձմեռ է եւ այնքան ալ անբնական երեւոյթ չէ: Երկրին զանազան կողմերը 0-էն վար 7-էն 15 աստիճան է (ամէնէն ցուրտը՝ արեւելեան Ֆրանսա է) եւ ինչ որ անըսպասելի էր, հարաւային չրջանի պարագան է, արդարեւ Փրովանսի վրայ ալ ձիւն եկած է եւ չերմաչափը զերոյի իջած: Անօթեւաններու թիւն ալ բաւական մեծ է (միայն Փարիզ՝ 12 հազար) եւ բարեսիրական կազմակերպութիւններ ստիպուած են միջոցներու կը դիմեն: Էմ -- Ա -- Թի -- Փի-ն ալ որոշեց դիչերը բանալ չօդատարածուած Սէն -- Մառթէն կայարանը: Կրթական եւ Մշակոյթի նախարարը՝ ճէք Լանկ տեսուչներէն խնդրեց որ դպրոցները, լիսէները տրամադրուին: Այս առաջարկին բոլորովին դէմ է ընկերային հարցերու նախարարը, քանի որուն դեռ 30 հազար տեղ կայ որոնք չեն օգտագործուած: Ցարդ վեց մեռեալ կայ: Ֆրանսայի մէջ 400 հազար կը նկատուի թիւը անոնց որոնք փողոցը, կամուրջներու տակ կը պառկին:

ԲԱՔՈՒԻՆ հաղորդած են որ ընդդիմութեան պարագլուխ մը՝ Նեմատ Պանախով եւ վեց ուրիչներ որոնք մահապարտ էին հանրաժողովի մը այլ ընդդիմադիրներու ազատ արձակումը եւ նոր ընտրութիւններ պահանջելու համար, ձերբակալուած են: Պանախով, քանիցս ձերբակալուած է եւ կը նկատուի որպէս կոմունակից մը «Ալիեւ խմբակ»ին:

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄի մէջ, կիրակի Ցունուար 3-ին, ծանր բախումներ տեղի ունեցած են իսրայէլեան ոստիկանութեան եւ զէնուղափառ հրեայ ցուցարարներու միջեւ: Վեց տարեկան մանուկ մը եւ երկու ոստիկան վիրաւորուած են: Հազարաւոր հրեայ ցուցարարներ կրակի տուած են ազգամաններ եւ քարկոծած ոստիկանական կառքեր: Կը բողոքէին աշխատանքներու դէմ որոնք տեղի կ'ունենան հնամեայ չիրիմներ պատսպարող վայր մը: 11 հոգի ձերբակալուած են: Ըստ հնախոյզներու այդ չիրիմները քրիստոնեաներու կը պատկանին, ըստ ուղղափառ Հրեաներու՝ հրէական են եւ ոսկորի դպչիլը սրբապղծութիւն է:

— Լ. ՂԱՐԱԲԱՂ ԵՒ ՓԱՆԱՐ-ԱՆՇԷՆԷ

Պէնար Թոմա անցեալին չատ նըպաստաւոր յօդուած մը տարաբաղդուած էր երդիծական չարաթաթերթին մէջ, ցոյց տալով որ փիղերու պաշտպանութիւնը աւելի կը հետաքրքրէ աշխարհը, քան՝ Հայերու պաշտպանութիւնը: Օրին, թարգմանաբար, հրատարակած էինք յօդուածը:

Այսօր, «93» խորագրուած յօդուածով («Ռաման -- Անշէնէ», Դեկտեմբեր 30) կ'անդրադառնայ աշխարհը ցնցող կարգ մը կնճիռներու թէ պատերազմներու (անգլիական ծանօթ պարբերականը՝ «Ճէյնս Տիֆընս Ուիքլի» 73 «տաք» կէտեր կը նշէ) եւ չի մոռնար Ղարաբաղը: Այս անգամ մօտեցումը բոլորովին նոյնը չէ (հայանպաստ անկիւնէ դիտուած) եւ կը գրէ· -- «Լ· Ղարաբաղի մէջ, Հայեր եւ Ազերիներ գիրար կը ջարդեն ամէնէն հապազատ ատանդութեամբ, տիպար հատուածով, անտարբեր նայուածքին առջեւ մեծ եղբայրներու, ինչպէս Ռուսաստան, Իրան, Թուրքիա, որոնք կատուներու պէս ուշադիր կը սպասեն յաղթականին, անոր շնորհելու համար ռեւրի ռդիմպիականութիւնը» մեծալը»:

Ցօդուածագիրը կը թուի այլ կռիւներ կամ հալածանքներ ինչպէս Թուրքերու մաքրադործումը Քիւրտերու, վերջերս ութեան չիշելու համար տարօրոյս (93) խորագիրը կրող Վիքթոր Հիւկոյի այնքան տպաւորիչ վէպը, բայց նչելու համար որ տպաւորիչ վէպին մէջ, հակամարտ ուժերը զիրար կը սպաննէին գաղափարի մը համար:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈՒՇ, Սոմալիէն Մոսկուա անցաւ ուր իրեն կը սպասէին Ելցին եւ Պարպարա որ Ուաչինկթընէն ուղղակի Մոսկուա գացած էր: Ելցին և Պուշ կը ստորագրէին Սթարթ 2 համաձայնագիրը: Որքան «պատմական» որակուի այս համաձայնագիրը, անիկա դեռ վերջնական բնոյթ չունի, քանի պէտք

ՄԱՄՈՒԼ

«LIBERATION»

LA COMMUNAUTE COMME MOTEUR D'INTEGRATION

Այս խորագրով հարցազրոյց մը լոյս տեսած է «Լիպերասիոն»ի մէջ (Ցունուար 4), Մարթին Ցովհաննէսեանի հետ, անոր հրատարակած հատորին կապակցութեամբ՝ le lien communautaire. Trois générations d'Arméniens.

Մ. Ցովհաննէսեան կը բացատրէ Ֆրանսա հաստատուած երեք սերունդ Հայերու տարբեր մօտեցումները: Հայաստանն իսկ, կ'ըսէ, տարբեր կը ներկայանայ այսօր Սփիւռքին: Ցարդ, տեսակ մը բաց երկինքով թանգարան մըն էր, բայց, ազգամիջեան կռիւներէն եւ 1988-ի երկրաչարժէն ի վեր, այդ ըմբռնումը տակն ու վրայ եղաւ: Մ. Ցովհաննէսեան դեռ կը բացատրէ եկեղեցւոյ դերը (օրինակ տալով Խոր - Լէ - Մուլինօն) եւ պատութին պարգած պատկերը:

ՏԵՐՈՒՆԻ

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԹԷՐՋԵԱՆ

«Մարմարա»ի Դեկտեմբեր 23-ի թիւէն, ցաւով իմացանք որ նախորդ օրը, Գնալըի իր բնակարանին մէջ իր մահկանացուն կնքած է պոլսահայ մտաւորականութեան ծանօթ դէմքերէն՝ Արմենուհի Թէրզեան: Երզնկացի ընտանիքի զաւակ, Արմենուհի Թէրզեան ծնած էր Սկիւտար, 1910-ին: Նախակրթութիւնը ստացած էր Գնալըի Ազգ· Ներսէսեան վարժարանը, ապա ինքնաչխատութեամբ զարգացած էր, մասնաւորաբար գրական մարզին մէջ: «Մարմարա»ի մէջ, 1960-ական թուականներուն հրատարակուած է իր առաջին քերթուածը՝ «Որոշում»: 1969-էն 1981 մաս կազմած է «Մարմարա»ի խմբագրութեան եղուարդ Սիմքէչեանի կողքին, պարբերաբար ակնարկներ ալ գրելով, գրոս Արիան կը ստորագրէր: 1968-ին լոյս տեսած է բանաստեղծութեան իր առաջին հատոքածոն՝ «Հետքեր», ապա՝ 1978-ին՝ «Մթնշաղ» եւ 1986-ին ալ, Պատրիարքարանի մօտ հիմնուած «Ռըչտունի Գարագըզեան գրական մատենաչարէն», լոյս տեսած է իր ակնարկներու մէկ հատոքածոն՝ «Արիանի ակնարկէն»:

Դեկտեմբեր 11-ին, Գարագէօզեան Սանուց Միութեան մէջ, ի պատիւ իրեն երեկոյթ մը կազմակերպուած էր, որու ընթացքին ի մէջ այլոց խօսք առած էր Տոքթոր Վարդ Շիկահեր:

Արմենուհի Թէրզեանի յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Գնալը, Դեկտեմբեր 24-ին: Եկեղեցական արարողութիւնը կատարած է Մեսրոպ Եպիսկոպոս, որ նաեւ դամբանական մը խօսած է: Թաղման առեն ալ դամբանական մը խօսած է Իղնա Սարըասլան:

Արմենուհի Թէրզեան երկու քոյր եւ մէկ եղբայր ունէր Փարիզ, որոնք մեռան տարիներ առաջ: Մեր ցաւակցութիւնները Տէր եւ Տիկին Ա· Եսիդարաչեանի եւ Տէր եւ Տիկին Պետէրեանի:

ԵՐԵՒԱՆԵԱՆ ՊԱՏԿԵՐԱՇԱՐ

Հայաստանեան կեանքը հեռուն գնը-
ողին համար կ'արձագանգէ Արցախի,
սահմանամերձ շրջաններու ռազմական
ըուրերով, ներքին քաղաքականութեան
անդրադարձներով ու չատ քիչ անգամ
միայն «ժողովուրդ» կոչուած դանդուածին
առօրեայ կեանքով։ Շրջափակման, տնտե-
սական ճգնաժամու, կաշառակերութեան,
մաֆիական գերդօր յարաբերութեան
մը իշխանութեան մասին բողոքներ, տըր-
տունջներ երբեմն տեղ կը գրաւեն առա-
ջինները քով, սակայն քիչ համեմատա-
թեամբ։ Ժողովուրդը վերածուած է գը-
րեթէ չէզոք ենթախորքի մը, մինչդեռ
ան է բուն կրողը կարեւոր նկատուած
բոլոր մարզերուն հետեւանքները։ Այս
երեւոյթին ուրախալի, բայց գործնա -
կան գետնի վրայ նշանակութենէ զուրկ
մէկ դնահատումն է Դեկտեմբեր 19-ի
«*Հայաստանի Հանրապետութեան*» *առա-*
ջին էջը գեղեցուած յայտարարութիւնը
թէ՝ «Հանրապետութիւնում կայունու-
թիւնը պահպանում է ժողովրդի իմաս-
տութեան շնորհիւ»։ Ուրախալի ըլլալու
յատկանիշը կը չէզոքի, երբ աւելցուի
որ յայտարարութիւնը կը պատկանի Հա-
յաստանի Հանրապետութեան նախագահ
Լեւոն Տէր - Պետրոսեանի։

Հոգեշահ նման խօսքեր իրենց ամբողջ
անկեղծութեամբ ու գնահատանքի խո-
րութեամբ բան մը կ'ըսե՞ն արդեօք այդ
դանդուածին. անոր որ ցուրաչէն կը սառի
հացի խանութին առջեւի հերթին մէջ,
կամ իր սենեակին մէկ անկիւնը եւ որ կը
յաջողի տանիլ ամբողջ տաժանքը, զար-
մանալի համառութեամբը լինքն իրեն բա-
ցատրելով. - «մենք ընտրեցինք, մենք
*պիտի տանինք»։

Այս զանգուածէն աշխատանք ունեցող-
ներու պաշտօնական ամսավճարը 5 - 6
քիլօկրամ կարագի փոխարժէքին հաւա-
սար է, կամ քանի մը հատ։ Նորէն ալ
ասոնք պէտք է բախտաւորները նկատել,
անգործներու, դաղթական անտուններու
բազմութեան քով որ ապահովութիւն,
տանիք ու հետաքրքրութիւն կը փնտռէ
ամէն տեղ։

«*Հայաստան*» *թերթը Դեկտեմբեր 3-ի*
թիւին մէջ «Օպերայից մինչեւ կայա-
րան...» խորագրուած սիւնակներու մէջ
տեղ կուտայ Երեւանցիներու արտայայ-
տութեան։ Անոնք ներկային մասին իրենց
խօսքը չեն սահմանափակեր բողոքի չեզ-
տերով, հակառակ անոր որ ընկերութեան
զանազան խաւերու պատկանող այս ան-
ձերը յաւատեսութեան պատճառներ չու-
նին։

1915-էն ետք Հայաստան ապաստանած *թոշակառու մը բարելաւումի յոյսը կը*
կապէ միջազգային ընդհանուր կեանքի
բարեփոխումին։ Ուրիշ թոշակառու մը
հաքճքուած ձեռքին թարմ վէրքերը ցոյց
տալով, կը բացատրէ. - «մի կնոջ պաշտ-
պանելու համար ընդամէնը։ Ջորս երի-
տասարդ էին, բոլորիս մի կողմ հրեցին.
իրենց հացերն առան, գնացին»։ Այս մի-
ջադէպը, հաւանաբար դումարուած նը-
մանները, ըսել կուտայ իրեն. «մեր երի-
տասարդութիւնը օրհասական վիճակում
է։ Սրիկաների թիւը արդէն իսկ անցնում
է էն լա՛ւ, հայրենանուէ՛ր, մարդկայի՛ն
երիտասարդների թուից»։ Նոյն քաղաքա-
ցին կը խօսի նաեւ սովի հեռանկարին մա-
սին, «բանի դեռ կառավարութիւնը այս-
պէս աչքերը փակում է շահադիտութեան
առաջ, բանի դեռ ժողովրդի համար ըս-
տացուած ապրանքները սեղանիկների
վրայ են յայտնւում ու բանի դեռ ոչ մի
ապրանք իր պետական կարգաւորուած
*գիները չունի»,

Սրտաբան բժիշկ մը, հիւանդի մը քըն-
նութենէն գլուխը բարձրացնելու պէս,
կ'ըսէ. - «Հայաստանի վիճակը ծանր է։
Վերջին շրջանում մեր հիւանդանոցը հե-
դեղուած է սրտից գանգատուող բազա -
մացիներով։ կաթուածի դէպքեր՝ որբան
*ուզէք»։

Տեղ տրուած է նաեւ ուսանողուհիի մը
արտայայտութեան որ յուսալի ապագայ
մը կարելի կը նկատէ 25 - 30 տարիէն,
ուրիշ թոշակառուի մը որուն թոշակը
միայն հացի չի բաւեր։ 18 տարեկան
երիտասարդներ կը մօտենան ու կը մխի-
թարեն. «Բախտդ բերել է, բարեկամ, լաւ
*ա, գոնէ չխփեցին»։

Այս քաղուածքներով որքա՞ն ճիշդ է
ընդհանրացումներ ընել. թէեւ թիւերը
դիները պէտք եղածէն աւելին կ'ըսեն
արդէն։ Կացութիւնը պէտք է թերեւս ոչ
անբնական նկատել Հայաստանի նման
քաղաքական մեծ յեղաշրջումներու թա-
տերաբեմ երկրի մը մէջ ուր մտայնու -
թիւնները, չափանիշերը պէտք է վերա-
ձեւել նոր տուեալներու համաձայն։

Այսուհանդերձ, ամէնէն լայնախոհ
կեցուածքին համար ալ կան անընդու -
նելիներ, գոնէ նուազագոյն մակարդակի
վրայ. կարելի չէ՞ր օրինակ, չհատատու-
թիւնը առնուազն սահմանափակել, կամ
արդելք ըլլալ փողոցային յեղուզակու-
թեան. կարելի չէ՞ր գոնէ աքօղել ժողո-
վուրդին տառապանքին հանդէպ արհա-
մարհանքը։ Թերացումներ որոնք հաւա-
նաբար աւելի ծանր կը կշռեն քան՝ սովը,
ցուրտը։

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ՄԱՅՐ ԱԹՈՌ Ս. ԷՋՄԻԱԾՆԻ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՈՒ ՆԵՐՔԻՆ ՍՓԻՒՌՔԻ ԹԵՄԱԿԱՆ-ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ 1989-1992 ՏԱՐԻՆԵՐԻ ԸՆԹԱՑՔՈՒՄ

Ա.

ԹԵՄԵՐԻ ԵՒ ՀԱՄԱՅՆՔՆԵՐԻ
ՎԵՐԱԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒՄ

Մայր Հայրենիքում օրինական նոր պայ-
մանների ստեղծումով ու մանաւանդ Հա-
յաստանի Հանրապետութեան «Ազգի ա-
զատութեան» օրէնքի հիման վրայ Մայր
Աթոռս Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդը
եւ Եպիսկոպոսական Ժողովը խմբագրե-
ցին «Ներքին թեմերի եկեղեցական կանո-
նագրութիւն», որ հաստատումովը Ամե-
նայն Հայոց Կաթողիկոսի, հրապարակ-
ուեց 1991-ին, նպատակ ունենալով վե-
րակազմակերպել՝ Հայաստանի եւ ներքին
Սփիւռքի տարածքի վրայ՝ Հայ Առա-
քելական Եկեղեցու կանոնական ու վար-
չական կեանքը համաձայն եկեղեցական
աւանդական կարգ ու կանոնի։

Սոյն ներքին կանոնագրութիւնը կիրառ-
ուելու է չորք երեք տարիների փորձի
շրջանում, որից յետոյ ենթարկուելու է
վերանայման, անհրաժեշտ լրացումներ
ու փոփոխութիւններ կատարելու համար։
Կանոնագրութեան հիման վրայ արդէն
դրեթէ ամբողջապէս կազմակերպուած
են մեր ներքին թեմերը ըստ հետեւեալ
դրութեան.-

1. - *Սուրբ Էջմիածնի Մայրավանքը եւ*
նրա ուղղակի ենթակայ՝ Ս. Հռիփսիմէ,
Ս. Գայանէ, Ս. Շողակաթ, Ս. Աս-
ուածածին 4 եկեղեցիները, 3 եպիսկո-
պոսներով, 15 կուսակրօն եւ սարկաւագ
միաբաններով ու 20 քահանաներով։

2. - *Մայր Աթոռին ուղղակի ենթակայ,*
Օշականի Ս. Մեսրոպ Եկեղեցին ու Ս. Գե-
ղարդայ եւ Ս. Խոր Վիրապի վանքերը,
8 հոգեւորականներով։

3. - *Արարատեան Հայրապետական Թե-*
մը, առաջնորդական փոխանորդով՝ Տ.
Գարեգին Արքեպիսկոպոս Ներսիսեան ...
1 վանքով եւ 33 եկեղեցիներով՝ 39 հոգե-
ւորականներով։

4. - *Շիրակի Թեմ, առաջնորդ Տ. Գրի-*
գորիս Արք. Բունիաթեան։ 1 վանքով եւ
6 եկեղեցիներով՝ 21 հոգեւորականներով։

5. - *Գուգարաց Թեմ՝ առաջնորդ Տ.*
Արսէն Արք. Պէրպէրեան։ 5 վանքերով,
2 եկեղեցիներով՝ 6 հոգեւորականներով։

6. - *Սիւնեաց Թեմ՝ առաջնորդ Տ. Ա-*
ռաքիկ Եպիսկոպոս Արիստակէսեան։ 3
վանքերով եւ 6 եկեղեցիներով՝ 7 հոգեւո-
րականներով։

7. - *Արցախի Թեմ՝ առաջնորդ Տ. Պար-*
գեւ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեան։ 2 վան-
քեր եւ 3 եկեղեցիներ՝ 4 հոգեւորական-
ներով։

8. - *Վիրահայոց Թեմ՝ առաջնորդ Տ.*
Գէորգ Եպիսկոպոս Սերաբդարեան։ 4 եկե-
ղեցիներ՝ 6 հոգեւորականներով։

9. - *Ռուսաստանի եւ Նոր Նախիջեւանի*
Թեմ՝ առաջնորդ Տ. Տիրան Եպիսկոպոս
Կիւրեղեան։ 16 եկեղեցիներ՝ 12 հոգեւո-
րականներով։

10. - *Ուկրանիայի Հայոց առաջնորդա-*
կան տեղապահ Տ. Նաթան վարդապետ
Յովհաննիսեան։ 2 եկեղեցիներ՝ 2 հոգե-
ւորականներով։

11. - *Մոլդովայի հովուութիւն։ 1 եկե-*
ղեցի՝ 1 հոգեւորականով։

Ընդհանուր թիւ՝
վանքեր՝ 16, եկեղեցիներ՝ 77, հոգեւո-
րականներ՝ 145։

Բ.

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ
ԵՒ
ՔԱՐՈԶՉՈՒԹԵԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆ

Ինչպէս քալ յայտնի է, սովետական
կարգերի հաստատումից յետոյ մինչեւ
1930 թուականը, գրեթէ բոլոր Հայոց
եկեղեցիները փակուել էին Հայաստա-
նում։ Արցախում, ուր մինչեւ 1928 թուա-
կանը գործում էին 18 վանքեր եւ 105 ե-
կեղեցիներ ու միութեան տարբեր հան-
րապետութիւններում, ամանք քանդուել
էին, չատերը վերածուել ակումբների
եւ պահեստների, իսկ պատմական վան-
քերը՝ անխնամ վիճակում պահպանուել
էին որպէս պատմական յուշարձաններ։
Ամէն կրօնական գործունէութիւն արգիլ-
ուած էր։ Պատերազմից յետոյ միայն
արտօնուեցին գործել փոքրաթիւ եկեղե-
ցիներ եւ վերանորոգման ենթարկել պատ-
մական վանքեր։ Սովետական կարգերի
տակ եկեղեցին ու հոգեւորականութիւնը
հալածուած էին պետական վարչական
միջոցներով, իսկ պատերազմից յետոյ՝
լոկ հանդուրժուած, սահմանափակ իրա-
ւունքներով։ Կրօնը եւ եկեղեցին նկատ-
ւում էին մահացած հաստատութիւններ։

Մայր Աթոռս յառաջիկայ տարի հրա-
տարակելու է յատուկ մի ուսումնասիրու-
թիւն Հայաստանեայց Եկեղեցու եւ հայ
հոգեւորականութեան կրած հալածանք-
ների մասին, նոր յայտնաբերուած ար-
խիւային փաստաթղթերի հիման վրայ։

Վերոյիշեալ պայմաններում, մեր հայ-
րենաբնակ ժողովուրդը եւ նոր սերունդ-
ները մնացին զուրկ կրօնական դաստիակ-
չութիւնից եւ հոգեւոր սնունդից։

Մեր օրերին մեր եկեղեցու առաջ դրը-
ուեց մեր ժողովրդի կեանքն ու հոգին
Սուրբ Աթոռ Հայրապետի լոյսով պայծառակեր-
պելու նուիրական պարտականութիւնը,
առաւել լայն չափերով։

1990 թուականից սկսած մեր թեմերում
տակաւ առ տակաւ կազմակերպուեցին
եկեղեցասէր միութիւններ, կրօնասէր
Տիկնանց միութիւններ, մանկական -
կրօնական երգչախմբեր եւ պարախմբեր։
Իսկ վերջին երկու տարիների ընթացքում
Վեհափառ Հայրապետի օրհնութեամբ,
Արարատեան Թեմի առաջնորդարանում եւ
Էջմիածին քաղաքում կազմակերպուեցին
կանոնաւոր կրօնական առարկաների դա-
սախօսութիւններ, (չարաթը երկու անգամ
երեկոյեան ժամերին), որին հետեւեցին
աւելի քան հարիւր յիսուն հանրային վար-
ժարանների ուսուցիչ - ուսուցչուհիներ,
որոնք մի քանի ամիսներ առաջ յետ քըն-
նութիւնների, ատեան վկայականներ,
իրաւունք ունենալու պետական վարժա-
րաններում կրօնական առարկաներ աւան-
դելու։ Նման դասընթացքներ չարունակ-
ուելու են նաեւ այս տարի եւ յառաջիկայ
տարիներին, թէ Երեւանում եւ թէ միւս
թեմերում։

Մայր Աթոռս, կրօնական քարոզչու-
թեան նպատակով, 1990 թուականից սկը-
սած կազմակերպել է կրօնական քարոզնե-
րի հաղորդաշար Երեւանի հեռատեսադա-
շից, ամէն չաբաթ երեկոյ «Խորան Լու-
սոյ» անուան տակ։

Արժան է նաեւ յիշել, որ Հայաստանում
եւ մասամբ ներքին թեմերում, կազմա-
կերպուել են չուրջ 23 քրիստոնէական
դաստիարակչութեան միօրեայ դպրոց-
ներ։

Կրօնական դաստիարակութեանց եւ քա-
րոզչութեան գործունէութեան առաւել
ծաւալման ու կազմակերպեալ ընթացք
տալու նպատակով, Մայր Աթոռում հաս-
տատուելու է յատուկ բաժին «Եկեղեցա-
կան քարոզչութեան կենտրոն» անուան
տակ, որը պիտի ղեկավարուի հինգ ե-
պիսկոպոսներից բաղկացած մի վարչու-
թեամբ, որին մասնակցելու են Կ. Պոլսի
Պատրիարքութեան եւ Գանատայի Թեմի
ներկայացուցիչ սրբազան հայրերը։

Ինչպէս հաստատում էր Վեհափառ Հայ-
րապետը 1992 Օգոստոս 28 թուակիր իր
կոնդակով, ցաւով պէտք է յայտնենք,
որ մեր Եկեղեցու հոգեւորականների թիւը
չափազանց սահմանափակ լինելով, ըղը-
կուած ենք Հայաստանի եւ ներքին սփիւռ-
քի կրօնական կարիքները լրիւ բաւարա-
րելուց։ Մեր Եկեղեցին կարիք ունի այ-
սօր առնուազն եւս չուրջ հարիւր պատ-
րաստուած ու եռանդուն եկեղեցական-
ների, վարդապետ եւ քահանայ, որոնք
նուիրուէին հոգեւոր ազգային ծառայու-
թեան՝ անասկարկ կերպով։

Աւետարանի բացատրութեամբ՝ հունձ-
քը առատ է, սակայն մշակները սակաւ։
Առնուազն հինգ տարի պէտք է սպասել,
որպէսզի մեր ձեմարանը նոր սերունդներ
կարողանայ պատրաստել։ Այդ աշխա-
տանքը կատարուում է եւ յոյս ունենք, որ
մօտ ապագայում մեր Եկեղեցին կ'օժտուի
ձեռնհաս հոգեւորականներով, բաւարար
չափով։

Մինչ այդ, Եկեղեցին իր այժմեան ու-
ժերով իրագործում է հնարաւորը։

Գ.

ՀՈԳԵՒՈՐ ԿՐԹԱԿԱՆ
ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Կրօնական ազատութեան պայմաններում
նոր թափ ստացաւ նաեւ Մայր Աթոռիս
եկեղեցական կրթական առաքելութիւնը,
կրօնաւորների նոր սերունդներ պատրաս-
տելու առաջադրանքով։ Այսօր գործում
են՝ Սուրբ Էջմիածնի Հոգեւոր Ճեմարա-
նը՝ 80 ուսանողներով, Արարատեան Թեմի
դպրանոցը՝ Սեւանայ կղզու վրայ՝ 21 ու-
սանողներով եւ Շիրակի Թեմի ընծայա-
րանը՝ Գիւմրի քաղաքում՝ 12 ուսանող-
ներով։

Սուրբ Էջմիածնի Հոգեւոր Ճեմարանում
եւ միւս երկու դպրանոցներում տեղի են
ունենում կանոնաւոր ամէնօրեայ դասա-
նադութիւններ՝ համաճայն մեր կրթա-
կան ծրագրերի, աւանդելով կրօնական,
աստուածաբանական առարկաները, հայա-
գիտական, պատմական եւ փիլիսոփայա-
կան առարկաներ, ծիսակատարութիւն,
երաժշտութիւն եւ օտար լեզուներ, ուս-
երէն եւ անգլերէն։

Հայագիտական, պատմագիտական եւ
փիլիսոփայական առարկաների համար,
Երեւանից հրաւիրուած են համալսարանի
մասնագէտ դասախօսներ։ Կրօնագիտա-
կան եւ աստուածաբանական առարկաները
աւանդում են մեր հոգեւորականները։

Սուրբ Էջմիածնի Հոգեւոր Ճեմարանի
տնօրէնն է Տ. Անանիա Եպիսկոպոսը,
վերատեսչութեամբ Տ. Ներսէս Արք.-ի։

Դ.

ՕԳՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
ԵՐԿՐԱՇԱՐԾԻ ԱՂԷՏԱԼՆԵՐԻՆ,
ԱՐՑԱԽԻ ԺՈՂՈՎՐԴԻՆ
ԵՒ
ԲՈՒՆԱԴԱՂԹԱԾՆԵՐԻՆ

Շիրակի տարածքի վրայ տեղի ունեցած
ահարկու երկրաշարժից յետոյ Ամենայն
Հայոց Կաթողիկոսի օրհնութեամբ 1988-ից
սկսած Մայր Աթոռս եւ ներքին Թեմերը,
յատկապէս Արարատեան, Շիրակի եւ

Ռուսաստանի ու Արցախի մեր եկեղեցական թեմերը, կազմակերպեցին լայնածաւալ աշխատանքներ օգնութիւններ փութացնելով աղէտեալներին, որբերին, նաեւ Սումգայիթից, Կիրովապատից եւ Բաքուից փախստականներին, եւ Արցախի մարտնչող ժողովրդի կարիքներին:

Ստորեւ տալիս ենք պատկերը դրամական օգնութիւնների՝ համաձայն Մայր Աթոռիս Ֆինանսական բաժնի տուեալների:

1988 թ. Մարտ ամսից մինչեւ 1992 թ. Մայր Աթոռի կողմից նուիրաբերուել են ներքոյիշեալ դրամական օգնութիւնները մեծ մասամբ դոյացած արտասահմանից նուէր ստացուած գումարներից:

1988 -- 1989 ԹԹ.

1. Ադրբեջանից բռնագաղթուածներ եւ Արցախ	3·080·000	ռուբլի
2. Երկրաշարժից տուժածներ (աղէտեալների Ֆոնդ)	1·052·000	ռուբլի
3. Բազմազաւակ մայրեր	373·000	ռուբլի
4. Այլ բնոյթի օժանդակութիւններ (Այդ թուականի սակով, սոյն գումարը հաւասար էր 599·000 տոլարի)	284·000	ռուբլի
	4·789·000	ռուբլի

1990 Թ.

1. Ադրբեջանից բռնագաղթուածներ եւ Արցախ	2·630·000	ռուբլի
2. Երկրաշարժից տուժածներ (աղէտեալների Ֆոնդ)	447·000	ռուբլի
3. Բազմազաւակ մայրեր	164·000	ռուբլի
4. Այլ բնոյթի օժանդակութիւններ (Այդ թուականի սակով, սոյն գումարը հաւասար էր 257·000 տոլարի)	619·000	ռուբլի
	3·860·000	ռուբլի

1991 Թ.

1. Ադրբեջանից բռնագաղթուածներ եւ Արցախ	454·000	ռուբլի
2. Երկրաշարժից տուժածներ (աղէտեալների Ֆոնդ)	827·000	ռուբլի
3. Բազմազաւակ մայրեր	126·000	ռուբլի
4. Այլ բնոյթի օժանդակութիւններ (Այդ թուականի սակով, սոյն գումարը հաւասար էր 68·000 տոլարի)	628·000	ռուբլի
	2·035·000	ռուբլի

1992 Թ.

1. Ադրբեջանից բռնագաղթուածներ եւ Արցախ	2·130·000	ռուբլի
2. Երկրաշարժից տուժածներ (աղէտեալների Ֆոնդ)	5·241·000	ռուբլի
3. Բազմազաւակ մայրեր	112·000	ռուբլի
4. Այլ բնոյթի օժանդակութիւններ (Այդ թուականի սակով, սոյն գումարը հաւասար էր 553·000 տոլարի)	817·000	ռուբլի
	8·300·000	ռուբլի

ԴԻՒԱՆ
ՄԱՅՐ ԱԹՈՌԻ

(Շար. 1)

ԵՐԲ ԿԸ ՀԻՄՆՈՒԷՐ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

1922 Դեկտեմբեր 30-ին Մոսկուայի «Պալշոյ» թատրոնին մէջ կը բացուէր Խորհուրդներու համագումարը պետութեան մը որ քանի մը ժամ ետք պիտի ստանար Խորհրդային Միութիւն անունը: Ռուսաստանի, Բելառուսի, Ուկրանիոյ եւ Կովկասեան դաշնակցութեան հանրապետութեան ներկայացուցիչներուն երջած Մէջագդայնականով կը բացուի համագումարը որուն նախագահութեան կազմին մէջ են Բուխարին, Զինովիեւ եւ Ստալին: Այս վերջինը ճառախօսութեամբ մը կ'անդրադառնայ խորհրդային իշխանութեան հնգամեայ անցեալին: Որպէս Համայնավար կուսակցութեան քարտուղար, ան կը կարդայ Խորհրդային Մէութեան կազմութեան դաշնագիրը. անոր համաձայն, հիմնադիր չորս պետութիւնները նոր պետութեան կը փոխանցեն միջազգային յարաբերութիւններու, պաշտպանութեան, դրամական, վարկերու, պլուտճէի, քաղաքացիութեան, ներքին ու արտաքին առեւտուրի, դատախարակութեան, առողջական ու աշխատանքի իրաւունքի տնօրէնութեան իրենց իրաւունքները:

Հոկտեմբերեան յեղափոխութենէն հինգ տարի ետք, այս դաշնագիրը վերանուաճումի հոլովոյթի մը կը նշէ, ինչ կը վերաբերի Ռոմանովներու անկումի ընթացքին բաժան բաժան եղած հողամասերու, եթէ նոյնիսկ կը մնան կորուած չրջաններ. Լեհաստան եւ Ֆինլանտիա բելառուս եւ ուկրանական հողամասերով ընդարձակած են իրենց սահմանները, կամ Պեսարապիան մաս կազմած է Ռումանիոյ, իսկ Կարս -- Արտահան ձգուած են Թուրքիոյ:

Կայսրութեան անկումին հետ յայտնուած անկախ պետութիւնները, ինչպէս՝ Ուկրանիան, Պալթեան երկիրները, Վրաստանը, Հայաստանը, Ադրբեջանը նոր իշխանութեան կը թելադրեն դաշնակցային ձեւ տալ խորհրդային պետութեան: Բանուոր ժողովուրդին իրաւունքներու յայտարարութիւնը 1918 Յունուար 12-ին, Ռուսաստանի խորհրդային հանրապետութիւնը կը սահմանէ որպէս «Սզդ. խորհրդային հանրապետութիւնների դաշնակցութիւն մը. որպէս ազատ ժողովուրդներու, ազատ միութիւն» մը:

Զինքի ուժով կորսուած չրջանները վերադարձնելու Լեհաստանի ծրագիրը պատճառ կ'ըլլայ որ Կարմիր բանակը 1920-ի ամրան հակայարձակումի անցնի: Մոսկուա պատրաստած է արդէն ծրագիրներ որոնք կը նախատեսեն թէ դաշնակցութեան յաջորդ անդամները պիտի ըլլան Գերմանիան, Լեհաստանն ու Հունգարիան: Սակայն բոլշեւիկներու Վարչապետի դէմ կրած պարտութիւնը այս յոյսերը ի դերեւ կը հանէ: Հարաւային կողմը, բրիտանական ուժերու նահանջը Կովկասէն, կը բանայ նուաճումի ճամբան. նախ 1920 Ապրիլին Ադրբեջանի մէջ յեղափոխական զինուորական կոմիտէ մը մուսաւաթական կառավարութիւնը կը տապալէ ու Կարմիր բանակը օժանդակութեան կը կանչէ: Կացութեան տէր կը դառնայ Կեդրոնական Կոմիտէին սպայակոյտը որուն ենթակայ է ԺԱ. բանակը: 1920 Դեկտեմբեր 6-ին ան յեղափոխական կոմիտէ մը կը հիմնէ Երեւանի մէջ. յետոյ կարգը կուգայ Վրաստանի որուն մենշեւիկ կառավարութիւնը պաշնպիր մըն ալ ստորագրած է Ռուսաստանի հետ որ Վրաստանի գերիշխանութեան ամէն իրաւունքէ հրաժարած է. բայց դաշնադիրը զաղտնի յօդուածով մը կը նախատեսէ որ վրացական համայնավար կուսակցութիւնը պիտի օրինականացուի ու գործելու անկախութիւն պիտի ունենայ: Լենին հետամուտ է ձեւակերպութիւնները յարդելու, բայց Ստալին կը պարտադրէ միջամտութեան որոշումը ու 1921 Փետր. 12-ին հայեւվրացի բախումներու պատրուակով Կարմիր բանակը մուտք կը գործէ Վրաստան: Փետրուար 25-ին Թիֆլիսի մէջ կը հռչակուի վրացական խորհրդային հանրապետութիւնը:

Մինչ այդ խորհրդային իշխանութիւնը կը ձեռնարկէ քաղաքացիական պատերազմին կամ օտար միջամտութիւններու պատճառով կորսուած հողամասերը ձեռք անցընելու գործին: Ատոր բեմադրութիւնը բնաւ չի փոխուիր. ժողովուրդներու կոմիսարներու խորհուրդը իբրեւ թէ բանուորներու ինքնորոշման հարցով խորհուրդներու համագումար մը կը կազմակերպէ ուր անպայման Ռուսաստանի միանալու որոշում կը տրուի: 1922-ին Ռուսաստան 17 ինքնավար չրջան կամ հանրապետութիւն ունի. մնացեալ հանրապետութիւններն ալ արդէն Համայնավար կուսակցութեան ազդեցութեան ենթակայ, հետզհետէ երկկողմանի դաշնադան խաղերով պիտի ձգուին դէպի Ռուսաստանի ծիրը: 1920 Նոյեմբեր 20-ին զինուորական, տնտեսական եւ դրամական միութիւն մը կը հաստատուի Ադրբեջանի հետ. ատիկա օրինակ կը ծառայէ ուրիշներու:

Կը մնայ այս բազմակողմանի յարաբերութիւններուն համար դաշնակցային կառոյց մը պատրաստել: 1922 Օգոստոս 10-ին Ստալինի նախագահութեամբ կազմուած յանձնախումբ մը ամիսէ մը բնադիրը կը պատրաստէ. անով կ'առաջարկուի դաշնակցութիւնը կազմել որպէս երկարաձգումը Ռուսաստանի որուն պիտի միանան խորհրդային հանրապետութիւնները, ինքնավար հանրապետութեան օրինավիճակով:

Վրացի բոլշեւիկները կը հակադրեն ու պայքարի ճակատ մը կը բանան, ինչ որ հիւանդ Լենինի առիթ կուտայ քաղաքական վերջին պայքարներէն մէկը մղելու: Մեծն ռուսական ազգայնամոլութեամբ ամբաստանելով Ստալինը, կը պարտադրէ վերանայիլ ծրագիրը. Հանրապետութիւնները նոր Միութեան մաս պիտի կազմեն հաւասարութեան սկզբունքով: Կուսակցութեան ընդհանուր քարտուղարը կը պործադրէ պահանջը, քայ դիտնալով որ օրէնքը ոչինչ պիտի փոխէ իրականութենէն երբ Ռուսաստան կը խմբէ բնակչութեան 75%-ը, իսկ տարածքներու 90%-ը: Ու այսքանէն ետք, Պալշոյի արարողութիւնը միայն պայմանական իմաստ կրնար ունենալ:

Լենինի աստիճանական չէզոքացումով ու Ստալինի վերելքով, 1922 Դեկտեմբեր 30-ի դաշնագիրը ընկերային վերափոխումներու հսկայական ձեռնարկութեան մը մեկնակէտին կը վերածուի. հարցը ճուլումն է ազգային, կրօնական, լեզուական եւ բարքերու մասնայատկութիւններուն, պրոլետարական միաճոյլ ազգի մը մէջ ուր տեղային տուեալներ գոյութիւն չունին:

1925-ին նոր միջոցառումներ անհրաժեշտ կ'ըլլան մասնատելու համար թիւրքմէնիա քաստանը որ փանթրքական համակրանքներով կ'ամբաստանուի: Կը ստեղծուին Ղազախստան, Կիրգզստան, Ուզբեկստան, Տաճիկստան եւ Թիւրքմէնիա կոչուած երկիրները: Եւ ի՞նչ հակասութիւն է որ խորհրդային հնոցին մէջ ուելի դիւրութեամբ լուծելու համար ստեղծուած այս անկայուն պետութիւնները Խորհրդային Միութեան քայքայումէն, այսինքն 69 տարի ետք, փոխանակ անյայտացած ըլլալու ներկայութիւններու կը վերածուին միջազգային քաղաքական բեմին վրայ:

ՔԱՂՀԱՆ

ԿՌԻԿԸ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Կարած էր փողոցը: Կանգ առաւ տունի մը մուտքին, սիրտը ուժգին կը զարնէր: Բայց չմնաց հոն -- խոր չունչ մը առաւ՝ ու մութին մէջէն, կարճ ու արագ ոստումներով՝ վազեց վեր ու հեռու մինչեւ որ հասաւ հանրային պարտէզի հրապարակին քով: Մարդու չէր հանդիպեր: Նայեցաւ չուրջի մեծ չէնքերուն, «բոլորն ալ իոր քունի մէջ» ըսաւ ինքնիրեն, «եթէ պիտի զարնեն՝ պիտի զարնեն»: Ծանր կարծ մայրը միտքը եկաւ «խեղճ մամաս, ի՞նչ պիտի ըլլայ եթէ ինծի բան մը պատահի ... կեանքը իմաստ չունենալէն ետք մա՞հը ինչու իմաստ պիտի ունենայ եղեր ... անիմաստին հետ դիւրին է համակերպելը...» խորհեցաւ, վերջին չէնքին մեծ դրան մէջ կծկուած: Ամայի էր ամէն կողմ, ամայի ու մռայլ: Դիմացը, փողոցին միւս կողմը՝ հանրային պարտէզի ծառերը կարուած էին կուիներու ընթացքին, ցանկապատը տեղ տեղ փլած էր: «Եթէ պարտէզին ներսէն վար ծռած վազեմ, ցանկապատին քովէն՝ կրնամ միւս ծայրը հասնիլ» խորհեցաւ:

Զով հով մը սկսեր էր փչել ծովէն: Նաստւ քարի մը վրայ -- ծանր յոգնութիւն մը կը քաշէր ոտքերը դէպի վար: Ֆինեց չուրջը: Գոց գիտէր այս տեղերը, մանաւանդ քիչ մը վերօք ուր պարտէզին անդիի ծայրը էօքալիբթըսի բունին ու թուփին մինչեւ առաջին անգամ համբուրեր էր միջնաւան... Փողոցային, սեւ չուն մը մօտեցաւ, կանգ առաւ առջին «պօպի ... պօպի» չընջաց «հոս եկուր ... ի՞նչ գործ ունիս մէկտեղները այս ատեն»: Շունը ծռեց գլուխը, պոչը չարժեց բայց չմոտեցաւ ու հեռացաւ, կորսուեցաւ մութեան մէջ:

Հրացանաձգութիւնը դադրեր էր: Լուսինը երեւցաւ հեմա ու անոր մեղմ լոյսով քննեց պարտէզը: Ամայի էր, ինչպէս եւ չրջակայքը: Ծառերուն տերեւներու խարշափ մը, հոս հոն գիշերային միջատներու չթրտոց մը «ի՛նչ խաղաղ գիշեր է» անցաւ մտքէն «տասը վայրկեան միայն, տասը...» ու նայուածքը փնտռեց յիշատակի թուփը: Շունը ետ եկեր էր ու քիչ մը բացօք՝ զինք կը դիտէր: Կարեւորութիւն չտուաւ:

Մէկէն հրացաններն ու ռումբերը որոտացին, նորէն Պուրճի հրապարակին կողմէն: Պահը խիտ, բիրտ ուժի, կոյր կիրքի, մահուան սարսափի ու կեանքի պոռթկումի խառնուրդ թելադրականութիւն մը ունէր որ դպաւ իր երեւակայութեան: Նոր քաջութիւն մը նոր կորով մը զգաց ներսը -- մէկ ոստումով իջաւ փողոց, հինգ քայլով հասաւ պարտէզին մայթը, ցատքեց ցանկապատին վրայէն ու պառկեցաւ ներսը, պատին տակը, անշարժացած: Մկաններն ու զգայարանքները պողպատ թելի պէս պիրկ՝ սպասեց: Ոչինչ: Աղմուկը կը չարունակուէր: Պաղ քրտինք մը կը ծածկէր մարմինը, բայց ուրախ էր: «Եալլա Պերճ» ըսաւ բարձրաձայն ու երկուտակ՝ վազեց պատին քսուելով պարտէզին ամբողջ երկայնքը, հեռն ի հեռ հասաւ միւս ծայրը, իրենց սիրոյ անկիւնը ու վերջին ճիգով մը՝ փոուեցաւ դեռին, պատին ու թուփին պաշտպանութեան տակ: Փրկուած էր--քանի մը վայրկեան սառած մնաց եղած տեղը, յետոյ թուլցան մկանները, վեր քաշեց ոտքերը, կռնակը տուաւ պատին ու այն տեղ յիշատակները եկան ողողել գիտակցութիւնը...:

Երբ բացաւ աչքերը, չունը նորէն քովն էր: «Հէյ պօպի, զղոյչ եղիր ... ես պատճառ մը ունիմ հոս ըլլալու, դո՞ւն ինչու հոս ես, հէ՞» փսփսաց, խնդալով: Շունը պոչը չարժեց «լաւ, կեցիր հոս, կարելի է բախտ կը բերես» ըսաւ քիթին տակէն, ծունկի եկաւ, սկսաւ չարժիլ դէպի պատին փլած մասը, դուրս սողսկելու համար: Դիմացը նայեցաւ -- մայթը քանդուած էր, եռեւի տունը՝ աւերակ: Փիչ մը աւելի վեր, ձախին, խոշոր մռայլ, չորս -- յարկանի կիսատ չինուած չէնք մը կար, բարձր ծառերով չրջապատուած: Առջեւը՝ այրած օթօ մը:

Սպասեց որ լուսինը ամպերուն եաին երթայ: Յետոյ մօտեցաւ ցանկապատին բացուածքին, դուրս հանեց գլուխը: Շունը քովը եկեր էր: «Հէյ պօպի» ըսաւ:

(Շար. 24)

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

ԼԻՈՆ

Կապոյտ Խաչի Ազաքս մասնաճիւղը, ինչպէս ամէն տարի այս տարի եւս կը տօնէ Մանուկներու Օրը, ներկայութեամբ խամաճիկներու (Guignol du Vieux Lyon) եւ կաղանդ Պապայի բազմաթիւ նուէրներով։

Կիրակի, Յունուար 10, կէսօրէ վերջ ժամը 3-ին, Լիոնի Ազգային Տան սրահը

295, rue André Philip — Lyon 3e

Կը խնդրուի ծնողներէն ճշդապահ ըլլալ։

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԿՈՉԸ

ՍԻՐԵԼԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑ,

Ահաւասիկ անգամ մը եւս ձեր սրտերուն դուռները ափ կ'առնենք։

Նոր Տարուայ եւ Ս. Ծնունդի առթիւ մեր ջերմ օճախներուն մէջ կազանդ պիտի տօնենք, Ծնունդ պիտի տօնենք, պիտի ուրախացնենք մեր սիրելիները, պիտի պոհանանք։

Հայաստանի եւ Արցախի մեր եղբայրներուն եւ քոյրերուն, մեր սիրասուն ճամբորդներուն կեանքի անհրաժեշտ պայմանները նկարագրել դժուար է եւ սիրտ կ'արիւնէ։

Ըսե՞լ որ նորածիններէն կը մահանան գուրկէն տաքուկ

Ըսե՞լ որ կոտրած ազատամարտիկներ ցնցոտիներով կը ճակատին թշնամիին դէմ

Ըսե՞լ որ դաղթական Արցախցին տաք ապուրի համբ արդէն մոռցեր է,

Թէ ոչ՝

Ըսել, որ օգնենք Արցախին, Հայաստանին որ քիչ մը եւս տոկայ,

Որ հայու օճախը չմարի,

Որ դաղթականը տուն դառնալու յոյսը չկորսնցնէ,

Որ ազատամարտիկը հերոսաբար պաշտպանէ հայրենի տունը,

Տանք անոնց մեր հոգիներու ջերմութիւնը, լայն բանալով մեր սրտերու պատուհանները,

Օգնենք Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչին որպէսզի ան կարենայ այս ծօնակարգ օրերուն ուխտանցել ափ մը անունդ, պուտ մը ջերմութիւն եւ տոկալու յոյս։

Ուղարկեցէք ձեր չէքերը՝

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչին

CBAF — Opération Arménie

17, rue Bleue, 75009 PARIS

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Լիոն — Վիլէօրպան Արաքս մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները Շաբաթ, Յունուար 9, ժամը 4-ին կէսօրէ ետք Վիլէօրպանի Մշակոյթի Տան սրահը։

Կը խնդրուի բոլոր ընկերուհիներէն ներկայ գտնուիլ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԹԻԻ

ՓԱՐԻԶ. — Տէր եւ Տիկին Ժագ Գարվանթիէ 300 Ֆր.։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻՆ

Ազգական կամ ծանօթները կարամի Հիլտճեանի, ծնած 1906-ին, Ճիֆիր, եւ ապրած է Ֆրանսա 1922 — 1964։

Հեռաձայնել՝

(16) 47 — 25 — 01 — 83

Թիւին։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ՀԱՑ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏՈՒՆ

կիրակի, Յունուար 10, ժամը 14·30-ին

ՑՕՆԱԾԱՌ

ՇԱԲԱԹՕՐԵԱՑ ԴՊՐՈՑԻ

դեղարուեստական յայտագիր,
նուէրներու բաշխում

—■—

Dimanche 10 Janvier à partir de 15h30

SUPER LOTO

Nombreux lots de valeur

—— Venez en famille ——

MAISON ARMENIENNE
DE LA JEUNESSE
ET DE LA CULTURE
12 - 14, rue Saint Bazile, Marseille 1er

FETE DE NOEL

Comme chaque année la Croix Bleue des Arméniens de France section de Grenoble / St Martin d'Hères informe que l'arbre de Noël aura lieu le Dimanche 10 Janvier à 15h30 à la Salle du Stand St. Martin d'Hères.

Le spectacle sera assuré par les enfants de l'Ecole.

Venez nombreux les appludir.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Մարտ 20, Կապոյտ Խաչի Առնուվիլի տարեկան պարահանդէսը — բացառիկ անակնկալ։

Մանրամասնութիւնները յետագային։

CABINET
TERZIYAN

Toutes Assurances Toutes Compagnies

21, rue Lamartine, 75009 PARIS
Tél. : 42. 82. 01. 41 +

présente ses meilleures vœux pour l'année 1993
et souhaite une bonne fête de Noël

Թէրզեան ապահովագրական գրասենեակը
յաւագոյն մաղթանքներով կը շնորհաւորէ
Ձեր Նոր Տարին եւ Ս. Ծնունդը

— ՓՆՈՒՆԴ —

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՑՑ

Ս· ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՀՈՐԵՔՇԱԲԹԻ օր, Յունուար 6, — Տօն Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի։

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8·30ին։

Ծննդեան հանդիսաւոր պատարագ՝ ժամը 10·30-ին։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԱՇԵԱՆ

կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Պատարագի աւարտին Զրօրհնէք կը կատարուի։

ԾԱՆՕԹ. —

Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր։

Պետական տնօրինութեամբ, բոլոր հաստատութիւնները՝ — դպրոցական, արուեստ, պաշտօնեայ, աշխատաւոր եւ ուրիշներ — այսօր կրնան բացակայիլ իրենց գրասենեակներէն՝ իրենց կրօնական պարտաւորութիւններուն համար։

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ օր, Յունուար 7, — Բ· օր Ծննդեան։ Յիշատակ Մեռելոց։

Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի։

Կը պատարագէ՝

ԱԽԵՏԻՍ ՔՀՆՑ· ՊԱԼԸՏԵԱՆ

Պատարագի աւարտին՝ հոգեհանգիստ կը կատարուի «վասն համօրէն ննջեցեալ-ոց»։

Ս· ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ՀՈՐԵՔՇԱԲԹԻ. —

Ժամերգութիւն ժամը՝ 9-ին։

Պատարագ ժամը՝ 10·30-ին։

Զրօրհնէք ժամը 11·45-ին։

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ. —

Պատարագ ժամը՝ 10-ին։

Ճաւարտ պատարագի՝ հոգեհանգիստ համօրէն ննջեցելոց։

ՎԱՐԱԳԱՑ Ս· ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

ՀՈՐԵՔՇԱԲԹԻ. —

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9·15-ին։

Պատարագ ժամը 10·45-ին։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆՑ· ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

Պատարագի աւարտին Զրօրհնէք կը կատարուի։

Ս· ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ. —

Ժամերգութիւն ժամը 17-ին։

Պատարագ ճրագալոյցի ժամը 17·30-ին։

ՀՈՐԵՔՇԱԲԹԻ. —

Ժամերգութիւն ժամը 10-ին։

Պատարագ Ս. Ծննդեան ժամը 10·30-ին։

Ճաւարտ պատարագի կը կատարուի Զրօրհնէքի արարողութիւն։

Ս· ՃԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ՀՈՐԵՔՇԱԲԹԻ. —

Առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը՝ 8·30-ին։

Պատարագ ժամը՝ 10-ին։

Պատարագի աւարտին Զրօրհնէք կը կատարուի։

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ· ՋԱՔԱՐԵԱՆ

Հայր· Պատուիրակի Փոխանորդ Լիոնի եւ Շրջակայից

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ. —

Պատարագ ժամը՝ 10-ին։

Կը պատարագէ՝

ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆՑ· ՀԷՔԻՄԵԱՆ

Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարուին Եկեղեցւոյս Կոմիտաս երգչախումբի կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Պր. Յովհաննէս Պէրպէրեանի։

PUBLICATIONS REÇUES

ANNUAIRE 1992
G I A
Groupement Interprofassionnel Arménien
Paris 1992
Prix : 250 F. TTC
GIA, B.P. 120, 75763 Paris Cedex 16

ՇԱՐՎԻԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ

ՀՈՐԵՔՇԱԲԹԻ. —

Պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՎՐԹԱՆԷՍ Ա. ՔՀՆՑ· ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ

Պատարագի երգեցողութիւնները տեղի կ'ունենան տեղւոյս դպրուհիներու կողմէ։

Պատարագի աւարտին Զրօրհնէք կը կատարուի։

Պատարագ ժամը՝ 10·30-ին։

ՅՈՒՆՈՒԱՐ 7, յիշատակ Մեռելոց, *ժամը 10-ին կը կատարուի ժամերգութիւն, որու աւարտին հոգեհանգիստ կը կատարուի «Վասն համօրէն ննջեցելոց»։*

ՍՐՔՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՑՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷՅԼ

ՀՈՐԵՔՇԱԲԹԻ. —

Ժամերգութիւն ժամը՝ 8·30-ին։

Պատարագ ժամը՝ 10-ին։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ· ՃԷՐՃԷՐԵԱՆ

կաթողիկոսական Պատուիրակի Փոխանորդ Հարաւային Ֆրանսայի

Զրօրհնէք ժամը՝ 11·45-ին։

Պաշտօնական ընդունելութիւն· —

Ժամը 18·30-ին Ա. Զրաշէան սրահին մէջ։

Տարօն Եպիսկոպոս այս առթիւ պիտի տայ իր ուղերձը Նոր Տարուան եւ Ծնունդեան առթիւ։

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ. —

Յիշատակ Մեռելոց

Պատարագ ժամը՝ 10-ին։

Հոգեհանգիստ համօրէն ննջեցելոց ժամը 11·45-ին։

Կը պատարագէ՝

ՄԱԿԱՐ ՔՀՆՑ· ՆԱՃԱՐԵԱՆ

ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ Ս· ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

ՀՈՐԵՔՇԱԲԹԻ. —

Սկիզբ ժամերգութեանց առաւօտեան ժամը 8·30-ին։

Հանդիսաւոր պատարագ ժամը 10-ին։

Հաղորդութիւն մանուկներու եւ ժողովուրդին ժամը 11·30-ին։

Պատարագի աւարտին Զրօրհնէք կը կատարուի։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝ Եկեղեցւոյս հոգեւոր հովիւ՝

ԵՂԻՇԷ Ա. ՔՀՆՑ· ՓԱՆՈՍԵԱՆ

Նաեւ պիտի կարդայ Վազգէն Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին կոնդակը։

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ. —

Յիշատակ Մեռելոց

Սկիզբ ժամերգութեանց առաւօտեան ժամը 9-ին։

Պատարագ ժամը՝ 10-ին։

Պատարագի աւարտին հոգեհանգիստ վասն համայն հայ ննջեցելոց։

ՓՈՒԼՎ· ՕՍՍՕ — Ս· ՃԱԿՈԲ

ՀՈՐԵՔՇԱԲԹԻ. —

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8·30-ին։

Հանդիսաւոր պատարագ ժամը 10-ին։

Քարոզ ժամը 11·30-ին։

Զրօրհնէք ժամը 12-ին։

ՓՕՄՊՈՆ Ս· ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

ՀՈՐԵՔՇԱԲԹԻ. —

Պատարագ ժամը 10-ին։

Զրօրհնէք ժամը՝ 12-ին։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ եկեղեցւոյս հոգեւոր հովիւ՝

ՄՈՎՍԷՍ Ա. ՔՀՆՑ· ԳԱԼԷՆՏԷՐԵԱՆ

ԱԷՆ ԼՈՒ - Ս. ԳԷՈՐԳ

ՀՈՐԵՔՇԱԲԹԻ. —

Պատարագ ժամը՝ 10-ին։

Պատարագի աւարտին կը կատարուի Զրօրհնէք։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՑ· ՏԻՏԷԵԱՆ

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
33, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՋՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6
MERCREDI
6 JANVIER
1993

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԱՅՐԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՀԱՐԸ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 900 Ֆ· — Վեցամսեայ : 460 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·200 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ· (շաբաթաթերթի առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ·

68ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17·966

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

68e ANNEE — N° 17.966

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ԾՆՆԴԵԱՆ ՔԱՐՈԶԸ

— ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6, ԷՋՄԻԱԾԻՆ —

Սիրեցեալ ժողովուրդ մեր,

Աստուածային անիմանալի անօրինութեամբ, 1992 տարին հասաւ իր աւարտին: Բացուեց առաւօտը Նոր Տարւոյն, աւետումովը Փրկչին մեր Յիսուսի Քրիստոսի Ծննդեան:

«Որհնուրդ մեծ եւ սքանչելի», որ կըրկնուում է ահա երկու հազար տարիներ չարունակ, ամէն Նոր Տարի մեզ բոլորիս բերելով պատգամը, որ նաեւ մենք՝ ապրող մահկանացուներս, կոչուած ենք վերանորոգուելու ժամանակի հոլովոյթով, պայծառակերպուելու փրկչագործ Աւետարանի լոյսով, մեր կեանքի նոր ճանապարհի վրայ, մեր ձեռաց բարի ու արդար իրագործումներով:

Յիսուսի Ծնունդը իրողութիւն է եւ հրաշք: Հրաշքը այն է, ինչ սպասում էին երկնքից՝ արդարութեան եւ ազատութեան ծառաւի խոնարհ ամբոխները մարդկանց, երկու հազար եւ աւելի տարիներ չարունակ:

Յիշենք մարգարէական խօսքերը Մարիամ Աստուածածնի, ուղղեալ Եղիսաբէթին, ի մասին իր որդւոյն Յիսուսին, որ պէտք է ծնուէր՝ «Աբար զօրութիւն բազկաւ իւրով, ցրուեաց զամբարտաւանս մտոք սրտից իւրեանց, խակեաց զիզօրս յաթոռոց եւ բարձրացոյց զխոնարհս· զքաղցեալս լցոյց բարութեամբ եւ զմեծամեծս արձակեաց ունայն»: (Ղուկ· Ա· 51 — 53):

Սոյն մարգարէութիւնը մնացել է մըշտապէս այժմէական, բայց մանաւանդ մեր օրերին, երբ աշխարհը համայն, քրիստոնեայ Արեւմուտքը յատկապէս, տագնապած է որոնումներով ու վերիվայրումներով, թէ իր հոգեւոր եւ թէ իր ընկերային բարօրական կեանքում: Կան կանխազուշակող հոռետես քրիստոնեայ մտածողներ, որոնք ազդարարում են նոյնիսկ մայրամուտը Արեւմուտքի: Մտածողներ որոնք՝ վճռահեղ քրիստոնէական տաճարները համարում են՝ այլեւս խօսք չասող լուռ քարեր, զուրկ ոգեշնչող հոգեւոր ուժականութիւնից, ինչպէս հոռմէական կայսրութեան անկման ժամանակներում, երբ ամբոխները այլեւս չէին հաւատում իրենց հոյակերտ հեթանոսական տաճարներին ու չաստուածներին: Նրանք ծարաւը ունէին մի պարզ ճշմարտութեան, մի նոր խօսքի, մի նոր Աւետարանի:

Այո՛, թւում է, թէ մեր օրերին էլ հոգեպէս յոգնած են մարդիկ, տառապում են ոգու սովից: Թւում է, թէ Քրիստոսի Աւետարանը բացակայ է իրական կեանքից: Ո՞վ իմանայ, զուցէ Աբեւելքը դառնայ աւետարերը Քրիստոսի ճշմարիտ խօսքի: Գուցէ այժմէական դառնայ հին ռեսիլքը, թէ՝ լոյսը ծագելու է Արեւելքից:

Այս խոհերով, այս մտորումներով, Մենք ողջունում ենք Նոր Տարին եւ Քրիստոսի Սուրբ Ծնունդը, որոնց վրայ աւետանում են մեր Եկեղեցու եւ ազգի ծանր մտահոգութիւններն ու տագնապալի իրավիճակները:

Համբանքով այսօր փոքր մնացած մեր ժողովուրդը, իր Մայր Հայրենիքում եւ իր պատմական հարաւային Արցախում, իր կեանքի ու ճակատագրի արդի պայմաններում, ապրում է հերոսաբար մերօրեայ աշխարհի տագնապը՝ «Հզօրներին իրենց գահերից տապալելու» եւ «խոնարհներին ու քաղցեալներին բարձրացնելու» յանդուգն երազանքով, իր արեան իսկ գնով:

Արցախի ցաւը լոկ մեր ազգի ցաւը չէ, այլ աշխարհի ցաւը, որի դէմ մաքառում է մեր ազգը, զրեթէ մէն մենակ: Ինչքան էլ ծանր ճնշեն մեր վրայ երկիւղներն ու սպառնալիքները, չենք կարող չհիանալ Արցախի ազատամարտիկների սխրանքով, նրանց՝ սահման չունեցող զոհաբերութեան ոգով, մահուամբ մահը յաղթելու քրիստոնէական ժայռացած հաւատքով:

Հայ ժողովուրդը, իր փոթորկայոյզ պատմութեան դուցէ ամենաճգնաժամային պահն է ապրում, պահը՝ ամէն գնով ազատ ապրելու վճեմ փորձութեան:

Մարդ լինելը ողբերգութիւն է: Իսկ հայ լինելը կրկնակի ողբերգութիւն: Հայը ապրում է մարդկային ճակատագիրը, մարդկային ողբերգութիւնը, այո՛, կրկնակի տառապանքով, կարող ենք ասել՝ կրկնակի հերոսական խենթութեամբ: Նա համոզուած է, որ երբեմն առանց «խենթութեան» ոչ մի խոհալ չի կարելի իրագործուել: Յիշենք, որ առաջին քրիստոնեաները, հզօր հռոմէական կայսրութեան տարածքի վրայ՝ «խենթերը» էին նկատուում:

Մեր օրերի Արցախեան «խենթութիւնը» պատասխանն է հայորդիների, Հին Կտակարանի մեծ մարգարէ Եսայու բոցաշունչ մարտահրաւէրի՝ «Լո՞յծ զկնճիռն անիրաւութեան, խակեա՛ զխարդախութիւն բռնութեան վանեալս ոչ, արձակեա՛ զնեղեալս թողութեամբ եւ զամենայն մուրհակս անիրաւութեան պատառեա՛» (Եսայի ԾԸ — 6):

Եւ ահա այսպէս, մի Նոր Տարի եւս իր դռներն է բացում աշխարհի ու մեր ազգի առաջ: Բոլոր Հայերս ի Հայաստան եւ ի սփիւռս աշխարհի, յամառ լաւատեսութեամբ սպասում ենք, որ յաղթանակը արդարութեան ու ճշմարտութեան մեր ազգակը, եւ խաղաղութեան ճայնը ազատ ու բարձր հնչի հայրենի երկնքի տակ:

Այս սպասումներով օրհնում ենք 1993 Փրկչական թուականի առաւօտը եւ Մանուկ Յիսուսի Սուրբ Ծնունդը ու ապրում, որ Նա իր միշտ յաղթող Աւետարանով մնայ, «լոյսը աշխարհի»: Մնայ նաեւ առաջնորդող լոյսը մեր մարանչող ժողովրդի կեանքի հորիզոնի վրայ:

Սիրեցեալ ու հաւատաւոր զաւակներ մեր «վասն այսորիկ առէ՛ք զսպառազինութիւնն Աստուծոյ, զի կարող լինիջիք ի դիմի հարկանել չարին յաւուրն չարութեան: Եւ իբրեւ զամենայն ինչ կատարիցէք, հաստատո՛ւն կացէք, զտեղի՛ կալչիք, պնդեալ զմէջս ձեր ճշմարտութեամբ եւ զգեցեալ զզրահսն արդարութեան» (Եփես· Զ· 13 — 15): Ամէն:

Քրիստոս ծնաւ եւ յայտնեցաւ, ձեզ եւ մեզ մեծ աւետիս: Ամէն:

ՎԱԶԳԷՆ Ա.

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԿԱԶԸ ՄԻՇՏ ՇԱՏ ՓԻՉ Է

ՌՈՒՄԲԵՐ՝ ՀԱԴՐՈՒԹ ԵՐԿՈՒ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐ ԶՈՀ Կ'ԵՐԹԱՆ

Կազը միշտ չատ քիչ կը հասնի եւ կացութիւնը միշտ մտահոգիչ է, օդն ալ չի մեղմանար (Երեւան 0-էն վար 3-էն 5, օրուան մէջ): Յունուար 4 եւ 5-ին Հայաստանի հայթայթուած կազը 5 միլիոն խորանարդ մեթրի իսկ չէր հասներ եւ կը տրամադրուէր միայն ջերմէլեկտրօկայանին եւ քիչ մըն ալ աղչեաձոր: 4,8-էն 4,9 տատանող քանակութիւնը կուգայ Ադրբեջանէն եւ Վրաստանէն, այժմ այս վերջինն է որ դժուարութիւններ կը հանէ եւ բացարձակապէս չուզեր կազը հասցնել Հայաստան:

Մեթրօն կը բանի:

Ռազմական ճակատի վրայ, ընդհանուր ձեւով հանդարտ են տեմպանամերձ շրջանները: Երկուշաբթի, Յունուար 4-ին, Ղարաբաղի մէջ է որ երկու մանուկներ զոհ կ'երթային զրադներու, Հադրութի մէջ,

***

ԼՈՒՍԻՆԷ ԶԱՔԱՐԵԱՆԻ ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

Յունուար 4, երկուշաբթի կէսօրէ վերջ, յուղարկաւորութիւնը կատարուած է տարաբախտ Լուսինէ Զաքարեանի, որու մահը արդարօրէն չատ մեծ յուզում պատճառած է Հայաստանէն Սփիւռք (ծանօթ է որ հայկական պատարագի այս եզակի մեկնաբանը չաքարախտէ կը տարապէր եւ տարիներ առաջ զարմանուելու համար քանիցս Փարիզ եկած է):

Լուսինէ Զաքարեանի դագաղը մինչեւ յուղարկաւորութիւնը զետեղուած է Ա. Աչատուրեան համերգասրահի մեծ դահլիճը, ապա փոխադրուած է Էջմիածին եւ Ս. Գայեանէ Եկեղեցւոյ մէջ, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը կատարած է արարողութիւնը:

Եկեղեցական արարողութենէն ետք, տեղի ունեցած է թաղումը Ս. Գայեանէի բակը, ուր վերջին ազօթքը ըրած է Ներսէս Արք· Պոզապալեան:

***

Դեկտեմբեր 31-ի գիշերը, հեռատեսիլէն յայտարարաբար խօսած են Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը եւ Հանրապետութեան Նախագահ՝ Լեւոն Տէր - Պետրոսեան:

***

Դեկտեմբեր 31-ին, Նախագահ Լ· Տէր - Պետրոսեան հարկերու, տուրքերու եւ չահերու հարկերու մասին նոր օրէնքներ ստորագրած է: Անոնք կը վերաբերին այս գծով արդէն գոյութիւն ունեցող օրէնքներու մէջ փոփոխութիւններ եւ լրացումներ կատարելու: Օրէնքները կը կիրարկուին 1993 Յունուար 1-էն:

Երեւան — Թիֆլիս երկաթուղիի Սանահինի հրջանի խանգարումը, որ հետեւանք էր հողերու սահելուն եւ որու պատճառաւ գիծը չէր թանած քանի մը օր, վերջ գտած է Դեկտեմբեր 28-ին· սովորական երթեւեկը վերսկսած է: Սակայն հաւանական նոր սպառնալիքներու դէմ ճարտարապետները կը չարունակեն իրենց աշխատանքները՝ ամրացնելով ժայռերը, նաւազդոյնի հասցնելու համար վտանգը:

***

Վերջերս, Սթոքհոլմ տողի ունեցած ՍԷՏՕ-ՍԷՐ-ի ժողովներուն զուգահեռ կազմակերպուած է սեմինար խորհրդակցութիւն մը, որու նիստերէն մէկը նուիրուած է Կովկաս տիրող իրավիճակին, յատկապէս՝ Լ· Ղարաբաղի հնճիռին եւ անոր լուծման ուղիներուն: Այդ խորհրդակցութեան ընթացքին որոշուած է Շուէտի նախկին վարչապետ՝ Օլաֆ Փալմէ մրցանակը շնորհել Հայաստանի Գ· Ա-ի երեսփոխան Անահիտ Բայանդուրի եւ Ս-ղրբեջանի ներկայացուցիչ՝ Արուա Ալդուլայեւայի՝ խաղաղասիրական գործունէութեան եւ համագործակցութեան համար:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂԼՈՎ

ԺԸՆեԻի մէջ, նախկին Եուկոսլաւիոյ հնճիռին նուիրուած ժողովը ընդհատուեցաւ երկուշաբթի օր իսկ (Յունուար 4), մինչ պիտի չարունակուէր յաջորդ օրն ալ եւ մէկ օր (Յունուար 6) դադրէ եւ ապա վերսկսէր: Այս նախատեսութիւնները չիրագործուեցան քանի մահմետականները բացարձակապէս դէմ են տասը գաւառներու բաժանման ծրագրին: Բոլոր փաստաթուղթերը միակ ստորագրողը եղաւ Սրուաթինեռու պարագլուխը: Պոսնիոյ մահմետական նախագահը ընդունած է սահմանադրական եւ գինուորական առաջարկները բայց, ինչպէս դրած էինք երէկ կը մերժէ քարտէսը: Սերպերու պարագլուխն ալ թուղթերը առած գացած է որպէսզի խորհրդակցի: Ժողովը պէտք է վերսկսի Կիրակի, Յունուար 10:

ՏԱՇԿԵՆՏ հաւաքուած ասիական հինգ Հանրապետութեանց զեկավարները դիր են «Կեդրոնական Ասիոյ ժողովուրդներու Միութիւն» մը կազմելու, այս ձեւով քիչ մը հեռանալով ՀԱՊ-էն: Այս նոր գործակցութեան առընչութեամբ Նազարբայեւ (Ղազախստան), Կարիմով (Ուզբեկստան), Նիազով (Թիւրքմենստան), Ադայեւ (Կիրգզստան), ինչպէս նաեւ Տաճիկստանի Մորհրդարանի նախագահը որոշած են կանոնաւոր կերպով հանդիպումներ ունենալ: Իրենց յաջորդ վեհաժողովը կը գումարուի Ապրիլի վերջ Աշխապադ (Թիւրքմենստան):

ԱՆՕԹԻԱՆՆԵՐՈՒ թիւի եւ կեանքի պայմաններու չուրջ բանավէճը կը ծաւալի Ֆրանսայի մէջ և ձէքլականի առաջարկն ալ զպրոցները եւ կրթական հաստատութիւնները բանալու, ընդհանրապէս մարդասիրական բնոյթէն անցած է քաղաքական բնոյթ ունեցող հարցի: Ընկերային հարցերու նախարարը՝ Ռընէ Թէօլատ կը պնդէ որ հարցը ամէն օր կը մատակարարուի եւ 500 տրամադրելի տեղ կայ միայն փարիզեան շրջանը: Յարդ, ցուրտէն մեռնող թափառաշրջիկներու թիւը 8-ի բարձրացած է:

ԼԱՆՏՕՊԵՐԿԻՍ պիտի չներկայանայ Լիտուանիոյ նախագահական ընտրութիւններուն (Փետրուար 14): Այս յայտարարութիւնը ըրաւ առջի օր, հրաւիրելով իր մրցակիցը, նախկին համայնավար Բրաուզգասի, Մորհրդարանի նախագահ, որ նոյնը ընէ, թոյլ տալու համար որ Միացեալ — Նահանգներու դեսպանը՝ Լոզորայտիս ընտրուի: Ան, կ'ըսէ միակ թեկնածուն է որ կրնայ միացնել ազգը եւ արդելք հանդիսանալ որ ճակատում ըլլայ ընկերութեան ծոցը:

ԷԼԻԶԷի ատենդական ամանորեան հանդիպման, որու ընթացքին կառավարութիւնը իր մաղթանքները կը ներկայացնէ Նախագահին, Միթերան ընտրապայքարը բացաւ, հրաւիրելով կառավարութիւնը որ «չարունակէ իր ճիդերը առանց օր մ'իսկ կորնչցնելու»:

ՄՈՌՑՈՒԱԾ ՔԱՂԱՔԻՆ ՅՈՅՍԻ ԴՈՒԱ

Լենինականի 1988 Դեկտեմբերի աղէտէն չորս տարի ետք, տակաւին չատ բան կայ որ նոյնիսկ դուրսէն այցելողին կը խօսի ցաւին ու անոր դէմարուած դառնութիւններու մասին: Այդ թուականէն ի վեր անուն փոխած քաղաքը ոչ երկուան Գիւմրին է իսկապէս, ոչ ալ «քաղաք» բնորոշումին իսկապէս արժանի ամբողջութիւն մը: Հասարակաց ցուրտէն, մութէն իր բաժինը լայնօրէն առած, ան կը տքնի ապրիլ՝ ամէն օր տանելով ամօթը առատաձեռնօրէն տնակ կոչուած թիթեղէ իր տուփերուն, ճաքճքուած պատերով, դրեթէ կիսափուլ չէնքերուն, ամրան փոշիին ու ձմեռուան ցեխին ու սառին տիրապետութեան: ու այն երեւոյթին որ ասոնց մէջ մարդիկ կը կրնան ապրիլ: Հայաստանի ծանօթ ներկային տարուբերումին մէջ հաւանաբար իր դժբախտութեամբ Գիւմրին երկար տեղ չարունակէր մնալ դլուխ դլխի, եթէ քաղաքապետի ընտրութիւնը անոր կրկին տեղ չտար մամուլի էջերուն մէջ:

Այսօր, հակառակ այն իրողութեան որ բնակչութիւնը կը շարունակէ ապրիլ աղէտին տեղծած մթնոլորտին մէջ, ժամանակավրէպ է թերացումներու, անփութութեան ու չվտահրուածին դիտողութիւնը քանիցս հաչակած ամէն մարդու համար: Ան կ'ըսէ.— «Բաղաքի վերականգնման իմ ծրագրերը ես վաղուց առաջարկել էի հին բաղխորհրդին, ցաւօք, նրանք չուզեցին, կամ չկարողացան դրանք իրագործել: Անձամբ այդ ծրագրերի կատարման բոլոր ուղիները գիտեմ: Եթէ զգամ որ մէկ տարուայ ընթացքում չեմ կարողանում ծրագրերս կեանքի կոչել, ես ինքս դուրս կը գամ աշխատանքից: Սակայն համոզուած եմ, որ անպայման կը կարողանամ»: Լ. Ադամեան երկու նախադասութեամբ կուտայ քաղաքին ամբողջ պատկերն ալ. «բնակարանային, կրթական, արդիւնաբերական եւ մշակութային բնագաւառներում ամէն ինչ պէտք է սկսել զրոյից: Համեմատաբար բարւօք վիճակում է առողջապահութեան բնագաւառը...»:

Քաղաքին վերաբերեալ ծրագիրներուն մասին խօսելով, կը ծանրանայ երեք ուղղութեան վրայ. շինարարութիւն, արդիւնաբերութիւն, ժողովրդական կրթութեան համակարգ: Առաջին մարդին պիտի ձեռնարկուի զարունը բացուելուն պէս. զարկ պիտի տրուի մանաւանդ անձնական բնակարաններու շինարարութեան. քաղաքը ունի բաւարար թէքնիք միջոցներ որ տեղական շինանիւթին հետ պիտի տրամադրուին բնակչութեան, ինչպէս վարկեր: Ու գործի պիտի լծուի նաեւ Գիւմրեցիներու մեծ մասին ֆիզիքական ուժը:

Արդիւնաբերութեան մարզը վերաքննութեան պիտի ենթարկուի, նպատակ ունենալով բաւարարել քաղաքին, շրջանին, հանրապետութեան բնակչութեան կարիքները: Լ. Ադամեան կարեւոր կը նկատէ նաեւ տարադրամի կուտակումը որպէսզի դիւրանայ քաղաքին հարցերուն լուծումը: Այս երկու մարզերուն քով նոր քաղաքապետը անմիջապէս կը դեռեղէ կրթութեան բնագաւառը. պէտք է արագօրէն կառուցանել ու գործածութեան յանձնել այդ համակարգին պակսած չէնքերը:

«Ազատամարտ»ի զրուցավարը որ աւելի համապարփակ զրոյց մը ունեցած է, լոյսին բերելով նաեւ փափուկ կէտեր, կը մատնանշէ յատուկ պարագաներ. օրինակ, ի՞նչ կ'ըսէ նոր քաղաքապետը այն երեւոյթին որ «հացի խանութների դիմաց մի կտոր հացի համար բառիս բուն իմաստով մաքառում են բնակչութեան բազմահազարանոց հերթերը»: Առիկա, Լ. Ադամեան կը բացատրէ «աշխատանքների ոչ յստակ կազմակերպման հետ»: Ձմեռուդ հարցումը ոտք կը դնէ փչուտ տեղեր. քաղաքապետի Ա. տեղակալը հացի մասին բողոք յայտնող քանի մը քաղաքացիներու խօսելով յայտնած է թէ «Բաղաքում կայ մի օդակ, որին ձեռնտու չէ կարգաւորել հացին խնդիրը...»: Քաղաքապետը չի ժխտեր նման ներկայութիւն. ընդհակառակն. կուտայ փաստացի օրինակ ալ. կ'ըսէ թէ մօտ 30 բեռնատար, ամէն մէկը 6 թոն ցորեն բեռցած, երբ հասած էին ընդունման ձեռնարկութիւն՝ ցորենը կշռելու եւ յանձնելու, ճիշդ նոյն պահուն խզուած էր ելեկտրականութիւնը. հակառակ հոսանքը վերահաստատելու իր յորդորական հրահանգներուն, ամէն անգամ խզուած էր ան «մի անձնաւորութեան կողմից»: Այդ յամառօրէն կրկնուած խափանարարութիւնը ան կը նկատէ «մեր ազգի ու համաքաղաքացիների դէմ՝ նախապատրաստած ու կազմակերպած յանցագործութիւն»: Նոյն հարցումին պատասխանին մաս կը կազմեն հետեւեալ տողերն ալ. «Ես հաստատ կարող եմ ասել որ Գիւմրիում կան ուժեր որոնք երկար ու ձիգ տարիներու շարունակ կարողացել են հարստանալ՝ առանց աշխատելու եւ փաստօրէն, այսօր փակւում են այդ ճանապարհները, որոնցով նրանք իրատացել են»: Լ. Ադամեան դիտակից է յառաջին բնոյթին. «այդպիսի պարագաներում չի բացառւում որ նրանք կը դիմեն նաեւ զէնքի ուժին: Բայց ես նահանջելու, յուսահատուելու միտք ունեմ եւ անելու եմ ամէն ինչ, որպէսզի մեր քաղաքը վերականգնուի»: Այսքան յստակօրէն նպատակին ուղղուած արտայայտութեան մը կը յաջորդէ հարցումը. «այսինքն՝ դուք պատրաստ էք նոյնիսկ մաֆիոզ տարրերի դէմ դուրս գալ»: «Ես այդպիսիների դէմ արդէն դուրս եմ եկել: Ընկճուելու միտք էլ չունեմ, որովհետեւ 1988-ի Դեկտեմբերի 7-ից իմ կեանքը այլ նպատակ չունի, բան նուիրուելը իմ ժողովրդին: Ուստի, իմ մահացալը ինձ համար որեւէ նշանակութիւն չունի» կ'ըսէր պատասխանը:

Որպէս քաղաքական դէմք Լ. Ադամեանի անձով ու առաջադրանքներով բաւական նորութիւն կը յայտնուի մարզի մը մէջ որ հակամարտութիւններու, պարապ լուսնկներու չրջանակը չի դանդեր չատ անդամ: Զախողանցութիւն չըլլար հաւանօրէն նորութիւն նկատել իր պատկանած «Ազատելութիւն» հասարակական -- քաղաքական կազմակերպութիւնն ալ, որուն մասին նախապէս ոչ մէկ տեղեկութիւն կար հասած: Լ. Ադամեան կը բացատրէ թէ ան կ'ընդունի «Հայաստանի ամենավերադաս իշխանութիւնների բաղաքականութիւնը, բայց նշում է նրանց կողմից թոյլատրուած սխալները: Օրինակ ազգային բանակի կազմաւորման ուշացման, Սահմանադրութիւն չունենալու, Սահմանադիր ժողով չգումարելու եւ մի շարք այլ հիմնահարցերում»:

1988 Դեկ. 7-էն ի վեր կեանքը ժողովուրդին նուիրելէ ուրիշ նպատակ չունեցող քաղաքապետը որպէս վերջին պատասխան, Մ. Հուրիխանեանի կուտայ ինքն իր բնութագրումը. «Խստապահանջ, աշխատանքին մինչեւ վերջ նուիրուած, կեանքի եւ աշխատանքի բաւականին մեծ փորձ ունեցող, դուր գալու արուեստին անծանօթ, հիւանդոտ ինքնասիրութեան տէր մարդ, որը չի սիրում տանուլ տալ»:

Տակաւին բացառիկ լաւատեսութիւն արդեօ՞ք անհրաժեշտ է ապագային ակնարկով մը նայելու համար Գիւմրիի հեռանկարներուն:

ԱՐՓԻ ԹՈՒՐՈՑԵԱՆ

ՄԱՅՐ ԱԹՈՌ Ս. ԷՋՄԻԱԾՆԻ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՈՒ ՆԵՐՔԻՆ ՍՓԻՒՌՔԻ ԹԵՄԱԿԱՆ-ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ 1989-1992 ՏԱՐԻՆԵՐԻ ԸՆԹԱՑՔՈՒՄ

1989 - 1991 թուականի, արտասահմանից վերոյիշեալ օգնութիւնների մէջ, մասնաւոր յիշատակութեան արժանի ենք դանում առատաձեռն գումարային նուիրատուութիւնները՝ Ռուսաց Սրբազան Պատրիարքից՝ մէկ միլիոն ռուբլին, 1989-ին, Հռոմի Սրբազան Պապի՝ մէկ հարիւր հազար տոլարը, Աթէնքի Յունաց Արքեպիսկոպոսից՝ վաթսուն հազար տոլարը, Գալուստ Կիւլպէնկեան հիմնարկութեան՝ երեք հարիւր քսան հազար տոլարը, Պրազայի Կաթողիկէ Արքեպիսկոպոսից՝ երկու հարիւր յիսուն վեց հազար ռուբլին, Լվովի կրօնական համայնքից՝ հարիւր հազար ռուբլին, Միացեալ -- Նահանգներից Տ. Մեսրոպ Արքեպիսկոպոս Աշճեանի միջոցով 1989 -- 1991-ին ստացուած 8.500.000 ռուբլին եւ զանազան կրօնական այլ կազմակերպութիւններից ու անձանցից՝ 457.000 ռուբլին:

Նաեւ՝

	տոլար
1. Cor unum -- Հռոմից	100.000
2. Միաքոնխա -- Շվեդիա	150.000
3. Քէօլնի Հայ Համայնքից	91.000
4. Հայ Ամերիկեան օգնութեան (Նիւ -- Եորք)	45.000
5. Հայ Կրթական Միութիւն (Լոս -- Անճըլըս)	25.000
6. Էլվին Յակոբեան (Միացեալ -- Նահանգներ)	132.000
7. Armenian Relief Fund	50.000
8. Armenian Missionary Association	50.000
9. Neu wied -- Germany	32.000
10. Ջորջ Քիւրքճեան	15.000
11. Ս. Խաչ Դպրեվանք Միութիւն (Նիւ -- Եորք)	11.000
12. Հայ Ապր. Հիւանդանոց եւ միութիւն (Պոսթըն)	11.700
13. Եւ այլ հայ ու օտար կազմակերպութիւններից եւ անհատներից	666.000

Վերեւում յիշուած բոլոր նուիրատուութիւններից գոյացած ընդհանուր գումարը եղել է՝ 1.959.000 ամերիկեան տոլար, որը իր ժամանակին հաղորդուել էր մամուլին (հրատարակուած էր նաեւ «Էջմիածին» ամսագրում եւ Փարիզի «Ցառաջ» թերթում):

Որին գոհունակութեամբ ենք արձանագրում նաեւ 1.200.000 (մէկ միլիոն երկու հարիւր հազար) տոլարի նուիրատրերումը Ժընեւի Եկեղեցիների Համաշխարհային Խորհրդի, տրամադրուած Մայր Աթոռիս, յատկապէս եկեղեցաշինական ծրագրերի իրագործման Հայաստանում:

Ստորեւ ներկայացնում ենք նաեւ Մայր Աթոռիս տնտեսական բաժնի տուեալները՝ 1988 թ. Դեկտեմբերից մինչեւ 1992 թ. Հոկտեմբերը ներառեալ, արտասահմանից Մայր Աթոռ նուէր ստացուած եւ բաշխուած ապրանքների՝ աննպատակների, հագուստեղէնի, դեղօրայքի, անկողնային պարագաների եւ այլ զանազան իրերի՝ նշուած քանակութեամբ:

Ուրեմն՝ 1988 թ. Դեկտեմբեր ամսից սկսած Հայաստանի հիւսիսային շրջաններում տեղի ունեցած երկրաշարժից յետոյ Հայ Առաքելական Եկեղեցու հաւատիով ստացուել են ներքոյիշեալ քանակութեամբ ապրանքները եւ բաժանուել իր ժամանակին աղէտեալներին:

	թոն
1. Ամերիկայի Միացեալ -- Նահանգներից	1193
2. Գերմանիայից	943
3. Իտալիայից	440
4. Լեհաստանից (Կաթոլիկ Եկեղեցու կողմից)	300
5. Զուիցերիայից (Կարմիր Խաչ)	290
6. Ֆրանսիայից (Կարմիր Խաչ եւ Լիոնի Հայ Համայնք)	248
7. Թուրքիայից (Պոլսահայեր) Հայոց Պատրիարքարան	176
8. Հոլանտիայից	43
9. Սիրիայից (Հայ Համայնքից)	66
10. Արգենտինայից (Հայ Համայնքից)	44
11. Հունգարիայից (Կաթոլիկ Եկեղեցի)	47
12. Անգլիայից (Հայ Համայնքից)	51
13. Պորտուգալիայից (Կիւլպէնկեան Հիմնարկութիւնից)	38
14. Բրազիլիայից (Հայ Համայնքից)	22
15. Յորդանանից (Հայ Համայնքից)	26
16. Աւստրիայից	15
17. Կիպրոսից (Հայ Համայնքից)	16
18. Ռումինիայից (Հայ Համայնքից)	10
19. Եգիպտոսից (Հայ Համայնքից)	4
20. Ուրուգվայից (Հայ Համայնքից)	1
21. Բուլղարիայից (Հայ Համայնքից)	1
22. Բելգիայից (Հայ Համայնքից)	1
23. Կանադայից (Հայ Համայնքից)	1
24. Այլ երկրներից	6
	3980

վերոյիշեալ ապրանքները բաշխուել են Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի միջոցով, Տ. Տ. Վազգէն Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի նշանակած յանձնաժողովների կողմից:

Բացի վերեւում նշուած ապրանքներից, Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի միջոցով Միացեալ -- Նահանգներից եւ Գերմանիայից ստացուած չինարարական սարքատորմաներով եւ նիւթերով կառուցուել են՝ 100 տուն եւ 2 մանկապարտէզ ադէմի գօտում, նաեւ առաղձադրձական մի գործարան գերմանական «Դիակոնիչես Վերք» եկեղեցական կազմակերպութեան օգնութեամբ: Իսկ Սեւիանաւան քաղաքում կառուցուել են 6 չէնք, 96 բնակարանով Միացեալ -- Նահանգների Արեւելեան Թեմի Հայ Առաքելական Եկեղեցու հանգանակած դրամարներով: Կառուցուել է նաեւ մի դպրոցի չէնք Միացեալ -- Նահանգների Հայոց Արեւմտեան Թեմի առաջնորդարանի միջոցներով:

Յորին գոհունակութեամբ ենք արձանագրում նաեւ՝ 1990 թուականից սկսած եւ մինչեւ օրս չարունակուող՝ պարբերաբար յոյժ կարեւոր նիւթական օժանդակութիւնները՝ Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան կողմից, նպաստներ Արարատեան Թեմի եկեղեցաշինական եւ կրօնական քարոզչութեան իրագործումների օգտին: Իսկ Միացեալ -- Նահանգների Արեւելեան Թեմից 1992-ից առաքուած է Շիրակի Թեմի միջոցաւ, 960 թոն սննդամթերք աղէտեալներին:

Ե. -- Երախտապարտ սրտով կամենում ենք արձանագրել նաեւ, որ վերջին երեք տարիների ընթացքում, մեծաքանակ օգնութիւններ են ստացուել Մայր Աթոռիս միջոցով, զեղօրայք, հագուստեղէն, սննդամթերք՝ արտասահմանեան Հայ եկեղեցու Թեմական կենտրոններից՝ Միացեալ -- Նահանգներից, Գանատայից, Հարաւային Ամերիկայից, Անգլիայից (AID ARMENIA), Ֆրանսիայից (ՍՕՍ-Արմենիա), Ստամբուլից (Պատրիարքարան), որոնք բաժանուել են մեր եկեղեցիների եւ պետական յանձնաժողովների միջոցով:

Նոյն տարիներին Մայր Աթոռում մեծաքանակ սննդամթերք է ստացուել Եւրոպայի քոյր Եկեղեցիների կողմից, յատկապէս Գերմանիայից, «Դիակոնիչես Վերք» եւ «Քարիտաս» կրօնական կազմակերպութիւնների կողմից, որոնք բաժանուել են ադէտի գօտու, սահմանամերձ չրջանների եւ Արցախի կարիքաւորներին, վերոյիշեալ կազմակերպութիւնների ներկայացուցիչների հսկողութեան ներքոյ:

Զ. -- 1989 -- 1991 տարիներին Մոսկուայում եւ Ռուսաստանի այլ քաղաքներում ապաստանած բազմահազար փախստական ընտանիքներին՝ Սումգայիթից, Բաքուից եւ Կիրովապատից, մեծաքանակ օգնութիւններ է կազմակերպել նաեւ Հայ Եկեղեցու Ռուսաստանի Թեմի առաջնորդարանը, յատկապէս սննդամթերք եւ հագուստեղէն ու դրամական օգնութիւն, ստացուած Ռուսաստանի Հայերից եւ արտասահմանի քոյր եկեղեցիներից ու բարեսիրական կազմակերպութիւններից:

Ստորեւ ներկայացնում ենք ամփոփումը այդ օգնութիւնների՝ համաձայն Ռուսաստանի Հայոց Մոսկուայի Թեմական առաջնորդ՝ Տ. Տիրան Եպիսկոպոս Կիւրեղեանի հաղորդած տուեալների՝

	ռուբլի
1. -- 1988 -- 1989	636.000
2. -- 1990 -- 1991	1.420.000
Ընդամէնը	2.056.000
3. -- 1989 -- 1991 Թուականներին՝ Փարիզի	թոն
ՍՕՍ -- Ամենիի կողմից առաքուած հագուստեղէն չուրջ	16
-- Ժընեւի ՍՕՍ -- Ամենիից ստացուած հագուստեղէն	20
-- Աւստրիայից, Գերմանիայից եւ եկեղեցիների Համաշխարհային Յորհուրդից անեղամթերք	12

(Շար. 2. եւ մնացեալը յաջորդով)

ԹԻՖԼԻՍԵԱՆ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ -- ՀԻՄՆԱԴԻՐՆԵՐՈՒ ՄԱՐՄԻՆ

Քահանվեցերորդ Հաղորդագրութիւն
վահան Թէքէեան
Մշակութային Միութեան

ՀԱՑԿԱՇԷՆ ՈՒԶՈՒՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿԻ

ԶԱՐԵՀ ԽՐԱԽՈՒՆԻ
ԵՒ
ԿԱՑԾԱԿ ԼԷՓԷՃԵԱՆ
ՄՐՑԱՆԱԿԱԻՈՐ

Ներկայիս հաճոյքն ունինք յայտարարելու թէ 1991-ի ընթացքին հրատարակուած եւ մեր ուշադրութեան ներկայացուած գրական թէ այլաբնոյթ ստեղծագործութիւններէն մրցանակի արժանի նկատած ենք հետեւեալները. --

1. -- «Նշմարներ Միւս Երեսէն» արձակ Զարեհ Խրախունի, (Պոլիս) 1.000

2. -- «Քնարական Մտորումներ», բերքուածներ Կացծակ Լէփէճեան, (Լոս -- Անճըլըս) 1.000

1991-ի ընթացքին հրատարակուած են նաեւ արժէքաւոր այլ գիրքեր, որոնք արժանի են գնահատանքի, սակայն անոնց արժանաւոր հեղինակները Յանձնախումբիս չեն ներկայացուցած իրենց ստեղծագործութիւնները:

Մեր գնահատանքի չափանիշերը եղած են մրցանակակիր հատորներուն գեղարուեստական մակարդակն ու հայկական եւ մարդկային տագնապներ սեւեռելու յաջողութիւնը:

1992-ի ընթացքին հրատարակուած գիրքերու հեղինակներէն կը խնդրենք իրենց ստեղծագործութիւնները մեր ուշադրութեան բերել հետեւեալ հասցէներով՝

H. Ouzounian
49, rue de Boulainvilliers
75016 Paris
FRANCE

E. Y. Azadian
P. O. Box 305
Taylor, MI 48180
U.S.A.

V. Ghazarian
755 Mt. Auburn Street
Watertown, MA 02172
U.S.A.

ՄՐՑԱՆԱԿԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՊԱՏԱՆԻՆԵՐԸ ԵՒ ԳԻՒՄՐԻԻ ԴՊՐՈՑԸ

Իր ժամանակին «Յառաջ» անդրադարձած էր Նոժան Լը Ռուայի երկրորդական վարժարանին աշակերտներուն ձեռնարկին. պատմութեան դասախօս Մարի Լին Մօթէ-ի ղեկաւարութեամբ անոնց դպրոցին մէջ «Հայաստան» ակումբ մը ստեղծած էին բարեկամական կապեր հաստատելու համար Գիւմրիի Ֆրանսական դպրոցին հետ (*):

Ակումբին հիմնադրութենէն ի վեր, աշակերտները յաջողեցան նախ նամակադրական կապեր հաստատել իրենց հայ ընկերներուն հետ եւ յետոյ զանազան ապրանքներու (վոշի կաթ, տուրմ, դեղորայք) առաքումը կազմակերպել:

Նոյ. 30-ին, անոնք ուրախութիւնն ունեցան ընդունելու դպրոցին տնօրէն Մարթէն Փաշայեանը որ մեծ տպաւորութիւն ձգեց աշակերտներուն, ուսուցչական կազմին եւ անօրէնութեան վրայ ինչպէս որ կը վկայէ «La République du Centre» օրաթերթին Դեկտեմբեր 2-ի թիւին մէջ լոյս տեսած յօդուած մը: Այս առթիւ Նոժան Լը Ռուայի աշակերտները Պր. Փաշայեանին յանձնեցին պատճէհանման գործիք մը (photocopieur), դպրոցական պիտոյքներ (գրիչներ, կարկիններ, քանակներ...) եւ խոստացան իրենց գործունէութիւնը բազմապատկել ապագային:

Աշակերտները յայտնեցին նաեւ որ Յունուար 6-ին, Մինուիդ առթիւ Գիւմրեցի իրենց ընկերները կը ստանան աւելի քան 80 քիլօկրամ տուրմ եւ բազմաթիւ նուէրներ:

Ակումբին անմիջական ծրագիրներուն մաս կը կազմէ քանի հայ աշակերտներու այցելութիւնը Նոժան: Այս ծրագիրը իրագործելու համար պատանիները Գիւմրիի դպրոցին վերաբերող ցուցահանդէս մը սարքած են որ ներկայացուած է «France-Libertés» հիմնարկութեան ձեռնարկած համերգի մը ժամանակ: Երեկոյթին զոյացած հասոյթը կիսուեցաւ երկուքի յօդուտ Սոմալիի կարօտեալներուն եւ Գիւմրիի դպրոցին ի նպաստ:

Աշակերտներուն ծնողքները նոյնպէս իրենց ջանքերը չեն խնայեր եւ իրենց պատրաստակամութիւնը յայտնած են մօտ օրէն բախտախաղի երեկոյթ մը կազմակերպել եւ մանաւանդ խոստացած են Գիւմրեցի աշակերտներուն կեցութեան համար յարմարագոյն պայմանները ստեղծել:

Ցուսադրիչ երեւոյթ մը այս նեղ օրերուն մեզի յիշեցնելու համար որ խաւարը անիծելու փոխարէն նախընտրելի է լոյս մը վառել նոյնիսկ եթէ անիկա փոքր է ու համեստ: Ուրեմն, Շնորհաւոր Սուրբ Ծնունդ Գիւմրեցի երախաներուն:

ՍԱՀԱԿ ՍՈՒՔԻԱՍԵԱՆ

Վ ի է ն
Դեկտեմբեր 29, 1992

(*) Club Arménie Mlle M. Motet
Collège Jean Moulin
Rue du 11 Novembre 1918
28210 Nogent Le Roy

ԿԱԹԻԼԸ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Ոալիտ լմնցուց սանտուիչը, ափերուն մէջ ղղուշութեամբ սիկարէթ մը վառեց, ժամացոյցին նայեցաւ. լուսնի լոյսով -- երկուքը քառորդ կ'անցնէր: Զաւարտած պատուհանէն անգամ մը քննեց փողոցը, հանրային պարտէզի տարածքը, ձախին նայեցաւ մինչեւ Պրիսթոլ պանդոկի չորքանը, պատուհանին տակը երկու աղիւս վրայէ վրայ դրաւ ու վրան նստաւ: Փիչ եռք դրպանէն պզտիկ թրանզիսթոր մը հանեց, կոխեց կոճակը ու արաբական սիրային երգի մը մեղմ, քմայքոտ եղեւնները, հազիւ լսելի՝ լեցուցին պզտիկ, մթին սենեակը: Հրացանը դրաւ ծունկերուն վրայ, կռթնեցաւ անծեի պատին, գոցեց աչքերը:

Զէնքի ու ռումբերու աղմուկը հազիւ պայթած՝ արդէն արթուն էր, դիրք բռնած պատուհանին բացուածքին քովը: Վարը փողոցը սակայն ամայի էր: Ճիշդ այն առեն լուսնի լոյսը թափեցաւ տեարտարանին վրայ -- ոչինչ կը չարժէր: Փանի մը վայրկեան արձանացած մնաց, աչքը սահելով վարի ամենայետին մանրամասնութեան իսկ վրայէն, հրացանը թոյլ բռնած: Ցետոյ եա մուխին քաշուեցաւ, դէմքը փողոց դարձուցած, ու սպասեց:

Երբ Ֆայրուզի ձայնը լսեց՝ վար իջաւ աղիւսներէն, դեսին նստաւ, կռնակը պատին տուաւ, երկարեց ոտքերն ու բացաւ՝ իր ներքին աչխարհը անոր երդին կախարդանքին...: Ուալիտ քիչով գոհացող, հանդարտ, լուռ, առանձնութիւնը սիրող, տան ու ընտանիքին կապուած երիտասարդ մըն էր: Մէկ բարեկամ ունեցած էր կեանքին մէջ, ան ալ ռումբի պայթումի զոհ մացած էր տարի մը առաջ: Եղբայրը Աւստրալիա գաղթեր էր վերջերս: Հայրը արդէն անցնող ամառ նաւահանգիստին մէջ սպաննուեր էր -- աչքերն ու ձեռքերը կապած էին, բերանը խուրձ մը պայթուցիկ թիմած, լուցկին տուած ու «Եալլա քալէ հիմա, չուն» ըսած ու դիտած էին անոր պայթիլը:

-- Ուալիտ, ամիս մըն է կ'ըսեմ կոր, ալ պիտի չերթաս ատ կողմերը, կ'արդիլեմ:

-- Կիները հրահանգ չեն տար ատ աշխարհին մէջ,

-- Ես կին չեմ, քու մայրդ եմ:

-- Ինչո՞ւ պիտի չերթամ:

-- Հապար անգամ ըսի -- չեմ ուզեր ատ դրամը, հարամ է:

-- Դրամը դրամ է:

-- Ոչ տղաս, ատիկա արիւնի դրամ է, ես ատանկ դրամ չեմ ուզեր որ մտնէ մեր տունէն ներս:

-- Է ի՞նչ պիտի ընեմ, ինչպէ՞ս պիտի ապրինք:

-- Գնա կռուէ ... բայց ատանկ պահուըտած տեղէդ անմեղ մարդիկ սպաննել՝ չէ, չըլլար: Պապաղ անգամ դէմ կ'ըլլար ատոր: Հիմա հարուղ ալ յղի է, թոռնիկ պիտի գայ տունը, ես ասկէ կը փախիմ կ'երթամ, հարսս թոռնիկս կ'առնեմ կ'երթամ, գիտցած եղիր:

-- Ո՞ւր կ'երթաս մամա:

-- Ես չեմ խնդար կոր Ուալիտ: Զաւակ պիտի ունենաս, սուրբ բան է ատիկա:

-- Ա՞ռ ինչ գործ ունի ատոր մէջ:

-- Ամէն ինչ գործ ունի մահուան հետ: Ինծի խօսք տուր, այս վայրկեան, որ ալ մարդ պիտի չմեռցնես: Լամիան ալ նոյնը կ'ըսէ կոր:

-- Խօսք չեմ կրնար տալ մամա:

-- Խօսք տուր հիմա, տունէն չելած:

-- Մի պոռար, դրացիները կը լսեն: Հանէ ձեռքդ հրացանին վրայէն:

-- Իմ տղաս ոճրագործ պիտի չըլլայ: Կ'անիծեմ քեզի, Աստուած վկայ:

-- Լաւ: Հանէ ձեռքդ հրացանին վրայէն: Ճամբայ տուր, ի՞նչ կ դրան մէջ կեցեր ես:

-- Ա ժամուն ո՞ւր կ'երթաս կոր: Ատուան մէկուկէսն է:

-- Խոստացած եմ Տաուտին: Վերջին անգամ մը երթամ: Պատուոյ խօսք կուտամ քեզի, մարդ չեմ պարներ այլեւս, լմնցաւ, եղա՞ւ:

Ցայրուզին երգը հատեր էր թրանզիսթորէն: Ոտքի ելաւ, մօտեցաւ պատուհանին: Ոչինչ փոխուած էր: Հսկայ ծառերը կը քնանային հակառակ հրացանաձգութեան աղմուկին «Պուրճ»ն է» խորհեցաւ «Իպրահիմը հոն է հիմա ... վաղը քովը կ'երթամ միասին կ'ըլլանք ասկէ եառ»: Եա իր տեղը պիտի դառնար երբ պարտէզին ցանկապատին անկիւնին մօտ չարժում մը նշմարեց: Սրեց աչքերը -- այո, սեւ բան մը, շուքի նման, կը չարժէր...: Վերցուց հրացանը, նչան առաւ, սպասեց, ամբողջ մարմինը մէկ պրկուածքի մէջ բռնուած:

Ցետոյ տեսաւ -- պատին ճեղքին մէջէն սեւ մարմին մը կամաց կամաց դուրս կը չարժէր...:

-- Ա՞ս ինչ է մոլոտաց, վար իջեցուց հրացանը, ղղուշութեամբ դուրս հանեց գլուխը պատուհանէն:

-- Շուն է եղեր:

Ինդաց...: Սիրտը հանդիստ էր «վայ չուն վայ» ըսաւ բարձրաձայն, «քեզի լաւ մը վախցնեմ հիմա» ու առանց նչան առնելու, պարպեց հրացանը չան ուղղութեամբ: Մեռաղեայ, բութ «թըսի» ձայն մը հանեց հրացանին ձայնասպիւռը: Ցետոյ լռութիւն...:

Սեւ շուքը ալ չէր չարժեր մինչ չան կերպարանքը արագ չարժումով մը եա փախաւ ու կորսուեցաւ մթութեան մէջ:

(Շար. 25)

ՄԱՐՍԻԼԻՑ. --

Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Շալճեան եւ զաւակները,

Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Շալճեան եւ զաւակները,

Միշէլ Շալճեան,

Այրի Տիկին Շնորհիկ Մօրուքեան,

Այրի Տիկին Գէորգ Պօյաճեան եւ զաւակները,

Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Պօյաճեան եւ զաւակները,

Օր. Վարդուհի Պօյաճեան,

Շալճեան, Ճանիկեան, Վարպետեան, Ուշաղլեան ընտանիքները (Մարսէյլ, Փարիզ, Թեհրան եւ Միացեալ -- Նահանգներ),

յաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ -- մօր, քրոջ, հօրաքրոջ, մօրաքրոջ, խնամիին եւ ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ՀԱՅԿՈՒՀԻ ՇԱԼՃԵԱՆԻ

(Ծնեալ՝ Պօյաճեան)

մահը, որ պատահեցաւ Յունուար 5--ին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Հինգշաբթի, Յունուար 7, ժամը 14--ին Սէն -- Ժերմի Ս. Սահակ -- Մեսրոպ Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի տեղւոյն դերեզմանատունը ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

«ՅԱՌԱՋ». -- Մեր ցաւակցութիւնները Շալճեան եղբայրներուն։

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

ԼԻՈՆ

Կապոյտ Աչքի Աբաքս մանուածիւղը, ինչպէս ամէն տարի այս տարի եւս կը տօնէ Մանուկներու Օրը, ներկայութեամբ խամաճիկներու (Guignol du Vieux Lyon) եւ կաղանդ Պապայի բազմաթիւ նուէրներով։

Կիրակի, Յունուար 10, կէսօրէ վերջ ժամը 3--ին, Լիոնի Ազգային Տան սրահը

295, rue André Philip — Lyon 3e

Կը խնդրուի ծնողներէն հղդապահ ըլլալ։

COMMUNIQUÉ

du PASTEUR René LEONIAN

Président

d'ESPOIR POUR L'ARMENIE

Suite à la campagne nationale d'affichage intitulée

DONNONS UN DEMAIN AUX ENFANTS D'ARMENIE

(création et organisation technique IFP — Ossep Noukoujikian)

nous vous invitons à vous procurer la cassette VHS du clip vidéo avec la participation exceptionnelle du célèbre acteur *Jean-Marc Barr* et le reportage sur la situation des enfants en Arménie.

Ainsi, vous contribuerez à faire connaître les enfants d'Arménie. Grâce à vous, ils seront moins isolés du reste du monde.

Envoyez rapidement (en indiquant votre adresse) votre demande et votre chèque de 250 F. (port compris) à l'ordre de :

ESPOIR POUR L'ARMENIE

28, avenue Bourgain

92130 ISSY-LES-MOULINEAUX

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑ ՄԱՉԻ Լիոն -- Վիլէօրպան Աբաքս մանուածիւղի վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները Շաբաթ, Յունուար 9, ժամը 4--ին կէսօրէ ետք Վիլէօրպանի Մշակոյթի Տան սրահը։

Կը խնդրուի բոլոր ընկերուհիներէն ներկայ գտնուիլ։

Կրեկորիօ եւ Պարպարա Պապիկեան եւ զաւակները,

Աննա -- Մարիա Պապիկեան եւ Իթալօ,

Տիկին Եւգինէ Պօղոսեան,

Տէր եւ Տիկին Ստեփան Տամլամեան,

Տիկին Հայկուհի Տամլամեան,

զաւակներն ու թոռները, զարմիկներ ու զարմուհիները

յաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ -- մօր, քրոջ, մօրաքրոջ, հօրաքրոջ եւ ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ԶԱՐՈՒՀԻ ՊԱՊԻԿԵԱՆԻ

(Ծնեալ Տամլամեան)

դառնակսկիծ մահը, որ պատահեցաւ Դեկտեմբեր 30--ին, մարմինը ամփոփուեցաւ Փատուվայի գերեզմանատան ընտանեկան դամբարանին մէջ։

«ՅԱՌԱՋ». -- Մեր ցաւակցութիւնները Տիկին Ե. Պօղոսեանի, Տիկին Հ. Տամլամեանի, Տէր եւ Տիկին Ս. Տամլամեանի եւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Լուսինթագ Քէշիշեանի (Ծնեալ՝ Մաթոսեան) մահուան առթիւ. -- *Տէր եւ Տիկին Ց. Գրզրլեան կը նուիրեն» 400 Ֆր. «Յառաջ»ին, 400 Ֆր. Հայաստանի դեսպանատան, 400 Ֆր. Հ. Բ. Ը. Մ. Հայաստանի ծրարներուն (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ Տէր եւ Տիկին Աբմէն Գրզրլեան 500 Ֆրանք «Յառաջ»ին։*

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Տալիթա Պօյաճեան կարապետ Անտոնեանի մահուան առթիւ 200 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին։

Appel urgent d'aide à l'Arménie

La situation de l'Arménie est alarmante. Privé de nourriture, de médicaments, d'électrcité, de chauffage, confronté à une inflation galopante, le peuple d'Arménie est à bout de souffle.

En ces jours de fêtes, chacun d'entre nous se doit de penser à ceux qui souffrent, en particulier les enfants, les personnes âgées et les derniers réfugiés du Karabagh, lesquels vivent dans une situation de complet dénuement.

Pour leur venir en aide, l'U.G.A.B. organise un envoi personnalisé, à raison d'un colis par famille. Avec un don minimum de 100 francs, une famille d'Arménie recevra un colis contenant:

— *Farine*
— *Sucre*
— *Riz*
— *Pâtes*
— *Huile*
— *Haricots secs*
— *Bouillon*
— *Thé*

Un délégué de l'U.G.A.B. accompagnera les colis pour les distribuer sur place. Un reçu portant la signature et l'adresse de la famille réceptrice du colis sera délivré à chaque donateur. Celui-ci recevra autant de reçus que son don sera multiple de 100 F.

Nous comptons sur votre générosité pour envoyer le plus grand nombre de colis possible !

Libellez vos chèques à l'ordre de *U.G.A.B. — Arménie Nouvel An*
11, *Square Alboni*, 75016 *Paris*

Pour tous renseignements, veuillez contacter M. Khatchik Martirossian au 45. 20. 03. 18.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE RECHERCHE

Le Conseil d'Administration de la Croix Bleue des Arménens de France recherche :

UNE SECRETAIRE EXPERIMENTEE

à mi-temps pour le secrétariat français.

Envoyer le C.V. au :
17, rue Bleue, 75009 Paris.

— ՓՆՈՒՆՔ —

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՒԹԻՒՆ

Ս. ՑՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Հինգշաբթի օր, Յունուար 7, -- Բ. օր Ծննդեան։ Ցիշատակ Մեռելոց։

Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի։ Կը պատարագէ՝

Ա.Ե.Տ.Ի.Ս Բ.Հ.Ն.Ց. ՊԱԼԸԶԵԱՆ

Պատարագի աւարտին՝ հոգեհանգիստ կը կատարուի «վասն համօրէն ննջեցելոց»։

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Հինգշաբթի. --

Պատարագ ժամը՝ 10--ին։

Յաւարտ պատարագի՝ հոգեհանգիստ համօրէն ննջեցելոց։

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

Շաբաթ. --

Տօն է Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի։

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8·30-ին։

Պատարագ ժամը 10·30--ին։

Պատարագի աւարտին՝ Ջրօրհնէք կը կատարուի։

Հինգշաբթի. --

Բ. օր Ծննդեան։ Ցիշատակ Մեռելոց։

Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի, որու աւարտին՝ հոգեհանգիստ կը կատարուի «վասն համօրէն ննջեցելոց»։

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻՒ

Շաբաթ. --

Ժամերգութիւն ժամը 10--ին։

Պատարագ Ս. Ծննդեան ժամը 10·30-ին։

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի Ջրօրհնէքի արարողութիւն։

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Շաբաթ. --

Առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը՝ 8·30--ին։

Պատարագ ժամը՝ 10--ին։

Պատարագի աւարտին Ջրօրհնէք կը կատարուի։

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ՋԱՔԱՐԵԱՆ

Հայր. Պատուիրակի Փոխանորդ

Լիոնի եւ Շրջակայից

Հինգշաբթի. --

Պատարագ ժամը՝ 10--ին։

Կը պատարագէ՝

ԻՍԱՀԱԿ Ք.Հ.Ն.Ց. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարուին Եկեղեցւոյս Կոմիտաս երգչախումբի կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Պր. Յովհաննէս Պէրպէրեանի։

France 2

Կիրակի, Յունուար 10, ժամը 9·30--ին հայկական յայտագիր «Լիբանանի Հայրենասէր անորոշ ճակատագիրը», մասնակցութեամբ Գարեգին Բ. Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսին։

ՇԱՐՎԻԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ

ՅՈՒՆՈՒԱՐ 7, յիշատակ Մեռելոց, ժամը 10--ին կը կատարուի Ժամերգութիւն, որու աւարտին հոգեհանգիստ կը կատարուի «վասն համօրէն ննջեցելոց»։

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷԼ

Հինգշաբթի. --

Ցիշատակ Մեռելոց

Պատարագ ժամը՝ 10--ին։

Հոգեհանգիստ համօրէն ննջեցելոց ժամը 11·45--ին։

Կը պատարագէ՝

ՄԱԿԱՐ Ք.Հ.Ն.Ց. ՆԱՃԱՐԵԱՆ

ՍԷՆ-ԺԵՐՄԱ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

Հինգշաբթի. --

Ցիշատակ Մեռելոց

Սկիզբ ժամերգութեանց առաւօտեան ժամը 9--ին։

Պատարագ ժամը՝ 10--ին։

Պատարագի աւարտին հոգեհանգիստ վասն համայն հայ ննջեցելոց։

ՍԷՆ ԼՈՒ - Ս. ԳԷՈՐԳ

Շաբաթ. --

Պատարագ ժամը՝ 10--ին։

Պատարագի աւարտին կը կատարուի Ջրօրհնէք։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՇԱՀԱՆ Ա. Ք.Հ.Ն.Ց. ՏԻՏԻԵԱՆ

ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ 1993-Ի ՕՐԱՑՈՅՑԸ

Լոյս տեսած է Փարիզի Մայր Եկեղեցւոյ 1993-ի օրացոյց -- տօնացոյցը։

Գրքոյկի մը ծաւալով ներկայացող սոյն օրացոյցը կը պարունակէ, տօներու թուականներու կողքին, կրօնական այլազան ծանօթութիւններ, Փրանսայի եւ Արեւմտեան Եւրոպայի կաթոլիկոսական պատուիրակութեան բոլոր եկեղեցիներու, նուիրապետական չորս Աթոռներու, Սփիւռքի Հայ Եկեղեցւոյ Առաջնորդարաններու, ինչպէս նաեւ Փարիզի եւ շրջակայի հայկական դպրոցներու, մշակութային կեդրոններու, հաստատութիւններու, միութիւններու, թերթերու եւ ձայնասփիւռի հաղորդներն ու հեռաձայնի թիւերը։

Շեղ տպագրութեամբ այս օրացոյց -- տօնացոյցը ունենալ փափաքողները կրնան կը թելադրուի դիմել Մայր Եկեղեցւոյ քարտուղարութեան՝ հեռաձայնելով՝

43 -- 59 -- 67 -- 03

Թիւին կամ հեռաւոյալ հաղորդին։ --

Eglise Arménienne
15, rue Jean-Goujon
75008 PARIS

HAYEREN GERKEM FUN CLUB PRESENTE

NOEL ARMENIEN
grande soirée disco

PARTIE ARMENIENNE

l'Orchestre A N I de Lyon
et MARTEN YORGANTZ

BUFFET ET BAR

DIMANCHE 10 JANVIER A PARTIR DE 17 HEURES
Salle Voltaire—Alfortville —— Prix unique : 100 F.
—— *Billets en vente partout et à l'entrée* ——

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 7
JEUDI
7 JANVIER
1993

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԱՅՐԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՀԱՐԸ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթաթերթի առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

68ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.967

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

68e ANNEE — N° 17.967

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՇՎԱՐՆԱՑԷ կոչ ըրած է ՄԱԿ-ին, որպէսզի ան լուծէ Ափխազիոյ հարցը։ ՊուԹրոս ՊուԹրոս Ղալիի ուղղուած նամակին մէջ, Վրաստանի նախագահը կ'ուզէ որ անմիջապէս ՄԱԿ-ի ուժեր ղրկուին խաղաղութեան պահպանման համար։ Կը թուի որ Շեվարնաձէի նախաձեռնութիւնը հետեւանք է արխազ ուժերու մէկ նոր արշաւանքին դէպի Սուխումի, ինքնավար Հանրապետութեան մայրաքաղաքը, որ ամխեներէ ի վեր վրացական ուժերու ձեռքն է։ Շեվարնաձէ, նամակին մէջ, անդամ մը եւս կը դատապարտէ «օտար քաղաքացիներու ապօրինի մուտքը վրացական հողի վրայ» եւ այն իրողութիւնը որ «զէնքերով բեռնաւորուած կառախումբեր, առանց արգելքի, Ռուսաստանէն կ'անցնին կռիւներու չրջանը»։

ՄԱԿ-ի Ընդհ. քարտուղարը սպառնաց Իսրայէլի, եթէ այս վերջինը եւս չառնէ արտաքսած 415 Պաղեստինցիները։ Իսրայէլի Արդարադատութեան նախարարն ալ քննադատած է Պաղեստինցիներու արտաքսումը, չեչտելով՝ «հարկ է դիտնալ թէ միջազգային իրաւունքի կանոնները յարգուա՞ծ են»։

ՓԼՕԺՕ 2597 հոգի աշխատանքէ պիտի հեռացնէ 1993-ին եւ այս կարզադրութիւնը կը վերաբերի բոլոր գործատուներուն, դլխաւորութեամբ, անչուշտ Սոչոյի (1606)։ Ընկերութիւնը ընդամէնը 55 հազար աշխատաւոր ունի։

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ նախարարութիւն եւ Քրանսական գործատիրութեան Ազգ. Խորհուրդին միջեւ, բուռն բանավէճ մը ըստեղծուեցաւ, Տիկին Մարթին Օպրի ամբաստանելով ձեռնարկները որ չատ գործազրկումներ կը կիրարկեն։ Ըստ իրեն գործազրկութեան հատուցման դրասենեակին ծանրակշիռ վիճակին պատասխանատուն՝ գործատիրութիւնն է։ Այս նոր վէճը ծագեցաւ, որովհետեւ գործատիրութիւնը կ'ուզէ որ 2 միլիառ նոր յատկացումով մը, Պետութիւնը օչնէ գործազրկութեան անտուկին։

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ անհեսական ծանր տագնապ մը կ'ապրի եւ վախ կայ որ ընկերային դեռնի վրայ հետեւանքներ ըլլան։ Թեհրան մեծաքանակ ներածումներ կ'ընէ, քարիւղային պահեստները կը պակսին եւ դրամահոսութիւնը անտանելի համեմատութիւններու հասած է (պաշտօնապէս՝ 30%, իրականին մէջ՝ 50-էն 60%)։ Երկիրը 60 միլիոն բնակիչ ունի, որու 60%-ը՝ 20 տարեկանէն վար է։

ՖՐԱՆՍԱ 60 միլիոն օտարական ընդունած է 1992-ին, այսինքն, առաջին անդամ ըլլալով, աւելի քան իր բնակիչներու թիւը։ Այս «պատմական» մրցանիշով, Ֆրանսա դրօսաշրջիկութեան ախոյեանն է։

ՍԿՈՎՏԻՈՑ հիւսիսը, ազէտի մը վախ կայ, Շեթլանտ կղզիներու հարաւային ափը լեպերիական քարիւղանաւ մը խըրած ըլլալով 84 հազար թոն քարիւղով։ Այդ չրջանը նաեւ ապաստանն է բազմահարիւր թռչուններու եւ ծովային կենդանիներու։ Սաստիկ հովը արգելք է որ օդանաւներ կարենան դարման մը բերել։ Եթէ նաւը կիսուի, բնապահական մեծագոյն ազէտներէն մէկը պիտի ըլլայ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԲՈՒՌՆ ԿՌԻՒՆԵՐ ԵՒ ՁՈՀԵՐ

ԿԱԶԻ ՔԱՆԱԿԸ
ՕՐԱԿԱՆ 5,7 ՄԻԼԻՈՆԻ
ՀԱՍԱԾ Է

Չորեքչաբթի, (Յունուար 6) առաւօտ, երբ հեռաձայնով կը խօսէինք Երեւանի հետ, կազի մատակարարումը քիչ մը բարելաւուած էր, հասնելով 5,7 միլիոնի, ինչ որ սակայն թոյլ չի տար որ Երեւանը եւ աղէտեալ գօտիին ամբողջ տարածքը տաքնան,

Ռազմական ճակատի վրայ կռիւները չեն դադրած որոշ չրջաններ։ Այսպէս, նախորդ օրը ժամը 21·20-էն 2, Ազերիները չատ բուռն կռիւներ մղած են Իջեւանի չրջանը, Բերքաբեր գիւղի վրայ ղրահակառքերով։ Հայկական կողմը 2 մեռեալ կայ, 7 վիրաւոր եւ զերիներ ինկած են։ Նախապէս, բուռն մարտերէ ետք, հայկական ուժերը ազատագրած են Գէորգաւանը, 10 մեռեալ տալով։ Հակառակորդ կողմն ալ մեծ կորուստներ ունի, նուազագոյն 100 մեռեալի խօսք կայ։

Կրակ բացուած է կրկին Կրասնոսելսկի հայկական դիրքերու վրայ, զոհ չկայ։ Փոխ-հրացանաձգութիւն կայ նաեւ, Յունուար 5-ին, Լաչինի չրջանը։

***

Դեկտեմբեր 29-ին, Գերագոյն Խորհուրդի երեսփոխաններու պահանջին վրայ, արտակարգ նիստ գումարուած է օրագարգի նիւթ ունենալով Գերագոյն Խորհուրդի բարեփոխումը։ Ներկայացուած էին ութ նախագիծ։ Խորհրդարանի աշխատանքի արդիւնաւէտութիւնը բարձրացընելու համար, միջոցներէն մէկը կը նկատուի երկու խորհուրդ ունենալ՝ մեծ եւ փոքր։ Որոշուեցաւ յանձնարարել նախագահութեան առաւելագոյն ձայներ ստացած երկու նախագիծերու վրայ մըչակել Գերագոյն Խորհուրդի բարեփոխումներու մասին նախագիծ մը եւ զայն ներկայացնել քննարկումի։

***

Նկատի ունենալով նախկին ռազմիկներու եւ բանուորներու ընկերային ծանր վիճակը, անոնց նկատմամբ պատչաճ վերաբերումի անհրաժեչտութիւնը եւ հանրապետութեան անցումի գործընթացին աւագ սերունդը մասնակից դարձնելու առաւելութիւնները, նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեանի հրամանագրով Գերագոյն Խորհուրդին առաջարկուած է ապահովել անոնց ընկերային պաշտպանութիւնը եւ ձեռք առնել համապատասխան միջոցներ։ Ջինուորական դեկավարութիւններուն յանձնարարուած է օգտագործել նախկին ռազմիկներու ներուժը՝ ռազմական կառոյցներու ձեւաւորման, զօրակոչի կազմակերպման եւ անոր քարոզչութեան գործին մէջ։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՇՈՒՇԻԻ ԵԿԵՂԵՑԻՒՆ ՁԱՆԳԸ ՈՒ ՍՐԲԱԶԱՆ ԽԵՆԹԵՐՈՒ ԽՄԲԱԿԸ

«Ազգ» թերթին Դեկտեմբեր 24-ի թիւին մէկ անկիւնը գրեթէ պահուըտած լուր մը մեծ բան մը կ'ըսէ տակաւին քաց մնացած ականջներու։ Խումբ մը Հայեր երեք միլիոն ռուբլիով փրկագնած են Շուշիի եկեղեցիներէն մէկուն պղինձէ զանգը զոր ադրբեջանցի առեւտրականները կը վաճառէին Դոնեցկի շուկայիի մէջ։ Վրայի հայերէն մակագրութենէն զանգը ճանչցած է սպայ Եուրի Սարգսեանը որ հոն էր պաշտօնական գործով։ Նոյն օրը Դոնեցկի օդակայանը գտնուող խումբ մը հայրենակիցներու հետ ան յայտնած է պարտէոյ ճարել որպէս գին պահանջուած գումարը, ապա դժուարութեամբ համոզել ուկրանացի մաֆիաւորները որ արտօնեն զանգին Հայաստան փոխադրութիւնը։

Տեղեկատուութիւնը կ'աւելցնէ թէ զանգը գերութենէ փրկողները «մինչեւ օրս չեն կարողանում վճարել պարտքերը»։

Մաֆիական գերիշխանութեան, կաշառակերութեան, արուեստի գործերու եւ անարուեստ հանճարիկներու բաչպերուած ու փառաբանուած ելումուտի դրան-թախտին մէջ որ Հայաստանն է այսօր, կաղանդչէքի նման բան մը չէ՞ սա լուրը։ Բանի մը տողնոց մանրիկ սա լուրը որ առիթը կուտայ անգամ մըն ալ հակադիր ծայրէն բռնելու հակառութիւններու ծով մեր իրականութիւնը։ Ամէնէն շողշողուն եւերէն իսկ աւելի գոհունակութիւն չի՞ պատճառեր Եուրի Սարգսեանի խեղթութիւնը։ փոխանակ Հայաստանի Պետական պատկերասրահէն պաստառ մը, ոսկի, արծաթ դրամներ, կամ վերջապէս արտասահմանի մէջ արժէք ներկայացնող որեւէ բան տանելու (եւ առանց Երեւանի մաքսատուները համոզելու պարտաւորութեան), կամ փոխանակ Դոնեցկի շուկայէն Հայաստան բերելու այնպիսի բաներ որոնք սանկ տասնապատիկ, հարիւրապատիկ գիներով բազմէին սեղանիկներուն վրայ, ան պարտք կ'առնէ, գերեվարուած զանգ մը վերադարձնելու համար իր տեղը։

Արիթը չէ՞ անդրադառնալու բաչպերուած փոբրութիւններէ շարուած մեր անկումներուն եւ ե. Սարգսեաններու խեղթութենէն եւերբուած մեծութիւններու անհատասար թեւերուն մասին։

Մեծութիւն, որուն փոխարժէքն ալ «մինչեւ օրս չեն կարողանում վճարել»···

Թ. ԱՐՓԻ

ԹՐՔԱՍՏՈՒՄ

Թ. ԷՕԶԱԼ.— «ԵԹԷ ԱՐԹՈՒԻՆԷՆ ՄԷՐՍԻՆ ԳԻԾ ՄԸ ՔԱՇԷԻՆՔ, ԱՅԴ ԳԻՇԻՆ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԿՈՂՄԻ ԲՆԱԿՉՈՒԹԵԱՆ ՔԱՂ ՏՈԿՈՍԸ ՀԱՅ ԷՐ»

Թուրքիոյ Հանրապետութեան նախագահը յատկանշական ճառ մը խօսած է, Դեկ. 20-ին, գործարարներու վաղքին կողմէ կազմակերպուած հաւաքոյթի մը եւ ծանրացած է մասնաւորաբար երկրին ապահովութեան եւ հողային ամբողջականութեան հարցերուն վրայ։ Թուրքիա, ըսած է Էօզալ, ոեւէ մէկուն հողերուն վրայ բացարձակապէս աչք չունի։ Այսօրուան համար, աւելցուցած է՝ «գլխու փորձանք պիտի ճշաճակէր ուրիշին հողը գրաւելը···»։ Հոս, արդէն, որեւէ խորհրդածութիւն աւելորդ է, ամէն մարդ դիտէ որ Թուրքիա ոչ ուրիշին հողերը գրաւելու սովորութիւն ունի, ոչ ժողովուրդ տեղահանելու։ Եւ որպէսզի աւելի յստակ ըլլան այս կէտերը, Էօզալ խօսած է նաեւ հայկ. հարցին մասին, հետեւեալ չահեկան վերլուծումը ընելով·-

«Այդ թուականին, եթէ Արթուինէն դէպի Մէրսին դիծ մը քաչէինք, այդ գծին արեւելեան կողմի բնակչութեան քսան տոկոսը հայ էր։ Ազգ մը, որուն հետ երկար դարեր միասին ապրեր ենք։ Որ ազդին ալ պատկանի, կարելի չէ, որ մարզիկ տեղ մը առնուին եւ ուրիչ տեղ տարուին։ Այդ չրջանին դէպքերու ընթացքին բազմաթիւ ընտանիքներ զիրար պաչտպաներ են։ Ժողովրդային զանգուածի մը հոնկէ տեղահանուելով արտաքսուիլը ինծի յիչեցուց Հրեաներուն ըսպանիայէն դէպի Թուրքիա գաղթը»։

Ու կը չարունակէ·-«Մենք ուրիչ որեւէ երկրի վրայ յարձակելու դիտաւորութիւն չունինք։ Միայն թէ արդելիչ ուժ պէտք է ունենանք, որպէսզի արդելք ըլլանք մեր վրայ կատարուելիք յարձակումներուն։ Շատ նուրբ հողաչերտի մը վրայ կը պտուինք։ Խորհրդային Միութեան փլուզումէն առաջ, ութ դրացիներ ունէինք, հիմա 12-13 երկիրներու հետ դրացի ենք եւ կարելի չափով պէտք է լաւ յարաբերութիւններ ունենանք այս դրացիներու հետ։ Այսօր ծայր աստիճան ախալ է ուրիչին հողը գրաւելը։ Ձեր գլխուն փորձանք կը փաթթէք։ Մեր հողը մեզի կը բաւէ։ Ծոցի պատերազմի ընթացքին, պնդեցին, որ ես Քերքիւքի վրայ աչք ունիմ։ Սուտ է։ Քիւրտ ղեկավարներն ալ աւելի առաջ նոյնը պնդեցին, բայց ես ապահովցուցի, որ աչք չունինք ուրիչին հողերուն վրայ»։

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՆԵՑՈՒԿՈՎ ԹՐՔԱԿԱՆ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎ ԲԱՔՈՒԻ ՄԷՋ

Դրամատիրական վարչակարգի կողմնակից թրքական «Եէնի Ֆորում» թերթը Նոյեմբեր 16 - 23 գիտաժողով մը կազմակերպած է Բաքուի մէջ, զարկ տալու համար չուկայի անտեսութեան անցքի հոլովոյթին։ «Իֆիպինէ Տօղրու» չարաթաթերթին համաձայն, կազմակերպիչները իրենց ակնկալածը չեն գտած Բաքուի չարանին կողմէ։ Յատկապէս քննադատութիւններ եղած են Թուրքիոյ օրինակին հետեւելու եւ անոր փորձառութենէն օգտուելու առաջարկներուն։ Ընդդիմադիր խմբակ մը պնդած է որ Թուրքիան չարմար տիպար մը չէ Ադրբեջանի համար եւ թէ ճիշդ չէ քանդել անտեսական ցանցը որ մարմին առած է խորհրդային իշխանութեան ընթացքին։

Գիտաժողովին մասին հետաքրքրական տեղեկութիւններէն մէկը այն է որ անոր կազմակերպութեան նիւթականը հայթայթուած է Միացեալ Նահանգներու կողմէ։ Շուկայի անտեսութեան ու ընդարձակ սեվականաչնորհումներու ամենէն խանդավառ քարոզիչներէն մէկը եղած է ամերիկեան «Ազատութիւն» ռատիոկայանի աչխատակիցներէն մէկը որուն մասին ըսուած է որ մաս կը կազմէ Թուրքիոյ մէջ ազդայնամոլ ու վանթուրքական դաղափարականին առաջնորդ՝ Ազգ. Աչխատանքի Կուսակցութեան պաչտօնաթերթին խմբագրութեան։ Ինչպէս յայտնի է, այս կուսակցութիւնը ծանօթ է իր «գորչ գայլեր» կազմակերպութեամբ. գեկավարն է Ալ. Թիւրքէչ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

Բ.

ԱՇԽԱՏՈՂ ՁԵՌՔԵՐՈՒ ԿԱՐԻՔԸ

ՀՐԱՆԴ ԱՃԵՄԵԱՆ

Նախկին վարչակարգի օրով ալ երբ Հայաստան այցելինք, ակներեւ էր այն եւրեւոյթը, որ մեր աչքերուն առջեւ կը պարզուէր երեւանի փողոցներուն մէջ: Ամէն կողմ եռուզեռ, ամէն տարիքի տըզամարդ թէ կին, յատկապէս ամէնէն աշխատունակ տարիքը՝ 35 -- 45 տարեկան, փողոցները կ'երթեւեկէին, մարն կուպային, ինչպէս կ'ըսեն հայրենի մեր եղբայրները: Երբեմն, աշխատանքի ամէնէն զբաղ ժամերուն փողոցները լեցուած բազմութեան մէջէն մէկ - երկու հոգիի, մասնաւորաբար ծանօթներու կը հարցնէինք, թէ ինչո՞ւ գործի չեն գացած կամ չեն երթար, անոնք կը պատասխանէին՝ «ի՞նչ գործ, ինչո՞ւ գնամ, երբ առած թոշակս մի բանի չի ծառայում»: Բայց, ըստ կողմնակի տեղեկութեանց, ամէն մարդ՝ աշխատի (պաշտօնապէս) կամ ոչ, ի վերջոյ, տեղ մը արձանագրուած ըլլալով որպէս բանուոր կամ պաշտօնեայ, ամսուան վերջը կը գանձէր աշխատավարձքը, մաս մը կիսելով գործատան վարիչի, անօրէնի կամ ոեւէ պատասխանատուի հետ:

Տակաւին ականջներուս մէջ կը հնչէ 1979 Օգոստոսի օր մը՝ Մոսկուայի մէջ, Կրեմլինի հրապարակին վրայ զբօսաշրջիկներու մեր խումբի տեղւոյն առաջնորդ Նաֆթալեայի այն խօսքը, թէ 1929-էն ի վեր Խորհրդային Միութեան մէջ ոչ մէկ անգործ կայ, ամէն ոք կ'աշխատի, ուսման աւարտին ո՛չ մէկ ուսանող կը մատնուի աշխատանքի անցնելու հարցով: Ցաջորդ օրն իսկ Երեւանի փողոցներուն եւ զբօսայգիներուն մէջ բազմութիւնը կը վխտար, երիտասարդութիւնը անգործութեան պատնէշի վրայ էր...

Այս անգամ Հայաստան այցելութեանս ապշած մնացի ի տես չաշխատողներու բանակի ահման: Կը կարծէի, որ հիմա, երբ անկախ պետականութիւն ունինք, աշխատաւոր դասը, մասնաւորաբար երիտասարդութիւնը ձեռքերը սոթամած գործի լծուած կ'ըլլայ հայրենիքի տնտեսութիւնը ոտքի պահելու համար, սակայն, այս անգամ ականատես կ'ըլլայի ցաւալի այլ երեւոյթի մը: Պաշտօնապէս ընդունուած է անգործ կամ գործազուրկ եղրը: Այլ խօսքով, դրամատիրութեան բնորոշ այդ իրողութիւնը տուն -- տեղ եղած է մեր հայրենիքին մէջ: Շուկայական յարաբերութիւններուն կը վերագրուի աշխատաւոր մարդոց բաժին ինկած այս չարիքը: Բոլոր այն հիմնարկները, արտադրական ձեռնարկութիւնները, հաստատութիւնները, որոնք «խճողուած» էին անցեալին բազմամարդ անձնակազմերով, պաշտօնէութեան եւ աշխատաւորներով (գործատեղիներ՝ ուր անցեալին մէկ հոգիի գործը հինգ -- վեց հոգիով կը կատարուէր), ներկայիս կը կրճատեն աշխատող ուժերու քանակը, պահելով հիմնական տարրերը եւ անհրաժեշտ մարդուժը: Հետեւանք՝ գործէ արձակուղները կը ստիպուին գործ փնտռել. շատերը իրենց ուզած գործը կ'ուզեն ընել եւ ոչ թէ որեւէ գործ:

Անգործութեան առաջքն առնելու գործը արհեստավարժ հիմերու վրայ դնելու միտումով Աշխատանքի եւ Ընկերային Ապահովութեան Նախարարութիւնը այս տարուան սկիզբները ստեղծած է մասնաւոր կեդրոններ, որոնք կը ջանան օգտակար ըլլալ գործազուրկներուն, անոնց համար գործ փնտռելով կամ դանոնք աշխատանքի մղելով: Տարօրինակ կերպով գործազուրկներու յատկացուած այս կեդրոնները կը կոչուին «Զբաղուածութեան կենտրոններ»:

Երեւանի «Զբաղուածութեան կենտրոն»ին անօրէնն է Յորէն Գարանեան, որուն հետ հանդիպում մը ունեցած են «Մեմֆ» թերթի աշխատակիցներ Ալիսա Պապիկեան եւ Նելլի Համբարձումեան, գործազրկութեան ներկայ ատիճանի եւ կեդրոնի աշխատանքի արդիւնքներուն մասին տեղեկութիւններ քաղելու նպատակով: Տնօրէնը ըսած է. -- «Մեզ դիմողները ոչ թէ գործազուրկներ են, այլ աշխատանք որոնողներ: «Գործազուրկ» տերմինը ամէն դէպքում եւ իրաքանչիւրի նկատմամբ կիրառելը սխալ է: Գործազուրկի կարգավիճակ ստանում են օրէնքի համապատասխան կէտերի համաձայն: Գործազուրկ է համարւում այն մարդը, որի մասնագիտութիւնը համապատասխան աշխատանք չի գտնւում տեւական ժամանակամիջոցում ոչ թէ չցանկանալու -- չուզենալու, այլ իր կամքից անկախ պատճառներով: Իսկ մեզ մօտ առայժմ գործ չգտնողների մեծ մասը պարզապէս ընտրութիւն է անում: Մեր կենտրոնում հաշուառուածների թիւն այսօր անցնում է հինգ հազարից, Իսկ օրական թուաքը կազմում է 200 մարդ»:

Դիմողներու մեծ մասը անգործ մնացած է կրճատումներու պատճառով: Անոնց 72 տոկոսը կանայք են, 28 տոկոսը՝ այր մարդիկ: Ցատկանշական է, որ գործ փնտռողներու 70 տոկոսը բարձրագոյն կրթութիւն ունի, 17,8 տոկոսը՝ երկրորդական: Տարբեր մասնագիտութիւններու տէր են անոնք: Ամէնէն նուազ փնտռուող մասնագիտութիւնը ճարտարապետութիւնն է, կ'ըսէ կեդրոնին տնօրէնը, իսկ ամէնէն չատ պահանջքը կայ որակեալ կարողներու:

Կեդրոնը վեց ամսուան ընթացքին կըզբաղած է շուրջ 700 անգործներ աշխատանքի տեղաւորել,

Հարցազրոյցի ընթացքին կեդրոնին տնօրէնը կ'անդրադառնայ դառն երեւոյթի մը, ըսելով որ կրճատումներու պատճառով աշխատանքէ զուրկ բոլոր մարդիկը չեն, որ կը դիմեն կեդրոն գործ փնտռելու համար: Շատեր պարզապէս կ'ուզեն նպաստ ստանալ եւ չեն ուզեր աշխատիլ: Ակէ -- անկէ բան մը ստանալը, օգնութիւն ձեռք ձգելը «ցաւով պիտի ասեմ, վերջին տարիներին դարձել է մեր չատ հայրենակիցների յոյսն ու ձգտումը», կ'ըսէ տնօրէնը՝ աւելցնելով իրաւամբ, որ «դա պատուաբեր չէ աշխատունակ մարդու համար, այն էլ՝ մի երկրի քաղաքացու, որն հպարտ է իրեն պահում սոցիալ -- մտեսական իդդիրների ծանր բեռան տակ»:

Հայաստանի քաղաքական, տնտեսական եւ ընկերային ներկայ իրավիճակին մէջ մեր երկիրը կարիքը ունի աշխատող ձեռքերու եւ հայրենակիցներու յաւելեալ զոհողութեան: Այսպիսի կեցուածք կ'անկրկնալուն մասնաւանդ այն մարդոցմէ, որոնք փնտռնիք պահելու պատասխանատուութիւնը ունին: Ներելի չեն անոնք՝ որոնք աշխատավայրի հետու ըլլալը կամ առաջարկուած գործը իրենց մասնագի -- տութեան մաս չհագմելը պատրուակելով՝ կը մերժեն աշխատիլ ու կը դիմեն նպաստ ստանալու: Հայրենի մեր պետութիւնը ներկայիս ի՛նք օգնութեան կարիքը ունի եւ բնաւ ժամանակը չէ քմայքներ դոհացընելու,

ՄԱՅՐ ԱԹՈՌ Ս. ԷՋՄԻԱԾՆԻ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՈՒ ՆԵՐՔԻՆ ՍՓԻՒՌՔԻ ԹԵՄԱԿԱՆ-ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ 1989-1992 ՏԱՐԻՆԵՐԻ ԸՆԹԱՑՔՈՒՄ

(Շար. 3 եւ վերջ)

է. -- Վերջին չորս տարիների ընթացքում Մայր Աթոռս մանաւանդ ուշադրութեան առարկան է հանդիսացել Արցախի ժողովրդի հոգեւոր կարիքների բաւարարումը եւ ազգաեաւներին օգնութիւնները հասցնելու մարդասիրական գործը: Ստորեւ ներկայացնում ենք Արցախի Հայ Եկեղեցու գործունէութեան ամփոփ պատկերը, ըստ Թեմական Առաջնորդ Տ. Պարգեւ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեանի հաղորդած տուեալների:

Արցախի Թեմում երեք տարուայ ընթացքում կատարուել են հետեւեալ աշխատանքները: Ամբողջովին վերանորոգուել են Ինամախ, Բալուջա, Ներքին Հոռաթաղ, Գիւլիստան, Վերին Շէն, Հայ Բոբիս գիւղերի եկեղեցիները, մասամբ՝ Մարտակերտի Ս. Կարապետ, Գանձասար եւ Ամարաս վանքերը, ինչպէս նաեւ Շուշի քաղաքի Սուրբ Յովհաննէս -- Մկրտիչ եկեղեցին: Կառուցուել են երկու երկյարկեանի երիցատներ՝ Ինամախ եւ Ներքին Հոռաթաղ գիւղերում:

Ստեղծուել են հինգ քառաձայն երգչախմբեր եւ մէկ՝ երկձայն մանկական: Մարտակերտի չրջկեդրոնում հիմնել ենք եկեղեցասիրաց Միութիւն եւ երկու կիրակնօրեայ զպրոցներ: Լայնածաւալ քարոզչական եւ դաստիարակչական աշխատանք է տարուել Ստեփանակերտի մանկապարտէզներում, որի մանուկները բազմիցս հանդէս են եկել հոգեւոր համերգներով եւ հոգեւոր թեմաներով բեմադրութեամբ:

Մանկավարժական ինստիտուտում, հմր. 8 զպրոցում եւ բուժուսումնարանում երկտարուայ դասախօսութիւններ է տրուել Հայ Եկեղեցու պատմութեան ու դաւանանքի վերաբերեալ:

Լայն կերպով քարոզչութեան համար օգտագործել ենք եւ չարունակում ենք օգտագործել տեղական թերթերը, ռատիօն եւ հեռուստատեսութիւնը:

1992-ին Ստեփանակերտ քաղաքում հիմնուել է Մարտակերտի Եկեղեցասիրաց Միութեան մասնաճիւղը, որի ուժերի հետ մէկտեղ, ինչպէս նաեւ «Գթութիւն»ի երեք աշխատակիցների հետ միասնաբար խնամում ենք 39 ծեր կանանց ու տղամարդկանց, հիմնելով Ստեփանակերտում «Մըննամատուն»,

Արդէն հինգ ամիս է, ինչ Թեմի խնամքի տակ է գտնւում Արցախում ռմբակոծութեան պատճառով Երեւանում ժամանակաւոր ապաստան գտած 67 կին ու երեխայ: Եկեղեցի չունենալու պատճառով Ստեփանակերտ քաղաքում ստիպուած ենք եղել թատրոնի սրահներից մէկը օգտագործել ամէն Կիրակի պատարագ մատուցելու համար, հոգալով տեղի հաւատացեալների կարիքները: Միւս սրահում չորս տարիների ընթացքում Մայր Աթոռս մանաւանդ ուշադրութեան առարկան է հանդիսացել Արցախի ժողովրդի հոգեւոր կարիքների բաւարարումը եւ ազգաեաւներին օգնութիւնները հասցնելու մարդասիրական գործը: Ստորեւ ներկայացնում ենք Արցախի Հայ Եկեղեցու գործունէութեան ամփոփ պատկերը, ըստ Թեմական Առաջնորդ Տ. Պարգեւ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեանի հաղորդած տուեալների:

Արցախի Թեմում երեք տարուայ ընթացքում կատարուել են հետեւեալ աշխատանքները: Ամբողջովին վերանորոգուել են Ինամախ, Բալուջա, Ներքին Հոռաթաղ, Գիւլիստան, Վերին Շէն, Հայ Բոբիս գիւղերի եկեղեցիները, մասամբ՝ Մարտակերտի չրջկեդրոնի Ս. Կարապետ, Գանձասար եւ Ամարաս վանքերը, ինչպէս նաեւ Շուշի քաղաքի Սուրբ Յովհաննէս -- Մկրտիչ եկեղեցին: Կառուցուել են երկու երկյարկեանի երիցատներ՝ Ինամախ եւ Ներքին Հոռաթաղ գիւղերում:

Ստեղծուել են հինգ քառաձայն երգչախմբեր եւ մէկ՝ երկձայն մանկական: Մարտակերտի չրջկեդրոնում հիմնել ենք եկեղեցասիրաց Միութիւն եւ երկու կիրակնօրեայ զպրոցներ: Լայնածաւալ քարոզչական եւ դաստիարակչական աշխատանք է տարուել Ստեփանակերտի մանկապարտէզներում, որի մանուկները բազմիցս հանդէս են եկել հոգեւոր համերգներով եւ հոգեւոր թեմաներով բեմադրութեամբ:

Մանկավարժական ինստիտուտում, հմր. 8 զպրոցում եւ բուժուսումնարանում երկտարուայ դասախօսութիւններ է տրուել Հայ Եկեղեցու պատմութեան ու դաւանանքի վերաբերեալ:

Լայն կերպով քարոզչութեան համար օգտագործել ենք եւ չարունակում ենք օգտագործել տեղական թերթերը, ռատիօն եւ հեռուստատեսութիւնը:

1992-ին Ստեփանակերտ քաղաքում հիմնուել է Մարտակերտի Եկեղեցասիրաց Միութեան մասնաճիւղը, որի ուժերի հետ մէկտեղ, ինչպէս նաեւ «Գթութիւն»ի երեք աշխատակիցների հետ միասնաբար խնամում ենք 39 ծեր կանանց ու տղամարդկանց, հիմնելով Ստեփանակերտում «Մըննամատուն»,

Արդէն հինգ ամիս է, ինչ Թեմի խնամքի տակ է գտնւում Արցախում ռմբակոծութեան պատճառով Երեւանում ժամանակաւոր ապաստան գտած 67 կին ու երեխայ: Եկեղեցի չունենալու պատճառով Ստեփանակերտ քաղաքում ստիպուած ենք եղել թատրոնի սրահներից մէկը օգտագործել ամէն Կիրակի պատարագ մատուցելու համար, հոգալով տեղի հաւատացեալների կարիքները: Միւս սրահում չարունակում ենք օրը օգտագործում ենք որպէս զպրանոց, ուր պատրաստում ենք Թեմի համար զպրաց եւ սարկաւագ դասը, որտեղ նաեւ նոյն օրերին տրւում է կրօնական ու հոգեւոր երաժշտութեան ուսուցում հաւատացեալ համայնքին:

1991-ին Արցախի Թեմը՝ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի անմիջական օրհնութեամբ հիմնել է հրատարակչութիւն, «Գանձասար» հանդէս անունով, որն էլ առ այսօր հրատարակել է ութ գրքոյկ եւ չարունակում է իր հրատարակչական գործունէութիւնը:

Վաթսուն տարուայ դադարից յետոյ Հայրապետի կարգադրութեամբ ու օրհնութեամբ 1989 -- աշնանը վերաբացուեցին Արցախում չորս եկեղեցիներ՝ Գանձասարի վանքի Սուրբ Յովհաննէս -- Մկրտիչ, Ամարաս վանքի Սուրբ Գրիգորիս, Ինամախ գիւղի Սուրբ Աստուածածին, Ներքին Հոռաթաղ գիւղի Սուրբ Աստուածածին: Շահումեանի չրջանում վերանորոգումներից յետոյ վերոյիշեալ երեք եկեղեցիների վերաբացումից առաջ այդ չրջանը, ինչպէս նաեւ Մարտակերտի չրջանի տարածքի 70 տոկոսը անցաւ Ադրբեջանի բանակի հսկողութեան տակ, որի պատճառով մենք զրկուեցինք նաեւ գործող Ներքին Հոռաթաղ գիւղի եկեղեցուց. Նման պատճառով այսօր զուրկ ենք նաեւ Ամարաս վանքից, որը գտնւում է գրեթէ նոյն տահմանի եւ կրակակէտի գօտում:

Այսօր գործում են Գանձասարի վանքը, Ինամախի Սուրբ Աստուածածին եկեղեցին, պատարագներ է մատուցւում ամէն Կիրակի Ստեփանակերտում եւ Յունուար ամսից կը վերաբացուի Շուշի քաղաքի Սուրբ Յովհաննէս եկեղեցին, ուր նաեւ կը հիմնուի նոյն ամսից փոքր հոգեւոր կլինիկա իր բարեգործական դեղատնով, որի նման օրինակը ունեցել ենք Մարտակերտի չրջկեդրոնում:

Այս երեք տարուայ ընթացքում, գրանուէլով պատերազմական վիճակում, պարտաւոր ենք եղել հոգալու քանակի հոգեւոր կարիքները եւ ակտիւ քարոզչական գործունէութիւն ծաւալել մեր համեստ ուժերով Արցախի բանակում, նոյնիսկ նշանակելով բանակի հոգեւոր կապելան: Այսօր ստիպուած ենք նոյնիսկ ընդլայնել մեր ծառայութիւնը այս ոլորտում:

Արցախի Թեմը նաեւ մարդասիրական օգնութիւն է հասցրել պայքարող Արցախցիներին, ինչը ստորեւ ներկայացնում ենք Զերդ Վեհաուութեանը:

1989 -- 1990 տարիներին Մայր Աթոռից ստացուած 1.200.000 ռուբլով եւ այլ նուիրատուներից ստացուած գումարներով կատարուած են հետեւեալ օգնութիւնները՝

	1990 թ.	1991 թ.	1992 թ.
1. -- Բազմազաւակ մայրերին	19.367 ռ.	6.150 ռ.	200.000 ռ.
2. -- Ադրբեջանից գաղթածներին	133.010 ռ.	1.000.000 ռ.	53.000 ռ.
3. -- Զոհուածների ընտանիքներին	26.000 ռ.	2.400 ռ.	2.500 ռ.
4. -- Սահմանամերձ գօտու գիւղերին	108.850 ռ.	30.000 ռ.	1.801.270 ռ.
5. -- Գիւղական զպրոցներին	23.500 ռ.	5.685 ռ.	
6. -- Այլ զանազան օգնութիւններ	5.000 ռ.	10.150 ռ.	
Ընդամէնը՝	316.527 ռ.	1.054.385 ռ.	2.056.770 ռ.
Ընդհանուր գումարով՝			3.427.682 ռուբլի

Ը. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի օրհնութեամբ եւ քաջալերանքով, ներկայ տարուայ ընթացքում, բացառիկ դրամական մարդասիրական օգնութիւններ են առաքուել աւելի քան վեց միլիոն տոլարի՝ Միացեալ + Նահանգաց մեր երկու թեմերից՝ Տ. Վահէ եւ Տ. Խաժակ Սրբազանների ջանքերով՝ յօգուտ Արցախի բնակչութեան կարիքների, Հայաստանի պետական իշխանութեանց միջոցով: Նաեւ Միացեալ - Նահանգների Արեւելեան Թեմի սրբազան առաջնորդի միջնորդութեամբ, Միացեալ - Նահանգաց կառավարութիւնը, Հայաստանի կարիքաւոր բնակչութեանը տրամադրել է տասնհինգ միլիոն տոլարի արժողութեամբ սննդամթերք, որը բաժանուել եւ չարունակում է բաժանուել Նիւ -- Եորքից Հայոց առաջնորդարանի ներկայացուցիչների ու պետական յանձնաժողովների միջոցով: Նաեւ Գանատայի առաջնորդ՝ Տ. Յովհան Սրբազանը՝ Գիւմրի ազէտեալ քաղաքի աւելի քան ութ հարիւր որբ երեխաներին պարբերաբար դրամական օգնութիւն է առաքում եւ նիւթապէս կարեւոր չափով մշտապէս օժանդակում «Արիմեան Հայրիկի» անուան վարժարանի կարիքներին:

Վերջին 4 տարիներին վերեւում յիշատակուած օգնութիւնների տուեալների չարքում հետաքրքրական է, որ մոռացուած տուեալ-

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԽԱՐԲԵՐԴԻ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ԾԱԳՈՒՄՆ ՈՒ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄԸ
(1825 -- 1925)

Գրեց՝ ԾԱՏՈՒՐ ՊԵՐՊԵՐԵԱՆ

Փարիզ, 1993

ՅԱՌԱՋ

ՊՈՒՏՔԻ ՎԱՃԱՌՔ

ՀՈՂ ՈՒՆԵՑՈՂ՝
ՖՈՒԼՈՐ ԲԱՑԿԱՆ,
ԱՏՑԵՑ ՁԻՍ

Ծանուցում ենք մեր հարգելի հաճախորդներին, որ մեր խանութը տեղափոխվել է նոր հասցե՝ Ալավերդյան 14, Ս. Երևան (նախկին «Ռադիոտեխնիկա» խանութի շենքը):

Ֆ. -- Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածին, ահա՛ եւս մի հարց ձեզ ուղղված. Ինչո՞ւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը չի կարող ընտրվել Ամերիկայի թեմերից որևէ մեկի առաջնորդ, ինչպես, օրինակ, Ռուսաստանի Ուկրաինայի թեմի առաջնորդ Նորին Սրբություն Մակար Արքեպիսկոպոսը եղավ Ամենայն Ռուսաց Պատրիարք:

Պ. -- Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը ընտրվում է Ազգային Ընդհանուր Ժողովի կողմից, որի անդամները ներկայացնում են Հայ Եկեղեցու բոլոր թեմերը: Ընտրվելու համար անհրաժեշտ է, որ թեկնածուն ունենա Ազգային Ընդհանուր Ժողովի անդամների առնվազն 2/3-ի ձայնը: Ուրեմն, եթե Ամերիկայի թեմերից որևէ մեկի առաջնորդ ընտրվի Կաթողիկոս, ապա նա պետք է ունենա Ամերիկայի թեմերի ներկայացուցիչների 2/3-ի ձայնը, որը գործնականում անհնարին է թվում: Ուրեմն, ինչպես տեսնում եք, ամեն ինչ կախված է ոչ թե մեկ կամ մի քանի թեմերից, այլ Ազգային Ընդհանուր Ժողովի անդամների մեծամասնությունից:

Ա. -- Վերջերս Հայաստանի հրատարակչություններից մեկում լույս է տեսել Ձեր հեղինակած 12 գրքերի մի ամբողջական շարք, որը Դուք նվիրել եք Հայ Առաքելական Սուրբ Եկեղեցու պատմության ուսումնասիրությանը: Ինչպե՞ս է ընթանում Ձեր աշխատանքը այդ ուղղությամբ:

Պ. -- Ինչպես գիտեք, Հայ Առաքելական Սուրբ Եկեղեցին ունի հարուստ պատմություն, որի ուսումնասիրությունը ինձ համար միշտ էլ հետաքրքրական է եղել: Ես ուզում եմ, որ մեր ժողովուրդը ավելի լավ ճանաչի իր Եկեղեցին, որ նրա հանդեպ ունենա ավելի խորը հարգանք

Տէր եւ Տիկին Հրայր Պամմաճեան եւ զաւակները,

Տէր եւ Տիկին Ժողէֆ Գուլումճոյեան եւ զաւակները,

Տէր եւ Տիկին Քրիստա Նեաեւլեան եւ զաւակները,

Տէր եւ Տիկին Սիմոն Կարապետեան եւ զաւակները,

Տէր եւ Տիկին Ժաք Գիպիրեան եւ զաւակները

եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները յայտով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ -- մօր եւ աղգականին՝

ԱՑՐԻ ՏԻԿԻՆ
ԳԷՈՐԳ ՊԱՄՄԱՃԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Մարիամ Պօղոսեան)

մահը, որ պատահեցաւ Յունուար 5-ին, 84 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Ուրբաթ, Յունուար 8, ժամը 10·45-ին Ալֆորվիլի Ս· Պօղոս -- Պետրոս եկեղեցին, 4, rue Կամիտաս, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի տեղւոյն գերեզմանատունը։

Մահագդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ ընկատել։

ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ
Ս· ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ

Սէն -- Ժերոմի Ս· Սահակ -- Մեսրոպ եկեղեցւոյ Թաղական Մարմնոյն կողմէ հրաւիրուած ընտրողական յանձնախումբը բաղկացած պարոնները՝

Ե· Արզումանեանէ, Գ· Դաւիթեանէ, Ժ· Ենովքեանէ, Գ· Մինասեանէ, Կ· Յովսէփեանէ, Դ· Պանտիկեանէ, Դեկտեմբեր 23-ի իր ժողովին մէջ, յետ քննութեան, հաստատեց թեկնածուներու հետեւեալ ցանկը յառաջիկայ Թաղական ընտրութիւններուն որոնք տեղի պիտի ունենան 1993 Յունուար 17-ին, ժամը 9-էն 18, եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ։

Գրիգոր Բանոյեան
Սարգիս Էօզեան
Դաւիթ Եալըք
Յովսէփ Եալըք
Սարօ Եաղըր
Ռոպէր Ժամկոչեան
Պերճ Կարապետեան
Մարսէլ Կարապետեան
Վարդան Հաճիվարդանեան
Գրիգոր Հոթոթեան
Յակոբ Յովսէփեան
Ժիրայր Մանկեան
Արթօ Տէր -- Մինասեան
Փիէռ Փունարճեան

Այս ցանկէն պէտք է ընտրել 11 հոգի, ընդհանուր միայն 3 անուն։

Հարկ է ընտրութեան ներկայանալ ինքնութեան թուղթով մը, նկարով։

Ընտրելու իրաւունք ունին Հայ Առաքելական եկեղեցւոյ պատկանող այր մարդիկ որ 18 տարեկանը լրացուցած են ու կը բնակին 13-րդ եւ 14-րդ թաղամասերուն մէջ, ինչպէս նաեւ Ալլօ, Փլան Տը Քիւք, Լօժի Նէօֆ։

Սէն -- Ժերոմի եւ Շրջակայից Ս· Սահակ - Մեսրոպ եկեղեցւոյ - Ընդհ· Ժողով - Հինգշաբթի, Յունուար 7, ժամը 21-ին եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ։

Ձեկուցում՝ բարոյական եւ հաշուետուութեան։

France 2

Կիրակի, Յունուար 10, ժամը 9·30-ին հայկական յայտագիր «Լիբանանի Հայերու անորոշ ճակատագիրը», մասնակցութեամբ Գարեգին Բ· Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսին։

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

ԼԻՈՆ

Կապոյտ Խաչի Արաքս մանուճիւղը, ինչպէս ամէն տարի այս տարի եւս կը տօնէ Մանուկներու Օրը, ներկայութեամբ խամաճիկներու (Guignol du Vieux Lyon) եւ կաղանդ Պապայի բազմաթիւ նուէրներով։

Կիրակի, Յունուար 10, կէսօրէ վերջ ժամը 3-ին, Լիոնի Ազգային Տան սրահը
295, rue André Philip — Lyon 3e

Կը խնդրուի ծնողներէն ճշդապահ ըլլալ։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Լեւոն եւ Օտէթ Ճօլաքեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս եւ Գրարա Գուլումճեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանդիսատեան պաշտօն կը կատարուի կիրակի, Յունուար 10, Ալֆորվիլի Ս· Պօղոս Պետրոս եկեղեցին իրենց հօր եւ մեծ -- հօր՝

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՃՕԼԱՔԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, ինչպէս նաեւ իրենց մօր եւ մեծ -- մօր՝

ՍԱԹԵՆԻԿ ՃՕԼԱՔԵԱՆԻ

եւ քրոջ եւ հօրաքրոջ ու մօրաքրոջ՝

ԼՈՒԻԶ ՃՕԼԱՔԵԱՆԻ

յիշատակին։

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տէր եւ Տիկին Մ· Երզմազեան 200 Ֆր· կը նուիրեն «Յառաջ»ին իրենց եղբօր՝ Պ· Երզմազեանի մահուան Ա· տարելիցին առթիւ։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Լիոն -- Վիլէօրպան Արաքս մանուճիւղի վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները Շաբաթ, Յունուար 9, ժամը 4-ին կէսօրէ ետք Վիլէօրպանի Մշակոյթի Տան սրահը։

Կը խնդրուի բոլոր ընկերուհիներէն ներկայ գտնուիլ։

FETE DE NOEL

Comme chaque année la Croix Bleue des Arméniens de France section de Grenoble / St Martin d'Hères informe que l'arbre de Noël aura lieu le Dimanche 10 Janvier à 15h30 à la Salle du Stand St. Martin d'Hères.

Le spectacle sera assuré par les enfants de l'Ecole.

Venez nombreux les appludir.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՓԱՐԻԶ· -- Պր· Փիէռ Թէրկանեան 1000 ֆրանք։

***

ՓԱՐԻԶ· -- Պր· Կարպիս Տէմիր 200 Ֆր·։

***

ՓԱՐԻԶ· -- Տիկին Աչճեան 260 Ֆր·։

ՄԱՐՍԷԼԻ ՀԱՑ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏՈՒՆ

Կիրակի, Յունուար 10, ժամը 14·30-ին

ՏՕՆԱԾԱՌ

ՇԱԲԱԹՕՐԵԱՑ ԴՊՐՈՑԻ

դեղարուեստական յայտագիր, նուէրներու բաշխում

—■—

Dimanche 10 Janvier à partir de 15h30

SUPER LOTO

Nombreux lots de valeur

—— Venez en famille ——

MAISON ARMENIENNE
DE LA JEUNESSE
ET DE LA CULTURE
12-14, rue Saint Bazile, Marseille 1er

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Այրի Տիկին Պերճուհի Պաղտասարեանի մահուան առթիւ, Այրի Տիկին Պալթայեան 1000 Ֆր·, եւ Տիկին Արմենուհի Մինասեան 1000 Ֆր· Արցախի համար։

Ս· ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԿԻՐԱԿԻ· --

Յունուար 10, Ե· օր Ծննդեան։

Ժամը 10·30-ին պատարագ կը մատուցուի։

Կը պատարագէ՝

ՆԱՐԵԿ ԵՊԻՍԿ· ՇԱՀՈՒՐԵԱՆ

ՁՈՐԵՔՇԱԲԹԻ· --

Յունուար 13, Ը· օր Ծննդեան։ Տօն աւուրակոչութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի։

Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի։

Կը պատարագէ՝

ԺԻՐԱՅՐ ՎՐԴ· ԹԱՇՃԵԱՆ

Պատարագի աւարտին՝ Առաջնորդարանին Տնօրհնէքը կը կատարուի։

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ· --

Յունուար 14, տօն Ծննդեան Սրբոյն Յովհաննու Կարապետին։

Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի։

Պատարագի աւարտին՝ Հոգեհանգիստ կը կատարուի՝ եկեղեցաչէն բարերար՝ Ադեֆսաճդր Մանթաշեանի եւ Մանթաշեան ընտանիքի ննջեցեալներուն համար։

Ս· ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ· --

Բ· օր Ծննդեան։ Ցիշատակ Մեռելոց։

Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի, որու աւարտին Հոգեհանգիստ կը կատարուի «վասն հանգստեան ննջեցելոց»։

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՄԷԼ

ԿԻՐԱԿԻ· --

Յունուար 10, Ե· օր Ծննդեան։

Սրբոց Թարգմանչաց Մայր եկեղեցւոյ մէջ իր անդրանիկ պատարագը պիտի մատուցանէ նորօծ՝

ՎԱՐԴԱՎԱՌ ՔՀՆՑ· ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

Ժամերգութիւն ժամը 8·30-ին։

Պատարագ ժամը 10-ին։

ARMENIE
Promotion spéciale
à partir du 16 Décembre
PARIS-EREVAN-PARIS
(VOL HEBDOMADAIRE DIRECT)

3665 FRS

Franchise de bagage autorisé : 2 valises par personne

Renseignement et inscriptions :

SABERATOURS - SEVAN VOYAGES

31, rue d'Argenteuil	48, cours de la Liberté	37, rue Hanrabedoutian
75001 PARIS	69003 LYON	EREVAN 10
Tél. : 42 61 51 13	Tél. : 78 60 13 66	Tél. : 52 85 48
Fax : 42 61 94 53	Fax : 78 60 92 26	Fax : 52 54 48

COMMUNIQUÉ

du PASTEUR René LEONIAN
Président
d'ESPOIR POUR L'ARMENIE

Suite à la campagne nationale d'affichage intitulée

DONNONS UN DEMAIN AUX ENFANTS D'ARMENIE

(création et organisation technique IFP — Ossep Noukoujikian)
nous vous invitons à vous procurer la cassette VHS du clip vidéo avec la participation exceptionnelle du célèbre acteur *Jean-Marc Barr* et le reportage sur la situation des enfants en Arménie.

Ainsi, vous contribuerez à faire connaître les enfants d'Arménie. Grâce à vous, ils seront moins isolés du reste du monde.

Envoyez rapidement (en indiquant votre adresse) votre demande et votre chèque de 250 F. (port compris) à l'ordre de :

ESPOIR POUR L'ARMENIE
28, avenue Bourgain
92130 ISSY-LES-MOULINEAUX

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
RECHERCHE

Le Conseil d'Administration de la Croix Bleue des Arménens de France recherche :

UNE SECRETAIRE EXPERIMENTEE

à mi-temps pour le secrétariat français.
Envoyer le C.V. au :
17, rue Bleue, 75009 Paris.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R.C. Paris Commission Paritaire : No 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 8
VENDREDI
8 JANVIER
1993

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 900 Ֆ· — Վեցամսեայ : 460 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·200 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ·

68ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17·968 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 68e ANNEE — N° 17.968

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՊՈՒՇ—ԵԼՑԻՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՄԱՐ

ԿԱԶԸ ԿՐԿԻՆ ՆՈՒԱՃԵՑԱՒ ՅՈՒՆՈՒԱՐ 7-ԻՆ

Ստորեւ կը ներկայացնենք Պուշի եւ Ելցինի միացեալ յայտարարութեան Հայաստանի կատարուած պաշտօնական թարգմանութիւնը: Մասնաւոր մեկնաբանութեան հարկ չկայ, քանի յայտարարութիւնը լափալիսեան ճշմարտութիւններու ամփոփում մըն է ուր ոչ մէկ նորութիւն կայ: Գալով Մինսկի ժողովին, երբ օր մը զումարուի (Ծառազատկի՞ն), այն ատեն կարելի է թերեւս բան մը յուսալ: Մինչ այդ, այս հոգեչահ խօսքերը կըրնան ըսողներուն խղճի հանդարտութիւն պատճառել, մեծերու դեռ հաւատացողներուն ալ՝ մխիթարութիւն...: Վասնզի եթէ ուղեն, այս «մեծերը» մէկը (Ելցին) ուղղակի, միւսը (Պուշ) իր հաւատարիմին —Թուրքիոյ— միջոցաւ չատ ալ լաւ կրնան եթէ ոչ չրջափակումը վերցընել տալ, առնուազն զայն չէզոքացնել իրենց օդնութեամբ նման անտանելի վիճակի մը չմատնելու համար ժողովուրդ մը:

Ստորեւ Պուշ-Ելցին միացեալ յայտարարութիւնը· —

Ռուսաստանի Դաշնութիւնը եւ Ամերիկայի Միացեալ Նահանգները խոր մտահոգութիւն են յայտնում Լեռնային Ղարաբաղում, իսկ վերջին ժամանակներս նաեւ Ադրբեջանի ու Հայաստանի միջեւ ընկած սահմանում չդադարող արիւնալի ողբերգութեան առիթով: Զգձդուղ կատաղի հակամարտութիւնը չարունակում է բազմապատկել մարդկային զոհերի թիւը, ընդ որում՝ աւելի ու աւելի մեծ չափով՝ խաղաղ բնակչութեան շրջանում, անհամար վնասներ պատճառել երկու Պետութիւնների տնտեսութեանը, վարկաբեկել ժողովրդավարական միտումները դրանց զարգացման ընթացքում, ապակայունացնել իրավիճակը Անդրկովկասի ամբողջ տարածաշրջանում:

Մենք տպղնապով ենք նշում կոնֆլիկտի չարունակուելն ու սրուելը, բնակավայրերի անհամար զնդակոծումներն ու ռմբակոծումները, զաղթականների հոսանքները, շրջափակումը, միջազգային մարդասիրական իրաւունքի խախտումները, ներառեալ՝ պատանդներ վերցնելը եւ բարբարոսական վերաբերմունքը զերիների նկատմամբ: Այս արարքները սեւեռուն ուշադրութեան եւ դատապարտման կարիք ունեն քաղաքակիրթ Պետութիւնների, ՄԱԿ-ի եւ միջազգային մարդասիրական կառոյցների կողմից:

Ռուսաստանը եւ ԱՄՆ-ը վճռականօրէն հանդէս են գալիս այն բանի օգտին, որ անյապաղ դադարեցուի արիւնահեղութիւնը, չնչահակ չրջադարձ կատարուի դէպի կոնֆլիկտի քաղաքական լուծումը, չուտափոյթ գումարուի Լեռնային Ղարաբաղին նուիրուած Եւրախորհրդակցութեան Մինսկի խորհրդաժողովը՝ բոլոր վիճելի հարցերը կարգաւորելու համար: Այս են պահանջում ադրբեջանական եւ հայ ժողովուրդների բարձրագոյն ազգային շահերը: Իրենք դիմում են Ադրբեջանի ու Հայաստանի ղեկավարներին, կոնֆլիկտի բոլոր մասնակիցներին, հաստատակամօրէն կոչ անելով պրակտիկ գործերով եւ հաստատել կոնֆլիկտը քաղաքական մեթոտներով լուծելու, ձեռք բերուած խաղաղ համաձայնութիւնները յարգելու ձգտման վերաբերեալ արուած յայտարարութիւնները:

Իրենց հերթին Ռուսաստանի Դաշնութիւնը եւ Ամերիկայի Միացեալ Նահանգները հաւաստում են կոնֆլիկտի բոլոր մասնակիցների համար ընդունելի լուծումների որոնմանը աջակցելու համատեղ ջանքերի չարունակման պատրաստակամութիւնը, նախ եւ առաջ՝ Եւրախորհրդակցութեան չրջանակներում:

***

Յունուար 7-ին, Հայաստան հասած կազը լքած էր 4 միլիոն 800 հազարի (նախորդ օրը՝ 5,7 էր), ինչ որ կրկին աւելի տագնապալի կը դարձնէ կացութիւնը:

Յունուար 6, օրուան ընթացքին եւ իրիկունը ազերի յարձակումները չարունակուած են, հրթռայլերով, կիրանց, Վազաչէն, Սեւ Քար (Իջեւանի չրջան):

Յարձակումներ կան միշտ Վահան գիւղի վրայ, Կապանի չրջանը, նաեւ Մարտունի:

***

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԻՄՈՒՄ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ

Փարիզէն եւ դաւառէն 24 ծանօթ, քիչ ծանօթ, երբեմն ալ հազիւ լսուած կազմակերպութիւններու եւ միութիւններու կողմէ երեք հոգինոց պատուիրակութիւն մը (Զապէլ Շեխիկեան, Լիլիան Տաբօնեան եւ Ժերար Մալխասեան) կ'ընդունուէր Հինգշաբթի, Յունուար 7, ժամը 10-ին Արտաքին Նախարար Ռոլան Տիւմայի կողմէ, որու կը յանձնուէր նամակ մը եւ անոր ուշադրութիւնը կը հրաւիրուէր երկու կարեւոր հարցերու վրայ՝ Հայաստանի եւ Ղարաբաղի չրջափակման ջնջումը եւ Ֆրանսայի կողմէ խաղաղութեան գործընթացի մը նախաձեռնութիւնը:

Նամակին մէջ կը պարզուի Հայաստանի տագնապալի կացութիւնը (չենք մանրամասներ քանի ամէն օր կը դրենք): Պիտի չմոռնանք նաեւ այս նախաձեռնութեան իրենց հաւանութիւնը տուող կազմակերպութեանց ու միութեանց ցանկը: Աւելի յստակութեամբ կը դտնենք որ հոն չկան, գոնէ աւանդութեամբ, զաղութները ներկայացնողները, այսինքն՝ Հայց. Եկեղեցին, երեք կուսակցութիւնները: Աւելցնենք նաեւ Հ.Բ.Ը.Մ.-ը:

Եւ որքան ատեն, որ այս զաղութը ի վիճակի չըլլայ գաղութային ներկայացուցչական մէկ մարմին ունենալու, որ լիազօր ըլլայ իր անունով խօսելու եւ բունակէ պատակտել այս պատկերը պարզել, դժուար թէ նման դիմումներ հանդամանալից բնոյթ ստանան:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

«ԹՈՒՐՔԻԱ ՊԷՏՔ Է ՕԺԱՆԴԱԿԷ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻՆ»

ԿԸՍԷ «ՀԻՒՐԻԹ»Ի ԽՄԲԱԳԻՐԸ

Յունուար 1-ի իր թիւին մէջ, «Հիւրիյէթ» Հայաստանի համար կաղանդչէքի ճամանդ յօդուած մը հրատարակած է, իր վարիչ խմբագիր՝ էրթուղրուլ Էօզէօֆի ստորագրութեամբ ուր կը բացատրէ թէ հարկ է օգնել Հայաստանի: Գրութենէն կը պարզուի որ այս գաղափարը այնքան ալ հետեւաճիք չէ հայանպաստ կեցուածքի որեւէ Թուրքիոյ վարկին մտահոգութեան: Բայց եւ այնպէս հետաքրքրական մօտեցում մըն է:

***

Իր յօդուածին մէջ էրթուղրուլ Էօզէօֆ կը գրէ, թէ Թուրքիոյ Վարչապետ Սիւլէյման Տեմիրէլ, 1992-ի վերջին օրը անցուց երկու դլխաւոր նիւթի չուրջ հեռաձայնային չփումներով եւ խորհրդակցութիւններով: Առաջինը Պոսնիա-Հերցեկովինէ ներս ՄԱԿ-ի միջամտութիւնը ապահովելու հարցն էր, հարց մը, որուն մէջ Թուրքիա իր դիմաց կը դտնէ Ռուսաստանի եւ Անգլիոյ նման քանի մը ընդդիմադիր երկիրներ:

Երկրորդ հարցը, քանի մը օրէ ի վեր չատ կը մտահոգէ Սիւլէյման Տեմիրէլը, Հայաստանի հարցն է: Յօդուածագիրը կը յիշեցնէ, թէ Հայաստան այսօր կը դտնուի տնտեսական չատ ծանր վիճակի մէջ: Զէթինի սեղանին վրայ կը դտնուին Երեւանէն եկած առօրեայ տեղեկագիրները, որոնք ցոյց կուտան, որ Հայաստանի տընտեսութիւնը կանգ առնելու կէտին հասած է: Տնտեսական ցուցանիշերով ողբերգական անկում մը ցոյց կուտան ամէն օր: Քարիւղ չկայ, ելեկտրականութեան խզումը օրական 21 ժամի բարձրացած է: Հացը կը բաչխուի 250 կրամի կտրօններով, այդ ալ՝ Թուրքիոյ կողմէ կատարուած ցորենի օժանդակութեամբ:

Յօդուածագիրը կը չարունակէ հետեւեալ կերպով·

«Աշխարհ կը փոխուի: Ոչի՛նչ առաջուան պէս կը մնայ: Ասկէ հազիւ տասը տարի առաջ Թուրք դիւանագէտներ կը սպասուէին ԱՍԱԼԱ-ի գնդակներով եւ ռումբերով: Իսկ այսօր թրքական ցորենը երեսանի մէջ Հայերուն համար դարձած է փրկութեան լաստ մը: Այս կացութեան դիմաց ի՞նչ կարելի է ընել:

Անցեալները հրատարակած էի յօդուած մը, որուն մէջ կը պաշտպանէի Հայաստանի ելեկտրականութիւն տալու անհրաժեշտութեան գաղափարը: Այս յօդուածիս պատճառաւ կարգ մը ընթերցողներէս բննադատական նամակներ ստացայ: Անոնց մէջ նոյնիսկ կային ընթերցողներ, որոնք զիս կը պախարակէին ծանր լեզուով:

«Մարդ ինչե՞ր կրնայ մտածել դրացի հաւաքականութեան մը մասին, որ ատենօք ծանօթ էր որպէս թշնամի եւ որ այսօր կ'ապրի մարդկային ողբերգութիւն մը:

«Առաջին մտածելակերպը՝ կրնայ ուրաքիւն մը ըլլալ: Կրնաք անոնց նայիլ եւ "լաւ եղաւ" ըսել: Բայց ըստ իս, այս մէկը շատ դիւրին մերձեցում մըն է: Ոմանք, որոնց մերձաւորները անցեալի մէջ սպանուած են Հայերու գնդակներով եւ դաշոյններով, կրնան այսպէս մտածել: Բայց այսօրուան դարաշրջանին կարելի՞ է ընդունիլ այսպիսի մտածելակերպ մը: 1992-ը հանդիսացաւ տարի մը, ուր բոլոր արժէքները տակնուվրայ եղան: Այս տեսակէտով թերեւս այդ տարին էր սաներորդ դարու ամէնէն փոքրկոտ տարին էր: Մէկ կողմէ մարդկային իրաւունքները հասան աստուածային բարձրութիւններու, միւս կողմէ ալ անոնք ոտնակոխ եղան ամէնէն նախնական ձեւով: Բայց պատմութիւնը միշտ ընթացաւ դէպի մարդասիրական բարձր արժէքներ:

«Հայաստանի մասին երկրորդ տեսակէտն ալ հետեւեալն է· — «Հիմա մնայուն բարեկամութիւններու եւ խաղաղութեան համար վստահելի բայլեր առնելու ժամանակն է»: Այսպէս մտածել եւ օժանդակութիւն ղրկել:

Ես կը նախընտրեմ այս երկրորդ մտածելակերպը, որքան ալ, որպէս Թուրք, դժուար ըլլայ ընդունիլ այդպիսի տեսակէտ մը: Թուրքիա թէ՛ լուծելու համար Կովկասի հարցը եւ թէ մոռնալու համար պատմութեան անիմաստ եւ դառն մէկ յիշատակը, հիմա պէտք է օժանդակէ Հայաստանի եւ դնէ հիմերը՝ խաղաղասէր ապագայի մը:

Ի՞նչ կը պատահի, եթէ այս բայլը չառնենք:

Թերեւս մեր տեսակէտէն քան մըն ալ չըլլար եւ որովհետեւ Հայեր տնտեսական հարցերու մէջ կը խեղդուին, կ'երթան, մենք ալ թէ՛ պատմական վրէժ մը լուծած կ'ըլլանք, եւ թէ կը հանգստացընենք Ազերիները:

Միայն թէ, կրնա՞յ պատահիլ այսպիսի բան մը:

Հայեր, Հրեաներէն ետք, յայտնապէս ամէնէն զօրեղ սփիւռքը ունին աշխարհի վրայ: Աշխարհի բազմաթիւ զարգացած երկիրներուն մէջ հարուստ եւ ազդեցիկ Հայեր կան: Այսպիսի սփիւռք մը կրնա՞յ ընդունիլ, որ Հայաստան Սոմալի մը դառնայ, ո՛չ, չընդունիր: Ահա հարց մը, որ կը մտահոգէ թուրք Արտաքին նախարարութիւնը: Հապա եթէ վաղը Հայաստան դիմէ ՄԱԿ-ի եւ ընդունիլ տայ Սոմալիի նման միջազգային օժանդակութեան որոշում մը, ի՞նչ կը պատահի այն ատեն:

Այսպիսի օժանդակութեան մը համար Թուրքիա արտօնութիւն պիտի չտա՞յ, որպէսզի օգտագործուին իր հողերը: Եթէ չարտօնէ, ամբողջ աշխարհի դիմաց չի՞ մեղադրուիր կարօտ հաւաքականութեան մը համար կատարուած օժանդակութիւնը արգիլող երկիր մը եղած ըլլալու համբաստանութեամբ: Թուրքիա կ'ուզէ՞ դառնալ այդպիսի արգելիչ երկիր մը:

«Անմիջապէս դիտել տանք, թէ պատմական ո՛չ մէկ պատճառաբանութիւն կրնայ մեզ արդարացնել մարդասիրական օժանդակութեան մը դիմաց դրուելիք նըմանի արգելքի մը պարագային: Ահա այս պատճառաւ Հիմմէթ Զէթին 3 օրէ ի վեր տենդագին աշխատանք կը տանի, որպէսզի կացութիւնը չնմանի Սոմալիի պարագային: Հիմմէթ Զէթին շարունակ կը խօսի Ադրբեջանի Արտաքին նախարարին հետ: Հեռաձայնային տենդագին խօսակցութիւններ կը կատարուին նաեւ միւս երկիրներուն հետ: Ամբողջ նպատակն է լուծել Հայաստանի եւ Ադրբեջանի միջեւ գոյութիւն ունեցող տարակարծութիւնները: Գոնէ առաջին հանգրուանին վրայ ապահովել հրադադարը: Բնաւ պէտք չէ զարմանալ, եթէ յառաջիկայ օրերուն այս նիւթին շուրջ զարգացում մը արձանագրուի: Թուրք Արտաքին նախարարութիւնը տենդագին աշխատանք կը տանի այդ մէկը ապահովելու համար:

Ամբողջ նպատակն է, պատերազմական սա միջավայրին մէջ խաղաղ ապագայի մը հիմերը դնել: Ամէն մարդ պէտք է սրտանց զօրավիգ կանգնի այս մտածելակերպին»:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

Գ.

ԳԱՂԹԱԿԱՆԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՀՐԱՆԴ ԱՃԵՄԵԱՆ

Աւելի քան չորս տարի է, որ Հայաստանի գլխէն անպակաս են աղէտներու եւ արհաւիրքներու հեռեւանքով առեղծուած դժուարութիւնները: Մէկ կողմէ բնութիւնը, միւս կողմէ Ադրբեջանը ծանր հարուածներ հասցուցին մեր ժողովուրդին եւ ծանր պարտականութիւններու եւ պատասխանատուութեան առջեւ դրին հայրենի մեր պետութեան ղեկավարները:

1988 Դեկտեմբեր 7-ի ահաւոր երկրաշարժի հետեւանքով անտուն ու անապաստան մնացին 514 հազար Հայեր, որոնց հարցերը տակաւին չեն լուծուած՝ տնտեսական, երթեւեկի եւ ուժանիւթի չըրջափակումներու պատճառով: Ըստ տեղեկութեանց, անոնց միայն 20 առ հարիւրը ձեւով մը պատսպարուած է ազգականներու կարգ մը շինութիւններու մէջ: Վերջին տարիները Ադրբեջանէն Հայաստան բռնագաղթած են չուրջ 260 հազար Հայեր՝ մահէն փրկուած, ծեծուած ու թալանուած: Անոնցմէ չուրջ 105 հազարը արդէն չորրորդ տարին է, որ իսկ հայրենիքին մէջ փախստական կը համարուի եւ մինչեւ այսօր պատսպարուած է տարբեր նախարարութիւններու ժամանակաւոր կացարաններու մէջ: Տակաւին անլոյծ կը մնան 1991 Մայիսին Գետաշէնն եւ Մարտունաշէնէն չուրջ 4·500 բռնագաղթածներու հարցերը: Ասոնց վրայ աւելցած են նաեւ վերջերս տեղահանուած չուրջ 12 հազար Շահումեանցիներ:

Մարտակերտի ծանօթ դէպքերէն ետք Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութեան Գերագոյն Խորհուրդի եւ կառավարութեան համատեղ որոշումով ժամանակաւոր կերպով արգիլուեցաւ բնակչութեան տեղափոխումը հանրապետութեան տարածքէն: Իշխանութիւնները անհրաժեշտ այդ քայլին դիմեցին հաւանաբար նկատի ունենալով երկու հիմնական իրողութիւններ: Նախ այն՝ որ Մարտակերտի շրջանի ամբողջական դատարկումը կրնար բացասական եւ բարոյալքիչ անդրադարձ ունենալ ազատամարտիկներու ոգեկանութեան վրայ, եւ ապա՝ նկատի առնելով Հայաստանի ընկերային – տնտեսական կարելիութիւնները, արդէն իսկ ստեղծուած բարդ իրավիճակի լոյսին տակ: Ի դէպ, այսօր Մտեփանակերտի մէջ կան Մարտակերտէն բռնի տեղահանուած 30 հազար Հայեր:

Արդ, նկատի ունենալով Հայաստանի կարելիութիւնները, 30 հազար յաւելեալ դաղթականներ ընդունելը առաւել եւս պիտի բարդացնէր արդէն իսկ կնճռոտ կացութիւնը:

Անդրադառնալով Շահումեանէն Հայաստան բռնագաղթած 12 հազար Հայերուն, հարկ է նշել, որ անոնց մեծ մասը ցայժմ տեղաւորուած է հայաստանաբնակ հարազատներու, բարեկամներու եւ ծանօթներու մօտ: Շուրջ 1900 հոգի պատսպարուած է Երեւանի գիշերօթիկ դպրոցներու մէջ: Աւելի քան 2·500 հոգի տեղափոխուած եւ տեղաւորուած է Հայաստանի 15 շրջաններու մէջ:

Հայաստանի Հանրապետութեան վարչապետութեան (բռնի գաղթածներու) հարցերու պետական վարչութեան պետ Վլադիմիր Մովսիսեան, «Հայաստանի Հանրապետութիւն» օրաթերթի աշխատակցին հետ ունեցած հարցազրոյցի մը ընթացքին (1992 Յուլիս 28) անդրադառնալով Շահումեանէն բռնագաղթած Հայերու մէկ մասի յարուցած հարցերուն, կը նշէ, թէ շրջանները տեղաւորելէ ետք անոնք կամովին կը լքեն ժամանակաւոր կացարանները եւ վերադառնալով Երեւան կը պահանջեն դիրենք այլ վայրեր ղրկել ու տեղաւորել: «Մոռանում են, որ հանրապետութիւնը ուրիշ հնարաւորութիւն չունի: Նրանք պարտաւոր են համակերպուել մեր այսօրուայ ունեցած հնարաւորութիւններին», կ'ըսէ Վլադիմիր Մովսիսեան՝ աւելցնելով. – «Մենք խորապէս յաւակնում ենք Շահումեանցիներին նրբանց բոլոր կորուստների ու զրկանքների համար, կիսում նրանց վիշտն ու ցաւը: Միաժամանակ, ելնելով հանրապետութիւնում ստեղծուած տնտեսական ծանր իրավիճակից, խնդրում ենք բոլոր Շահումեանցիներին հաշուի առնել Հանրապետութեան դժուարութիւնները եւ լրացուցիչ բարդութիւններ ու պրօբլեմներ չստեղծել առանց այն էլ ծանրացած դժուարին կացութեան մէջ»:

Եթէ ճիշդ հասկցանք, կ'ըսուի թէ բռնի դաղթած եւ իրենց չունէը Հայաստան առած Շահումեանցիները, տեղւոյն իշխանութիւններուն կողմէ ընդունուելէ եւ պատսպարաններու մէջ տեղաւորուելէ ետք, բնակավայրերը չհաւնելով կը պահանջեն ուրիշ տեղեր փոխադրուիլ եւ ինչու չէ՝ նաեւ իրե՛նց ուզած վայրը բնակիլ:

Զորս տարի է չրջափակումի ենթարկուած Հայաստանը իր հոգամասին վրայ ունի 514 հազար աղէտեալ, 276,5 հազար բռնի գաղթականներ՝ Ադրբեջանէն, Գետաշէնէն, Մարտունաշէնէն եւ Շահումեանէն, անդործներու հսկայ բանակ մը եւ տակաւին քաղաքական, մարտավարական, տնտեսական այլազան բարդ հարցեր: Այս բոլորին վրայ աւելցնել նաեւ կարգ մը դաղթականներու (փախստականներու) եւ զործազուրկներու կամ յականութիւնները կամ քմայքները իրենց ուզած բնակավայրերու մէջ պատսպարուելու կամ իրենց ուզած աշխատանքի անցնելու կապակցութեամբ, անտանելի կը զարձնէ մեր հայրենիքի կեանքը: Քայքայուած տնտեսութեամբ կարելի չէ հրաչքներ զործել եւ ոչ ալ նորանկախ երկիր մը ոտքի պահել:

Ինչպէս կ'ըսէ Հայաստանի դաղթականական հարցերով զբաղող վարչութեան պետը, Մարտակերտցին պէտք է իր դիւղը վերադառնայ ոչ միայն գոյն պաշտպանելու, այլեւ իր բերքն ու բարիքը հաւաքելու, իր ունեցուածքին տէր ու տիրական դառնալու համար: Մարտակերտցին իրաւունք չունի Մտեփանակերտ նստելու եւ սպասելու ուրիշին՝ գալու եւ իր պիւղն ու տունը ազատելու: Այսօր Հայաստանի մէջ ալ կան բաւական չատ Մարտակերտցիներ: Անոնք աւելի եւս, մանաւանդ այդ մարդիկ, պարտաւոր են վերադառնալ Արցախ՝ իրենց տուները, եւ մանաւանդ Արցախի պաշտպանութեան դործին:

ԱՐՑԱԽ

ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՆՈՐ ՔԱՅԼԵՐ

ԼՂՀ-ի մշակութային կեանքը դժուարութեամբ կը վերադտնէ իր բնականոն ընթացքը: Մտեփոզական երկարատեւ ընդմիջումէ մը յետոյ Վահրամ Փափազեան թատրոնը վերսկսած է իր աշխատանքները: Թատերախումբը որոշած է բացի գիւղերէ եւ քաղաքներէ, հանդէս գալ նաեւ ռազմաճակատը՝ ինքնապաշտպանութեան գինուորներուն առջեւ:

***

1993-ին Ղարաբաղի դպրոցականները առաջին անգամ ըլլալով կը սկսին սորվիլ հայրենի պատմութիւնն ու աշխարհագրութիւնը: Գեղեցիկ պատապիրքերու պատրաստութիւնը ապահոված է երիտասարդ դիտնական Սերկէյ Մելքումեան:

ՈՒՐ Է ԱԶԳ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

Ցօնական այս օրերուն, Հայութեան համար ուրախացուցիչ ոչինչ կայ:

Մինչ կեանքը կը խայտայ ամէնուրեք, երբ վաճառասրահներէն, փողոցներէն Ծնունդի գալուստը ծանուցանող երաժշտութիւն – երգեր ամէն կողմ կը հեղեղէն, մենք ոչինչ ունինք ուցնակատարելու, ոչինչ՝ հրճուելու, եւ դարձեալ ոչինչ՝ ընդունելու ծննդեան աւետիսը Քրիստոսի:

Մեր սիրտերուն չի՛ թափանցեր ուրախութեան չողը· պարագայական ժպիտը որ կ'ուրուագծուի մեր շրթներուն՝ կեղծ է եւ անկենդան; Հրճուանքի փոխարէն մտատանջութեան սեւ քօղը մեր սիրտերը պատած է, եւ յուսահատութիւնը դաղտօրէն այլ անտեղիտալիօրէն կ'իջնէ, մեզ կը պարուրէ իր սեւ քօղով:

Տարի մը առաջ, նոյն այս օրերուն, ցնծութեամբ կը խայտայինք, եւ հակառակ բոլոր տեսանելի եւ կռահելի դժուարութիւններուն կը յուսայինք թէ ա՛լ վերջապէս հայ պետականութիւնը–անկախ եւ ազատ – հաստատուած էր եւ պիտի մնար ու պիտի տեւէր եւ ուռճանար, դառնալու համբողջ հայութեան տունը:

Եւ սակայն ցնծութեան գլխապտոյտ տօղով այդ մակընթացութեան յաջորդեց – դրեթէ զուգահեռաբար – տեղատուութիւնը· նախ եկաւ չրջափակումը՝ իր ահաւոր հետեւանքներով որոնք նոյնիսկ չէինք կրնար երեւակայած ըլլալ, ապա՝ Արցախի պատերազմը որ արիւնաքամ ըրաւ ու կ'ընէ թէ՛ այդ հերոս միլիւնարերդը եւ թէ Հայաստանը, եւ ի վերջոյ՝ պատերազմը մեր հայրենիքի սահմաններուն վրայ:

Հայաստան պատերազմի սեմին...

Ո՞վ կրնար երեւակայել, ո՞վ կրնար նախատեսած ըլլալ:

Ա՛լ Արցախի հարց չէ· այլ՝ Հայաստանի գոյութե՛ան իսկ:

Պատմութի՞ւն է որ կը կրկնուի· 1918-ի առաջին ամիսներուն ահաւոր տագնա՞պն է որ մեր առջեւ կը ցցուի:

Սակայն 1918-ի եւ 1992-ի մէջեւ մեծ-գոյն տարբերութիւն մը կայ:

Մինչ առաջին պարագային, տակաւին անկախ պետականութենէ զուրկ, Մեծ Եղեռնէն վերապրած ու Համաշխարհային Առաջին Պատերազմի արհաւիրքներուն ու անոնց հետեւանքներուն ծանրութեան տակ հեծող տառապահար, աքսորական, անտուն եւ անօթի ժողովուրդը ոտքի կ'ելլէր ու Սարտարապատի հարուածով կ'ապահովէր Հայաստանի մը գոյութիւնը, 1992-ին նոյն ժողովուրդը սահմռկած կը թուի ըլլալ – եւ կամ, յոգնութենէն պարզապէս ընդարմացած: Թերեւս ասիկա ճիշդ ըլլայ Հայաստանի մեր ազնականիցներուն պարագային, բայց երբեք՝ երբ խօսքը կը վերաբերի մեզի՛, արտատահմանցիներուս:

Հայաստանի ժողովուրդը 1988-ի երկրաչարժէն սկսեալ բազմաթիւ ցնցումներ կրած է եւ տակաւին մէկ տառապանքէն միւսին կ'անցնի, կը դիմանայ – ո՛չ ոք գիտէ թէ ինչպէ՛ս: Ցարգելով ամկա-վարական բոլոր սկզբունքները, աղիտահար այդ ժողովուրդն էր որ ազատ քուէարկութեամբ իր երեսփոխանները ընտրեց, կազմեց Խորհրդարանը, ընտրեց Հանրապետութեան նախագահը:

Եւ սակայն նոյն այդ ժողովուրդն է որ, իր երեսփոխաններով եւ առնչի նման բուռն կուսակցութիւններով / խմբակցութիւններով այսօր դրեթէ կազմալուծման հասցուցած է ամբողջ պետական / կառավարական համակարգը:

Այս երկար նախագահութիւնը եթէ աւելի հասկնալի հայերէնով դրէի՝ պիտի ըսէի – հայութիւնը Հայաստանի մէջ պառակտուած է, բաժան – բաժան է: Այսինքն՝ անմիաբան է:

Իսկ հոս, արտատահմանի մէջ, ուր ո՛չ պատերազմի, եւ ոչ ալ սովի վտանգին տակ ենք, նոյն զժբախտ պատկերը կը ներկայացնենք – պառակտուած, անմիաբան: Մինչ, Հայաստանի անկախացումէն ետք մանաւանդ, մեր գերագոյն նպատակը եղած պէտք էր ըլլար միանալ, միաւորնալ, կազմակերպուիլ ու կազմակերպել, արտատահմանը բարոյական ու նիւթական ուժի վերածել:

Չեր չուրջ դիտեցէք: Ո՞ւր է այդ միութիւնը:

Ո՛չ մէկ տեղ: Ամէն մէկը իր գլուխը առած կ'աշխատի:

Կ'աշխատի՞:

Հայաստանի օժանդակութեան հսկայ գործը վերածուած է մի քանի կազմակերպութիւններու կողմէ պարբերաբար ղրկուող իրեղէններու կամ դեղի· առաւել՝ յաճախ անհատներ են որ կը ստանձնեն այդ աշխատանքը: Ու այսպէս, ամբողջ արտատահմանի հայութեան խիղճին վրայ ծանրացած անհատատալիօրէն բարդ եւ բազմերես օգնութեան գործը մէկ կողմ դրուած է:

Մօտ հինգ ամիս առաջ Նիւ-Եորքի մէջ հիմնուեցաւ «Հայաստան Հիմնադրամ»ի ամերիկեան ճիւղը, որուն գլխաւոր նպատակն է նիւթական նուիրատուութիւններ ընդունիլ Հայաստանի բարգաւաճման համար եւ, նաեւ, ամերիկեան կառավարութենէն ու կազմակերպութիւններէ նիւթական թէ այլ օժանդակութիւն ապահովել:

Մինչեւ այսօր «Հայաստան Հիմնադրամ»ը ո՛չ մէկ պաշտօնական յայտարարութիւն կատարած է, իր գործութիւնը ծանուցած, եւ կամ նախաձեռնարկ եղած նուիրահաւաքի: Ինչո՞ւ, Ո՛չ ոք գիտէ:

Մինչ, «Հիմնադրամ»ը, որ Նիւ-Եորքի մէջ հիմնուեցաւ հայկական բոլոր կազմակերպութիւններու, կուսակցութիւններու, Ս. Էջմիածնի եւ Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան ներկայացուցիչներու քուէներով, կրնար մեծ դեր ունենալ ներկայ տագնապալի օրերուն: Միակ մարմինն էր՝ բոլոր կազմակերպութիւնները / հոսանքները ի մի բերող, գործակցութեան մղող:

Եւ այսպէս ուրեմն, կը չարունակենք մեր բաժան – բաժան տխուր վիճակը, իրարմէ լուր չունենալով, իրարու հետ դրեթէ չխորհրդակցելով, բայց յաճախ՝ իրարու աշխատանքը չէզոքացնել փորձելով:

Միւս կողմէ, Հայաստանի քաղաքական տարակարծութիւններու, վէճերու ալիքը հո՛ս եւս կը չարունակուի, կարծէք մենք բաւարար բաժանում ու վէճ չունենայինք:

Հայաստանի մէջ հիմնային միաճայնութեամբ եւ խորունկ հաւատքով սկսած քաղաքական գործընթացը չատ չուտ չարափոխուած է վէճերու, հրապարակային վատաբանութիւններու, Խորհրդարանին մէջ իրարանցումի, հրմշտուքի եւ նոյնիսկ ֆիզիքական ուժի գործածութեան փորձերու:

Ի՞նչ տեսակ ժողովուրդ ենք: Ի՞նչ ունինք բաժնելիք որուն վրայ չենք համաձայնիր:

Ո՛չ մէկ ժողովուրդ միաբան է՝ ամբողջական միաբանութեան իմաստով: Ընդհակառակն, տարակարծութիւնը, բազմաճայնութիւնը նախապայման է առողջ հասարակութեան / ժողովուրդի մը համար: Բազմազանութիւն, բազմաճայնութիւն, բազմակարծիք հասարակութիւն՝ անպայմա՛ն, սակայն ո՛չ փղոցային վէճ, հրապարակային հայհոյութիւն, Խորհրդարանի բեմէն վատաբանութիւն: Անոնք որոնք կը պատճառաբանեն թէ Հայաստանի ժողովուրդին առիթ պէտք է տրուի ոամկավարական սկզբունքներուն ծանօթանալու եւ փորձառութիւն ստանալու, հիմնապէս կը սխալին: Այն ժողովուրդը որ 1988 Փետրուարին եւ անկէ անմիջապէս ետք Երեւանի հրապարակներուն վրայ խաղաղ ցոյցի կ'ելլէր առանց որ կէս միլիոնի հասնող բազմութենէն մէկ անձի քիթը արիւնէր, նոյն այդ ժողովուրդը չա՛տ լաւ գիտէ ոամկավարական վարուելակերպի հիմնական սկզբունքները: Շատ լաւ գիտեն մանաւանդ անոնք՝ որոնք երեսփոխան են այսօր, կամ հանրապետութեան նախագահ, վարչապետ, նախարար, քաղաքապետ – եւ կուսակցութիւններու ղեկավար կամ անդամ:

Եթէ չեմ խօսիր նաե՛ւ արտատահմանի մասին, պատճառը այն է որ ա՛լ չեմ հաւատար թէ որեւէ ձեւով կարելի է հաւաքական – միացեալ աշխատանք տանիլ Հայաստանի համար, Արցախի համար, մե՛ր իսկ ընդհանուր բարիքին համար: Եկեղեցին բաժան – բաժան, կուսակցութիւնները՝ առանձին գործող, բազմաթիւ կազմակերպութիւնները՝ իրենք իրենց մէջ հակադիր խմբակներու վերածուած – ո՞ւր է վերջը:

Եւ ո՛ւր է տրամաբանութիւնը: Ժողովուրդ մը ինչպէ՞ս կրնայ գոյատեւել այսպէս վատնելով իր տաղանդը եւ ուժերը: Ժողովուրդ մը ինչպէ՞ս կրնայ ջուրը նետել իր բնատուր պարտաւորութիւնը՝ Հայաստանը վերակերտելու· այն Հայաստանը՝ որուն փառաբանանքը կ'ընէ եւ դովասանական երգերը կը պոռայ տանիքներէն,

Եւ ո՞ւր է, ո՞ւր, վերջապէս, ազգային մեր միութիւնը:

ԱՐԱՁ ԳԱԼԱՉՅԵԱՆ

«Պայքար»
Դեկտեմբեր 26

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ԱՍԻԱՑԻՆԵՐՈՒ ԻՆՔՆՈՒԹԵԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Հոկտեմբեր 12-ին Տաշքենտի հիւրն էր Աֆղանիստանի նախագահը եւ Ուզբեկստանի նախագահին հետ կազմակերպեց մամուլի ասուլիս մը: Որքան հեղնական է նկատել որ Աֆղանստանի նախագահը որ մուճահիւխնեերու պետն էր երկիր, պաշտօնական հիւրն էր երկրի մը ուրկէ սկսած էր 1979-ի զինուորական ներխուժումը: Աւելի հակասական է սակայն լսել Ուզբեկստանի նախագահը որ մինչեւ անցեալ տարի Ուզբեկստանի համամայնավար կուսակցութեան Ա. քարտուղարն էր, յայտարարութիւնը, երբ կ'ըսէր թէ մամուլի ասուլիսին պէտք է վերջ տալ, որովհետեւ ազօթքի ժամը կը մօտենայ:

Վարչապետին կայսրութեան փլուզումին յաջորդած տարուան ընթացքին, համայնավար պատասխանատուները որոնք դերիչխան պետութիւններու նախագահներ դարձած են, փութացին վերամկըրտել տէր ու տիրական կուսակցութիւններ: Միակը որ մերժեց այս չարաբաստ Տաճիկստանի նախկին համայնավար պետ Նարիեւն էր որ Սեպտեմբեր 7-ին ժողովրդական ապստամբութեամբ մը հեռացաւ իշխանութենէն:

Այս է հակասութիւններու համայնապատկերը զոր կուտայ կեդրոնական Ասիան 50 միլիոն բնակիչներով: Անոնք մեծ մասով մահմետական են. բայց Ուզբեկստանի, Ղազախստանի, Կիրղիզստանի, Թուրքմենստանի, Տաճիկստանի եւ Ադրբեջանի մէջ կարեւոր ռուս փոքրամասնութիւններ ալ կան: Ղազախստանի մէջ մինչեւ իսկ օտար բնակչութիւնը աւելի թիւ կը ներկայացնէ քան տեղացին: Այս հանրապետութիւնները բոլորն ալ վախ ունին կրօնական վերազարթնումէ մը, թէեւ Ռուսաստանէ եւ Տաճիկստանէ դուրս, իսլամական կուսակցութիւնները արգիլուած են:

Այս կացութիւնը Միջին Ասիական երկիրներու հեռապատկերը կը հիմնէ կրօնքին դերին, ինքնութեան հարցին եւ արտաքին քաղաքականութեան վրայ: Ճիշդ է որ կայ այն երեւոյթը որ պետութիւնները իրենց հակակշռին տակ կ'արտօնեն մահմետականացումի խորհրդանշական հոլովոյթ մը, բայց նոյն ժամանակ կայ միտումը՝ իրարմէ անջատելու քաղաքական համակարգն ու կրօնքը:

Ինչ կը վերաբերի ինքնութեան հարցին, Թիւրքստան երկիրն է որ համայնավար յեղափոխութեան նախօրեակին բաժնուած է ներկայի պետութիւններուն որպէսզի դիւրանայ անոնց ճուլումը: Այսօր, այդ ժողովուրդները իրենք զիրենք մահմետական կը հռչակեն. ձեռնարկած են մշակութային աշխուժացումի մը որ առաջին արտայայտութիւնը կը գտնէ տեղական լեզուի ճանաչումով:

Ղազախստանի մէջ, օրինակ, զազախերէնը պաշտօնական լեզու հռչակուեցաւ, հակառակ անոր որ բնակչութեան մեծամասնութիւնը զազախ չէ: Անցեալ Սեպտեմբերին նախագահ Նազարբայեւ Ղազախներու միջազգային համագումար մը հրաւիրեց որուն առիթով ամբողջ աշխարհի Ղազախները հրաւիրուեցան իրենց այսուհետեւ անկախ երկիրը, ունենալու անոր անցագիրը եթէ նոյնիսկ արտասահմանի մէջ կ'ապրէին: Օգոստոսին նոյն քայլը առաւ Տաճիկստանը: Կեդրոնական Ասիոյ մնացեալ երկիրներն ալ նախապատրաստութիւն կը տրուի ազգային լեզուին, հակառակ որ ռուսերէնը կը վայելէ ընդհանրական բնոյթ:

Ինքնութեան հարցը կ'առընչուի նաեւ այբուբենի հարցին: Մինչ Տաճիկստան արդէն ընտրած է արաբական գիրերը, միւս երկիրները կը վարանին կիւրեղեան եւ արաբականին միջեւ, հակելով դէպի լատինական այբուբենը: Ադրբեջան իր լեզուին համար որ չատ մօտ է Թրքերէնին, ընտրած է լատինական այբուբենը. իսկ Ուզբեկստան Թուրք լեզուագէտներ հրաւիրած էր որոնք արագօրէն պիտի պատրաստէին աշակերտները, կիւրեղեան տառերէն լատինականներուն անցնելու համար:

Կեդրոնական Ասիոյ համար կարեւոր Գ. մարզը կը պատկանի միջազգային յարաբերութիւններուն: Ղազախստանէն զատ միւսները անդամ են Տնտեսական համագործակցութեան կազմակերպութեան որ կը խմբէ Փաքիստանը, Իրանը եւ Թուրքիան:

Ակէ զատ, Փաքիստան, Ուզբեկստան, Աֆղանստան համաձայնած են 2000 քիլոմեթրնոց նոր ճամբայ մը կառուցանելու որ կեդրոնական Ասիոյ երկիրները ուղղակի պիտի միացնէ ծովուն: Իրան ալ առաջարկած է 2000 քիլոմեթր ճամբայ կառուցանել որով Ամմա-Աթա պիտի կապուի Իրանեան Մէշէտ քաղաքին:

Իրան Ղազախստանի ալ արտօնած է որ իր հողամասէն անցնելով դէպի Պարսից ծոցը արտածէ քարիւղը:

Եօթանասուն տարի ամբողջ աշխարհին փակ մնացած այս երկիրները չափազանց արագ ու կանխահաս հեռանկարներէ վախ կը ղգան. այս պատճառաւ ու նկատի առած օտար երկիրներու, ինչպէս՝ Իրանի, պատրաստակամութիւնը տնտեսական չափերու հետամուտ գործնական քայլերու դիմելու, չատ հաւանական է որ կեդրոնական Ասիոյ Հանրապետութիւնները մեծ փոփոխութիւններու չդիմեն ու յաջորդական քայլերու ժամանակացոյցով մը ապահովեն իրենց յեղաշրջումներուն ծրագիրը:

Ա. Թ. Թ.

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՀԱԼԷՊԻ Արամ Մանուկեան ժող. Տան «Լ. Շանթ» սրահին մէջ, Նոյեմբեր 29-ին, բացումը կատարուած է լիբանանահայ արուեստագէտ Տիրաւանդի (Հ. Տիրայր Վրդ. Փանոսեան) նկարչական գործերու ցուցահանդէսին, կազմակերպութեամբ՝ Համազգայինի: Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան միաբաններէն եղող նկարիչը (ծնած՝ Հալէպ, 1937-ին) ցուցադրած ու վաճառքի հանած է հարիւրէ աւելի պատառաներ, որոնց մէջ տիրապետող եղած են միսքիֆ ներշնչումն ու գոյներու ներդաշնակ խաղերը, ենթակայ՝ վերացապաշտ զօրաւոր ազդեցութեան մը: Ցուցահանդէսի բացման օրը խօսք առած է Բերիոյ Թեմի Առաջնորդ՝ Սուրէն Արք. Գաթարոյեան ու մասնաւորած՝ հայ հոգեւորականին ներքին տագնապներուն եւ յոյզերուն ցոլացումը Տիրաւանդի գործերուն մէջ: Ցուցահանդէսը բաց մնացած է մինչեւ Դեկտեմբեր 8: Սուրիական հեռատեսիլն ալ Դեկտեմբեր 20-ին տեսապատկերներով անդրադարձած է անոր:

***

ՀԱԼԷՊԻ Պետական Մատենադարանի սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 12-ին, տեղի ունեցած է Զուարթ Մարտիկեանի փլիւքի մենահամերգը, կազմակերպութեամբ՝ Արաբական Մշակութային Կեդրոնին եւ պետական Երաժշտանոցի տնօրէնութեան: 1967-ին Հալէպ ծնած ու երաժշտական բարձրագոյն ուսումը Երեւանի մէջ ստացած (1987 - 1992) արուեստագիտուհին մեկնաբանած է դասական այլազան գործեր Մոցարթէն, Պախէն, Տէպիւսիէն, Ա. Խաչատրեանէն, Խ. Աւետիսեանէն, Ստ. Ջրբաշեանէն եւ Հ. Մելիք-Մուրատեանէն: Դաշնամուրի վրայ իրեն ընկերակցած է Գեղանի Գասպարեան-Մարտիկեան:

***

ՀԱԼԷՊԻ Կրթասիրաց Մշակ. Միութեան Թատերասրահին մէջ, Դեկտեմբեր 13 - 20, 4 ելոյթներ ունեցած է Հ.Ե.Ը.Մ.-ի «Ադամեան» Թատերախումբը, ներկայացնելով յոյն Ժամանակակից ականաւոր դրող Նիքոս Քազանձաքիսի (1883 - 1957) «Օթելլոն կը վերադառնայ» Թատերգութիւնը, բեմադրութեամբ՝ Յարութիւն Զննոզեանի: «Ադամեան»ի բեմ բարձրացուցած 47-րդ այս փիէսին դերերը ըստանձնած են Յակոբ եւ Անի Միքայէլեան, Յարութիւն Զննոզեան, Յարութ Գալէմքէրեան եւ Ներսէս Պօյաճեան:

ՀԱԼԷՊԻ Թէքէեան Մշակ. Միութեան Տան մէջ, Դեկտեմբեր 13-ին դասախօսութիւն մը տուած է լիբանանահայ «Զարթօնք» օրաթերթի խմբագիր Շահէ Ահարոնեան, նիւթ ունենալով՝ «Մեծ երազը»: «Զարթօնք» օրաթերթի ողբացեալ խմբագրապետ՝ Գերասիմ Ահարոնեանի պատկերը ամփոփ մէկ պատկերացումը տրուած է Թուրքիոյ եւ Հայաստանի աշխարհա-քաղաքական ու տնտեսական ներկայ իրավիճակին ու ընդգծած թէ հայութիւնը աւելի քան երբեք այսօր կարելիութիւնները ունի իրականացնելու «իր պատերուն մեծ երազը»...:

***

ՍԱՆ-ՖՐԱՆՍԻՍՔՈՅԻ Հայ Կեդրոնի «Սարոյեան» սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 12-ին, նշուած է Հ. Ց. Դաշնակցութեան 102-րդ տարեդարձը: Հանդիսութեան ներկայ եղած է Ղարաբաղի Հանրապետութեան նախագահին պաշտօնակատար՝ Դէորգի Պետրոսեան: Ցայտագիրը սկսած է Հ. Մ. Ը. Մ.-ի Սան-Ֆրանսիսքոյի եւ Սանթա Դլարայի մասնաճիւղերու սկաուտներու կողմէ գործադրուած դրօշակի արարողութեամբ: Բացումը կատարած է Ռոստոմ Այնթապլեան: Առաջին խօսք առնողը եղած է յանուն Հայ Երիտասարդակց Դաշնակցութեան Վիգէն Էլտէմիր: Ապա խօսք առած է Պօղոս Մնապեան (Պէյրութէն, «Բագին»ի խմբագիր): Կեդրոնական Կոմիտէի ներկայացուցիչ՝ Վահէ Եազուպեան, իր կարգին, արտայայտուած է Հ. Ց. Դաշնակցութեան մասին, եւ իր ուրախութիւնը յայտնած է որ կը ներկայացնէ Ղարաբաղի ողջ պայքարի խորհրդանիշ՝ Դէորգի Պետրոսեանը: Այս վերջինն ալ խօսք առնելով իր անվերապահ համոզումը յայտնած է թէ Ղարաբաղի պայքարը յաղթանակով կը վերջանայ:

***

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 15-ին տեղի ունեցած է երէցներու ընկերակցութեան կազմակերպած Նոր տարուան եւ Ծննդեան ճաշը: Օրուան հանդիսավարը եղած է վարչութեան ատենապետ՝ Ռոպմուհի Շահինեան, որու բացման խօսքէն ետք, խօսք առած են Հ. Ց. Դ. Սպրոմոն Թէհլիրեան Կոմիտէի հերթապահ՝ Գրիգոր Շիթիլեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը եւ տեղի ունեցած է վիճակահանութիւն մը:

ԿՌԻԿԸ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Ճիշդ որ ոտքի պիտի ելլէր՝ չունը նորէն երեւցաւ: Լուսինը դուրս սահեր էր ամպերէն ու մեռած, ճերմակ իր մարմինը տարածեր էր փողոցին վրայ: Շունը ձայն մը հանեց: Արմենակ ծունկի եկաւ ու ձեռքը երկարեց:

-- Հէյ չնիկ, հոս եկուր:

Ըսաւ մեղմ, անոյշ թոնով մը եւ առաջ ծռեցաւ:

***

Փամփուշտը ձախ թեւին տակէն ճեղքեց մարմինը մտաւ ու սուր, կարճ, ուժգին ցնցում մը տալով կուրծքին մէջ խրեցաւ, փութ, սեւ ցաւի վերածուելով: Հարուածը սակայն ետ նետեր էր մարմինը որ փլաւ դեռին, պատին տակը, թուխին ու ծառին միջեւ, անշարժացած:

-- Ձարնուեցայ, անցաւ մտքէն, ինչպէ՞ս կ'ըլլայ ասիկա:

Գլուխը ետ կախուեր էր ու աչքերը դժուար կը բացուէին, սակայն կրցաւ հետեւիլ ցաւին որ կոկորդը խցեց ու կեցաւ հոն:

-- Չէ, աս չէ մեռնիլը, ես տեղ պիտի երթամ ... կատակ է ասիկա, իրական չի կրնար ըլլալ,

Ինդալ ուզեց բայց բերանը տաք հեղուկ մը լեցուած էր «արիւն ըլլալու է» անցաւ մտածումը: Շունը մօտեցեր էր ու պզտ էր ամէն կողմէն:

-- Պօպի չչնչաց, պօպի...:

Ցետոյ գիտակցութիւնը սկսաւ մարիլ «ի՞նչ կ'ըլլամ կոր» կրցաւ մտածել բայց արդէն դանակի պէս ցաւ մը կը տարածուէր մարմնին բոլոր կողմերը որոնք թեթեւցեր էին, իբր չէի՞ թէ «աս ես եմ» կրցաւ բառերը քով քովի դնել «ա՛խ կուրծքս չատ կը ցաւի ... չեմ դիմանար» մտածեց ու մարեցաւ ամէն ինչ:

Բայց նորէն վառեցաւ գիտակցութիւնը «պէտք է ոտքի ելլեմ ... թաց է մարմինս ... տաք արիւնս է...»: Մտածումը ուրուագծուեցաւ երկվայրկեան մը ու արդէն դող մը սկսաւ ցնցել մարմինը ամէն կողմէն ու մէկէն պարպել ուժը ամէն մէկ անհետացող ջուրի նման: Ցետոյ հանդարտեցաւ:

-- Պերճ, կը մեռնիս կոր տղայ, ասանկ պէտք չէ ըլլայ, ոչ ... ծիծաղելի է, իմաստ չունի, չըլլար ... ա՛խ ... չեմ դիմանար աս ցաւին մամաս ... ո՞ւր ես...:

Այն ատեն մարմինը կողին վրայ դարձաւ, ոտքերը մեքենաբար, մեղմօրէն ցնցուեցան, դող մը եկաւ ու թուլցաւ ներսի պրկումը:

-- Ցաւը գնաց, չկայ, բան մը չունիմ... ախ մամաս ո՞ւր ես...:

Ականջին տարտամօրէն ու չատ հեռուէն ղէնքի ձայնը կուգար հիմա բայց աչքերը բոլորովին մթնած էին, քունի պէս էր...: Անդամ մըն ալ վորձեց արթննալ սակայն ամէն ինչ կը հատնէր, կը փախէր: Ցանկարծ սուր ցաւի խիթ մը կծկեց ջիղերը ու լուսինը սկսաւ աւերել գիտակցութեան վերջին ծուէնները...:

-- Ոչ ոչ ... չեմ ուզեր մեռնիլ ապուշ տեղը...:

Մտածումի վերջին փչրանքն էր որ տեղէ մը եկաւ, երկվայրկեանի մը համար իմաստ մը տուաւ իր ամբողջ գոյութեան յետոյ լքեց զինքը ու գնաց:

Արիւնը կը հոսէր բերնէն, կծկուեցան ոտքերը, չունը եկաւ քովը նստաւ ... ու ամէն ինչ մարեցաւ, լռեց, պարպուեցաւ ետ դիչերին մէջ...:

***

Երբ Ուալիտ նորէն տեսաւ չունը, չկըրցաւ զսպել հայհոյանքը: -- Ծօ, չուն չան որդի ... նորէ՞ն եկար:

Նշան պիտի առնէր՝ երբ կենդանին կըրկին հալեցաւ մութին մէջ, անյայտացաւ: Վար դրաւ հրացանը, ներս դարձաւ, ծռեցաւ ու սիկարէթ մը վառեց: Ձէնքի ձայնը մնայուն կատաղութեամբ կը քայքայէր մութին մարմինը: «Ասիկա մերինները չուն է, վատահօրէն», խորհեցաւ:

Այն ատեն Իպրահիմը եկաւ միտքը, կռուի էն տաք վայրկեանին խնդացող ու կատակող կարճուկ ընկերը որ հիմա Ռաֆէի ճակատը առեր էր իր հսկողութեան տակ: «Հաճոյք առնելով պիտի կռուիս Ուալիտ որ լաւ կռուիս, առանց դուխի կամ մտածումի ... աղջիկ քունելու պէս բան մըն է կռուիլը» ըսեր էր «այն ատեն ոչ վախ կը մնայ ոչ ալ կը յոգնիս ... մոռցիր մահը, մոռցիր թշնամի կամ բեկեմ ըլլալը ... մեռնիս նէ ալ ուրախ կը մեռնիս ... պարզ կռուիլը ինքնին հաճոյք է..»:

Ետ փողոց նայեցաւ: Շունը ետ եկեր էր ու անշարժացեր էր պատին տակին ու միայն գլուխը կը տեսնուէր: Երկինք նայեցաւ - ամպերը դիզուեր էին ու լուսինը չէր տեսնուեր:

-- Վալլահի քալ է աս չունը, ասանկ ատեն մէկզատեղ ելլել ... պրաւօ, ըսաւ ու սուզեց անոր ուշադրութիւնը գրաւելու յոյսով: Ազմուկը խեղդեց ձայնը:

-- Եալլա դնա ապրէ, ըսաւ, քեզի չեմ կրնար մեռցնել ... բայց մէյ մըն ալ վախցնեմ քեզի, նայեմ պիտի փախի՞ս...:

Շունը սկսեր էր հեռանալ:

-- Հէյ, մի փախիր, կեցիր ըսաւ բարձրաձայն, վերցուց հրացանը ու նորէն առանց նշան առնելու՝ պարպեց ղէնքը պարտէզի ցանկապատի ուղղութեամբ, մայթին անկիւնին, բաւական հեռու չունէն:

***

Երբ փամփուշտը ծակեց կռնակին ձախ կողմը, ճեղքեց մարմինը ու ներսը, տեղ մը անշարժացաւ՝ Արմենակ յանկարծակիի չեկաւ, ոչ ալ ճչաց ցաւէն:

-- Բան մը չէ, հիմա կ'անցնի ըսաւ ինքնիրեն ու փորձեց չարունակել իր չարժումը, կանգնիլ ու կարել փողոցը: Բայց չկրցաւ ելլել...:

(Շար. 27)

(Շար. Ա. Էջէն)

իսկ հանճարեղ նկատուած եւ մկրտուած՝ «նոր Նիժինսկին»: Պարէն զատ սիրահար մըն էր կեանքի՝ բաւ ճաշարաններու, նոթաձեւութիւն վայելող դիւերաբոյներու եւ ամէն բանի որ համ եւ գոյն կուտայ կեանքին: 1989-ին հարցազրոյց մը տուած էր «Լիպերասիոն»ի, ուր ի մէջ այլոց կ'ըսէր լեզուի մասին խօսելով՝ «ռուսերէն կը հայհոյեմ: Չեմ գիտեր թէ ի՞նչ լեզու պիտի խօսիմ մեռած առենս»:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ չարունակելով ընդունիլ ամառօրեան մաղթանքները, Զորեքշաբթի, Յունուար 6-ին էլիզէ հրատիրած էր մամուլի աշխատակիցներ: Ինչպէս միշտ, անկարեւոր երեւոյթ ունեցող հանդիպումներու ընթացքին է որ կարեւոր բաներ կ'ըսուին եւ այս անգամ ալ, Միթերան հեգնանքը, երգիծանքը եւ լուրջ հարցերը քով քովի բերելով «բաներ մը ըսած է» կեր տալու համար այնքան ծարաւի լրագրողներու: Խօսած է իր առողջութեան, նոյնիսկ իր մահուան մասին: Առաջին անգամ ըլլալով մանրամասնութիւններ ալ տուած է իր փրոսթաթին մասին: «Հիւանդ ըլլալու հաճոյքն այն է, կ'ըսէ Նախագահը, որ միշտ Մոլիէռի բժիշկներուն կը հանդիպիս: Իմ պարագայիս կ'ըսեն թէ ՓՍԱՆ (Փրոսթաթիֆ Սփեսիֆիֆ Անթիեճէն, որու բնական չափը 0-ի մօտ է) պէտք չէ 5-ի հասնի: Երբ գործողութեան ենթարկուեցայ 75-ի հասած էր, հիմա՝ 25, շատ է: Բայց, խլիրդը ուրիշ օրգաններու չէ անցած, հետաքրքիր եմ գիտնալու թէ ո՞րն է որու պիտի անցնի»: Դեռ այլ հարցումներ ալ կ'ըլլան առողջութեան մասին, ցոյց տալով, ինչպէս Փոմփիտուի պարագային որոշ ախտաւոր հետաքրքրութիւն մը: Միթերան դեռ ըսած է որ կողմնակից է նախագահական եօթնամեակի մը, ոչ նորոգելի: Գոված է Լօրան Ֆապիուսը (պէտք ունէր...), զրեթէ խոստովանած թէ լաւ չէր խորհած այն յուզումին մասին որու ծնունդ տուած է փէթէնի չիբիմին ծագկեպսակը, ճշդելով թէ այդ առընչութեամբ նախաձեռնութիւն մը պիտի ըլլայ, թէեւ կ'աւելցնէ. -- «Այս կամ այն խմբակին պատուէրներուն ենթարկուելու պարտականութիւն չունիմ»:

ՌՈՒԱՍԻի օդակայանը Յունուար 6-ի իրիկունը ջախջախուեցաւ դերմանական երկու չարժակով օդանաւ մը որ 19 ճամբորդ կը փոխադրէր: Զորս մեռեալ կայ, 14 վիրաւոր (6-ը՝ ծանրօրէն), անձնակազմը՝ չորս հոգի, ողջ – առողջ է: Արկածին պատճառը յայտնի չէր յաջորդ օրն իսկ: Առաջին անգամն է որ արկած մը կը պատահի Ռուասիի օդակայանը, անոր չինութենէն ի վեր:

ՈՒԵՍՔ ՓՕՇՆԹի զինուորական ակադեմիային առջեւ է որ Նախագահ Պուշ ճառ մը արտասանեց, տեսակ մը կտակ, քանի Յունուար 20-ին իր պաշտօնը կը փոխանցէ Քլինթընի: Յայտնեց թէ աշխարհի մէջ, ուր Միացեալ Նահանգները միակ դեր – պետութիւնն են, իրենց դերն է համախմբել բարոյական եւ նիւթական բոլոր հարստութիւնները ժողովրդավար խաղաղութիւն մը հաստատելու համար:

ԻՍՐԱՑԻԼ Ուկրանիոյ դեսպան չի գտներ իր դիւանագէտներուն մէջ, որովհետեւ ոչ մէկը կ'ուզէ կիեւ երթալ, Չերնոբիլի հիւլէական չորարձակումներու վախէն:

ՇՎԱՐՆԱՃԷ սրտի թեթեւ տագնապ մը անցուցած է, առջի օր, Մորհրդարանի իր դրասենեակին մէջ, չաքարախտի հետեւանքով: Հիւանդանոց փոխադրելը կրկնել երթի մրցման արդիւնքը՝ (0 – 0): Նիս զօրաւոր է մանաւանդ իր պաշտպանողական կազմակերպութեամբ:

***

ԶՕՐԱՒՈՐ ՄՐՑԱԿԻՑ ՄԸ
ԱՐԾԻԻԻ ՀԱՄԱՐ

Միջերկրականի չրջանին մէջ, ախոյենական մրցաշարքերը չեն հասած տակաւին իրենց կիսուն:

Սէն - Թ'Անթուանի Հ. Մ.-ը իր 10-րդ խաղը պիտի կատարէ Կիրակի, հիւրընկալելով այս պատուոյ դասակարգին զօրաւոր կազմերէն մէկը, Անթիպիները՝ որ երկրորդ է ներկայիս, մինչ Սէն - Թ'Անթուան՝ 6-րդ:

Դասաւորումի տարբերութիւնը, սակայն, պատճառ մը չէ որ հայանուն խումբը չձգտի տանելու արժէքաւոր յաղթանակ մը:

Փրովանսի ախոյենութեան ի հաշիւ, Հ. Մ. Ը. Մ. Արծիւ պիտի խաղայ Քասիսի դաշտին վրայ ուր յաղթելը միշտ դժուար եղած է: Այս անգամ՝ աւելի խնդրական, քանի որ դասաւորումին վրայ վեց կէտերու տարբերութիւն մը կայ ի վնաս հայկական խումբին: Հ. Մ. Ը. Մ.-ին կը մնայ հաճելի անակնկալ մը ստեղծել իր համակիրներուն համար:

***

ԱԼՖՈՐՎԻԼ ՅԱՂԹԱԿԱՆ

Անցեալ Կիրակի, արդէն, Փարիզի չըրջանին մէջ տեղի ունեցած են քանի մը մրցումներ: Ուրիշներ յետաձգուած են կլիմայական պատճառներով:

Ալֆորվիլի Հ. Մ.-ը յաջողութեամբ սկսած է նոր տարին, յաղթելով Պրիեար-տի (4 – 0), վաղ ու Մառնի առաջնութեան ի հաշիւ:

Լիկի չրջանային, պատուոյ դասակարգին մէջ, հաւասարութիւն (1 – 1) խսիր Հ. Մ.-ին համար՝ որ կը խաղար Սարսէլի դաշտին վրայ: Հ. Մ.-ը միշտ առաջատար է:

Վ. Ս.

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Շահան Պիւրթէ իր եղբօր՝ Կարպիս Կարապետեանի մահուան 6-րդ տարելիցին ի յիշատակ 1000 Ֆր. կը նուիրէ «Ցառաջ»ին:

FRANCE - CULTURE
93.5 FM

Այս օրերուն, ժամը 18-ին կը ձայնասփռէ Մուսա Տաղի 40 Օրերը (անցեալին անգամ մը ձայնասփռուած էր արդէն):

Appel urgent d'aide à l'Arménie

La situation de l'Arménie est alarmante. Privé de nourriture, de médicaments, d'électcrcité, de chauffage, confronté à une inflation galopante, le peuple d'Arménie est à bout de souffle.

En ces jours de fêtes, chacun d'entre nous se doit de penser à ceux qui souffrent, en particulier les enfants, les personnes âgées et les derniers réfugiés du Karabagh, lesquels vivent dans une situation de complet dénuement.

Pour leur venir en aide, l'U.G.A.B. organise un envoi personnalisé, à raison d'un colis par famille. Avec un don minimum de 100 francs, une famille d'Arménie recevra un colis contenant:

— *Farine*
— *Sucre*
— *Riz*
— *Pâtes*
— *Huile*
— *Haricots secs*
— *Bouillon*
— *Thé*

Un délégué de l'U.G.A.B. accompagnera les colis pour les distribuer sur place. Un reçu portant la signature et l'adresse de la famille réceptrice du colis sera délivré à chaque donateur. Celui-ci recevra autant de reçus que son don sera multiple de 100 F.

Nous comptons sur votre générosité pour envoyer le plus grand nombre de colis possible !

Libellez vos chèques à l'ordre de *U.G.A.B. — Arménie Nouvel An*
11, *Square Alboni*, 75016 *Paris*

Pour tous renseignements, veuillez contacter M. Khatchik Martirossian au 45. 20. 03. 18.

Offre d'emploi

Veuve arménienne cherche dame sérieuse pour soins à domicile à *Aix-en-Provence* (Bouches du Rhône). Possibilité de logement.

Ecrire au journal qui transmettra.

AVIS A TOUS LES PETITS
ET GRANDS ENFANTS

« MANOUGNEROU OR »

La Croix Bleue Arménienne, Section Lyon/Villeurbanne se met en quatre pour vous plier en deux, avec guignol accompagné du Père Noël Arménien chargé de cadeaux pour récompenser tous les enfants présents.

Venez nombreux passer un après-midi amusant

Dimanche 10 Janvier à 15 heures
à l'Espace Arménien
40, rue d'Arménie, 69003 Lyon

Dernière minute :

En plus des cadeaux, qu'il va distribuer, le Père Noël nous a demandé de servir un goûter aux enfants et une collation aux grands.

A VENDRE
Société anonyme

EXPLOITANT
FONDS DE COMMERCE

VENTE BONNETERIE - CONFECTION

Lieu d'exploitation :
120, rue d'Aboukir
et
13, rue Sainte Foy
75002 PARIS

Tél. : T. M. SA. : 42 - 33 - 73 - 31

HAYEREN GERKEM FUN CLUB PRESENTE

NOEL ARMENIEN
grande soirée disco

PARTIE ARMENIENNE

l'Orchestre A N I de Lyon
et MARTEN YORGANTZ

BUFFET ET BAR

DIMANCHE 10 JANVIER A PARTIR DE 17 HEURES
Salle Voltaire—Alfortville —— Prix unique : 100 F.
—— *Billets en vente partout et à l'entrée* ——

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԿԻՐԱԿԻ. --

Յունուար 10, Ե. օր Ծննդեան:

Ժամը 10·30-ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝

ՆԱՐԵԿ ԵՊԻՍԿ. ՇԱՔԱՐԵԱՆ

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹ. --

Յունուար 13, Ը. օր Ծննդեան: Տօն աւուրանակոչութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի:

Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝

ԺԻՐԱՑՐ ՎՐԴ. ԹՈՇՃԵԱՆ

Պատարագի աւարտին՝ Առաջնորդարանին Տնօրհնէքը կը կատարուի:

ՀԻՆԳՇԱԲԹ. --

Յունուար 14, տօն Ծննդեան Սրբոյն Յովհաննու Կարապետին:

Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

Պատարագի աւարտին՝ Հոգեհանդիստ կը կատարուի՝ եկեղեցւոյս բարերար՝ Աղեքսանդր Մանթաշեանի եւ Մանթաշեան ընտանիքի նոյնեցեալներուն համար:

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՄԷՑԼ

ԿԻՐԱԿԻ. --

Յունուար 10, Ե. օր Ծննդեան:

Սրբոյ Թարգմանչաց Մայր եկեղեցւոյ մէջ իր անդրանիկ պատարագը պիտի մատուցանէ նորօծ՝

ՎԱՐԴԱՎԱՌ Ք.ՀՆՑ. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

Ժամերգութիւն ժամը 8·30-ին:

Պատարագ ժամը 10-ին:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԿՈՉԸ

ՍԻՐԵԼԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑ,

Ահաւասիկ անգամ մը եւս ձեր սրտերուն դուռները ափ կ'առնենք.

Նոր Տարուայ եւ Ս. Ծնունդի առթիւ մեր ջերմ օճախներուն մէջ կաղանդ պիտի ուտենք, Ծնունդ պիտի ուտենք, պիտի ուրախացնենք մեր սիրելիները, պիտի պտհանանք.

Հայաստանի եւ Արցախի մեր եղբայրներուն եւ քոյրերուն, մեր սիրասուն ազգուկիներուն կեանքի աննկարագրելի պայմանները նկարագրել դժուար է եւ սիրտ կ'արիւնէ.

Ըսե՞լ որ նորածինները կը մահանան ցուրտէն սովահար

Ըսե՞լ որ կոտրած ազատամարտիկներ ցնցոտիներով կը ճակատին թշնամիին դէմ

Ըսե՞լ որ գաղթական Արցախցին տաք ապուրի համը արդէր մոռցեր է,

Թէ ոչ՝

Ըսել, որ օգնենք Արցախին, Հայաստանին որ քիչ մը եւս տոկայ,

Որ հայու օճախը չմարի,

Որ գաղթականը տուն դառնալու յոյսը չկորսնցնէ,

Որ ազատամարտիկը հերոսաբար պաշտպանէ հայրենի տունը,

Տանք անոնց մեր հոգիներու ջերմութիւնը, լայն բանալով մեր սրտերու պատուհանները,

Օգնենք Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչին որպէսզի ան կարենայ այս տօնական օրերուն ուխտանցել ափ մը մնունդ, պուտ մը ջերմութիւն եւ տոկալու յոյս.

Ուղարկեցէք ձեր չէքերը՝

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչին
CBAF — Opération Arménie
17, rue Bleue, 75009 PARIS

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Լիոն -- Վիլէօրպան Արաքս մանուճխուղի վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները Շաբաթ, Յունուար 9, ժամը 4-ին կէսօրէ ետք Վիլէօրպանի Մշակոյթի Տան սրահը:

Կը խնդրուի բոլոր ընկերուհիներէն ներկայ գտնուիլ:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027917 A R.C. Paris

ՄԱՐՋԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՓՈՒԹՊՈԼ

ՎԱԼԱՆՆ ՆԻՍԻ ՄԷՋ

Ֆրանսայի ախոյենութիւնը կը վերսկսի այս չաբաթ կարճ դադարէ մը վերջ: Վալանսի Հ. Մ.-ը կը խաղայ Նիսի մէջ: Այդ պիտի ըլլայ իր 19-րդ մրցումը արհեստավարժներու Երկրորդ դասակարգի այս առաջնութեան ի հաշիւ: Անկասկած դժուար հանդիպում մը հայանուն ակումբին համար:

Դասաւորումին վրայ Նիս 8-րդ է, Վալանս՝ 7-րդ: Վալանս պիտի ջանայ դոնէ

ՇԱԲԱԹ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 9
SAMEDI
9 JANVIER
1993

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՀԱՐԾ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 900 Ֆ· — Վեցամսեայ : 460 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·200 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ· (շաբաթաթերթի առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ·

68ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17·969 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 68e ANNEE — N° 17.969

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԻԹԵՐԱՆԻ ՆԱՄԱԿԸ Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ՊՈՒՇ-ԵԼՑԻՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Ցունուար 6 Թուականով, Նախագահ Միթերան անձնական նամակով մը պատասխանած է այն ղիմումին, զոր Նախագահ Լեւոն Տէր -- Պետրոսեան ըրած էր ՄԱԿ-ի եւ աշխարհի կարգ մը ղեկավարներուն, Դեկտեմբեր 7-ին։

Նախագահ Միթերան կ'ըսէ ի մէջ այլոց· -- «Ձեր ժողովուրդին սպառնացող վտանգները չեն կրնար անտարբեր ձգել Ֆրանսան։ Մենք վճռականօրէն տրամադիր ենք շարունակելու մարդասիրական օգնութեան մեր գործողութիւնները, որպէսզի կարելի չափով թեթեւցնենք այս ձմրան Հայաստանին վիճակուած փորձութիւնները եւ երեւանի մեր դեսպանատունը մեզի կը հաղորդէ ձեր խնդրանքները եւ մենք կը ջանանք բաւարարութիւն տալ»։

Նախագահ Միթերան կ'աւելցնէ որ Թուրքիոյ նախագահին եւ պատասխանատուներու ուշադրութիւնը հրաւիրած է (երբ Պոլիս էր) այն ցանկութեան վրայ որ վերահաստատուին Հայաստանի հետ հաղորդակցութեան բնականոն ճամբաները։ Դեռ այլ դիմումներ ալ ըրած է, նաեւ Վրաստանի կառավարութեան։ Հուսկ, Ֆրանսայի նախագահը վստահութիւն կը յայտնէ որ «Հայ ժողովուրդը որ իր պատմութեան ընթացքին այնքան մը ռայլ պահեր ապրած է, անհրաժեշտ խիզախութիւն կը ցուցաբերէ այս նոր փորձութիւնը յաղթահարելու համար։ Հայ ժողովուրդը պէտք է գիտնայ որ ամէն դէպքի կրնայ ապաւինիլ Ֆրանսայի համակրանքին եւ հոգատարութեան»։

***

Ցունուար 6-ին, Լ· Տէր -- Պետրոսեան յատուկ յայտարարութեամբ մը կը գնահատէ Ելցին -- Պուշ միացեալ յայտարարութիւնը Արցախի մասին։ Անոր մէջ կը տեսնէ ոչ միայն երկու երկիրներու «խոր մտահոգութիւնը» Արցախի մասին, այլեւ անոնց որամադրութիւնը օժանդակելու հարցի խաղաղ լուծման, բանակցութիւններու ճամբով։ Այս առնչութեամբ, Նախագահ Լ· Տէր -- Պետրոսեան կը չեշտէ նաեւ իր ալ այն համոզումը որ «զարթաղեան կոնֆլիկտը կարող է եւ պէտք է կարգաւորուի ոչ թէ ռազմական, այլ խաղաղ ճանապարհով, ոչ թէ մարտի դաշտում, այլ բանակցութիւնների սեղանի շուրջ» ու կոչ կ'ընէ Ադրբեջանի հանրապետութեան ղեկավարութեան՝ «թօթափելով բոլոր կասկածները ու տատանումները, վերսկսիլ առանձակատող եւ շահագրգիռ բոլոր կողմերի հետ երկկողմանի եւ բազմակողմանի բանակցութիւններն ու խորհրդակցութիւնները Լ· Ղարաբաղում եւ սահմանամերձ շրջաններում կրակի անմիջական դադարեցման վերաբերեալ, որպէս կոնֆլիկտի խաղաղ կարգաւորման առաջին փուլ»։

***

Միացեալ - Նահանգներու եւ Ռուսաստանի նախագահներուն մէկտեղ միացեալ յայտարարութեան ակնարկելով, Ադրբեջանի Արտաքին նախարարը առաջարկած է որ Ղարաբաղի մասին Հայաստանի հետ բանակցելու համար Թուրքիա, Միացեալ -- Նահանգներ եւ Ռուսաստան երաշխաւոր ըլլան դառնուելիք լուծումին։ Նախարար Ղասըմով ըսած է թէ Պուշի եւ Ելցինի յայտարարութեան դէմ չեն, սակայն ան ծանօթ բանաձեւերու եւ կոչերու կրկնութենէն աւելին չէ։

***

Ինչպէս գրած էինք մեր նախորդ թիւով, Ռ· Տիւմա երէք հոգինոց պատուիրակութիւն մը ընդունած է, Ցունուար 7-ին (ժամը 10-ին) եւ լսած անոնց դիմումը։ Արտաքին նախարարը պարզած է Ֆրանսայի տարած աշխատանքները, որոնք ներկայացուած են Միթերանի նամակին մէջ, ուղղուած Լ· Տէր -- Պետրոսեանի։

***

Հինդշաբթիէն Ուրբաթ (Ցունուար 7 -- 8) լուսնալիք գիշերը առատ ձիւնած է Երեւանի վրայ։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂԱՎ

«ՅԵՂԱՑԻՆ ՄԱՔՐԱԴՈՐԾՈՒՄԻ» համար դործածուած «պատերազմական ղէնք» մըն է բռնաբարումը զոր Սերպերը դործած են քանի հազար մահմետական կիներու եւ աղջիկներու վրայ, ըստ դաղտնի տեղեկադրի մը, պատրաստուած եւրոպական Հասարակապետութեան մէկ պատուիրակութեան կողմէ, սահմանուած եւրոպական Խորհուրդին։ Այս տեղեկադրին համաձայն («Լիպերասիոն» օրինակ մը ձեռք ձգած է)· -- «Պոսնիոյ մէջ բռնաբարումի դործադրութիւնը պատերազմին մէկ երկրորդական հետեւանքը չէ, այլ մաս կը կազմէ յարատեւ քաղաքականութեան մը նուաստացումի, որ կը դործուի դիտակցօրէն բարոյալքելու, սարսափեցնելու համար հաւանդքները դանոնք քշելու իրենց բնակավայրերէն եւ ապացուցանելու դրաւման բանակի ուժը»։ Կարդ մը բռնաբարումներ չատ սոսկիք կերպով կը դործուին եւ կը կարծուի որ բազմաթիւ կիներ եւ աղջնակներ մեռած են բռնաբարուելէ ետք։ Ուրիշ կիներ ալ յղի մնացած են եւ չեն ուզեր պահել այդ պատակը։ Հաւրկ է նկատել թէ այս ամբողջը կը կատարուի 1992-ին, Եւրոպայի սրտին վրայ, ի տես եւ ի լուր Միացեալ ազդերու եւ Եւրոպայի մարդասիրական եւ այլ առաքելութիւններուն եւ ոչ թէ Տէր Զօրի անապատը 1915-ին, «քաղաքակրթուած» աշխարհէն հեռու։

ՖՐԱՆՍԱ, երեսփոխանական ընտրութիւնները վերածած է Նախագահ Միթերանի երթալու կամ մնալու հարցի մը, որ բաւական տարօրինակ տպաւորութիւն մը կը թողու։ Նախ, ինչպէս չատ դիպուկ կերպով դիտել տուաւ Ժան -- Գլօտ Կոտէն, ընդդիմութիւնը քիչ մը չատ վստահ է որ ջախջախիչ յաղթանակ մը պիտի տանի Մարտին եւ արդէն իսկ նախարարապետի ընտրութեան եւ համակեցութեան հարց կը դնէ։ Ժխտքար տ'Էսթէնը, նկատելով տակաւ թէ մաղթանքներու ժամանակաշրջանն է, մաղթեց որ՝ «ընդդիմութիւնը որ անդամ մը Ֆ· Միթերանի ծուղակը իննկաւ 1986-ին, երկրորդ անդամ մըն ալ նոյն խաղին չզայ»։ Նախկին նախագահը, վերջերս, զանազան առիթներով կը կրկնէ իր ընդդիմութիւնը համակեցութեան մը։ Առջի օր, Միթերան անդրադառնալով յետագայ ընտրութեան (միշտ՝ աջի յաղթանակի պարագային) ըսած է թէ նախարարապետ կը նշանակէ՝ ան որ այդ պահուն լաւագոյնս ի վիճակի կ'ըլլայ մեծամասնութիւնը ներկայացնելու։ Անշուշտ, ընդհանրապէս Ֆ· Պալատուրի անունն է հրապարակի վրայ։ Ան, տարի մըն է, «կարելի» թեկնածուն է։ Այդ պատճառով է, թերեւս, որ Ժխտքար տ'Էսթէնը բարեփոխելով Տը Կոլի մէկ խօսքը («ոչ ոք պարտաւոր է նախարար ըլլալ») կ'ըսէ՝ «ոչ ոք պարտաւոր է նախարարապետ ըլլալ»։

ՓԱՐԻԶ Տիվիճեան կը պնդէ որ՝ «մերժել համակեցութիւնը որ նախատեսուած է Սահմանադրութեամբ եւ նոյնիսկ ճնշում բանեցնել որպէսզի չգործադրուի կը նշանակէ դաւադրել իշխանութեան դէմ»։ Այս եւ այլ յայտարարութիւններ լոյս տեսան «Նուվէլ Օպսերվաթէօր»ի վերջին թիւին մէջ, հարցազրոյցի մը միջոցաւ։

ՄՈԿԱՏԻՍԻՈՑի մէջ, առաջին անդամ ըլլալով լուրջ ճակատում մը տեղի ունեցած է ամերիկեան ուժերու եւ տեղացի մրցակից խմբակներու միջեւ։ Մառիզոնները միջամտած են երկու մրցակից խմբակներու բախումներուն, մինչ Ատոս -- Ապապայի մէջ, կը չարունակուին Սոմալցի 14 խմբակներու պատերազմները։ Ամերիկեան աղբիւրներու համաձայն, այս միջամտութեան ընթացքին մէկ ամերիկացի զինուոր վիրաւորուած է, ան ալ ուրիշ մառինդի մը կողմէ որ արկածով իր ընկերոջ վրայ կրակած էր։ Ամերիկացիք զէնք եւ հրասայլ ալ դրաւած են։ Սոմալցիներու կողմի մեռելներու թիւը 30 կը նկատուի, բայց ստոյգ չէ։

ԻՍՐԱՅԵԼ արտօնութիւն տուաւ Կարմիր Խաչի պատուիրակի մը եւ բժիշկի մը որ Պաղեստինցիներու պաղթակայանները այցելեն։

ԱԴՐԲԵՋԱՆի նախագահը Բաքուի ձայնասփիւռէն յայտնած է թէ երկրին մէջ 1993-ի ընթացքին խորհրդարանական նոր ընտրութիւններ պիտի կատարուին։ Էլչիպէյ այդ ընտրութիւնները կարեւոր հանդրուան մը նկատած է ժողովրդավար ու անկախ պետական կառոյցի մը կերտումի ճամբուն վրայ։

ԴՈՒՇԱՄԲէի մէջ արտակարգ վիճակ հռչակուեցաւ եւ լուսարձել հաստատուեցաւ ժամը 21-էն - 6։ Տաճիկստանի Խորհրդարանին ձեռք առած այս միջոցները թոյլ պէտք է տան որ արագօրէն կացութիւնը բնականոն դառնայ։ Խորհրդարանը նաեւ Ներքին նախարար Սալիմովը նշանակած է Դուշամբէի զինուորական վարիչ։

«ՋԱՐՋԱՐԱՆՔԸ ԿԱՆԽԵԼՈՒ ՆՊԱՏԱԿ ՈՒՆԵՑՈՂ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԿՈՄԻՏԷՆ» հրապարակային յայտարարութեամբ մը կը դատապարտէ չարչարանքը եւ այլ դէշ արարքներ զոր Թրքական ոստիկանութիւնը կը գործէ քրէական յանցապարտներու կամ «ահաբեկիչներու» հանդէպ։ Աւելցնենք որ Թուրքիա այս կոմիտէին անդամ է···։

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՍԹԱՐԹ-2Ը ԻՐԱԳՈՐԾԵԼԻ՞Ք Է

Միջազգային լրատուիւնները որպէս նախագահ Պուշի վերջին յաջողութիւններէն մէկը ներկայացուցին Ռուսաստանի նախագահին հետ ստորագրուած զինադադարի համաձայնագիրը։ Ան կերպով մը չարունակութիւնը կը նկատուի 1991-ին ստորագրուածին, Միացեալ -- Նահանգներու եւ Խորհրդային Միութեան միջեւ։ Այսօր երբ այս վերջին անուանումը ոչ մէկ երկիր կամ իշխանութիւն ցոյց կուտայ, «Սթարթ -- 2» նոր ստորագրուած համաձայնագիրին ճակատագիրը այնքան ալ միանշանակ չէ։ Այս մասին «Իզվեստիա»յի մէկ լրագրողը ուշադրութիւն կը հրաւիրէ Ուկրանիոյ եւ Բելառուսի վրայ։

«Ռուսեւամերիկեան Սթարթ -- 2 համաձայնագիրը ոչ մէկ կերպով յանձնառութեան մը տակ կը դնէ Ուկրաինան եւ անոր գործադրութիւնը չատ նշանաւոր ուկրանական հողատարածքին» ըսած է նախագահ Կրաւչուկ· ան այս արտայայտութեամբ անուղղակի կերպով կը հաստատէ Ռուսաստանի եւ Արեւմուտքի վախերը թէ կրնայ մերժել հպատակիլ հիւլէական զինամթերքը զեղչելու համաձայնութեան։ Հոս բան չի փոխեր այն պարագան որ այդ զէնքերուն տիրացած է որպէս Խորհրդային Միութեան ժառանգորդ։

Արդէն եթէ Սթարթ -- 2-ի ձեւական կողմը նկատի առնուի, ան կը վերաբերի միայն Միացեալ -- Նահանգներու եւ Ռուսաստանի հիւլէական զէնքերուն։ Բնագրին մէջ յիշուած չեն ո՛չ Ուկրանիան, ոչ Բելառուսը, ոչ ալ Ղազախստանը որոնք նմանապէս հիւլէական զինամթերք ունին իրենց տարածքին վրայ։ Սակայն այս պարագան ալ չի նշանակեր թէ անոնց այս կարողականութիւնը նկատի առնուած չէ համաձայնագրին կողմէ։

1991-ի համաձայնագիրը ստորագրուած էր նաեւ Ուկրանիոյ կողմէ որ հրթիռներու 1656 հիւլէական գլուխ ունէր իր տարածքին վրայ եւ որոնք պէտք է փճացուէին։ Եթէ Ուկրանիա չյարգէ խոստումը, Ռուսաստան չի կրնար ներկայ համաձայնագիրը կիրարկած նկատուիլ։ Միւս կողմէ, պէտք չէ մոռնալ որ Ուկրանական Խորհրդարանը Փետրուարին յետաձգած է Սթարթ -- 1-ի վաւերացումը։

Կիեւի այս ընթացքը կրնայ անչուշտ որպէս աճուրդի ախորժակ մը մեկնաբանուիլ որուն նպատակն է կարելի բարձրագոյն դինով ծախել խնդրայարոյց իր ռազմամթերքը կամ անոր փոխարէն արեւմտեան նիւթական օժանդակութիւն ստանալ։

Այսուհանդերձ, եթէ նկատի առնուին հիւլէական զէնքերը Կիեւի հակակշռին ենթարկելու ուկրանական կառավարութեան ջանքերը ու քաղաքական բազմաթիւ դէմքերու յայտարարութիւնները թէ Ուկրանիան անմիջապէս մոռացութեան մէջ պիտի թաղուի եթէ դաղրի հիւլէական զօրութիւն մը ներկայացնելէ, տարբեր լոյսի տակ կը դետեղուին Կրաւչուկի խօսքերը։

Ինչ կը վերաբերի Մինսկի, Գերագոյն Խորհուրդի նախագահը Շուշկեւիչ ըսած էր թէ Միացեալ -- Նահանգներն ու Ռուսաստան նկատի պէտք է ունենան թէ կարեւոր թիւով երկիրներ տէր են հիւլէական ուժի եւ թէ յարմարագոյն պիտի ըլլայ զանոնք եւս գործնապէս մասնակից դարձնել զինաթափման հոլովոյթին։

Այս երկու կեցուածքները պէտք է մեկնաբանուին որպէս յայտնութիւնը հիւլէական նոր զօրութիւններու որոնք ծնած են խորհրդային աւերակոյտէն եւ որոնք անպայման նկատի պէտք է առնուին Սթարթ -- 2-ի կիրարկութեան ընթացքին։

Ա· Թ· Թ·

Ի յուշ իր մահուան
տասներորդ տարելիցին

1983, Յունուար 11

ԴՐՈՇՄԱԹՈՒՂԹԻ ԿԱՂԱՆԴԸ

ՎԱՀՐԱՄ ՄԱՎԵԱՆ

Տարիները անցան օրերու պէս, ժամերու պէս: Տասը տարի առաջ, Մեռելոցի օր մը, հասարակաց բարեկամի մը տունը կը հաշէիճիֆ: Տասնեւերկու սեղանակիցներ էինք եւ նախախնամութիւնը այնպէս պիտի տնօրինէր որ վերջին ընթրիքի մը վերածուէր ան, մեզմէ մէկուն՝ սիրելի վահրամին համար:

Տարիները անցան օրերու պէս, ժամերու պէս: Ե՞րբ անցան, ի՞նչպէս անցան: Երէկ էր: Վահրամ, ինչպէս յաճախ, լաւ տրամադրուած էր ու իւրին ախորժակով կը պատմէր Գիւմրիի Օննիկեաններուն ֆաջագործութիւնները: Համակ կեանք էր, ուրախ ու զուարթ: Երկու օր ետք, Լիզպոն պիտի վերադառնար, կիւլպէնկեան հաստատութեան իր պաշտօնին գլուխը, պաշտօն զոր կը վարէր բացառիկ ձեռնհասութեամբ: Լիզպոն կը վերադառնար շարունակելու համար իր աշխատանքը, շարունակելու համար գրելը, մեզի տալու համար համով-հոտով նոր էջեր:

Չեղաւ: Լիզպոն վերադարձաւ մեռնելու համար:

Տասը տարիներ անցան: Անցան օրերու պէս, ժամերու պէս: Մենք դեռ հոս ենք, առայժմ, գոնէ այսօ՛ր յիշելու համար իր անոյշ, շատ անոյշ յիշատակը:

« Ց Ա Ռ Ա Զ »

– Դո՞ւն գիտե՞ս թէ ինչ ըսել է պատանութենդ չքնանին կաղանդի գիշերները առանձին, լալով անցուցած ըլլալ, երբ դրացիներուն լոյսերը արտակարգ չքեղութիւնով մը վառուած կ'ըլլան եւ տղմուկը դուրս կը սողոսկի պատուհաններուն ու դռներուն արանքէն, դուրսը բակին, փողոցին մէջ սառելու, մնալու համար կարծես, առանց մինչեւ ձեր դուռը հասնելու:

Կը զարմանաս թերեւս թէ ինչ կ'ընեմ այստեղ, թաց սա մայթին վրայ կեցած ժամէ մը ի վեր, երբ Լոնտոնի ամենաճոխ այս հրապարակին վրայ մարդիկ գինո՛վ են պարզապէս վաղուան հաշուոյն: Նուէր կը գնեն: Կը տեսնե՞ս թերեւոն տակի ծրարները: Ես գնդի՛կ մը անգամ չեմ ըսած կաղանդ գիշերով: Ի վերջոյ ո՞վ եւ ուրկէ՞ պիտի տար: Կը դիտեմ հիմա եւ կ'ուրախանամ հազարաւոր այս մանուկներուն հետ, իմ զաւակներուս հաշուոյն՝ երբ օր մը բախտին կողմէ ինծի վզացուածը՝ այսօր աւելիով կ'ուզեմ տալ անոնց: Որքա՜ն տարբեր եղաւ մեր կեանքը, մեր աշխարհը:

Հօրս յուզարկաւորութենէն քանի մը օր վերջ տունը սէտիքին մէկ ծայրը նըստած, մօրս հետ երբ հաշուեյարդարի սկսանք, յայտնի եղաւ՝ որ հօրմէս մընացած էր քառասուն անգլիական թղթոսկի, նոր կարուած լազուարթ իր զգեստը, տասնըհինգ հատոր հայերէն գիրքեր, առանց ծայրի՝ սեւ ինքնահոս գրիչ մը եւ պարբերաթերթի մը մեծկակ պահարանին մէջ լեցուած քանի մը հազար դրոշմաթուղթ:

Յուզարկաւորութենէն քառասուն օր վերջ զգեստը տարի մեր դրացի դերձակին՝ ուր կը հանդիպէր հայրս ամէն երեկոյ գործէն դարձին, յարմարցնել տուի իմ չափերուս, ու հազայ անկէ վերջ չորս տարի, մինչեւ որ աւարտեցի երկրորդական ուսումս:

Անկէ քանի մը շաբաթ վերջ եկայ աթոռի մը վրայ ու վար առի պահարանին վրայէն երեք չարքերով, իրարու վրայ դիզուած գիրքերը ու թղթատեցի մէկիմէկ: Տեսնէիր, որքա՜ն հպարտ էր հայրս իր զրադարանով: Իր ողջ եղած չրջանին միտքէս անգամ չէի անցուցած հետաքրքրուիլ անոնցմով. հիմա ալ չկրցան անոնք խանդավառել զիս: Ցաւալին էր որ չէին կարդացուած տարիներէ ի վեր: Մէկը կենսագրութիւնն էր Կիլիկեցի հերոսի մը: Ձիշդ է, լսած էի Կիլիկիոյ մասին հօրմէս՝ ամէն անգամ որ բարեկամներով, հայրենակիցներով անոնք եկած էին իրարու: Ինծի համար սակայն այդ բոլորը մնացած էին առասպելի մը չափ անիրական: Տարբեր էր աշխարհը որուն մէջ բացած էինք մեր աչքերը: Մի՛տքս՝ կազմուած հատոր մըն էր Սուրբ Քաղաքի պատմական վայրերուն մասին: Երրորդ մը՝ տպաւորութիւններն էին դէպի Հապէշիստան կատարուած ճամբորդութեան մը: Ոչ իսկ մէկ հատոր կար այդ բոլորին մէջ որ կարդալու փորձութեան մղէր զիս: Դարձուցի էջերը արագօրէն, նայեցայ նկարներուն ու չարեցի զանոնք ես, իրարու վրայ:

Քառասուն թղթոսկին, յայնոր օրն իսկ մայրս վերցուց հօրս մաշած դրամապանակէն ու քանի մը անգամ համրելէ ետք, դուրգուրանքով տեղաւորեց թաշկինակի մը մէջ, զարձուց թաշկինակը ինքն իր վրայ քանի մը անգամ, հանդուցեց ծայրերը ամուր մը իրարու եւ տեղաւորեց պահարանին մէջ, պոհեմային պարունակութեան ճիշդ կեդրոնը: Չէ՞ որ այդ դուռմարէն դատ եկամուտի ոչ մէկ աղբիւր պիտի ունենայինք մինչեւ որ աւարտէի երկրորդական ուսումս չորս տարիէն եւ սկսէի դրամ վաստկիլ: Լեցուեցան սեւազգեստ մօրս աչքերը նորէն, ու իր հոգիէն ներս բացուած պարապին հետ՝ զգաց պահ մը թէ տակաւ էր դիմազրաւելու համար պատասխանատուութիւն մը՝ որ հակառակ իրեն ընկերացող սիրոյ անխառն զգացումին, կը պրկէր արդէն իսկ խոցուած իր սիրտը հիմա: Քառասուն ոսկիով պիտի ապրէինք չո՛րս տարի, եւ տակաւին, այս դրամով մայրս «մարդ» պիտի ընէր զիս:

Այս բոլորին մէջ ինծի համար, բնական է, ամէնէն հետաքրքրականն ծրարը մնաց դրոշմաթուղթերուն պահարանը: Պարզեցի անոր պարունակութիւնը գետին, մեր մաշած գորգին վրայ եւ սկսայ փորձեր ընել զանոնք դասաւորելու: Հայրս էր ըրած այդ աշխատանքը, նախ՝ որովհետեւ սիրտը չունէր, ինչպէս կ'ըսէր ինք, եւ ապա, անոր համար թերեւս որ էր ճանչնար լատիներէն տառերը: Ի՞նչ արժէք ունէր տակաւ սակայն, երբ, վերջին հաշուով, ինծի համար հատաքած էր զանոնք, տարիներու ընթացքին:

Որքա՜ն հաճելի էր զբաղիլ անոնցմով ամէն անգամ որ դուրսը ցուրտ կ'ըլլար ու վարագոյրները քաշուած՝ սեղանին վրայ, քարիւղի լամբին քովիկը, կը դասաւորէի զանոնք երկիրներու համաձայն: Դրոշմաթուղթերը իմ միակ հարստութիւնս էին, ու ես հպարտ էի անոնցմով: Երբեմն սակայն ես ինձմէ կ'ամչնայի, անդրադառնալով որ այդ ուրախութիւնը ծնած էր մեծ կորուստով իմ սիրելի հայրիկիս:

Անցնող տարիներուն հետ գիրքերէն ոմանք կորսուեցան հետզհետէ, ինչպէս՝ ե՛ս ալ չեմ գիտեր: Ուրիշներ՝ աւելի վերջ ե՛ս նուիրեցի հօրս երբեմնի բարեկամներուն: Մօրս՝ թաշկինակին մէջ ծրարած քանի մը թղթոսկիներն ալ մէկիմէկ ելան արեւին ու կորսնցուցին իրենց տեղը բազմութեան մէջ: Քանի մը տարի վերջ մաշեցաւ նաեւ լաղուարթ զգեստս: Անձեռնմխելի մնաց սակայն դրոշմաթուղթերուն պահարանը միշտ ալ, անոր հանդէպ ունեցած դուրգուրանքէս աւելի՝ անտարբերութեանս պատճառաւ՝ որ ժամանակին հետ ծնած էր հետզհետէ ու զրաւած տեղը՝ կորսուած խանդավառութեանս: Նոր մտահոգութիւններ ու հետաքրքրութիւններ խլեցին նախապատուութիւնը հետզհետէ ու դրոշմաթուղթերը տարիներով մնացին նոյն պահարանին մէջ, տունին նո՛յն անկիւնը:

Աւարտեցի երկրորդական ուսումս վերջապէս, դասընկերներէս չատեր, ամէնէն անարժանները, չարունակեցին իրենց բարձրագոյն ուսումը: Ես՝ մտայ գործի: Քառասուն ոսկին չէր իսկ բաւած «ծայրը ծայրին» հասցնելու: Չէի կրցած վճարել երկրորդական վարժարանի վերջին տարուան թոշակիս երկրորդ մասը: Անգլիացի մեր տնօրէնը, պատուական մարդ մը, արտօնած էր բացառաբար որ վճարեմ զայն գործի սկսելէս ետք: Չկրցայ օգտուիլ նաեւ համալսարանական մէկ – երկու կրթաթոշակներէն՝ որոնք կային այն ատեն: Ոչ ոք կը ճանչնար զիս, անծանօթ որը մը պարզապէս: Չեղաւ ուրեմն:

Գտայ զինուորական գործ մը ու աշխատեցայ չորս տարի: Զբսի թէ մայրս մեռաւ գործի մանելէս երկու չաբաթ վերջ: Խեղճ կինը չտեսաւ նոյնիսկ առաջին ամսականս՝ որուն կէսը ուխտած էր եկեղեցին նուիրել: «Ակռանիս այսքան ատեն սեղմեցինք, քի՛չ մըն ալ կը սեղմենք տղաս» ըսած էր այն ատեն: Տարբեր էր մեր սերունդը, կը հաւատար երազի: Ուսումս չարունակելը՝ մեծագոյն երազս էր եղած: Կոկիկ գումար մը դրի մէկ կողմ ամէն ամիս ու եկայ այստեղ: Քսանհինգ տարի առաջ էր ճիշդ: Գիտէի թէ ունեցած խնայողութիւնս հազիւ կը բաւէր տարուան մը ծախքերուս: Կը յուսայի սակայն ճեւով մը, թերեւս դիչերային աշխատանքներով, ամբողջացնել մնացեալը: Դժուար եղաւ սակայն ընել առիկա այս երկրին մէջ՝ ուր տեղացիները այնքան բազմաթիւ անգործներ ունէին իրե՛նք: Կար տակաւին ժամանակի հարցը: Անցնող չորս տարիներուն գլուխգին հեռու մնացած ըլլալս՝ դասերուս պատրաստութեան համար կրկնապէս անհրաժեշտ կը դարձնէր հիմա կարեւորութիւնը այդ ժամանակին:

Առաջին տարին անցուցի դոյութիւնս անվտանգ պահելով պարզապէս: Ամառը՝ նոյնիսկ գայի քաղաքէն դուրս, գիւղերէն մէկուն մէջ գետնախնձոր քաղելու: Անկէ չհաճներով անցուցի նաեւ առաջին երեք ամիսները երկրորդ տարեշրջանին:

Նոր տարիէն ամիս մը առաջ գրեցի մեր հայրենակցական միութեան, եւ Ամերիկա՝ մէկ - երկու մեծահարուստներու՝ որոնց անունները ժամանակին ղրկած էր մեր քահանան: Վերջիններէն չպատասխանեցի՛ն իսկ նամակներուս: Կաղանդի նախօրեակին հասաւ նաեւ ժխտական պատասխանը Հայրենակցական Միութեան: Աչխարհի մէջ, կեանքին մէջ առանձին, անապաւէն մնացած ըլլալու զգացումէն դժուարը չկայ կարծեմ: Մեր յարկաբաժնին միւս բնակիչները, ուսանողներ ընդհանրապէս, տօնախմբութեան սկսած էին արդէն օր մը առաջուընէ: Կը խմէին, կ'երգէին ու կը պարէին: Ես՝ վերջին ճաշս ըրած էի անկէ երկու օր առաջ: Վերջին քառասունութ ժամերը անցուցած էի սուրճով միայն: Դուրսի ամպոտ երկինքն ու անձրեւի թափրտուքը պատուհասնիս ապակիներուն վրայ՝ աւելի կը մըթընցնէին ամէն բան հոգիիս ներս:

Նայեցայ սենեակին մէջ չուրջս. կարասիներէն ոչ մէկը իմս էր. չէի կրնար դպչիլ անոնց: Ինծի պատկանող միակ առարկան պահարանին վրայի պայուսակն էր՝ որուն մէջ ամբողջ ունեցածս դրած էի ճամբորդութեանս առեն: Առի զայն վար, մէկիմէկ դուրս հանեցի ինչ որ կար այնտեղ, տեսնելու համար թէ անոնցմէ ո՞ր մէկը կրնայի ի վերջոյ տանիլ եւ ծախել: Կարելի չէր չարունակել այդպէս, յաջորդ օրը կրնար չատ աւելի լուրջ ըլլալ հետեւանքը՝ ու մէկ մը որ իյնայի անկողին ... Ո՛չ, կարելի բան չէր նաեւ ծախել այդտեղ գտնուղ հագուստներս. անհրաժեշտ էին բոլորն ալ: Ցետոյ, ո՞վ պիտի գնէր զանոնք: Հասած էի պայուսակին յատակը, երբ մէկտեղ ելաւ դրոշմաթուղթերուս մեծկակ պահարանը՝ զոր բերած էի միասին: Աչքերս կ'ենթադրեմ թէ փայլեցան պահ մը: Այո, կրնայի ծախել ասո՛նք, նոյնիսկ լաւ գինով, երբ արեւելեան երկիրներու բաւական հին դրոշմաթուղթեր կային անոնց մէջ: Կրած ցաւս զգացական պիտի ըլլար միայն, բայց հիմա զգացումներով զբաղելու առեներս չէր: Գոյութեան պայքար էր մղածս պարզապէս: Մեռնելէս ետք քանի՞ փարա կ'ընէր զգացումը:

Կաղանդ էր յաջորդ օրը, ճիշդ այսօրուան պէս: Վերցուցի պահարանը, հազայ վերարկուս ու յաղթական՝ նետուեցայ դուրս սենեակէն: Այս ձեւով չրջան մը գոնէ ապահոված պիտի ըլլայի անունդս, նոյնիսկ մէկ երկու չաբաթ թերեւս, ո՞վ գիտէ:

Իմայ քաղաքին կեդրոնը: Աննախընթաց եռուզեռ կար ամէն կողմ: Տօնական մթնոլորտ մը պարզապէս: Լուսապարզուած փեղկերը կը յորդէին ճոխութիւններով: Ես՝ կ'անցնէի բոլորին առջեւէն առանց հետաքրքրուելու, անտարբեր, կարծես ինծի համար չբլլային անոնք:

Արագ քայլերով ուղղուեցայ դէպի ընտանեկան պողոտային ծայրը, հոն՝ անկիւնին վրայ գտնուող դրոշմաթուղթի պզտիկ վաճառատունը՝ որուն ցուցադրած դրոշմաթուղթերը կը դիտէի յաճախ, ամէն անգամ որ գիշերը, ուշ ատեն առանձնութենէս սարսափած՝ ելլէի քաղաքին մէջ թափառելու:

Այնքան զօրաւոր ինքնավստահութիւնս, վճռակամութիւնս՝ նահանջեցին, փլան կարծես յանկարծ՝ երբ հասայ վաճառատան առջեւ, ու պահարանը ամուր սեղմած թեւիս տակ՝ սկսայ դիտել այնտեղ ցուցադրուած դրոշմաթուղթերը: Չհամարձակեցայ սակայն մտնել ներս, անոր համար թերեւս որ արժանապատուութեան տրուած հարուած մը նկատեցի նման քայլ մը առնելը. վաստութեան հաւատար արարք մը նոյնիսկ: Չէ՞ որ հօրմէս մնացած վերջին յիշատակն էր որ ծախու կը հանէի հիմա:

Անդրադարձայ յանկարծ որ չէի նախատած քովս, իրենց քթերը ցուցափեղկին ապակիին դրեթէ կպցուցած երկու անդլիացի լաճերը՝ հազիւ 12 – 13 տարեկան, մաչած դէմատներով, որոնք սակայն մեծ մարդոց յատուկ լրջութիւնով մը կը խօսէին իրարու հետ, երբեմն ցուցամատն ալ փակցնելով ապակիին, մասնաւոր դրոշմաթուղթ մը, մասնանիշ ընելու համար:

– Նայէ, միւնեբո՛ւն նայէ, կ'ըսէր աւելի փոքրը, ունի՞ս ատոնք: Երկու չիլին է չորս հատը:

– Պիտի գնե՞ս:

– Գնե՛մ. խե՞ղճ ես ինչ: Ինչպէ՞ս կըրնամ գնել, կարծես թէ դրամ ունիմ: Դո՞ւն:

– Ե՛ս ալ:

– Քալէ երթանք:

– Կեցի՛ր, քիչ մըն ալ դիտենք:

Այն մէկը սակայն որ աւելի մեծ կ'երեւէր, քաշեց ընկերոջ թեւէն: Հազիւ ետեւ դարձած էին սակայն՝ երբ մեծ եղբօր մը պէս, նետեցի թեւերս անոնց ուսերուն ու թոյլ չտուի որ մեկնին: Երկու մանչուկները զարմանքով վեր առին իրենց աչքերը՝ որոնք նո՛ր միայն տեսայ թէ կապոյտ էին: Ո՞վ էր այս անծանօթ, թուխ երիտասարդը, մտածեցին հարկաւ վայրկեանապէս:

– Դրոշմաթո՞ւղթ կը հաւաքէք, հարցուց ժպտելով:

Երկու գլուխները՝ յանցանքի վրայ բռնուողներու յատուկ վախով մը ինկան վար՝ հաստատական պատասխան որպէս:

– Դրոշմաթուղթ գնելո՞ւ եկած էիք:

– Գնե՞լ: Ըսին թէ այդ չէր իրենց նպատակը, թէ կը գիտէին պարզապէս, թէ չէին կրնար գնել՝ որովհետեւ, չատ պարզ էր, դրամ չունէին: Ըսին, ու չարժում մը ըրին դէպի առաջ՝ թեւերս կարծես թօթվելու համար իրենց ուսերէն:

Չեմ գիտեր ինչպէ՞ս այդ տղոց նայուածքը, ձայներուն չեչտը, արտաքին երեւոյթը, չուրջս եռացող կեանքը, նուէրներուն ծրարներն ու իմ մանկութիւնս խառնուեցան իրարու ու նուաճեցին ամէն զգացում: Բացի դրոշմաթուղթերուս պահարանը, ըսի որ քանի իրենց ափերը, մէկ կէսը տուի մէկուն ու մնացեալը լեցուցի միւսին բացուած ափերուն մէջ: Զմնացի այնտեղ երկար՝ տեսնելու համար թէ ի՞նչ եղաւ անդրադարձը ինծի օտար այդ տղոց: Ձգմեցի չետոյ պարապ պահարանը ափերուս մէջ՝ ու խառնուեցայ բազմութեան:

Անձրեւը սկսած էր զարձեալ ու պատրաստ էր պարուելու համար կը փախչէին մարդիկ: Զարձուցի վերարկուիս օձիքը վեր ու չարունակեցի քալել անձրեւին տակ, անհոգ: Ցիշեցի հայրս, մանկութիւնս, կաղանդ գիշերները ու մայրս, մա՛յրս մանաւանդ, հոն, սէտիքին վրայ, կզակը ափին մէջ առած, սիրտին վրայ աշխարհ մը հոգ:

Քալեցի անձրեւին տակ ժամերով, ու երբ վերադարձայ տուն՝ թաղը արդէն մտած էր խոր քունի մէջ՝ չեմ գիտեր որքան ատենէ ի վեր:

Սենեակիս մէջ, պահարանին առջեւ, գետինը, պայուսակս բաց էր տակաւին: Գոցեցի զայն ու դրի ետ պահարանին վրայ առանց անդրադառնալո՛ւ իսկ թէ անօթի էի առաւօտնէ ի վեր:

Այդ տարի, կաղանդ գիշերով ես լացի, լացի՛ երջանկութենէս:

***

Քսանհինգ տարիներ առաջ էին այդ բոլորը. այսօր, երբ դիմացս կեցած,

ԿԱՂԱՆԴ ՓԱՓԱՆ ՃԱՄԱՆԱԿԱՎՐԷՊ

Կարմիր պարեգօտով, կնդուղով, սպիտակ պեխ ու մօրուքով Կաղանդ պապան որ մանկական սիրելազոյն երազին մարմնաւորումն էր, սկսած է վերածուիլ բազական հասարակ արհեստի մը: Արհեստ մը որ ժամանակաւոր է անշուշտ. Կաղանդ պապաները գործի կ'առնուին Դեկտեմբերի սկիզբը ու ամսուն 25-ին անգործ են արդէն:

Անոնք իրենց զբաղատւորումին, մօրուքին, խաղալիքներու մեծ կամ փոքր պարկին, կորսնցուցած են իրենց ատանդական հմայքը, նոյնիսկ մանուկներու միջեւ: Այս վերջիններուն հետաքրքրութիւնը երազի աշխարհին չէ ուղղուած այլեւս. կարկիչներն ու տեսոյցի խաղերը: Անոնք փոքր ճարտարապետներ են ու ճարտարագէտները չեն հատուտար Կաղանդ պապային:

Աւելի ծնողքներն են որ կ'ուզեն յարգել աւանդութիւնները. զգացական բան մըն է ատիկա: Կը փորձեն հատուք ունենալու մղել իրենց զաւակները, ըսելով. «Նայէ', Կաղանդ պապան է. բարեւ ըսէ իրեն»: Բայց չեն յաջողիր: Երախաները վոլթերականներ են. «Դուն Կաղանդ պապան չե՛ս, հրէշ մըն ես դուն» կը գոչէ աղջնակ մը որպէս Կաղանդ պապա ծպտուած լրագրողի մը:

Ան մինչ կը ջանայ զբաւել մանուկները, կը հանդիպի «պաշտօնակիցներու». սիրալիր չըլլար այդ հանդիպումը, իսկ չըլլապատող տղաքը կը խծբծեն. «նայեցէ'ք, Կաղանդ պապաները կը վիճին»: Անոնք վատահարար չատ նմանութիւն չունին հէքեաթներու Կաղանդ պապային որ երկնքէն կ'իջնէ հազարաւոր խաղալիկներով, երախաները չեն հատուտար նաեւ Կաղանդ պապայի մը որ կը ծխէ: Ան կը խոսի ինծի, արդէն քառասունը անցած, երկու զաւակներու եւ դերքի տէր է Պարոն Հրանդ: Ու Կաղանդ է վաղը: Թեւին տակ երկու ծրարներ կան իր կնոջ ու զաւակներուն համար: Այս առթիւ իրենները տալիք ուրախութիւնն իսկ պատճառ կ'ըլլայ որ նայի եւ, հին օրերուն ու տրամի այն բոլոր ղրկանքներուն հաշուոյն՝ որոնք իրը եղան:

Իմ կողմէ որեւէ ակնարկութիւն կը ղգամ թէ պիտի խանգարէ այնքան մտերմիկ մթնոլորտը որ կը տիրէ իր հոգիէն ներս հիմա:

— Երթանք, կ'ըսեմ, ու կը քալենք անորոշ ուղղութեամբ:

— Ինչպէ՞ս կ'անցնի, կը հարցնէ թէ զեղչ մը կը կատարուի՞ Կաղանդ պապային համար: «Բոլոր չափահասներուն համար 6 ֆրանիֆ է» կ'ըլլայ պատասխանը: Վճարելէ ետք մուտքը, ան պարտէզ կը մտնէ ու ընդրապայքարի ելած քաղաքական դէմքերու նման կը սկսի սեղմել մանուկներու ձեռքը: Բայց նոյն պահուն պարտէզին պահակները կը հարցընեն թէ հարկաւոր արտօնութիւնը ունի՞:

Երբ Ծերակոյտի չէնքը կը մտնէ արտօնութիւնը ուզելու. լաւ ընդունելութիւն կը գտնէ. կը քաջալերեն իր ըրած գործը, ճիշդ այնպէս ինչպէս պիտի ընէին մարզասիրական արարքի մեկնած բարեգործներու: Երբ հարցաթերթը կը լրացնէ ու կ'ուզուի դէպի ցոյց տրուած ղրասենեակը, նոյն քաջալերութիւնը չի գտներ. ծերակուտականները դինքը կը դիտեն այնպէս զայրոյթով որ իրրեւ թէ արհամարհած ըլլար իրենց մեծախառնութիւնը: Պաշտօնական ինքնաշարժներու չարժաւարները բացած են կառքերուն դռները, ամէն պահ միջամտելու պատրաստ: Թիկնապահները իրենց ակնարկները պահ մը իսկ չեն հեռացուցած անկէ, ձեռքերը ատրճանակներուն պահպանակներուն վրայ:

Արտօնութիւններու ղրասենեակէն նախ սիրալիր կը թուին. «ընդհանրապէս կը մերժենք, կը բացատրէ պաշտօնեայ մը, որովհետեւ պէտք է պահպանուի պարտէզին խաղաղութիւնը. երբ բացառաբար կ'արտօնենք ծանուցումներու տեսագրութիւն մը կամ լուսանկարելու դիմում մը, ատիկա կ'ըլլայ որոշ իրաւունքի մը փոխարէն: Բայց ձեզի համար կը կարծեմ հարց չըլլար»: Քիչ ետք նոյնքան յուսատու չէ երբ կը վերադառնայ լրագրող-կաղանդ պապային քով, կը հաղորդէ թէ դիմումը մերժուած է: Կաղանդ պապան իրաւունք չէ ստացած մնալու Ծերակոյտին տարածքին վրայ:

ՔԱՂՀԱՆ

«Հայու Բեկորներ»

ՋԵԿՈՅՑ

ԳԱԼՈՒՍՏ ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ
ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԻՒՆ

1993 — 1994 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻ
ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԱԿԱՆ ԿՐԹԱԹՈՇԱԿՆԵՐ

1· — Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութիւնը 1993 — 94 ուսումնական տարեշրջանին համար, վերանորոգելի կրթաթոշակներէն զատ, պիտի յատկացնէ նաեւ՝ որոշ թիւով նոր կրթաթոշակներ արժանաւոր ուսանողներու:

2· — Հիմնարկութեան ներկայ ծրագիրը կը վերաբերի միմիայն ա՛յն ուսանողներուն՝ որոնք համալսարանական լրիւ մակարդակ ունեցող ուսումնական հաստատութեան մը մէջ են եւ պիտի յաճախեն կանոնաւորաբար երկրորդ տարուան մասնագիտական դասընթացքները: Գիշերային, մասնակի կամ ոչ ակադեմական դասընթացքներ մաս չեն կազմեր ներկայ ծրագրին:

3· — Կրթաթոշակներու յատկացումը կը կատարուի ընտրութեամբ, հայկական ծագում ունեցող ուսանողներու՝ որոնք բարձրագոյն ուսման հետեւելու համար զուրկ են նիւթական անհրաժեշտ միջոցներէն: Սկզբունքով՝ Հիմնարկութիւնը չի քաջալերեր ուսանողներ որոնք ուսումը կ'ուզեն չարունակել իրենց բնակավայրէն դուրս գտնուող համալսարաններու մէջ:

4· — Թեկնածուները պարտին ունենալ ուսումնական բարձր մակարդակ, լրացնել անհրաժեշտ բոլոր պայմանները, ընդունուած ըլլալ նուազագոյն «sophomore» դասարանը ամերիկեան համալսարաններուն մէջ, կամ համապատասխան դասարան մը այլ համալսարաններու պարագային եւ պարտիլ յաջողութեամբ աւարտած ըլլալ առաջին տարուան դասընթացքները:

5· — Ներկայացող թեկնածուներէն կ'ընտրուին Հիմնարկութեան դատողութեամբ արժանաւորագոյն նկատուածները միայն: Միեւնոյն ընտանիքին պատկանող երկու անդամներ միաժամանակ չեն կրնար օգտուիլ Հիմնարկութեան ներկայ ծրագրէն: Նախընտրութիւնը կը տրուի արժանաւոր ա՛յն ուսանողներուն որոնց ընտանեկան անմիջական պարագաներուն մէջ օգտուող չէ եղած անցեալին Հիմնարկութեան համալսարանական կրթաթոշակներէն:

6· — Բոլոր թեկնածուները, ուր ալ բնակին անոնք, իրենց ձեռագիր դիմումները պէտք է ներկայացուցած ըլլան ստորեւ նշանակուած հասցէին, Փետրուար 1-էն մինչեւ Ապրիլ 30, 1993, ամէնէն ուշ (Հարաւային Ամերիկայի երկիրներուն՝ ինչպէս նաեւ Աւստրալիոյ համար այս թուականները պիտի ըլլան Սեպտեմբեր 1-էն ամէնէն ուշ մինչեւ 1993, Նոյեմբեր 30):

CALOUSTE GULBENKIAN
FOUNDATION

Department of Armenian Affairs
Avenida de Berna 45-A
1093 Lisboa Codex
Portugal

ԿԱՐԵՒՈՐ·—

Ա·— Դիմումները պարտադրօրէն պէտք է կատարուին թեկնածուներու կողմէ անձնական եւ ձեռագիր:

Բ·— Իր ուղարկած դիմումնադրի թուղթին ու պահարանին վրայ՝ թեկնածուները պարտին յստակօրէն նշել իրենց ինքնութիւնն ու հասցէն լատիներէն:

Գ·— Կը խնդրուի նկատի առնել նաեւ որեւէ թղթատարական ուշացում՝ կամ կորսուած նամակներ թեկնածուներէն՝ Հիմնարկութիւնը ինքզինք պատասխանատու չի նկատեր:

Դ·— Դիմումնադրին մէջ նաեւ դիմողուսանողը պարտի հակիրճ տեղեկութիւններ տալ ուսման ընթացքին ու տեւողութեան մասին:

Վերոյիշեալ կէտերը չյարգող թեկնածուներու դիմումները նկատի չեն առնուիր առ ի պատասխան՝ թեկնածուներուն կը ղրկուին հարկ եղած տեղեկութիւնները, հարցաթերթիկներն եւ կանոնագիրը:

7· — Ուսանող մը առաւելագոյնը երեք տարի չարունակաբար կարող է ստանալ Հիմնարկութեան կրթանպաստը:

8· — Շփոթութիւններ կանխելու համար, դիմողները պարտին իրենց անունն ու մականունը թղթակցութեանց եւ հարցաթերթիկներուն մէջ գրել նոյնօրինակ ձեւով, այնպէս ինչպէս կ'երեւին անոնք ենթակայի ինքնութեան թուղթին կամ անձնագրին մէջ:

9· — Հիմնարկութիւնը չատ սահմանափակ թիւով կրթաթոշակներ պիտի տրամադրէ որոշ թեկնածուներուն որոնք արդէն տիրացած են համալսարանական վկայականի մը եւ կը փափաքին առաւելագոյնը երեք տարուան ընթացքի մը մէջ առանց ընդհատումի պատրաստել Ph. D.-ի տոքթորական աստիճանը ստանալու համար աշխատասիրութիւն մը, իրենց բնական երկրի ուսումնական հաստատութիւններէն մէկուն մէջ: Նախասիրութիւնը կը տրուի անոնց որոնք նուիրուած են հայագիտական կամ արուեստի մարզերուն մէկուն մէջ: Դիմումնադրերը պէտք է կատարուին վերոյիշեալ ձեւով դարձեալ, նկատի ունենալով նոյն պայմանաժամերը: Այս ծրագրէն չեն կրնար օգտուիլ ուսանողներ որոնք Հիմնարկութեան կրթաթոշակէն արդէն նպաստաւորուած են: Որեւէ նպաստ չի յատկացուիր հետազօտական կամ մասնագիտական աշխատանքներ (research) կատարելու համար:

10·— Ներկայացուած բոլոր թղթածրարները ի վերջոյ կը կեդրոնացուին Լիզպոն՝ ուր արժանաւոր թեկնածուներուն ընտրութիւնը կը կատարուի Յունիս / Օգոստոս ամիսներու ընթացքին (Հարաւային Ամերիկայի երկիրներուն եւ Աւստրալիոյ պարագային՝ Յունուարի վերջը):

11·— Ներկայ ուսումնական տարեշրջանին Հիմնարկութենէն համալսարանական կրթաթոշակ ստացող ուսանողներն իրենց կրթաթոշակները 1993/94 տարեշրջանին վերանորոգել տալու համար՝ պարտին դիմումնադրերը յղել ուղղակի Հիմնարկութեան կեդրոնին՝ Փետրուար 1-էն մինչեւ Ապրիլ 30 1993 (Հարաւային Ամերիկայի երկիրներուն եւ Աւստրալիոյ համար՝ Սեպտեմբեր 1-էն մինչեւ Նոյեմբեր 30 1993) ստանալու համար վերանորոգման հարցաթերթիկները: Նշանակուած պայմանաժամերը չյարգող ուսանողներու դիմումնադրերը նկատի չեն առնուիր:

ԳԱԼՈՒՍՏ ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ
ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԻՒՆ

Լիզպոն, Յունուար 1

ԿՌԻԶԸ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

— Պէտք է ելլեմ, ո՞ւր գնաց տղաս, մըրոտաց ու չհասկցաւ ինչու իր մարմինը չէր հնազանդեր իրեն, ինչու իր ուժերը պինքը յանկարծ կը լքէին: Երբ ցաւին սաստկութիւնը զգաց՝ մարմինը արդէն փռած էր գետինը, մայթին ու ցանկապատին անկիւնին երկայնքին:

— Ի՞նչ գործ ունիմ հոս, կրկնեց, նայելով սրունքներուն մայթին ի վար երկարած: Բայց արդէն ցաւի ճիրանները կը նետուէին կռնակէն մինչեւ ուսն ու ատկէ վեր դլուխն ու մութ երկնքի տարածութեան: Սեղմեց ակռաները, չունչը պահեր էր զօրաւոր առնել եւ ուժերը կը պարպուէին թեւերէն ու սրունքներէն:

— Ի՞նչ կ'ըլլամ կոր···:

Ցետոյ արեան համը եկաւ բերնին:

— Զարնուած եմ, ըսաւ չատ մեղմ ձայնով, մէկը գինք քաշեց վրաս ··· աս իմինչ մութ է···քիչ մը լոյս ըլլար···ոտքի պէտք է ելլեմ ··· Պերճը պէտք է գտնեմ, փորձանքի չեկած ··· ո՞ւր ես տղաս···:

Մատներով տկար ճիգ մը ըրաւ հողը ճանկելու, տեղ մը բռնելու, բանի մը կառչելու, փորձեց գլուխը, ուսը վերցընել — բայց ապարդիւն էր: Ետ ինկաւ մայթին քարին վրայ:

Վայրկեան մը իրեն թուեցաւ որ ցաւը մեղմացեր էր, պիտի լքէր գինքը, ոտքի պիտի ելլէր: Գերագոյն ճիգով մը բարձրացուց գլուխը քարէն ու չուրջը քննեց — փողոցը ամայի էր, հոն էին ծառերը, քովի պատը:

— Բան մը չունիմ ··· ո՞ւր գնաց չնիկը հարցուց, փորձելով բնական վիճակ մը գտնել «վիրաւորուած եմ, հոդ չէ ··· հիմա կ'անցնի»: Այն ատեն էր որ մարմնին մէջ տարածուած ցաւը հատաքուեցաւ, խտացաւ, կարծրացաւ ու հարուածը իջաւ դիտակցութեան էն փափուկ կէտին: Ճիչ մը արձակեց, փորձեց աջ ձեռքը ուսին տանիլ բայց չկրցաւ:

Վախը յանկարծ իջաւ սրտին:

— Չէ, չէ ··· կարելի չէ որ ··· պիտի մեռնի՞մ արդեօք:

Հարցումը լսելի հարուած մըն էր ու պահ մը չչմեցուց գինքը:

— Աա՞նկ պիտի մեռնիմ, չան պէտ, մայթի մը վրայ ··· ու յիշեց հօր վերջին վայրկեանը, Դաշնակցական ծեր Փէտանեան, Հալէպի հին քաղաքի աղտոտ, յիմար փողոցի մը փոշիներուն մէջ, գինովի մը դանակէն ինկած ··· երբ իր վերջին ուժերով սեղմեր էր իր ձեռքը ու փսփսաց «Արմենակ տղաս, սիրէ աս աղցը էր «Արմենակ տղաս, սիրէ աս աղցը», երեք պարզ տղայական բառեր եկած գէպ հիմա սա թշուառ անկիւնը···:

Հօր պատկերը երկվայրկեան մը յստակ ուրուագիծ առաւ մտքին մէջ «սիրեցի դիտցած միակ ձեւով» մտածումը եկաւ ու գնաց: Ու հիմա կոտտացող ցաւերուն հետ անդորրութիւն մը կը տարածուէր իր ներսը:

— Կը մեռնիմ կոր, պապա···:

Զոխրեցաւ ու բողոքի ոչ մէկ զգացում այցելեց իր տատանող դիտակցութիւնը: Շուրջի ձայները տակաւ կը նուազէին, մսուք մը եկեր էր վրան, անծանօթ ուժ մը տէր կ'ըլլար իր անձին ու ինք չէր կըրնար դիմադրել:

— Տղաս ո՞ւր է···:

Գոցուեցան աչքերը: Ջինքի աղմուկը հեռուէն կուգար միայն, կոտտացող ցաւին պէս: Որքա՞ն մնաց կէս — դիտակից այս վիճակին մէջ: Բացաւ աչքերը վերջին անգամ «Նայիմ իմ աշխարհս ··· ալ տեսնելիք չունիմ ··· կէս մնաց գործս» ու կիսախուփ աչքերը վերջին անգամ տեսան սեւ, պղտիկ կենդանին անշարժ կայնած, ծառերու պէս բաներ ··· ամէն կողմ մութ, «կը տառիմ կոր» լսեց հեռուէն···, Պղտորեցան աչքերը հիմա բայց արթնութեան չչուկը դեռ կը վիժար ականջներուն մէջ ու բերնին արեան կծու համը դեռ հոն էր:

Ու գիտակցութեան վերջին նշոյլով, Արմենակին այնպէս թուեցաւ թէ պարսած իր բոլոր մտածումներէն, իր բոլոր ուրէն, լքուած իր ինքնութեան բոլոր զէնքերէն՝ ան ի վերջոյ գտեր էր միակ դանձը որուն համար ապրեր ու տառապեր էր — զոհուիլ իր սիրոյ առարկային համար···:

Անկենդան փռուած էր Արմենակ, դոհունակութեան չատ տարտամ դրոշմ մը դէմքին վրայ:

(Շար· 28)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԹԻՒ

ՇԱՄՓԻՆԵԼԻ. -- *Պր. Արշաւիր Կլոթիկեան* 1200 *Ֆր.* :

***

ՎԻԼԻՆ – ՓՈՆ ԹՒՎԼԻՓ. -- *Օր. Ժանին Եորուեան* 600 *Ֆր.* :

***

ՓԱՐԻԶ. -- *Տիկին Կ. Ժ. Թիւլեան* 300 *Ֆրանք* :

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Վերապատուելի Ի. Քէշիշեան 500 *Ֆր. կը նուիրէ «Ծառաջ»ին ի յիշատակ նորոգ հանգուցեալ՝ երիցուհի Լուսնիթագ Քէշիշեանի* :

***

Տիկին Կ. Ժ. Թիւլեան 200 *Ֆր. կը նուիրէ «Ծառաջ»ի Գառնիկ Ահարոնեանի մահուան առթիւ եւ ցաւակցութիւններ կը ներկայացնէ իր այրիին եւ զաւակներուն* :

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՓՈՒԼԱՆ ՇԱՂԿԵՊԱՍԱՓ

Տիկին Հայկուհի Շալճեանի մահուան առթիւ, Զուրաբ Գազանճեան 200 *Ֆր. կը նուիրէ Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան (ստանալ «Ծառաջ»էն)* :

***

Տիկին Հայկուհի Շալճեանի մահուան առթիւ, Արփիկ Միսաքեան փոխան ծաղիկի 500 *Ֆր. կը նուիրէ Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի տան (ստանալ «Ծառաջ»էն)* :

«ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ՎԻԼԻՆ - ՓՈՆ - ԹՒՎԼԻՓ. -- *Օր. Ժանին Եորուեան իր հօր՝ խաչատուր Եորուեանի (Զօպոյեան) մահուան* 10-*րդ տարելիցին առթիւ մէկ տարեկան «Ծառաջ» կը նուիրէ իր մօր՝ Անիւա Եօրուեանի* :

Կ'ՈՒԶՈՒՒԻ

Կոնէսթ Հանդստեան Տունը կը փնտռէ հիւանդապահուհի եւ օգնական հիւանդապահուհիներ
(aide soignantes)
խնամքի պայմանները բարելաւելու համար ; Հաստատութիւնը՝ D. D. A. S. S.-*ի պայմանագրութեան տակ է եւ ունի բժշկական զբօսանումի բաժանմունք* :

Դիմել՝ անօբէնութեան. հեռաձայնելով Պր. Ֆէսճեան՝

39 85 24 24

ARMEN
HADJIAN
PEINTURES
Exposition du 13 Janvier
au 6 Février
Ouverture du mardi au samedi
de 14h à 18h30
GALERIE LES CENT
8, rue de Jouy, 75004 PARIS
Tél. : 42. 77. 30. 00

LE COMITE DE SECOURS POUR LES ORPHELINS

de l'UNION DES DAMES ARMENIENNES DE PARIS

tiendra son Assemblée Générale à son siège social,
15, rue Jean Goujon, Paris 8e

le lundi 8 Février à 15 heures.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները՝ կազմակերպութեան ընդհանուր աշխատանքներու եւ Հայաստանի Արցախի օժանդակութեան իր գործունէութեան ի նպաստ. - *Տիկին Անտրէ Պալեան* 400 *Ֆր.*, «*Պօրտլէն*» 35.030 *Ֆր.*, *Պր. Փ. Թութճեան* 200 *Ֆր.*, *Տէր եւ Տիկին Ժօսկէր* 1000 *Ֆր.*, *Տիկին Ծառուկեան* 500 *Ֆր.* :

***

Կապոյտ Խաչի Իսիի Տ. Սէրէնկիւլեան մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները. --

Պր. Սահակ Խենթեմուրեան զպրոցին համար 2000 *Ֆր.*, *Պր. Պարգեւ Սայրիմ* 1000 *Ֆր.*, *Պր. Նչան Սայրիմ*, *Պր. Ժիրայր Տէրտէրեան*, *Պր. Յարութիւն Կիւլ*, *եւ Տիկին Ժանին Թէհիրեան* 300-*ական Ֆր.* *Տիկին Արաքսի Ասլանեանի մահուան քառասունքին առթիւ (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Համբարձում Դարբինեան* 300 *Ֆր.*, *Տէր եւ Տիկին Նչան Միքայէլեան* 250 *Ֆր.* *Տիկին Զուարթ Փէհլիվանեանի մահուան առթիւ եւ իր խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ հանգուցեալներու ընտանեկան պարագաներուն* :

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՁՈՐԵՔՇԱԲԹԻ. --

Յունուար 13, *Ը. օր Ծննդեան : Տօն աւուրնաճակոչութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի :*

Ժամը 10-*ին պատարագ կը մատուցուի : Կը պատարագէ՝*

ԺԻՐԱՅՐ ՎՐԴ. ԹՈՇՃԵԱՆ

Պատարագի աւարտին՝ Առաջնորդարանին Տնօրէնէքը կը կատարուի :

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ. --

Յունուար 14, *տօն Ծննդեան Սրբոյն Յովհաննու Կարապետին :*

Ժամը 10-*ին պատարագ կը մատուցուի : Պատարագի աւարտին՝ Հոգեհանգիստ կը կատարուի՝ եկեղեցւոյն բարերար՝ Աղեքսանդր Մանթաշեանի եւ Մանթաշեան ընտանիքի նախկին անդամներուն համար :*

APPEL de la CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

LE KARABAGH RESISTE,
LE KARABAGH SURVIT,
LE KARABAGH ENDURE
dans le froid, la faim, la tourmente et sous les bombes azéries,

Mais...

....LE KARABAGH EXISTE

Aidons les Karabaghtsi à tenir encore cet hiver.

Aidez la Croix Bleue des Arméniens de France pour qu'elle continue son aide humanitaire pour le Karabagh coûte que coûte.

Envoyez vos dons à :
CBAF — Opération Arménie
17, rue Bleue, 75009 Paris

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉԻ Լիոն -- Վիլէօրպան Արաքս մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները Շաբաթ, Յունուար 9, *ժամը* 4-*ին կէսօրէ ետք Վիլէօրպանի Մշակոյթի Տան սրահը ;*

Կը խնդրուի բոլոր ընկերուհիներէն ներկայ գտնուիլ :

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԴԷՊԻ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ

PAQUES A JERUSALEM

organisées
par la section féminine
de la Cathédrale Arménienne Serpotz - Tarkmantchatz
de Marseille

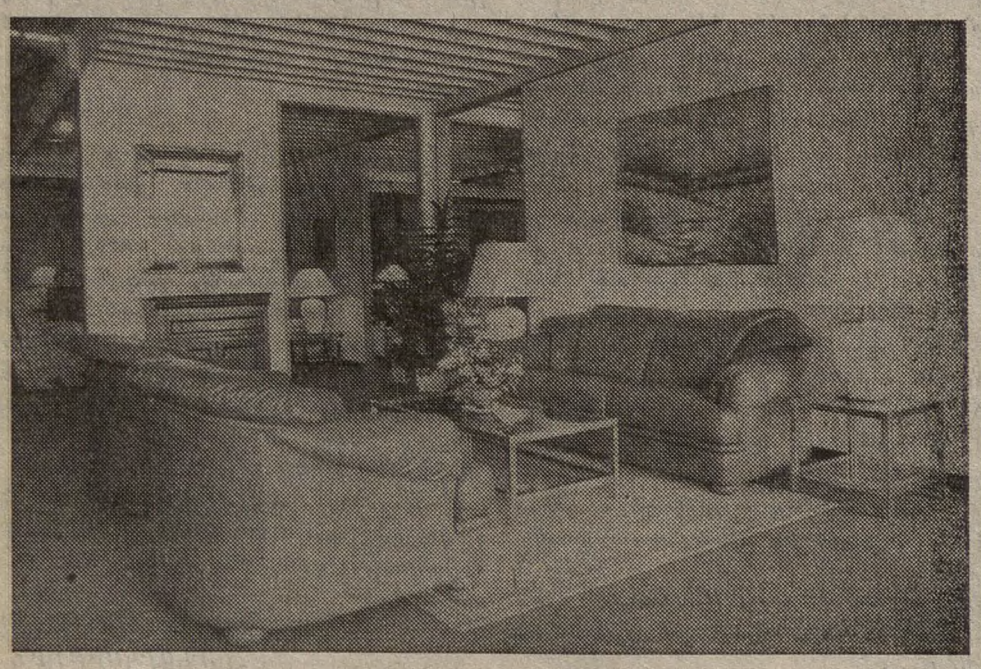
du 14 Avril au 21 Avril 1993
Selon l'ancien calendrier : Paques le dimanche 18 Avril

7. 0 0 0 F.

Nos prix comprennent :
— *Aller-Retour* Marseille - Tel-Aviv - Marseille
— Les transferts, aéroport - Hôtel et vice-versa
— Le logement Hôtel *Jérusalem* en chambre double
— *En Demi-Pension*
— **Les excursions et visites en autocar**
— Assurance obligatoire.

Supplément chambre individuelle + 700 *F.*
S'inscrire avant le 15 Janvier — Verser un acompte de 1.500 F.
—— Tél. : 91. 77. 84. 70 ——

Meubles Ghazarian
4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance
Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

"Բացառիկ զեղչ «Ծառաջ»ի բաժանորդներուն"

ARMENIE
Promotion spéciale
à partir du 16 Décembre
PARIS-EREVAN-PARIS
(VOL HEBDOMADAIRE DIRECT)
3665 FRS

Franchise de bagage autorisé : 2 valises par personne

Renseignement et inscriptions :

SABERATOURS - SEVAN VOYAGES

31, rue d'Argenteuil
75001 PARIS
Tél. : 42 61 51 13
Fax : 42 61 94 53

48, cours de la Liberté
69003 LYON
Tél. : 78 60 13 66
Fax : 78 60 92 26

37, rue Hanrabedoutian
EREVAN 10
Tél. : 52 85 48
Fax : 52 54 48

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
12 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
MARDI
12 JANVIER
1993

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 900 Ֆ· - Վեցամսեայ : 460 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·200 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ· (շաբաթական առաքում) - Հատը : 5,00 Ֆ·

68ՐԴ ՏԱՐԻ -- ԹԻՒ 17·971 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 68e ANNEE — N° 17.971

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԵՐԲ ԾԻԾԱՂԵԼԻՆ ՈՂԲԵՐԳԱԿԱՆ Է

Պոմպիոյ փոխ -- վարչապետ՝ Թուրաճլիքի սպանութիւնը, Սարայեւօ, ՄԱԿ-ի «պաշտպան» ուժերու քիթին տակ, կու-գայ եղերականօրէն փաստել, եթէ հարկ էր, Միացեալ -- Ազգերու ողբերգական անզօրութիւնը: Այս պարագային, խակապէս աւելի ցայտուն կը դառնայ Տը Կօլի արհամարհական որակումին՝ «ce machin»ի դիպուկ բնոյթը: Արդարև, նախկին Եուկոսլաւիոյ պարզած պատկերը, այսօր, այնքան վրդովեցուցիչ է որ կարելի է միայն ժխտել ի տես կատարուածին, անմեղ ժողովուրդներու անընդունելի տառապանքին. եւ այս ամբողջը, ինչպէս քանիցս կրկնած ենք, ոչ թէ հեռաւոր կրասնոսելսկի մը կամ Գորիսի մը մէջ, այլ Եւրոպայի սրտին վրայ: Մարդասիրական միջամտութեան սկզբունքը զոր Միացեալ - Ազգերն ու Եւրոպան իւրացուցին կը ծառայէ քօղարկելու բուն քաղաքականութեան մը բացակայութիւնը:

Ահաւասիկ չրջան մը, Պոսնիա, ուր ոչ մէկ հաւաքականութիւն մեծամասնութիւն է եւ ուր ամիսներէ ի վեր կ'արձանուին չարդերը, նոյնիսկ անորակելի բռնաբարումներ մկրտուած՝ «ցեղային մաքրագործում»:

Անկախ Պոսնիան անդամ է Միացեալ -- Ազգերու կազմակերպութեան եւ սակայն ոչ ոք ստանձնեց այդ անկախութեան ապահովութիւնը: Ու մինչ «մեծերը» կը վիճաբանին զինեալ միջամտութեան մը թեր ու դէմ կարծիքներով, տեղւոյն վրայ զիրար կը չարդեն, անօթի -- ծարաւ բնակչութիւններ սարսափով կ'ապրին եւ հարց կը տրուի խոր ցաւումով՝ ի՞նչ բանի կը ծառայեն Միացեալ -- Ազգերը:

«Եւրոպան մեռաւ Սարայեւօ» կ'ըսէ Ֆրանսացի քաղաքական դէմք մը, Ժ. Ֆ. Տէնիօ, որ յաճախ ռազմադաշտերուն վրայ իր կեանքն ալ վտանգած է: Բայց, վը թուի որ միայն Եւրոպան չէ որ մեռաւ Սարայեւօ, այլ ամբողջ քաղաքակիրթ կոչուած աշխարհը որ իր ամօթի եւ կեղծաւորութեան դաշտը դառած է Պոսնիա: Միայն Պոսնիա՞:

Դեռ յիշե՞նք մեր մինուճարը, որ տարիներէ ի վեր, երկրէ երկիր, քաղաքէ քաղաք, դեռ վերջերս Ժընեւէն Սթոքհոլմ, Սթոքհոլմէն Մոսկուա խօսակցութեանց, բանակցութեանց, սակարկութեանց նիւթ դարձած Ղարաբաղի թղթածրարը կը պտըտցնէ, առանց որեւէ դրական արդիւնքի, միշտ յուսալով Ծռատկին արդիւնքի, միշտ յուսալով Ծռատկին զոհ ինկած Միհոկի ժողովը: Մինչ այդ, կը մխիթարուինք, երբ Պուշ եւ Ելցին կը բարեհաճին միացեալ յայտարարութեամբ մը իրենց «խոր մտահոգութիւնը» յայտնել Ղարաբաղի մասին: Փոքր ժողովուրդներու ճակատագիրն է միշտ հաւատք ընծայել «մեծերուն»:

Այդ «մեծերը» կը չարունակեն բանակցութիւն, ժողով, դիւանագիտական ուղիներ քարոզել լուծելու համար հարցերը Պոսնիայէն Ղարաբաղ: Ամապարելու հարկ չկայ: Շատ չատ մեռեալներու թիւը քիչ մըն ալ կ'աւելնայ: Որո՞ւ հոգ:

Պութրոս Պութրոս Ղալին է որ կը յայտարարէ ամենայն պաղարիւնութեամբ, բռնաբառուած կիներու եւ աղջիկներու հարցին կապակցութեամբ. -- «ՄԱԿ-ի մասնագիտացած բազմաթիւ յանձնախումբեր կ'աշխատին պատերազմական ռահիւներու վրայ եւ կը հետեւին Պոսնիա կատարուող բռնաբարութիւններու հարցերուն, որպէսզի ռեցային միջազգային Ատեան մը հաստատուի, Նիւրամպերկի նման: Պէտք է սպասել այդ աշխատանքներուն արդիւնքներուն»:

Սպասենք:

Երբ այսքան անկարողութիւն կը ցուցաբերէ քաղաքակիրթ աշխարհ կոչուած Պիզատոսը, ուրիշ ի՞նչ կը մնայ ընելիք:

Կարելի էր, թերեւս, ծիծաղելի դառնել ինչ որ պատահեցաւ Սարայեւօ, առջի օր: Կարելի չէ, սակայն, երբ ծիծաղելին կը պատնէշ եւ կը դառնայ ողբերգութիւն:

«ՅԱՌԱՋ»

ՊՈՍՆԻՈՅ ՓՈԽ-ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

*Պոսնիոյ փոխ -- վարչապետ՝ Հաքիճա Թուրաճլիք Սարայեւոյի օդակայանը գացած էր, Ուրբաթ, Յունուար 8-ին, չնորհակալութիւն յայտնելու համար Թուրքիոյ Պետական նախարար Օրհան Քիլէրճիօղլուի որ Գաղթականաց Բարձր Մարզպանութեան տրամադրած օդանաւով ուտեստեղէն եւ դեղօրայք կը բերէր: Վերադարձին կը զոհուէր ՄԱԿ-ի ֆրանսական վապի մը մէջ, զրահապատ եւ ֆրանսացի դիւնուորներու պաշտպանութեան ներքեւ: 400 մեթր անդին կը կենար Քասինդոլ Սթրիթի քննիչ կէտը (Չէֆ -- Փոյնթ) ուր չուրջ 50 Սերպեր կը չանան նեղութիւն տալ: Առարկութիւնն այն է որ կառքին մէջ մէկը կայ որ չի կրնար ազատ երթեւեկի արտօնագիր մը ներկայացնել: Սպասկոյտը կը զրկէ դնդ. Սարթրը որ հարցը կարգադրէ: Մինչ կը խօսին, Սերպերը կառքին խորը կը նչմարեն փոխ -- վարչապետը: Վեց Ֆրանսացի կապոյտ սաղաւարտաւոր կողքին են, իրենց պաշտօնն է փոխ -- վարչապետին պաշտպանութիւնը: Վիճաբանութիւնը Ֆրանսացի դնդապետին հետ չուրջ 2 ժամ կը տեւէ եւ կը թուի որ ամէն ինչ հանդարտած է: Սարթր զինքը զրպանը կը դնէ, պիտի գոցէ զրահապատ կառքին դուռը, երբ երեք հոգի կը հրմչտկեն զինքը եւ անոնց-մէ մէկը կը կրակէ Թուրաճլիքի վրայ: Ենթը զնդակ ստացած է, քիչ ետք կը մեռնի: Ցետագային, յոյցեր եղած են ՄԱԿ-ի, նաեւ Ֆրանսական զօրքին դէմ՝ «Մորիյոն՝ մարդասպան» (ՄԱԿ-ի պաշտպանութեան ուժի (Ֆորփրոնիւ) հրամանատարն է): Շատ ազդուած է, եւ մանուկի ասուլիսի մը ընթացքին իր մտահոգութիւնը չէ ծածկած եւ այս սպանութիւնը բաղդատած է արհիդուքս Ֆրանսուա Ֆերտինանտի սպանութեան, 1914ին, որ ծնունդ տուաւ Ա. աշխարհամարտին:

Շաբաթ օր, Փարիզ ժամանած էր Պոսնիոյ նախագահը՝ Ալիճա Իզէթպեկովիչ, խորապէս ազդուած իր փոխ -- վարչապետին սպանութենէն: Ոսչինկթընէն կուգար, ուր հանդիպած էր Պուշի խորհրդատուին: Գրեթէ պետական դեկավարի ընդունելութիւն պիտի վերապահուէր իրեն եւ այդ իսկ պատճառով մեծ յոյսերով կը վերադառնար: Այս այցելութիւնը կազմակերպած էր Պերնար -- Անրի Լեւի եւ սկզբունքով անձնական բնոյթ ունէր, բայց Իզէթպեկովիչ բազմաթիւ տեսակցութիւններ պիտի ունենար քաղաքական դէմքերու հետ, սկսելով նախագահ Միթերանէ:

Պոսնիոյ նախագահը մեծ յոյսեր ունի Ֆրանսայէն եւ արտաքմլիկ կոչ մըն ալ ըրած է: Ան զէնք կ'ուզէ, զինուոր ունինք կ'ըսէ, միայն զէնքի պէտք ունինք: Նախագահը հոթել Ռաֆայէլի առջեւ ալ արժանացած է ֆրանսաբնակ իր հայրենակիցներուն ջերմ ողջոյններուն: Իր մտահոգութիւնը ալ մեծ յաղողութիւն արձանագրած է, ծայրէ ծայր լեցուն սրահի մը մէջ:

Նախագահը 20 ժամ մնաց միայն Փարիզ եւ կրցաւ նաեւ ճաշել Լիվ, մասնակցութեամբ ընդդիմութենէն ալ անձնաւորութիւններու ինչպէս՝ Շ. Միլոնի, Ա. Քառիյոնի, Սիմոնն Վէյլի:

Վախ կար որ Պոսնիոյ փոխ -- վարչապետին սպանութիւնը պատճառ ըլլայ ժընեւի ժողովին ընդմիջտ ընդհատումին, բայց Կիրակի օր կարելի եղաւ վերսկսիլ, դոնէ քանի մը ժամ, եւ չարունակութիւնը յետաձգել: Երկուշաբթի, Յունուար 11-ին ժընեւ կը սպասուէր ան՝ որ դլխաւոր պատասխանատուն կը նկատուի այս ամբողջին՝ Սերպիոյ նախագահ՝ Միլոսեվիչ: Ցոյս կար որ Սերպիոյ դիրքը աւելի ճկուն ըլլար:

Վէնս -- Օուըն ծրագիրը, ինչպէս գրած էինք, անընդունելի է Պոսնիոյ համար, դլխաւորաբար քարտէսի կորատման դետնի վրայ (երեք ինքնավար գաւառներ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԿԱԶԸ ՄԻՇՏ ՓԻԶ Է

Երկուշաբթի առաւօտ, Յունուար 11-ին, ցուրտը քաւական ուժեղ էր Հայաստան, Երեւան՝ զերոյէն վար 5, նախորդ օրերու առաւտ ձիւնէն ետք:

Ընդհ. ձեւով կացութիւնը հանդարտ է բացի Տաւուշի շրջանէն, զրադներ արձակուած են Ներքին Կարմիր Աղբիւրի, Մովսէսի եւ Այգեպարի վրայ, նաեւ Լաչինի դօտիի հարաւային մասը փոխ հրացանաձդգութիւններ տեղի ունեցած են:

Երկուշաբթի օր, կազի օրական հասնող քանակն էր՝ 4 միլիոն 900 հազար խորանարդ մեթր, ինչ որ շատ ու շատ անբաւարար է, ինչպէս քանիցս բացատրած ենք:

Ֆրանսական դիմումներուն արձագանգած էին Շաբաթ օր (Յունուար 9) «Լը Քոթիտիէն» եւ նոյն իրիկուան «Մոնտ»ը (Յունուար 10 / 11): Երկու թերթերն ալ կը հաղորդէին թէ Ռոլան Տիւմա այդ մասին խօսած է եւ տեղեկութիւններ տուած, երբ հայկ. կազմակերպութեանց մէկ պատուիրակութիւնը կ'ընդունէր Հինդշաբթի, Յունուար 7-ին:

***

Նախագահ Լ. Տէր -- Պետրոսեան Յունուար 7-ին ընդունած է Միացեալ -- Նահանգներու ՀԱՊ-ի երկիրներուն ցուցաբերած մարդասիրական օժանդակութեան դլխաւոր պատասխանատու Ռիչըրտ Արմիթէյճը: Ամերիկացի հիւրը Լ. Տէր -- Պետրոսեանի յանձնած է Միացեալ -- Նահանգներու նախագահին ուղերձը, ուր պատրաստակամութիւն յայտնած է Հայաստանի անհրաժեշտ մարդասիրական օժանդակութիւն կատարելու մասին: Տեսակցութեան ընթացքին արծարծուած են այդ օդնութեան Հայաստան առաքումին, ինչպէս նաեւ չրջանի քաղաքական եւ տնտեսական յարաբերութեանց առընչուող հարցեր:

***

Նոյն օրը նախագահը ընդունած է Ռուսաստանի Հայաստանի դեսպան Վլադիմիր Ստուպիչինը, որու հետ տեսակցութեան ընթացքին քննարկուած են Հայաստանի ներկայ կացութիւնը եւ հայ-ռուս յարաբերութեանց զարգացման հարցերը:

***

Միշտ Յունուար 7-ին, նախագահը ընդունած է յատուկ ծրագրերու Վարչութեան պատասխանատու Լէոնարտ Պետրոսեանը:

ՋԻՒՆԷՆ ԵՏՔ ԱԼ ՅՈՒՐՏԸ ԿԸ ՏԻՐԷ

Կիրակի, Յունուար 10-ին, Փարիզի մէջ իր մահկանացուն կնքած է զաղութիս ծանօթ դէմքերէն՝ Նուրհան Ֆրէնկեան:

Ծնած էր Պոլիս, 1905 Յունուար 17-ին եւ ծնողքին հետ Փարիզ հաստատուած 1920-ին: Սկզբնական չրջանին աշխատած է իր հօր՝ Աչոտ Ֆրէնկեանի հետ, որ կարեւոր ադամանդագործ էր: Ցետագային ինք կը հիմնէր ձուլարան մը. նաեւ Պուրսօ, դնած էր դղեակ մը եւ ապր դարձած շամփաւեների գործատան մը:

Նուրհան Ֆրէնկեան դլխաւորաբար ծանօթ է իր բարեսիրական գործունէութեամբ: Երկար տարիներ անդամ եղած է Փարիզի Եկեղեցւոյ կրօնական ընկերակցութեան եւ Հ. Բարեգործական Ընդհ. Միութեան, երկու տեղերն ալ վարելով պատասխանատու պաշտօններ: Հիմնադիրներէն էր նաեւ Փարիզի հայկական թաղդարանին (ավրնիւ Ֆոշ), որու մէկ պատասխանատուն եղած է յետադային: Իր բարեսիրութեանց կարգին յիշենք Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին Եկեղեցին եւ Մշակութային սրահը որ իր անունը կը կրէ: Նաեւ Փարիզի Ս. Ցովհ. -- Մկրտիչ Եկեղեցւոյ Նորակառոյց սրահը որ նաեւ իր անունը կը կրէ: Բազմաթիւ նուիրատուութիւններով մասնակցած է այլ եկեղեցիներու չինութեանց, ինչպէս՝ Լիոնի, Վալանսի, Պրիւսէլի: Բարերարներէ է նաեւ Հ. Բ. Ը. Միութեան, եւ անչուշտ՝ Էջմիածնի: Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը իրեն չնորհած էր Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ չքանչանը:

Ցուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Յունուար 15, ժամը 10-ին Փարիզի Ս. Ցովհաննէս -- Մկրտիչ Եկեղեցին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՐԱՔ ասպարէզ կարդաց անդամ մը եւս ՄԱԿ-ի ուժերուն: Արդարեւ, քանի մը հարիւր Իրաքցիներ, առանց համազգեստի Քուէյթ մտած են եւ ՄԱԿ-ի ուժերու պաշտպանութեան տակ գտնուող, բայց իրենց պատկանող դինամթերքը (զէնք, հրթիռ եւայլն, եւայլն) առած տարած են: Պէտք է ըսել որ ՄԱԿ-ի պաշտպան ուժերը բաւական չաբաթավերջ մը ունեցան Պոսնիայէն Քուէյթ: Այս զէնքերը կը պատկանէին Իրաքի որ տէր պէտք է դառնար անոնց մինչեւ Յունուար 15, բայց ոչ՝ այս ձեւով:

ՎՐԱՍՏԱՆԻ նախագահը՝ Շեվարնատզէ Յունուար 19-ին Թեհրան կ'երթայ, ուր բարեկամութեան եւ տնտեսական դործակցութեան համաձայնագիր մը պիտի ստորագրէ: Վրաստան նաեւ կազ պիտի ուզէ Պարսկաստանէն:

ՇԵՒԼԱՆՏ կղզիներու բացին խրած նաւթանաւը կը չարունակէ քարիւղ թափել եւ հազարաւոր թռչուններ մեռած են արդէն: Օժանդակութեան միջոցներն ալ չեն կրցնար գործել փոթորկոտ օդին հետեւանքով:

ՄԻԱՑԵԱԼ -- ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ մէջ մեծ հարց մը ծագած է, որովհետեւ Նախագահ

(Շար·ը Գ· էջ)

ՓՈՒԹՊՈԼ

Նիսի մէջ, Վալանս յաղողեցաւ (0 -- 0) հաւասար արդիւնքով վերջացնել Շաբաթ օրուան իր մրցումը: Ներկայիս 9-րդ է 21 կէտով: Գլուխն է Մարթիկ 27 կէտով:

ՆԱՄԱԿՆԵՐՈՎ ՊԱՏՄՈՒԱԾ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ

Քաղաքական լուրերու, մեկնաբանութիւններու, ճառերու, յօդուածներու ամէնօրեայ ղրացնութեան մէջ, մամուլը պարբերաբար տեղ կը բանայ նաեւ ընթերցողներու նամակներուն, կամ անոնց մէկ առնուած պատասխիններու. այսպէս է նաեւ հայաստանեանը: Ասիկա թէ ընթերցողը յարգելու ձեւ մըն է, եւ թէ աշխատութեան, յատկապէս ժողովրդավարութեան փոքրիկ երաշխիք մը: Մէկդի ձգած ամէն տեսակի այն հաշիւները որոնցմէ մղուած՝ խմբագրութիւն մը տեղ կուտայ ընթերցողներու նամակներուն, հետաքրքրական է նկատառել զանոնք գրել տուող աղդակները:

Ամէն մամուլի, եւ մանաւանդ հայկականին պարագային, նամականիի յատկացուած սիւնակները ի յառաջագունէ, որպէս դժգոհութեան, զանգատի արտայայտութիւններու հասարակաց վայր նկատի կ'առնուին: Անոնց մէջ տեղ կը տրուի նաեւ լուրջ տեղեկատուութեան ու բամբասանքի միջեւ տատանող պարագաներու որոնց մասին լուրջ խմբագրութիւն մը պիտի չուզէր ուղղակի արտայատուիլ, սակայն բոլորովին լուռ մնալն ալ յարմարագոյն լուծում պիտի չնկատէր:

Այս դրութեան առաջին ալ դալով հայաստանեան մամուլի վերոյիշեալ սիւնակներէն, կազմուած է զանազան տարբերով. հասած վերջին տրցակներէն առնուած նմոյշները կը պատկանին «Երկիր» օրաթերթին (Դեկտեմբեր 24) եւ «Գարուն»ի Օգոստոս եւ Հոկտեմբերի թիւերուն: Նամականիի անոնց սիւնակներուն մէջ նախ ուշադրութիւն կը գրաւէ կառավարութեան երեւոյթին մասնանշումը. առաջին նամակագիրը բժշկական ուսանող մըն է որ կը պարզէ յաճախած հիմնարկին ճահճացած վիճակը: Հիմնական նիւթը նորութիւն չըլլալով հանդերձ, կա՛ն նոր զարգացումներ այդ մարդին մէջ որոնք կը կազմեն հետաքրքրականի մասը. նամակին հեղինակը որ «Ուսանող» ստորագրած է, նախ բաւական անկեղծութեամբ կուտայ սփիւռքահայ ուսանողներու վայելած բնորոշումը. ապա «բառացի նշանակում է՝ կթան կով, մի շարք ամպիոնների բառարաններում, մանաւանդ ճնճղական շրջաններում»:

Բաւական լայնախոհութեամբ կը վերաբերի նամակագիրը դասախօսներու հանդէպ որոնց ընթացքը մեծապէս տուն տուողն է իր տղոցմէն: Ան կ'ընդունի որ «երբեմն շատերը ստիպուած են «ձեռքի տակից» փող հանել». սակայն միւսներն են որոնք դինք մղած են գրելու. այն դասախօսները որոնք «"մանրուքներից" անցել են «տոլարի տիպլոմատիային», չարաշահելով նոյնիսկ «ընդունուած նորմաները»: Ինչպէ՞ս. նամակը կուտայ բացատրութիւնը. «մի շատ յայտնի ամպիոն ստուգարքի համար պահանջում է ոչ աւել -- ոչ պակաս 200 տոլար այսօրուայ «գնաղուցակով», իսկ ճնճղութեան համար միչեւ 300 տոլար»: Ի՞նչ կրնայ ընել անզօր ուսանող մը. զանգատի՞լ: «Գնա՛ ում կ'ուզես բողոքիր, տեբեանատի անկարող ու մեղսունակ հայեացքի տակ»: Ճարահատ երիտասարդը կ'առաջարկէ ուրեմն. «տեբեանատը ամէն ճնճղական շրջանի սկիզբին ամպիոնների «քարիֆը» թող կախ տայ հիմնարկի դրան վրայ որ բանից անտեղեակ ուսանողները սրան նրան չհարցընեն թէ ինչքա՞ն վճարեն»...:

Երկրորդ մէկըերումը նոյն թեման կը չօշափէ. Ա. Յովհաննեան գրած է «Գարուն»ի. «ասում են, իբր, որոշ արտօնեալ դիմորդներ չեն մասնակցում ընդունելութեան ճնճղութիւններին (փառէդ անսպառ լինի ամենազօր դրամ), բայց ստանում են իրենց ուզած նիշը: Հաւատս չի գալիս, բայց, դէ, ծուխը առանց կրակ կը լինի՞...»: Այս երկուքին բնական եզրակացութիւնն ալ կուգայ Վասակ Ք.ի տղերէն, երբ կը գրէ. «կնոջս վիրահատեցին ժիւնեէոլոժիական բաժանմունքում. վիրաբոյժը հինգ հազար ռուբլի է պահանջում. իմ երեք ամսուայ աշխատավարձն է»: Անկախութեան դաւաճանողի մեղքով ամբաստանե՞լ այս տղերուն հեղինակը իր վերջին անդրադարձին համար երբ կը գոչէ. «հէ՛յ, վա՞խ, թալանչի կոմունիստների բռնապետութիւն, երբ բժշկութիւնը գրեթէ անվճար էր...»:

Նոր ժամանակներու յուսաբեկութեան ուրիշ արձագանգ մըն ալ կուտայ Զ. Յովհաննիսեանի նամակէն առնուած պատասխիկը. ամենածանրը՝ որուն չատերս հանդիպած ենք հաւանօրէն մինչեւ այսօր: Այդ պատասխիկը կ'ըսէ. «երէկ մի ծեր մարդ անձնագիրը թողեց խանութում՝ երկու հացի դիմաց: Վաճառողը երեւի ծանօթ էր՝ համաձայնուեց: Ես ինչ օրի հասաւիք...»:

Բողոքարկուներու համեմատաբար նեղ այս նշումները աւելի ընդհանուր բնոյթ մը կը ստանան Գ. Յակոբեանի հարցումով. անոր դժգոհութիւնը ու սպասումը կը վերաբերին ոչ միայն իրեն, խնդրոյ առարկայ գործնեղով կառավարական վարչընթացը. ան կը հարցնէ. «վերջապէս ե՞րբ է մեր կառավարութիւնը մշակելու գործող ծրագիր, որպէսզի ոչ թէ մուրացիկի պէս ձեռքերս պարզեիք արտասահմանեան օգնութեանը, այլ մէջքերս շտկեիք՝ փոխ -- շահաւէտ համագործակցութեան յուսալի արդիւնքներով»:

Նամականիներէ այս ծաղկաքաղին մէջ կան տղեր ալ որոնք ո՛չ բողոք, ոչ ափսոսանք կը յայտնեն, այլ հետաքրքրութիւն մը կը ջանան զոհացնել. Սեդա Սարգսեանի հետաքրքրութիւնը յայտնապէս կը զեզերի տեղեկութեան ու բամբասանքի սահմաններուն մէջեւ: Արդարեւ, վերջերս ասկէ -- անկէ լուրեր կը հասնին թէ կարեւոր գումար մը դրպանելով կծիկը դրած է Արտաքին առեւտուրի նախկին նախարար՝ Եսայի Ստեփանեան ու կայք հաստատած Անգլիոյ մէջ. «ինչպէ՞ս»ները, «իրա՞ւ»ները տակաւին զոհացուցիչ պատասխանի մը չեն հանդիպած. հաւանաբար ոչ ալ պիտի հանդիպին, մինչեւ որ նորութիւններու յորձանքը մոռցնէ նախկին նախարարն ալ, տարած միլիոններն ալ իրենց մտերմութեան մէջ: «Ինձ ո՞վ կը բացատրէ թէ ինչ եղաւ Եսայի Ստեփանեանը, հարց կուտայ նամակագիրը. ճի՞շդ է որ տեղափոխուել է Անգլիա, տուն է գնել»: Այս տողերը լոյս տեսած են «Գարուն»ի Հոկտեմբերի թիւին մէջ որ հաւանօրէն լոյս տեսած է Նոյեմբերի ընթացքին. անկէ ի վեր արդեօք գտնուա՞ծ է մէկը -- պաշտօնական ոլորտէն կամ անպաշտօն - որ պատասխանելու պարտաւորութեան նմանող զգացում մը ունենայ ուղղուած հարցումին...: Ո՛վ գիտէ:

Բողոքի, ափսոսանքի, հետաքրքրութեան այս արտայայտութիւններով գրծուած պատկերը ինքնին նորութիւն չի բերեր, սակայն կը թելադրէ. չատ տեղին է առաջարկը որ նոյն սիւնակներուն մէջ կ'ըլլայ Արտակ Մարտիրոսեանի կողմէ, որպէս անուղղակի եզրափակում պատասխիկներով բաւածներուն. ան կը գրէ. -- «Առաջարկում եմ հիմնել հայ ժողովրդի դիմացկունութիւնն ուսումնասիրող գիտական հաստատութիւն: Դա անգնահատելի նպաստ կը լինի ողջ մարդկութեանը»:

Եթէ լուրջի առնուի առաջարկը, հաւանաբար մեծ յայտնութիւններու առջեւ կը գտնուի ամբողջ մարդկութիւնը. եւ վերջապահարար Հայաստան ալ կը չափի «երկնքի տակ բաց գիտաշխատող»ի մակդիրը, ներսին ու դուրսին գործակցութեամբ փակելէ առաջ «երկնքի տակ բաց թանգարան»ի հպարտահոթի չրջանը...:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՁԵԱՆ

ՊԱՏԱՔԻՆ

ԱՌՈՂՋՈՒԹԵԱՆ ՄԱՂԹԱՆՔՆԵՐ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻՆ

Լուրը այնքան արտառոց էր, որ որպէս անճաշակ կատակ տեղ չէր կրնար գտնել նոյնիսկ մեր թերթին «Փախո»ի բաժնին մէջ, եթէ ան մեզի ղրկուած չըլլար Christian International Solidarity-ի Ուաչինկթընի մասնաճիւղին կողմէ, որուն կեդրոնը կը գտնուի Լոնտոն:

«Պայքար»ի ընթերցողները մեզի հետ կարդացին հաւատալին -- անհաւատալին. հաւատալին այն էր, թէ անգլիական կառավարութիւնը որոշած է 250·000 թէ 350·000 սթերլին դումարի փոխարժէքով մարդասիրական օգնութիւն ընծայել Արցախի ժողովուրդին, դէթ նուազագոյն չափով եւ կարճատեւ չրջանի մը համար ամոքելու չորս տարիէ ի վեր խաչուող ազգաբնակչութեան ցաւերը: Նոր Տարուան նախօրեակին, այդ օգնութիւնը կըրնար նկատուիլ նաեւ կաղանդչէք մը, սիրուարար որքան նաեւ զտանդող՝ իր բարձրաւանդակի հողերուն եւ ազատութեան կառչող մարդոց եւ կիներուն, ծերերուն ինչպէս անչափահասներուն համար: Անգլիական դանձէն մեծ գումար մը պիտի չպակսէր այդ օգնութեամբ, սակայն վստահօրէն Անգլիոյ բարոյական դրամագլուխին վրայ դրական յաւելում մը պիտի ջլլար, մանաւանդ որ համաչափարհային կարմիր Խաչը նաեւ կամաւոր արձանագրուած էր օգնութիւնը հասցնելու կարօտեալներու ընտանիքներուն:

Ասիկա ներկայացման առաջին արարն է:

Երկրորդ արարը -- անհաւատալին -- իր մէջ կը խտացնէ ողբերգութիւն մը -- քաղաքական ճիւղաւորումներով:

Ամէն ոք իր մանկութեան առաջին օրէն դիտէ թէ Կարմիր Խաչը ամէն տեղ է, ուր կայ մարդկային դժբախտութիւն մը. ան ներկայ է պատերազմներու, արհաւիրքներու պարագային, կամ թէ ձիւնի ու փոթորիկի մէջ, միշտ իր դիտառատ ձեռքը երկարելով բոլոր տառապեալներուն, առանց ցեղի խորութեան: Ան նոյնիսկ այսօր կը գտնուի Իսրայէլի սահմանամերձ չրջանին մէջ, իրենց տուներէն եւ հայրենիքէն աքսորեալ վրանարնակ Պաղեստինցիներու օգնութիւն ընծայելու: Ան տարուան չորս եղանակներու «կաղանդ Պապա»ն է, միշտ քաջառողջ, կայտառ, առանց ազդուելու ձիւնէն ու մրրկէն, առանց երբեք պակ առնելու ու հարբուխ բռնուելու...:

Ահա այդ մշտադալար օգնութեան կազմակերպութիւնը Արցախի հարցով չափազանց ինքզինք վատահողջ զգացած է: Անգլիական Կարմիր Խաչը կառավարութեան յայտնած է, թէ ի վիճակի պիտի չըլլայ Արցախի մարդասիրական օգնութեան ծառայել, «առողջական պատճառներով» (Health reasons):

Անգլիացիները ճանչցուած են որպէս վարպետ՝ քաղաքական եւ դիւանագիտական բառերու նրբին գործածութեան մէջ: Սակայն այս անգամ անգլիական Կարմիր Խաչի պատասխանատուները իսկապէս հիւանդ պէտք է եղած ըլլան (արցախեան հիւանդութիւն), այդքան կոպիտ սուտի մը դիմելու համար: Ի՞նչ է հիւանդութիւնը: Ազգային եւ միջազգային բարեսիրական կազմակերպութիւն մը կը հիւանդանա՞յ երբեք:

Ամէն ինչ յստակացաւ, երբ անգլիական կառավարութիւնը իր կողմէ մերժեց Քրիստոնէական Միջազգային Համակարգութեան կամաւոր դիմումը՝ ստանձնելու Կարմիր Խաչին պաշտօնը: Մերժումի որպէս ջախջախիչ պատճառ ցոյց տրուեցաւ Համակարգութեան «կողմնակալ»ութիւնը, այսինքն՝ կազմակերպութիւնը քիչ մը չա՛տ քրիստոնէասէր է, եւ հակիրճ՝ Արցախի Հայութեան:

Ճիշդ է, որ քաղաքականութիւնը ... այն է՝ ինչ որ դիտենք, ու անոր բարոյականը չատ բարձր չէ փողոցի մակարդակէն. այսուհանդերձ, ամէն չնականութիւն, սիճիզմ, իր օրէնքները ունի միջազգային կեանքին մէջ: Հոս այդ անբարոյութեան ... բարոյագիտութիւնն ալ ոտնակոխուած է:

Նոր Տարուան առթիւ, առողջութեան եւ արագ ապաքինման մաղթանքներ կը ներկայացնենք անգլիական Կարմիր Խաչին, յուսալով որ չուտով կը բուժուի իր քաղաքական ախտէն: Որպէս դեղատոմս իրեն կ'առաջարկենք, որ քիչ մը աւելի մտերիմ յարաբերութիւններ հաստատէ Կարմիր Մահիկին հետ: Իսկ անգլիական կառավարութեան, Ալպիոնի այդ իսկապէս ծերացած առիւծին, կը մաղթենք քիչ մը աւելի ուժ իր կմոտած թաթերուն, մտքի աւելի պայծառութիւն ու մանաւանդ՝ իր նախկին հնարամտութիւններէն հիւլէ մը՝ վայրկեան մը առաջ Արցախ առաքելու համար իր մարդասիրական օգնութիւնը,

Գ. Ք.

Դեկտեմբեր 26

ՉԵՐՆՈՄԻԴՐԻՆԻ ԴԺՈՒԱՐԻՆ ԱՌԱՔԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Ռուսաստանի նոր վարչապետը ընտրելեցաւ բաւական սուր պայքարով մը. ներփոխանութեան նախասիրութիւնը կեդրոնացաւ նախ Եուրի Սքոքովի վրայ որ Յունիսին հիմնուած Ապահովութեան Խորհուրդին քարտուղարն է: Ելցին չվերացուց այս ընտրութիւնը, մինչ իր թեկնածուն է. կայսրը երրորդ տեղը կը դրաւէր: Նախագահը ուրեմն, համաձայնեցաւ Չերնոմիդրինի ընտրութեան, պաշտպանելով այն թէզը թէ Սքոքով արդէն կարեւոր պաշտօն մը ունի պետական նուիրապետական կարգերուն մէջ:

Այս հանդրուանէն առաջ Ելցին փորձած էր այն տպաւորութիւնը ստեղծել որ ոչ մէկ կերպով պիտի դիջի Կայսրի թեկնածութենէն. սակայն իր չանքերը արձադանգ չգտան ոչ երեսփոխանական չրջանակին մէջ ոչ ալ ժողովուրդին մօտ: Թերեւս որոշ ազդեցութիւն ունեցած է Արտաքին նախարար Կոզիրեւի մէկ յօդուածը ուր կը խօսուէր ընդդիմադիր երեսփոխաններու կողմէ պետական հարուածի մը պատրաստութեան մասին: Հարցը այն էր որ կառավարութեան ուղղուած նոյնիսկ չափաւոր քննադատութիւններու հեղինակները կ'ամբաստանուէին համաչափ ամբողջատիրութիւնը վերահաստատելու մեղքով. ատիկա ըստեղծած էր տրամադրութիւն մը որ կայտարի անկումին մէջ կը տեսնէր ժողովրդավարութեան վախճանը:

Իրականութեան մէջ եղածը նման էր Լանտսպէրգիսի կատարած ընտրապայքարին, սակայն Լիտուանիոյ նախագահը սուղ վճարեց այն փորձառութիւնը թէ մեծ բանի չի ծառայեր համամասնաւորութեան ուրուականով սպառնալ չահելու համար ընտրութիւնը երբ երկրին մէջ դրամին արժեզրկումը հասած է 2000%-ի եւ ապրուստի մակարդակը ամէն օր անկում կ'արձանագրէ:

Նոր վարչապետին կը սպասեն լեռնակուտակ դժուարութիւններ. պէտք է սանձել դրամահոսքը, արտադրութեան անկումին արդելք ըլլալ: Իր նպատակները միայն ծանօթ է այն պարագան որ կայտար առաւել զարկ պիտի տայ ազգային ճարտարարուեստին, քան արտահանման գործակցութեան վրայ հիմնուած ձեռնարկներու որոնց մեծ մասը չհադիւտական նպատակներ կը հետապընդեն: Պիտի կազմակերպէ նախանձիթի ծրագրուած բաշխում մը որպէսզի զործատուներու աշխատանքը չկտրի ու օգակայանները վառելանիւթի պակասով չանդամալուծուին: Ան կ'ուզէ նաեւ նեցուկ կանդնիլ տադնապէն ամէնէն աւելի տուժածներու խաւին, որպէսզի բնակչութեան աղքատացումը վերջ գտնէ: Կը խոստանայ տակաւին պայքարիլ կաշառակերութեան դէմ. խոստում մը որ հազար անդամ կրկնուած, տակաւին հազուագիւտօրէն յարգուած է: Չերնոմիդրինի դալուստով տակաւին անտեսական ծրագիր մը հրապարակուած չէ. բայց վերջ տրուած է, գոնէ առժամաբար, Ելցինի ու Խորհրդարանին հակասութեան: Մրրկի հարցը հոն է որ ան պիտի յաղթո՞ անտեսական իսկական վերականգնում մը պարգեւել երկրին:

Ա. Թ. Թ.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՏՄԱԿԱՆ
ՀԱՅ ՄԱՐԴՈՒ ԱՆՀԱՏ ՊԱՀԱՆՋ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԱՇԱՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԱՇԱՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԱՇԱՐ

ԱՎԱՒ

ԴՈՒՔԸ ՕԶՈՒՆ

Տիկին Ընդ ուրախ դառն դառ էր ծնունդը։ Դուք ոչինչ չեք հասկանար, ասելիքը ինչ է, եթե չգիտեք, որ տիկին Ընդ ամուսնացել էր ոչ թե սիրելի մարդու հետ, այլ ուրիշի, որ ինքն էլ չէր սիրում։ Ամուսնացել էր, որովհետև ծնողները ստիպել էին, որովհետև ամուսնանալ էր պետք, որովհետև ամուսնանալ էր հարկավոր։ Ամուսնացել էր, որովհետև ամուսնանալ էր հարկավոր, որովհետև ամուսնանալ էր պետք, որովհետև ամուսնացել էր ոչ թե սիրելի մարդու հետ, այլ ուրիշի, որ ինքն էլ չէր սիրում։ Եվ ահա ծնունդը։ Ինչ ուրախ ծնունդ, ինչ ուրախ ծնունդ, ինչ ուրախ ծնունդ։ Ծնունդ, որ ինքնին ուրախություն է, ուրախություն, որ ինքնին ծնունդ է, ուրախություն

(Շար. Ա. Էջէճ)

Քլինթըն որոշած է 12 տարեկան իր աղջիկը մանաւանդ վարժարան դնել (60 հազար Ֆրանք տարեկան) մինչ իր ամբողջ ընտրապայքարի ընթացքին հանրային դպրոցի դովքը հիւսած էր: Յարդ, հանրային դպրոց կը յաճախէր Լիթըլ Ռոք, բայց, Քլինթընները կ'արդարացնեն իրենց ընտրութիւնը այն մտավախութեամբ որ Ասպինկթընի կրթական դրութիւնը բիրտ ուժի, թմրեցուցիչի չհատատակութեան, միջակ ուսումի համբաւ կը վայելէ:

ՆՈՒՐԻԵՎ պիտի թագուի Երեքշաբթի, Յունուար 12-ին, Սէնթ Ժընըվիէվ Տէ Պուայի ռուսական դերեզմանատունը, ըստ իր փափաքին: Նախապէս քաղաքային արարողութիւն մը տեղի պիտի ունենայ Փարիզի Կառնիէ Պալատը (Օփերա): Դամբանականը պիտի խօսի Ճէք Լանկ: Կտակը դեռ չէ բացուած (չատ հարուստ էր, քանի ամէնէն «սուզ» պարոնն էր), բայց արդէն իսկ ծանօթ է որ նախատեսած էր Հիմնարկ մը ստեղծել պարի եւ բժշկական ու դիտական հետազօտութեան ի նպաստ:

ՃԱՇ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉ-ի Սեւրան Լիվրիի «Տիրուհի Մխիթարեան» մասնաճիւղը Նոր տարուան առաջին ճաշը կը կազմակերպէ ի նպաստ իր դպրոցին:

Շաբաթ, Յունուար 16, ժամը 20·30-էն սկսեալ

17, rue Charles Péguy, Livry-Gargan

Տեղերը սահմանափակ ըլլալով կը խնդրուի անպայման հեռաձայնել՝

Տիկին Կապենց
42 -- 36 -- 48 -- 88
Տիկին Խլօյեան
43 -- 83 -- 92 -- 75

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ ԿՈՉԸ

ՍԻՐԵԼԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑ,

Ահաւասիկ անգամ մը եւս ձեր սրտերուն դուռները ապ կ'առնենք.

Նոր Տարուայ եւ Ս. Ծնունդի առթիւ մեր ջերմ օճախներուն մէջ կաղանդ պիտի ոճնենք, Ծնունդ պիտի ոճնենք, պիտի ուրախացնենք մեր սիրելիները, պիտի պոհանանք.

Հայաստանի եւ Արցախի մեր եղբայրներուն եւ քոյրերուն, մեր սիրասուն ժառանգներուն կեանքի աննկարագրելի պայմանները նկարագրել դժուար է եւ սիրտ կ'արիւնէ.

Ըսե՞լ որ նորածիններէն կը մահանան ցուրտէն սովահար

Ըսե՞լ որ կոտոշ ազատամարտիկներ ցնցոտիներով կը ճակատին թշնամիին դէմ

Ըսե՞լ որ դաղթական Արցախցին տաք ապուրի համբ արդէն մոռցեր է,

Թէ ոչ՝

Ըսել, որ օդնենք Արցախին, Հայաստանին որ քիչ մը եւս տոկայ,

Որ հայու օճախը չմարի,

Որ դաղթականը տուն դառնալու յոյսը չկորսնցնէ,

Որ ազատամարտիկը հերոսաբար պաշտպանէ հայրենի տունը,

Տանք անոնց մեր հոգիներու ջերմութիւնը, լայն բանալով մեր սրտերու պատուհանները,

Օգնենք Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչին որպէսզի ան կարենայ այս ծօնական օրերուն ուխտանոցել ափ մը անուռդ, պուտ մը ջերմութիւն եւ տոկալու յոյս.

Ուղարկեցէք ձեր չէքերը՝

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչին
CBAF — Opération Arménie
17, rue Bleue, 75009 PARIS

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
33, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55835
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԹԻՒ

Վիլլէօրպան. -- Տիկին Մարի Գալուստեան 300 Ֆրանք ի յիշատակ Շաւարշ Միսաքեանի՝ «Վարպետը» զոր լաւ ճանչացած է:

***

Օրմէյսոն. -- Պր. Գր. Ռահանեան 200 Ֆր.:

***

Օշ. -- Տէր եւ Տիկին Մ. Համբարձումեան 200 Ֆր.:

15e ANNIVERSAIRE
DE LA CHORALE
SAHAK-MESROP
en hommage à Wardan SARXIAN
Vendredi 22 Janvier à 20h45
ABBAYE SAINT-VICTOR
sous la direction de
KHATCHIG YILMAZIAN

EMMA PAPIKIAN
Soliste de l'Opéra d'Erevan

Au piano
JULIETTE YILMAZIAN

Solistes de la Chorale
Eva Artinian
Vartouhi Minassian
Antranik Minassian

Réservations : Cathédrale Arménienne
91. 77. 84. 70

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՏԷՆ

Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցին ստացած է. -- Փոխան Ծաղկեպսակի Գալուստ Հարությեանի մահուան առթիւ. --

Առաքել Հարությեան Եկեղեցիին 5·000, Ալթիթիւտին 2·500, Ժաֆ-ին 2·500, Սահակ -- Մեսրոպ երդչախումբին 1·000 Ֆր., Հայկ Հարությեան Եկեղեցիին 2·500, Ժաֆ-ին 2·500, Ալթիթիւտին 5·000 Ֆր., յետ մահու Գալուստ Հարությեան Եկեղեցիին 2·500, Ղարաբաղին 2·500, Ալթիթիւտին 2·500, Ժաֆ-ին 2·500, Գուշումճեան Եղբարք Ռոժէ եւ Միշէլ Եկեղեցիին 1·000, Վարդան Մանուկեան Ղարաբաղին 2·000, Եկեղեցիին 300, Հայաստատ Մխիթեան Ղարաբաղին 1·000, Եկեղեցիին 200, Սեբաստացիներու Միութիւն 200, Հայկ Ոսկերչատան պաշտօնէութիւն Եկեղեցիին 600, Ռոպէր Ազիլաղեան Ժաֆ-ին 500, Սամուէլ Զարուկեան Եկեղեցիին 500, Ս·Օ·Ս· -- Ամմինիին 500 Ֆր., Մինասեան Եղբարք Եկեղեցիին 500, Վարդան Մկրտիչեան Եկեղեցիին 500, Ս·Օ·Ս· -- Ամմինիին 500, Երուանդ Հարությեան Եկեղեցիին 500, Ալթիթիւտին 500, Ֆիլիփ Սահակեան Պարսամեան Դպրոցին (Նիս) 500, Եկեղեցիին 500 Ֆր.:

(Շար.)

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՏ 7

Մարսէյլի Ս. Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ Տիկնանց Յանձնախումբի կազմակերպած մեծ մայրերու եւ մեծ հայրերու յարգանքի օրը:

***

Մարտ 20, Կապոյտ Խաչի Առնուվիլի տարեկան պարահանդէսը -- բացառիկ անակնկալ:

Մանրամասնութիւնները յետագային:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Ընկերք Խորէն Ուլուսեան, իր եղբօր՝ Յովսէփի մահուան 12-րդ տարելիցին իր հարցին Ազնիւի մահուան 2-րդ տարելիցին եւ կնոջ Ազնիւ Ուլուսեանի մահուան 8-րդ տարեդարձին առթիւ իր չատ սիրելի «Ցառաջ»ին կը նուիրէ 300 Ֆր.:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Արաքսի Տրէզեանի կսկծալի մահուան առթիւ Տատեան ընտանիքը 500 Ֆր. կը նուիրէ «Ցառաջ»ին փոխան ծաղիկի:

***

Տիկին Հայկուհի Շալճեանի մահուան առթիւ, Տիկին Բարուհի Փափազեան 200 Ֆրանք կը նուիրէ «Ցառաջ»ին:

G. Dalaras chante pour Chypre avec G. Moustaki

Grand Concert au Palais des Congrès
de Paris
le 20 Janvier à 20 heures

COMMUNIQUÉ

Le grand chanteur grec *Georges Dalaras*, en collaboration avec le grand artiste épris de liberté et de justice *Georges Moustaki*, présente le 20 Janvier un grand concert au Palais des Congrès de Paris, avec la participation de *Dimitra Galani*, de *Charis* et *Panos Catsimichas* et de *Michalis Christodoulides*.

Ce concert ne sera pas seulement un grand événement musical, un grand soleil méditérranéen sur le ciel parisien, mais aussi une occasion de sensibiliser davantage le public français sur la perpétuation du problème de Chypre et plus particulièrement sur la nécessité impérieuse d'agir pour la protection du patrimoine culturel hellénique et chrétien du pays qui est en péril dans la partie de Chypre occupée par l'armée turque depuis plus de dix-huit ans, en dépit de la condamnation universelle. La Turquie essaie d'en déraciner non seulement la présence physique millénaire grecque mais aussi toute trace de cette présence et de cette histoire. C'est pourquoi la protection du patrimoine culturel de Chypre, composante essentielle du patrimoine de l'Europe et de l'humanité dans son ensemble est une mission très urgente.

Tous les bénéfices du concert iront à Chypre afin de soutenir les efforts pour récuperer des antiquités et des œuvres d'art illégalement exportées de la partie occupée.

Georges Dalaras occupe depuis plus de vingt ans une place à part sur la scène musicale. hellénique. Son répertoire est très varié et va de la musique populaire et du rebetiko à la balade, la chanson engagée et la variété mais toujours avec une grande exigence de qualité. Il a chanté, entre autres, des œuvres de Theodorakis, Hadjidakis, Xarchacos, Marcopoulos, Moustaki et Christodoulides. Il a aussi chanté dans plusieurs films de Théo Angelopoulos sur des musiques de Eleni Karaïndrou.

Georges Moustaki qui vient de sortir son nouveau disque «Méditerranéen» n'a pas besoin d'être présenté.

Dimitra Galani est dotée d'une voix exceptionnelle et très sensible. Elle fait partie de la même génération de chanteurs que *Georges Dalaras*. Elle a commencé sa carrière avec *Moutsis* et *Hadjidakis* et a suivi une voie assez similaire à celle de *Dalaras*.

Les frères *Panos* et *Charis Catsimichas* sont à la fois auteurs-compositeurs, et chanteurs de leurs chansons. Ils appartiennent à la nouvelle génération d'artistes, très prometteuse avec un répertoire composé essentiellement de balades avec des musiques inspirées des racines de la musique grecque, très sensibles, avec des paroles très soignées et d'une grande poésie.

Michalis Christodoulides est un compositeur chypriote établi en Grèce. Il a travaillé, entres autres, sur la musique épique et populaire de Chypre et a mis en musique des poèmes de poètes chypriotes.

Ս· ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Զորեքշաբթի Յունուար 13, ոճն է Աւուանակոչութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի: Այս առթիւ Լիոնի Ս· Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝
ԻՍԱՀԱԿ ՔԱՀԱՆԱՑ ՀԷՔԻՄԵԱՆ

Պատարագի աւարտին Եպիսկոպոսարանին Տնօրհնէքը կը կատարուի:

Ս· ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ. --

Յունուար 14, ոճն Ծննդեան Սրբոյն Յովհաննու կատարեալին:

Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

Պատարագի աւարտին՝ Հոգեհանգիստ կը կատարուի՝ եկեղեցասէրն բարեբար՝ Աղեքսանդր Մանթաշեանի եւ Մանթաշեան ընտանիքի ննջեցեալներուն համար:

ԹԷՕԱՍԵՂԱՆ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի «Արշալոյս Թադէոսեան» մասնաճիւղը կազմակերպած է թէյասեղան մը, Յունուար 17, ժամը 15-էն սկսեալ Հայ Մշակոյթի տան մէջ
17, rue Bleue, 75009 Paris

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի տան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները. --

Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Փափազեանէ 100 Ֆր. Օր. Ալիս Գազանճեանէ 400 Ֆր., եւ Այրի Տիկին Պերճուհի Պաղտասարեանի մահուան առթիւ, Պուրչեան ընտանիքէ 1000 Ֆր., Խիւսաւերտեան, -- Վարդանեան, -- Գարակիւլեան ընտանիքէ 1·500 Ֆրանք:

Appel urgent d'aide à l'Arménie

La situation de l'Arménie est alarmante. Privé de nourriture, de médicaments, d'électrcité, de chauffage, confronté à une inflation galopante, le peuple d'Arménie est à bout de souffle.

En ces jours de fêtes, chacun d'entre nous se doit de penser à ceux qui souffrent, en particulier les enfants, les personnes âgées et les derniers réfugiés du Karabagh, lesquels vivent dans une situation de complet dénuement.

Pour leur venir en aide, l'U.G.A.B. organise un envoi personnalisé, à raison d'un colis par famille. Avec un don minimum de 100 francs, une famille d'Arménie recevra un colis contenant:

— *Farine*
— *Sucre*
— *Riz*
— *Pâtes*
— *Huile*
— *Haricots secs*
— *Bouillon*
— *Thé*

Un délégué de l'U.G.A.B. accompagnera les colis pour les distribuer sur place. Un reçu portant la signature et l'adresse de la famille réceptrice du colis sera délivré à chaque donateur. Celui-ci recevra autant de reçus que son don sera multiple de 100 F.

Nous comptons sur votre générosité pour envoyer le plus grand nombre de colis possible !

Libellez vos chèques à l'ordre de *U.G.A.B. — Arménie Nouvel An*
11, *Square Alboni*, 75016 *Paris*

Pour tous renseignements, veuillez contacter M. Khatchik Martirossian au 45. 20. 03. 18.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ — ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՀԱՄԱԶԱՅՆԱԳԻՐ

ԿԱԶՄ ՄԻՇՏ ՓԻՉ Է

Երեքշաբթի առաւտ (Յունուար 12) Հայաստան հասած կազմը 4 միլիոն 600 հազար խորհրդ մեթր էր միայն, ինչ որ անչուշտ քիչ մը աւելի տագնապալից կը դարձնէ կացութիւնը։

***

Երկուշաբթի, Յունուար 11-ին, Մոսկուայի մէջ ռուս եւ հայկական համաձայնագիր մը ստորագրուած է երկու վարչապետներու Չերնոմիրդինի եւ Ս. Յարութիւնեանի միջեւ։ Այս համաձայնագիրը դիտա - թէքնիք եւ բարձրագոյն ուսման մարզերու գործակցութեան կը վերաբերի։ Նախքան համաձայնագրին ստորագրութիւնը, երկու նախարարապետները դլուխ դլխի կէս ժամուան խօսակցութիւն մը ունեցած են, իսկ երկու պատուիրակութիւնները (հայկականը կը դլխաւորէր Լեւոն Տէր - Պետրոսեան) շուրջ մէկուկէս ժամուան ընթացքին, ծեծած են բազմաթիւ հարցեր, դլխաւորապար ուժանիւթի հայթայթման վերաբերեալ։ Չերնոմիրդին պատասխանելով ԹԱՄ-ի թղթակիցի մը, ըսած է թէ խօսած են այն միջոցներուն մասին որոնք պէտք է իւ գործ դրուին ապահովելու համար Հայաստանի ուժանիւթի հայթայթումը (ծանօթ է որ Մոսկուա Հայաստանի պատկանող մազութ ունի որ պէտք է փոխարինուէր կազով)։ Ռուսաստանի վարչապետը յայտարարած է. — «Հայաստան տաժանելի կացութեան մատնուած է եւ Ռուսաստան պիտի ջանայ գործադրել իր յանձնարարութիւնները, որպէսզի Հայաստան անցընէ այս դժուար շրջանը»։

Յունուար 11-ին, կրակոցները չարունակուած են Գորիսի եւ Կապանի շրջանը։ Մինչեւ Յունուար 12-ի վաղ առաւօտը յարձակումներ եղած են նաեւ Ղարաբաղի Մարտունիի շրջանի կարմիր Շուկայի վրայ։ Վիրաւորներ կան, բայց, առոյգ տուեալներ դեռ չկային, երբ կը խօսէինք Երեւանի հետ (Երեքշաբթի, տեղւոյն ժամով 11·15)։

***

Մեծն - Բրիտանիոյ լորտերու ժողովի փոխ - նախագահուհի Քարոլայն Քոքս 11-րդ անդամ ըլլալով Ղարաբաղ դացած է եւ Յունուար 9-ին մամուլի ասուլիս մը տուած է այդ առընչութեամբ։

Տիկին Քոքս հետը տարած է 50 թոն անհրաժեշտ ապրանք։ Ըսած է թէ այս անդամ Ղարաբաղը համեմատաբար հանդարտ դտած է։

Անդրադառնալով Պուշ - Ելցին միացեալ յայտարարութեան, Ղարաբաղի Պաշտպանութեան պետական Կոմիտէի նախագահ՝ Ռոպէր Քոչարեան, Յունուար 11-ին կատարած իր յայտարարութեան մէջ նշած է որ այդ գործընթացը արդիւնաւէտ կ'ըլլայ միայն այն պարագային, երբ կռուող կողմերը պատրաստ ըլլան ուղղակի բանակցելու։ Հարցի լուծումը, ըսած է, պէտք է հիմնուած ըլլայ Ադրբէջանի եւ Լեռնային Ղարաբաղի իշխանութիւններու միջեւ երկխօսութեան վրայ։

***

ՓԱՐԻԶԻ ԴԵՍՊԱՆԱՏՈՒՆԸ

Վերջին շրջանին տեղի ունեցած հանդիսութեան (Հոթէլ տը Վիլ, Նոյեմբեր 19) առանձին խօսակցութեան ընթացքին Ժ. Շիրաք խոստացած էր Վահան Փափազեանի դիւրութիւններ ընծայել դեսպանատան վայրի մը համար, Փարիզի մէջ։ Ի վերջոյ, Յունուարի սկիզբը Փարիզի քաղաքապետի դիւանագիտական խորհրդատուին՝ Փ. Լըլուչի եւ Վ. Փափազեանի միջեւ բանակցութիւններէ ետք, Փարիզի քաղաքապետարանը տրամադրելի (վարձու) յարկաբաժին մը գտած է Փորթ տը Սէն Գլու, որու պաշտօնական բացումն ալ կատարուի, հաւանաբար Փետրուարին։

Այս մասին ալ մանրամասնութիւններ կուտանք քանի մը օրէն, երբ Պր. Վահան Փափազեան վերադառնայ Երեւանէն։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍԱՏՏԱՄ ՀԻՒՍԷՅՆ չարունակելով ապարէպ կարդալ Միացեալ Ազդերու կազմակերպութեան եւ Ամերիկացիներուն երկրորդ անդամ ըլլալով 24 ժամուան ընթացքին, 300 Իրաքցի զրկեց Քուէյթ ռոնք ՄԱԿ-ի ուժերու քիթին տակ քանի մը թոն զինամթերք առին տարին։ Ամերիկացիք վոչ ըրին ՄԱԿ-ի եւ Յունուար 11-ին, Ապահովութեան Խորհուրդը վեց ժամուան նիստէ մը ետք բանաձեւ մը քուէարկեց ուր կը դատապարտէ Իրաքը եւ կը հրաւիրէ որ վերադարձնէ առած տարած բոլոր դէնքերը։ Պաղտատի իշխանութիւնները կը պնդեն որ առնուած են ինչ որ իրենց կը պատկանի։ Ամէն պարագայի մէջ, Ծոցի պատերազմէն ի վեր ամենալուրջ միջադէպն է եւ ընտրուած վայրն ալ դիպուածի հետեւանք չէ։ Աբդարեւ Իրաքի եւ Քուէյթի միջեւ գծուած նոր սահմանը որ կը զրկէ Իրաքը ծովի վրայ դուռ մը ունենալէ եւ քանի քարիւղահանքէ, խստօրէն դատապարտուած է Պաղտատի կողմէ։ «Լիպերասիոն» հարցաղրոյց մը հրատարակած է (Յունուար 12) ամերիկացի իրաքագէտի մը հետ, որու մէջ ան կը բացատրէ թէ այս ամբողջը հետեւանք է ամերիկեան քաղաքականութեան սխալներուն։ Միացեալ Նահանգները Իրաքի նկատմամբ քաղաքականութեան չունեցան եւ քաղաքականութեան այդ բացակայութիւնը Ծոցի պատերազմէն ի վեր։ Ան նպէս կարծուեցաւ որ եթէ նոյնիսկ չտապալի, Սատտամ Հիւսէյն տկարացած պիտի ելլէ եւ ուզէ չուզէ պիտի ենթարկուի։ Ս. Հիւսէյն մէկ իշխանութեան գլուխն է եւ պարտած ալ չի զգար ինքզինք։

ՌՈԼԱՆ ՏԻՄՄԱՅԻ համարձակ յայտարարութիւնները ինչ կը վերաբերի Փըրանական զինեալ միջամտութեան մը Պոսնիա, բաւական իրարանցում ստեղծեցին եւ Ֆրանսայի քաղաքական շրջանակներն իսկ ստիպուեցան պէտմղ մը դնել ի հաշիւ Սրտաքին նախարարին որ Յունուար 11-ին Ուաշինկթըն էր։ Ժոքս ըստիպուեցաւ ըսել որ Տիւմայի խօսքերը սխալ մեկնաբանուած են, Պութրոս Ղալի հրաւիրեց Ֆրանսա միայն ՄԱԿ-ի շրջանակին մէջ գործելու, Պէրէկովուան իսկ հրաւէր կարդաց՝ «պաղարիւնութեան երբեմն թեթեւ կերպով կը խօսուի պատերազմի մասին, թող ամէն մէկը իր պայծառատեսութեան տէր մնայ»։ Պոսնիոյ Սերպերն ալ ապառնացին հակազդելու եթէ որեւէ զինեալ փորձ ըլլայ արգելափակման կայանները ազատելու։ Ընդհանուր ձեւով չատ անխոհեմ կը նկատուի Ռ. Տիւմայի յայտարարութիւնը որ կրնայ նաեւ ցաւալի հետեւանքներ ունենալ արգելափակուածներուն համար։

ՄԱԿ-ի ընդհ. քարտուղարը որ Պոն գացած էր Յունուար 11-ին զօրք ուղեց վարչապետ Ֆոկէյն։ Այս վերջինը, սակայն, չի կրնար ընթացք տալ դիմումին, որովհետեւ գերմանական Սահմանադրութիւնը արդելք է ծառայելուն։ Նախ, պէտք է սահմանադրական փոփոխութիւն կատարել եւ Գերմանացիք շատ «տաք» չեն։ Պութրոս Ղալի ալ կը սպառնայ ՄԱԿ-ի ոչ մէկ կազմակերպութիւն հաստատել Պոն, եթէ գերման զինուորները չմասնակցին Միացեալ Ազդերու գործողութիւններուն։

ՏԱՃԻԿՍՏԱՆի համայնավարամէտ ղեկքերը լայնածաւալ արշաւանքի մը ձեռնարկած են զինաթափ ընելու համար ապստամբները, իսլամ - դեմոկրատ հակակշռի ներքեւ, Պամիրի «անկատողականն» շրջանը։

ՈՒԶԲԵԿՍՏԱՆԷն տարեկան 50 հազար ռուսախօս կը մեկնին 1989-էն ի վեր։ Կը թուի որ այնքան անկախութեան հռչակումը չէ պատճառը, որքան ուղբեկ լեզուի հաստատումը որպէս պաշտօնական լեզու։ Բնակչութեան (2,2 միլիոն) դեռ 26%-ը Ռուս է։ Տաշկենտցի տարեց ռուս կին մը կ'ընդունի սակայն թէ «կարելի է դէմ ըլլալ պարտադիր ուղբեկացումի մը, բայց մենք՝ Ռուսերս պատասխանատու ենք չրջանին մէջ գործուած քաղաքական բազմաթիւ սխալներու»։

ԹՈՒՐՔԻՈՑ մէջ 50 հազար հանքագործներ գործադուլի պիտի դիմեն Յունուար 15-էն բողոքելու համար խօսակցութեանց ընդհատման դէմ։ Այդ բանակցութիւնները կը վերաբերէին հաւաքական երկամեայ պայմանագրութեանց նորոգման 75 հազար բանուորներու համար

ԻՏԱԼԱԿԱՆ տասնեմեակ քաղաքներ անչնչելի դարձած են։ Յունուար 11-ին, կառքերու երթեւեկը արդիլուեցաւ քանի մը ժամ Միլանօ, Հռոմ եւ Թրիէսթէ։ Ֆիբրէնցէ բոլորովին արգիլուած է կիրակիէն ի վեր։ Թորինօ, Պոլոնեա, Պոլցանօ, Վառեզէ, Մոնտէնա, Պառի եւ Նափոլի յատուկ դրութիւն մը ստեղծուած է, կարգով երթեւեկներու համար։

ԹՈՒՐՔԻՆ ՆԵՐՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

Թուրքիոյ Ներքին նախարարը Իսմէթ Սէզկին «Թուրք հաւաքականութիւնը 2000 թուականին պատրաստելու միութեան» ասուլիսին ըսելէ ետք թէ Թուրքիա Ի.Ա. դարը կը սկսի որպէս յարգարժան, հզօր ու մեծ պետութիւն մը, ներքին դլխաւոր հարց նկատած է ահաբեկչութիւնը եւ դրամահոսքը։ Խօսելով ահաբեկչութեան մասին, Սէզկին կեդրոնացած է փքր քրտական զինեալ կազմակերպութեան վրայ, զայն նկատելով հայկական ահաբեկչութեան յաջորդած քայլ մը որ առընչուած է հայկական խոէալին ու կազմակերպութիւններու։ Այս նշումները իրեն եղրակացնել կուտան թէ Թուրքիա Սեւրի դաշնագիրը վերակենդանացնելու չանքերու դէմ յանդիման կը գտնուի ու փքր-ի հարաւային եւ հարաւ - արեւելեան Անատոլուի մէջ տարած գործունէութիւնը կը միտի բաժան բաժան ընել երկիրը։ Ի. Սէզկին ըսած է նաեւ թէ յիշեալ կազմակերպութիւնը կը ջանայ ահաբեկչական գործունէութիւնը ծաւալել նաեւ մեծ քաղաքներու մէջ։

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԹՈՒՐՔԻԱ՝ ԿԱՄՈՒՐՋ ԵՐԿՈՒ ԱՇԽԱՐՀՆԵՐՈՒ

Աշխարհի նոր կարգուսարքը արեւելք - արեւմուտք համայնապատկերին մէջ ցայտուն տեղ մը տուած է Թուրքիոյ։ իր բոլոր ժխտականներով ան կը հանդիսանայ առաւել ուշադրաւ երկիրը որ իր վրայ կը կեդրոնացնէ ակնկալութիւններ ու բազմակողմանի նախաձեռնութիւններ։

Ուշադրաւ է նախ տնտեսական վերելքի թափը։ գործի մարդիկ կան ու ընկերութիւններ որոնք կ'աշխատին Փարիզի, Լոնտոնի, Ֆրանքֆուրթի ու նաեւ Մոսկուայի, Աշխապատի հետ։

Երբ խօսքը կը վերաբերի Արեւմուտքի հետ յարաբերութեան, առաջին մակարդակին վրայ կը յայտնուի Եւրոպայի Հասարակապետութեան մաս կազմելու հարցը։ 1987-ին անդամակցութեան Թուրքիոյ պաշտօնական դիմումը երկու տարի ետք քաղաքավար մերժումի մը արժանացաւ. նոյն տարին արեւելեան ճակատի վերադիմումով ՕԹԱՆ բաւական բան կորնցուց իր կարեւորութենէն։ Նոր տարածքներ բացուեցան Կովկասի ու Կեդրոնական Ասիոյ մէջ։ Այս վերջին շրջանին մահմետական երկիրները չեչտեցին Թուրքիոյ կարեւորութիւնը, քանի որ ան եղաւ սահմանադիծը Եւրոպայի ու Ասիոյ միջեւ։

Անդարա ներքին դլխաւոր հարցին՝ քրտական խնդրին մէջ վայելելով հանդերձ արեւմուտքի՝ Միացեալ - Նահանգներու եւ Եւրոպայի նեցուկը, չի յաջողիր Հասարակապետութեան մաս կազմելու դաշտփարը ընդունիլ տալ։ Գերմանիա յատկապէս քաջալերը չի կանդներ ան որ։

Այս պայքարին մէջ կարեւոր ժխտական ազդակ մը կը նկատուի կրօնական հաստմներու չեչտումը։ կրօնամոլ հոսանքը օր ի օր կ'արմատանայ ու ինչպէս կ'ըսէ Թուրք լրագրող մը, նոյնիսկ նախարարութիւններու եւ դեկավար դասուն մէջ կը հզօրանայ հետզհետէ։ Այս երեւոյթը այնքան ուշադրաւ է որ մինչեւ իսկ որոշ դէտեր չեն վարանիր ըսելու թէ քէմալականութիւնը թաղուած է երկրին մէջ։ Հանրապետութեան նախադահ Էօզալ չի ծածկեր այս երեւոյթը երբ կ'ըսէ թէ Թուրքիոյ Հանրապետութիւնը կանգնած է երկու սիւներով որոնցմէ մէկը համայնավարութեան մերժումն է, միւսը՝ աստուածապետութիւնը եւ թէ անկարելի է անոնցմէ մէկը կամ միւսը քանդել։

Այս ընդհանուր տուեալներուն մէջ այսուհանդերձ կան պարագաներ որոնք դոնէ այսօր ի վիճակի չեն արդարացնելու Թուրքիոյ կապուած բոլոր ակնկալութիւնները. այսպէս է օրինակ Կեդրոնական Ասիոյ Թրքալեզու երկիրներուն համար տիպար մը ըլլալու, պալքաններէն մինչեւ չինական դաստին Թրքական աշխարհ մը ստեղծելու նախատեսումները. Թուրքիա ատոր անհրաժեշտ նիւթական միջոցներուն տէր չէ տակաւին։ Որպէսզի յաջողի հաստատակուռած քաղաքականութեամբ մը ընթանալ, Թուրքիա նախ պէտք է ազատի զարկ տայ իր տնտեսական վերելքին. Պոսնիոյ մահմետականներուն կացութիւնը եւ Եուկոսլավիոյ քաղաքացիական պատերազմը զարկ կուտան Թուրքիոյ ազգայնական յաւակնութիւններուն, միւս կողմէ Արեւմուտքը միշտ Տրովադայի ձիուն հեռանկարը կը բերէ անոր։

Թուրքիա պէտք է ձերբազատուի նաեւ քրտական հարցին սպառնալիքէն։ Ան հետզհետէ կը ծաւալի գրօսաշրջական վայրերու մէջ ալ, զնդհանրացումի մը կասկածը ներշնչելով։ Ճիշդ է որ բախում-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ — ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՀԱՄԱԶԱՅՆԱԳԻՐ

ԿԱԶՄ ՄԻՇՏ ՓԻՉ Է

Երեքշաբթի առաւտ (Յունուար 12) Հայաստան հասած կազմը 4 միլիոն 600 հազար խորհրդ մեթր էր միայն, ինչ որ անչուշտ քիչ մը աւելի տագնապալից կը դարձնէ կացութիւնը։

***

Երկուշաբթի, Յունուար 11-ին, Մոսկուայի մէջ ռուս եւ հայկական համաձայնագիր մը ստորագրուած է երկու վարչապետներու Չերնոմիրդինի եւ Ս. Յարութիւնեանի միջեւ։ Այս համաձայնագիրը դիտա - թէքնիք եւ բարձրագոյն ուսման մարզերու գործակցութեան կը վերաբերի։ Նախքան համաձայնագրին ստորագրութիւնը, երկու նախարարապետները դլուխ դլխի կէս ժամուան խօսակցութիւն մը ունեցած են, իսկ երկու պատուիրակութիւնները (հայկականը կը դլխաւորէր Լեւոն Տէր - Պետրոսեան) շուրջ մէկուկէս ժամուան ընթացքին, ծեծած են բազմաթիւ հարցեր, դլխաւորապար ուժանիւթի հայթայթման վերաբերեալ։ Չերնոմիրդին պատասխանելով ԹԱՄ-ի թղթակիցի մը, ըսած է թէ խօսած են այն միջոցներուն մասին որոնք պէտք է իւ գործ դրուին ապահովելու համար Հայաստանի ուժանիւթի հայթայթումը (ծանօթ է որ Մոսկուա Հայաստանի պատկանող մազութ ունի որ պէտք է փոխարինուէր կազով)։ Ռուսաստանի վարչապետը յայտարարած է. — «Հայաստան տաժանելի կացութեան մատնուած է եւ Ռուսաստան պիտի ջանայ գործադրել իր յանձնարարութիւնները, որպէսզի Հայաստան անցընէ այս դժուար շրջանը»։

Յունուար 11-ին, կրակոցները չարունակուած են Գորիսի եւ Կապանի շրջանը։ Մինչեւ Յունուար 12-ի վաղ առաւօտը յարձակումներ եղած են նաեւ Ղարաբաղի Մարտունիի շրջանի կարմիր Շուկայի վրայ։ Վիրաւորներ կան, բայց, առոյգ տուեալներ դեռ չկային, երբ կը խօսէինք Երեւանի հետ (Երեքշաբթի, տեղւոյն ժամով 11·15)։

***

Մեծն - Բրիտանիոյ լորտերու ժողովի փոխ - նախագահուհի Քարոլայն Քոքս 11-րդ անդամ ըլլալով Ղարաբաղ դացած է եւ Յունուար 9-ին մամուլի ասուլիս մը տուած է այդ առընչութեամբ։

Տիկին Քոքս հետը տարած է 50 թոն անհրաժեշտ ապրանք։ Ըսած է թէ այս անդամ Ղարաբաղը համեմատաբար հանդարտ դտած է։

Անդրադառնալով Պուշ - Ելցին միացեալ յայտարարութեան, Ղարաբաղի Պաշտպանութեան պետական Կոմիտէի նախագահ՝ Ռոպէր Քոչարեան, Յունուար 11-ին կատարած իր յայտարարութեան մէջ նշած է որ այդ գործընթացը արդիւնաւէտ կ'ըլլայ միայն այն պարագային, երբ կռուող կողմերը պատրաստ ըլլան ուղղակի բանակցելու։ Հարցի լուծումը, ըսած է, պէտք է հիմնուած ըլլայ Ադրբէջանի եւ Լեռնային Ղարաբաղի իշխանութիւններու միջեւ երկխօսութեան վրայ։

***

ՓԱՐԻԶԻ ԴԵՍՊԱՆԱՏՈՒՆԸ

Վերջին շրջանին տեղի ունեցած հանդիսութեան (Հոթէլ տը Վիլ, Նոյեմբեր 19) առանձին խօսակցութեան ընթացքին Ժ. Շիրաք խոստացած էր Վահան Փափազեանի դիւրութիւններ ընծայել դեսպանատան վայրի մը համար, Փարիզի մէջ։ Ի վերջոյ, Յունուարի սկիզբը Փարիզի քաղաքապետի դիւանագիտական խորհրդատուին՝ Փ. Լըլուչի եւ Վ. Փափազեանի միջեւ բանակցութիւններէ ետք, Փարիզի քաղաքապետարանը տրամադրելի (վարձու) յարկաբաժին մը գտած է Փորթ տը Սէն Գլու, որու պաշտօնական բացումն ալ կատարուի, հաւանաբար Փետրուարին։

Այս մասին ալ մանրամասնութիւններ կուտանք քանի մը օրէն, երբ Պր. Վահան Փափազեան վերադառնայ Երեւանէն։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍԱՏՏԱՄ ՀԻՒՍԷՅՆ չարունակելով ապարէպ կարդալ Միացեալ Ազդերու կազմակերպութեան եւ Ամերիկացիներուն երկրորդ անդամ ըլլալով 24 ժամուան ընթացքին, 300 Իրաքցի զրկեց Քուէյթ ռոնք ՄԱԿ-ի ուժերու քիթին տակ քանի մը թոն զինամթերք առին տարին։ Ամերիկացիք վոչ ըրին ՄԱԿ-ի եւ Յունուար 11-ին, Ապահովութեան Խորհուրդը վեց ժամուան նիստէ մը ետք բանաձեւ մը քուէարկեց ուր կը դատապարտէ Իրաքը եւ կը հրաւիրէ որ վերադարձնէ առած տարած բոլոր դէնքերը։ Պաղտատի իշխանութիւնները կը պնդեն որ առնուած են ինչ որ իրենց կը պատկանի։ Ամէն պարագայի մէջ, Ծոցի պատերազմէն ի վեր ամենալուրջ միջադէպն է եւ ընտրուած վայրն ալ դիպուածի հետեւանք չէ։ Աբդարեւ Իրաքի եւ Քուէյթի միջեւ գծուած նոր սահմանը որ կը զրկէ Իրաքը ծովի վրայ դուռ մը ունենալէ եւ քանի քարիւղահանքէ, խստօրէն դատապարտուած է Պաղտատի կողմէ։ «Լիպերասիոն» հարցաղրոյց մը հրատարակած է (Յունուար 12) ամերիկացի իրաքագէտի մը հետ, որու մէջ ան կը բացատրէ թէ այս ամբողջը հետեւանք է ամերիկեան քաղաքականութեան սխալներուն։ Միացեալ Նահանգները Իրաքի նկատմամբ քաղաքականութեան չունեցան եւ քաղաքականութեան այդ բացակայութիւնը Ծոցի պատերազմէն ի վեր։ Ան նպէս կարծուեցաւ որ եթէ նոյնիսկ չտապալի, Սատտամ Հիւսէյն տկարացած պիտի ելլէ եւ ուզէ չուզէ պիտի ենթարկուի։ Ս. Հիւսէյն մէկ իշխանութեան գլուխն է եւ պարտած ալ չի զգար ինքզինք։

ՌՈԼԱՆ ՏԻՄՄԱՅԻ համարձակ յայտարարութիւնները ինչ կը վերաբերի Փըրանական զինեալ միջամտութեան մը Պոսնիա, բաւական իրարանցում ստեղծեցին եւ Ֆրանսայի քաղաքական շրջանակներն իսկ ստիպուեցան պէտմղ մը դնել ի հաշիւ Սրտաքին նախարարին որ Յունուար 11-ին Ուաշինկթըն էր։ Ժոքս ըստիպուեցաւ ըսել որ Տիւմայի խօսքերը սխալ մեկնաբանուած են, Պութրոս Ղալի հրաւիրեց Ֆրանսա միայն ՄԱԿ-ի շրջանակին մէջ գործելու, Պէրէկովուան իսկ հրաւէր կարդաց՝ «պաղարիւնութեան երբեմն թեթեւ կերպով կը խօսուի պատերազմի մասին, թող ամէն մէկը իր պայծառատեսութեան տէր մնայ»։ Պոսնիոյ Սերպերն ալ ապառնացին հակազդելու եթէ որեւէ զինեալ փորձ ըլլայ արգելափակման կայանները ազատելու։ Ընդհանուր ձեւով չատ անխոհեմ կը նկատուի Ռ. Տիւմայի յայտարարութիւնը որ կրնայ նաեւ ցաւալի հետեւանքներ ունենալ արգելափակուածներուն համար։

ՄԱԿ-ի ընդհ. քարտուղարը որ Պոն գացած էր Յունուար 11-ին զօրք ուղեց վարչապետ Ֆոկէյն։ Այս վերջինը, սակայն, չի կրնար ընթացք տալ դիմումին, որովհետեւ գերմանական Սահմանադրութիւնը արգելք է ծառայելուն։ Նախ, պէտք է սահմանադրական փոփոխութիւն կատարել եւ Գերմանացիք շատ «տաք» չեն։ Պութրոս Ղալի ալ կը սպառնայ ՄԱԿ-ի ոչ մէկ կազմակերպութիւն հաստատել Պոն, եթէ գերման զինուորները չմասնակցին Միացեալ Ազդերու գործողութիւններուն։

ՏԱՃԻԿՍՏԱՆի համայնավարամէտ ղեկքերը լայնածաւալ արշաւանքի մը ձեռնարկած են զինաթափ ընելու համար ապստամբները, իսլամ - դեմոկրատ հակակշռի ներքեւ, Պամիրի «անկատողականն» շրջանը։

ՈՒԶԲԵԿՍՏԱՆԷն տարեկան 50 հազար ռուսախօս կը մեկնին 1989-էն ի վեր։ Կը թուի որ այնքան անկախութեան հռչակումը չէ պատճառը, որքան ուղբեկ լեզուի հաստատումը որպէս պաշտօնական լեզու։ Բնակչութեան (2,2 միլիոն) դեռ 26%-ը Ռուս է։ Տաշկենտցի տարեց ռուս կին մը կ'ընդունի սակայն թէ «կարելի է դէմ ըլլալ պարտադիր ուղբեկացումի մը, բայց մենք՝ Ռուսերս պատասխանատու ենք չրջանին մէջ գործուած քաղաքական բազմաթիւ սխալներու»։

ԹՈՒՐՔԻՈՑ մէջ 50 հազար հանքագործներ գործադուլի պիտի դիմեն Յունուար 15-էն բողոքելու համար խօսակցութեանց ընդհատման դէմ։ Այդ բանակցութիւնները կը վերաբերէին հաւաքական երկամեայ պայմանագրութեանց նորոգման 75 հազար բանուորներու համար

ԻՏԱԼԱԿԱՆ տասնեմեակ քաղաքներ անչնչելի դարձած են։ Յունուար 11-ին, կառքերու երթեւեկը արդիլուեցաւ քանի մը ժամ Միլանօ, Հռոմ եւ Թրիէսթէ։ Ֆիբրէնցէ բոլորովին արգիլուած է կիրակիէն ի վեր։ Թորինօ, Պոլոնեա, Պոլցանօ, Վառեզէ, Մոնտէնա, Պառի եւ Նափոլի յատուկ դրութիւն մը ստեղծուած է, կարգով երթեւեկներու համար։

ԹՈՒՐՔԻՆ ՆԵՐՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

Թուրքիոյ Ներքին նախարարը Իսմէթ Սէզկին «Թուրք հաւաքականութիւնը 2000 թուականին պատրաստելու միութեան» ասուլիսին ըսելէ ետք թէ Թուրքիա Ի.Ա. դարը կը սկսի որպէս յարգարժան, հզօր ու մեծ պետութիւն մը, ներքին դլխաւոր հարց նկատած է ահաբեկչութիւնը եւ դրամահոսքը։ Խօսելով ահաբեկչութեան մասին, Սէզկին կեդրոնացած է փքր քրտական զինեալ կազմակերպութեան վրայ, զայն նկատելով հայկական ահաբեկչութեան յաջորդած քայլ մը որ առընչուած է հայկական խոէալին ու կազմակերպութիւններու։ Այս նշումները իրեն եղրակացնել կուտան թէ Թուրքիա Սեւրի դաշնագիրը վերակենդանացնելու չանքերու դէմ յանդիման կը գտնուի ու փքր-ի հարաւային եւ հարաւ - արեւելեան Անատոլուի մէջ տարած գործունէութիւնը կը միտի բաժան բաժան ընել երկիրը։ Ի. Սէզկին ըսած է նաեւ թէ յիշեալ կազմակերպութիւնը կը ջանայ ահաբեկչական գործունէութիւնը ծաւալել նաեւ մեծ քաղաքներու մէջ։

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԹՈՒՐՔԻԱ՝ ԿԱՄՈՒՐՋ ԵՐԿՈՒ ԱՇԽԱՐՀՆԵՐՈՒ

Աշխարհի նոր կարգուսարքը արեւելք - արեւմուտք համայնապատկերին մէջ ցայտուն տեղ մը տուած է Թուրքիոյ։ իր բոլոր ժխտականներով ան կը հանդիսանայ առաւել ուշադրաւ երկիրը որ իր վրայ կը կեդրոնացնէ ակնկալութիւններ ու բազմակողմանի նախաձեռնութիւններ։

Ուշադրաւ է նախ տնտեսական վերելքի թափը։ գործի մարդիկ կան ու ընկերութիւններ որոնք կ'աշխատին Փարիզի, Լոնտոնի, Ֆրանքֆուրթի ու նաեւ Մոսկուայի, Աշխապատի հետ։

Երբ խօսքը կը վերաբերի Արեւմուտքի հետ յարաբերութեան, առաջին մակարդակին վրայ կը յայտնուի Եւրոպայի Հասարակապետութեան մաս կազմելու հարցը։ 1987-ին անդամակցութեան Թուրքիոյ պաշտօնական դիմումը երկու տարի ետք քաղաքավար մերժումի մը արժանացաւ. նոյն տարին արեւելեան ճակատի վերադիմումով ՕԹԱՆ բաւական բան կորնցուց իր կարեւորութենէն։ Նոր տարածքներ բացուեցան Կովկասի ու Կեդրոնական Ասիոյ մէջ։ Այս վերջին շրջանին մահմետական երկիրները չեչտեցին Թուրքիոյ կարեւորութիւնը, քանի որ ան եղաւ սահմանադիծը Եւրոպայի ու Ասիոյ միջեւ։

Անդարա ներքին դլխաւոր հարցին՝ քրտական խնդրին մէջ վայելելով հանդերձ արեւմուտքի՝ Միացեալ - Նահանգներու եւ Եւրոպայի նեցուկը, չի յաջողիր Հասարակապետութեան մաս կազմելու դաշտփարը ընդունիլ տալ։ Գերմանիա յատկապէս քաջալերը չի կանդներ ան որ։

Այս պայքարին մէջ կարեւոր ժխտական ազդակ մը կը նկատուի կրօնական հաստմներու չեչտումը։ կրօնամոլ հոսանքը օր ի օր կ'արմատանայ ու ինչպէս կ'ըսէ Թուրք լրագրող մը, նոյնիսկ նախարարութիւններու եւ դեկավար դասուն մէջ կը հզօրանայ հետզհետէ։ Այս երեւոյթը այնքան ուշադրաւ է որ մինչեւ իսկ որոշ դէտեր չեն վարանիր ըսելու թէ քէմալականութիւնը թաղուած է երկրին մէջ։ Հանրապետութեան նախադահ Էօզալ չի ծածկեր այս երեւոյթը երբ կ'ըսէ թէ Թուրքիոյ Հանրապետութիւնը կանգնած է երկու սիւներով որոնցմէ մէկը համայնավարութեան մերժումն է, միւսը՝ աստուածապետութիւնը եւ թէ անկարելի է անոնցմէ մէկը կամ միւսը քանդել։

Այս ընդհանուր տուեալներուն մէջ այսուհանդերձ կան պարագաներ որոնք դոնէ այսօր ի վիճակի չեն արդարացնելու Թուրքիոյ կապուած բոլոր ակնկալութիւնները. այսպէս է օրինակ Կեդրոնական Ասիոյ Թրքալեզու երկիրներուն համար տիպար մը ըլլալու, պալքաններէն մինչեւ չինական դաստին Թրքական աշխարհ մը ստեղծելու նախատեսումները. Թուրքիա ատոր անհրաժեշտ նիւթական միջոցներուն տէր չէ տակաւին։ Որպէսզի յաջողի հաստատակուռած քաղաքականութեամբ մը ընթանալ, Թուրքիա նախ պէտք է ազատի զարկ տայ իր տնտեսական վերելքին. Պոսնիոյ մահմետականներուն կացութիւնը եւ Եուկոսլավիոյ քաղաքացիական պատերազմը զարկ կուտան Թուրքիոյ ազգայնական յաւակնութիւններուն, միւս կողմէ Արեւմուտքը միշտ Տրովադայի ձիուն հեռանկարը կը բերէ անոր։

Թուրքիա պէտք է ձերբազատուի նաեւ քրտական հարցին սպառնալիքէն։ Ան հետզհետէ կը ծաւալի գրօսաշրջական վայրերու մէջ ալ, զնդհանրացումի մը կասկածը ներշնչելով։ Ճիշդ է որ բախում-

(Շար.ը Դ. էջ)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 900 Ֆ· — Վեցամսեայ : 460 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·200 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ· (շարաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ·

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

ՋՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
13 ՅՈՒՆՈՒԱՐ
MERCREDI
13 JANVIER
1993

LE NUMERO : 5,00 F

68ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17·972

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

68e ANNEE — N° 17.972

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՓԱՆԻԿ ԳԻՒՂ - ԱՐԹԻԿԻ ՇՐՋԱՆ
ՀԱՅՑ ԿԱԹՈՂԻԿԷ «ՏԻՐԱՄՕՐ ԵԿԵՂԵՑԻ»
1992 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 24, ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՃՐԱԳԱԼՈՑՑ Ս. ԾՆՆԴԵԱՆ

ՔՐԻՍՏՈՍ ԾՆԱՒ ԵՒ ՅԱՅՏՆԵՑԱՒ ՓԱՆԻԿԻ ՄԷՋ

Սեփական թղթակցութիւն «Յառաջ»ի ...

Դեկ. 24, երեկոյեան ժամը 5: Կը բացուի Փանիկ գիւղի մեծ ակումբի բեմին վարագոյրը: Սրահը լեցուն է հարիւրաւոր ծնողքներով ու մանուկներով: Մեծ ու պզտիկ հաւաքուած են, 70 տարիներու բոնի լռութեան արցունքներով: Քրսաներկու աղջիկներ, դպրաշապիկներ հագած, վառ ճրագներ ձեռքերնուն մէջ, պահակներ՝ իրենց գլուխներուն չուրջ, «Խորհուրդ մեծ եւ սքանչելի» չարականին քաղցր հնչիւններով, ձախ կողմէն յամրաքայլ կը յառաջանան դէպի բեմ ու կը տեղաւորուին կեդրոնը, երեք չարքերով: Ամբողջը կանգնած է շքեղ տօնածառ մը, արծաթ եւ ոսկի դրասանդներով ու բազկաթիռիկ մոմերով:

Տեսարան առաջին. -- Սիրունիկ Տիրամայր մը, 16 տարեկան աղջնակ մը, դիւղէն, տասներորդ դասարանի աշակերտուհի, կապոյտ աչքերով, կապոյտ քօղերու մէջ փաթթուած, կ'աղօթէ ծնրադիր: Ցանկարծ մէկը կը մօտենայ իրեն. Գաբրիէլ հրեշտակապետն է. աւետիս կը բերէ երկնաւոր Հօր կողմէ: Շնորհալի կոյս Մարիամը կը վախնայ: Հրեշտակը կը քաջալերէ զինք: Ղուկաս Աւետարանչին պատմածն է (Ա. 26 - 38), որ կենդանի պատկերով կը ներկայացուի, Սուրբ Աւետարանին հարազատ բառերով եւ գոր չնորհալի աղջիկ մը, սպիտակ դպրաշապիկով ու լուսապսակով, հանրութեան կը ծանուցանէ, յստակ առոգանութեամբ: Մարիամ կը յայտնէ իր վրանումը: Հրեշտակը կ'աւետէ կուսական ծնունդի մեծ խորհուրդը, որ Սուրբ Հոգիին զօրութեամբ պիտի իրագործուի եւ թէ Մանուկին անունը պիտի կոչուի Յիսուս: Մարիամ կը յանձնուի ամբողջապէս Տիրոջ կամքին ու Հրեշտակը կը հեռանայ: Ամբոխը քնքշօրէն կը զոյէ. «Ողջոյն քեզ, Մարիամ, լի չնորհօք, Տէր ընդ քեզ»: Մարիամ ծնրադիր, կ'աղօթէ ու կը խոկայ...:

Տեսարան երկրորդ. -- Մարիամ կ'երթայ այցելութեան իր տարեց ազգականին, Եղիսաբէթին, որ նոյնպէս յղի է ու զաւակ պիտի ունենայ, ինչպէս Գաբրիէլ ըսած էր Մարիամին: Այդ զաւակը վեց ամսով աւելի մեծ էր Յիսուսէն ու պիտի կոչուէր Յովհաննէս Կարապետ կամ Մկրտիչ, որպի Զաքարիա քահանային: Պատմուածքը կը կարդացուի զարձեալ Ղուկասի Աւետարանէն (Ա. 39 - 56): Յուզիչ է ողջագուրումը երկու մայրիկներուն: Եղիսաբէթ երանի՛ կուտայ Մարիամին, որ հաւատաց Հրեշտակին խօսքերուն եւ զարձաւ Աստուածամայր: Մարիամիկ կը պատասխանէ՝ արտասանելով իր հրաշալի «Մեծացուսցէ»ն: Ամբոխը լսելի կ'ընէ նոյնը՝ Կոմիտասեան եղանակով: ... Մարիամ ու Եղիսաբէթ յուշիկ յուշիկ կը հեռանան բեմէն:

Տեսարան երրորդ. -- Յիսուսի ծննդեան պարագաներու սրատեսիլ պատմութիւնն է, հրեշտակներու երգերով ու հովիւներու երկրպագութեամբ ներկայացուած, զոր փոխն ի փոխ կը կարդան Ղուկասի Աւետարանէն (Բ. 1 - 20) երկու աղջնակներ, բեմին աջ ու ձախ կողմերէն: Մարիամ ու Յովսէփ (վերջինս ալ չնորհալի պատանի մը, նոյն տասներորդ աւարտական դասարանէն) բեմ կու գան. Աստուածամայրը՝ նստած, Յովսէփ՝ ծնրադիր կը սպասեն: Յանձարուրի մէջ կը բերեն Յիսուս մանուկը (փոքրիկ երախայ մը, Փանիկէն): Մանուկը կու լայ: Մարիամ գիրկը կ'առնէ Մանուկը: Ներկաները ոգեւորուած կը գիտեն ուշադիր: Ամբոխը, հրեշտակներուն բերնով, կը հնչեցնէ «Փառք ի բարձունս»ը, օգտագործելով հայ եւ եւրոպական դերմայր եղանակներ, խառնելով «Խորհուրդ մեծ եւ սքանչելի» մեր չարականին ոսկի արձագանգները: Կու գան հովիւները. կը բերեն նուէրներ, նաեւ երկու փոքրիկ սիրունիկ դառնուկներ: Անոնք ալ կը սկսին մայել, զիլ ձայներով, երգին ու չարականին հետ: Ներկաները պահ մը կը ծիծաղին: Յովսէփ զուրգուրանքով կը պահէ դառնուկները: Կը լսուի Յիսուս Մանուկի լացը: Մինչ հովիւները կը հեռանան, Ամբոխը կը լսեցնէ յուզումնալից ու քնքշօրէն մեր հինաւուրց «Օրօր»ը, բառերն ու եղանակը՝ Մխիթար Աբբայի:

Տեսարան չորրորդ. -- Մոգերու գալուստն ու երկրպագութիւնը կը ներկայացուի յաջորդաբար (Մատթէոս Բ. 1-12): Աւետարանական պատմուածքի ընթացքին, յանկարծ սրահին խորքէն կը յայտնուին մոգերը (Մելքոն, Գասպար, Պաղտասար), շքեղ զգեստներով, երկար շղարշներով, բեհեղեայ պատմուճաններով, հետեւորդ մանկլաւիկներով. ժողովուրդին մէջէն անցնելով, կը բարձրանան բեմ, ուր իջեր էր նաեւ իրենց առաջնորդ աստղը. հայկական թագեր դնելնին, նուէրներ կը ներկայացնեն Յիսուս Մանուկին, մինչ Մարիամ, լուռ ու ամփոփ եւ երկիւղած, ինչպէս Աւետարանը կ'ըսէ, «այս բոլորը կը պահէր իր սրտին մէջ ու կը խորհէր անոնց վրայ»: -- Դարձեալ կը լսուի «Փա՛ռք ի բարձունս» դարձեալ «Խորհուրդ մեծ եւ սքանչելի», մինչ բոլորը՝ խոնարհելով Յիսուս Մանուկին առջեւ՝ կը հեռանային բեմէն, մէկիկ մէկիկ, սկսած Ամբոխի աղջնակներէն, որոնց վառ ճրագները անչէջ մնացին բոլորին հոգիներուն մէջ: Ճրագալո՛յց հրաշալի:

70 տարի վերջ, զարձեալ Քրիստոս ծնաւ եւ յայտնեցաւ Փանիկի մէջ: Զե՛ղի, մեզի մե՛ծ աւետիս:

Գնահատանքի խօսք մըն ալ այս հոդեւոր բեմադրութիւնը իրագործող Աբեւիկի երեք հայ Քոյրերուն եւ իրենց ժիր աշխատանքին:

ՈՒԽՏԱՒՈՐ ԹՂԹԱԿԻՑ

Ց. Գ. -- Վերջին տեսարան

Ճաշօրդաբար, Փանիկի վերանորոգ եկեղեցիին մէջ կատարուեցաւ ճրագալոյցի ժամերգութիւն, նախագահութեամբ Նորօծ Արք. եւ Հայ Կաթողիկէից Առաջնորդ՝ Ներսէս Տէր -- Ներսէսեանի: Ութ մանուկներ երգեցին ընթերցուածները: Դանիէլը կարդաց լինք՝ Ժողովրդապետ Հ. Կոմիտաս Վրդ.ը: Սեդրակ -- Մխսաք -- Աբեդնագովի դերը կատարեցին երեք աղջնակներ: Սուրբ Պատարագը մատոյց Հ. Մխքայէլ Վրդ. Մուրատեան: Տեղի ունեցաւ նախաճաշկի արարողութիւն: Ճաշօրդ օրը, Դեկ. 25-ին, պատարագեց ու քարոզեց Հայ Կաթողիկէից Առաջնորդ Ներսէս Արք. Տէր-Ներսէսեանը, որուն ի պատիւ՝ փիւղի զպրոցի սրահներուն մէջ մաթերմական ճաշ տրուեցաւ, մասնակցութեամբ զպրոցի ուսուցչական 45 հոգինոց ողջ խումբի: Ուրախ բաժակաճառերով չնորհաւորեցին նորօծ Արք.ը, խառնելով մերձաւոր Նոր Տարուան չերմ չնորհաւորանքներ:

Նոյն

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՆԱՅԵԼՈՎ ԱՆԱՍՈՒՆՆԵՐՈՒՆ ԱՋՔԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Անցեալները, քանի մը օրուան պարտաւորիչ արձակուրդի հետեւանքով տունը մնացած էի: Իրիկնային կանուխ ժամերուն կ'անցնէի հեռատեսիլին առջեւ եւ կը ջանայի չահեկան յայտագիր մը գտնել: Բայց այդ ժամուն, երբ աշակերտները արդէն արձակուած էին իրենց դպրոցներէն եւ տան մէջ թերեւս նախընթերիք մը կ'առնէին, հեռատեսիլի բոլոր կայանները գծիկով ժապաւէններ (չարժուն պըծանկար կամ տէեէն - անիմէ) կը ցուցադրէին: Հասկցայ, որ մանուկներու ժամն է այդ: Ընտրեցի գծիկով այդ ժապաւէններէն մէկը, թաղուեցայ բազկաթոռիս մէջ եւ սկսայ ըմբոշխնել երախաներու համար ստեղծուած այն հրաշալի աշխարհը, որուն բնակիչներն էին չնիկներ, կատուներ, մկնիկներ, նապաստակներ, գայլեր:

Ես ալ, չատերու նման, մանկութեանս օրերէն ի վեր կը մնամ սիրահարը գծիկով ժապաւէններու: Միքի Մաուսներով բացած այս հրաշալի աշխարհը իր հմայքը երբեք չէ կորսնցուցած ինծի համար: Եւ արդէն ի՞նչպէս կրնայ կորսնցնել: Արուեստի հոյակապ մկկմկկ իրագործում չէ՞ն այդ փոքրիկ ժապաւէնները, որոնք ո՛չ միայն կերտուած են այնքան մեծ վարպետութեամբ ու համբերատար աշխատութեամբ, այլ նաեւ լեցուն են սրամտութիւններով, զեղեցիկ ու անապատ դիւտերով, մեր երեւակայութիւնը ճոխացնող հրաշագործութիւններով: Գծիկով այդ ժապաւէններուն մէջ բոլոր անասնիկները, իրենց սիրուն չարաճճիութիւններով, իրենց հազարումէկ սիրաբանութիւններով, իրենց յաւիտենական բարեկամութիւններով ու թշնամութիւններով, մկկմկկու սարքած իրենց խաղերով, կարծես կը մարդանան, մեր բանաւոր աշխարհին մաս կազմել կը սկսին եւ մեզի կուտան պատգամներ:

Ես չեմ կրնար ըսել որ անասունները կը սիրեմ: Միշտ զարմացած եմ այն մարդոց վրայ, որոնք իրենց տան մէջ անասուն կը պահեն, չուն, կատու, ճուկ, թռչուն, եւայլն: Եթէ ինծի հարցուի, ո՛չ մէկ բան ինծի այնքան անհանդըստութիւն պիտի պատճառէր, որքան տանս մէջ անասուն մը: Մինչդեռ ուրիշներ պահելու չափ կը սիրեն այդ անասունները, իրենք զիրենք զերի կը դարձընեն այդ անասուններու: Այդ անձնազոհութեան համար անասունը ընտանիքին մէկ անդամն է, եւ այդ իսկ պատճառաւ, այդ անասունին խնամքը, հիւանդութիւնը, մինչեւ իսկ մահը տաժանքի ու դժարբախտութեանց աղբիւր է: Ուստի ինչո՞ւ տանէն ներս սիրայօժար բերել անհանգըստութեանց այսպիսի յաւելեալ աղբիւր մը: Բնութեան դէմ չէ՞ տան մէջ անասուն պահել, անասուն մեծցնել:

Սակայն անասուններու նկատմամբ այս ժխտական տրամադրութիւնս չատ յաճախ յանկարծ կը մեղմանայ, նոյնիսկ կը չքանայ, եթէ սիրուն անասունի մը հետ դէմ յանդիման դտնուիմ: Այցելութեան մը ընթացքին զեղեցիկ կատու մը, փոքրիկ չարաճճի չնիկ մը, աքուարիումի մը մէջ ճուկեր, վանդակի մը մէջ քաղցրաձայն թռչուն մը, յանկարծ զիս կը հրմայէ, եւ կը սկսիմ տարբեր աչքով տեսնել այդ անասունները: Եթէ նայիմ անոնց փայլուն եւ աղաղակող աչքերուն մէջ, ինծի այնպէս կը թուի թէ այդ աչքերը բաներ մը ըսել կ'ուզեն ինծի: Նոյնիսկ կը զգամ, որ կը սկսիմ սիրել այդ անասունը, կ'ուզեմ չոյել զայն: Աւելին, առանց գիտնալու թէ ինչու, կարեցութիւն մը կը զգամ այդ անասունին նկատմամբ: Կը մտածեմ, որ ան ալ հոգի մը ունի, սիրտ մը ունի, խելք ունի, ան ալ բաներ մը կը զգայ:

Գտնատա այցելութեանս ընթացքին չատ զարմացայ երբ տեսայ որ քենիիս տղան իր տան մէջ հսկայ օձեր կը պահէ ու կը բուծանէ: Եւ թէ ի՛նչպիսի օձեր:

ՀԱՆՐԱՊԵՏԱԿԱ՞Ն ԲՐԻՏԱՆԻԱ ՄԸ

Բրիտանական «Օպզըրվըր» չաբաթաթերթը արձագանգելով արքունիքին մէջ պարզուած ընտանեկան պատկառումնեբուն, դէպի հանրապետական վարչակարգ անցքի նախաքայլեր տեսնել կը փորձէ: Գահաժառանգ պրպզին բաժանման լուրը սկեպտիկ ղարմուցած է լրագրողը որ կ'ըսէ թէ անկէ ի վեր Անգլիացին չուարած է. ան որ սովորութիւն ունի երդում կատարելու թագուհիին, անոր ժառանգորդներուն եւ յաջորդներուն անունով, այսօր չի գիտեր թէ ո՞վ պիտի ըլլայ յաջորդը. Զարլզը՞, թէ Ուիլըեմը: Տայտան թագուհի պիտի ըլլա՞յ:

Բրիտանական սահմանադրական տեսութեան համաձայն, վարչապետն ու քաղաքական միւս դէմքերը կու գան ու կ'անցնին, բայց արքայատոհմը յաւեր-

---

Մարդուս մարմինին չափ հաստ մարմնով եւ մարդու հասակին երկու անդամ երկարութեամբ օձեր: Այդքանը չատ է, կը մտածէի, անհանդուրժելի է, նողկալի է, նոյնիսկ սարսափազդու: Բայց երբ տեսայ թէ քենիիս տղան ինչպէս կը սիրէր այդ պաղ սողունը, ինչպէս կը փայփայէր զայն, ես ալ ճիզ մը ըրի ու նայեցայ այդ անասունին աչքերուն մէջ: Եւ հմայուեցայ: Մտածեցի, որ քենիիս տղան մեզի անծանօթ աշխարհի մը դիւրը ըրած էր պարզապէս եւ մենք ոչինչ գիտէինք այդ անծանօթ աշխարհին մասին:

Որդիս ինծի պէս չէ, անչատ կը սիրէ անասունները: Մեր պարտէզին մէջ ունինք հնուժկու եւ բաւական անհանդարտ չուն մը: Սկզբնական չրջաններուն միշտ հակառակած էի այդ անասունին ներկայութեան: Անհանդարտ անասուն մըն է, սպառնադին նայուածքներով, խիստ, անհանդարտ: Կը սոսկայիր, եթէ երախը բանար եւ սուր ակռաները ցոյց տար քեզի: Ամէնէն անապահով մէկ պահուն կրնար չանկարծ յարձակիլ վրադ, նոյնիսկ խածնել, ինչ որ արդէն պատահեցաւ մէկ -- երկու անդամ: Ամէն անդամ որ այդպիսի ելոյթ մը ունենար, սաստիկ զայրացայ, ուզեցի որ զայն հեռացնեն տունէն: Բայց այս զայրոյթս միշտ կարճատեւ եղաւ, որովհետեւ երկու օր վերջ, երբ քովէն կ'անցնէի, այնպէս մը կը նայէր ինծի, այնպէս մը սիրուիլ կ'ուզէր, որ ամէն ինչ կը մոռնայի: Իր սեւ -- սեւ եւ փայլուն աչքերուն մէջ միշտ կը տեսնէի տարօրինակ արտայայտութիւն մը, որ զիս իրեն կը կապէր: Ցանկարծ կը մոռնայի իր անառակութիւնը, կը սկսէի չոյել ծոծրակը, եւ ան չայտնի կը դարձընէր թէ որքան կ'ախորժէր, թէ զիս որքան մօտիկ կը զգար իրեն: Այսօր ես առաջին հակառակողը կ'ըլլամ, եթէ զայն մեր պարտէզէն հեռացնել ուզեն:

Անասունները սիրա, խելք եւ զգացում չունի՞ն: Ամէն անդամ որ կինս պատուհանը բանայ վերէն, մեր չունը վարը, պարտէզին մէջ կը վազէ ու կը չոքի պատուհանին տակ, իր սեւուլիկ աչքերով կը սկսի վեր նայիլ, սպասելով որ կինս սիրոյ արտայայտութիւն մը ունենայ իրեն նկատմամբ: Կինս այն ատեն ուտելիք մը, կարկանդակի կտոր մը կը նետէ: Ան կը թողու որ առաջին կտորը գետին իյնայ, կը հոտոտէ, կ'ուտէ: Այնուհետեւ երկրորդ ու երրորդ պատառները արդէն բերնով կը յափշտակէ օդին մէջէն: Այդքան բարձրէն նետուած կտորը ի՞նչպէս կը յաջողի յափշտակել օդին մէջէն, եւ թէ ի՞նչ անփոփոխ օրէնք է որ, առաջին պատառը երբեք չուտեր, առանց նախապէս հոտոտելու: Այս անասուններ խելացի չէ՞:

Կարծիքս չեմ փոխած: Տանս մէջ անասուն չեմ ուզեր: Բայց կը զգամ որ անասուններն ալ ունին խորհրդաւոր հմայք մը, որուն դիւրը ընել պէտք է:

Գծիկով ժապաւէնները թերեւս աւելի ցայտուն կը դարձնեն այդ հմայքը, մեզի կ'օգնեն որ անասուններուն մէջ տեսնենք այն ինչ որ կը կարծենք թէ միայն մարդուն յատուկ է:

Ռ. Հ.

ԿՈՏՈՐ

ՀԱՅԿԱԶՈՒՆ ՎԱՀԱ

ՎԱՀԱՆ ՏԵՐՅԱՆ

ԿՈՏՈՐ

Վահան Տերյանի «Կոտոր» վիպակը հրատարակվել է 1913 թ. «Մասիս» ամսագրի 1-2 համարներում։ Ստորև տպագրվում է վիպակի առաջին գլուխը։

Ա

Ամառվա տոթակեզ օրերից մեկն էր։ Ամպամած երկինքը ծանր ու մռայլ կախվել էր Կոտորի վրա։ Ոչ մի շարժում, ոչ մի շշուկ։ Ամեն ինչ քնած էր ծանր, անհոգ քնով։ Ամեն ինչ ընկղմված էր անդորրի մեջ։ Ամեն ինչ ենթարկվել էր ամառային տոթի ազդեցությանը

Լիառ,
Տէր – Մինասեան – Տրէզեան,
Ծոնթանէլ,
իրենց ընտանիքները,
ազգականներն ու բարեկամները
ցաւով կը ծանուցանեն
ԱՐԱՔԻ ՏՐԻԶԵԱՆ – ԼԻԱՌԻ
մահը, որ պատահեցաւ Ցունուար 5-ին:
Եկեղեցական արարողութիւնը եւ թաղումը տեղի ունեցան Փարիզ, ընտանեկան մտերիմ շրջանակի մէջ:

«ԾԱՌԱՋ». – Մեր ցաւակցութիւնները ողբացեալին հոյքերուն:

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Շաբաթ, Ցունուար 13, ժամ 5 Ա.ուաւակոչութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի: Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:
Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝
ԻՍԱՀԱԿ ԲԱՀԱՆԱՑ ՀԷՔԻՄԵԱՆ
Պատարագի աւարտին Եպիսկոպոսարանին Տնօրէնէքը կը կատարուի:

ՆՈՒԷՐ

Պր. Աւետիս Իյնէճեան (Գերմանիա) 1000 Ֆր. կը նուիրէ Ֆրանսահայ Բժիշկներու Միութեան (UMAF) Ամանորի առթիւ (առանձ՝ «Ծառաջ»էն):

ՁԱՇ

ԿԱՊՈՑՑ ԽԱՉ-ի Սեւրան Լիվրիի «Տիրուհի Մխսքեան» մասնաճիւղը Նոր տարուան առաջին ճաշը կը կազմակերպէ ի նպաստ իր դպրոցին:
Շաբաթ, Ցունուար 16, ժամը 20·30-էն սկսեալ
17, rue Charles Péguy, Livry-Gargan
Տեղերը սահմանափակ ըլլալով կը խնդրուի անպայման հեռաձայնել՝
Տիկին Կապենց
42 – 36 – 48 – 88
Տիկին Ալօյեան
43 – 83 – 92 – 75

ԹԷՕԱՍԵՂԱՆ

Կապոյտ Ախի Փարիզի «Արշալոյս Թադէոսեան» մասնաճիւղը կազմակերպած է Թէյասեղան մը, Ցունուար 17, ժամը 15-էն սկսեալ Հայ Մշակոյթի տան մէջ
17, rue Bleue, 75009 Paris

(Շար. Ա. էջէն)

նները ներկայիս մեկուսի պարագաներ կը նկատուին, սակայն բոլորովին անտեղի չեն ընդլայնումի վախերը, երբ մանաւանդ նկատի առնուի որ Անգարայի եւ Պոլիսի հեռաւոր արուարձանները քրտաբնակ դիւերաբոյսերու թաղերով լեցուն են:
Պէտք չէ մոռնալ նաեւ որ Սուրիա բաւական բացայայտ կերպով նեցուկ կը կանգնի Թուրքիոյ քրտական դինեալ խմբակներու դէմառորին՝ ՓՔԿ-ի:
Պալքանեան բախտակները եւս չրջանի կարեւորագոյն երկրին վերածած են Թուրքիան. ան ունի 10 միլիոն պալքանեան ծագումով բնակչութիւն: Կը նկատուի պալքանեան թերակղզիէն դէպի Կովկաս ու կեդրոնական Ասիա անցքի դիւաւոր ճամբան ու ասիական աշխարհը Սրեեմուտքին կապող օղակը: Երջանային համագործակցութեան Կանքերն ալ, ինչպէս՝ Սեւ Ծովու անտեսական համագործակցութեան ժողովը, կը չեշտեն այս հանդամանքը: Ասիկա պատճառ կ'ըլլայ նաեւ որ Պոսնիոյ հալածուած մահմետականները աղատարար քայլ մը ակնկալեն Թուրքիայէն որ զանազան միջոցառումներ առաջարկելով հանդերձ, չի համաձակիր առանձին ձեռնարկելու պինուրականի միջամտութեան մը:
Այս կացութիւնը Թուրք քաղաքական դէմքերու արտայայտութեան մէջ ալ տեղ կը գտնէ. նախկին նախարար Քեմալ Ինան կ'ըսէ թէ Թուրքիա միայն հեռաւոր անցեալի կապ մը ունի կեդրոնական Ասիոյ հետ, մինչ 1912-ին տակաւին Պալքաններու մէջ ներկայութիւն էր:

ԽԱՉՔԱՐԻ ԲԱՑՈՒՄ ԹՈՒԼՈՒԶԻ ՄԷՋ

Կիրակի, Ցունուար 17, ժամը 11-ին պաշտօնական բացումը կը կատարուի Խաչքարի մը՝
PLACE D'ARMENIE
Allées Jean Jaurès
Ներկայ կ'ըլլան քաղաքապետը՝ ՏՈՄԻՆԻՔ ՊՕՏԻՍ, Հայաստանի Խորհրդարանի անդամ՝ ԱՐԱՄ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ, Վանաձորի (Կիրովական) վոխ – քաղաքապետը՝ ԱՇՈՏ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ, ԷՆԹԻՐԿԱՊԻ նախագահ՝ Նորայր Զուլոյեան, խաչքարը պատրաստող արուեստագէտ՝ Ս. Դանիէլեան եւայլն, եւայլն:
Օրհնութիւն ձեռամբ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԷՐՃԱԵԱՆԻ
Հարաւային - Ֆրանսայի
կաթ. Պատուիրակի Փոխանորդ

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Կը փնտռուի Տիկին մը տնային գործերով զբաղելու (ճաշ, դնում, մաքրութիւն) եւ 2 պզտիկներու «մէթրօ»ով դպրոց ընկերանալու համար: Գործաժամ օրական 7 ժամ: Թաղ՝
M° CADET
ՀԵՌԱԶԱՅՆԵԼ՝ –
45 – 23 – 42 – 92

15e ANNIVERSAIRE
DE LA CHORALE
SAHAK-MESROP
en hommage à Wardan SARXIAN
Vendredi 22 Janvier à 20h45
ABBAYE SAINT-VICTOR
sous la direction de
KHATCHIG YILMAZIAN

EMMA PAPIKIAN
Soliste de l'Opéra d'Erevan

Au piano
JULIETTE YILMAZIAN

Solistes de la Chorale
Eva Artinian
Vartouhi Minassian
Antranik Minassian

Réservations : Cathédrale Arménienne
91. 77. 84. 70

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

A l'occasion du «MANOUGNEROU OR»
le Père Noël du Conseil d'Administration de la Croix Bleue des Arméniens de France attend tous les enfants
le Dimanche 24 Janvier à 15 heures
à la MCA — 17, rue Bleue, 75009 Paris - salle Dikran et Zarouhie DEMIRIAN
Spectacle animé par *Antoinette et son «Cirque Plein d'Air»*
suivi d'une *Boom* pour les enfants.
Entrée libre • Venez nombreux

ԷՍԱԵԱՆԻ Օր ԵՒ ԲԱԺԱԿԻ ՊԱՀ

Փարիզի Խաեան Սանուց Միութիւնը կը կազմակերպէ յիշատակի հանդիսութիւն, նուիրուած Խաեան եւ կեդրոնական վարժարաններու բարերարներ՝ Յովհաննէս եւ Մկրտիչ Խաեանի, ինչպէս նաեւ մահացած ուսուցիչներու, տնօրէններու եւ աշակերտներու յիշատակին՝
Կիրակի, Ցունուար 24, ժամը 12·30-ին Հ. Բ. Ը. Մ.-ի Ալեք Մանուկեան մշակութային կեդրոնը
118, rue de Courcelles, Paris 17e
M° COURCELLES
Ըստ աւանդութեան ժամը ճիշդ 13-ին բաժակ կը բարձրացուի 108-ամեայ Խաեան Վարժարանի, ինչպէս նաեւ աշխարհի բոլոր հայ վարժարաններու կենացը, մաղթելով անոնց պայծառ եւ լուսաշող ապագայ:
Խաեանցիները պիտի վերանորոգեն իրենց ուխտը՝ նուիրելով եւ բարոյապէս զօրավիդ կանգնելու Հայ Դպրոցին:
Տեղի կ'ունենան ուղերձներ, յիշատակի ոգեկոչումներ, հայկական երգ ու նուագ:
Սիրով կը հրաւիրուին հին ու նոր Խաեանցիներ, նաեւ՝ համակիրներ, յարգելու կոչով մեզի փոխանցուած այս Օրը:
Սեղանները կանխաւ ապահովել մինչեւ Ցունուար 17, հեռաձայնելով հետեւեալ թիւերէն մէկուն՝
46 – 56 – 14 – 53
կամ՝
46 – 32 – 35 – 42
Ճաշավճարը՝ 170 Ֆր.:

ARMEN
HADJIAN
PEINTURES
Exposition du 13 Janvier
au 6 Février
Ouverture du mardi au samedi
de 14h à 18h30
GALERIE LES CENT
8, rue de Jouy, 75004 PARIS
Tél. : 42. 77. 30. 00

Appel urgent d'aide à l'Arménie

La situation de l'Arménie est alarmante. Privé de nourriture, de médicaments, d'électricité, de chauffage, confronté à une inflation galopante, le peuple d'Arménie est à bout de souffle.

En ces jours de fêtes, chacun d'entre nous se doit de penser à ceux qui souffrent, en particulier les enfants, les personnes âgées et les derniers réfugiés du Karabagh, lesquels vivent dans une situation de complet dénuement.

Pour leur venir en aide, l'U.G.A.B. organise un envoi personnalisé, à raison d'un colis par famille. Avec un don minimum de 100 francs, une famille d'Arménie recevra un colis contenant:

— *Farine*
— *Sucre*
— *Riz*
— *Pâtes*
— *Huile*
— *Haricots secs*
— *Bouillon*
— *Thé*

Un délégué de l'U.G.A.B. accompagnera les colis pour les distribuer sur place. Un reçu portant la signature et l'adresse de la famille réceptrice du colis sera délivré à chaque donateur. Celui-ci recevra autant de reçus que son don sera multiple de 100 F.

Nous comptons sur votre générosité pour envoyer le plus grand nombre de colis possible !

Libellez vos chèques à l'ordre de *U.G.A.B. -- Arménie Nouvel An*
11, *Square Alboni*, 75016 *Paris*

Pour tous renseignements, veuillez contacter M. Khatchik Martirossian au 45. 20. 03. 18.

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԴԷՊԻ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ

PAQUES A JERUSALEM
organisées
par la section féminine
de la Cathédrale Arménienne Serpotz - Tarkmantchatz
de Marseille

du 14 *Avril au* 21 *Avril* 1993
Selon l'ancien calendrier : Paques le dimanche 18 Avril

7.000 F.

Nos prix comprennent :
— *Aller-Retour* Marseille - Tel-Aviv - Marseille
— Les transferts, aéroport - Hôtel et vice-versa
— Le logement Hôtel *Jérusalem* en chambre double
— *En Demi-Pension*
— **Les excursions** et visites en autocar
— Assurance obligatoire.
Supplément chambre individuelle + 700 *F.*
S'inscrire avant le 15 Janvier — Verser un acompte de 1.500 F.
——— Tél. : 91. 77. 84. 70 ———

Imprimé sur les Presses du Journal «HA RATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R.C. Paris Commission Paritaire : No 55935

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՑ ԽԱՉ-ի Փարիզի Ս. Թադէոսեան մասնաճիւղի ընդհանուր ժողովը Շաբաթ, Ցունուար 16, ժամը 15-ին Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը
17 rue Bleue

MCA Villeurbanne

Les heures d'ouverture et de fermeture de la *Maison de la Culture Arménienne de Villeurbanne* sont :
— 10h / 12h — 14h / 20h
Du Mardi au Samedi inclus
N° de téléphone :
Foyer 78 94 37 36
Bureau 78 93 57 43
Permanence : Anaïd Ghendjian.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 14
JEUDI
14 JANVIER
1993

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 900 Ֆ· – Վեցամսեայ : 460 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·200 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ· (շաբաթաթերթի առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ·

68ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 17·973 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 68e ANNEE — N° 17.973

ՀԱՑԱՍՏԱՆ

ՅՈՒՐՏԸ ԿԸ ՏԻՐԷ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

Մոսկուայի մէջ, Քարոլային Քոքս, էլէնա Պոնէր եւ Հայաստանի ռուս դեսպանը՝ Ստուպիչին մամուլի ասուլիս մը տուած են եւ ծանրացած Ղարաբաղի վրայ (ծանօթ է որ Անգլիոյ լորտերու ժողովի փոխ – նախագահը նոր կը վերադառնար Սահմանադրէն)։ Անոնք չեզոտած են որ Ղարաբաղի ամբողջ օգնութիւնը չդիմափակումի տակ է։ Դեսպանը չէ վարանած իսկ ըսելու որ «ոճրային պատերազմ մը կը մղուի քաղաքային բնակչութեան դէմ»։

***

Երեւանի մէջ, Զորեքշաբթի, Յունուար 13-ին ժամը 7 ստիճան էր ցուրտը, ինչ որ շատ է Երեւանի համար եւ գաղափար մը կուտայ թէ ի՞նչ կրնայ ըլլալ Լենինական, Սպիտակ եւ ամբողջ այդ շրջանը։

***

Կազին կացութիւնը չէ բարելաւուած եւ միշտ նոյն – անբաւարար – քանակութիւնն է (4 միլիոն 700 հազար խորանարդ մեթր) որ կը հասնի Հայաստան։

***

Յունուար 4-ին Գահիրէի մէջ տեղի ունեցած է Հայաստանի դեսպանատան պաշտօնական բացումը, որու առիթով Գահիրէ գացած էր Հայաստանի Արտաքին Նախարարութեան պատուիրակութիւն մը, գլխաւորութեամբ փոխ – նախարար՝ Արման Կիրակոսեանի։ Նոյն օրը Ա. Կիրակոսեան հանդիպում մը ունեցած է Եգիպտոսի Արտաքին նախարար Ամր Մուսայի հետ, որու ընթացքին քննարկած են քաղաքական եւ տնտեսական չարք մը հարցեր։

***

Իսկ Յունուար 5-ին Եգիպտոսի նախագահ Հոսնի Մուպարաք ընդունած է Արման Կիրակոսեանը եւ Հայաստանի Եգիպտոսի դործավար Եղուարդ Նալպանդեանը։

***

Նախագահ Լ· Տէր – Պետրոսեան ուղերձներ դրկած է Զեխիոյ վարչապետ Վացլաւ Գլաուսին եւ Սլովաքիոյ վարչապետ Վլատիմիր Մեչիարին, ուր նշուած է թէ Հայաստան կը ճանչնայ այս երկու Պետութեանց անկախութիւնը եւ պատրաստ է անոնց հետ դիւանագիտական կապեր հաստատելու։

***

Ամանորի նախօրեակին բացումը կատարուած է «Սուրբ Աստուածամայր» ծննդեանը, որ կը դոնուի Երեւանի հարաւ – արեւմտեան թաղամասը։ Երեք տարի առաջ սկսած շինութեան նախաձեռնարկներն էին «Աչխարհի Լրադրողները» կազմակերպութիւնն ու «Մոսկովիէ Նովոստի» թերթի խմբագրութիւնը։

ՊՈՄՆԻԱ

ԴԷՊԻ ԽԱՂԱՂ ԼՈՒԾՈՒՄ

Ռատովան Գարատզիչ Պոսնիոյ Սերպերու պարագլուխը ի վերջոյ տեղի տուաւ եւ հաւանեցաւ վէնա – Օուըն ծրագրին, բայց դուռ մը ձգելով սակայն։ Արդարեւ, Ժընեւի ժողովին, Գարատզիչ բոլորովին դէմ էր Պոսնիոյ համար նախատեսուած աշխարհագրական կտրատումին (տասը գաւառներ երեք համայնքներու բաժնուած), բայց, ճնշումներու տակ (Սերպիոյ նախագահ Միլոսեվիչ, մանաւանդ) ըսելիք ունեցաւ Ջուր խառնել իր գինիին, վերապահութեամբ մը։ Այսինքն, յայտնեց ինք համաձայն է, բայց հարկ է որ Պոսնիոյ սերպ խորհրդարանը վաւերացնէ։ Այդ վաւերացումը չարաթի մը կը կատրտի, ուրեմն Ժընեւի ժողովին բուն գրիւնքին մասին խօսելու համար եւ մանաւանդ զայն դրական նկատելու, հարկ է եօթը օր ալ սպասել։

Համաձայնագիրը հետեւեալ կէտերէն կազմուած է·–

1· – Պոսնիա Հերցեկովինը ապակեդրոնացած Պետութիւն մըն է, Սահմանադրութիւնը կը ճանչնայ երեք «բաղկացուցիչ ժողովուրդներ» ինչպէս նաեւ խումբ մը այլ տարրեր։ Կառավարական պաշտօններու մասը կ'ապահովուի իր գաւառներուն կողմէ։

2· – Գաւառները իրաւական միջազգային ոչ մէկ հանգամանք ունին եւ չեն կրնար համաձայնագրեր ստորագրել օտար Պետութեանց հետ։

3· – Ազատ երթեւեկութիւնը արտօնուած է ամբողջ Պոսնիոյ մէջ։

4· – Բազկացուցիչ միաւորներէն որեւէ մէկուն համար կենսական չահ ներկայացնող բոլոր հարցերը կը կարգադրուին Սահմանադրութեամբ։ Ոչ մէկ խումբ վէթօ կրնայ դնել կառավարական որոշումներուն։

5· – Գաւառներն ու կեդրոնական կառավարութիւնը խորհրդարաններ ունին, ընտրուած ժողովրդավարօրէն եւ գործադիր մարմիններ ժողովրդավարօրէն նըշանակուած։ Նախագահութիւնը կը կազմուի ընտրուած երեք անձնաւորութիւններէ, ամէն մէկը բազկացուցիչ ժողովուրդ մը ներկայացնող։

6· – Սահմանադրական Ատեանը, ամէն մէկ խմբակէն մէկ անդամով եւ ոչ – Պոսնիաք անդամներու մեծամասնութեամբ (նշանակուած միջազգային ժողովին կողմէ) պաշտօն ունի լուծելու կեդրոն – նահան կառավարութեան եւ գաւառներու միջեւ ծագած տարակարծութիւնները։

7· – Պոսնիան պէտք է հետզհետէ ապաքինուի։

8· – Մարդկային իրաւունքները Սահմանադրութեան մաս կը կազմեն։

9· – Սահմանադրութեան մէջ նախատեսուած են միջազգային հսկողութեան ձեւեր։

Այս ամբողջը, ինչպէս ըսինք, ըսել չէ թէ ամէն ինչ կարգադրուած է։ Եւ, ցաւը կը հաստատեն որ Սերպիոյ դէրն ալ բաւական պզտոր է։ Ի վերջոյ Պոսնիոյ Սերպերը զինողը Սերպիոյ Սերպերն էին եւ այսօր ալ իրենք են որ խաղաղութիւն կը քարոզեն Պոսնիոյ իրենց հայրենակիցներուն։ Սլոպոտան Միլոսեւիչ որ, Սերբիկացիներուն համար «Պալքաններու մադործն է», դրեթէ «հերոսացաւ» ժողովին – դոնէ առժամապայ – փրկութիւնը ապահովելով։ Բայական զարկութիւնը ապահովելով։ Բայական զարկութիւնը ապահովելով։ Բայական զար

ՊՈԼԻՍ 1958 1960

ԱՐՏԱՍԱՆՈՂԻ ՄԸ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԸ

է՝

ՍԱՐԳԻՍ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

Պոլսոյ հայկաբոյր աշխարհին մէջ, ապրելի քան մէկ ամիս գանագան վարժարաններուն եւ Սանուց Մխիթեանց սրահներուն մէջ, հայ բանաստեղծութեան, մանաւանդ միջնադարեան եւ ժողովրդական -- ինչպէս Ակնայ մանիներ -- նմոյշներ հրամցնելով՝ երիտասարդ ամբոխին ապրելի՝ տարեցներուն պատանեկան խնկելի յիշատակներն էին որ կ'արթնցնային։ Դրպրոցասէրի ճիվճիվներուն պարագան արդէն ծանօթ է մեր ընթերցողներուն։ Անոնց ղեկավար, Գատըգիւղցի Աստղիկ Քէհեայեանի ձօն ոտանաւորներուն յաջորդեցին ծերունազարդ տոքթոր Պէնոնի, Արփինէ Հէոլեանի, Սկիւտարցի Հայկ Դանիէլեանի, Ակնցի Արմենուհի Զալըքեանի գրութիւնները, որոնք մամուլի մէջ ալ երեւցան։ Այս բոլորը, հետեւողութեամբ ժամանակուան էէքէն հելվաճիներուն, որոնք իրենց ապրանքը ծախելու մարմաջէն առրուած՝ փողոցէն անցնող ամէն գնորդի յանկարծակի ներշնչումով մը քառեակներ կը հիւսէին։

Եւ եղաւ օր մըն ալ, 1960 Մայիս 23, որ «Մարմարա»յի մէջ, երգիծագիրը Զաքեհ Արչակ (որուն մահը հազորդուեցաւ վերջերս), Պոլսահայութեան մէջ տարածուած «Նորագոյն հիւանդութեան՝ Ցանդախտ»ի պատասխանատուն դիս նկատելով՝ երկար չարք մը առաւ անկէ վարակուողներէն, այսպէս. «Եօթնէն մինչեւ եօթանասուն մերայնոց մէջ, առանց սեռի խտրութեան, ինչպէս վաղեմի բարեկամս Վ. Ա. (կարծեմ Վարդան Ագկիւլ), նոյնպէս գեղեցիկ տիկին մը (անտարակոյս Աստղիկ Քէհեայեան), «Մարմարա»յի վաղեմի աշխատակիցներէն մին ալ, որուն գրութիւնները արձակ ըլլալով տեսած է ինք ցարդ, եւ ուրիշ արժէքաւոր աշխատակցուհի մըն ալ, խանգարելով անդորրութիւնը երկնքին, աստղերուն, լուսնին, արեւին, աստեղականին ու անդեղնականին, որոնք անդորր ու խաղաղ կ'ընթանային մինչեւ այդ վայրկեանը։

Երկար տարիներէ ի վեր, նմանատիպ թեթեւ գրութիւններ չրջան չընելուն, մոռցած էինք անոնց համը։ Զարեհ Արշակի քանի մը օրինակները թերեւս պատճառ ըլլան մեր այս օրերու տագտակալի վիճակին մթնոլորտը թեթեւցնելու։

Տանտիկին մը առաուն գործի գացող իր ամուսինին պիտի ըսէ յանդուգն. --

«Իրիկուն դարձիդ, կը խնդրեմ
Բարսեղ,
Ինչ մը պտուղ բե՛ր, պանան եւ
կամ սեխ»։

Աշակերտ մը իր ուսուցչուհիին.

«Ա՛խ օրիորդ, կրնա՞մ պէտի մը
երթալ,
Սաստիկ ճեղուած եմ, չեմ կարող
կենալ»։

Տիկին մը նամակ պիտի գրէ գործով արտասահման գտնուող իր ամուսինին.

«Բարեւ սիրելի ամուսինս Արա,
Ղրկած գումարդ բոլորն ալ կերայ,
Տասնոց չմնաց, ինչ մը փող հասցու,
Այլապէս պիտի տամ սենեակը
վարձու...»։

Իսկ թերթերուն լուրերն ալ պիտի խմբագրուին այսպէս.

«Ղալաթիոյ մէջ, երէկ ցերեկին,
Ձիրար տրփեցին երկու պառաւ կիներ,
Փոխադրուեցաւ մին անկեղեւոց,
Իսկ միւսն ալ շիտակ դէպի
խեներ...»։

Վերը յիշուած Օր. Արմենուհի Զալըքեանը, որոշ տարիքի տէր մէկը, իր ամբողջ կեանքը հայ լեզու կոչուած կուռքին նուիրուած, գրեթէ ամէն հատաքոյթի վերջաւորութեան, անպայման ինծի պիտի մօտենար եւ զովասանքներ թափէր իր ծննդավայր Ակնայ Անատոլիոներուն բանաստեղծական եւ զգացական արժէքներու մասին։ Այդ պահուն, ան իր սեւ ու կլոր աչքերը կը պարտցնէր չուրջի ունկնդիրներուն վրայ եւ իր լայն շրթներէն ժայթքող առնական թոնով ազդարարութիւն -- ները նպատակ ունէին արթնցնելու մեղ չրջապատող երիտասարդներուն անտեղեակ կամ սկեպտիկ զգաստիկները մեր գրական գանձերու վերաբերեալ։

Հակառակ իր անունացող քայլերուն, այդ վերջին տարիներուն, ան կոչուած էր հեռաւոր Խաղիւղի վաղեմի փառքովը նշանաւոր Ներսէսեան վարժարանի տնօրէնութեան։ Արդեօք չէն - չնորհք ամսականն մըն ալ կ'առնէ՞ր ... ի՞նչ փոյթ։ Անոր փափաքը գոհացնելու համար, օր մըն ալ հոն գացի, 1960 Ապրիլ 14-ին։ Կիսաւեր չէնք մը, հազիւ երեսուն երկսեռ աշակերտներ, խարխլած գրասեղաններու առջեւ, ամէնքն ալ գաւառէն նոր եկած։ Օր. Զալըքեանը կը տքնի անոնց ուղեղներուն մէջ հրելով մացնել Ա -- Բ -- Գ-ի հնչումները։ Ներկայացուց նաեւ ինծի թրքախօս թաղականներու չարանը, այնքա՜ն պատասխանատու իրենց ստանձնած պարտականութեանը մէջ։ Անոնցմէ մէկը թիկնոց, լայն պեխերով, Սեբաստիոյ Կովտուն գիւղէն, ինք աւելցուց՝ «Մուրատի գիւղէն»։

Արմենուհի Զալըքեանը ամէն տեղ էր։ Անդամ մը իրեն հանդիպելով Բանկալթիի պողոտայի Օուտու Էվիի կողքին գտնուղ մայթին վրայ, ան իր սաստիկ ցուցամատովը նշանակեց Ռուբէն Սեւակի, Դանիէլ Վարուժանի եւ Կոմիտաս Վարդապետի բնակարանները։ Նոյն պահուն էր նաեւ որ իրեն ընկերացող երիտասարդ մը ներկայացուց ինծի գովասանական խօսքերով։ Թխադէմ, սլացիկ, բարտիի պէս երկար ու բարակ, ամօթխած, իր չուքէն քաշուող կէս վեց երիտասարդ մը։ Սոխպուած ան իր գլուխը խոնարհեց, ես ալ վիզս պրկեցի, որպէսզի մեր նայուածքները իրարու հանդիպէին։ Այդ երիտասարդը ապագային պիտի ըլլար պատմաբան Պէյլէրեանը, ան որ իր կեանքէն քառորդ դար մը յատկացուց հայկական խնդրոյն վերաբերեալ փաստաթուղթերը հաւաքելու եւ հրատարակելու եզակի աշխատանքին։

Ուրիշ անգամ մըն ալ, Օր. Զալըքեանը, ըսեմ -- չըսեմի երկդիմի արտայայտութեամբ, փորձ ըրաւ խնդրանք մը եւս ներկայացնել, առաջուընէ զայն չմերժելու ապահովութիւնը ստանալէ ետք։ Ես ալ հետաքրքիր էի նոր առաջարկը լսանելու։

Տունը մնալու դատապարտուած անգամալոյծ կին մը, մամուլէն եւ պինք այցելող բարեկամներէն անվերջ լսելով արձագանգները իմ ելոյթներուս, եւ ինքզինքը զգալով անմասն այս հաւաքոյթներէն, պաղատած էր Օր. Զալըքեանին՝ հնարել առիթը զիս իր տունը առաջնորդելու։

-- Չէ՞ք կարծեր որ այդ հիւանդ տիկինը առաւելապէս բժիշկի մը ներկայութեանը կը կարօտի, -- վրայ բերի ես։

Օր. Զալըքեան անդրդուելի մնալով իր առաջարկին մէջ, հետեւեցայ անոր, որոշ չափով ես ալ դրդուած այս միջադէպին,

Բանից դուրս եկաւ որ այդ կինը բոլորովին անծանօթ մը չէր։ Քառասնական թուականներու տարեցոյցերուն եւ պարբերականներուն մէջ, ինչպէս Հայկանոյշ Մառքի «Հայ Կինը», տեսած էի անոր երիտասարդական պատկերը, Օր. Նեվրիկ Մելիքեան, որ տարիներով կարուձեւի իր անձնական վարժարանը ունէր, բարձր մակարդակի վրայ հաստատութիւն մը։ Իսկ իրեն հետ ապրող կինն ալ Վարդանոյշ Մեսրոպեանն էր, Խտեան վարժարանի ուսուցչուհիներէն, արդէն մեր ընթերցողներուն ծանօթ։ Ինչպէս ուրիշ նման այցելութիւններ, բազմաթիւ հիւրեր ալ կային հաւաքուած, օրիորդ Մաղդէն Բարսեղեան, հեղինակ Փրանսերէնէ -- հայերէն համադրական բառարանի մը, 1950-ին Ազեքսանդրիոյ մէջ տպուած։

Ամենայն սիրով փոքրիկ ռեսիթալ մը հրամցուցի բազկաթոռի վրայ երկնցած Օր. Նեվրիկին եւ դինք չրջապատող հիւրերուն եւ զգացի անդամալոյծին յուզմնալից բաւարարութիւնը, «հոգեբոյժի դերս» կատարած ըլլալուս համար։ Այդ օր եւս իմացայ որ միասին ապրող այդ երկու կիները Ինտրայի օրերէն մնացած հաղուագիւտ չաքաթապահներ էին եւ «Ներաչխարհ»ի քաջարի եւ ինքնագոհ հեղինակին հաւատարիմ հետեւորդները։ Այս պարագան ալ հաղուագիւտ ըլլալու է եւ այնքան խօսուն, ըմբռնելու համար սուեւերապատ վախճանը «Նոճեստան»ի պէս կոթողային գործի մը ստեղծողին։

Եւ այդ օրերուն, երբ Օր. Զալըքեանին հաղորդեցին Սամաթիոյ Սահակեան վարժարանի Սանուց Մխիթեան այցելութեան լուրը, ան խոկոյն վճռակեցաւ ընկերանալ ինծի։ Այսպէսով, Երկուշաբթի, 1958 Մայիս 12-ին, կէսօրէ ետք, թէեւ հաւաքոյթը իրիկուան էր, անոր հետ ժամադրուեցանք Սիրքէճիի կայարանին առջեւ, որպէսզի կարենայի քանի մը ժամ անցընել Սամաթիոյ փողոցներուն մէջ, Հրաչեայ Ա.ճառեանի պատանեկութեան հետքերուն վրայ քալելու բուռն ցանկութեամբ։

Սահակեանի երիտասարդ ուսուցիչներէն՝ Միհրան Ուլիկեան, որ ներկայիս աստենապետի պաշտօն ունի եւ քառասնամեայ թեթեւ մը կազմող մարզանքի դասատուն՝ Գեղամ Եսայեան մեզ դիմաւորեցին Երկաթուղիի կայարանը եւ անմիջապէս ուղղուեցանք կայարանէն իսկ երեւցող Ս. Գէորգի զանգակատունը։ Անոր կողքին հաստատուած Սահակեան վարժարանի դասարաններուն այցելութիւն մը տալէ ետք, հետս բերած էի երեք կոթին համար հաղուելիք սմօքինս, զգինք տեղաւորել թաղականութեան ժողովարահին մէջ, որուն պատէն կախուած տեսայ Սամաթիոյ ամենահռչակաւոր զաւակ՝ Հրաչեայ Ա.ճառեանի նկարը խոշոր չրջանակի մը մէջ։ Փափաքեցայ նաեւ ծանօթանալ սրահին եւ բեմին։ Մէյ մըն ալ ի՞նչ տեսնեմ։ Տասնեակ մը աղջիկ տղաներ առոյգ՝ իրար անցեր են։ Երկու հոգի վարադոյրին բացուիլ գոցուելով եւ լոյսերով կը զբաղին։ Անհրնկալի առաջ -- արագ -- արագ չարժումներով տարածուած ներկին հոտը զգալով՝ քովս կանգնող Ուլիկեանին հակցուցի մտահոգութիւնս։

-- Անհոգ եղէք, Պր. Պօղոսեան, ժամը 9-ին ամէ՛ն ինչ կատարեալ է։ Հայտէ պագալըմ, մրմնջացի մտքէս եւ բեմին եռեւի դռնէն դուրս ելանք, որովհետեւ սրահը ջուրէն ողողուած էր։

Եւ ուրիշ երեք հոգի ալ աւելնալով մեր խումբին, սկսանք Սամաթիոյ խորտ ու բորթ փողոցները չրջիլ։ Յաջորդաբար Օր. Զալըքեանը մեզի ցոյց տուաւ Հրաչեայ Ա.ճառեանի ապրած երկու բնակարանները -- ուրիկէ՞ ալ միտքը պահած էր -- եւ անոր յաճախած Ներսէսեան մանկապարտէզի չէնքը, որուն պատուհաններ պատած էին։ Այս գործացած 3 վայրերը երկարօրէն դիտեցինք, լուսանկարեցինք, Թրքուհի տանտէրն ալ հպարտ կեցուածքով մը իր լայն իրանը ցուցաբերեց պատի մը անկիւնը։

ՍԱՐԳԻՍ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՀԱԼԷՊԱՀԱՅ ՔՐՈՆԻԿ

-- ԹԻՒ 6 --

ՀԱԼԷՊԻ ՀԱՅ ԱՄԻՐԱՆԵՐԸ

Արաբերէն ԱՄԻՐ բառը կը նշանակէ հրամանատար, կուսակալ կամ իշխան, բայց Պոլսոյ մէջ ժէ. գարու սկիզբները ան ուրիշ նշանակութիւն ստացաւ եւ յատուկ մակդիր մը եղաւ այն Հայ մեծամեծներուն, որոնք հարստութեամբ, ազգային եւ քաղաքական դիրքերով առաջնակարգ դեր կատարեցին մայրաքաղաքին մէջ։ Շատեր զարգացած եւ զբաղէտ մարդիկ էին։ Հիմնեցին ազգային եւ եկեղեցական հաստատութիւններ, հովանաւորեցին զբաղէտներ եւ մշակ տուին հրատարակութեանց. անոնցմէ գործեն Տատեանները, Տիւզեանները, Գազէզեանները, Պէզճեանները ու Պալեանները։

Առաջելական հարստութիւններու տիրացած այս Հայերը կը բնակէին պալատներու մէջ. ունէին բազմաթիւ հետեւորդներ եւ մանլաւիկներ. չատեր գերի եղան թրքական բարքերու, գեղխութեան եւ խաղամոլութեան։ Մեծամասնութիւնը անգրագէտ էր եւ ամբարտաւան, բախտով հարստացածներ, որոնք զրամի ուժով կրցան որոշ աստեն կանգնուն մնալ եւ ապա անպարկեշտ մրցակցութեամբ ուրիշ Հայերու հետ, պատճառ եղան որ անբաւ հարստութիւններ փճանան եւ ընտանիքներ կործանին։

Կային սակայն չատ մը ամիրայական ընտանիքներ որոնք օժտուած մարդկային եւ ազգային առաքինութիւններով, եղան բարերարներ օգնելով ազգասիրին եւ գաւառացիին, հիմնեցին հիւանդանոցներ, եկեղեցիներ եւ այլ բարեգործական հաստատութիւններ։

Հալէպը, իր ընկերային եւ ազգային կառոյցով ամէնէն աւելի նմանողը կրնայ համարուիլ հայկական Պոլիսին, քանի համայնական դրութիւնը որ տակաւին ի գործու է Բերիոյ թեմին մէջ գրեթէ նոյնութեամբ մնացած է Օսմանեան իրաւական ըմբռնումէն եւ եթէ փոխաբերաբար որդեգրեցի ԱՄԻՐԱ բառը / որ անշուշտ գործածական չէ այլեւս / պատճառն այն է որ այդ դասակարգն իր բոլոր առաւելութիւններով եւ պակասութիւններով, ոսկորով եւ մխով, գոյութիւն ունի մեր ժամանակակից Հալէպի մէջ։

Հալէպի ամիրաները չունին ոչ մէկ պատնուական ծագում. ոչ իսկ Պոլսոյ հայկական թաղամասերէն մէկէն կամ միւսէն սերած են, այլ պարզապէս Կիլիկիոյ գաւառական կեդրոններէն / գլխաւորաբար Այնթապ, Քիլիս, Մարաչ, Տիգրանակերտ եւայլն... / տարագրուածներու զաւակներն ու թոռնիկներն են արդէն, որոնք արդար աշխատանքով, ճարպիկութեամբ կամ բախտի բերումով հարստացած են եւ այսօր ուշագրաւ դիրք մը կը գրաւեն գաղութին մէջ։

Մեր ամիրաները չունին նաեւ այն ազնապետական հարստութիւնները որոնք մեր Պոլսոյ Հայ ամիրաներուն գլխաւոր յատկանիշը կը կազմէին. այլ պարզապէս Հալէպի չափանիշով, բարեկեցիկէն քիչ մը վեր դասակարգ մը կը կազմեն, որ աչքի իսկ չէին զարներ մեծ մայրաքաղաքի մը մէջ. այսուհանդերձ, Հալէպի ամիրաները, առանց ճանչցած իսկ ըլլալու Պոլսոյ իրենց եղբայրակիցներու պատմութիւնը, սակաւաթիւ բացառութեամբ, որդեկրած են անոնց լաւ եւ դէշ կողմերը։

Ընդհանրապէս ուսումնական միջակ կամ ոչինչ պատրաստութիւն ունին. ոչ մէկ լեզու կանոնաւոր կը խօսին կամ կը գրեն։ Կը սիրեն աստիճանաւոր տեղացիներու հետ ընտանեկան յարաբերութիւններ մշակել, առարկելով թէ Հայերս մակարդակ չունինք, յաճախ խառն ամուսնութիւններու առիթ կուտան, մղուած անտեսական մակարդակի պահանջքէն, կը սիրեն, քաղաքիս փողոցներուն վրայ աչքի զարնող վերջին նորոյթ կառքերով շրջիլ եւ շրջեցնել իրենց տիկիններն ու զաւակները, նոյնիսկ երբ Հալէպցիին աորթայ կեանքը երկուքէն երեք քառքիլոմեթրի չուրջ կը դառնայ. ընդհանրապէս անդամ են Ալէփիօ Քլապին, ուր ճանճրացուցիչ դիշերներ կ'անցընեն ընթրիքի եւ պրիճի փարթիներով / նօպլէս օպլիժ / կամ ալ նոյնը կը կատարեն, սահմանուած օր մը, սահմանուած անձի մը տունը հաւաքուելով, կրօնական պարտականութիւն մը կատարելու լրջութեամբ։

Հալէպի հայ ամիրաները երեւնալ չատ կը սիրեն։ Շատ քիչ բացառութեամբ՝ յաճախ ազգային, կուսակցական, եկեղեցական, մշակութային կամ կալուածական պատասխանատուութիւն մը վերցուցած են, հոգ չէ թէ աշխատանքը տանողները աւելի պարզեր եւ նուիրուածներ չգտնուելու համար, յարմար դատեցի վարագոյրը բաց պահել. անոնց ալ սրտին խօսեցաւ այս կարգադրութիւնը։ Քանի մը հոգի ալ իսկէլէներու վրայ ելած, պատերը արագօրէն կը ներկեն, ուրիշներ՝ կող նստարաններուն տոկունութիւնը կը հաստատեն, ուրիշներ ալ դոյլերով ջուր կը կրեն սալայատակը մաքրող աւելներուն առջեւ թափելու համար։ Տղաքը այնպիսի թէլաշի մէջ են որ եկող -- գացողին նայելու առեն չունին։ Եթէ երբեք այդ սրահին մէջ քանի մը ժամ եղբը միակ դերակատարը ըլլայի հանդիսականներուն աչքերը հաւաքելու պարտուր, ես ալ կրնայի եղածին վրայ վրձուալ ու անցնիլ։ Գետինը մաքրել, աթոռները կարգի դնել, վարագոյրը փորձել չատ բնական, բայց պատերը ներկել ...

Աւրագ -- արագ չարժումներով տարածուած ներկին հոտը զգալով՝ քովս կանգնող Ուլիկեանին հակցուցի մտահոգութիւնս։

-- Անհոգ եղէք, Պր. Պօղոսեան, ժամը 9-ին ամէ՛ն ինչ կատարեալ է։ Հայտէ պագալըմ, մրմնջացի մտքէս եւ բեմին եռեւի դռնէն դուրս ելանք, որովհետեւ սրահը ջուրէն ողողուած էր։

Եւ ուրիշ երեք հոգի ալ աւելնալով մեր խումբին, սկսանք Սամաթիոյ խորտ ու բորթ փողոցները չրջիլ։ Յաջորդաբար Օր. Զալըքեանը մեզի ցոյց տուաւ Հրաչեայ Ա.ճառեանի ապրած երկու բնակարանները -- ուրիկէ՞ ալ միտքը պահած էր -- եւ անոր յաճախած Ներսէսեան մանկապարտէզի չէնքը, որուն պատուհաններ պատած էին։ Այս գործացած 3 վայրերը երկարօրէն դիտեցինք, լուսանկարեցինք, Թրքուհի տանտէրն ալ հպարտ կեցուածքով մը իր լայն իրանը ցուցաբերեց պատի մը անկիւնը։

ՍԱՐԳԻՍ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ըլլան. կարեւորը այն է որ հարկ եղած տեղերը երեւին Առաջնորդին կողքին: Հայրենակցական Միութիւններու, հոգեբարձութիւններու նախագահ կամ պատուոյ նախագահ պէտք է ըլլան, դպրոցի, ակումբի կամ մշակութային կեդրոնի մը ճակատին ազգանուն մը պէտք է ունենան, այլապէս համեմատներն են միայն որ նուիրատուութիւն կը կատարեն: Մեր հայ ամիրաները տակաւին ուրիշ յատկանշական կէտեր ալ ունին. եթէ պատահի որ քաղաքիս մի քանի երեւելի պանդոկներու ճաշարանները կամ սրճարանները գտնուելու առիթը ունենաք, անպայման պիտի նկատէք որ բարձրաձայն ծիծաղներով կամ խօսակցութիւններով ամէնուն ուշադրութիւնը իրենց վրայ կը հրաւիրեն. հայերէն երգ մը կը պահանջեն երգիչն, ապա խմբովին կը ծափահարեն: Իրրեւ բնակարան ընդհանրապէս հայտնի կեդրոններէն հեռու կը բնակին / էէս թիօն տը գլաս / եւ միշտ պատրաստ՝ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Վեհափառը հիւրասիրելու իրենց մօտ / նոյնիսկ երբ փափաք չէ յայտնած / եթէ պատահի որ Ան հիւրանդանոց մը պէտք է երթայ / յաճախ իրարու հետ կապ չունեցող, / բայց շատ հազուագիւտ է գտնել իսկական առումով գրադարան մը, հին կամ այժմեական բովանդակութեամբ. քանի նախ դիրքը սիրող կ'ուզէ եւ ապա կարդացող: Եթէ պատահի որ Ամերիկացիները ճամբորդեն, քանի միջոցը ունին, վերադարձին յետ գովելու այդ երկիրներուն կատարած յառաջդիմութիւնները գիտարուեստական մարզերու մէջ, նախընտրութիւնը կուտան Հալէպին, իրաւացիօրէն, քանի ներքնապէս կը զգան թէ Ամերիկաւոք ապրելու համար որոշ իմացական մակարդակ մը անհրաժեշտ է:

Անոնցմէ ոմանք, որոնք Սովետական Հայաստանի շրջանակներու մէջ ամիրայացած էին, այժմ որքերու կը նմանին եւ բնականաբար կը քննադատեն Անկախ Հայաստանի նոր վարչակարգը, ուր իրենցմէ աւելի՝ գործի անձերուն կարեւորութիւն կը տրուի. թէեւ կը շարունակեն ընդունիլ հին ռէժիմի կարկառուն դէմքեր, բայց յայտնի է որ նախկին խանդավառութիւնը չէ մնացած:

Շատ քիչ բացառութեամբ, պատկանելիութիւն մը ունին հայրենակցական, մշակութային կամ ակումբային միութեան մը, եւ անկէ դուրս հայութիւն չեն ճանչնար. այդ իսկ պատճառով, ամէն միութիւն կամ ակումբ ունի իր ամիրան կամ ամիրայականները, այլապէս ո՞վ պիտի հոգայ անոնց պիւտճէն: Այս անկիւնէն դիտուած՝ անոնք կարեւոր դեր կը կատարեն հայկական բոլոր բարեգործումներու մէջ. ընդհանրապէս բարեսիրտ եւ առատաձեռն են. եթէ անոնց կիները կը զբաղին ազգային պատսպարանով, ծերանոցով կամ Օգնութեան խաչով, իրենք ներկայ են միշտ ազգապատկան չէնքերու նորոգութեանց, բարեգործումին կամ կահաւորումի գործին մէջ: Մեծ մասամբ իրենց չնորհիւ է որ վերջին տասնամեակներուն, նախկին

ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ

ԵՐԳԶԱԽՈՒՄԲ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Սիփան – Կոմիտաս երգչախումբը պիտի բոլորէ 1993 տարեշրջանին իր եօթանասունամեայ գործունէութիւնը:

Կազմուած 1923–ին, Փարիզի մէջ, հիմնուած Սագօ Յակոբեանի «Սիփան» եւ Նշան Սերոբեանի «Կոմիտաս» երգչախումբերու միացումով, ղեկավարուած յաջորդաբար՝ Ազա Պարթեւեանի, Գուրգէն Ալէմշահի եւ 1953–էն ի վեր Կարպիս Ափրիկեանի կողմէ, Սիփան – Կոմիտաս երգչախումբը առաջնորդուած է միշտ իր ղեկաւար ուղեգծով՝ գաղութահայութեան մէջ վառ պահել հայ երգը, զարգացնել զայն եւ ծանօթացնել միջազգային երաժշտասէր հասարակութեան:

Այս յարատեւ գործունէութիւնը ունեցած է իրր համառօտ հաշուեկշիռ՝

– Երկու հարիւրէ աւելի համերգներ Ֆրանսայի եւ Եւրոպայի գլխաւոր քաղաքներուն մէջ, զնտիր յայտագրերու դործադրութեամբ,

– մասնակցութիւն միջազգային երաժշտական փառատօներու,

– բազմաթիւ ձայնասփիւռ – պատկերասփիւռի հաղորդումներ,

– կրօնական, դատական եւ ժողովրդական երգերու ձայնագրութիւններ, յատկապէս Կոմիտասի, Կանաչեանի եւ Ափրիկեանի գործերէն (*):

Այս իրագործումները կատարուած են զաղթական Հայերը, զարձան պատկառելի ներկայութիւն մը Հալէպի մէջ, յատկապէս Բերիոյ թեմի ներկայ Առաջնորդ Սրբազանի օրերուն, որ իր խոհեմութեամբն ու իմաստութեամբը գիտցած է մեծ համբերութեամբ համախմբել այդ ուժերը եւ արդիւնք տալ:

Եթէ ժամանակին Պոլսոյ Հայ ամիրաները կը փայլէին իրենց գեղարուեստական հրատարակութիւններու եւ պարբերաթերթերու մեկենասութեամբ, Ազգային Ս. Փրկիչ հիւանդանոցի եւ բարձրագոյն հայ վարժարաններու կառուցումով, մաղթենք որ Հալէպի իրենց անուանակիցները, մանաւանդ անոնց զաւակները, քիչ մը եւս համախմբեն իրենց ուժերը, փոխան պատահական բարի գործերու, աւելի ծրագրուած աշխատանքով, կանգնեն Ա.ԶԳՈՒԱԾԻՆ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ մը, որուն այնքան կարիքն ունի գաղութս, եւ պատռէն ակմբային եւ միութենական կաշկանդող վարագոյրը, գաղութի բոլոր հայկական, նուիրուած եւ օգտակար կարիքներուն օդնութեան հասնելու համար անխափար:

ԵՒՍԵԲԻՈՍ

չնորհիւ հմուտ ղեկավարներու բծախնդիր աշխատանքին, 1000–է աւելի անդամ – անդամուհիներու նուիրումին եւ նիւթական ու բարոյական քաջալերութեան համակիր անհատներու, եկեղեցական եւ մշակութային կազմակերպութիւններու, պետական անձնաւորութիւններու, հայ եւ միջազգային մամուլի ինչպէս նաեւ տեսալսողական հաղորդումի պատասխանատուներու:

Շարունակելու համար նոյն թափով իր առաքելութիւնը, Սիփան – Կոմիտաս երգչախումբը ծրագրած է նշել իր հիմնադրութեան 70–ամեակը յատուկ համերգով մը մեկնաբանելով, նուագախումբի ընկերակցութեամբ, իր երաժիշտ – խմբավար Կարպիս Ափրիկեանի նոր ստեղծագործութիւնը՝ «Մհերի ուխտը», ներշնչուած հայկական դիւցազներգութենէ:

Այս առթիւ պիտի կազմուի եւ հրատարակուի երգչախումբի գործունէութեան յուշամատեանը հանրութեան ընծայելով երգչախումբի դիւանէն յիշատակելի վաւերաթուղթեր, իրր վկայութիւն մշակութային կեանքի բերուած նպաստին:

Սիփան – Կոմիտասի վարչութիւնը կոչ կ'ուղղէ այն բոլոր հայրենակիցներուն եւ մանաւանդ նախկին անդամներուն այս ծրագրին իրագործման համար իրեն ուղարկել պահուած գրութիւններ, լուսանկարներ, յայտագրեր, եւայլն ... երգչախումբի եւ ղեկավարներու կեանքին վերաբերեալ, ի մասնաւորի 1923 – 1953 տարիներու ժամանակաշրջանէն (1):

Կոչ կ'ուղղուի նաեւ փարիզահայ երիտասարդութեան աւելի զօրացնել երգչախումբի կազմը բերելով իր մասնակցութիւնը, նորոգեալ ուժերով չարունակելու երեցներու աշխատանքը (2):

Դիւրացնելու համար ապագայ իրագործումներու դժուարին պարտաւորութիւնները, երգչախումբը չնորհակալութեամբ կ'ընդունի նիւթական նպաստ (3):

70–ամեակի հանդիսութիւնները տեղի պիտի ունենան 1994–ի գարնան, առաջնահերթին Փարիզ եւ Հալէպի մէջ՝ Բերիոյ մէջ:

Վարչութիւն
ՍԻՓԱՆ – ԿՈՄԻՏԱՍ
Երգչախումբի

Յունուար 8, 1993

1. – Հասցէ՝
Chœur SIPAN - KOMITAS
Maison de la Culture Arménienne
17, rue Bleue
75009 PARIS

2. – Փորձերը կը կատարուին երեքշաբթի օրերը, ժամը 20–էն 22, վերոյիշեալ հասցէին (métro Cadet).

3. – Առ ի գիտութիւն Ֆրանսահայութեան, նուիրուած գումարները զեղչելի են տարեկան տուրքէ (à l'ordre de la Chorale SIPAN - KOMITAS).

(*) Ձայնագրութիւններուն համար (disques cassettes), դիմել վարչութեան կամ Մ. Պոդոսեանի, հեռաձայնելով՝
(1) 47 – 20 – 71 – 10

թիւին:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԼՕՍ – ԱՆՃԸԼԷՍ գտնուած է Դեկտեմբեր 17–էն 22, Պէյրութի «Բագին» գրական ամսաթերթի խմբագիրը՝ Պօղոս Սնապեան: Դեկտեմբեր 17–ին, Հոլիվուտի «Կարապետեան» սրահին մէջ տեղի ունեցած է «Ես իմ անոյշ Հայաստանի ոդիսականը» նիւթի չուրջ դասախօսութիւն մը, կազմակերպուած «Ցովհ. Շիրազ» գրական խմբակին կողմէ: Պ. Սնապեան մէկ ժամ տեւող դասախօսութեան մը ընթացքին ներկայացուցած է Չարենցի «Ես իմ անոյշ Հայաստանի» բանաստեղծութեան ծննդեան պատմական եւ գրական տուեալները: «Բագին»ի խմբագրին երկրորդ դասախօսութեան նիւթը եղած է, Դեկտեմբեր 18–ին «Մուսա լերան 40 օրերը» վէպին իրական եւ վիպական երեսները: Դեկտեմբեր 22–ին, Պ. Սնապեանի «Ես այդ չունեմ եմ» գրքի վերհրատարակութեան առթիւ տեղի ունեցած է դիներեկոյ մը, կազմակերպուած «Նոր կեանք» չարաթաթերթին կողմէ, հովանաւորութեամբ «Համազգային»ի արեւմտեան – Ամերիկայի Շրջ. Վարչութեան: Հանդիսավարութիւնը կատարած է Սարգիս Մաճառեան, Պօղոս Սնապեանի կենսագրութիւնը ներկայացուցած է Գր. Շէնեան: Հատորին մասին խօսած է Ռիթա Որբերեան: Ցաւարտ այս վերլուծումին բեմ եղած է հեղինակը՝ Պօղոս Սնապեան որ իր չնորհակալութեան խօսքը արտասանած է:

***

ՊՈԼՍՈՑ Գարակէօզեան Սանուց Միութեան երդիքին տակ տեղի ունեցած է Ամանորի հանդիսութիւնը, Դեկտեմբեր 30–ին: Բացումը կատարուած է Վարժարանի նորահաստատ մանկապարտէզի 24 աշակերտներուն կողմէ պատրաստուած խմբական երգերով ու արտասանութիւններով: Կարճ ուղերձով մը աշակերտները չնորհաւորած է Գարակէօզեան Վարժարանի այժմու հիմնադիր Տօքթոր Մարութիւրոս Ենիթօրկանը: Նախապէս տնօրէնուհին՝ Քլեմանս Զէլիք ողջունած էր աշակերտները: Գործադրուած է գեղարուեստական բաժին մը, որու ընթացքին փոքրիկներու երգչախումբը յաջող ելոյթ մը ունեցած է, ապա խօսնակներէն՝ Ըինչ Եղիա Մաքսուդլու արտասանած է Ռոպէր Հատտէճեանի «Ցուչատեսը»երէն կազմուած մը:

***

ՊՈԼՍՈՑ Ս. Փրկիչ հիւանդանոցի պատըպարեալներուն ու մնայուն բնակիչներուն աւանդական Ամանորի հաւաքոյթը տեղի ունեցած է Դեկտեմբեր 29–ին, Ազգային հիւանդանոցի սրահին մէջ, նախագահութեամբ Գարեգին Պաղրիարքին:

ԿԱԹԻԼԸ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Ու ողբին թելը նորէն քակուեցաւ աւելի ուժգին «ախ տղաս, ո՞ւր ես, ո՞ւր ես» ու այն առեն էր որ մայրական անդիմադրելի յուզում մը բռնեց կոկորդէն, եւ ետ եկան խառնիխուռն հին հին յիշատակներ որոնք մոռցեր էր լռութեանն ու մորմոքին տակ տարիներուն ուր իր հարսնութիւնը թաղեր էր «Անժէլ հոգիս, տոքթորին հրահանգն է, մէկ զաւակ միայն, մարմինդ չի տանիր եղեր ... աս վիժումէն ետք կրնայ փորձանք բանալ դէպիդ ... ա՞ռ է ուզածդ» մինչ աչխարհը կը փլէր վրան այդ վայրկեան «հապա ի՞նչ եղաւ ան տասը հատը որ պիտի ծընէր, Արմենակ, հէ՞» ամիսներով գիշերները արթուն պառկած էրկանը կուշտին ու զսպելով լացին ձայնը ու մայրութեան անդիմադրելի պահանջը, ախորժակը քը պերճին դեմ – դեղին երեսին դիմաց ու թուրք աղջկայ մը անունը սենեակին մէջ տեղ մը ու յիշեց ինչ որ միշտ ըսեր էր անոր «միայն թէ մահ չըլլայ, մարդ, մնացած ամէն ինչը կը չտկուի» ու լսեց անոր սպառած, պարտուած ձայնը այդ գիշեր «կնիկ, սիրէ ինծի ...»: Լեցուեցան աչքերը, հեռացաւ հայելիէն ու գնաց կայնիլ անկողնին ոտքին: Ինչքա՜ն սէր յանկարծ ծներ էր իրենց միջեւ այս գիշեր, ամբողջ կեանք մը բաւելու չափ, ամէն ինչ ներելու չափ, նոյնիսկ թուրք աղջիկը «ան ալ մօր զաւակ է, անոր ալ հոգին կ'արիւնի» մտածեց ու նորէն փորձեց երեւակայել անոր հարսանեկան կերպարանքը, առաջին զաւակը որ ինք պիտի դրկէր յետոյ Արմենակին պիտի անցընէր ... յետոյ մխասին պիտի տօնէին անոր առաջին տարեդարձը ...:

Հեռաձայնը զարնուեցաւ: Ցնցուեցաւ Անժէլ, վերցուց գործիքը վախով, տատրտինակ ակնկալութեամբ մը:

– Ալօ ...:

Ոտիկանն էր, պիտի դային զինք մեռելատուն տանելու, ստուգելու ինքնութիւնը: Շատ բան չհասկցաւ մարդուն ըսածէն ու քանի մը բառ քով քովի դնելով խօսեցաւ:

– Կէս ժամ առ, եթէ կարելի է ... քիչ մը գործեր կան:

Զգուշութեամբ վար դրաւ ընկալուչը: Անձկալի փութկոտութիւն մը մտեր էր չարժումներուն մէջը «պիտի երթամ մարդս ու տղաս տեսնեմ» մտածեց ու նստաւ, քիչ մը ինքզինքը հաւաքելու համար: Ու հիմա, կեանքին ու աշխարհին վրայ կախուած սեւ ամպին չուրջը իրեն թուեցաւ որ փայլ մը, դէպի գալիք օրերը բացուող լոյս մը կար ...: Վերցուց հեռաձայնին ընկալուչը անվճռած ու վրանոտ, կազմեց թիւը: Մտիկ ըրաւ սրտի ուժգին զարկին, կը դողդողային ձեռքերը ...:

– Տէր Ճարութի՞ւն ...:

Կմկմալով բայց զուսպ՝ խօսեցաւ քահանային հետ պիշերուան դէպքերուն մասին ու խնդրեց որ իր հետ ոստիկանութեան մեռելատունը գայ: Ցետոյ անհամարձակ ու յստակ իր ձայնով թաղումի եւ հոգեճաշի կարգադրութիւնները ըրաւ: Արմենակին հեռաձայնի տետրակէն գտաւ Ակումբի թիւը, զարկաւ ու նոյն հանդարտութեամբ խօսիլ ուզեց կոմիտէին հետ: Հոն չէր: «Ափիկա վերջն ալ կ'ըլլայ» խորհեցաւ, վար դրաւ գործիքը ու սիրտը հանգիստ ու ծանր՝ զնաց նստաւ իր աթոռին ու սպասեց քահանային գալուն:

Օգոստոս 19, 1992

Քիլլարա

(Շար. 31 եւ վերջ)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տիկին Անահիտ Մարտիրոսեան, Տէր եւ Տիկին Ռոլան Մարկոսեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Արա Յակոբեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Կրէկուար Փափազեան հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան Յունուար 17-ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ եկեղեցին, իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ - հօր՝

ՀՐԱՆԴ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆԻ

մահուան Ա. տարելիցին առթիւ։

Ի գիտութիւն ազգացեալին յիշատակը յարգողներուն։

LE PALAIS DES CONGRES DE PARIS

GEORGES DALARAS
chante
pour CHYPRE
avec
GEORGES MOUSTAKI
DIMITRA GALANI
PANOS et CHARIS CATSIMICHAS
et
MICHALIS CHRISTODOULIDES
Grand Concert
le 20 Janvier à 20 heures
Location :
FNAC, Virgin, Palais des Congrès
Prix des places : 200 et 120 Frs.
(*location en sus*)

Comité d'Organisation des manifestations
pour Chypre
Maison de la Grèce
9, rue Mesnil - 75116 Paris

ՅԱՒԱՀԱՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի էլէն Բիւզանդ մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տիկին Անայիս Պէրպէրեանի իր եղբօր՝ կապի Ալամեանի մահուան առթիւ։

***

Կապոյտ Խաչի Սէն - Ժերմէն Ջ. Շանթ մասնաճիւղի բոլոր ընկերուհիները խորապէս ցաւակցութիւնները կը յայտնեն Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Շալճեանի եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Շալճեանի եւ զաւակներուն, Պր. Միշել Շալճեանի, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Պօյաճեանի եւ զաւակներուն, Այրի Տիկին Գէորգ Պօյաճեանի եւ զաւակներուն, Օր. Վարդուհի Պօյաճեանին, Այրի Տիկին Շնորհիկ Մօրուքեանի Հայկուհի Շալճեանի (ծնեալ՝ Պօյաճեան) մահուան առթիւ։

Ողբացեալ Տիկին Շալճեան մասնաճիւղիս նախորդ շրջաններուն ժրաջան առաջնապետ եւ երիցապոյն անդամը եղած է, իր անզարձ մեկնումով կը թողու յիշատակելի անուն մը։

***

Տիկին Նուարդ Սապունճեանի մահուան առթիւ, Կապոյտ Խաչի Փարիզի Ս. Թադէոսեան մասնաճիւղը ցաւակցութիւն կը յայտնէ իր բոլոր ընտանեկան պարագաներուն։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ առած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները կազմակերպութեան՝ Հայաստանի եւ Արցախի օժանդակութեան գործունէութեան ի նպաստ։

Տէր եւ Տիկին Թորոսեան 500 Ֆր., Պր. Ալպէռ Ներսէսեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Տ. Պաղտասարեան 2000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ամենակ Պետեան 200 Ֆր., Պր. Թելիփ Փափազեան 400 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ալպէռ Անդրէասեան 500 Ֆր., Հայաստանի Մարտիկներու Զօրակցութեան Միութիւն 5000 Ֆր.։

***

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչը իր խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնէ այն բոլոր նուիրատուներուն, որոնք 1992-ին, զօրավիգ կանգնեցան Հայաստանի եւ Արցախի օժանդակութեան, ինչպէս նաեւ իր այլ գործունէութեանց Ֆրանսայի մէջ։

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԹԻԻ

Միլանօ - Սթամպուլեան եղբարք 500 ֆրանք։

***

Վելիջի - Պ. Պալիտեան 100 Ֆր.։

LE CENTRE CULTUREL SAINT MESROB

accueille

l'écrivain conteur et traducteur

Albert ANDONIAN

qui présentera ses œuvres
(Prose et poème)

durant une soirée littéraire

le jeudi 21 janvier à 20 h 30

10 bis, rue Thouin, Paris Ve
Mos Cardinal Lemoine ou Monge

—— Entrée libre ——

ԹԷԹԱՍԵՂԱՆ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի «Արշալոյս Թադէոսեան» մասնաճիւղը կազմակերպած է թէյասեղան մը, Յունուար 17, ժամը 15-էն սկսեալ Հայ Մշակոյթի տան մէջ
17, rue Bleue, 75009 Paris

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉի Փարիզի Ս. Թադէոսեան մասնաճիւղի ընդհանուր ժողովը Շաբաթ, Յունուար 16, ժամը 15-ին Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը
17 rիւ Պլէօ

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՆՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՄԷԼ

Առաջին Սիրակի Ս. Ծննդեան
Կիրակի Յունուար 17 -
կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՄՈՎՍԷՍ Ա. ԿՀՆՑ. ԳԱԼԷՆՏԷՐԵԱՆ

ՍԷՆ-ԺԵՐՄԱՆ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

ԸՆԹՐՈՒԹԻՒՆ

Սէն - Ժերմէն Ս. Սահակ - Մեսրոպ եկեղեցւոյ Թաղական Խորհուրդի կողմէ հրաւիրուած ընտրողական յանձնախումբը բաղկացած պարոններ՝

Ե. Արզումանեանէ, Գ. Դաւիթեանէ, Ժ. Ենովքեանէ, Գ. Մինասեանէ, Կ. Յովսէփեանէ, Դ. Պանտիկեանէ, Դեկտեմբեր 23-ի իր ժողովին մէջ, յետ քննութեան, հաստատեց թեկնածուներու հետեւեալ ցանկը յառաջիկայ Թաղական ընտրութիւններուն որոնք տեղի պիտի ունենան 1993 Յունուար 17-ին, ժամը 9-էն 18, եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ։

Գրիգոր Բանոյեան
Սարգիս Խօճեան
Դաւիթ Եալըք
Յովսէփ Եալըք
Սարօ Եաղըր
Ռոպէր Ժամկոչեան
Պերճ Կարապետեան
Մարսէլ Կարապետեան
Վարդան Համբարձումեան
Գրիգոր Հոթոթեան
Յակոբ Յովսէփեան
Ժիրայր Մանկեան
Արթօ Տէր - Մինասեան
Փիէռ Փունարճեան

Այս ցանկէն պէտք է ընտրել 11 հոգի, ընդելով միայն 3 անուն։

Հարկ է ընտրութեան ներկայանալ ինքնութեան թուղթով մը, նկարով։

Ընտրելու իրաւունք ունին Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ պատկանող այր մարդիկ որ 18 տարեկանը լրացուցած են ու կը բնակին 13-րդ եւ 14-րդ թաղամասերուն մէջ, ինչպէս նաեւ Ալլօ, Փլան Տը Քիւք, Լօժի Նէօֆ։

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

A l'occasion du «MANOUGNEROU OR»
le Père Noël du Conseil d'Administration de la Croix Bleue des Arméniens de France attend tous les enfants
le Dimanche 24 Janvier à 15 heures
à la MCA — 17, rue Bleue, 75009 Paris - salle Dikran et Zarouhie DEMIRIAN
Spectacle animé par *Antoinette et son «Cirque Plein d'Air»*
suivi d'une *Boom* pour les enfants.
Entrée libre • Venez nombreux

ARMENIE Promotion spéciale

à partir du 16 Décembre

PARIS-EREVAN-PARIS

(VOL HEBDOMADAIRE DIRECT)

3665 FRS

Franchise de bagage autorisé : 2 valises par personne

Renseignement et inscriptions :

SABERATOURS - SEVAN VOYAGES

31, rue d'Argenteuil	48, cours de la Liberté	37, rue Hanrabedoutian
75001 PARIS	69003 LYON	EREVAN 10
Tél. : 42 61 51 13	Tél. : 78 60 13 66	Tél. : 52 85 48
Fax : 42 61 94 53	Fax : 78 60 92 26	Fax : 52 54 48

ԷՍԱԵԱՆԻ Օր ԵՒ ԲԱԺԱԿԻ ՊԱՀ

Փարիզի Խաչեան Սանուց Միութիւնը կը կազմակերպէ յիշատակի հանդիսութիւն, նուիրուած Խաչեան եւ Կեդրոնական վարժարաններու բարերարներ՝ Յովհաննէս եւ Մկրտիչ Խաչեանի, ինչպէս նաեւ մահացած ուսուցիչներու, անօրէններու եւ աշակերտներու յիշատակին՝

Կիրակի, Յունուար 24, ժամը 12·30-ին Հ. Բ. Ը. Մ.-ի Ափէք Մանուկեան մշակութային կեդրոնը
118, rue de Courcelles, Paris 17e
M° COURCELLES

Ըստ աւանդութեան ժամը ճիշդ 13-ին բաժակ կը բարձրացուի 108-ամեայ Խաչեան Վարժարանի, ինչպէս նաեւ աշխարհի բոլոր հայ վարժարաններու կենացը, մաղթելով անոնց պայծառ եւ լուսաշող ապագայ։

Խաչեանցիները պիտի վերանորոգեն իրենց ուխտը՝ նիւթապէս եւ բարոյապէս զօրավիգ կանգնելու Հայ Դպրոցին։

Տեղի կ'ունենան ուղերձներ, յիշատակի ոգեկոչումներ, հայկական երգ ու նուագ։

Սիրով կը հրաւիրուին հին ու նոր Խաչեանցիներ, նաեւ՝ համակիրներ, յարգելու կոչով մեղի փոխանցուած այս Օրը։

Սեղանները կանխաւ ապահովել մինչեւ Յունուար 17, հետեւեալ թիւերէն մէկուն՝
46 - 56 - 14 - 53
կամ՝
46 - 32 - 35 - 42
Ճաշակին՝ 170 Ֆր.։

ՁԱՇ

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉ-ի Սեւրան Լիվրիի «Տիրուհի Մխաքեան» մասնաճիւղը Նոր տարուան առաջին ճաշը կը կազմակերպէ ի նպաստ իր զպրոցին։

Շաբաթ, Յունուար 16, ժամը 20·30-էն սկսեալ
17, rue Charles Péguy, Livry-Gargan
Տեղերը սահմանափակ քլլալով կը խնդրուի անպայման հետաձայնել՝
Տիկին Կապէնց
42 - 36 - 48 - 88
Տիկին Պօյեան
43 - 83 - 92 - 75

APPEL de la CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

LE KARABAGH RESISTE,
LE KARABAGH SURVIT,
LE KARABAGH ENDURE
dans le froid, la faim, la tourmente et sous les bombes azéries,

Mais...
...LE KARABAGH EXISTE

Aidons les Karabaghtsi à tenir encore cet hiver.

Aidez la Croix Bleue des Arméniens de France pour qu'elle continue son aide humanitaire pour le Karabagh coûte que coûte.

Envoyez vos dons à :
CBAF — Opération Arménie
17, rue Bleue, 75009 Paris

MCA Villeurbanne

Les heures d'ouverture et de fermeture de la *Maison de la Culture Arménienne de Villeurbanne* sont :
— 10h / 12h — 14h / 20h
Du Mardi au Samedi inclus
N° de téléphone :
Foyer 78 94 37 36
Bureau 78 93 57 43
Permanence : Anaïd Ghendjian.

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 15
VENDREDI
15 JANVIER
1993

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 900 Ֆ· — Վեցամսեայ : 460 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·200 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ· (շաբաթաթերթի առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ·

68ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17·974 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 68e ANNEE — N° 17.974

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԵՐԲ ԻՐԱՔ ՉԻ ԳՈՐԾԱԴՐԵՐ ՄԱԿ-Ի ԲԱՆԱՁԵՒԵՐԸ...

*Իրաքի վրայ նախատեսուած յարձակումը տեղի ունեցաւ, Չորեքշաբթի, Յունուար 13-ին, ինչպէս ծրագրուած էր։ Ամերիկեան օդուժին մխացած էին անգլիական եւ ֆրանսական օդանաւեր, ընդհանուր ձեւով հարիւր օդանաւ, որոնք մէկ թոն ռումբ նետած են զինուորական դիրքերու վրայ։ Գործողութիւնը, զոր Պուշ՝ «հրաշալի կերպով» մղուած որակած է, կէս ժամ տեւած է եւ զինակիցներու օդուժը ոչ մէկ վնաս կրած է։ Իրաքի իշխանութիւնները յայտարարած են թէ 4 մեռեալ եւ 7 վիրաւոր կան իրաքեան կողմը։ Ուշադինկթըն ազդարարած էր որ Պաղտատ պէտք է վերջ տայ վերջին օրերու իր դրդռուքեանց եւ յարգէ ՄԱԿ-ի բանաձեւերը, այլապէս՝ պէտք է հետեւանքները քաշէ։ Եւ տեսաւ։ Սատտամ Հիւսէյն հեռատեսիլէն ելոյթով մը կը յայտարարէր։ — «Ոճրագործները ետ եկան։ Այս դիւերը նորէն եկան։ Նոր ճակատամարտ մը, նոր սրբազան պատերազմ մը սկսաւ, բայց, յարձակողները պիտի պարտուին»։ Անկախ Սատտամ Հիւսէյնի մենատիրական անողոք վարչակարգէն, Իրաքի ժողովուրդին վիճակն է որ ողբերգական է, քանի երկիրը միշտ չրջափակումի մէջ է եւ տարբական մնունդը կը պակսի։ Մնաց որ, ինչպէս դիտել կուտայ նաեւ Ժորժ Քորմ, մասնագէտ Միջին Արեւելքի հարցերուն (Յունուար 14, «Ֆիկարօ»), երկու չափ, երկու կշիռի քաղաքականութիւնը կը չարունակուի։ Արդարեւ, պարզ է այլեւս որ միայն Իրաքին է որ պարտաւոր է ՄԱԿ-ի բանաձեւերը գործադրել։ Ոչ Թուրքիա (Կիպրոս), ոչ Իսրայէլ (դրաւուած հողերէն զատ, դեռ վերջերս 415 տեղահանուած Պաղեստինցիներու վերաբերող բանաձեւը) նոյն պարտաւորութիւնը ունին, կրնան դամբիւղը նետել, հանգիստ նստիլ, ոչ մէկ «պատիժ» կը սպառնայ իրենց։ Քորմ, կը յիշէ Քիւրտերու պարագան ու կը գրէ։ —

«Արաբ հանրային կարծիքը չի հասկընար արեւմտեան երկրներու դրդապատճառները։ Ասելի հաւ երբեմ երկու չափ, երկու կշիռի բաղաբախականութիւն կը տարի։ Արտասուած 400 Պաղեստինցիներու պարագան յատկանշական է։ Մէկ կողմէ Իսրայէլ կը բռնաբարէ ՄԱԿ-ի բանաձեւերը եւ ոչինչ կը պատահի։ Միւս կողմէ, Իրաք զինուորական անմիջական հակազդեցութեան թիրախ է։ Ուրիշ օրինակ մը՝ Քիւրտերը։ Երբ թուրք բանակը կը զարնէ գիրենք, արեւմտեացիները մէկ խօսք չեն ըսեր, երբ Իրաքը զարնէ, ընդհ. զօրակոչ է...»։

Անգամ մը եւս, զեկավարները հաշիւ կը մաքրեն, Պուշ վերջին դաս մը տալէ առաջ է իր սիեբիմ թշնամիին՝ Սատտամ Հիւսէյնի, որ կ'ուզէ քաշուիլ։ Գալով ժողովուրդներու տառապանքին, որո՞ւ հոգ։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Լ.Ա. ՎՈՒԼԹ քաղաքը (Առաէլի նահանգ) հասած առեն է որ վառելանիւթ փոխադրող կառախումբ մը դիծէն ելած է, ճիչդ փոպուդիչէն դուրս ելած առեն։ Ուղեվարը անմիջապէս մտածած է կորել կապը կառախումբերուն հետ, բայց փոպուդիչին մէջ մնացած եօթնէն ոմանք պայթած են ահաւոր հրդեհ մը ստեղծելով քաղաքին մէջ իսկ, Յունուար 13-ին, ժամը 23·30-ին, բնակիչներուն մեծ մասը քունէն հանելով, սարսափահար։ Ականատեսներ պատահածը կը բաղդատեն ռմբակոծութեան մը հետ։ Աւելի քան հազար բնակիչները փոխադրուած են ապաստարաններ (քաղաքապետարան, մարզարան, դպրոց)։ Առաջին տեղեկութեանց համաձայն 6 վիրաւոր կար։ Վախ կայ սակայն որ կոյուղիներուն մէջ թափած վառելանիւթին ալ պայթումներ ստեղծէ։ Ապահովութեան միջոցներ ձեռք առնուած էին սակայն եւ յաջորդ առաւօտ (Յունուար 14) հրշէջները տեղւոյն վրայ էին միշտ։ Բաւական տուներ հրոյ ճարակ դարձած են։ Հինգշաբթի առաւօ ժամը 8·30-ին է միայն որ կարելի եղած էր հրդեհը մարել։ Վախ կար սակայն որ զոհեր գտնուին հրոյ ճարակ դարձած տուներու տակ, նաեւ Ռոնի գետի ապականման հարց ծագած է։

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ կատղած են Պէրեզովայի դէմ եւ բացարձակապէս կը մերժեն որ հանդատեան կոչուելու տարիքը խնդրոյ առարկայ ըլլայ, որեւէ ձեւով։ Գործադիր կոմիտէի դռնապահ հերթական նիստի ընթացքին է որ «փիղ»երը իրենց դիրքը կը ճշդեն նախարարապետին որոշումներուն դէմ, այս անգամ ալ հանդըստեան կոչուելու տարիքի երկարաձգման ծրագիրն է որ իրարանցում ստեղծած է։

ՇԱՒԻ ԹԻՅՈՆ մեռած է 95 տարեկանին։ Համայնավարութեան այս հին եւ պատկառելի դէմքը, հեռացուած էր 1952-ին, քանի տարի զեկավար դիրքի վրայ մնալէ ետք։ Այսօր, թէեւ Ժ. Մառէշ կը յայտարարէ։ — «Շ. Թիյոն մեր կուսակցութեան մեծ դէմքերէն մէկը»...։ 1919-ին, Մարթիի հետ է կիչէն նաւուն վրայ որ սենեկալցի զինուորներ պէտք է փոխադրէ յունական նաւահանգիստ մը, Բոլշեւիկներու դէմ կռուելու համար։ Կամաւոր էր ու յանկարծ յուսախաբ է ի լուր այդ ռոչումին եւ ապստամբութեան գլուխ կ'անցնի։ Երկու ժամ պայքարէ ետք, Թիյոն եւ Մարթի ձերբակալուած են եւ հինգ տարի բանտարկութեան դատապարտուած։ 1924-ին, երբ ազատ կ'արձակուին, կը տեղեկանան որ համայնավար Միջազգայնականի անդամ նշանակուած են Լենինի կողմէ։ Թիյոն վայլուն ասպարէզ մը ունի այլեւս։ Դիմադրութեան մէջ Ֆ.Թ.Փ...ի հիմնադիրն է։ Պատերազմէն ետք նախարար է Տը Կոլի կառավարութեան մէջ (Մօրիս Թորէզ ալ՝ փոխ-վարչապետ էր)։ 1952-ին, վէճ ծագած է կուսակցութեան զեկավարութեան հետ (գլխաւորաբար Թորէզի կնոջ) խաղաղութեան Շարժումին առթիւ եւ կը հեռանայ։ 68-ին կը բողոքէ Չեխոսլովաքիոյ միջամտութեան դէմ։ Քաշուած կեանք մը կ'ապրէր Պրըթաններ, որ իր ծննդավայրն էր։

ՀՈՆՆԷՔԻՐ, բոլորովին ազատ, օգտուած առաւ եւ Զիլի մեկնեցաւ իր կնոջ եւ մէկ աղջկան քով։ Առողջական վիճակը պատճառ էր որ դերմանական արդարադատութիւնը բոլորովին հրաժարի գինքը դատելէ։

ԹՈՒՐՔԻՈՑ ներքին նախարարը՝ Իամէթ Սեզկին յայտարարած է որ «մաքրագործման գործողութիւն մը» տեղի պիտի ունենայ զարնան, նման հիւսիսային Իրաք տեղի ունեցածին փՔՔ-ի պինուրեալներուն դէմ։

ՇԷԹԼԱՆԴի բացը թափած քարիւղը որու ստեղծելիք ապականութեան մասին մեծ մտահոգութիւն կը տիրէր, հեզհեզէ կը «մաքրուի» չնորհիւ ծովուն սաստիկ փոթորիկին։ Այլ խօսքով բնութիւնը ինք իր գլխուն հարը կը տեսնէ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԿՐԿԻՆ ՌՈՒՄԲԵՐ ԳՈՐԻՍԻ ՎՐԱՅ

Հինգշաբթի, Յունուար 14-ին, երեւանէն տեղեկացանք որ Գորիսի վրայ գրաղներով յարձակումը նախորդ օրը չատ զօրաւոր եղած է։ Թէեւ միայն մէկ մեռեալ կայ, բայց, քաղաքին կեդրոնը մեծ վնասներ կրած է եւ պատուհան, ապակի ջարդուփշուր եղած են ամէն կողմ։

Չորեքշաբթիէն Հինգշաբթի լուսնալիք դիւերը Երեւանի մէկ իսկ ցուրտը սառցակացած է եւ ջերմատիճանը 0-էն վար 16-ի իջած է։ Հինգշաբթի առաւօ (տեղւոյն ժամով՝ 11-ին) զերոյէն վար 10 էր։

Կազի հարցն ալ չի բարելաւուիր։ Նոյն թուականին, հասած քանակութիւնը օրական 4,6 միլիոն է միչտ։

***

Նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի եւ վարչապետ Խոսրով Յարութիւնեանի հանդիպումները Ռուսաստանի նախագահ Բ. Ելձինի եւ վարչապետ Վիկտոր Չերնոմիրտինի հետ վերջ գտած են։ Ձեռք ձգուած համաձայնութեամբ Ռուսաստան 50 միլիառ ռուբլիի վարկ կը տրամադրէ Հայաստանին, որմէ մաս մը կը գործածուի հացահատիկ, վառելանիւթ եւ կենսական այլ ապրանքներ գնելու։ 7 միլիոն ռուբլի նախատեսուած է աղէտի գօտիի վերականգնման համար։

***

Յունուար 12-ին վարչապետ Խոսրով Յարութիւնեան ընդունած է Ֆրանսայի դեսպան Տիկին Տը Հարթինկը։ Քննարկուած են 1993-ին Հայաստանի ցուցաբերուելիք թէքնիք օգնութեան առաջարկները։ Երկու երկիրներու կառավարութեանց համաձայնութենէն յետոյ առաջարկները կ'ընդունուին իբրեւ թէքնիք օգնութեան ծրագիր։

***

Քանի մը օր է, Ադրբեջանի լրատու գործակալութիւնները չինծու լուրեր կը տարածեն այն մասին, թէ վար առած են հայկական թռռան մը։ ԼՂՀ-ի ինքնապաշտպանութեան ուժերը բացարձակապէս հերքած են լուրը եւ զինուորական զեկավարութեան ենթադրութեամբ Ազերինեռու այս արարքը կը միտի արդարացնել սեփական օդուժը եւ Ռուսաստանը մեղադրել Հայաստանի օդանաւեր տալու յանցանքով։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՓՈՒԹԳԱԼ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ՝ ՄՐՑԱՇԱՐԻ ԱԽՈՑԵԱՆՆԵՐՈՒ ՄԻՋԵԻ

Ըստ «Լ'Էֆիփ» օրաթերթին, Յունուարի վերջին չաբթուան ընթացքին, Մոսկուա, տեղի պիտի ունենայ մրցաշարք մը՝ նախկին խորհրդային Հանրապետութիւններու անցեալ տարուան ախոյեան խումբերուն միջեւ։

Կը նախատեսուի մասնակցութիւնը, մանաւանդ, Մոսկուայի Սպարտակին, Մինսքի Դինամոյին եւ ուրիչ ախոյեաններու՝ որոնց կարգին Երեւանի խումբին։

Կ'ենթադրենք թէ «Արարատ»ի նախկին խմբապետ՝ Խորէն Յովհաննիսեանի զեկավարած Հ. Մ. Ը. Մ.-ն է որ պիտի ըլլայ Հայաստանի ներկայացուցիչը։ Մաղթենք որ կարելի ըլլայ մրցաշաչտ հանել զօրացած կազմ մը երկրին լաւագոյն խաղացողներով, եթէ մրցաշարքին կանոնները կը թոյլատրեն այդ։

***

ՓԱՐԻԶ՝ ՀԱԻԱՍԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Իսկի Հ. Մ.-ը, առաջատար լիկի չըրջանային պատուոյ դասակարգին մէջ ախոյեանութեան սկիզբէն ի վեր, մօտէն կը հետապնդուի իր գլխաւոր մրցակիցներուն կողմէ։

Որովհետեւ կիրակի օր Իսկի չէ կրցած յաղթել Սէն-Տընիի (1-1), Սարսէլ հասած է, դասաւորումին վրայ, հայանուն ակումբին մակարդակին։

Երկու առաջատար ուրեմն, ախոյեանութեան կիսուն մօտ։ Նուազի եւ Ռասինկ ալ չատ հեռու չեն։ Կը նախատեսուի խիստ մրցակցութիւն մը յառաջիկայ չաբաթներու ընթացքին, այս չորս խումբերուն միջեւ։

Իր հերթական մրցման, Վալ տը Մառնի առաջնութեան մէջ, Ալֆորվիլի Հ. Մ.-ն ալ զոհացած է հաւասարութեամբ մը Սիւսիի դէմ՝ (2-2)։ Սիւսի այս ախոյեանութեան լաւագոյններէն մէկն է։

***

ԼՈՂ

ՆՈՐ ՄՐՑԱՆԻՇ

Փէքինի մէջ, Չինաստան, աչխարհի բաժակին ի հաչիւ տեղի ունեցած մրցումներուն ընթացքին, Քարոն հաստատած է Ֆրանսայի նոր մրցանիչ մը 50 մեթր ազատ լողի համար՝ 22",29 — նախկինը կը պատկանէր Գալֆայեանի՝ 22",33, տարիէ մը ի վեր։

***

ՍԵՂԱՆԻ ԹԷՆԻՍ

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ ԽՈՒՄԲԸ ԼԱՒԱԳՈՅՆԵՐՈՒ ՇԱՐՔԻՆ ՄԷՋ

Վիլէօրպանի Հայ Մչակոյթի Տան հովանաւորութեան տակ, Հրանդ Աբրահամեանի զեկավարած խումբերը կը չարունակեն մրցիլ այս տարի ալ։

Առաջին կազմը կը մասնակցի մէջ-նահանգային երկրորդ դասակարգի ախոյեանութեան 8 ակումբներէ բաղկացած խմբակի մը մէջ։ Առաջնութեան կէսը վերջացած է արդէն։ Հայ ակումբը դասուած է երրորդ։ Իրեն կը մնայ ապահովել նոյն կարգի դիրք մը յաջորդ փուլին ընթացքին եւ թերեւս՝ բարւոքել զայն։

Վ. Ս.

ՊՈԼԻՍ 1958 1960

ԱՐՏԱՍԱՆՈՂԻ ՄԸ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԸ

Է·

ՍԱՐԳԻՍ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

(Բ· եւ վերջին մաս)

Արդէն ժամը հօթն էր: Փափաքեցայ մէկու մը տունը առաջնորդուիլ եւ իրրեւ ընթրիք՝ մածուն հացով մը բաւականանալ: Սակայն իմ հիւրընկալներս մտադրած են զիս Պոլիս տանիլ, ճաշարանի մը մէջ ընթրելու եւ յետոյ կրկին Սամաթիա զալու համար, որովհետեւ անոնք իրենց դիւղին մէջ իմ «մեծութեանս» համապատասխանող վայր մը չեն դաներ:

Քանի որ այդպէս է, առաջարկեցի երթալ Սամաթիոյ ծովեզերքին վրայի ճաշարաններէն մէկուն մէջ, միայն խաչած ձուկ մը ուտել: Ուլիկեան եւ մարզանքի ուսուցիչը կողմնակի խորհրդակցութիւն մը ունեցան ու տարաձայնութեամբ ուղղուեցանք դէպի ծովափ: Այդ օրերուն ալ ծովեզերքը փոչեպատած էր լայն նոր պողոտայի մը իրագործութեան պատճառով: Վերջապէս, դեռ չքանդուած ճաշարանի նմանող վայր մը, փայտեայ սեղաններէն մէկուն առջեւ երեք ճոճուան աթոռներու վրայ նստանք: Տասը վայրկեանէն, թաւթափած չապիկով ծառայող մը եկաւ եւ ափոյց մը ձգեց մեր սեղանին վրայ եւ առաւ մեր ապսպրանքը:

Բայց ժամ մը անցաւ եւ երիտասարդ սպասարկուն չէր երեւեր· խոհակցութեան նիւթերնիս ալ սպառած էր: Զիս առաջնորդողներուն յանկնապարտ վիճակը տեսնելով՝ կը խղճայի: Վերջապէս լայն ափոսէի մը մէջ վարդագոյն խաչած ձուկ մը բերին: Երկու ընկերներս չփորձեցին նոյնիսկ անոր դպչիլ: Որպէսզի այս ճաշի տառապանքը վերջ գտնէր, ստիպուեցայ քանի մը պատառ հաց թաթխել ջուրին մէջ, զոհեալ կենդանիին կաթնաթոյր միսէն ճաշակելու փորձեր ընել եւ ամէն չարեաց փոքրագոյնը, սրտահ երթալու ժամը պատրուակ առնելով՝ այս փոշոտ ճաշարանէն չուել:

Հանդէսին նկարագրութիւնը քանի մը օր հաք երեւցաւ «Մարմարա»յի մէջ, Մ· Օ· ստորագրութեամբ «Զուարթ նոթեր» խորագրին տակ: Քանի մը հատուածներ միայն·

«Ի պատիւ Սահակեան Սանուց Միութեան և հրաւիրեալին, պէտք է խոստովանիլ որ, աննախատեսելի բան մը պատահեցաւ· երեկոյթը սկսաւ նիշդ յայտարարուած ժամուն: Ասիկա կարեւոր դէպք մըն էր, որ կ'արժէ արձանագրել եւ իսկոյն անցնիլ ··· չելլեն շփանաւն»: Ամբողջ բնակութեանս ընթացքին ամէն տեղ, նոյնիսկ Սամաթիա, այդ կանոնը յարգուեցաւ:

«Սրահը ամբողջովին ներկուած էր, բեմին տախտակամածն ալ *մազութով* ծեփուած, բայց հակառակ թաղական խորհրդոյ ատենապետ տոքթոր Գրիգորեանի բոլոր ազդարարութիւններուն, կարելի չէր եղած այդ հեղուկին անհոտոյ հոտը անհետացնել, պատուհանները բաց ձգած ըլլալով հանդերձ»:

Սամաթիացիներէն ո՛չ միայն հաշէ չուզեցի, այլ՝ յայտագիրներուն եւ պատկերներուս հատորին ալ իրենց բաշխեցի, եւ այս առիթով ալ հետեւեալ դէպքը կը մատնանշէ Մ· Օ· «Սրահի մուտքին եւ ելքաւցքին մէջ, յայտագիր ծախող օրիորդները մեծ եռուզեռի մէջ էին»: Նոյնիսկ հաւաքոյթներուն հաւատարիմ ներկայ գտնուող հանրածանօթ Հիւսէյինն ալ, ժողովուրդին խանդավառութենէն ներշնչուած՝ տասը լիրա տուած էր ստորագրուած պատկեր մը ունենալու համար: Պատահմանատուներուն կարծիքով՝ յաղթանակ մըն էր:

Երկու ժամ տեւող յայտագրի վերջաւորութեան, ծաղկեփունջ մը բերին եւ ուրիշ մէկն ալ խոշոր չրջանակ մը ափերուս մէջ դրաւ: Ասիկա ի՞նչպէս կրնայի երեւակայել: Քանի մը ժամ առաջ, ընդունելութեան սրահի պատէն կախուած Հրաչեայ Աճառեանի կիսանդրին էր: Այս անսպասելի ընծան՝ պարզ անոր համար որ նախաբանիս մէջ, ինքզինքս հոգեւորապէս Սամաթիոյ թոռ համարած էի, քանի որ Էրզրումցի հայերէնի դասախօսակս Աբօ Աբոյեան՝ Թիֆլիսի Ներսէսեան վարժարանին մէջ աշակերտած էր Հրաչեայ Աճառեանին, եւ այնքան էր լսած անոր մասին, ինչպէս զաւառներէն եկող ամէն մէկ աշակերտէ ամէն օր պարտքի պէս պահանջուած տեղական բառ մը, որոնց միջոցով Աճառեան կրցաւ հրատարակել Թիֆլիսի մէջ, 1913-ին, իր համբաւաւոր «Հայերէն դաւառական բառարան»ը:

Եւ երդիծադիր Թղթակիցն ալ իսկոյն կ'աւելցնէր· «Այս շրջանակը այնչափ խոշոր էր որ Պր· Պօղոսեան բաւական պիտի բրտնի զայն անվնաս Ֆրանսա փոխադրելու համար»:

Կէս գիշերը չսառոյց անցած էր, երբ Սամաթիացիները երկու ինքնաչարժով զիս առաջնորդեցին մինչեւ Օսմանպէյ: Քաւարտ ժամ եւք, մեր կառքերը սկսան անընդհատ եւ ամայի դաշտերու մէջէն անցնիլ: Մտահոգուելու պատճառ մը չունէի, բայց տուն - տեղ չտեսնելով՝ սկսայ կասկածանքի մէջ մտնել: Ինծի ընկերացողներն ալ լուռ կը մնան: Կէս ժամ եւք, թեթեւ զառիվեր մը սկսանք բարձրանալ խոր մթութեան մը մէջ: Եւ յանկարծ առջեւի կառքը, որուն մէջն էի, կանգ առաւ: Բաւական հեռուն, հազիւ նշմարելի փոքրիկ կառոյց մը, ուրիշ ոչինչ:

Ուղեկիցներս, հինգ - վեց հոգի, դուրս եկան եւ սկսան պիշ-պիշ նայիլ իրարու: Կը սպասեմ անոնց բացատրութեան: Վերջապէս իմացայ որ Սամաթիացիները զիս Սիլիվրիի համբաւաւոր մածունը ճաշակելու բերած էին, առանց մտաբերելու որ ան կրնար Երկուշաբթի օրը փակ ըլլալ: Այսքան ճամբայ կտրել դիւերուան ժամը 1-ին ··· մածուն ուտելու համար: Ինձ բարեկամներս՝ ղուխներնին կախ՝ մտան կառքերուն մէջ: Հազիւ մէկ ժամէն պիտի հասնէինք Օսմանպէյ: Զանոնք մըխիթարելու խօսք ալ չունէի: Վերջապէս Շիլլիի պողոտային լոյսերը տեսնելով փառք տուի Աստուծոյ: Զիս ձգեցին հօրեղբօրս առջեւ, անոնք ո՞վ պիտի երթ հասան իրենց տուները: Սիլիվրիի գավի մածունին համբ առնելու արժանի չեղանք:

Այդ տարիներուն Պոլսոյ մէջ փոքրաձաւալ «Կավռօշ» մը կ'երեւար ամէն չաբաթ: Երուանդ Թոլայեանի երեւակայած Սամաթիոյ Սուլու Մանասթըրի թաղին մէջ ապրող եւ եաքէն փարիզ փոխադրուող Հոռոփիկ տուտուին մէկ նուաստ զարմուհի՝ Փոլանթի տուտուն չատ ալ վար չէր մնար: Առաջինը Փարիզի մէջ, փէչերը տոթոած, հովանոցը ձեռքին, կարգուելու տարիքը անցած կարպիս զաւկին հետ, ամէն տեսակի հայկական հաւաքոյթներուն, այլ, ձախ, ո՛ւր գմպրլիկ՝ հոն տմպըլիկ, ներկայ պիտի ըլլար եւ իր Թրքահառն ինքնաբուխ հայերէնով պիտի քննադատէր տեսածն ու լսածը:

Այնպէս ալ, Պոլսոյ փոքրիկ «Կավռօշ»ին Փոլանթի տուտուն «ոսմաթիզմալը հալվը Եսիզուլչէն եկած էր» ներկայ գտնուելու մեր հաւաքոյթին եւ հետեւեալ նկարագրականը գրկած էր (1958, *Մայիս* 3)·

«Պազը՝ լալու պէս գավալլը, պազը՝ խարթալի պէս եիւխէքէն, տեղ մը՝ աղաչողական սէտա, ուրիշ տեղ մը՝ հրամայողական էտա, Սարգիսիս ամէն բառը թէրագիլի ու կրամաժլը է, վելիասըլ գուպպէլի համամ, օրթասը թամամ, գրականութեան կատարեալ գիյաֆէթ մը ֆաշեց, ըստ մեր ժողովրդական կարծիքներուն:

Բա տուտուս, գրականութիւնը ո՞ւր, դո՞ւն ուր, պիտի ըսէի· ամմա աղուոր բաներն ալ՝ հասկնամ չհասկնամ՝ խօշիս կ'երթայ, վէսէլլամ: ՀԷմ էֆէնտիմ, ես անանկ էս օիտեմճիներ գիտեմ ֆի՝ ֆիչիկ մը տիպը խառնէֆ նէ, ամա՜ն - աման, fօֆուսու տուշմանլարտան ըրաֆ, նէհէնէմին տիպինէ պըրագ· հինգ փարանոց նիյէրնին մէջտեղ կը թափուի տէ, փօյաներն ալ տիւբէտիւզ մէյտան կ'ելլայ· հասկցողին շա՜տ բարե···

Սանկ մը գլուխս դարձուցի նէ՝ Նազարէթ Թէլֆէէեանս չտեսնա՞մ: Զահէր շաիր կտրած էր· արդարեւ անանկրնա հեզասահ ոճ մը ունէր Սարգիսս, ունկրնդիրներուն ամէնին ալ՝ «մենք ալ բանասէր ըլլանք տէ մեր գրածներն ալ թող արտասանէ» տէյի հավէսլէնմիշ կ'ըլլայիին կոր:

Բա փրանսըզճայիին «ռօ»ն ու «վուի»ն տահա չգիտցող տարիկիցս եղիսաբէթն ալ ճայեցայ ֆիմ՝ Սարգիսին ատ լեզուով արտասանած ոտանաւորներէն ետք, փընկըռ - փընկըռ ալխըշլամիշ ընել սկսաւ: Մերախիս գնաց տէ, -- բա՛ եղիսաբէթս, ի՞նչ հասկցար տէ ասանկ գիլլի գէմպէրէֆլի ալխըշլամիշ կ'ընես կոր, ըսի նէ·

-- Ամմա կ'ընես կոր, բա Փոլանթի, թուհաֆ էս վէսէլլամ: Բա ֆիւֆիւր պիլէ կ'ընէ կոր նէ, աղուոր տեսակէն կ'ընէ կոր իշթէ· կը բաւէ ֆիմ անոր բերմէն կ'ելլայ-կոր: Ձճայի՞ս, «*Ժամանակ*»ը իլէ «*Մարմարա*»ն պիլէ աս Սարգիսին փասըլին մէջ, հէմֆիֆիր են տէ՝ մէկուն ճաքըմ ըսածին միւսը ճաներ չբխսրն չբսեր կոր: Ճան պէնիմ տէյի՞լ մի· նէ իսքէրսէմ եաբարըմ, սէնին կիպիլերին տէ աղզրնը գաբարըմ, ասիկա ալ գիտցած ըլլաս, ըսաւ նէ, ֆովինիներս բըթրտ -- բըթրտ խնդալ սկսան:

Ափէրիմ Սանուց Միութիւններուն ֆիմ ասանկ տէյէրլի էէման մը մէկզմէկէ խլելու գործին մէջ եարբշի ելեր են: Տահա աղէկները կան նէ, հօտրի մէյտան, գուսուրսուզ օլան պիր թէֆ Ալլահ թըր··· Միւսատէ ըրէֆ տէ ոտանաւոր մըն ալ ես դիրներուն ամէնիճն ալ՝ «մենք ալ բանասէր ըլլանք տէ մեր գրածներն ալ թող արտասանէ» տէյի հավէսլէնմիշ կ'ըլլայիին կոր:

Բա փրանսըզճայիին «ռօ»ն ու «վուի»ն տահա չգիտցող տարիկիցս եղիսաբէթն ալ ճայեցայ ֆիմ՝ Սարգիսին ատ լեզուով արտասանած ոտանաւորներէն ետք, փընկըռ - փընկըռ ալխըշլամիշ ընել սկսաւ: Մերախիս գնաց տէ, -- բա՛ եղիսաբէթս, ի՞նչ հասկցար տէ ասանկ գիլլի գէմպէրէֆլի ալխըշլամիշ կ'ընես կոր, ըսի նէ·

-- Ամմա կ'ընես կոր, բա Փոլանթի, թուհաֆ էս վէսէլլամ: Բա ֆիւֆիւր պիլէ կ'ընէ կոր նէ, աղուոր տեսակէն կ'ընէ կոր իշթէ· կը բաւէ ֆիմ անոր բերմէն կ'ելլայ-կոր: Ձճայի՞ս, «*Ժամանակ*»ը իլէ «*Մարմարա*»ն պիլէ աս Սարգիսին փասըլին մէջ, հէմֆիֆիր են տէ՝ մէկուն ճաքըմ ըսածին միւսը ճաներ չբխսրն չբսեր կոր: Ճան պէնիմ տէյի՞լ մի· նէ իսքէրսէմ եաբարըմ, սէնին կիպիլերին տէ աղզրնը գաբարըմ, ասիկա ալ գիտցած ըլլաս, ըսաւ նէ, ֆովինիներս բըթրտ -- բըթրտ խնդալ սկսան:

Ափէրիմ Սանուց Միութիւններուն ֆիմ ասանկ տէյէրլի էէման մը մէկզմէկէ խլելու գործին մէջ եարբշի ելեր են: Տահա աղէկները կան նէ, հօտրի մէյտան, գուսուրսուզ օլան պիր թէֆ Ալլահ թըր··· Միւսատէ ըրէֆ տէ ոտանաւոր մըն ալ ես

ՏՐՈԼԵՅԲՈՒՍԻ ՎԱՐՈՐԴԻ ՄԵՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

Շարժուում ենք, ժողովուրդ, պինդ բռնէք: Տանիքին նստածներին ասէք, թող ոտքերը բարձրացնեն, առջեւից կախուածները թող ղուխները իջեցնեն· բան չի երեւում: Գնացինք: Ճաշորդ կանգնում իջնող կա՞յ: Քանի՞ հոգի: Հի՞նգ: Հինգը հէյ··· Ճաշորդ կանգնում իջնող կա՞յ: Քանի՞ հոգի: Տասը հէյ: Տիկին, ինչո՞ւ էք ադմկում: Երրորդ պատյան չ՝ չէք կարողանում իջնե՞լ: Այ քեզ բան, ուրեմն երեք պատյտ արել էք արդէն եւ ուղեվարձը չէ՞ք վճարել: Էս ինչ տեսակ մարդիկ կան, տէր Աստուած: Դէ, չուտ, ուղեվարձը փոխանցէք, թէ չէ չուտ եմ դալիս, դնամ պարկ··· Քաղաքացի, ձե՞ր որ պատյան է: Առաջի՞ն, բա ինչո՞ւ է դէմդդ էդքան ծանօթ:

Ի՞նչ է եղել: Ինչո՞ւ բոլորդ իրար խառնուեցիք: Ճաշորդում կը կանդնեմ, հանդրստացէք: Ի՞նչ· Մէկդ խօսացէք, բան հասկանամ: Տրոլեյբուսում ծննդական կա՞յ: Իյա՛ ··· կանգնե՞մ: Էս էլ ձեր խաթեր: Իջեցնելու հնար չկա՞յ: Ո՞ւր է արդէն: Այ քեզ բան, քաւոր էլ դարձանք···

Ձեզ ի՞նչ պատահեց, տիկին, ինչո՞ւ էք ճչում: Ես ներողութիւն: Ո՞վ: Երիտասարդ, ինչո՞ւ էք պառկում օրիորդի վրայ: Ճիշդ է ասում, օրիորդ, կանգնելու տեղ չկայ, ինչպէ՞ս կարող է պառկել: Այդ ի՞նչ անվայելուչ խօսք էք ասել նրա ականջին, երիտասարդ: Բա դա անվայելուչ բա՞ռ է, տիկին, ես ներողութիւն օրիորդ: Բա չէ՞ք ամաչում: Է՛, ինչ ուզում էք, արէք, ես ձեզ համար բարքերի ոստիկան չեմ: Ի՞նչ ոստիկան: Ո՞ւր է··· Բա՛րեւ, բարեւ, ընկեր պետ: Պարոն պետ: Ինչու ենք կանգնա՞ծ, ծրնունդ ենք ընդունում: Ծննդաւուն չէ, բայց ընդունում ենք: Չէ, հնար չկայ մինչեւ իջնի, երեխայի քառասունքը կը բոլորի: Սե՞ռը: Մօ՞ր: Երեխայի՞: Դեռ յայտնի չէ: Մի բոպէ··· Ի՞նչ: Աստւմ են ողայ, ընկեր պարոն պետ: Ժողովուրդ, էդ սուլիչը փոխանցէք նորածնին, ասէք ճանապարհային ոստիկանութեան նուէրն է: Երիտասա՛րդ, ասացինք փոխանցէք, ոչ թէ ստուդէք՝ աշխատում է, թէ ոչ: Տիկին, ձեզ էլ է վերաբերւում· սուլիչ է էլի, հո ֆլեյտա չէ:

Դէ, պինդ բռնէք, դնացինք: Քաղաքացի՛, ինչո՞ւ էք կախւում էդ կախուած մարդուց, չէք տեսնո՞ւմ խեղճը կէս ոտքով, երկու մատով իրեն հազիւ է պահում: Ցեսոյ ինչ, որ կէս ժամ է եռեւից վազում ես: Տեսքդ յոդնածի չէ, մի կէս ժամ էլ դեռ կարող ես վազել: Մէկ էլ տեսար՝ հասար: Տեղ չկա՛յ, հայերէն չե՞մ ասում: Կենտրոնը զատարկ չէ, այնտեղ «Արարատի» ֆուտբոլիստներն են, չեն երեւում: Դէ, եկ, գլխիս նստի: Այ ընկեր, էդ պայուսակը գլխիս վրայից վերցրու: Ինձ համար մէկ է, երեխայ է, թէ պայուսակ:

Երիտասա՛րդ, երկար մազերով երիտասարդ, ինչո՞ւ ես տրոլեյբուսի նստատեղը տանում: Նստարանը չի՞ն: Բա ի՞նչ է: Ի՞նչ: Ժողովո՛ւրդ, մի բոպէ սուս մնացէք, մարդը բան է ասում: Թաւջութա՞կ: Թաւջութա՞կ: Էդ ի՞նչ բան է: Եա՛··· Դէ տար: Լաւ է, որ էս մեր մարշրուտի վրայ դաշնակահար չի ապրում:

Հիմա՞ ինչ իրարանցում է: Ինչպէս թէ երթուղուց չեղուեցինք: Տանիքին նստածնե՛ր, ոտքերը բարձրացրէք, առջեւից կախուածնե՛ր ղուխները իջեցրէք: Շեղուել ե՞նք որ: Ինչի, ո՞ր համարն է: Այ ժողովուրդ, մի՛ բան ասացէք, հասկանամ, ամէն մէկդ մի համար էք ասում: Վարորդի ղլխին խնձոր թողեցի՞ք, որ չի: Ընկեր Ջան, նեղութիւն քաշի, իջի, մի հատ ընկերական տես որ համարն է: Բոլոր կողմերից կախուած են, բան չի երեւո՞ւմ: Հէչ հնար չկա՞յ: Բա ո՞նց անենք: Դէ, խելօք մնացէք, դէ մի ադմկէք, թէ չէ հիմա չուռ կը դամ ու կը դնամ ուղիղ պարկ: Ընկեր Ջան, առաջարկդ պահիր քեզ, այստեղ Գերագոյն Խորհուրդ չէ: Չլինի՞ պատգամաւոր ես: Բա ինչի՞ ես հագած, կապած: Պատգամաւորը տրոլեյբուս չի նստո՞ւմ··· Ապրե՛ս, սրտիցս ջուր խմեցիր: Որ էդպէս է, դէ ասա առաջարկդ: Ժողովուրդ, սուս մնացէք: Դու ասա, ասա, Եղ ադմկելը Գերագոյն Խորհրդից են սովորել: Ճիշդ է ասում մարդը (ապրես, ջիգեար), եկէք քուէարկենք, որ համարը չատ ճայն հաւաքեց, այդ երթուղով էլ կը դնանք: Երեխեքն էլ մասնակցեն քուէարկութեանը: Չէ, չէ, ժողովուրդ, հլա մի բոպէ հանդստացէք, էդ երեխեքին նորից իջեցրէք իրենց տեղերը· մեր նախարարի հրամանով դպրոցահասակ երեխաները երթեւեկում են անվճար, ուրեմն զրկուած են ճայնի իրաւունքից: Դէ, դուք քուէարկէք, ես մի հատ ծխեմ: Ես ճնռընպահ եմ, ոնց որոշէք, այնպէս էլ կ'անեմ: Կը ներէք, տիկին, ինձ թուաց, թէ իմ գրպանն է: Բա ո՞ւր, իմ գրպանը: Քաղաքացի՛, ձեր պայուսակը վերցրէք գլխիս վրայից: Ինձ համար մէկ է, երեխայ է, թէ պայուսակ: Մօրքուր Ջան, կարո՞ղ ես կէս գրամ եւս քաշուել: Ըհը, ըհը, այ, ապրես: Ախպեր Ջան, ոտքդ իջեցրու: Ձե՞ռքդ է: Բա ինչո՞ւ է կօշկի մէջ: Հազիցդ հանեցի՞ն: Ճիշդ ես ասել, որ վերցրել ես, կը տանէին: Այ, ապրես ··· էս ծխախոտի մէջ էլ որակ չմնաց: Քաշում ես, քաշում, բայց ոնց որ մեր առոմակայանը՝ հէչ ծուխ չի անում:

Ի՞նչ, քուէարկութիւնն ասարտուե՞ց: Ա՛յդքան չո՞ւտ: Բա մեր պատգամաւորների՞ց է օպերատիւութիւնը կարուած:

Ա՛յ ընկեր, ձեր երեխային գլխիս վրայից վերցրէք: Ինձ համար մէկ է, պայուսակ է, թէ երեխայ:

Դէ, պինդ բռնէք, զնացինք: Ժողովուրդ, ո՞նց է երեխան: Ուզում է քայլի, տեղ չկա՞յ: Աչէք մի չտապի, էնքան քայլես ա՛ր...

Վերջում ինչո՞ւ են խառնուել իրար: Մարդ է ընկե՞լ: Քուր Ջան, գլուխդ մի փոքր ետ քաշե՞ս: Ախպեր Ջան, դու էլ: Հայրիկ, էլա փափախդ մի հատ վերցրու: Ընկեր Ջան, ոտքդ.. հա, վա՛յ, մոռացել էի, ձեռքդ է: Լաւ է, լաւ, հայելին երեւաց: Էդ ի՞նչ է, էլի չարժէ՞ւմ: Կախուածներից թող մէկնումէկը իջնի, տեսնի ինչ եղաւ: Մի վախեցի, առանց քեզ չենք գնայ: Շնչում է, բայց չի չարժէ՞ւմ: Գիտակցութիւնը տե՞ղն է: Դա է կարեւորը: Աւտ, թող ուղեվարձը տայ: Դու կողքից մի խօսա, ինձ համար մէկ է, իջել է, թէ ընկել... Ի՞նչ եղաւ: Իմացաւ երեք ռուբլի է դարձել, ուշքից դնա՞ց: Այ քեզ բան: Քաղաքացի: դու քո երեքռնոցը քեզ պահիր, դու միայն քեզ համար ստացիր: Պէտք լինի, ես էլ կը տանեմ նրա փոխարէն: Բայց դէ ինձ վրայ պլան է դրուած, բոլորը որ ընկնեն ու ուշաթափուեն, ես ո՞նց եմ տակից դուրս գալու: Քեզ ո՞վ ասաց, որ ուղեվարձի կէ՞ս եմ պրպանում: Էդ խելքին ես, դրա համար էլ արոլեյբուսով ես գնում: Շատ խօսացիր... դու ես, էդ էլ ես դու: Շատ խօսացիր ասում եմ: Գնա բողոքի. նախարարն իր ընտանիքն է պահում, ես՝ իմ: Ձէ, ախպեր, մեր ջրերը մի առուով չհոսեցին, իջի: Իջի, քեզ ասում եմ: Ժողովուրդ, մինչեւ էս մարդը չիջնի, տեղից չեմ չարժուելու: Բոլորդ իջէք, տանիքից իջէք, կախուածները իջէք: Հրաման ունեմ, մինչեւ դրուները չփակուեն, տեղից չեմ չարժուելու: Դէ այդպէս մնացէք: Քաղաքացի, էդ պայուսակը գլխիս վրայից... իջա՞ւ: Ա՛յ, այդպէս: Սրտացաւ է, սրան տեսէք: Խաեղ մարդիկ իրար մէս են ուտում, իսկ սա սրտացաւ է: Հլա դրա չալվարին նայէք, հլա դրա հագուկապին... ինտելիգե՛նտ:

Դէ, կախուէք, ժողովուրդ, գնում ենք: Տանիքում մի՛ աղմկէք: Պինդ բռնէք: Էս ի՞նչ էր: Լոյսերը տարա՞ն: Ո՛չինչ, ժողովուրդ չան, վեց ժամն իմնչ է որ: Ա՛յ, տեսէք, ոնց չուտ անցաւ: Կորուստներ չունե՞նք: Դէ, գնացինք:

Ցաջորդ կանգառում իջնող կա՞յ: Մի՞ւս սո՞մ: Բա էն միւսո՞մ: Զհասկացայ, բա որտեղ էք իջնելու: Ինչպէ՞ս թէ՝ չէք իջնելու: Ի՞նչ: Ձէ՛, հետաքրքիր ժողովուրդ են էս մեր Հայերը, ասում են հազիւ ենք նստել, հիմա որ իջնենք, վաղը ո՞նց ենք նստելու:

Ընկեր չան, էդ պայուսակ է, թէ երեխայ, գլխիցս վերցրու: Ինձ համար մէկ է, ընկեր ես, թէ ընկերուհի...

(Շարունակութիւնը տրոլեյբուսում)

ԱՐԾ. ՊԵՊԱՆԵԱՆ

«Հայք», Յունուար 1

ՏՒՈՒՐ ՓԱԿՈՒՄ ՄԸ

Ֆրանսական լրատուական գուսպ հակազդեցին Փարիզի խորհրդանշական վայրերէն Ցոլի – Պէրժէրի փակման որոշումին. պատասխանատուներու համաձայն, ժամանակաւոր ընդմիջում մըն էր ատիկա. սակայն ապանական «էլ Փախս» թերթին լրագրողներէն մէկը մեծ հաւատք չընծայեր վերարացումի խոստումներուն ու տեսակ մը կարօտով կ'անդրադառնայ երգասրահին փակումին:

Փարիզցին երբ կը բաժնուի տանը մը-տերմութենէն, կը նախընտրէ ատիկա ընել թատրոնի մը, չարժանկարի կամ Օփերայի համար: Ընդհանրապէս ընթրիք մըն ալ կը մասնակցի այդ երեկոյթներու ծրագրին: Ան չատ քիչ անգամ կը մտածէ Ցոլի – Պէրժէր, Մուլէն – Ռուժ կամ՝ Քրէյզի – Հորս երթալ: Աւտնցմէ առաջինին մէջ 640 ֆրանքի ընթրելու համար մարդ կամ դաւառէն եկող մը պէտք է լալայ, կամ զրօսաշրջիկ մը: Թէեւ վերջին տարիներուն զրօսաշրջիկներն իսկ սուղ կը դանէին այդ գինը:

Ընդմիջումին բուն պատճառը այն է որ հաստատութիւնը պիւտճէի կարեւոր բաց մը ունի եւ եթէ ատիկա ստանձնելիք դործընկեր մը չդանուի, փակումը կրնայ վերջնական ըլլալ: Ցաւալի բան կ'ըլլայ ատիկա նախ դռնապաններուն, հիւրընկալներուն, պարուհիներուն, ծխիկի վաճառորդուհիներուն, խոհարարներուն, սպասարկուներուն, մեծ ու փոքր միւս արուեստագէտներուն համար որոնք պիտի կորսնցնեն իրենց դործը, մանաւանդ երկրի մը մէջ որ երեք միլիոն անդործ ունի:

Ցոլի – Պէրժէրը Փարիզցիներու համար պատմական ու զգացական արժէք ունեցող վայր է: կը խորհրդանշէ այն չրջանը երբ Փարիզ աչխարհի ամէնէն ազատ, ամէնէն չնորհալի ու ամէնէն կենսայորդ քաղաքն էր: Հաստատութիւնը բացուած էր 1869–ին: Ներկայի ճակատը 1929–ի վերանորոգումէն մնացած է. անոր հրկայական քանդակը որ մերկ պարուհի մը կը ներկայացնէ, փիկօ անուն արուեստագէտի մը դործն է. ան նորոգած ու ձեւաւորած է նաեւ ներքնամասը: 1929–ին Ցոլի – Պէրժէր աչխարհահռչակ էր, որքան՝ էյֆէլի աչտարակը: Մանէ իր պատառաններէն մէկուն միջոցաւ յաւերժացուցած է պառի մեծ հայելին: Հաստատութիւնը համարձակ պարերու, կրկէսի, մարզական խաղերու, չարժանկարի առաջին յուչադրութիւններուն յատկացուած ծրագիրներով մնայուն ոճի մթնոլորտ մը կը ստեղծէր:

20 – 30–ական տարիներուն Ցոլի – Պէրժէր չնորհիւ երկու անմոռանալի պարուհիներու՝ Ժոզֆին Պէյքերի ու Միսթինկէթի, ամէնէն փայլուն չրջանը բոլորեց: Այսօր, եթէ նիւթականը գտնուի, կան նորանոր յաջողութիւններ ակնկալելու տարրեր. բայց անհրաժեշտ է վճռումի միջոցները ունենալ: Ժոզֆին Պէյքերի եւ Միսթինկէթի յաջորդները մաքրած տարածներով կը պարէին. անոնք տասը տարիէ ի վեր նորոգուած չէին. այնքան որ կը պատահէր որ անոնց փեսուրները իյնային հանդիսութեան ընթացքին, թերեւս խորհրդանշելով իսկական վախճան մը:

ՔԱՂՀԱՆ

ԳԱՂԱՒՈՒԹԷ ԳԱՂԱՒՈՒԹ

ՊՈԼՍՈՑ Ս. Խաչ Դպրեվանքին մէջ, Դեկտեմբեր 30–ին, տեղի ունեցած է Ամանորի աւանդական ճաշասեղանը: Հաւաքոյթին նախագահած է Պատրիարքը: Բացման խօսքը արտասանած է Վարժարանի տնօրէնը՝ Հայկ Նշան: Խօսք առած են նաեւ փոխ տնօրէնը՝ Շէֆքէթ Ճան և յանուն Ծնողաց Միութեան Թագուհի Գասարճեան: Խնամակալութեան ատենապետ՝ Անդրանիկ Մուրատ Ճինկէօզ կարգացած է տեղեկագիրը լայն բացատրութիւններ տալով վարժարանին մասին: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը: Հուսկ բանքը արտասանած է Գարեգին Պատրիարք:

***

ԳԱՄՊՐԻՃի (Գանատա) Հայ Կեդրոնին մէջ, կազմակերպութեամբ վարչութեան, Դեկտեմբեր 31–ին տեղի ունեցած է նոր տարուան խրախճանք – ճաշը 350 հոդիի ներկայութեան: Երեկոյթին խանդավառ մթնոլորտը ապահոված է երդիչ՝ Ցարութ Զէնեան իր նուագախումբին ընկերակցութեամբ:

***

ՄՈՆՐԻԱԼԻ Հայ Կեդրոնի Ա. Ահարոնեան սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 12–ին, նախաձեռնութեամբ Համազգայինի գրատարածի յանձնախումբին, տեղի ունեցած է, այլեւս աւանդական դարձած «Հայ գրքի օր»ը: Հոն աւելի քան 250 հայերէն եւ 100 անգլերէն եւ ֆրանսերէն գիրքերու կողքին, ցուցադրուած էին հայկական տեսերիզներ, ձայներիզներ, սալեր, յուչանուէրներ եւայլն, եւայլն: Արդիւնքը 80%–ով գոհացում տուած է կազմակերպիչներուն:

րուհիներու՝ Ժոզֆին Պէյքերի ու Միսթինկէթի, ամէնէն փայլուն չրջանը բոլորեց: Այսօր, եթէ նիւթականը գտնուի, կան նորանոր յաջողութիւններ ակնկալելու տարրեր. բայց անհրաժեշտ է վճռումի միջոցները ունենալ: Ժոզֆին Պէյքերի եւ Միսթինկէթի յաջորդները մաքրած տարածներով կը պարէին. անոնք տասը տարիէ ի վեր նորոգուած չէին. այնքան որ կը պատահէր որ անոնց փեսուրները իյնային հանդիսութեան ընթացքին, թերեւս խորհրդանշելով իսկական վախճան մը:

ՔԱՂՀԱՆ

ՇՐՋԱՊՏՈՅՏ

ՊՈՒՐՏՈՒՐ

Պուրտուր հին քաղաք մըն է, Զմիւռնիոյ (Իզմիր) չրջանին մէջ: Հնադարեան այս քաղաքին նախկին յիչատակարանները կործանած եւ թաղուած են հողին տակ: Զափազանց խորհրդաւոր են այդ հնութիւնները: Պուրտուրի մօտը կայ լիճ մը, որուն մէջ չրայիններու կենդանութիւն գոյութիւն չունի:

Պուրտուր ունէր չուրջ 10 հազար բնակիչ, բաղկացած՝ Թուրքերէ, Յոյներէ եւ Հայերէ: Անիկա կ'արտադրէր առատ արմրտիք, բայց մանաւանդ անուանի էր գորգաչինութեամբ: Ան կ'արտադրէր եւ կ'արտածէր ամէն որակի ու ճաշակի դեղեցիկ գորգ:

Պուրտուրի Հայերուն թիւը մօտ 2·500 էր: Անոնց նախնիները ժէ. դարու սկիզբները գաղթած էին Արարատեան դաչտէն Շահ Աբբասի արչաւանքներու չրջանին: Այնպէս որ, Պուրտուրի հայութեան նախկին սերունդները տակաւին կը պահէին արեւելահայ բարբառին երանգները, իրենց խօսակցութեան մէջ:

Պուրտուրի Հայերուն տնտեսական վիճակը չատ փայլուն եղած է: Անոնց մէջ կային արմտիքի եւ գորգի վաճառականներ:

Հայերը ունէին երկու եկեղեցի. մէկը՝ Առաքելական, Ս. Աստուածածին անունով, որ կը պահէր Գորէնեան կոչուած դպրոցը, 1909 թուականին վերաչինուած: Միւսը՝ Աւետարանական, որ նոյնպէս ունէր դպրոց մը: Պուրտուրը տուած է կարեւոր թիւով հայ մտաւորականներ եւ ազգային գործիչներ:

1914–ի վերջերը տեղի ունեցած մեծ երկրաչարժէն ետք, Պուրտուրի տեղացի Հայերէն մաս մը գաղթած է Զմիւռնիա եւ այլ վայրեր:

Կը պատմուի, թէ երկրաչարժի օրուան նախընթաց գիչերը, տեղացի երեւելի Թուրքերը հաւաքուելով, կ'որոչեն Հայերը ջարդել եւ անոնց ինչքերուն տիրանալ: Այդ որոչումը տուող Թուրքերը իրենց կարգին կ'ոչնչանան կործանած տուներու փլատակներուն տակ:

Մեծ Եղեռնին, Պուրտուրի Հայերը անխտիր տեղահանուեցան ու քչուեցան դէպի Գոնիա եւ Տէր Զօր: Անոնցմէ չատեր կորսուեան մատնուեցան եւ նահատակուեցան: Իսկ Եղեռնէն վերապրողներէն մաս մը, զինադադարէն ետք վերադարձաւ հայրենի իր քաղաքը: Վերադարձողները գլխաւորաբար կիներ էին, որոնք Զմիւռնիոյ ազէտի միջոցին խուճապի մատնուելով՝ ապաստանեցան Ցունաստան եւ այլ երկիրներ:

Շ. ՄԱՒԻՍԱԳԱԼԵԱՆ

«Ագդակ»

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

ԼԱԹԱՔԻՈՒՂ ԱԾԻԼՈՂ ՀԱՅԸ

ԵԴՈՒԱՐԴ ՊՕՑԱՃԵԱՆ

– Սիսա՛կ, ե՛ս պատմեմ:

= Միսա՛ք ե՛ս:

– Ածիլուողը ես եղայ, ե՛ս պատմեմ:

= Ածիլուողն ալ ես եղայ, պզտի՞կ բան է, ես պատմեմ:

Խումբ մը տղաք են, տասէն տասնըհինգ հոդի մը, երիտասարդ տարիքին մէջ նոր մտած: Իրենց տերունդին լաւ պատմողն ու կատակասէրը Սիսակն ու Միսաքն են: Նախակրթարանէն ետք տարի մը Անտիոք Ֆրէրներուն վարժարանը յաճախած: Ասոնց միտքը աւելի արթուն է, լեզուն բերնին մէջ լաւ դարձող: Բնաւ դժուարութիւն չտուող: Ըսած են միշտ.

– Ինչը անդիտեմ այն լեզուին, որ չի չարժիր, լեզուն բերնին մէջ թթենիի չոր վա՞յտ է ինչու, թէ մարդուս մէջ բնակող Աստուծոյ մէկ մասը: Արդէն Աստուած իր կողմէ քանի մը մասեր միացուած է մեզի. մէկը սիրտը, մէկը լեզուն, միւսը ... արդէն բոլորդ դիտէք, եւ Անտիոքի Ֆրէր ժապն ալ նոյնիսկ այդպէս համոզուած է: Ուրեմն սիրտ, լեզու եւ Ֆրէր ժապին գիտցածը:

Նստած են բաց տեղ մը, Պասիթի ծուխուն եզերքը, կոտոշի հսկայական ծառի մը տակ:

– Ո՛չ, աւելի լաւ է, որ ես պատմեմ, Սիսա՛կ:

= Բնաւ գէշ չըլլար՝ եթէ ե՛ս պատմեմ, խե՛նթ:

Ասոնք մէջէն անհամբեր կարապետ, որ չուտ բառէն առաջ ծնած կ'երեւի, որուն համար ուշ բառը մահ եւ անմահութիւն ըսել է միշտ՝

– Անոյշ քան կ'երեւի, ով որ պիտի պատմէ՝ չո՛ւտ, սպասելէն մեռանք, վճռակ ձգեցէք:

Պոռացին չորս կողմէն.

– Վիճա՛կ, վիճա՛կ:

Միսաք չհանեցաւ :Ըսաւ.

– կարապետ եւ միւս տղա՛ք, օր մը երբ ձեր մօրուքը բուսնի, լաթաքիա չերթաք: Օր մը, կարապետ եւ միւս տղաք, երբ ձեր մօրուքը բուսնի եւ կարելի չէ լաթաքիա չերթալ՝ Հայոց եկեղեցիին կողմը չերթաք: կարապետ եւ միւս տղաք, դիտեմ, որ դուք որեւէ քաղաք մտա՞ք՝ նախ Հայոց եկեղեցի կ'երթաք, մա՛նաւանդ հիմա, երբ այլեւս գաղթական եղաք.

կարապետ քրտնած է, կ'ընդմիջէ.

– Եղբայր, չո՛ւտ, սկսայ քրտնիլ, հիմա կը մեռնիմ:

– Ասիկա խնդիր չէ. կարապետ եւ միւս տղաք, ուրեմն նախ եկեղեցի կ'երթաք, բայց ատկէ առաջ անպայման կօշիկ ներկող կ'երթաք եւ դեռ ատկէ առաջ գլուխ կանոնաւորող սափրիչի մը քով կ'երթաք:

կարապետ.

– Կը մեռնի՛մ...

– կարապետ եւ միւս տղաք, դուք անմահ կ'ըլլաք, եթէ բնաւ լաթաքիա չերթաք. եթէ երթաք՝ բայց Հայոց եկեղեցիին կողմէ չերթաք, եթէ Հայոց եկեղեցիին կողմէ երթաք, բայց գոնէ ածիլուած ըլլաք:

կարապետ տարօրինակ աչխուժով մը ձեռքը Միսաքին մեկնելով.

– Ծո հասկցայ, սափրիչ մը խէրդ անիծած ըլլալու է Հայոց եկեղեցիին կողմը: Լաւ է, միտքս պահեմ, ինչպէ՞ս եղաւ. ես ալ թամպուրաճիին պիտի կա՞պ, դուն ես Սիսակ:

Սիսակ.

– Թող պատմէ, հարկաւ. ես ուրիշ ձեւով պիտի սկսէի, խնդիր չէ:

Միսաք խօսքը ճիշդ առջեւը ընկողմանած կապոյտ աչքերով Ադամին ուղղելով.

– Թերեւս ինծի պէս կիրակի առաւ մը լաթաքիա ես, եւ կ'ուզես Հայոց եկեղեցի երթալ մաքուր դէմքով պատարագ մտիկ ընելու: Հայ սափրիչ է, եկեղեցիին դիմացն է ճիշդ, ուրեմն հո՛ն կը մտնես: Մտա՞ր, առա՞ւ է. փեշ լո՛ւռ, լո՛ւռ կ'ածիլէ՝ մինչեւ իրիկուն: Ա՛լ այդ օրը եկեղեցի երթալ չկայ, տեղ մը երթալ ճաշել չկայ, խանութ մը մտնել բան մը դնել չկայ, Պասիթ վերադառնալն ալ լոյս ցերեկով մաքէդ հանէ: Իշդէ այդ օրը մազդ կտրել պիտի տաս, պիտի ածիլուիս: Թերեւս սափրիչը մաքէն կ'անցընէ. «ի՞նչ պէտք կայ ուրիշ բաներ եւս ընելու աշխարհի մէջ, ասս ալ չատ լուրջ գործ մը չէ՞. հա՛ ես մինչեւ իրիկուն ոտքի կեցած կ'ածիլեմ, հա՛ դուն մինչեւ իրիկուն նըստած կ'ածիլուիս. ելլենք ասոր համար ձանձրանա՞նք, կռի՞ւ հանենք, ի՞նչ պէտք կայ»:

Չչարժելու համբաւ չհան Ադամ.

– Ես համոզուեցայ. առանց ճանչնալու կարօտցայ ահա այդ մարդուն: Հարկաւ, ի՞նչ պէտք կայ ձանձրանալու. թող երթայ ուզածին չափ ածիլէ. ինք ածիլելէն պիտի չձանձրանայ, ես ածիլուելէ՞ն պիտի ձանձրանամ: Աւելորդ բան. ի՞նչ պէտք կայ ձանձրանալու: Սափրիչին տեղն ալ տեղ մը չէ՞. կարեւորը տեղ մը ըլլալն է եւ ամէն տեղ տեղ մըն է: Իմ հոգս չէ. քանի տարի որ դրախտ պիտի նըստիմ, նոյնչափ տարի ալ կրնամ դժոխք նստիլ: Եղբա՛յր, ինչո՛ւ, դժոխքն ալ տեղ մը չէ՞. կարեւորը տեղն է. ժամանա՞կը. հո՛գս...:

կարապետին չիզերը կը կոտրան, սարսափելիօրէն դրգռուած կարապետ.

– Ծո պաղարի՛ւն, գիտենք որ կրնաս. մա՞րդ ես. հա՛ սա ժայռը, հա՛ դուն:

Եւ դառնալով Միսաքին.

– Ի՛, մարդը չսպաննեցի՞ր, դուն ալ Ադամէն ետ չես մնար: Ծո ես հայելի, ածելի կը ձգէի՞. դուն կը պատմես, ես հոս կեցած տեղս կը չզայնանամ, ինքզի՛նքս կ'ուտեմ: Ես ի՞նչ իրաւունք ունիմ ուշանալու... կեանքս սափրիչներո՞ւ քով պիտի անցընեմ, կօշիկ ներկողներո՞ւ քով, այսինչ կամ այնինչ խանութպանի՞ն քով:

(Շար. 1)

Տիկին Լուիզ Լը Ռուա – Ազապէկեան, Տէր եւ Տիկին Ռընէ Ազապէկեան, Տէր եւ Տիկին Միշէլ Ազապէկեան, Տէր եւ Տիկին Պասէ

եւ ընտանեկան բոլոր պարագաներն ու բարեկամները

ցաւով կը ծանուցանեն իրենց քրոջ, զարմուհիին, աղգականին եւ բարեկամուհիին՝

ԳԵՂԱՆՈՑՇ ԱԶԱՊԷԿԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Ցունուար 12-ին, 94 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երկուշաբթի, Ցունուար 18, ժամը 14-ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին եւ մարմինը կ'ամփոփուի Թիէի գերեզմանատան ընտանեկան դամբարանը։

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

Փոխան ծաղիկի նուէրները՝ Աղքատախնամին։

«ԾԱՌԱՋ». – Մեր ցաւակցութիւնները Տիկին Լուիզ Լը Ռուա – Ազապէկեանի։

Էսաեանի Օր եւ Բաժակի Պար

Փարիզի Էսաեան Սանուց Միութիւնը կը կազմակերպէ յիշատակի հանդիսութիւն, նուիրուած Էսաեան եւ կեդրոնական վարժարաններու բարերարներ՝ Յովհաննէս եւ Մկրտիչ Էսաեանի, ինչպէս նաեւ մահացած ուսուցիչներու, անօրէններու եւ աշակերտներու յիշատակին՝

Կիրակի, Ցունուար 24, ժամը 12·30-ին Հ. Բ. Ը. Մ.-ի Ալեք Մանուկեան մշակութային կեդրոնը
118, rue de Courcelles, Paris 17e
M° Courcelles

Ըստ աւանդութեան ժամը ճիշդ 13-ին բաժակ կը բարձրացուի 108-ամեայ Էսաեան Վարժարանի, ինչպէս նաեւ աշխարհի բոլոր հայ վարժարանները կենացը, մաղթելով անոնց պայծառ եւ լուսաշող ապագայ։

Էսաեանցիները պիտի վերանորոգեն իրենց ուխտը՝ նիւթապէս եւ բարոյապէս զօրավիգ կանգնելու Հայ Դպրոցին։

Տեղի կ'ունենան ուղերձներ, յիշատակի ոգեկոչումներ, հայկական երգ ու նուագ։

Սիրով կը հրաւիրուին հին ու նոր Էսաեանցիներ, նաեւ՝ համակիրները, յարգելու կատկով մեղի փոխանցուած այս Օրը։

Սեղանները կանխաւ ապահովել մինչեւ Ցունուար 17, հեռաձայնելով հետեւեալ թիւերէն մէկուն՝

46 – 56 – 14 – 53

կամ՝

46 – 32 – 35 – 42

Ճաշագին՝ 170 Ֆր.։

ՃԱՇ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉ-ի Սեւրան Լիվրիի «Տիրուհի Միասքեան» մասնաճիւղը Նոր տարուան առաջին ճաշը կը կազմակերպէ ի նպաստ իր դպրոցին։

Շաբաթ, Ցունուար 16, ժամը 20·30-էն սկսեալ
17, rue Charles Péguy, Livry-Gargan

Տեղերը սահմանափակ ըլլալով կը խնդրուի անպայման հեռաձայնել՝

Տիկին Կապենց
42 – 36 – 48 – 88
Տիկին Ալօյեան
43 – 83 – 92 – 75

ԹԷՕԱՍԵՂԱՆ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի «Արշալոյս Թադէոսեան» մասնաճիւղը կազմակերպած է թէյասեղան մը, Ցունուար 17, ժամը 15-էն սկսեալ Հայ Մշակոյթի տան մէջ
17, rue Bleue, 75009 Paris

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Վատպուրականի Հայրենակցական Միութեան վարչութիւնը ցաւակցութիւն կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Թիրայր Շալճեանին եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Ցարութիւն Շալճեանին եւ զաւակներուն, Պր. Միշէլ Շալճեանին, Տէր եւ Տիկին Ցարութիւն Պօյաճեանին եւ զաւակներուն, Օր. Վարդուհի Պօյաճեանին, Տիկին Մօրուքեանին եւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն իրենց սիրելի մօր, մեծ – մօր, քրոջ, աղգականին, խնամիին, Միութեան անդամուհիներէն Տիկին Հայկուհի Շալճեանի մահուան առթիւ։

Gagnez
UN TOUR DU MONDE POUR 2 PERSONNES
(valeur 40.000 F)

à la GRANDE TOMBOLA 93 de l'UGAB - Paris

AU PROFIT DE SON ECOLE ET DES ENFANTS D'ARMENIE

et également

Un téléviseur 16/9 (70 cm) (valeur 14.000 F)
3 magnétoscopes (valeur 9.000 F)
50 appareils photos (valeur 20.000 F)
et mille lots surprises (valeur 100.000 F)

Tirage le samedi 6 mars

au Centre Culturel A. Manoogian
118, rue de Courcelles — Paris 17e

Prix: 100 F

Renseignements: 45. 20. 03. 18

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Ս. Ցակոբ Մայր Եկեղեցւոյ Անուանակոչութեան եւ Մատաղօրհնութեան ոծնին առթիւ հետեւեալները Եկեղեցւոյ պայծառութեան համար կը նուիրեն։ –

Տիդրան եւ Գրիգոր Փափազեան Եղբայրները 20·000 Ֆր., Այրի Տիկին Արփինէ Մարգարեան 10·000 Ֆր., Տիկին Սուլթան Մխկտխի իր ամուսնոյն՝ Ցարութիւն Մխկտխիի յիշատակին 2·300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Արման Պահատուրեան 3000 Ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Տօնիկեան, Այրի Տիկին Մկրտիչեան, Տէր եւ Տիկին Ստեփան Տիւմէճեան 2·000-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Պաամէն 4·000 Ֆր., Օր. Նոյեմի Սիւմէճեան, Այրի Տիկին Եղինէ Մնայեան, Տիկին Ռոզ Տէժան, Այրի Տիկին Լուսաբեր Մանուկեան 1·000-ական Ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Նուպար Գօպաշեան, Պր. Գրիգոր Համազեան, Տիկին Արթքի Թադէոսեան 500-ական Ֆր., Տիկին Դանիէլեան, Տիկին Մասխեան 300-ական Ֆր., Փանոսեան, Գըլըճըլեան ընտանիքներ, Պր. Արա Պահատուրեան, Պր. Տիւլկէրեան, Այրի Տիկին Ճուհար Աղբեան, Պր. Հանրի Գիւրճեան 200-ական, Տէր եւ Տիկին Հռիփսիմէ Միքայէլեան, Տէր եւ Տիկին Քլէման Տանիէլ 150-ական, Այրի Տիկին Հռիփսիմէ Ազապալեան, Այրի Տիկին Մարիամ Հարէլեան, Տիկին Սօմունեան, Տիկին Պայծառ Կարմիրեան, Տէր եւ Տիկին Հերմոյեան, Տիկին Ազատուհի Թօփատալեան 100-ական Ֆր., Տիկին Թագուհի Ղազարեան, Այրի Տիկին Փաշանեան, Պր. Ցարութիւն Ցարութիւնեան 300-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Վաղինակ Մխքճեան, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Արմանեան, Տէր եւ Տիկին Անթուան Ալքսանեան, Այրի Տիկին Նարդուհի Օզոզեան 500-ական Ֆր., Պր. Պօղոյեան, Պր. Գրիգոր Գարաօղլանեան, Տէր եւ Տիկին Օննիկ Ասլանեան, Տէր եւ Տիկին Գարագիւլահեան, Տէր եւ Տիկին Տօնժոն, Տէր եւ Տիկին Վաղինակ Մխքճեան, Տիկին Գէփէնէկեան 200-ական Ֆր., Պր. Տիգրան Մուճամէլեան, Տիկին Ազատուհի Դաւթեան, Տէր եւ Տիկին Վահան Պայկնտէրեան, Տիկին Աճէմեան, Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Ճէնիճեան, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Յովհաննէսեան 100-ական Ֆր., Տիկին Գոհար Նաւոյեան, Տիկին Ճօրճալեան, Տիկին Ճուհար Պաղտասարեան, Տիկին Մարի Մալումեան 50-ական Ֆր.։

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՊՕՄՆԷՆ

Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ թաղական խորհուրդը կը ծանուցանէ թէ Կիրակի, Ցունուար 17, իր առաջին պատարագը կը մատուցանէ նորօծ՝
ՎԱՐԴԱՎԱՌ ՔՀՆԱ. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ
Ժամերգութիւն ժամը 9-ին։
Պատարագ ժամը 10-ին։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉի Փարիզի Ա. Թադէոսեան մասնաճիւղի ընդհանուր ժողովը Շաբաթ, Ցունուար 16, ժամը 15-ին Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը
17 rue Պէօ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցին ստացած է. – Փոխան ծաղկեպսակի Գալուստ Հարութեանի մահուան առթիւ. –

Դաւիթ Պանտիկեան 1·000 Եկեղեցիին, Վարուժան Պօղոճեան 300 Եկեղեցիին, Վալէքս 400 Եկեղեցիին, Անարէ Մկրտիչեան 300 Ս·Օ·Ս· – Արմէնիին, Ժան Փիէր Սահակեան 300 Պարսամեան դպրոցին, Միշէլ Հարունեան 300 ԺԱՖ-ին, Ալթիթիւտին 300 Ֆր., Ռոպէր Գանճանակեան 250 Եկեղեցիին, Ցարութիւն Միխիրեան 200 Եկեղեցիին, 200 Ս·Օ·Ս· – Արմէնիին, Անդրանիկ Մինասեան 200 Ֆր. Ա. Աբովեան դպրոցին, Գաբրիէլ Տիւոմինիկօ 200 Եկեղեցիին, Սահակ – Մեսրոպ երկլեզուաստրի անդամք 200 Եկեղեցիին, Ժիրայր Մահտեսեան 200 Եկեղեցիին եւ 200 Ֆր· Ս·Օ·Ս· – Արմէնիին, Մարի – Լուիզ Պալանցեան 200 Եկեղեցիին, Ժան Ցակոբեան 200 Ալթիթիւտին, Լեւոն Մարիպեան 200 Եկեղեցիին, Ցակոբ Վարժապետեան 200 Եկեղեցիին, Էլիզ Զրբաշեան 200 Եկեղեցիին, Պերճ Կարապետեան 200 Եկեղեցիին, Սուրէն Կիրակոսեան 200 Ալթիթիւտին, Վրէժ Ելդովանեան 200 Եկեղեցիին, Լեւոն Մինասեան 200 Եկեղեցիին, 200 ԺԱՖ-ին, 200 Ալթիթիւտին, 200 Ֆր. Ղարաբաղին, Ադնիւ Եղիազարեան 100 Եկեղեցիին, Անդրանիկ Զամանթեան 100 Ֆր. Եկեղեցիին, 100 ԺԱՖ-ին, Ռեմոն Սահակեան 100 Եկեղեցիին, Գալուստեան 100 Եկեղեցիին, 100 Ա. Աբովեան դպրոցին, Մանկեան 100 Ալթիթիւտին, Ցակոբ Կիրակոսեան 100 Ալթիթիւտին, Արսէն Տէր – Զաքարեան ընտանիք 200 Եկեղեցիին, Զաքարեան ընտանիք 100 Եկեղեցիին, Ռոպէր Ժամկոչեան 100 Ֆր· Եկեղեցիին։

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷՅԼ

Առաջին կիրակի Ս. Ծննդեան
Կիրակի Ցունուար 17· –
կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՄՈՎՍԷՍ Ա. ՔՀՆԱ. ԳԱԼԷՆՏԷՐԵԱՆ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ ԿՈՉԸ

ՍԻՐԵԼԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑ,

Ահաւասիկ անգամ մը եւս ձեր սրտերուն դուռները ափ կ'առնենք։

Նոր Տարուայ եւ Ս. Ծնունդի առթիւ մեր ջերմ օճախներուն մէջ կաղանդ պիտի ոճնենք, Ծնունդ պիտի սօնենք, պիտի ուրախացնենք մեր սիրելիները, պիտի ղոհանանք։

Հայաստանի եւ Արցախի մեր եղբայրներուն եւ քոյրերուն, մեր սիրասուն ձաղկներուն կեանքի աննկարագրելի պայմանները նկարագրել դժուար է եւ սիրտ կ'արիւնէ։

Ըսե՞լ որ նորածինները կը մահանան ցուրտէն սովահար

Ըսե՞լ որ կուռող ազատամարտիկներ ցնցոտիներով կը ճակատին թշնամիին դէմ

Ըսե՞լ որ գաղթական Արցախցին տաք ապուրի համը արդէր մոռցեր է,

Թէ ոչ՝

Ըսել, որ օգնենք Արցախին, Հայաստանին որ քիչ մը եւս տոկայ,

Որ հայու օճախը չմարի,

Որ գաղթականը տուն դառնալու յոյսը չկորսնցնէ,

Որ ազատամարտիկը հերոսաբար պաշտպանէ հայրենի տունը,

Տանք անոնց մեր հոգիներու ջերմութիւնը, լայն բանալով մեր սրտերու պատուհանները,

Օգնենք Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչին որպէսզի ան կարենայ այս ոճնական օրերուն ոտիանցել ափ մը անունդ, պուտ մը ջերմութիւն եւ տոկալու յոյս։

Ուղարկեցէք ձեր չէքերը՝
Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչին
CBAF — Opération Arménie
17, rue Bleue, 75009 Paris

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

Մանուկներուն Օրը

A l'occasion du «MANOUGNEROU OR»
le Père Noël du Conseil d'Administration de la Croix Bleue des Arméniens de France attend tous les enfants
le Dimanche 24 Janvier à 15 heures
à la MCA — 17, rue Bleue, 75009 Paris - salle Dikran et Zarouhie Demirian
Spectacle animé par *Antoinette et son «Cirque Plein d'Air»*
suivi d'une *Boom* pour les enfants.
Entrée libre • Venez nombreux

CABINET TERZIYAN

Toutes Assurances Toutes Compagnies

21, rue Lamartine, 75009 PARIS
Tél. : 42. 82. 01. 41 +

Ապահովագրական Ձեր հարցերուն համար մի՛ վարանիք դիմելու մեզի

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 16-17
SAMEDI-DIMANCHE
16-17 JANVIER
1993

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՀԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 900 Ֆ· — Վեցամսեայ : 460 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·200 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ· (շաբաթաթերթի առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ·

68ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17·975 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 68e ANNEE — N° 17.975

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

Նախարարին Տեղակալն ու Ձահոյին Տղան

Հայաստանեան իրականութիւնը հակասութիւններու հարուստ աղբիւր մըն է. ամէնէն համերաչխ գոյակցութիւնը կարելի է գտնել հոն, ընդվզեցնող ժխտականներու եւ յուսադրող դրականներու միջեւ: Որքան ալ փափուկ ըլլայ հատասարակչռութիւնը այս երկու թեւերուն, հատնօրէն ան'ն է գլխաւորաբար որ կը պահպանէ աւելի լաւը յուսալու կարողութիւնը ամբողջ ժողովուրդի մը:

Հայաստանէն հասած թերթերու նոր արցակէն Յունուար 9-ի «Երկիր»ը առաջին էջի առաջին սիւնակով նոր օրինակ մը կուտայ հակասութեան մեր անտառէն. բաւական իւրայատուկ օրինակ մը նաեւ, որովհետեւ յաճախ չէ որ իշխանութեան դիրքերէն կուգան մատնանշելի հակասութիւններու հերոսները. ասկէ զատ, այս մէկը իր դրականի թեւին մէջ ծուարած ամօթի, նուաստացումի, լմընցուցիչ մեծ պատառով կ'աւլէ, կը սրբէ դրական – ժխտականի, ժպիտ – արցունքի բոլոր ահմանները:

Յունուար 14-ի թուրք մամուլը քանի մը տողով կը հաղորդէր թէ Հայաստանի Ցնտեսութեան առաջին փոխ – նախարար Հայկ Սարգսեան ձերբակալուած էր, պաօրինաբար մեծ բանակութեամբ պղինձ ծախած ըլլալով բրեակաե ընկերութեան մը: Պարզ է որ կարելի չէ տնտեսական կամ առեւտրական փոխ – յարաբերութեան մը նշոյլը տեսնել կատարուածին մէջ, քանի որ խօսքը հայեցիութիւն առեւտուրի պարագայի մը չի վերաբերիր, այլ միայն հայ փոխ – նախարարի մը ու թրքական ընկերութեան մը կապին:

Լուրը ձգած էինք իր տեղը, մինչ մեզ համոզելու պատճառներ ճարելով անոր չանդրադառնալու...: Բայց, նոյն օրը հասաւ «Երկիր»ը:

«Սենսացիա» խորագրուած անոր առաջին սիւնակին կէսը գրաւած է հայեցիութիւն այս իւրովի յարաբերութեան լուրը ուր լռելեայն կը չեշտուի դատախազութեան դնահատելի բայց – յայտնապէս գարմանք պատճառած – կեցուածքը: Գլխաւոր դատախազի տեղակալ Մ. Գրիգորեան կ'ըսէ. – «Լուրը ճիշդ է: Յունուարի 7-ին Հ. Սարգսեանին կալանելու սանկցիա է տուել գլխաւոր դատախազը՝ պղինձը ապօրինաբար Հայաստանից դուրս հանելու լիցենզիա տալու համար: Մեծ գործ է: Ես 7 հոգի եմ կալանաւորուած՝ «Հայգազ մետաղ»ի կառավարիչ Սարգիսովը, Ներքին նախարարի եւ մաքսատան մէկական աշխատակիցներ, կոոպերատորներ եւայլն»:

Հոս կը փակուի հակասութեան «դրական» արարը...:

Սիւնակին Բ. մասին լուրը խորագրուած է՝ «Ճաճոյի տղան եւ իր խումբը ազատութեան մէջ են». անմիջապէս տակը փակագիծով նշուած է. – «Երկրորդ անգամ կը նկակալը նոյն օրում»: Այս Բ. արարը կը յիշեցնէ Ներքին նախարարութեան կողմէ ամիսներ առաջ կատարուած «մեծ օպերացիա»ն որ «փառաւէտ ոգեւորութեամբ» ներկայացուած է առենին տեղական մամուլին ու հեռատեսիլին կողմէ: Լուրը կը վերաբերի մեծ յանցախումբի մը ձերբակալութեան. յանցախումբ, «որի դեկավարը Գուգարքի շրջխորհրդի նախագահ Էդիկ Մարտիրոսեանն է (նոյն ինքը՝ Ճաճոյի տղայ անուանումով): «Երկիր»ի հաղորդածը այն է որ այսօր «Մարտիրոսեանն ու իր խումբն ազատ են արձակուած»: Այս վերջին պարագան հաստատուած է դատախազութեան կողմէ, որ աւելցուցած է նաեւ – կ'երեւի ինք ալ ամբչնալով եղածէն – թէ «նրանք ազատութեան մէջ են, բայց գործի միւս դրուագներով հետաքննութիւնը շարունակւում է եւ բացառուած չէ որ փաստեր յայտնաբերելու դէպքում նրան նորից ձերբակալելու սանկցիա տրուի»:

Իսկապէս դժուար է, չէ՞, յստակացնել հայաստանեան ինչպէս չատ մարզերու, նաեւ դրականներու եւ ժխտականներու ահմանագիծերը: Անոնք ամէն պահ ամենայն դիւրութեամբ տեղ կը փոխեն, կը չփոթուին իրարու հետ, հեղնելով մեր ուրախութիւնն ալ, արցունքն ալ:

Այս նոր փորձառութենէն ետք, հաւանաբար իրապաշտութիւնը կը պահանջէ համբերութեամբ սպասել անտեսութեան Ա. փոխ – նախարար Հայկ Սարգսեանի ազատ արձակման լուրին. գոնէ մինչեւ որ «փաստեր յայտնաբերելու դէպքում նրան նորից ձերբակալելու սանկցիա տրուի»...:

Ա. Թ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՐՏԵՐ ԵՒ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄՆԵՐ

ՄԻՇՏ ՅՈՒՐՏ Է ԿԱԶՆ ԱԼ՝ ՓԻՉ

Յունուար 15-ի առաւօտն ալ մեր առած լուրերը որեւէ բարելաւում չէին արձանագրեր, ոչ կազի քանակին, ոչ ալ ցուրտի մեղմացման մասին: Սահմանամերձ չորջաններն ալ միշտ ռումբերու թիրախ էին, նաեւ Լաչինի գօտիին հարաւային շրջանը:

Կազը, օրական, 4,7 միլիոն խորանարդ մեթրէն չի բարձրանար, ջերմութիւնն ալ 0-էն վար 14 – 15 է դիչերը, եւ 10 – 12 օրուան ընթացքին:

Ալ աւելի ցուրտ է, ինչպէս յաճախ ըսինք, Գիւմրի, Սպիտակ եւ շրջակայքը, երկրին հիւսիսային մասը:

Սահմանամերձ շրջանները, ամէն կողմ, չատ լարուած է, յարձակումները՝ բազմաթիւ եւ արկերն ալ կրկին կը տեղան Գորիսի վրայ: Յունուար 14-ին ամբողջ օրը 160 արկ ինկած է քաղաքին վրայ եւ բազմաթիւ վիրաւորներ կան: Ռումբերու թիրախ են նաեւ մերձաւոր գիւղերը՝ Խնձորեսկ, Խնածախ, Շուռնուխ: Նոյն ձեւով Ադրբեջանցիներու գրաւած Թիրախ կը մնայ Տաուշի շրջանը:

Բուռն յարձակում մը գործուած է Մարտակերտի շրջանը, բայց հայկական ուժերը կրցած են ետ մղել: Այս պատահած է Յունուար 14-ին, բայց Ուրբաթ – Յունուար 15-ին – ալ հասած լուրերու համաձայն, կռիւը վերսկսած էր:

Բուռն մարտեր կան նաեւ Լաչինի գօտիի հարաւային մասը և հոն ալ, Յունուար 15-ին, կռիւները կը չարունակուէին: Հայկական կողմը 5 մեռեալ ունէր եւ վիրաւորներ ալ կային: Յարձակումներ եղած են Մարտունիի շրջանը: Մէկ մեռեալ կայ Մելիքձէթ:

կավարը Գուգարքի շրջխորհրդի նախագահ Էդիկ Մարտիրոսեանն է (նոյն ինքը՝ Ճաճոյի տղայ անուանումով): «Երկիր»ի հաղորդածը այն է որ այսօր «Մարտիրոսեանն ու իր խումբն ազատ են արձակուած»: Այս վերջին պարագան հաստատուած է դատախազութեան կողմէ, որ աւելցուցած է նաեւ – կ'երեւի ինք ալ ամբչնալով եղածէն – թէ «նրանք ազատութեան մէջ են, բայց գործի միւս դրուագներով հետաքննութիւնը շարունակւում է եւ բացառուած չէ որ փաստեր յայտնաբերելու դէպքում նրան նորից ձերբակալելու սանկցիա տրուի»:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈՒՇԻ «հրաչալի կերպով» մղուած դործողութիւնը այնքան ալ արդիւնաւէտ չէ եղած եւ առաջին խանդավառութենէ մը ետք, Ուաչինկթընի յուսախար է: Արդարեւ, թափուած 200 թոնը նպատակին չէ հասած ամբողջովին եւ նախատեսուած թիրախներէն միայն 50%-ը փճացած է: Պուշ յոյս յայտնած է որ Սատամ Հիւսէյնի «հասկցած է ազդարարութիւնը» եւ հակառակ կիսկատար արդիւնքին «յաղողութիւն» նկատած է ամբաստածութիւնը: Մինչեւ Յունուար 20, Պուշի քաշուելու թուականը, անկարելի չէ որ նոր դործողութիւններ մղուին, այլեւս բացայայտ է որ Պուշ – Հիւսէյն անձնական հաչուեյարդար մըն է: Առաջինը՝ Ծոցի յաղթական եւ ընտրութեան պարտեալ, երկրորդը՝ Ծոցի պարտեալ, բայց, միշտ իշխանութեան գլուխ: Նոր տուեալներու համաձայն այս ամբաստածութիւններէն զոհերու թիւն է՝ 19 մեռեալ զինուորական եւ ոչ, 15 վիրաւոր եւ բազմաթիւ քննութիւններ քարուքանդ եղած է: Պուշ յայտարարած էր թէ ուժի գործածութեան կրկին կը դիմէ Հիւսէյնի դէմ, բայց աւելցուցած է թէ տրամադիր է աւելի լաւ յարաբերութիւններ ունենալ անոր հետ, որովհետեւ՝ «Մկրտչական եմ եւ կը հաւատամ վերջին պահու դաւանափոխութեանց», ուրեմն կը մնայ Սատամ Հիւսէյնի դիրքը փոխել: Արաբական աշխարհի մէջ, որոշ դառնութիւն կը տիրէ, բացի, անշուշտ Ծոցի երկիրներէն: Ընդհանրապէս համակրանքը Իրաքի կամ Արաբներուն համար են: Երբ հարցը կը վերաբերի Պոնխոյ մահմետականներու ջարդին կամ Իսրայէլը պատժելու Պաղեստինցիներու զանգուածային տեղահանութեան համար, արեւմուտքցիները չեն յայտնուիր»:

ԱՆԳԱՐԱՑԻՆ չուրջ 700 քիլոմեթր հեռու, Պինկհօլի գաւառը, Թրքական ուժերը ցամաքային եւ օդային գործողութեան մը ձեռնարկած են եւ մօտ 35 Քիւրտեր սպաննուած են: Անատոլու գործակալութիւնն է լուր տուողը, որ կ'աւելցնէ թէ անոնք ահաբեկիչներ են: Ասիկա արդեօք չէ, կը գրէ «Իւմանիթէ» (Յունուար 15) որ Ֆրանսայի արտաքին առեւտուրի պատուիրակը՝ Պրիւնօ Տիւրիէօ Անգարա ղրկուի «գործ» ընելու համար:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՆԱԽԱՐԱՐԱՊԵՏԸ յետ քայլ ըրաւ եւ ապահովութիւն տուաւ որ հանդրսեան կոչուելու տարիքը (60) խնդրոյ առարկայ պիտի չըլլայ: Օրինագիծ մը ներկայացուց որ սահմանուած է երաշխաւորելու հանգստեան թոշակները, ոչնչ ապագան, սակայն, չէ ապահովուած 2005-էն անդին: Այս տարի Պետութիւնը 20 միլիառ ֆրանքի օժանդակութիւն մը կը բերէ Ընկերային Ապահովութեան: Ցետագային 100 միլիառի հիմնադրամ մը պիտի ստեղծուի: Ընդդիմութիւնը, միաձայնութեամբ, ծուղակ որակեց այս ծրագիրը որ քուէարկութեան պարագային պիտի ստիպէ յետ – վերութեան կառավարութիւնը 15 միլիառ ֆրանք խնայողութիւն ընելու:

ՌԸՆԷ ՓԼԷՎԷՆ, նախկին վարչապետ եւ մանաւանդ թունդ Եւրոպացի, մեռաւ 92 տարեկանին: Մասնակցած էր դիմադրական Շարժումին, 1950-ին վարչապետ էր առաջին անգամ մը, ապա կրկին 1958-ին, բայց, այս երկրորդ անգամը, քանի մը օրէն քաշուած էր, չկարենալով կառավարութիւն մը կազմել: Կը պատկանէր կեդրոն հոսանքին:

ԹԵԼ – ԱՎԻՎԻ մէկ կայարանը, Յունուար 15-ի առաւօտեան, երիտասարդ Պաղեստինցի մը չորս Իսրայէլացի դաշտնահարած է (մէկը՝ ծանրօրէն վիրաւորուած), ինք ալ սպաննուած է ականատես առեւտրականի մը կողմէ:

ԲՐԻՏԱՆԱԿԱՆ ժողովրդական մամուլը, նաեւ այլ երկիրներու թերթեր, էջեր կը լեցնեն գահաժառանգ իշխան Չառլի եւ իշխանուհի Տայանայի արտամուսնական կեանքին մասին: Վերջերս հարց ծագեցաւ նոյնիսկ որ ամէն մէկը, իր կողմէ, տեղեկութիւններ եւ մանրամասնութիւններ տուած է թերթերուն: Վերջին պատմութիւնը, սակայն, բաւական հեռու գընաց, քանի աւստրալիական պարբերական մը հրատարակեց իշխան Չառլի եւ իր հոմանուհիին հեռաձայնային մէկ խօսակցութիւնը, 1989-ի Ծնունդի նախօրեակին, ուր վրան բաց սիրային եւ սեռային խօսքերու փոխանակութիւն մը կայ: Թէեւ, անգլիական մամուլը որոշած էր չարձանդնել՝ «չատ մտերիմ եւ վրդովեցնող» նկատելով, բայց, «Տէյլի Սփորք» խղած է այս լռելեայն համաձայնութիւնը (ինչ որ գայթակղեցուցիչ նկատուած է) եւ լոյս ընծայած: Այս մանրամասնութիւններէն դեռ տեղեակ չէր թագուհին, երբ լատիներէնի դիմեց «անուս հոռիպիլիս» որակելու համար իր ապրած (1992) տարին:

ՍՈՄԱԼԻԻ հիւսիսը՝ Հարժեզա, հինգ կիներ հրապարակաւ ցմահ քարկոծուած են չնութեան յանցանքով, վեցերորդ մըն ալ ծեծ կերած է: Քարկոծուած հինգ կիներէն ամուսնացած էին, վեցերորդը՝ ամուրի էր: Ըստ «Քուրիէր Օֆ Փիս» թերթին, մարդասիրական կազմակերպութեանց պատասխանատուներ ուզած են միջամտել, բայց ապառնալիք եղած է իրենց, ըսելով թէ իրենք ալ նոյն ձեւով կը քարկոծուին:

ԴԱՆԻՈՑ վարչապետը ստիպուեցաւ հրաժարիլ, որովհետեւ կասկած կար թէ սուտ խօսած է ինչ կը վերաբերի Թամուլներու չնորհուած վիզաներուն 1987-ին: Այդ թուականին է որ Արդարադատութեան նախարարը չէ յարգած օրէնքը որ կը նախատեսէ ընտանիքներու համախմբումը եւ կատեցուցած է Սրի – Լանքայէն (նախկին Սէյլան) գաղթող Թամուլներու վիզաները:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ մէջ, Յունուար 15-էն վառելանիւթը չուրջ 5 սանթիմ յաւելում կրեց մէկ լիթրի վրայ: Յունուար 18-ին ալ ծխախոտը կը սղէ (15%):

ԻՐԱՆԻ Արտաքին նախարար՝ Վէլայթիի Փարիզ գտնուելուն առթիւ (ատորակտելու համար քիմիական զէնքերու արդիլման պայմանագիրը), իրեն հետ հարցազրոյցներ ունեցած են «Ֆիկարօ» եւ «Լիպերասիոն»: Վէլայթիի համար՝ գոհը Իրաքի ժողովուրդն է, պատասխանատուն՝ Սատամ Հիւսէյն: Ինք պէտք է յարգէ ՄԱԿ-ի բանաձեւերը: Ինք ալ կը դատապարտէ արեւմուտքի «երկու չափ, երկու կշիռ»ի քաղաքականութիւնը, ոգեկոչելով Պոսնիան եւ Պաղեստինցիներու պարագան:

«ՆՈՐՈՒԹԻՒՆ» ՊԻՏԱԿՈՒԱԾ ԿՐԿՆՈՒԹԻՒՆԸ

Ծանօթ է որ Գերագոյն Խորհուրդի երեսփոխան Ա. Բլէեանի կողմէ Լեռնային Ղարաբաղի հարցին իւրովի լուծում մը բերելու գործնական քայլը որոշ վրդովում պատճառեց. այս որակումը աւելի առընչուած է Հայաստանի իշխանութենէն դուրս մնացած մարզերու. պաշտօնական շրջանակները զգուշաւորութիւն մը ներկայացուցին անտարբերութեան երեւոյթին տակ, ինչ որ Բլէեանի արարքէն աւելի լրջօրէն պատճառ եղաւ դանդաղ մոայլ ենթադրութիւններու (պարզ է որ ուրախալի պարագայ մը ո՛չ զգուշաւորութեան պէտք պիտի ունենար, ոչ ալ ներկայացումի այնքան ոլորտապտոյտ ձեւերու):

Բլէեանի արարքին մինչեւ այսօր մեղի յայտնի երկու արդիւնքներէն մէկը տեսնելն էր թէ Ազրբէյճան քանի՛ փարայի արժէք առաւ հայ երեսփոխանին որպէս «անձնական» ներկայացուած նախաձեռնութեան. ամէնէն յատկանշականն էր Ազրբէյճանի Գերագոյն Խորհուրդի նախագահ Իսա Ղամբարովի արժեւորումը. ան ըսած էր. «ատիկա կը խօսի ոչ թէ Հայաստանի խաղաղասէր ճախաձեռնութեան, այլ հոն ծաւալող իշխանատենչ պայքարին մասին»: Բլէեանի ներ - հայկական պատուէն ալ այն եղաւ որ ընդդիմութիւնը – յատկապէս մամուլը – երկայնքին ու լայնքին դրաւ, վերցուց, չափեց, ձեւեց կառարուածը, գլխաւորաբար յաղեցնելով քննադատելու մարմաջը:

Բլէեանի հաքուէն վերադարձին գրի առնուած յօդուածը որ տուն տուած էր ամբողջ իրարանցումին, լոյս տեսած էր «Ազգ»ի Նոյեմբեր 14–ի թիւին մէջ (տե՛ս՝ «Յառաջ», Դեկտեմբեր 16), «ինքնաւերտաժ» մակագրութեամբ: Նոյն թերթին է որ Դեկտեմբեր 20–ի թիւին մէջ հրատարակած է հարցազրոյց մը. ան կատարուած է Բլէեանի քաղաքական տեսակէտին համակարծիք Կարիճ Սարդարեանի հետ:

Այն Հայաստանի ու Սփիւռքի որոշ շրջաններուն ծանօթ անուն մը դարձաւ, նախ՝ իրապաշտ, պատմութեան դասը սերտելու մարմաջով գրի առնուած յօդուածներով, ապա, որպէս փոխ – վարչապետ եւ պետականութեան ու ազգային հարցերու մէջ նախագահին խորհրդականի հանդամանքով: Այսօր Կ. Սարդարեան յօդուածագրին գրեթէ չենք հանդիպիր մամուլին մէջ, ան փոխ – վարչապետ ալ չէ, ոչ ալ նախագահի խորհրդական: Քաղաքականութեան բեմին վրայ կը յայտնուի որպէս Բլէեանի գործընկեր. երկուքով Նոյեմբեր 22–ին հիմնած են «Նոր Ուղի» կազմակերպութիւնը:

«Ազգ»ի հարցազրոյցը կը սկսի տեղին հարցումով մը. ինչո՞ւ սկզբունքի ներկայ պայքարին չէ ձեռնարկած երբ մեծ վարելիութիւններ ունէր ազդելու երկրին քաղաքականութեան վրայ: Պատասխանը կը մեկնի ՀՀՇ–ի եւ նախագահին կողմէ կիրարկուած զարարաղեան քաղաքականութեան անորոշութիւնէն. հրաժարականէն ալ թելադրուած է սկզբունքներու պաշտպանութենէն, ան կ'ըսէ. «1991 Նոյեմբերից սկսած, գրեթէ ամէն օր, աշխատել եմ նախագահին ապացուցել որ առնակատամաս եւ հարցի միջազգայնացման միջոցով անհնար է Ղարաբաղի հարցի լուծումը եւ անհրաժեշտ է Ադրբեջանի հետ անմիջական բանակցութիւններ սկսել: Ասելով նաեւ որ անմիջական բանակցութիւններն անհնարին են առանց Ադրբեջանի տարածքային ամբողջականութեան ճանաչման»:

Այսքանէն իսկ Կարիճ Սարդարեան ընթերցողը կը դնէ հակասութեան երեւոյթի մը դէմ յանդիման: Դժուար է հասկնալ թէ 1991–ի Նոյեմբերէն ի վեր ինչո՛ւ դրժուարութիւն կրած ըլլայ նախագահին ապացուցելու Ղարաբաղի հարցին միջազգայնացման եւ առճակատման միջոցով լուծումին անկարելիութիւնը. մէկդի ձգելով միջազգայնացումի հարցը որ ալ աւելորդ անգամ մըն ալ ոչինչ կ'ըսէ ու անուղղելի յուսացողն ենք միջազգային անգոյ հետաքրքրութեան, կը մնայ առճակատման ու բանակցութեան երկընտրանքը. բայց ի՞նչ պէտք կրնայ ունեցած ըլլալ Կ. Սարդարեան նախապատրաստելու վրայ անմիջապէս պաղ ջուր լեցնելով. արդարեւ, հայկական քաղաքական կազմակերպութեան մը յայտարարութիւնը յարմար վա՞յրն է Ազրբէյճանի համար ձեռնտուին կամ ոչ ձեռնտուին մտահոգութեան. եթէ այդպէս ըլլար, ինչո՞ւ մինչեւ այսօր ապարդիւն մնացած պիտի ըլլային բանակցութեան բոլոր փորձերը: Նոյնքան օդէն կախուած ու հակասական են Հայաստանի եւ Ադրբեջանի միջեւ «անյապաղ», «առանց նախապայմանների» բանակցութեան սկսելու, Ղարաբաղի իշխանութեան մասնակցութիւնն ալ պահանջելու նշումը. յետոյ երկու տող վարը՝ «երկու պետութիւններու տարածքային ամբողջականութեան փոխադարձ ճանաչում ու յարգում»ի բանաձեւը: Ինչպէ՞ս արդեօք կը ծրագրուի Ադրբեջանի համակցնել թէ խաղաղ կարգաւորումը ձեռնտու է իրեն եւս, երբ Բլէեանի տուն քիշոթական քայլն իսկ յուսալի ոչ մէկ վիճակ ստեղծեց անոնց մօտ: Յետոյ, ո՞րն է «առանց նախապայմանների»ի իմաստը երբ երկու պետութիւններու «տարածքային ամբողջականութիւնը ճանաչում ու յարգում» պիտի դանէ...: Կարելի է հարց տալ տակաւին թէ ի՞նչպէս հանդստութեամբ որպէս սկզբունք կը նշուի բանակցութեան Լ.Ղ.Հ–ի եւս անմիջական մասնակցութիւնը երբ մինչեւ այսօր Ադրբեջան միանշանակ կը կրկնէ թէ Ղարաբաղ իր ներքին հարցն է ու այդ մասին ուրիշին վրայ ուրիշներու հետ խօսելու, սակարկելու ոչինչ ունի:

Տեղին է հարցումը երբ կ'լսուի որ Ադրբեջանի տարածքային ամբողջականութեան ճանաչումը Ղարաբաղի ինքնապաշտպանութեան օգնելու կարելիութիւնը կը փակէ Հարաստանի առջեւ, ուրեմն դատապարտուած կ'ըլլայ ան: Առանց որոշ տեսակէտով մը պատասխանելու հարցումին, Կ. Սարդարեան ատոր կը հակադրէ Լ.Ղ.Հ–ի ճանաչումը միջազգային հանրութեան կողմէ. կը բացատրէ թէ այդ պարագային կարելի պիտի չըլլայ խուսափիլ ադրբեջանական շրջափակումէն, եւայլն: Այսինքն՝ ամէն կերպով դժալի է մղումը որ կայ հանրային կարծիքը բերելու այն կէտին թէ Ադրբեջանի կազմէն դուրս չիք փրկութիւն Ղարաբաղի:

Այս հաստատամտութեան մէջ հապիւ թէ անդրադարձի մը հանդամանքով տեղ կը տրուի Լեռնային Ղարաբաղի ամբողջ տարածքը ազատագրելու, ամուր պաշտպանութիւն եւ ռազմական չափոդութիւնները Ադրբեջանը բանակցութեան ստիպելու վազդէն Մանուկեանի տեսակէտին. զերիշխանութեան ճամբուն վրայ ոտք դրած ամէն պետութեան համար միակ ճերմակ յետոյ կողմ արտայայտուեց ինքնապաշտպանութեան: Եղան նաեւ մարդիկ, որոնք այդ քայլը հակարեցին ինքնասպանութիւն, որոշեցին ենթարկուել Թրքական կառավարութեան հրամանին. նրանք տեղահանուեցին եւ հիմնականում կոտորուեցին:

Շուրջ հինգ հազար հոգի որոշեց չենթարկուել եւ չընդազաղթուել: Նրանք բարձրացան Մուսա լեռ եւ այնտեղ իրենց համար ռազմական ճամբար ստեղծեցին: Նրանց մեծ մասը կանայք եւ երեխաներ էին: Չէնք կրելու ընդունակ էին միայն վեց հարիւրը: Քառասուն օր, Յուլիսի 30–էն մինչեւ Սեպտեմբերի 10, նրանք հերոսաբար դիմադրեցին Թրքական զօրքերին, ցուցադրելով հերոսութեան եւ խիզախութեան հրաշքներ: Միակ հզօր զէնքը, որ երբէք նրանց չդաւաճանեց, բարոյական ոգին էր, որն էլ ի վերջոյ հասցրեց յաղթանակի եւ փրկութեան:

Այդ 40 օրուայ ընթացքում բազմաթիւ երեխաներ ծնուեցին Մուսա լերան վրայ: Բոլոր աղջիկների անունն Ազատուհի դրեցին՝ հաւատալով, որ նրանք իրենց հետ ազատութիւն կը բերեն:

Սեպտեմբերի սկիզբն էր: Զոհուել էին բազմաթիւ մարտիկներ: Մի մասն էլ վիրաւոր էր, հիւանդ կամ չափազանց հիւծուած: Մուսա լեռը շրջապատած թրքական 15 հազարանոց բանակը, չմարթակելով նոր ճակատամարտ մղել, որոշել էր սովի մատնել պաշարեալներին: Իսկ լերան վրայ սպառում էր սննդեղը, չատ քիչ էր նաեւ ռազմամթերքը: Եւ մի օր, Մուսա լերան բարձունքին ծածանուեցին երկու դրօշակ: Դրանք սովորական սաւաններ էին, որոնց վրայ նկարուած էր կարմիր խաչ եւ դրուած՝ «Քրիստոնեաները վտանգի մէջ են»: Մուսալեռցիների վերջին յոյսն այն էր, որ քրիստոնեայ որեւէ պետութեան նաւ նկատի եւ օգնութեան հասնի: Դրօշների մօտ խարոյկներ էին վառել, իսկ անքուն ժամապահներն օր ու գիշեր հետեւում էին ծովի անհունին՝ որեւէ նաւ նկատելու յոյսով: Օրերն անցնում էին, բայց ոչ մի նաւ չէր երեւում: Սեպտեմբերի 5–ին հորիզոնում տեսան մի նաւ, որի վրայ ծածանւում էր Ֆրանսական դրօշակ: Դա Թուրքիայի դէմ կռուող դաշնակիցների «Կիլէն» ռազմանաւն էր: Ժամապահները ոգեւորուեցին, հնարաւորին չափ բարձրացրեցին դրօշակները եւ սկսեցին եռանդագին ծածանել: Ռազմանաւը մի մակոյկ ուղարկեց, որը ժամապահներին բերեց հրամանատարի մօտ: Յաղթանդամ, բայց ծայր աստիճան հիւծուած այդ տղամարդկանց արտաքինն արդէն ամէն ինչ ասում էր: Մուսալեռցիները ներկայ ճերմակ յետոյ կողմ արտայայտուեց ինքնապաշտպանութեան: Եղան նաեւ մարդիկ, որոնք այդ քայլը հակարեցին ինքնասպանութիւն, որոշեցին ենթարկուել Թրքական կառավարութեան հրամանին. նրանք տեղահանուեցին եւ հիմնականում կոտորուեցին:

Շուրջ հինգ հազար հոգի որոշեց չենթարկուել եւ չընդազաղթուել: Նրանք բարձրացան Մուսա լեռ եւ այնտեղ իրենց համար ռազմական ճամբար ստեղծեցին: Նրանց մեծ մասը կանայք եւ երեխաներ էին: Չէնք կրելու ընդունակ էին միայն վեց հարիւրը: Քառասուն օր, Յուլիսի 30–էն մինչեւ Սեպտեմբերի 10, նրանք հերոսաբար դիմադրեցին Թրքական զօրքերին, ցուցադրելով հերոսութեան եւ խիզախութեան հրաշքներ: Միակ հզօր զէնքը, որ երբէք նրանց չդաւաճանեց, բարոյական ոգին էր, որն էլ ի վերջոյ հասցրեց յաղթանակի եւ փրկութեան:

Այդ 40 օրուայ ընթացքում բազմաթիւ երեխաներ ծնուեցին Մուսա լերան վրայ: Բոլոր աղջիկների անունն Ազատուհի դրեցին՝ հաւատալով, որ նրանք իրենց հետ ազատութիւն կը բերեն:

Սեպտեմբերի սկիզբն էր: Զոհուել էին բազմաթիւ մարտիկներ: Մի մասն էլ վիրաւոր էր, հիւանդ կամ չափազանց հիւծուած: Մուսա լեռը շրջապատած թրքական 15 հազարանոց բանակը, չմարթակելով նոր ճակատամարտ մղել, որոշել էր սովի մատնել պաշարեալներին: Իսկ լերան վրայ սպառում էր սննդեղը, չատ քիչ էր նաեւ ռազմամթերքը: Եւ մի օր, Մուսա լերան բարձունքին ծածանուեցին երկու դրօշակ: Դրանք սովորական սաւաններ էին, որոնց վրայ նկարուած էր կարմիր խաչ եւ դրուած՝ «Քրիստոնեաները վտանգի մէջ են»: Մուսալեռցիների վերջին յոյսն այն էր, որ քրիստոնեայ որեւէ պետութեան նաւ նկատի եւ օգնութեան հասնի: Դրօշների մօտ խարոյկներ էին վառել, իսկ անքուն ժամապահներն օր ու գիշեր հետեւում էին ծովի անհունին՝ որեւէ նաւ նկատելու յոյսով: Օրերն անցնում էին, բայց ոչ մի նաւ չէր երեւում: Սեպտեմբերի 5–ին հորիզոնում տեսան մի նաւ, որի վրայ ծածանւում էր Ֆրանսական դրօշակ: Դա Թուրքիայի դէմ կռուող դաշնակիցների «Կիլէն» ռազմանաւն էր: Ժամապահները ոգեւորուեցին, հնարաւորին չափ բարձրացրեցին դրօշակները եւ սկսեցին եռանդագին ծածանել: Ռազմանաւը մի մակոյկ ուղարկեց, որը ժամապահներին բերեց հրամանատարի մօտ: Յաղթանդամ, բայց ծայր աստիճան հիւծուած այդ տղամարդկանց արտաքինն արդէն ամէն ինչ ասում էր: Մուսալեռցիները ներկայ

ԷՋ ՄԸ ՄՈՒՍԱ ԼԵՐԱՆ ՕՐԱԳԻՐԷՆ

Թուրքիայում, Հալէպի վիլայէթի Անտիոք գաւառում, Սուէտիա գիւղաքաղաքի մօտ գտնւում է Մուսա լեռը: 1355 մեթր բարձրութեամբ այդ լերան հարաւում եւ հարաւ – արեւելքում մինչեւ մեծ եղեռնը ծուարել էին վեց հայկական գիւղեր՝ Քեղուսիէ, Վաղըֆ, Խըտըրբակ, Եողունօլուք, Հաճի Հապիպլի եւ Պիթիաս, որոնք բոլորը միասին ունէին վեց հազարից քիչ աւելի բնակիչ: Նրանք ունէին իրենց եկեղեցիները, դպրոցները, զբաղւում էին երկրագործութեամբ, չերամապահութեամբ, մեղուապահութեամբ: Նրանք հեռու էին հայկական բնակավայրերից եւ մի ովասիս էին՝ շրջապատուած մահմեդականներով: Աչխարհից կտրուած, աշխարհի անցուդարձին անտեղեակ իրենց խաղաղ կեանքով ապրում էին Մուսալեռցիները: Բայց խիզախ էին նրանք, անվախ եւ սիրում էին զէնքը. կեանքի փորձից գիտէին, որ իրենց գոյութեան միակ միջոցը պայքարն է: 1895–ին, Ապտիւլ Համիտի կողմից կազմակերպուած կոտորածների ժամանակ, նրանք զէնքի դիմեցին, հերոսաբար դիմադրեցին եւ վարդապան անգամ երեք տարով ձեռք բերել որոշ ինքնուրոյնութիւն: 1909–ի Ատանայի ահաւոր կոտորածից յետոյ Թուրքերը փորձեցին վրէժխնդիր լինել նաեւ սուէտահայերից, սակայն վերջիններս Հաճի Հապիպլիի մօտ կրկին կարողացան յաղթել: Սկսուեց Առաջին համաշխարհային պատերազմը, որին յաջորդեցին Հայերի տեղահանութիւնները ու կոտորածը: Հերոսական Զէյթունը, որ 1862–ին իր հերոսական ապրատամարտութեամբ ցնցել էր ողջ Թուրքիան, խարդաւանքի զոհ գարձաւ եւ բռնագաղթուեց, իսկ բնակչութեան զգալի մասը կոտորուեց:

Եողունօլուք գիւղում ծնուած բայց Զէյթունում ապրող մի բողոքական քարոզիչ՝ Տիգրան Անդրէասեանը հրաշքով փրկուելով վերադարձաւ իր ծննդավայրը եւ պատմեց այն բոլոր դժոխային դէպքերի մասին, որոնց ականատեսն էր եղել ինքը: Մուսա լերան չուրջ գտնուող վեց հայկական գիւղերի համար կեանքի եւ մահուան հարց էր դրուած: Ի՞նչ անել, ինչպէ՞ս փրկուել անխուսափելի արհաւիրքից: 1915 թ. Յուլիսի 26: Տրուեց նաեւ Քէսապի հայութեան տեղահանութեան հրամանը: Վազը հերթը հասնելու էր Սուէտիային: Ամէն հայ գիտակցում էր, թէ ի՞նչ ահաւոր ոճիր էր թաքնուած «տեղահանութիւն» բառի տակ: Յուլիսի 29: Եողունօլուքում տեղի ունեցաւ վեց հայկական գիւղերի ներկայացուցիչների խորհրդակցութիւն: Մասնակիցների հիմնական մասը երկար եւ ծանր բանավէճերից յետոյ կողմ արտայայտուեց ինքնապաշտպանութեան: Եղան նաեւ մարդիկ, որոնք այդ քայլը հակարեցին ինքնասպանութիւն, որոշեցին ենթարկուել Թրքական կառավարութեան հրամանին. նրանք տեղահանուեցին եւ հիմնականում կոտորուեցին:

Շուրջ հինգ հազար հոգի որոշեց չենթարկուել եւ չընդազաղթուել: Նրանք բարձրացան Մուսա լեռ եւ այնտեղ իրենց համար ռազմական ճամբար ստեղծեցին: Նրանց մեծ մասը կանայք եւ երեխաներ էին: Չէնք կրելու ընդունակ էին միայն վեց հարիւրը: Քառասուն օր, Յուլիսի 30–էն մինչեւ Սեպտեմբերի 10, նրանք հերոսաբար դիմադրեցին Թրքական զօրքերին, ցուցադրելով հերոսութեան եւ խիզախութեան հրաշքներ: Միակ հզօր զէնքը, որ երբէք նրանց չդաւաճանեց, բարոյական ոգին էր, որն էլ ի վերջոյ հասցրեց յաղթանակի եւ փրկութեան:

Այդ 40 օրուայ ընթացքում բազմաթիւ երեխաներ ծնուեցին Մուսա լերան վրայ: Բոլոր աղջիկների անունն Ազատուհի դրեցին՝ հաւատալով, որ նրանք իրենց հետ ազատութիւն կը բերեն:

Սեպտեմբերի սկիզբն էր: Զոհուել էին բազմաթիւ մարտիկներ: Մի մասն էլ վիրաւոր էր, հիւանդ կամ չափազանց հիւծուած: Մուսա լեռը շրջապատած թրքական 15 հազարանոց բանակը, չմարթակելով նոր ճակատամարտ մղել, որոշել էր սովի մատնել պաշարեալներին: Իսկ լերան վրայ սպառում էր սննդեղը, չատ քիչ էր նաեւ ռազմամթերքը: Եւ մի օր, Մուսա լերան բարձունքին ծածանուեցին երկու դրօշակ: Դրանք սովորական սաւաններ էին, որոնց վրայ նկարուած էր կարմիր խաչ եւ դրուած՝ «Քրիստոնեաները վտանգի մէջ են»: Մուսալեռցիների վերջին յոյսն այն էր, որ քրիստոնեայ որեւէ պետութեան նաւ նկատի եւ օգնութեան հասնի: Դրօշների մօտ խարոյկներ էին վառել, իսկ անքուն ժամապահներն օր ու գիշեր հետեւում էին ծովի անհունին՝ որեւէ նաւ նկատելու յոյսով: Օրերն անցնում էին, բայց ոչ մի նաւ չէր երեւում: Սեպտեմբերի 5–ին հորիզոնում տեսան մի նաւ, որի վրայ ծածանւում էր Ֆրանսական դրօշակ: Դա Թուրքիայի դէմ կռուող դաշնակիցների «Կիլէն» ռազմանաւն էր: Ժամապահները ոգեւորուեցին, հնարաւորին չափ բարձրացրեցին դրօշակները եւ սկսեցին եռանդագին ծածանել: Ռազմանաւը մի մակոյկ ուղարկեց, որը ժամապահներին բերեց հրամանատարի մօտ: Յաղթանդամ, բայց ծայր աստիճան հիւծուած այդ տղամարդկանց արտաքինն արդէն ամէն ինչ ասում էր: Մուսալեռցիները ներկայ

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

յարեցին նախօրօք պատրաստած խընդրագիրը եւ պատմեցին այն բոլոր տառապանքների մասին, որ կրել էին իրենք: Ռազմանաւը, իրրեւ բարեկամութեան նշան, նախ ողջակոծեց Թրքական դիրքերը, ապա հեռացաւ՝ կարճ ժամանակից լրացուցիչ ուժերով օդնութեան դալու խոստումով: Սեպ. 9-ին Թրքական բանակի հրամանատարը տեղեկանութեան համար 2 ժամ ժամանակ տուեց. չենթարկուելու դէպքում, սպառնում էր բոլորին կոտորել: Երկու ժամը չէր անցել, երբ նրանք յարձակման անցան: Սկսուեց ամենածանր ճակատամարտը: Թուում էր, թէ հիւծուած Մուսալեռցիներին ոչինչ չի փրկի: Բայց նրանց աննկուն ոգին տեղի չէր տուել՝ կարճ ժամանակ անց նրանք կատաղեալ յաղթանակ տարան:

Գիշերը մօտենում էր: Բոլորը գիտակցում էին, որ Թուրքերը կը հաւաքեն իրենց ուժերը եւ վաղ առաւօտեան նոր յարձակման կ'անցնեն: Անհրաժեշտ էր բարձրանալ լերան գէպի ծով նայող առաւել անմատչելի մասը: Թուում էր, թէ չարժուողները ոչ թէ մարդիկ էին, այլ՝ առուներ: Կանանցից մէկի դրկում երեխան լաց եղաւ: Ինչ - որ մէկն ասաց՝ «Այդ երեխաների լացի ձայնը վաղը մեր թաքստոցների տեղը կը մատնի Թուրքերին»: Թաքնուելո՞ւ էին յաջորդ օրը, կռուելո՞ւ էին, թէ՞ զոհուելու: Այդ մասին ոչ ոք չէր մտածում: Ջառվայրով վեր էին բարձրանում իրենց երեխաներին դրկած հինդ - վեց կին: Բոլորը կանդ առան: Եւ՛ տագմապրկիկ, եւ՛ կանայք: Ոչ ոք ձայն չէր հանում: Ցետոյ մայրերը մօտեցան ժայռերին, կռացան, համբուրեցին իրենց երեխաներին, դրեցին գետնին եւ արցունքները խեղդելով չարժուեցին առաջ: Մթնեց: Ծառերի մէկի ետեւից մի առուեր երեւաց: 8 - 9 տարեկան մի տղայ էր: Մօտեցաւ, դրկեց ժայռի կողքին դրուած երեխաներից մէկին, մի յարմար ծերպ գտաւ, երեխային ամուր դրկեց եւ կուչ եկաւ:

Սեպտեմբերի 10-ի առաւօտեան հեռուում կրկին երեւաց Ֆրանսական ռազմանաւը: Բայց այս անգամ նրան էին միացել նաեւ այլ նաւեր: Իրանք մօտեցան եւ սկսեցին ռմբակոծել: Երբ Թուրքերը փախուստի դիմեցին, Հայերին առաջարկեցին տեղափոխուել «Ժան տ'Արք» նաւը: Փրկութիւն...:

Մի քանի մայրեր նաւի փոխարէն չատպեցին ինչ - որ այլ ուղղութեամբ: Նրանք իրենց երեխաներին էին ուղում պրտնել: Հասան այնտեղ, ուր թողել էին: Մի քանիսը ճչացին ու լաց եղան՝ երեխաները մահացել էին: Եղուռնօղլուքցի մի կին սարսափահար կանգնեց՝ ոտքերն առաջ չէին գնում: Ժայռի կողքին, քրոջը պինդ գրկած, քնած էր իր որդին՝ Յակոբը:

Յակոբը Լեւոն Տէր - Պետրոսեանի հայրն է, Մուսա լերան վրայ ծնուած Ա-- զատհինների մէկը՝ մայրը:

ԱՐՄԷՆ ՏԷՐ - ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԱՆՏԷՐ ԵՐԱԽԱՆԵՐԸ

Իկոր 9 տարեկան տղեկ մըն է. գլուխը դրած է պասքէթ պոլի գլխարկ մը ու չրթունքին փակցուցած ամերիկեան ծխիկ մը. ամէն օր Մոսկուայի Պուչկին հրապարակին վրայ է 10 - 15 ընկերներու հետ. հոն կ'ըլլան նաեւ գործի մարդիկը, պրօսաչրջիկները, ինչ որ դրամ չահելու յարմարագոյն վայրը կ'ընէ հրապարակը: Կը լուայ, կը հակէ օտար համարանիշով ինքնաչարժերը, համպըրկըրի ապսպրանքներ կ'առնէ, երբեմն քանի մը ռուբլինոց թղթադրամ մը կը թողնէ դատարկապորտկ մը, կամ մարզագետնին վրայ նետուած դատարկ շիշեր կը հաւաքէ:

Պէտք է իր ապրուստը ճարէ. տղեկը իր ծնողքին հետ չապրիր. չուզեր ապրիլ ու արդէն չի գիտեր թէ ո՛ւր կը բնակին անոնք: Չի փափաքիր վերադանել զանոնք: Երկու տարի առաջ մեկնած է դէպի Մոսկուա ուր ըսած են իրեն թէ կեանքը դիւղիկ է ու մարդ կրնայ մեծ հարստութիւն դիզել: Երկրին ազատութեան հովէն օգտուելով, հանգստութեամբ կը կարէ 1000 քմ-ի միջոցը որ իր ծննդավայրը կը բաժնէ մայրաքաղաքէն: Ոչ մէկ զղջում ունի, հակառակ որ տակաւին յաջողած չէ. ոչ մէկ բանէ վախ ունի, բացի թերեւս ոստիկանական հետապնդումէ:

Ան կը բացատրէ թէ այդ հետապնդումէն փրկուելու համար պէտք է կարենալ չատ արագ վազել. տղոցմէն ոչ մէկը կ'ուզէ երթալ անտէր երախաներու կեդրոնը: Կը պատմէ թէ ինչպէս ուրիշ երախայի մը տեղ անցնելով, խոյս տուած է անկէ անգամ մը: Այդ կեդրոնը որ 3 - 18 տարեկան մանչեր ու աղջիկներ կ'ընդունի, խիստ հակողութեան տակ է: Հոն տարուածներու մէջեւ կան ոճրագործներ, գողեր, ալքոլամոլներ, թմրամոլներ: Ութ տարեկան մէկը օձիքը ձեռք տուած է երբ վեց ընկերներու հետ կը կողոպտէր յարկաբաժին մը. կը խոստովանի որ սըխալ բան էր ըրածը, բայց ոչ մէկ զղջում կ'արտայայտէ:

Այս տղոց մեծ մասը կը ղեկավարուի խնամակալներու կողմէ. անոնց մասին տղաքը երբ կը խօսին, կ'ըսեն թէ աւելի լաւ վերաբերում կ'ունենան իրենց հանդէպ, քան իրենց հարազատ ծնողքները:

1991-ին հինգ հազար անչափահասներ եկած են վերոյիշեալ կեդրոնը. այս կայքերեցին նախօրօք պատրաստած խընդրագիրը եւ պատմեցին այն բոլոր տառապանքների մասին, որ կրել էին իրենք: Ռազմանաւը, իրրեւ բարեկամութեան նշան, նախ ռմբակոծեց Թրքական դիրքերը, ապա հեռացաւ՝ կարճ ժամանակից լրացուցիչ ուժերով օդնութեան դալու խոստումով: Սեպ. 9-ին Թրքական բանակի հրամանատարը տեղեկանութեան համար 2 ժամ ժամանակ տուեց. չենթարկուելու դէպքում, սպառնում էր բոլորին կոտորել: Երկու ժամը չէր անցել, երբ նրանք յարձակման անցան: Սկսուեց ամենածանր ճակատամարտը: Թուում էր, թէ հիւծուած Մուսալեռցիներին ոչինչ չի փրկի: Բայց նրանց աննկուն ոգին տեղի չէր տուել՝ կարճ ժամանակ անց նրանք կատաղեալ յաղթանակ տարան:

Գիշերը մօտենում էր: Բոլորը գիտակցում էին, որ Թուրքերը կը հաւաքեն իրենց ուժերը եւ վաղ առաւօտեան նոր յարձակման կ'անցնեն: Անհրաժեշտ էր բարձրանալ լերան գէպի ծով նայող առաւել անմատչելի մասը: Թուում էր, թէ չարժուողները ոչ թէ մարդիկ էին, այլ՝ առուներ: Կանանցից մէկի դրկում երեխան լաց եղաւ: Ինչ - որ մէկն ասաց՝ «Այդ երեխաների լացի ձայնը վաղը մեր թաքստոցների տեղը կը մատնի Թուրքերին»: Թաքնուելո՞ւ էին յաջորդ օրը, կռուելո՞ւ էին, թէ՞ զոհուելու: Այդ մասին ոչ ոք չէր մտածում: Ջառվայրով վեր էին բարձրանում իրենց երեխաներին դրկած հինդ - վեց կին: Բոլորը կանդ առան: Եւ՛ տագմապրկիկ, եւ՛ կանայք: Ոչ ոք ձայն չէր հանում: Ցետոյ մայրերը մօտեցան ժայռերին, կռացան, համբուրեցին իրենց երեխաներին, դրեցին գետնին եւ արցունքները խեղդելով չարժուեցին առաջ: Մթնեց: Ծառերի մէկի ետեւից մի առուեր երեւաց: 8 - 9 տարեկան մի տղայ էր: Մօտեցաւ, դրկեց ժայռի կողքին դրուած երեխաներից մէկին, մի յարմար ծերպ գտաւ, երեխային ամուր դրկեց եւ կուչ եկաւ:

Սեպտեմբերի 10-ի առաւօտեան հեռուում կրկին երեւաց Ֆրանսական ռազմանաւը: Բայց այս անգամ նրան էին միացել նաեւ այլ նաւեր: Իրանք մօտեցան եւ սկսեցին ռմբակոծել: Երբ Թուրքերը փախուստի դիմեցին, Հայերին առաջարկեցին տեղափոխուել «Ժան տ'Արք» նաւը: Փրկութիւն...:

Մի քանի մայրեր նաւի փոխարէն չատպեցին ինչ - որ այլ ուղղութեամբ: Նրանք իրենց երեխաներին էին ուղում պրտնել: Հասան այնտեղ, ուր թողել էին: Մի քանիսը ճչացին ու լաց եղան՝ երեխաները մահացել էին: Եղուռնօղլուքցի մի կին սարսափահար կանգնեց՝ ոտքերն առաջ չէին գնում: Ժայռի կողքին, քրոջը պինդ գրկած, քնած էր իր որդին՝ Յակոբը:

Յակոբը Լեւոն Տէր - Պետրոսեանի հայրն է, Մուսա լերան վրայ ծնուած Ա-- զատհինների մէկը՝ մայրը:

ԱՐՄԷՆ ՏԷՐ - ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԹԵՀՐԱՆ ժամանած է, Յունուար 4-ին, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Գարեգին Բ. Կաթողիկոսը պաշտօնական հրաւէրով Իրանի Արտաքին նախարարութեան: Կաթողիկոսին կ'ընկերանային Լիբանանի Հայոց առաջնորդ՝ Արամ Արք. Քէչիչեան եւ գաւազանակիր՝ Յորէն Վրդ. Տողրամաճեան: Օդակայանը դիրենք դիմաւորած է, յանուն Արտաքին նախարարութեան Հոլջաթօլէսլամ Մէյդէդ Մոհամատ Քազեմ Խանաբի, որ Կաթողիկոսին հետ խօսակցութիւն մը ունեցած է օդակայանի պաշտօնական հիւրասրահը: Ապա, յատուկ չքախումբով, Գարեգին Բ. առաջնորդուած է Առաջնորդարանի չրջափակը գտնուող Ս. Սարգիս եկեղեցին եւ դիմաւորուած հոն հաւաքուած ժողովուրդին ծափողջոյներով: Ցանուն Իրանի երեք թեմերուն, բարի գալուստի խօսք արտասանած է Արտակ Արք., ապա, Կաթողիկոսը իր խօսքը ուղղած է ներկայ հաւատացեալներուն:

**

ՊՈՒԷՆՈՍ - ԱՅՐԷՍԻ Հայ կեդրոնին մէջ, Նոյեմբեր 30-ին, մասնաւոր հանդիսութեան մը ընթացքին Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ չքանչանը ստացած են Ազգապահպանութեան նախկին նախարար՝ Տոքթոր Լէոն Գարլոս Արսլանեան եւ Պ. Արմանտօ Կոստանեան: Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին կոնդակը կարդացած է Արշամ Ս. Քահանայ Պողոյեան: Երկու դափնեկիրները այս պատիւին արժանացած են Հայաստանի անկախութեան ճանչման ի նպաստ իրենց տարած աշխատանքին համար:

**

ՊՈՒԷՆՈՍ - ԱՅՐԷՍԻ կեդրոնական «Քոլիսէօ» թատերասրահին մէջ, Դեկտեմբեր 6-ին տեղի ունեցած է Արմենիա մշակութային ընկերակցութեան Խրիմեան Վարժարանի ամավերջի հանդէսը: 1992-ին դպրոցը 18 չրջանաւարտ տուած է: Գեղարուեստական բաժին մը գործադրած են աշակերտները:

**

ՊՈՒԷՆՈՍ - ԱՅՐԷՍԻ Արմենիա Մշակութային ընկերակցութեան «Թիւթիւնճեան» սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 17-ին տեղի ունեցած է ՀՕՄ-ի կրթական ենթայանձնախումբի կազմակերպած Բ. տեմիրաղի նուագահանդէսը, նիւթ ունենալով՝ «Ժողովրդային աշխատանքի տեսութիւն եւ թեքնիքներ»: Ներկայ եղած են Պուէնոս - Այրէսէն եւ Գորտոպայէն աւելի քան 50 ուսուցչուհիներ եւ մանկավարժներ: Սեմինարին գլխաւոր դասախօսը եղած է Տանիէլ Ալեսանտրի, մանադէտ մանկավարժ, պատասխանատու դերմանական «Միւտար Ֆարտին» դպրոցին: Ներկաներու բարի գալուստ մաղթած է ՀՕՄ-ի Շրջանային վարչութենէն՝ Լիւսի Հալաճեան: Օրուան դասախօսը ներկայացուցած է Լուսիա Պալթայեան:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԵՐԿՈՒ ԱՇԽԱՐՀ
Գրական փորձագրութիւններ

Հեղինակ՝
ՅԱԿՈԲ ԿԱՐԱՊԵՆՑ

Պոսթըն, 1993

ՉՀԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ԼԱԹԱՔԻՈՑ ԱԾԻԼՈՂ ՀԱՅԸ

ԵԴՈՒԱՐԴ ՊՕՅԱՃԵԱՆ

Եկեղեցի պիտի չըլլա՞յ, նորէն կէս ժամ չանցած ձանձրացած եմ, ուշացած եմ, պէտք է երթամ: Ուր որ կարծես հինէն ի վեր հոն եմ, կարծես հոն ծնա՛ծ եմ. կարծես սկսած են չորս կողմէն ծեծել պիս, եւ կարծես եթէ չուտով եղած տեղէս չմեկնիմ՝ բան մը կամ սատանայ մը պիտի մեռցնէ պիս: Ես եթէ քնացած չեմ՝ պէտք է աճապարեմ. ի՞նչ ըսել է համբերել, սպասել: Ուզածս եթէ ուզած ժամանակս չեղաւ, ա՛լ թող չըլլայ: Սպասելէ մեռնի՞մ: Ինչ սարսափելի որդ է այդ սպասելը՝ դուք չէք գիտեր: Զէք հաւատար, եթէ ըսեմ հիմա. ականջիս մէջ ձայն մը կայ միշտ, որ կ'ըսէ. «Կարապետ, ուշացար նորէն, եկո՛ւր»: Եւ կարապետը կ'երթայ...

Սիսակ, կէս - կատակ կէս - լուրջ.

- Ծո կարապե՛տ, չըլա՞յ թամպուրաճիին ձայնը ըլլայ ականջիդ մէջ «եկուր» ըսողը. թերեւս այդ դիչեր քեզի կը փընտռէր եւ պիտէ, որ պաղեստական ես, Պասիթ ես, տխուր. նայէ՛, ճիշդ սա դիմացը Խորպէկցիներուն խայմանները չկո՞ն, այդտեղէն չիտակ ծովեզերք իջիր:

Քանի մը տղաք.

- Սիսակ, մարդուն վախնալիք բան կ'ըսես. այդ թամպուրաճին քու եւ Միսաքին հնարած սուտն է:

Սիսակ.

- Ղըշտին գերեզմանին վրայ երդում՝ որ այդ մարդը մենք տեսանք. երբ Ղըշտ ըսեմ, ալ վերջացաւ, դիտէք:

Թոթով Թաթուլ, որ ինքն ալ միւսներուն պէս մէկ կողմէ մայրիի ոստով մը ճանճ կը քշէր եւ միւս կողմէ ուշի ուշով մտիկ կ'ընէր, մէջ մտաւ:

- Ծանըմ, կարապետը սը--սը, սըզեցէք. ծանըմ, աղելողին, պը--պը, պատմութիւնը ի՞նց էզաւ...

Խնդացին:

- Կը--կը կը խնդա՛ք. նորէ՛ն խնդացէք:

- Նորէն խնդացին:

Միսաք, ուսին վրայի քրանած մազերը քերելով.

- Ես եւ Սիսակ մտանք, մօրուքներու թիվ մը բուսած: Նստած էր ու կը խմէր սուրճ: Կարծեցինք յաճախորդ է: Ըսինք՝ մատով վար--վար ածիլելու չարժում ընելով՝ «Տալլաք ո՞ւր է»: Փախեցաւ: Նեղացանք: Ըսինք. «Ա՛խ՜յ այսպէս ... հի, հի, հի»: Սուրճին վերջին ումպը քաշեց, ելաւ ոտքի: Տեսայ Սիսակ ձեռքը չեց, ելաւ ոտքի: Տեսայ Սիսակ ձեռքը դրպանը կը խօթէ գանակ հանելու ... ես ալ այդպէս պիտի ընէի, երբ մարդը «Հա՞յ էք» ըսաւ, հայերէն: Ըսինք. «Այդպէ՛ս. ածիլո՞ղը կ'ուզենք»: Ըսաւ. «Պինդ Հայ կ'երեւիք, քանի որ պինդ -- պինդ Հայ նեցիք ձեր Հայ ըլլալը եւ քանի որ նեղուած էք»: Ըսինք. «Այդպէ՛ս. եւ հիմա պիտի ածիլուինք»:

Սիսակ.

- Միսաք, ուշադրութիւն ըրէ, բան չմոռնաս:

Թոթով Թաթուլ.

- Աղուո՛ղ է:

Միսաք քերեց այս անգամ միւս ուսին մազերը եւ չարունակեց.

- Կին մը խոչոր թուղ կը ծախէր. սե՛ւ թուղ. գնեց անոր բոլոր թուղերը. «առտուները այս թուղերը լաւ կ'ըլլան, ըսաւ, պէտք է միշտ ունեմ, կերէք նայիմ»: Երբ Սիսակ թուղը կը կլլէր եւ ես կը կլլէի՝ ըսաւ. «Թերեւս անապատին կուգաք, լաւ մօրուքներ հասցուցեր էք հոն. գիտեմ, անապատին մէջ ծառ չի հանիր բայց կարելի է փառաւոր մօրուք հասցնել. հասցուցեր էք: Օդը գեղեցիկ է եւ մօրուքը կ'ելլէ հա՛ կ'ելլէ. մօրուք բուսելէ զատ ուրիշ գործ ալ կըրի՞ք»: Սիսակ ըսաւ. «Եղբա՛յր, մեր մօրուքէն վազ անցիր, մազեր թափողը հո՞ս է, թէ հոս չէ. գիտենք, որ ասիկա մօրուք չէ, գրիփ՛ մ է»: Փախեցաւ. «Անապատը մտա՞ր՝ - ամէնտեղ աւազ ու մօրուք. ո՛վ պիտի ածիլէ, ե՞րբ պիտի կրնաս ածիլուիլ. հով, անձրեւ, կրակ, սա քաղաքին աղտոտ կենդանե՞րը կան, որ ածիլուիս. ուղտերո՞ւն համար ածիլուիս. ոչխարներո՞ւն համար ածիլուիս: Ոչ, եփրատը անցա՞ր՝ - ամէն մարդ իր մօրուքի պարտէզը ունի, կազէլներով լեցուն: Եփրատէն անդի՞ն՝ - ուղտ, ոչխար, մօրուք, ոջի՛լ»: Եւ քիչ մը ետ գնաց մարդը: Սիսակ բարկութենէն դեղին եւ կապոյտ եղաւ, ըսաւ. «Ագիքներդ վա՛ր կը թափեմ, ոջիլ չկա՛յ: Ածիլողը դո՞ւն ես» եւ ինծի դառնալով. «Միսաք, քալէ՛»:

Մարդը ըսաւ. «Ներողութիւն, վերջացած է», կատակ էր: Եւ յետոյ մը հանելով՝ ածելին վրան տա՛ր, բե՛ր, տա՛ր, բե՛ր:

Կարապետ.

- Ձեղաւ: Կ'ըսէիր՝ լուռ - լուռ մինչեւ իրիկուն կ'ածիլէ. պատմածովդ, մինչեւ իրիկուն լուռ մնացողը դուն եւ Սիսակն էք, որ դեռ մէկ մազ իսկ չածիլեց՝ պըլպուլ: Արդէն ո՞ր սափրիչը սոխակ մը չէ խանութին մէջ: Ձեռքը արագ չչարժող սափրիչի մը եւ լեզուն արագ չարժող մարդոց հանդիպած եմ չարունակ: Լուռ սափրիչի չեմ հանդիպած, երբ ժամանակը գայ, հողը կը մտնէ սրտիս մէջ. չարաթ մը կը տնտնամ, որ գլխուս հետ կապ ունեցող այդ մկրատի եւ ածելիի գործողութիւնը յետաձգուի, յետոյ երթալէ առաջ կ'ածիլուիմ, որ հայելիին առջեւ քիչ մնամ: Օր մը սափրիչի մը համր ձեւացայ, որ չուտ ընէ, մարդը այս անգամ բան մը ըսելու համար մկրատը ձգեց եւ սկսաւ ձեռքի նշաններով միտքը բացատրել ինծի: Միշտ պարապ բան մը կը գտնեն իրենց գործը ուշ վերջացնելու: Եղբայր, դանակը կոկորդիդ է, մէկ ալ նայիս քեզի հարցում մը կ'ուղղեն, պատասխանը անմիջապէս ուզելու ձեւով մը: Կ'ըլլա՞յ:

Ադամ.

- Աղիկա խնդիր չէ. «Հաւատով խոստովանիմ» մը կ'ըսես մտքէդ եւ թող ուզածնուն չափ չորս կողմ նային եւ ածիլեն, ուրիչ չաճախորդներու հետ խօսին եւ ածիլեն. Փութպոլի մրցումներու մասին խօսին եւ ածիլեն, Ֆարիս Ալթրաչի երգերու մասին խօսին եւ ածիլեն:

(Շար. 2)

Տիկին Լուիզ Լը Ռուա -- Ազապէկեան,
Տէր եւ Տիկին Ռընէ Ազապէկեան,
Տէր եւ Տիկին Միշէլ Ազապէկեան,
Տէր եւ Տիկին Պասէ
եւ ընտանեկան բոլոր պարագաներն ու բարեկամները

յաւուվ կը ծանուցանեն իրենց քրոջ, զարմուհիին, ազգականին եւ բարեկամուհիին՝

ԳԵՂԱՆՈՑՇ ԱՂԱՊԷԿԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Յունուար 12-ին, 94 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի երկուշաբթի, Յունուար 18, ժամը 14-ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս -- Մկրտիչ Եկեղեցին եւ մարմինը կ'ամփոփուի Թիէի գերեզմանատան ընտանեկան դամբարանը։

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

Փոխան ծաղիկի նուէրները՝ Ազքատախնամին։

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Կը փնտռուի Տիկին մը տնային գործերով զբաղելու (ճաշ, պնուտ, մաքրութիւն) և 2 պզտիկներու «մէթրօ»ով ղպրոց ընկերանալու համար։ Գործաժամ օրական 7 ժամ, թաղ՝

M° CADET

ՀԵՌԱԶԱՅՆԵԼ։ --

45 -- 23 -- 42 -- 92

Gagnez

UN TOUR DU MONDE POUR 2 PERSONNES

(valeur 40.000 F)

à la GRANDE TOMBOLA 93 de l'UGAB - Paris

AU PROFIT DE SON ECOLE ET DES ENFANTS D'ARMENIE

et également

Un téléviseur 16/9 (70 cm) (valeur 14.000 F)

3 magnétoscopes (valeur 9.000 F)

50 appareils photos (valeur 20.000 F)

et mille lots surprises (valeur 100.000 F)

Tirage le samedi 6 mars

au Centre Culturel A. Manoogian
118, rue de Courcelles — Paris 17e

Prix: 100 F

Renseignements: 45. 20. 03. 18

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէն -- Ժերմէն Ս. Սահակ -- Ս. Մեսրոպ Եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը փոխան ծաղկեպսակի ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները Բիւզանդ Շահպազեանի մահուան առթիւ. --

Տէր եւ Տիկին Հաճերի Օգաս Եկեղեցւոյ 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Փալամուտեան 300 Ֆր., Կարօ եւ Սոնիա Յովսէփեան, Տէր եւ Տիկին Մալխասեան, Տոքթոր Նահապետեան, Այրի Տիկին Կէօնճեան 200-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Պօղոս Զիլինկիրեան, Մինասեան Եղբարք, Տէր եւ Տիկին Ժանօ Յովհաննէսեան 100-ական Ֆր., Անժէլ Գափի, Տէր եւ Տիկին Աճառեան 50-ական Ֆր., Պր. Զաւէն Նահապետեան 250 եւ 250 Ֆր. դպրոցին, Ժագ Տօնապետեան, Ժիրայր Տէր -- Պօղոսեան 200-ական Ֆր. Համազգային դպրոցին (առանալ՝ Թաղականութենէն)։

***

Կապոյտ Խաչի Շրջանային վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 500 Ֆրանք Տէր եւ Տիկին Յակոբ Ուլրաթեանէ Հայաստանի օգնութեան համար Լուսիկ Սաղմազեանի մահուան քառասունքին առթիւ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՎԱՀԱՆ. -- Պր. Աչոտ Առաքելեան 100 Ֆրանք։

***

ԿՐԸՆՈՊԸԼ. -- Պ. Մանուկեան 100 Ֆր.։

***

ՄԱՐՍԷՅԼ. -- Տիկին Մ. Արզումանեան 100 Ֆր.։

***

ՄԱՐՍԷՅԼ. -- Պ. Մինասեան 200 Ֆր. (Սուրէն Կիրակոսեանի մահուան առթիւ)։

***

ՄԱՐՍԷՅԼ. -- Տիկին Բարիզ Արմաղանեան 100 Ֆր. (իր ծնողքին Նազելի եւ Ստեփան Պոզոյեանի յիշատակին)։

***

ՎԻԼԸՆԷՕՎ. -- Սամուէլ Ներկարարեան 500 Ֆր.։

***

ՌՈՄԱՆ. -- Տիկին Էլիզ Պօղոսեան 200 Ֆրանք։

***

ԿԱՓ. -- Տիկին Անթանոսեան 100 Ֆր.։

***

ՊՈՒՆ. -- Պր. Զարեհ Փէհլիվանեան 200 Ֆրանք։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Բարուհի Փափազեան 200 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին Ապրիսի Տէրգեանի մահուան առթիւ։

ՆՈՒԷՐ

Փոքրիկ Լիւսիի երկարատեւ հիւանդութենէն բարելաւման ուրախ առթիւ, Մարսէյլի «Հայ Արեւոյչ»ի միջոցաւ Ս. Ներկարարեան 200 տոլար նուիրած է երեւանի օրթանոցին երկրաշարժէն վնասուած հաշմանդամ որբերուն եւ 100 տոլար էջմիածնի «Արտամիտ» երդչախումբին։

Էսաեանի Օր եւ Բաժակի Պահ

Փարիզի Խաչեան Սանուց Միութիւնը կը կազմակերպէ յիշատակի հանդիսութիւն, նուիրուած Խաչեան եւ կեդրոնական վարժարաններու բարերարներ՝ Յովհաննէս եւ Մկրտիչ Խաչեանի, ինչպէս նաեւ մահացած ուսուցիչներու, տնօրէններու եւ աշակերտներու յիշատակին՝

Կիրակի, Յունուար 24, ժամը 12·30-ին Հ. Բ. Ը. Մ.-ի Ալեք Մանուկեան մշակութային կեդրոնը

118, rue de Courcelles, Paris 17e

M° COURCELLES

Ըստ աւանդութեան ժամը ճիշդ 13-ին բաժակ կը բարձրացուի 108-ամեայ Խաչեան Վարժարանի, ինչպէս նաեւ աշխարհի բոլոր հայ վարժարաններու կենացը, մաղթելով անոնց պայծառ եւ լուսաշող ապագայ։

Խաչեանցիները պիտի վերանորոգեն իրենց ուխտը՝ նիւթապէս եւ բարոյապէս զօրավիգ կանգնելու Հայ Դպրոցին։

Տեղի կ'ունենան ուղերձներ, յիշատակի ոգեկոչումներ, հայկական երգ ու նուագ։

Սիրով կը հրաւիրուին հին ու նոր Խաչեանցիներ, նաեւ՝ համակիրներ, յարգելու կառկով մեզի փոխանցուած այս Օրը։

Սեղանները կանխաւ ապահովել մինչեւ Յունուար 17, հեռաձայնելով հետեւեալ թիւերէն մէկուն՝

46 -- 56 -- 14 -- 53

կամ՝

46 -- 32 -- 35 -- 42

Ճաշավին՝ 170 Ֆր.։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SECTION « S E V A N » DE VIENNE

Jouets pour le Karabagh

L'appel lancé par la section «Sevan» de Vienne de la Croix Bleue des Arméniens de France a été entendu, et a même dépassé les frontières de l'agglomération de Vienne.

C'est ainsi que 350 Kg. de jouets ont pris place dans un avion de 40 tonnes affrêté par la délégation britanique «Christian's Solidarity Internationab» de Lady Cox dont 5 tonnes de marchandises de la Croix Bleue composées de lait maternisé, médicaments et friandises.

Les jouets ont été distribués par nos accompagnateurs à Stepanakert, aux orphelins et aux petits malades, pour le Noël arménien.

Les enfants de l'école arménienne de Vienne avaient tenu à ajouter à leurs dons des dessins et des messages d'espoir. Car autant que de médicaments et de vivres, les enfants d'Arménie qui ont faim et froid, ont besoin d'un sourire et d'une amitié en ces moments douloureux.

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ԳՕՇՄԱՆ

Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Թաղական խորհուրդը կը ծանուցանէ թէ Կիրակի, Յունուար 17, իր առաջին պատարագը կը մատուցանէ նորօծ՝

ՎԱՐԴԱՎԱՌ ՔՀՆԱ. ԳԱՄՊԱՐԵԱՆ

ժամերգութիւն ժամը 9-ին։

Պատարագ ժամը 10-ին։

LE CENTRE CULTUREL SAINT MESROB

accueille

l'écrivain conteur et traducteur

Albert ANDONIAN

qui présentera ses œuvres
(Prose et poème)

durant une soirée littéraire

le jeudi 21 janvier à 20 h 30

10 bis, rue Thouin, Paris Ve
Mes Cardinal Lemoine ou Monge

—— Entrée libre ——

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE RECHERCHE

Le Conseil d'Administration de la Croix Bleue des Arménens de France recherche :

UNE SECRETAIRE EXPERIMENTEE

à mi-temps pour le secrétariat français.
Envoyer le C.V. au :
17, rue Bleue, 75009 Paris.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

Մանուկներուն Օրը

A l'occasion du «MANOUGNEROU OR»

le Père Noël du Conseil d'Administration de la Croix Bleue des Arméniens de France attend tous les enfants

le Dimanche 24 Janvier à 15 heures

à la MCA — 17, rue Bleue, 75009 Paris - salle Dikran et Zarouhie DEMIRIAN

Spectacle animé par *Antoinette et son «Cirque Plein d'Air»* suivi d'une *Boom* pour les enfants.

Entrée libre • Venez nombreux

ARMENIE Promotion spéciale

à partir du 16 Décembre

PARIS-EREVAN-PARIS

(VOL HEBDOMADAIRE DIRECT)

3665 FRS

Franchise de bagage autorisé : 2 valises par personne

Renseignement et inscriptions :

SABERATOURS - SEVAN VOYAGES

31, rue d'Argenteuil	48, cours de la Liberté	37, rue Hanrabedoutian
75001 PARIS	69003 LYON	EREVAN 10
Tél. : 42 61 51 13	Tél. : 78 60 13 66	Tél. : 52 85 48
Fax : 42 61 94 53	Fax : 78 60 92 26	Fax : 52 54 48

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 19
MARDI
19 JANVIER
1993

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԱՅՐԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՀԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 900 Ֆ· — Վեցամսեայ : 460 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·200 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ·

68ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17·976 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 68e ANNEE — N° 17.976

ՆԱԽԱԳԱՀ Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ ԱՀՄԱ-ԱԹԱ ԳՆԱՑ

ԹՐՔԱԿԱՆ ՈՒՇԱԳՐԱՒ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՀԱՑԿ. ՀԱՐՑԻՆ ՄԱՍԻՆ

ԿԱԶԻ ՔԱՆԱԿԸ ՉԱՒԵԼՆԱՐ

«ԱԶԳ»Ի ԹՂԹԱԿԻՑԸ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ ՍՏԵՓԱՆԱԿԵՐՏ

Հայաստանի նախագահը Ահմա -- Ահթա պնաց, Ցունուար 19--ին, պահուրելով պատուիրակութիւն մը: Ղազախստանի մէջ, Լ· Տէր -- Պետրոսեան զանազան հարցերու մասին պիտի խօսի Նազարբայեւի հետ եւ պայմանագրութիւն ալ պիտի ստորագրուի երկու երկիրներու միջեւ: Խոսակցութեան մասնաւոր նիւթն է, անշուշտ, Հայաստանի կազ հայթայթելու հարցը:

Վարչապետ Խոսրով Յարութիւնեան զազախ իր պաշտօնակիցին հետ ալ առեւտրա -- տնտեսական համաձայնագիր պիտի ստորագրէ:

***

Երեւանի մէջ, կացութիւնը բարելաւած չէր Ցունուար 18--ին, երկուշաբթի առտու: Գիշերը զերոյէն վար 18 էր չափաճանը, կազի քանակն ալ կը մնար օրական 4,8 միլիոն խորանարդ մեթրի վրայ:

***

Ռազմական գետնի վրայ, չարաթաւերջին հայկական ուժերը Մարտակերտի շրջանը 2 Սուխոյ -- 25 աղրբեջանական օդանաւ վար առած են, մէկ օդաչուն ալ գերի ինկած է:

Հրետակոծութիւններ կան միշտ Մարտունի, Մարտակերտ ինչպէս նաեւ սահմանամերձ շրջանները եւ Լաչինի գօտիին հարաւային կողմը:

Ռումբեր ինկած են Իջեւանի շրջանի կիրանց գիւղը, նաեւ Կապան, Գորիս, բարեբախտաբար զոհ չկայ:

«Ֆիկարօ» Ցունուար 18--ին եւ «Իւմանիթէ» (Ցունուար 16--ին) կարճ արձագանգներ կուտային Ղարաբաղի կռիւներու մասին: «Ֆիկարօ» կը գրէր թէ 1988--էն ի վեր 3000 մեռեալ կայ շրջանը: Ինչպէս «Իւմանիթէ», ինք ալ կը հաղորդէր 2 աղրբեջանական օդանաւերու վար առնուիլը:

***

Մինսկի խորհրդաժողովի նախագահ Մարիօ Ռաֆայելի Ցունուար 23 -- 25--ին կ'այցելէ Երեւան եւ Բաքու: Ան Լ· Տէր -- Պետրոսեանի ղրկած նամակին մէջ կ'ըսէ թէ նոր առաջարկներ ունի ղարաբաղեան կնճռի լուծման համար: Միւս կողմէ Հայաստանի հանրապետութեան նախագահի մամուլի քարտուղարը նշած է, որ այս փորձին ալ ապարդիւն մնալու պարագային, Հայաստան հարցը կրնայ յանձնել ՄԱԿ--ի Ապահովութեան Խորհուրդի քննարկման:

***

ԵՐԵՒԱՆ, Ցունուար 18, (ՌԱԿ ՄՏԳ)· --

«ԱԶԳ»Ի ԹՂԹԱԿԻՑԸ ԿԸ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԻ ՍՏԵՓԱՆԱԿԵՐՏԻ ՄԷՋ

Հինգշաբթի, Ցունուար 14--ի գիշեր Ստեփանակերտի մէջ ձերբակալուեցաւ «Ազգ»ի թղթակից Վահրամ Աղաճանեանը: Ան Ղարաբաղի Գերագոյն Խորհուրդի եւ Պաշտպանութեան Պետական Կոմիտէի կողմէ կ'ամբաստանուէր պետական կարոյցները հեղինաղրկելու փորձին մէջ: Ըստ Ռոյտըրսի հեղինակի «Ազգ»ի Ցունուար 14--ի թիւին, ինչպէս նաեւ Ստեփանակերտի «Արցախ» թերթին մէջ լոյս տեսած Վ· Աղաճանեանի յօդուածներուն, որոնց մէջ իր հարցումներուն պատասխանելով, ԼՂՀ-ի բարձրաստիճան պետական մը՝ Մուրատ Պետրոսեան, կը բացայայտէր Ղարաբաղի եւ Հայաստանի մաֆիոզ խմբաւորումներու կողմէ Ղարաբաղէն հրեւելուր թոն սպիրթի, մխիթ, զորգերու, հնամեայ արձաթեայ գօտիներու եւ այլ իրերու մաքսանենգութիւնը:

Վահրամ Աղաճանեան ամբողջ օր մը կալուանուած մնացեր է Պետական Պաշտպանութեան Կոմիտէի կեդրոնը, ուր փորձեր են զինք համոզել հրապարակումները հերքող յայտարարութիւն կատարելու: «Ազգ»ի խմբագրութիւնը Շաբաթ, Ցունուար 16--ին հեռաձայնային խօսակցութիւն ունեցաւ Վ· Աղաճանեանի հետ, որմէ պարզուեցաւ որ խուսափելու համար աւելորդ աղմուկէ, Պաշտպանութեան կոմիտէն ազատ արձակեր է զինք:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՀՐԹԻՌՆԵՐ ՊԱՂՏԱՏԻ ՎՐԱՅ

4 ՄԵՌԵԱԼ, 50 ՎԻՐԱՒՈՐ

Պուշ, մինչեւ վերջին օրը (Հորեքշաբթի) պիտի չարունակէ նախաձեռնութիւնները առնել իր ոխերիմ թշնամիին՝ Սատտամ Հիւսէյնի դէմ: Այսպէս, կիրակի իրիկուն, Ցունուար 17--ին, Փարիզի ժամով 19·30--ի չուրջ, կը հաղորդուէր որ ամերիկեան նոր յարձակում մը կատարուած էր Իրաքի վրայ եւ այս անգամ ոչ թէ խնդրոյ առարկայ սահմանային չերջանին վրայ, այլ՝ Պաղտատի անմիջական արուարձանին, ուր հաստատութիւնները կան որոնք հիւլէական զէնքերու պատրաստութեան սահմանուած են: Զրահանաւերէ է որ արձակուած են չուրջ 30 Թոմահոք հրթիռներ (հատը՝ 5 միլիոն ֆրանք) խնդրոյ առարկայ գործատան վրայ, որ, ըստ Ամերիկացիներուն մեծ վնասներ կրած է, մինչ ըստ իրաքեան աղբիւրներուն հրթիռները ինկած են մեքենական չինարարութեան հետազօտական գրասենեակ մը: Վիէննայէն, սակայն, հիւլէական ուժանիւթի միջազգային Գործակալութիւնը ապահովութիւն կուտայ որ վնասուած չէնքը ելեկտրական բաղկացուցիչներ կը պատրաստէր իրաքիներու համար:

Բաւական բանավէճ կայ նաեւ Պաղտատի Ռաչիտ պանդոկի կրած վնասներուն չուրջ: Ըստ Պաղտատի, հրթիռ մը ինկած է պանդոկին վրայ, մինչ Ամերիկացիներուն համաձայն պանդոկին կրած վնասները (4 մեռեալ եւ 50 վիրաւոր ալ կայ) հետեւանք են իրաքեան հակօդային պաշտպանութեան: Ամէն պարագայի մէջ, այդ պանդոկը որ օտար թղթակիցներու եւ զինհանրապէս օտար սեմինարներու կեդրոնն էր, բաւական վնասներ կրած է, թէեւ երկուշաբթի առտու, Ցունուար 18--ին, ատոյդ եւ ճշդրիտ տեղեկութիւններ չկային: Կ'ըսուէր թէ պանդոկի երկու պաշտօնեայ մեռած է, վիրաւորներուն մէջ կայ գերմանացի լրագրող մը:

Այս յարձակումը, եթէ նոյնիսկ Անգլիացիներուն եւ Ֆրանսացիներուն հատնութիւնը ունէր, չունէր անոնց մասնակցութիւնը: Գալով ՄԱԿ--ի, կը թուի որ, ինչպէս կը խորագրէր «Լիպերասիոն»ի աշխատակիցը (Մարք Քրավէց) փիկիւրասիոնի դեր կը խաղայ:

Սատտամ Հիւսէյն անմիջապէս ելոյթ ունեցած է եւ յորդորած ժողովուրդը՝ «յարձակեցէ՛ք յարձակողներուն վրայ, ուր որ գտնէք: Նորէն եկան Պաղտատ դիմադրական քաղաքը, իրենց հետ բերելով իրենց ահաւոր ձախողութիւնը, ինչպէս իրենց ամէն մէկ վիժած փորձին, երկու տարիէ ի վեր»:

Այս ամբողջը, ինչպէս ըսած ենք, կը կատարուի որովհետեւ Իրաք չի յարգեր ՄԱԿ--ի այն բանաձեւերը, որոնք իրեն կը վերաբերին: Պէտք է թոյլ տայ որ ՄԱԿ--ի օդանաւները կարենան հակակշռի թռիչքներ կատարել, ատուգելու համար որ զանգուածային փճացման զէնքերը կ'անհետացուին ըստ 1991--ին հաստատուած հրադադարի բանաձեւերուն:

Ցունուար 17--ի այս նոր յարձակումը օրը օրին կը համապատասխանէր երկու տարի առաջ ձեռնարկուած Ծոցի պատերազմին:

***

Պուշ կ'ուզէ նաեւ փաստել թէ ինք ըլլայ կամ՝ Քլինթըն (երկու օրէն) Ամերիկա նոյն դիրքը կ'ունենայ եւ ուրեմն Սատտամ Հիւսէյն պէտք չէ պատրանքներ ունենայ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԵՐՆԱՐ ՔՈՒՇՆԵՐ արագ երթուղարձ մը կատարեց Սարայեւօ, ուր կրցաւ զերիներու փոխանակում մը ապահովել: Իր հովանաւորութեան տակ, Ցունուար 17-ին, սերպ եւ պոսնիաք զերիներ փոխանակուեցան: 30 Սերպեր, զէխաւորաբար ոչ -- զինուորական, ազատ արձակուեցան Սարայեւօ, ապա Ֆրանսայի առողջապահութեան եւ մարդասիրական գործունէութեան նախարարը Պեվկրատ անցաւ, որպէսզի հոնկէ ապահովէ փոխանակութիւնը, պոսնիաք զերիներ ազատ արձակելով: Նախարարը հետը 40 թոն թուղթ տարած էր Սարայեւոյի միակ օրաթերթին՝ Օսլոպոտչնիէի (Ազատագրում) համար: Թերթը շատ դժուար պայմաններու տակ կը հրատարակուի սերպ, մահմետական եւ խրուաթ լրագրողներու կողմէ:

Քլինթըն, կինն ու աղջիկը իրենց բնակավայրէն՝ Վիրճինիայէն պըսով (հանրակառքով) ճամբորդեցին մինչեւ Ուաշինկթըն, ուր հասան երեքլով: Բաւական խրախճանքներ նախատեսուած են Միացեալ -- Նահանգներու այս 42--րդ նախագահին պաշտօնի գլուխ անցնելուն առթիւ: Զորեքշաբթի, Ցունուար 20--ին է որ Քլինթըն երդումը պիտի կատարէ:

ՅՐԱՆՍԱԿԱՆ մամուլը շատ լայն տեղ կուտայ, այս օրերուն, Լուտովիկոս ԺԶ·ի գլխատման, որու 200--րդ տարելիցն է Հինգշաբթի, Ցունուար 21--ին: Կառավարութիւնը արտօնութիւն ալ տուած է միապետականներուն որ հաւաքուին ամբողջ օրը Քոնքորտի հրապարակը, (ծաղիկ ալ դնեն) ուր կատարուած է գլխատումը, երբ հրապարակը կը կրէր «Յեղափոխութիւն» անունը: Ուրիշներ ալ (Օրլէանցիները) պիտի համախմբուին Սէն -- Տընի տաճարը, ուր կը հանդիսին թագաւորին աճիւնները: Այս 200--ամեակը առիթ է նաեւ բուռն եւ հետաքրքրական բանավէճերու: Հարցն է՝ պէ՞տք էր գլխատել թագաւորը: Հարցախոյզի մը համաձայն, Ֆրանսացիները մահապատիժին համաձայն չեն:

150 ՔԻԼՐՏԵՐ սպասնուած են վերջին քսան օրերու ընթացքին թուրք բանակին կողմէ:

ՓՈՒԹՊՈԼ

Վալանս յաղթեց Մարթիկի 0--ի դէմ 1 կէտով· ինչ որ հաճելի անակնկալ մըն է, քանի մեծ հաւանականութիւն չկար, Մարթիկ (որ դասաւորման ալ գլուխն է) զօրաւոր խումբ մըն է:

Այժմ Վալանս 6--րդ է դասաւորման մէջ 23 կէտով:

Վալանս պիտի մրցի Նիսի հետ, Ցունուար 30--ին Վալանսի մէջ, բաժակի 8--րդ հանդրուանին: Այդպէս որոշուեցաւ վիճակահանութեամբ:

ԱՐՑԱԽ՝ ԱԶՆՈՒԱԶԱՐՄ ԲԱԽՏԻ ՄԻՋՈՒԿԸ

Այսօր Ստեփանակերտ քաղաքը ընչում է իր ազնուազարմ բնիկի միջուկով: Շատ -- շատերը հրապարակի գետինը դոփել -- վերջացնելուց յետոյ հեռացել են «աւելի կարեւոր գործերի», սակայն քաղաքը ոչ միայն լքուած չէ, այլեւ ստանձնել է ապրի տարբեր բեւեռներից հոսող մաքրամաքուր կենսանիւթի կուտակիչի դերը:

Փոքրիկ այդ միջուկի ստեղծած կենսադաշտի մէջ մենք բոլորս անկանոն չարժումներ ենք անում, բայց եթէ դիմանանք հողմապտոյտին, չփախչենք ուղեծրերից, դառնանք բնիկահինքին արժանի խելօք արբանեակները, մեզնից յետոյ Հայերը կը ծնուեն կարգաւորած կայուն համակարգում, որի մէջ հնարաւոր կը լինի եւ հեշտ կը լինի միջուկի ինքնատայտումը: ԼՂՀ-ի դլխաւոր ժինեկոլոգ -- մանկաբարձուհի, Ստեփանակերտի ծննդատան վարիչ Զոյա Թորոսեանը խելօք այդ միջուկից է, որ դիտէ թէ յատկապէս ինչն է պէտք պաշտպանել, որի կործանումից յետոյ այլեւս չի լինի Գոյութիւն: Այս կինը, որի մասնագիտութիւնը ի սկզբանէ կուիւ է պարտադրել գոյութեան եւ չգոյութեան միջեւ, 88 թուականից յետոյ առհասարակ չի հեռացել մարտադաշտից:

Եւ ահա հիմա նրան հաւատարիմ բուժանձնակազմը որոշում է կայացրել մէկ ամսով հանդստի ուղարկել հրամանատարին. հրամանատարը փոքրակազմ մի հայուհի է, անքնութիւնից յոդնած աչքերով ու հանդարտ ձայնով, որով աւելի հեշտ է հոգեբանական սխանները անձկացընելը, քան թէ կարդադրելը:

-- Ինձ միշտ զարմացրել է ձեր Ղարաբաղցիներիդ խօսելու հանդարտ եղանակը: Նոյնիսկ, երբ թւում է, թէ անվերջ ռմբակոծութիւններից խլացած, ձեր ձայնը պէտք է բարձրացնիէ՞ գոնէ միմիանց լսելու կամ վախը փարատելու համար:

- Եթէ այսպիսին չլինենք, չէինք դիմանայ: Ես ինքս չափից դուրս վախենում եմ: Եթէ մէկը ասի, որ չի վախենում կէս ռումբանոց ռումբի պայթունից կամ «Գրադից», մի հաւատացէք: Մի անդամ, երբ «Գրադով» հարուածում էին, փողոցում բնազդաբար ձեռքով ծածկեցի դէմքս, կարծես դրանով ինձ պիտի պաշտպանէի Աղդամի կողմից սլացող արկերից: Մի օր էլ, նոր էի տուն մտել, որ երբ իմ գործընկերներից մի երիտասարդ աղջիկ սարսափահար զանգահարեց ծննդատնից. «Բոլոր ծննդականներին տեղափոխել տուեցի դիմացի տան ներքնայարկը, հիմա ի՞նչ անեմ: Շատ եմ վախենում»: Ասացի. «Ամէն ինչ շատ ճիշդ ես արել: Դու ի զուր ես վախենում: Զգիտե՞ս, որ մուրճն ընկելուց յետոյ Թուրքերը էլ չեն կրակում: Թէ որ կրակեն, մերոնք կ'իմանան նրանց կրակակէտերը»: Դրանից յետոյ այնքան էր հանդստացել, որ թէեւ էլի էին ռմբակոծել, բայց չէր իմացել:

- երեւի թէ վախենալը եւ վախկոտ լինելը տարբեր բաներ են, այլապէս չէիմ համարձակուի ամէն օր ռումբերի պայթիւնների տակ ուղեւորել դէպի ծննդատուն եւ, ձեզ մոռացած, պայմարել ծնընդականի ու ծնողի կեանքի համար:

- Ստեփանակերտի բուն բնակչութիւնից մնացել է մօտ տասը տոկոսը, միւսները չկան, անհետացել են: Հիմա, երբ ներքնայարկերից փողոց ենք դուրս գալիս տխուր, մտահոգ դէմքերով, սպառոյ զգեստներով, երբեմն չենք կարողանում միմիանց ճանաչել: Իմ մասնագիտութեան բերումով ինձ ճանաչողները շատ են, ու ինձ հանդիպելիս մարդիկ ասում են. «Ինչ լաւ է, որ դուք չէք գնացել, մեզ հետ էք»: Բազմաթիւ են այն օրերը, երբ փողոց դուրս գալը պարզապէս անիմաստ է թւում, Բայց աշխատանքի չգնալ չեմ կարող: Իմ ներկայութիւնը ծննդատանը, թէկուզեւ մի քանի ժամով, պարտադիր է: Ներքին համոզուածութիւն ունեմ, որ ինձ ոչինչ չի պատահի, քանի որ գործը բարի է: Եւ իսկապէս էլ շատ է պատահել. երբ ինձնից մի քանի մետր հեռաւորութեան վրայ պայթած արկը ինձ բոլորովին չի վնասել: Մի անդամ մեր տանը նստած էի, երբ «Գրադի» բեկորը եկաւ, խրուեց պատուհանի տակ, պատի մէջ:

-- Բուժանձնակազմից շատե՞րը մնացին դիրքերում:

-- Այն ծանր չաբաթը, երբ երկու ժամը մէկ գնդակոծում էին, քառասուն բժիշկից դալիս էին միայն եօթը: Ու որպէսզի Աստուած մի արասցէ, բոլորը միանգամից զոհ չգառնան, կարգադրեցի, որ ամէն օր նրանցից միայն մէկը ներկայ լինի ծննդատանը: Երբ առաջին անգամ սկսեցին հրթիռակոծել «Գրադից», բոլոր ծընդականներին տեղափոխեցինք ներքնայարկը: Վերեւում գործում էր միայն վիրահատման սենեակը: Եւ ահա նոր էինք սկսել վիրահատութիւնը, երբ «Գրադը» թոցրեց սենեակի առաստաղը: Ամիջապէս լուսաքօղարկեցինք պատուհանները, որպէսզի այլեւս այս ուղղութեամբ չկրակեն: 17 րոպէում աւարտեցինք գործողութիւնը եւ հիւանդին նորից տեղափոխեցինք ներքնայարկ:

-- Նրանց յայտնի՞ էր ծննդատան տեղը:

-- Անպայման, քանի որ նրանք անվերջ հէնց այդ չէնքն էին գնդակոծում: Շէնքից արդէն ոչինչ չէր մնացել: Այդ օրը, երբ ուժեղ ռմբակոծեցին ծննդատունը եւ ներքնայարկում ծնունդներ էինք ընդունում, մի քանի րոպէում ֆէտայիների հարուածով երիտասարդներ տեսայ ու ինքս ինձ՝ մտածեցի. «Ցնես, ոնց են հասել իրենց կանանց պաշտպանելու»: Երկու օր յետոյ իմացայ, որ Հայաստանից փրկարարների ջոկատն է եղել: Ստիպուած էինք տեղափոխուել պաշտամենատի չէնքի ներքնայարկը: Բայց չուտով այդ հակայական շինութիւնից էլ բան չմնաց: Ու նորից տեղափոխուեցինք, այս անգամ մետաքսի կոմբինատի հիւանդանոցը: Եկաւ մի պահ, երբ անհնար էր ծննդաբերած կնոջն ու երեխային երկար պահել ծննդատանը: Ծնունդից երկու ժամ յետոյ նրանց տուն էինք ուղարկում: Իսկ աւելի ուշ, երբ քաղաքի վրայ ամէն օր սկսեցին ընկնել մէկ թոն կշռող ռումբեր, այլեւս ծննդականներ չէինք ընդունում: Բուժական բրիգադը ինքն էր մեկնում նրանց հասցէներով:

Առհասարակ, կարծես թէ ամէն վիճակից մի ելք լինում է: Այն ժամանակ, երբ դեռ չկային «Ալազանները», «Գրադները», չարժման դեռ սկիզբն էր, քոյրս մի միամիտ գիւտ էր արել (ես էլ որոշեցի օգտուել դրանից), թէ կարելի է պատուհանների մօտ աղ ու պղպեղ պահել, որ հէնց Թուրքերը գան, գոնէ առաջին պահ կարողանանք կուրացնել նրանց: (Սա այն քոյրս է, որի վարած անզլերէնի դասին ներկայ էր եղել Քարոյային Քոքսը, եւ անգլիական թերթերում գրել էին, թէ նոյնիսկ Անգլիայում լեզուի այսպիսի դասաւանդում դժուար է գտնել): Եթէ վախը քեզ վախկոտ չի դարձրել, ամէն ինչ պէտք է փորձես: Այլապէս վաղուց յանձնուած կը լինէինք: Բայց յանձնուել չի լինելու, Թուրքի ոտքը Ստեփանակերտ չի մտնելու: Դրանում մենք համոզուած ենք: Եվ առհասարակ, եթէ ներսից դաւաճանութիւն չի լինի, կը դիմանանք ու կը յաղթենք: Մեզ մեր հաւատը կը պահի: Եւ պահում է: Հիմա Արցախում մնացել են միայն ամենաամուր նեարդեր ունեցողները եւ ամենահաւատարմները:

-- Դուք հաւատացեալ էք:

-- Միշտ էլ հաւատացեալ եմ եղել: Երբ դեռ փոքրիկ աղջիկ էի, տատս ինձ նստեցնում էր կողքին ու ասում. «Արի աղօթենք, որ հերդ բանակից ետ դայ»: Ես էլ ջերմեռանդ աղօթում էի, ու հայրս վերադարձաւ: Միշտ էլ Աստծուց ինչ խնդրել եմ, եղել է: Ցաղթանակն էլ կը լինի: Ռմբակոծութիւններից յետոյ մօտ երկու ժամ ամբողջ մարմնով դողդում եմ, ոչ մի ձայն չեմ ուզում լսել, ոչ մէկի հետ չեմ ուզում մի բառ անգամ փոխանակել: Ցետոյ ամէն ինչ անցնում է, կարծես ոչինչ էլ չի եղել, չարունակուելու է կեանքը, պայքարը: Նորից սթափ ուղեղով կշռադատում ես, որ պատերազմ է, որ թշնամին ամէն ինչի դիմելու է: Մենք էլ մեր հերթին ձեռքներս ծալած չենք նստելու:

-- Իրավիճակների փոփոխութիւնը ինչպէ՞ս է անդրադառնում ծնունդների թուի վրայ:

-- Երկրաչարժից յետոյ այդ թիւը կտրուկ աւելացաւ: Նոյնիսկ 3-4 երեխայ ունեցող ընտանիքի խորհուրդը որոշում էր ընդունում. «Էս մին խոխան ըլ լենինականի համար ա»: Բայց հիմա չատ-չատացել են արհեստական վիժումները: Մարդիկ մտածում են, թէ չրջափակման այս պայմաններում, եթէ փախչելու հարկ լինի, նորածինը աւելորդ հոգս կը դառնայ: Ու դեռ շատ ուրիշ պատճառներ էլ կան: Մի երեք չաբաթ առաջ Շահումեանից փախած մի երիտասարդ կին ծննդաբերեց: Հրաչալի երեխայ էր, տեսքից կարծես վեց ամսական լինէր: Ծննդատնից դուրս գրուելիս մայրը ոչ մի կերպ չհամոզուեց իր հետ տանել երեխային: Ամուսնուն, որ Ֆիդայի էր եղել, խփել էին, լուր էր ստացել, որ ճանապարհին մորթել են ծնողներին: Որոշել էր մենակ դնալ Երեւան, իր գլուխը պահել: Խնդրեցինք, որ գոնէ երեք օր կերակրէ երեխային, մտածեցինք՝ գուցէ այս ձեւով կապուի նրա հետ, բայց դա էլ չօգնեց: Այսպիսի դէպքեր էլի են եղել, բայց լքուած երեխաները իսկոյն որդեգրւում են:

-- Բայց դուք առանձնապէս վրդովուած չէք խօսում նման մայրերի մասին:

-- Այս տարիների ընթացքում մեր աչքերի առաջ բազմաթիւ մարդկային ողբերգութիւններ են կատարուել: Ամէն ինչ մարդկային է՝ թէ՛ սխրագործութիւնը, թէ՛ փոքրոգութիւնը: Սակայն մի կարծէք, թէ այսքան բան տեսնելուց ու լսելուց յետոյ կորցնում ես զարմանալու, խղճահարուելու կամ վրդովուելու յատկութիւնը: Իմ ուղեղին անհասանելի է, օրինակ, մի բան, որի ականատեսն եմ եղել: «Գրադ»ը տարել էր մի մարդու մարմնի ուղիղ կէսը, կրծքավանդակից ցած, եւ նա չիմանալով, թէ ինչ է կատարուել իր հետ, չարունակում էր խօսել, ընտանիքի անդամներին հրահանգներ էր տալիս տունը կարգի բերելու մասին, ու այսպէս 25 րոպէ: Մինչեւ հիմա աչքիս առաջ է այն երիտասարդ տղան, կարծեմ Կոտայքից, որի բերանն էր խրուել արկի բեկորը: Նրան չկարողացանք փրկել, ուղղաթիռում մահացել էր:

Վրդովուելու ու զայրանալու յատկութիւնն էլ չենք կորցրել: Օրինակ, արդէն 3 դիշեր է՝ չեմ կարողանում քնել վարչապետ Խոսրով Յարութիւնեանի մի ելոյթում ասած նախադասութիւնից: Երբ նրան հարց տուին Ղարաբաղի մասին, վարչապետին չսազող կոպտութեամբ ասաց մօտաւորապէս հետեւեալը. «Ղարաբաղցիներին էլ թւում է, թէ մենք աշխատելու ենք, իրենք ուտելու են»: Եւ մէկ էլ նախազահի ելոյթից, երբ նա արտայայտեց այն միտքը, թէ երբ Հայերը դրաւեցին Շուշին եւ Լաչինը, աշխարհը Հայաստանին ազդեսար հռչակեց, եւ չատ ջանքեր պահանջուեցին, որ փոխենք այս կարծիքը: Ղարաբաղցին երբեք չի սպասել, որ իրեն ուրիշները կերակրեն: Սա սոսկալի կեղծիք է: Ջենք ժխտում, որ առանց Հայաստանի օգնութեան մենք վաղուց պարտուած կը լինէինք, բայց ղարաբաղցին չափից դուրս աշխատասէր է: Եկէք տեսէք, թէ մի օրում ինչպէս են նախկին տեսքին բերում ռմբակոծուած շինութիւնները: Տասնեակ տարիներով ղարաբաղցին երբեք օտարից ողորմութիւն չի հայցել: Սա՝ մէկ, երկրորդը՝ նախազահի յայտարարութիւնը, ինձ մտածել տուեց, թէ մենք ազդեսորի անունը մեր վրայից դէն նետելու համար չատ թանկ գին ենք վճարել. Շուշիի ու Լաչինի դիմաց տուել ենք Շահումեանը եւ Մարտակերտի չրջանի ամենակարեւոր մասը՝ Թարթառի հովիտը: Ստացւում է, որ մենք թշնամու երախը փակելու համար նրան ենք նետել ամենալաւ պատառը: Եթէ նոյնիսկ սա դիւանագիտութիւն է, քաղաքագիտութիւն է, որ, ճիշդ ասած, իմ գլուխը չի մտնում, կարելի էր այդ բոլորը խելացի կերպով եւ ոչ թէ թշնամաբար, անգթօրէն անել: Մարտակերտում եւ Շահումեանում հայ մարդու դաբերով դառած հարստութիւնն էր պարփակուած, դա օտարինը չէր, եւ ոչ էլ օտարից խլուածը: Կարելի էր դիւանագիտօրէն ու չգիտեմ էլ ինչ հնարքով դուրս բերել այնտեղից մարդկանց ինչքը, էլ չեմ խօսում փախստական դարձածների անհերեւակայելի զրկանքների, ճանապարհներին տուած մարդկային կորուստների, բարոյալքման ու հոգեկան անկումների մասին: Ինձ յայտնի են փաստեր, որ Շահումեանից մարդկանց էվակուացնելու համար ուղարկուած ուղղաթիռները լեփ-լեցուն բեռնուել են զեկավարութեան ընտանիքների մի այլ տեղում առօք-փառօք կեանք վարելու համար անհրաժեշտ բոլոր պիտոյքներով, սկսած կահ-կարասիից, մինչեւ յախճապալիկները՝ երբ ծեր մարդիկ, յղի կանայք, զրկի երեխաներով ստիպուած են եղել տասնեակ կիլոմետրեր գնդակնեբի, թակարդների միջով կտրել-անցնել՝ մի կերպ իրենց կեանքը փրկելու համար: Այսինքն՝ քաղաքականութիւն եւ դիւանագիտութիւն իրականացնելը յանձնուած է եղել մարդկանց, որոնք յանուն իրենց չահի, յանուն իրենց այսօրուայ հեշտ ու հանգիստ կեանքի կարող էին ուրանալ ազգի անցեալն ու ապագան: Սեփական ժողովրդի գլխին արհնալի դիմակահանդէս խաղալ: Բայց միեւնոյն է՝ արդարութիւնը յաղթելու է:

Նոյնիսկ զայրոյթի այս պոռթկման պահին չբարձրացաւ տիկին Զոյայի ձայնի հնչերանգը:

Խօսքի ուժգնութիւնը համոզուած շեշտի մէջ էր:

Զրոյցը վարեց՝
ԱԼԻՍ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆԸ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ ՊԱՆԴՈԿ ՄԸ ԲԱՆԱԼ Կ'ՈՒԶԷՔ

«Աէրոսթար» պանդոկը, 417 սենեակներով, ռուս եւ գանատական ճեռնարկութիւն մըն է: Մարտին բացուած հաստատութեան նպատակն է արեւմուտքի զօրծի մարդոց հայթայթել այն հանգստավայր պայմանները որոնց վարժ են իրենց երկրին մէջ: Պանդոկը ունի արգարեւ, մարմարեայ բակ մը որ ճոխ լուսաւորում ունի ու հաճելի տպաւորութիւն մը կը դործէ փողոցին մոայլ միջավայրէն ետք: Անճնակազմն ալ աւելի ժպտուն ու սիրալիր է, քան արեւմտեան չատ մը պանդոկներու մէջ:

Այսուհանդերձ, չենքը բոլորովին նման չէ արեւմտեան պանդոկներու. Ջուրի սարքաւորումը բաւական քմայքոտ է ու սենեակները ձայնապրել ոչ մէկ միջոցառում ունին: Ակռ պատ, արեւմտեան չատ քիչ պանդոկներ կը յաջողին ուսողպէտներ ունենալ որոնք անկողինները կը չակեն, տնտեսապէտներ՝ որոնք դեսիները կը մաքրեն ու վիրաբոյժներ՝ որոնք սման կը լուան:

Աէրոսթարը ինքնաչարժով հինդ վայրկեան հեռաւորութեան վրայ է Կրեմլինէն. 1980-ի Ողիմպիականներուն համար կառուցուած էր, բայց երբ Ամերիկացիները մերժեցին մասնակցիլ, այդպէս մընաց: Յետոյ երբ որոչուեցաւ պանդոկի վերածել չենքը, վերանորոգումին ու կահաւորումին հարկաւոր ապրանքը արտասահմանէն բերուեցաւ: Երկու -- երեք տարի եռք կարելի եղաւ տեղւոյն վրայ որոշ բաներ ճարել, ինչպէս օրինակ, ռուսական դինի. բայց գնումներու պատասխանատուն որ Ֆրանսացի մըն է, բանակցութիւններու ընթացքին անդրադարձաւ որ իր խօսակից ընկերութիւնը բաւարար քանակութեամբ չիշ չունէր ու կը մտածէր դինին տակառով տեղ հասցնել: Ագարակապան մը որ 3000 գլուխ անասունի տէր էր, կը ստանձնէր միսի հայթայթումը եթէ պանդոկին տէրերը ըսպասդանոց մը չինէին իրեն համար:

Վրացի պղպեղաճառի մը խոստումները չատ համոզիչ թուած էին. ան լաւ կապմակերպուածի տպաւորութիւն կը ձդէր: Պատուղները Վրաստանէն օդանաւով պիտի դրկուէին Մոսկուա: Համաձայնութիւն կնքուեցաւ ուրեմն. սակայն առաջին օրն իսկ պղպեղաճառը հեռաձայնեց թէ օդանաւը վառելանիւթի պակասին պատճառով չէր կրցած մեկնիլ:

Բացի քանի մը ապրանքէ որ տեղւոյն վրայ ձեռք կը ձդուի, ամբողջ անդեղէնը կը դրկուի Ֆրանսայէն բեռնակառքով կատարուած չաբաթական առաքումներով: Ներածումի մաքսային հարկերը ամէն չաբաթ փոփոխութեան կ'ենթարկուին: Բեռնակառքերը մանրադնին քննութեան կ'ենթարկուին ու կանոնաւոր կերպով ապրանք կը պակսի անոնցմէ. այսուհանդերձ, պանդոկը կը յաջողի երաչխաւորել անդեղէնի ու մաքրութեան մակարդակ մը զոր յաճախորդները իրաւունք ունին պահանջելու:

Պանդոկը ղերծ չէ ներքին հարցերէ ալ.

էվակուացնելու համար ուղարկուած ուղղաթիռները լեփ-լեցուն բեռնուել են զեկավարութեան ընտանիքների մի այլ տեղում առօք-փառօք կեանք վարելու համար անհրաժեշտ բոլոր պիտոյքներով, սկսած կահ-կարասիից, մինչեւ յախճապալիկները՝ երբ ծեր մարդիկ, յղի կանայք, զրկի երեխաներով ստիպուած են եղել տասնեակ կիլոմետրեր գնդակնեբի, թակարդների միջով կտրել-անցնել՝ մի կերպ իրենց կեանքը փրկելու համար: Այսինքն՝ քաղաքականութիւն եւ դիւանագիտութիւն իրականացնելը յանձնուած է եղել մարդկանց, որոնք յանուն իրենց չահի, յանուն իրենց այսօրուայ հեշտ ու հանգիստ կեանքի կարող էին ուրանալ ազգի անցեալն ու ապագան: Սեփական ժողովրդի գլխին արհնալի դիմակահանդէս խաղալ: Բայց միեւնոյն է՝ արդարութիւնը յաղթելու է:

Նոյնիսկ զայրոյթի այս պոռթկման պահին չբարձրացաւ տիկին Զոյայի ձայնի հնչերանգը:

Խօսքի ուժգնութիւնը համոզուած շեշտի մէջ էր:

Զրոյցը վարեց՝
ԱԼԻՍ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆԸ

անձնակազմը միշտ տրամադիր է մօտէն «տեսնելու» հաստատութեան եւ երբերն նաեւ յաճախորդներու ունեցածը: Վարչութիւնը մինչեւ իսկ խորհած է յատուկ դեռեղումներ ունենալ, արդիլելու համար սպասներու անհետացումը:

Գողութեան պատիժը կ'ըլլայ անյապաղ վտարում: Պատասխանատուն կը խոստովանի որ չիշ մը նպաստին հիւթ գողցողը վտարել անգութ բան է թերեւս, բայց ուրիշ ճար չկայ: 550 ռուս պաշտօնեաներէ 30-ը արդէն ճամբուած են գողութեան յանցանքով: Ամէնէն զէշը այն է որ ցոյց տրուած խստութիւնը միւսներուն դաս չըլլար:

Վարչութիւնը որոշած է գործի չառնել այնպիսի անձեր որոնք պանդոկի գործի որեւէ փորձառութեան տէր են, ձեռք ձգուած՝ Խորհրդային Միութեան մէջ: Սակայն նոյնիսկ խորհրդային ունակութիւններէ վարակուած չեզոքներու համար գժուար կ'ըլլայ նոր ըմբռնումներ իւրացնել: Բաժնին վարիչը կը բացատրէ թէ պատրաստութեան առաջին օրերուն երբ անոնց կը հրահանգուի որ յաճախորդը թագաւոր է, բոլորն ալ կը ծիծաղին: Պէտք կ'ըլլայ տասնեակ կերպով բացատրել թէ ինչ կը նշանակէ տաիկա:

Յաճախորդ մը օր մը մազ չորցնելու գործիք մը խնդրած է ու քանի որ պանդոկին մէջ հատ մը իսկ չկար, պատասխանատուն դացած է տունէն իրը բերելու: Ուրիշ մը երբ խնդրած է որ կօշիկները ներկուին, նոյն պատասխանատուն ինք զրած է գործը, պաշտօնէութեան աչքին առնելէ: Ան կը բացատրէ թէ պաշտօնեաներուն համար ամէնէն գժուարն է հասկնալ թէ իրենց աշխատավարձը վճարողը կառավարութիւնը չէ, այլ յաճախորդը:

Ռուս պաշտօնէութիւնը միջին հաշուով ամիսը 12 հազար ռուբլի կը չահի (հացը 25 ռուբլի է): Վարչութիւնը տարաղրամով յատկեալ գումար մըն ալ տալու փափաք ունի, սակայն տաիկա ապօրինի է: Աւտոր փոխարէն ամսական 125 -- 200 տոլար արժէքով կտրօններ կը տրուին որոնցմով կարելի է Մոսկուայի միայն տարադրամ գանձող խանութներէն գնում ընել: Սակայն պաշտօնեաներէն չատեր այդ կտրօնները սեւ չուկայի վրայ 20% զեղչով տոլարի կը վերածեն:

Աէրոսթարի մէջ գործ մը ունենալ առաջին չրջանին մենաշնորհեալ վիճակ մը կը նկատուէր, սակայն այսօր կան պաշտօնեաներ որոնք յայտնապէս գժգոհ են իրենց ուսումին անյարիր գործ մը կատարելու պարտաւորութենէն. կան ուրիշներ ալ որոնք ներկայի իրենց դիրքը բարձրանալու առիթ մը կը նկատեն, իսկ պանդոկին անօբէնութեան համաձայն, առաջին չրջանի պաշտօնէութիւնը լաւագոյն արդիւնքը տալու մտահոգութեամբ կը չարժէր, իսկ այսօրուանները միայն աշխատավարձի մասին կը մտածեն:

ՔԱՂՀԱՆ

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՊԱՏՈՒԱՐԺԱՆ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի

«Յառաջ»ի մէջ լոյս տեսած Յունուար 8-ի գրութիւնը մեզ կը մղէ քանի մը ճշդումներ ընելու:

Կարգ մը ընկերակցութիւններ ներկայացնող պատուիրակութիւնը, որ դիմեց Արտաքին Գործոց Նախարար Պ. Ռոլան Տիւմայի, ձեռնարկած էր, նախապէս, այս գործունէութեան մասնակից դարձընել այն հաստատութիւնները որոնք աւանդականօրէն կը նկատուին Ֆրանսայի հայ համայնքին ներկայացուցիչները: Այս ուղղութեամբ զանազան դիմումներ եղան, բայց մնացին ապարդիւն:

Մենք որոշեցինք գործել: Եւ մենք կըրնանք յայտնել որ մեր առած քայլը արդէն իսկ սկսաւ արդիւնաբերել ըլլալ:

Կը փափաքէինք ճշդել թէ Արտաքին Գործոց Նախարարին մեր կատարած միջամտութիւնը տեղի ունեցաւ 34 ընկերակցութիւններու եւ կազմակերպութիւններու անունով (եւ ոչ թէ 24): Վերջին պահուն եղած մասնակցութիւնները նկատի առնելով, անոնց թիւը այժմ կը բարձրանայ 42-ի: Կցուած կը գտնէք ցանկ մը, այս նամակին հետ զայս հրապարակելու խնդրանքով: Այս ցանկը բաց է Ֆրանսայի այն բոլոր ընկերակցութիւններուն եւ կազմակերպութիւններուն, որոնց հետ կապ չկրցանք հաստատել եւ որոնք կը փափաքին մասնակցիլ այն գործունէութիւններուն, որոնք պիտի չարունակուին ներկայացուցչական ձեւով, ձեռք բերելու համար չրջափակման վերնալը եւ Հայաստանին օգնելու այս դրժուարին հանգրուանը յաղթահարելու:

Մնանք յարգանօք
Ձերդ՝
Ընկերակցութիւններու
ներկայացուցչութեան կողմէ
Զ. ՇԵԽԻԿԵԱՆ
Լ. ՏԱՐՕՆԵԱՆ
Ժ. ՄԱԼԽԱՍԵԱՆ

***

Signataires :

Académie Internationale des sciences Ararat, Amicale des Arméniens de Romans et de Bourg de Péage, Amitié Alsace - Arménie, Arménoscope, Artistes plasticiens arméniens de France, Association AMARASS-France, Association arménienne d'aide sociale, Association audio-visuelle arménienne, Association compatriotique de Hadjin, Association Echanges, Association franco-arménienne de biologie, Association JAPEL, Association nationale des anciens combattants et résistants arméniens, Association pour la coopération Lyon-Erevan, Association du Sentier pour l'Arménie, Association de solidarité franco-arménienne de Haute-Normandie, Association du 7 Décembre 1988, Association de soutien des artistes et peintres arméniens et d'origine arménienne, Centre de recherches sur la diaspora arménienne, Club des Arméniens de Grenoble, Comité de soutien à l'Arménie autodéterminée, Communauté arménienne de Chasse sur Rhône, Coopération Arménie, Eglise Apostolique arménienne de Vienne, Eglise Apostolique arménienne de Valence, Espoir pour l'Arménie, Fédération Hay Djampa, Groupe des Cent Arméniens, Institut arménien de France, Jeunesse arménienne de France, Journal ACHKHAR, Organisation de coopération avec l'Arménie, Organisation Terre et Culture, Solidarité franco-arménienne, Union des compatriotes de Césarée et environs, Union culturelle française des Arméniens de France, Union générale de Karpouth, Union générale arménienne de Vienne, Union des médecins arméniens de France, Union nationale arménienne de Saint-Etienne, Union nationale arménienne de Valence, Union nationale de l'église apostolique arménienne de Lyon.

***

ԽՄԲ.- Այս «ճշդումները» որոնք կ'ըլլան Յունուար 8-ի մեր խորհրդածութեանց առթիւ, խորին մէջ ոչինչ կը «ճշդեն» ըանի որ ան մեզի տըրուած ցանկը միայն 24 միութիւններու անուն կը կրէր, որոնց համար կ'ըսէինք՝ «ծանօթ, քիչ ծանօթ, երբեմն ալ հաղիւ լսուած» (ընթերցողները կրնան հաստատել թէ մեր ըսածը ճիշդ է): Կ'աւելցնէինք որ «որքան առեն որ այս գաղութը ի վիճակի չըլլայ գաղութային ներկայացուցչական մէկ մարմին ունենալու, որ լիազօր ըլլայ իր անունով խօսելու եւ չարունակ պառակտեալ այս պատկերը պարզել, դժուար թէ նման դիմումներ հանդամանալից բնոյթ ունենան»: Կը խորհինք որ հոս ալ անհիշդ բան մը չկայ եւ միութիւններու քանակը բան չի փոխեր: Մեր ըսածը յստակ է եւ ճոր չէ: Այս գաղութը պէտք է ներկայացուցչական հանգամանք ունեցող մարմին մը ունենայ: Եթէ ցարդ չունի, պատասխանատուները ծանօթ են՝ եկեղեցիէն մինչեւ կուսակցութիւնները: Աւելին՝ աւելի կ'ըլլայ:

ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆ Է ԵՂԵՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ ...

2000-ի սեմին երբ ամէն մարդ դէպի յառաջ կ'ընթանայ, Մարսէյլ կը յետադիմէ:

Յունուար 10-ին Մարսէյլի Ս. Թարգմանչաց Մայր եկեղեցւոյ մէջ տեղի ունեցան կրօնական Ընկերակցութեան վարչական ժողովի մէկ երրորդի ընտրութիւնները: Ընտրողական յանձնախումբը եկեղեցւոյ կանոնագիրքը մէկդի դնելով, յայտարարած էր թէ միայն ազգային սեռի պատկանող անձերն են որ ընտրուելու իրաւունք ունին: Հակառակ անոր որ ուղարկեցի նամակ մը ընտրողական յանձնախումբին, բացատրելով թէ կանոնագրին մէջ նկատի չէ առնուած սեռի խորութիւնը (12·3 թիւ յօդուած) եւ իրենք ի գօրու չեն կանոնագիրը ձեւափոխելու, դժբախտաբար պաշտօնական պատասխան մը չստացայ: Մինչեւ վերջին օրերը յուսացի թէ մամուլի միջոցաւ հերքում մը կատարեն, բայց ոչինչ... Անպատասխան, անճայն, անչշուկ, ընտրութիւնը լրացաւ ... Այնքան ժամանակ որ ոչխարի պէս ժողովուրդ ենք, հովիւները չատ կ'ըլլան եւ ըսելիք մէկ բան կը մնայ --անցեալ ըլլայ-- հոգ չէ թէ փոխտէ տատապինք:

Ընթերցողները լաւ գիտեն թէ Մարսէյլի Մայր եկեղեցին կը գտնուի Փրատոյի մէջ, Մարսէյլի արդիական թաղերէն մին: Եթէ կ'ուզէք, սահինք երթանք դէպի արուարձանները: Երբ Փրատոյի պէս մօտերն թաղի մը մէջ կիները ընտրուելու իրաւունք չունին, ի՞նչ կը վերաբերի արուարձանին:

Ս. Ժէրոմի Ս. Սահակ - Մեսրոպ եկեղեցւոյ մէջ տեղի ունեցած ընտրութիւններու մասին ի՞նչ կը լսենք եւ կը կարդանք. -- կիները ոչ ընտրելու եւ ոչ ալ ընտրուելու իրաւունք ունին--:

Եւ բոլոր այս յետամնաց գլուխները որ օրէնքէ դուրս գործ կը տեսնեն, կը պահուրտին -աւանդութիւն- բառին տեսակը:

Ո՞ր աւանդութիւնը, յարգելի պարոնայք: Կ'ուզէ՞ք ձեզի մի քանի եկեղեցական աւանդութիւններու օրինակներ տամ: Կին թէ այր, եկեղեցին ներս պատշաճ եւ վայելուչ հագուին, կանայք երբ հագորդուին անհրաժեշտ է գլուխնին ծածկեն, աւանդութիւնը կը պահանջէ ծոմ պահել, խոստովանիլ եւ յետոյ հագորդուիլ, ոչ թէ քովի սրճարանը սուրճ մը խմելէ ետք եկեղեցի դալ, հագորդուիլ եւ առանց պատարագի աւարտը սպասելու դողի պէս փախչիլ: Երբ հոգեհանդիստ կը պահանջենք, ոչ թէ ժամը 11·30-ին հոգեհանդիստի մուտքին այլ պատարագի մուտքին իսկ ներկայ ըլլալ: Այս բոլորը մեր աւանդութիւններն են, այո՛: Եթէ կ'ուզէք այդ աւանդութիւններուն ցանկը կրնամ երկարել, սակայն այդ ցանկին մէջ երբեք պիտի չգտնէք կիներու ընտրել եւ ընտրուելու իրաւունքներու հարցը, որ հարց մը ըլլալէ դադրած է Մարսէյլէ դուրս միւս գաղութներուն մէջ, ուր կիները արդէն իսկ մաս կը կազմեն կրօնական ընկերակցութիւններու վարչութիւններու: Այդ ձեր պատմած աւանդութեան պատմութիւնը իսլամական աւանդութիւն մըն է, ոչ թէ Հայ քրիստոնեայի աւանդութիւն: Այդ Ձեր Աւանդութիւնը ոչ մեր կանոնագիրներուն, ոչ մեր յառաջադէմ ազգային դաղափարներուն եւ ոչ ալ մեր ապրած երկրին օրէնքներուն կը համապատասխանէ:

ԱՆԻ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԼԱԹԱՓՈՒՈՑ ԱԾԻԼՈՂ ՀԱՅԸ

ԵԴՈՒԱՐԴ ՊՕՅԱՃԵԱՆ

Մազերը վանուխէն ճերմկած Ներսէս.

-- Ապրիս Ադամ, լա՛ւ գտար. թերեւս անոնց խօսելէն էր, որ սա մազերը չուտ ճերմկցան, Անդրչասը «Մեր սուրբ Դաշնակցութիւն այսպէս է», կ'ըսէ ու դանակը եռանդով կը զարնէ մօրուքիդ. Քրիստափորին հանի, կը վախնաս, որ գլուխդ թողնէ ուրախութենէն: Խանասո՛րը, -- եւ ածելին կը վազէ: Խանասո՛րը, -- արի՛ւն կ'ելլէ: Խանասո՛րը, -- քամպակ մը թառեր է երեսիդ: Ամառ մը Պէյրութ դեղձ տարեր էի ծախելու. մտայ սափրիչի մը խանութը. քանի Վահագաններու պատկերը պատին վրայ էր, -- Հնչակեան սափրիչներու օրէնք. հայելիին եւ այդ յետզափոխականներուն մէջտեղ ալ մերկ աղջկայ մը նկարը, -- սափրիչներու ընդհանուր օրէնք: Խեղճուկ պեռեւի յամառ մերկ աղջկան, նայեցաւ յետոյ յետզափոխականներուն. ըսաւ. «Այս բոլոր մարդիկը այս աղջկան սիրահարնե՞րն են, պընդ էղ բէկ -- չա՛ն աղջիկ -- իրաւ որ կ'արժէ»: Սափրիչը գոյն առաւ գոյն տըւաւ, ըսաւ. «Ատոնք Քրիստո՛ս են, այդ աղջիկն ալ՝ բո՛զ մըն է»: Խեղճուկ պեռեւին դէմքէն յայտնի էր, որ չէ համոզուած, քանի որ պիտի մտածէր, թէ քանի Քրիստոս եւ բոզ մը ի՞նչ գործ ունին սափրիչի մը խանութին մէջ:

Ադամ.

-- Ծօ Ներսէ՛ս, դուն ասիկա երբեք չէիր պատմած, ազուոր է, չարունակէ. թող մինչ այդ Միսաք ներող ըլլայ եւ չունչ առնէ:

-- Չէ, քան չկայ: Ըսել ուզածս, երբ հնչակեան սափրիչը Սապահդիւլ կ'ըսէր, կարծես օդին մէջ թռչելու կը պատրաստըւէր: Ժիրայր, կ'ըսէր, եւ քիչ մը աւելի վեր կ'ելլէր: Կուրծքը լայնցուց, դէմքին մխերուն վրայ ժպիտը լայնցուց, ըսաւ. «20 անգամ այս աթոռին վրայ Տըխրունին ածիլած եմ» -- ըսաւ եւ հոփ՝ տրամադրութիւնն ու մարմինը վեր ելան: Դանակը կոկորդիս հասած առեն՝ Քանի կաթողիկոսներուն պատմութիւնը չսկսի՞. «Հէ՛յ վա՛խ, Ներսէ՛ս, ըսի ինքնիրենս, բուն վտանգաւոր տեղին հասանք»:

Ադամ.

-- Ծո Ներսէ՛ս, դուն ասիկա երբեք չէիր պատմած, ազուոր է, չարունակէ. թող մինչ այդ Միսաք ներող ըլլայ եւ չունչ առնէ:

-- Չէ, քան չկայ: Ըսել ուզածս, երբ հնչակեան սափրիչը Սապահդիւլ կ'ըսէր, կարծես օդին մէջ թռչելու կը պատրաստըւէր: Ժիրայր, կ'ըսէր, եւ քիչ մը աւելի վեր կ'ելլէր: Կուրծքը լայնցուց, դէմքին մխերուն վրայ ժպիտը լայնցուց, ըսաւ. «20 անգամ այս աթոռին վրայ Տըխրունին ածիլած եմ» -- ըսաւ եւ հոփ՝ տրամադրութիւնն ու մարմինը վեր ելան: Դանակը կոկորդիս հասած առեն՝ Քանի կաթողիկոսներուն պատմութիւնը չսկսի՞. «Հէ՛յ վա՛խ, Ներսէ՛ս, ըսի ինքնիրենս, բուն վտանգաւոր տեղին հասանք»:

Ադամ.

-- Ծո՞ր թէ՞ց:

= Չէ, աժան ազատեղանք. քիչ մը աւելի մերկ աղջիկ, նայեցաւ յետոյ յետզափոխականներուն. ըսաւ. «Այս բոլոր մարդիկը այս աղջկան սիրահարնե՞րն են, պընդ էղ բէկ -- չա՛ն աղջիկ -- իրաւ որ կ'արժէ»: Սափրիչը գոյն առաւ գոյն տըւաւ, ըսաւ. «Ատոնք Քրիստո՛ս են, այդ աղջիկն ալ՝ բո՛զ մըն է»: Խեղճուկ պեռեւին դէմքէն յայտնի էր, որ չէ համոզուած, քանի որ պիտի մտածէր, թէ քանի Քրիստոս եւ բոզ մը ի՞նչ գործ ունին սափրիչի մը խանութին մէջ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլ քաղաքի Սօսէ Մայրիկ Վարչութիւնը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ իր մահացած ընկերուհիներու յիշատակին կիրակի, Յունուար 24-ին, Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Երջանկային Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները՝ կազմակերպութեանս ընդհանուր աշխատանքներուն եւ Հայաստան, Արցախի օժանդակութեան իր գործունէութեան ի նպաստ. –

Տէր եւ Տիկին Մասիս Աբրահամեան 1000, Տիկին Պահարեան 1000, Օր. Ժաննին Պետրոսեան 500, Տէր եւ Տիկին Պետրոսեան 1000, Տէր եւ Տիկին Պաղտասարեան 100, Պր. Գուրգէն Տարաքճեան 100, Պր. Վարդան Էպանս 1000, Տէր եւ Տիկին Յովնանեան 100 ֆրանք, Պր. Քարատուեան 500 ֆրանք, Օր. Էլիզապէթ Քենդերեան 1000 Ֆր., Տիկին Արսլանեան 100, Տէր եւ Տիկին Աւետիսեան 500, Տիկին Արսինէ Անդրէասեան 500, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Պահարեան 1000, Տէր եւ Տիկին Պարքէր ձիպօղլեան 500, Տէր եւ Տիկին Տէր – Թէնոսեան 500, Տիկին Ասթրիտ Տէր – Պալեան 500, Տէր եւ Տիկին Եարիկեան 1000, Պր. Տիգրան Տօնապետեան 1000, Պր. Ռոպէր Կենճեան 1000, Տիկին Ժանմէր 200, Տիկին Խաչատուրեան 150, Տիկին Էլիզ Քէչիչեան 200, Տէր եւ Տիկին Մատմանեան 100, Տիկին Մասեթ Գոզեան 200, Տէր եւ Տիկին Մանուիկեան 500, Տիկին Օրտուխանեան 500, Տիկնայք՝ Փինթօ 500, Պր. Երուարդ Լօչեան 1000, Տէր եւ Տիկին Մատթէոսեան 500, Տիկին Մանուչեան 100, Տէր եւ Տիկին Մելքոնեան 300, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Ներսէսեան 500, Տէր եւ Տիկին Յովակիմ Տեղիլ 500, Պր. Շարթ 1000, Պր. Թոսունեան 1000, Տիկին Ժաքլին – Օսման Թիւրքմանեան 2000, Տիկին Թոմասեան 500, Տէր եւ Տիկին Թորոսեան 1000, Տիկին Վարդանեան 1000 Ֆր.։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Մարսէյլի չորս մանաճիւղերը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրեն իրենց բոլոր ընկերուհիները Շաբաթ, Յունուար 23, ժամը 14·30-ին, Մարսէյլի Մշակոյթի Տան մէջ

12 - 14, rue Saint - Bazile

կարեւոր օրակարգ.

Կը խնդրուի բոլոր ընկերուհիներէն ներկայ գտնուիլ։

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը, Տիկնանց Միութիւնը, Երիտասարդաց մանաճիւղը իրենց սրտագին եւ խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնեն Տէր եւ Տիկին Թիւրայր Շալճեանին եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Շալճեանին եւ զաւակներուն, Պր. Միշէլ Շալճեանին, Պօյաճեան, Մօրուքեան, Շալճեան, Ձանիկեան, Վարպետեան, Ուշաղլեան ընտանիքներուն իրենց մօր, մեծ – մօր, քրոջ, հօրաքրոջ, մօրաքրոջ, խնամիին եւ ազգականին՝ Հայկուհի Շալճեանի (հիմնադիր նախագահուհի Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան) մահուան առիթով,

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
RECHERCHE

Le Conseil d'Administration de la Croix Bleue des Arménens de France recherche :

UNE SECRETAIRE EXPERIMENTEE

à mi-temps pour le secrétariat français.
Envoyer le C.V. au :
17, rue Bleue, 75009 Paris.

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Շահարշ Միսաքեանի եւ Շահարշ Նարդունիի յիշատակին, Տէր եւ Տիկին Յարէթ Յարութիւնեան 2000 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ի բարգաւաճման։

***

Արաքսի Տրէգեանի քոյրերը՝ Անահիտ Տէր – Մինասեան – Տրէգեան, Ազատի իւնէճեան եւ Ժաքլին Ֆոնթանէլ 1000 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ի իր թարմ յիշատակին։

***

Արաքսի Տրէգեանի յիշատակին Տիկին Արմենուհի Գեւոնեան 100 Ֆր. կը նուիրէ Կապոյտ Խաչի (Հայաստանի Մանուկնեւրուն ի նպաստ)։

***

Տիկին Սիրարփի Սանթուրեեանի յիշատակին, Եւա Մկրտիչեան 500 Ֆր. կը նուիրէ Կապոյտ Խաչին (Ղարաբաղի կոչին ի նպաստ)։

ՆՈՒԷՐՆԵՐ
ԱՄԱՆՈՐ ԱՌԹԻՒ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Տիկին Անահիտ Սարաճեան Ամանորի առթիւ կը նուիրէ 300-ական Ֆր. Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան եւ «Յառաջ»ի բարգաւաճման, Տիկին Թագուհի Կիրակոսեան 500 Ֆր.։

Gagnez
UN TOUR DU MONDE POUR 2 PERSONNES
(valeur 40.000 F)

à la GRANDE TOMBOLA 93 de l'UGAB - Paris

AU PROFIT DE SON ECOLE ET DES ENFANTS D'ARMENIE

et également

Un téléviseur 16/9 (70 cm) (valeur 14.000 F)

3 magnétoscopes (valeur 9.000 F)

50 appareils photos (valeur 20.000 F)

et mille lots surprises (valeur 100.000 F)

Tirage le samedi 6 mars

au Centre Culturel A.. Manoogian
118, rue de Courcelles — Paris 17e

Prix: 100 F

Renseignements: 45. 20. 03. 18

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Մարտ 20, Կապոյտ Խաչի Առնուվիլի տարեկան պարահանդէսը – բացառիկ անակնկալ։

Մանրամասնութիւնները յետագային։

***

ՄԱՐՍԷՅԼ
ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ

Ցաղթական հերոսամարտի 78-րդ եւ Միութեան հիմնադրութեան 70-րդ տարեդարձը՝ 1923 – 1993, ղոյդ տօնակատարութիւններ տեղի կ'ունենան Մարտ 28-ին Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան վասպուրական սրահին մէջ։

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ ԿՈՉԸ

ՍԻՐԵԼԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑ,

Ահաւասիկ անգամ մը եւս ձեր սրտերուն դուռները ապ կ'առնենք.

Նոր Տարուայ եւ Ս. Ծնունդի առթիւ մեր ջերմ օճախներուն մէջ կազանդ պիտի տօնենք, Ծնունդ պիտի տօնենք, պիտի ուրախացնենք մեր սիրելիները, պիտի զոհանանք.

Հայաստանի եւ Արցախի մեր եղբայրներուն եւ քոյրերուն, մեր սիրասուն ձագուկներուն կեանքի անհրաժեշտ պայմանները նկարագրել դժուար է եւ սիրտ կ'արիւնէ.

Ըսե՞լ որ նորածինները կը մահանան ցուրտէն սովահար

Ըսե՞լ որ կուտուղ ազատամարտիկներ ցնցոտիներով կը ճակատին թշնամիին դէմ

Ըսե՞լ որ դաղթական Արցախցին տաք ապուրի համբ արդեր մոռցեր է,

Թէ ոչ՝

Ըսել, որ օգնենք Արցախին, Հայաստանին որ քիչ մը եւս տոկայ,

Որ հայու օճախը չմարի,

Որ դաղթականը տուն դառնալու յոյսը չկորնցնէ,

Որ ազատամարտիկը հերոսաբար պաշտպանէ հայրենի տունը,

Տանք անոնց մեր հոդիներու ջերմութիւնը, լայն բանալով մեր սրտերու պատուհանները,

Օգնենք Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչին որպէսզի ան կարենայ այս տօնական օրերուն ոտիկանել ափ մը անունդ, պուտ մը ջերմութիւն եւ տոկալու յոյս.

Ուղարկեցէք ձեր չէքերը՝
Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչին
CBAF — Opération Arménie
17, rue Bleue, 75009 PARIS

ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ 1993-Ի ՕՐԱՑՈՅՑԸ

Լոյս տեսած է Փարիզի Մայր Եկեղեցւոյ 1993-ի օրացոյց – տօնացոյցը։

Գրքոյկի մը ծաւալով ներկայացող սոյն օրացոյցը կը պարունակէ, տօներու թուականներու կողքին, կրօնական այլազան ծանօթութիւններ, Ֆրանսայի եւ Արեւմտեան Եւրոպայի կաթողիկոսական պատուիրակութեան բոլոր եկեղեցիներու, նուիրապետական չորս Աթոռներու, Սփիւռքի Հայ Եկեղեցւոյ Առաջնորդարաններու, ինչպէս նաեւ Փարիզի եւ շրջակայի հայկական դպրոցներու, մշակութային կեդրոններու, հաստատութիւններու, միութիւններու, թերթերու եւ ձայնասփիւռի հասցէներն ու հեռաձայնի թիւերը։

Շքեղ տպագրութեամբ այս օրացոյց – տօնացոյցը ունենալ փափաքողները կը թելադրուի դիմել Մայր Եկեղեցւոյ քարտուղարութեան՝ հեռաձայնելով՝

43 – 59 – 67 – 03

Թիւին կամ հետեւեալ հասցէին։ –
Eglise Arménienne
15, rue Jean-Goujon
75008 PARIS

Մանուկներուն Օրը

A l'occasion du «MANOUGNEROU OR»

le Père Noël du Conseil d'Administration de la Croix Bleue des Arméniens de France attend tous les enfants

le Dimanche 24 Janvier à 15 heures

à la MCA — 17, rue Bleue, 75009 Paris - salle Dikran et Zarouhie DEMIRIAN

Spectacle animé par *Antoinette et son «Cirque Plein d'Air»* suivi d'une *Boom* pour les enfants.

Entrée libre ● Venez nombreux

«ՅԱՌԱՋ»Ի ընթացիկ ազդեւոյ սակագինը

Մահազդ	500	(593,00)
Հոգեհանգիստ	400	(474,40)
Շնորհակալիք	400	(474,40)
Հարսնիք-Նշանտուք	400	(474,40)
Ծնունդ	400	(474,40)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 18,60% Թէ·Վէ·Ա· *(տե՛ս փակագծի մէջ ընդհ· գումարը)։*

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, մինչեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին։

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան։

FORUM DES ASSOCIATIONS ARMENIENNES

COMMUNIQUÉ

Le Forum des associations arméniennes organise une rencontre avec VAHAN PAPAZIAN, *Chargé d'affaires de la République d'Arménie en France*
le Jeudi 21 Janvier à 20 heures 30
au YAN'S, 5, avenue Reille, Paris 14e
Thème:
LE POINT DE LA SITUATION EN ARMENIE

Pour des raisons de place, la participation est limitée à deux représentants par association.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի Նոյիլի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները. –

Տիկին Անահիտ Սարաճեան 200, Տէր եւ Տիկին Տ. Արսլանեան 250, Տիկին Թ. Արսլանեան 200 Ֆրանք։ Սարաճեանի հոգեհանգստեան առթիւ՝ Սարաճեան ընտանիք 200 Ֆր.։ Պր. Գ. Տէյիրմէնճեանի մահուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Պետիկեան 100 Ֆր.։ Տիկին Ազնիւ Պօյաճեանի հոգեհանգստեան առթիւ Տէր եւ Տիկին Պետիկեան 300 Ֆր.։ Տիկին Ա. Տաթագճեանի հոգեհանգստեան առթիւ՝ Պր. Խանամիրեան 50, Պր. Քիւրտօղլեան եւ զաւակները 200 Ֆր.։ Պր. Վ. Տէր-Վարդանեանի հոգեհանգստեան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Վարուժան Տէր – Վարդանեան 150, Տէր եւ Տիկին Տէ Լիւքա 150 Ֆր.։ Կապ. Խաչի անդամուհիներու հոգեհանգստեան առթիւ՝ Պօմոնի Եկեղեցին 500, Տէր եւ Տիկին Սարաճեան, Տիկին Փ. Պաղտասարեան, Տիկին Մ. Լիւլէճեան (Կափ), Տիկին Ա. Աւետեան, Փրատոյի Եկեղեցւոյ Տիկնանց Միութեան վարչութիւն 200-ական Ֆր., Տիկին Ճղնաւորեան, Տիկին Տօրմեան, Շահինեան ընտ. Տէր եւ Տիկին Գ. Ղազարեան, Պր. Ս. Թորոսեան, Պուլվար Օտտոյի Եկեղեցին, Տէր եւ Տիկին Տ. Ղազարեան 100-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Սանտալեան 200, Սարաճեան ընտանիք 400, Տէր եւ Տիկին Տէմիրճեան 100, Տիկին Ս. Թիւթիւնեան 200, Պր. Մ. Գասդասեան 100, Տէր եւ Տիկին Ա. Տէր – Մարկոսեան 100, Տէր եւ Տիկին Գ. Պաղտասարեան (Սիմիան) 100, Տիկին Ա. Տը Լիւքա 200, Մարսէյլ քաղաքի Կ. Խ. մասնաճիւղ 250, Տիկին Ա. Գանտէրեան 200, Տէր եւ Տիկին Ա. Կիրակոսեան 100, Տիկին Միմարեան 100, Տիկին Մ. Կարապետեան 100, Տէր եւ Տիկին Փասդալ Գուրումեան 500 Ֆր.։

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՋՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 20
MERCREDI
20 JANVIER
1993

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՀԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 900 Ֆ· — Վեցամսեայ : 460 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·200 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ· (շաբաթաթերթի առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ·

68ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17·977 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 68e ANNEE — N° 17.977

ՄԱՐՏԱԿԵՐՏ՝ ԵՐԿՈՒ ՄԵՌԵԱԼ

ՀՐԵՏԱԿՈՉՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

ԿԱԶԸ ԶԱՒԵԼՆԱՐ

Յունուար 19-ի առաւօտեան 8-ի (Երեւանի ժամ) տուեալներով, կապի օրական քանակը իջած է 4,3 միլիոն խորանարդ մեթրի։ Օգն ալ չէր մեղմացած։

Գնդակոծումները կը շարունակուին հոս հոն, թէրեփ եղած են Կապանի ճակատէն դիւզը, Ներքին Կարմիր Աղբիւր։

Ղարաբաղի մէջ, Մարտակերտի Զլդրանի գիւղի շուրջ կռիւներ եղած են երկուշաբթի (Յունուար 18) ամբողջ օրը, հայկական կողմը 2 մեռեալ կայ։

Գնդակոծումներ կան նաեւ Ակերանի շրջանը, Քարագլուխ գիւղը։

***

ԱԴՐԲԵՋԱՆՑԻՆԵՐԸ ԿԸ ԿՈՂՈՊՏԵՆ ԹՈՒՐՔ ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐԸ

Յունուար 4 — 9 օրերուն Երեւան կը գտնուէին «Նոթքա» թրքական ամսագրի գլխաւոր խմբագիրներ Սեմրա Զէթինը եւ Էնուէր Էրթէքը, որոնք ընդունուեցան Հայաստանի Արտաքին Նախարարութեան կողմէ։

Թուրքիա վերադարձի ճամբուն վրայ թուրք լրագրողները Մոսկուա կանգ առեր են։ Հայաստանի Արտաքին Նախարարութեան լրատուութեան բաժինին համաձայն, Մոսկուայի մէջ թուրք լրագրողներուն ընկերակցեր են խումբ մը Աղբրբէյանցիներ, որոնք ատոր նախապատրաստական անցքերէն մէկուն մէջ յարձակելով անոնց վրայ, կողոպտեր եւ ծեծի ենթարկեր են։

«Հայաստանի մէջ ջերմ ընդունելութենէն եւ հիւրասիրութենէն յետոյ ադրբեջանցի մեր եղբայրներուն արարքը պաղ ջուր լեցուց իրենց նկատմամբ մեր տածած զգացումներուն վրայ», ըսեր է Տիկին Սեմրա Զէթին։

ԵՐԵՒԱՆ ՓԱՐԻԶ

ԵՐԵՒԱՆ

(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» — ՅՈՒՆՈՒԱՐ 14 / 16)

ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ ԿԱՐՕՏԵԱԼ ԸՆՏԱՆԻՔՆԵՐՈՒՆ

Հայաստանի Աշխատանքի եւ Ընկերային Ապահովութեան նախարար Աշոտ Եսայեան ընդունած է Երեւանի «Հայաստանի Մանկատուներու Հիմնադրամ»ի անօրէնուհի, Լոս — Անճըլըսի հայ — ամերիկեան գրասենեակի փոխ — նախագահուհի Ժենիա Այտինեան — Ռեզայէն եւ Հիմնադրամի քարտուղարուհի եւ ամերիկեան գրասենեակին անօրէնուհի Անահիտ Յովհաննէսեանը։ Անոնք իրենց հետ բերած էին այն դոլարը, զոր Միացեալ - Նահանգներու հայութիւնը հանգանակած էր Հայաստանի կարօտեալ ընտանիքներուն ի նպաստ։ Այս անգամ նախատեսուած է օգնել 175 ընտանիքի, որոնցմէ իւրաքանչիւրին կը տրուի ամսական 4000 ռուբլի, տարուան մը ընթացքին։

***

ԽՈՐՀՐԴԱՏՈՒԻ ՆՇԱՆԱԿՈՒՄ

Հ.Բ.Ը.Մ-ի Ուաչինկթընի գրասենեակի նախագահ Դաւիթ Ջէնեան Հայաստանի նախագահի մամուլի խորհրդատու նշանակուած է։ Անոր մէջոցաւ կապեր կը հաստատուին ամերիկեան Սի — էն — էն հեռատեսիլի կայանի եւ Հայաստանի միջեւ։

***

ԱԾՈՒԽԻ ԱՐԴԻՒՆԱԲԵՐՈՒՄԸ ՍԿՍԱԾ

Կառավարական որոշումով Յունուար 15-ին սկսած է Իջեւանի ածխահանքերու արդիւնաբերումը։ Վարչապետին կարգադրութեամբ կը թոյլատրուի օրական մինչեւ 50 թոն ածուխ արտադրել։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂԱՎ

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆԻ մասին «Փոթիթէն տը Փարի» կը գրէր Յունուար 19-ին. - «Մոնթէ - Գարլոյի 1992-ի Ուորլտ Միւզիք Մասթըրս 3րդ մրցումին առաջին մրցանակաւոր,, Վարդան Մամիկոնեան, 23 տարեկանին արդէն միջազգային դաշնակի ապահով մէկ արժէքն է։ Յունուար 22-ին, Ուրբաթ, Սալ Կամօ, պիտի նուագէ Տէպիւսի, Ռավէլ, Տիւթիյէօ եւ Շօփէնի 24 էթիւտները»։ Թերթը, ապա, կուտայ կենսագրական հակիրճ տեղեկութիւններ այս՝ իսկապէս եզակի տաղանդի տէր, արուեստագէտին մասին։

ԺԱՆ ՔԵՀԱՅԵԱՆ, գրող եւ հրապարակագիր եւ Ժիլպէր Քոլար, վաստաբան որոշած են ապարդիւ կարդալ Պերնար Թափիի իրենց թեկնածութիւնը դնելով Մարսէյլի 6-րդ ընտրաշրջանին մէջ եւ հրաւիրելով քաղաքին նախարարը (որ այդ շրջանէն ընտրուած էր) որ դայ եւ ներկայանայ դինք ընտրողներու քննութեան։

ՊԱՑՊՈՒՐԹԻ շրջանը (հիւսիս - արեւելեան Թուրքիա) ձիւնամրրիկի հետեւանքով ձիւնահոսք տեղի ունեցած է թաղելով շուրջ 50 տուներ։ Հինգ մեռեալ կար, Յունուար 18-ին, բայց, 300 հոգի դեռ ձիւներուն մէջ մնացած էր։

ՈՒԿՐԱՆԻԱ տնտեսական փլուզումի վտանգին տակ է։ Կիեւի մէջ, ուժանիւթի պակասը տագնապալի աստիճանի հասած է։ Դեկտեմբերի կէսէն ի վեր, ոչ մէկ թռիչք կայ Մոսկուայի եւ Կիեւի միջեւ, բերոզէնի չգոյութեան պատճառով։ Ոմ որ կ'ուզէ Մոսկուա երթալ պարտի երկաթուղիին դիմել։ Կացութիւնը ալ աւելի վտանգաւոր է այն պահէն, երբ Ռուսաստան որոշեց որ քարիւղը վճարել տալ իր յաճախորդներուն միջազգային դիներով։ Կիեւի համար. «այս միջոցը կը խեղդէ մեզ, պարզապէս անհանդուրժելի է»։ Պիտի փորձէ յատուկ դրութիւն մը ձեռք ձգել ինչպէս ըրած են արդէն Ղազախստան, Ուզբեկստան, Թուրքմենստան եւ Հայաստան։ Ուզէ չուզէ, նախագահ Կրաւչուք պիտի փորձէ լեզու գտնել Ելցինի հետ որ անչուշտ իր պայմանները կրնայ պարտադրել։

ԿՐԿԻՆ ՌՈՒՄԲԵՐ ԻՐԱՔԻ ՎՐԱՅ

ԶԻՆԱԿԻՑՆԵՐՈՒ ՄԻԱՄԱՆԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՍԿՍԱՒ ԽԱԽՏԻԼ

Երկուշաբթի, Յունուար 18-ին, օդային նոր յարձակումներ կատարուեցան Իրաքի վրայ։ Այս անգամ անգլիական եւ ֆրանսական օդուժն ալ կը մասնակցէր, բայց արդելք չէր որ Անգլիա եւ Ֆրանսա այնքան ալ չերմեռանդ ըլլան այս գործողութիւններուն առթիւ։ Ամերիկացիք կը բացատրեն. — «Նորէն զգուշացնելու համար մեր գործը»։ Տարակարծութիւններ, կասկածներ կը մնան սակայն։ Ռաչիտ պանդոկին ռմբակոծութիւնը, հակառակ տրուած արդարացումին (Թոմահոք հրթիռը ճամբան չեզած է իրաքեան հակօդային պաշտպանութեան պատճառով), կը «խանգարէ» չատեր։ Բանավէճ կայ նաեւ վնասուած գործատան մասին։ Ոչ ոք կրնայ վստահեցնել թէ հիւլէական զէնքերու սահմանուած էր։ Բացէ ի բաց չհոստովանելով հանդերձ, Ֆրանսա, Մեծն Բրիտանիա եւ մանաւանդ՝ Ռուսաստան քիչ մը չափազանցուած կը գտնեն ամերիկեան «վճռականութիւնը» եւ կ'ակնկալեն որ Քլինթըն աւելի չափաւոր քաղաքականութիւն մը վարէ։ Ֆրանսայի Պաշտպանութեան նախարարութիւնը կը ճշդէ որ Պաղտատի վրայ արձակուած Թոմահոք հրթիռները՝ «ամերիկեան գործողութիւն մըն էր» եւ կ'ըսուի թէ այս մեկնաբանութիւնը ուղղակի էլիզէէն ելած է։ Շաբաթավերջին նախագահ Միթերան երկու անգամ խօսած է Ճորճ Պուշի հետ, իսկ Մէյճըը՝ վեց անգամ։ Անգլիոյ վարչապետը բնաւ համոզուած չըլլալով որ ամերիկեան յարձակումը անհրաժեշտ է։ Ռուսաստան ալ պահանջեց որ Ապահովութեան Խորհուրդի նիստ գումարուի։

Արեւմուտքի բացատրութիւնը պարզ է, ինչ կը վերաբերի այս գործողութիւններուն։ — Իրաք պարտի յարգել ՄԱԿ-ի բանաձեւերը։ Մէկը կը նախատեսէ որ արդիւլուի Իրաքի զանգուածային փճացման զէնքերու պատրաստութիւնը եւ գործածութիւնը։ Միւսը՝ միջազգային հաւաքականութեան ճիւղին պարտքն է պաշտպանել իրաքեան բնակչութիւնները որոնք զոհ են Պաղտատի վարչակարգին։ — Հիւսիսը՝ Քիւրտերը եւ հարաւը՝ շիիները։

Այս ամբողջը աւելի համոզիչ կ'ըլլար անշուշտ, եթէ ինչպէս չատ կը կրկնուի «երկու չափ, երկու կշիռ» քաղաքականութիւնը չէարունակուի եւ ՄԱԿ-ի բանաձեւներու պարտադիր գործադրութիւնը Իրաքի չսահմանափակուի եւ Իսրայէլ ու Թուրքիան ալ նոյն վերաբերումին ենթական ըլլան։

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԴՐԱՄԱՀՈՍՔ

Դրամի արժեզրկումի համեմատութեան ըմբռնումը չատ վտիտական է Ռուսաստանի մէջ։ Ոմանք կ'ըսեն թէ 14% է ան, ուրիշներ կը բարձրացնեն մինչեւ 1000%-ի։ Եւ ամէնքը կը բերեն իրենց փաստերը։ Ամէն բան սղած է. ոչ մէկ կասկած. սակայն ամէն մէկ ապրանք ունի դրամահոսքի իր համեմատութիւնը։ Պաշտօնական վիճակագրութիւնները ամէնքը միաձուլելու հակում ցոյց կուտան որպէսզի միջին մը ձեռք ձգուի։ Սակայն ապառողները չեն կրնար մէկ կամ միւս ապրանքին դիներուն միջեւ յաւելումի համեմատութիւններուն ուշադրութիւն չընել։ Ու մարդ երբ այդ մասին կը մտածէ, կ'անդրադառնայ որոշ ճշմարտութեան մը, ոչ թէ տնտեսութեան, այլ ընկերութեան մասին։

Ամէնէն աւելի սղած ապրանքը լուցկին է. դինը 300-ով բազմապատկուած է. երկրորդ դիրքի վրայ է աղը 150 անգամով։ Ամէնէն քիչ ազդեցութիւնը կրած են ոսկիի ու ադամանդի դիները։ Այս վիճակը արդարօրէն պատճառ կ'ըլլայ ըսելու որ դրամահոսքէն ու դիներու յաւելումէն ամենածանր ազդեցութիւնը կը-րողը ընկերութեան ամէնէն համեստ դասակարգն է։

Այդ դասակարգը կը բաղկանայ անօթեւան մարդոցմէ, ապաստանեալներէ ու մուրացկաններէ։ Անոնց համար դրամահոսքի համեմատութիւնը 10 հազար առ հարիւր է, քանի որ նկատի առած՝ լուցկիին, աղին ու հացին յաւելումը այդ արդիւնքը երեւան կուգայ։ Պէտք է աւելցնել թէյն ու չաքարն ալ, որոնց դինը հարիւրապատիկ աւելցած է։

Մինչեւ դասակարգը որ ինչպէս ամէն տեղ, հոն եւս ընկերութեան հիմնական

(Շար.ը Դ· էջ)

ՄԻԱՑԵԱԼ-ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ 42-ՐԴ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԵՒ ՆԱԽՈՐԴԻՆ ԶԳԱԾ ԺԱՌԱՆԳԸ

Չորեքշաբթի, Յունուար 20-ին է որ Պիլ Քլինթըն կը ստանձնէ իր նոր պաշտօնը։ Երդման արարողութեան, պարտի արտասանել Սահմանադրութեան մէջ արձանագրուած բանաձեւը. — «Հանդիսաւորապէս կ'երդնում որ հաւատարմութեամբ պիտի տանիմ Միացեալ — Նահանգներու նախագահի պաշտօնը եւ պաշտպանեմ լաւագոյնս Միացեալ — Նահանգներու Սահմանադրութիւնը»։

Առաջին ժամերու իրախճանքէն ետք, նորընտիր նախագահը ծանր պարտականութիւններ ունի, մանաւանդ որ Պուշի ձգած ժառանգութիւնը ստանձնելն ալ չատ դիւրին պիտի չըլլայ։ Ան, տնտեսական եւ ընկերային ծանրակչիռ վիճակ մը կը թողու. — 10 միլիոն գործազուրկ, 30 միլիոն աղքատ, 300 միլիառ տոլար բաց, 3 հազար միլիառ պարտք։ Կրնանք նաեւ աւելցնել՝ Սատտամ Հիւսէյն։ Արդարեւ այս վերջինն ալ բաւական թունաւոր նուէր մըն է։

Իր սպայակոյտը բաղկացած է 60 հոգիէ եւ իր լաւագոյն գործակիցն է անկասկած իր կինը որ Միացեալ — Նահանգներու ամէնէն փայլուն փաստաբաններէն մէկն է։ Ասկէ զատ եօթը անձեր կան որոնք կենսական ազդեցութիւն կրնան գործել իր վրայ։ Անոնց կարգին են՝ Թոմաս Մքլարթի՝ Սպիտակ Տան ընդհանուր քարտուղար, Էնթընի Լէյք խորհրդատու Ազգ. Ապահովութեան հարցերու, Ռոպըրթ Ռըպին՝ տնտեսական մարզի իր խորհրդատուն որ պիտի վարէ տնտեսական Ազգ. Խորհուրդը, Ճորճ Սթեֆանոփուլոս որ տարի մըն է իր գլխաւոր բանբերն է։

Դեռ պաշտօնի գլուխ չանցած իսկ, Քլինթըն կը կրկնէ թէ զօրավիդ է Պուշի վարած քաղաքականութեան, մանաւանդ այս օրերուն՝ Իրաքի նկատմամբ։

Այս առընչութեամբ, Իրաքի Արտաքին նախարար Թարէք Ազիզ կը հրաւիրէ նոր նախագահը որ խուսափի «անձնական վրէժի (վենտեթթա) քաղաքականութենէ մը»։

ՅՈՒՇԵՐ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆԷՆ

ՀԻՆ ՂԱԼԱԹԻԱՆ ԵՒ ԱԶԳԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ

ՏԻՐԱՆ Վ. ՔՐՄՈՅԵԱՆ

ԽՄԲ. – Տիրան Քրմոյեան ծնած է Էրզրում (Կարին) 1909 Հոկտեմբեր 15-ին: 1915-ին ընտանիքին հետ ճաշակած է տեղահանութեան ու բռնագաղթի արհաւիրքները, մինչեւ որ կը հասնի Դամասկոս: 1920-ին կը տեղափոխուին Պալիս ու կը հաստատուին Սկիւտար: Թաղին Ներսէսեան – Երմոնեան ձախակրթարանէն ետք, 1925-ին Տիրան Քրմոյեան կ'ընդունուի կեդրոնական վրժ., զոր կ'աւարտէ 1930-ին: Այդ տարիներուն վարժարանին տնօրէնութիւնը ապահոված են Գեղամ Գավափեան եւ Պետրոս Ատրունի: Շրջան մը աշխատելէ ետք Վիտոլա բարիւղի ընկերութեան մէջ կը մեկնի Ամերիկա բարձրագոյն ուսումը կատարելու համար եւ Շիքակոյի մէջ կ'աւարտէ համալսարանի բիմիական ճարտարագիտութեան բաժինը: Բ. աշխարհամարտէն ետք, 1947-ին կը ներգաղթէ: Երեւանի մէջ աշխատած է պետական համալսարանի եւ տնօրգանական բիմիայի Հիմնարկը: Մասնակցած է նաեւ Սեւանայ լճի մակարդակի պահպանման հետազօտական աշխատանքներուն: Ունի բազմաթիւ գիտական յօդուածներ լոյս տեսած՝ Ակադեմիայի պարբերականներուն մէջ: Իր մահկանացուն կնքեց 1991-ին: Վերջերս, Մոնրէալի Պոլսահայ Միութեան «Մէկ» մշակութային յանձնախումբը հրատարակած է կեդրոնականէն առնոր յուշերը, որոնցմէ ճաշակ մը կուտանք ստորեւ: Այլ հատուածներ՝ յետագային:

***

Կեդրոնականի չէնքը դնուում է Ղալաթիայէյ դէպի Պէչիկթաչ՝ Տոլմա – Պահչէյի պալատը տանող ճանապարհին՝ Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցու կողքին: Անցեալում եկեղեցին եւ վարժարանը նոյն բակում էին: Այժմ բակը քանդուած է ճանապարհաշինութեան նպատակների համար: Ղալաթիան տեղայնացուած է Վոսփորի եւ Ոսկեղջիւրի ափերին եւ Բերա բարձրացող Եիւքսէք – Գալտըրըմի ստորոտում: Այս տարիներին Ղալաթիայում գործում էին դրամատներ, առեւտրական ներկայացուցչութիւններ, տպարաններ, խաներ, իրաւաբանական գրասենեակներ, խանութներ, ճաշարաններ, դինետներ եւ հասարակական տներ: Քարափում, Վոսփորի ափին էին մաքսատունը եւ ծովային ճանապարհորդութեան գրասենեակները:

Ղալաթիայում, կեդրոնականի չուրջ եռում էր կեանքը:

Ուսանողները Վոսփորի ասիական ափերից ու Մարմարա ծովի կղզիներից նաւերով ճանապարհորդում էին ու գալիս հասնում Ոսկեղջրի վրայով դղուած կամուրջը, որ Ղալաթիան կապում է Սթամպուլ Թաղամասին: Ուսանողները կամրջից մօտ 500 մեթր դէպի Պէչիկթաչ տանող ճանապարհով քայլում էին մինչեւ վարժարան: Սկիւտարի տղաներս նոյն ժամին՝ առաւօտուայ 8 անց կէսին հասնում էինք կամուրջ: Ինը հոգի էինք. մենք հինգս ու Սկիւտարի այլ նախակրթարանէն Թարանդերից Վահանը, Արշամը եւ Եղիան ու վերջինիս ընկերը՝ Յաչիկը, որ մեզնից մի դասարան բարձր էր ու վարժարանի ամենատաղանդաւոր եւ սիրուած տղան էր: Սուր քթով, սլաճիպ, քշախօս մի տղայ:

Առաւօտեան այդ ժամին կեդրոնական տանող փողոցը նոր էր զարթնում: Մերթ ընդ մերթ մի տրամվայ տնկտնկալով դալիս էր, համարեա դատարկ: Քայլում էինք փողոցի մէջտեղից կողք կողքի: Տժվժիկ եւ սպիտակ լորիով փիաց վաճառող ալբանացի ճաշարանապետը ժպտալով բարեւում էր մեզ եւ երկար ժամանակ հետեւում մեր քայլերին: Գիշերուայ զուարճութիւնների եւ զեխութիւնների անմաքրութիւնները ցոյց տուող դինեհաններուն յատակները լուացւում եւ աւլուում էին: Հասարակական տներում աշխատող կիսաքուն, ուշացած կանայք ջրածնի պերօքսիդով մշակած դեղին մազերն արձակ, մուճակները հագին շտապում էին հանդիպակաց փողոցների «տները»: Նրանցից ոմանց մենք ճանաչում էինք, այնքան էինք տեսել: Առաւել տարիքաւորները, երբ մեզ տեսնում էին, ուշադիր հետեւում էին մեր քայլերին: Հայրս մեզ մանրամասն զգուշացրել էր հիւանդութիւնների, վտանգների մասին: Վարժարանի տեղն այսպէս էր նկարագրւում:

– Կամուրջից աջ կը թեքուէք, կը հաւուէք վեց վողոց, կը մտնէք եօթնեւորդը՝ ատիկա եկեղեցիին բակը կը տանի:

Ուսանողներից շատերը գալիս էին Ղալաթիոյ աշտարակի կողմից՝ Եիւքսէք – Գալտըրըմի գառիվար փողոցներով: Ուրիշները տրամավայով, Պէչիկթաչի ճանապարհով: Պոլսի բոլոր մասերից մօտ 250 հոգի: Վարժարանի դիրքն իրօք կենտրոնական էր:

Կեդրոնականը քարաշէն էր, սակայն 1925 – 1927 թուերին ներքին կառուցուածքը փայտաշէն էր: Հին, մաշուած սանդուխներ, տախտակամածների փայտերի արանքներում լայն բացուածքներ կային ուր տղաներն ելեկտրական լարեր էին անցկացնում եւ դրնդացնում էին զանգեր: Գրասեղանների ներկը թափած էր, օժտուած քառանկիւն բացուածքներով՝ տետրերից կամ գրքերից թաքուն օգտուելու համար: Վերեւի յարկում էր Նըշանեան ամփիթատրոնը, ուր Կոմիտաս դեկավարել էր «Գուսան» երգչախումբի փորձերը եւ երբ բարկացել էր երգիչներին «քերթենքելէ» էր անուանել: Ամենահետաքրքիր վայրը չէնքի տանիքում կառուցուած, ցեմենտապատ յատակով եւ ծածկ ունեցող այն ընդարձակ տարածութիւնն էր, որ տերաս էր կոչւում, որովհետեւ չորս կողմից կարելի էր քաղաքը դիտել: Տերասն օգտագործւում էր որպէս մարմնամարզարան եւ դասամիջոցների զբօսավայր: Բարձր դասարանցի տղաները բպրիքներին յենուած գիրք էին կարդում, դասը կրկնում, խնդիրներ լուծում եւ կամ երկու – երեք հոգով խօսում կամ վիճում էին: Ցածր դասարանի տղաները խաղում, վազվզում, տռճիկ էին տալիս քուռիկների նման: Շատ տարածուած էր «տըղ» խաղը, ըստ որում մէկը կանգնում էր կենտրոնում, աչ ձեռքով ծածկում էր ականջը, իսկ 5 – 10 տղաներ չրջապատած հերթով հարուածում էին վզին, ապտակում էին, այնքան մինչեւ «դոհը» դուշակէը խփողին ու իր տեղը փոխէր նրա հետ: Բարձր դասարանցիք եւս երբեմն խաղում էին այդ խաղը ու երիտասարդ ուսուցիչները, նոյնիսկ Պետրոս Ատրունին, սիրում էին իրենց մասնակցութիւնը բերել: Հուժկու տղաներ, ինչ որ հարկաւոր է, ապտակ էին տեղացնում ուսուցչի վզին: Պետրոս Ատրունին ծպտուն չէր հանում:

***

Կեդրոնականն ունէր երկու ուսուցիչ, որոնք «հակիչ» էին կոչւում: Գրիգոր Ճովակիմեանը եւ Արմենակ Պաղտատլեանը: Նրանք հասուն մարդիկ էին եւ տեւում էին ու յոգնում, որպէսզի է՛ւ փիլիպսպէս է՛ւ բարոյապէս մենք մեզ լաւ պահենք: Մանկավարժական շատ խորունկ վարպետութեամբ օժտուած այդ դասիարակները մեզ համար հայրեր էին: Երիտասարդ ուսանողների ուսերին եւս նման պարտականութիւններ էին դրուած: Այս վերջիններս զրուցում էին դրականութեան, սպորտի, երաժշտութեան, թատրոնի մասին: Խորհրդային Հայաստանի մասին լուրերը մենք նրանցից էինք լսում: Նրանք մեզ ընկերանում էին կինոդիտումների ժամանակ: Ես չեմ մոռանայ, մաթեմատիկայի ուսուցիչ Ռուբէն Ներսիսեանի հետ իմ դիտած երեք նկարները, «Թչուառները» ուր ժան Վալժանի դերը խաղում էր Գաբրիէլ Գաբրիոն, Ատլանտիդը՝ ուր խաղում էր Պրիգիտ Հելմը, եւ ամենաուզեւորիչ «Մեթրոպոլիսը», երեւակայութիւնը դրգռող ապագայ կեանքը պատկերող մի նկար:

Բոլոր բարդ ու դժուարին հարցերով դիմում էին Գրիգոր Ճովակիմեանին: Նրան «տայի» կամ «ամճայ» էին անուանում՝ այսինքն հօրեղբայր: Ճիշտ եմ նրա հոգածու հայեացքը, երբ ակնարկելով մեր սխալ ֆիզիքական կեցուածքը, ասում էր.

– Տղաք, մի մոռանաք, որ ուսեր ունիք:

Ճովակիմեանը միեւնոյն ժամանակ կենդանաբանութեան եւ գծագրութեան ու չրաներկի մեր ուսուցիչն էր: Կենդանաբանութեան դասի ժամանակ մի քանի գծով նկարում էր կենդանիներ: Շատ հետաքրքրական եւ ուսանելի էին չրաներկի նրա դասերը, որոնք նա գունաւոր նկարչութեան «քերականութիւն» էր անուանում: Սովորական գծագրական թղթի մակերեսին 2×2 սանթիմեթր քառակուսիներ էր գծել տալիս մատիտով, երբեմն գծում էին նաեւ մէկ կամ երկու անկիւնադիծ: Հարկաւոր էր առանց սահմանները անցնելու եւ գոյնը պղեղնելու չրաներկել քառակուսիները ու եռանկիւնները, միօրինակ կերպով պահպանելով գոյնի երանգը: Կարելի էր որոշ կարգ ու կանոնով թեթեւ եւ ուժեղ երանգներով չրաներկել եւ ի հարկէ, օգտագործել տարբեր գոյներ: Օգտագործւում էին սեւը կարմիրի կողքին, դեղինը մանիշակագոյնի կողքին եւ նաեւ կանաչը կապոյտի կողքին: Այս վերջինն ամենադժուարն էր: Երբեմն շատ առինքնող էֆեներ էին ստացւում, սակայն սովորաբար անյաջողութեան էինք մատնւում: Ճովակիմեանը խիստ չէր նրանց նկատմամբ, ովքեր ճանճրանում էր եւ կրկնել չէր տալիս:

– Տղաք, ձեր գործը ոչ թէ ձեզ համար է, այլ ուրիշների համար: Ձեր գործը պէտք է ուրիշներին հաճոյք պատճառի:

Արմենակ Պաղտատլեանը տերասում զբաղւում էր կարզապահական հարցերով: Պատկերացրէք 250 չարաճճի տղաներ: Սեւ փրակը հազին, սպիտակ, արծաթափայլ մօրուքով վեր ու վար ման էր գալիս:

Տերասից հեռւում երեւում էր Վոսփորի մի մասը, որի համար Եղիա Տէմիրճիպաշեանը ասել է. «Հոն սիրելիս, հո՛ն կ'ուզեմ որ տանին զիս»...: Բաղրիքներին յենուած դիտում էինք հեռուն եւ կրկնում այդ խօսքերը: Պաղտատլեանն անոյշ ժպտում էր:

Արեւմուտքում ճենովացիների կողմից միջնադարում կառուցուած Ղալաթիոյ աշտարակն էր, հարաւից՝ Ղալաթիոյ չէնքերն ու մօտակայ տների կտուրները, պատշգամբները: Երբեմն տների պատշգամբներում երեւում էին հոլանի, դեղին մազերով կանայք որոնք մեզ էին դիտում: Պատահում էր, որ տղաներից մէկին օդային համբոյր էր ուղարկում նրանց: Պաղտատլեանը հանդարտօրէն մօտենում էր այդ տղային եւ մրմնջում այնպէս, որ յամենայն դէպս, քչերը լսէին.

– Ջաւակս, զբօսանքիդ ձեւը փոխէ:

ՊՈՒԼԿԱՐԱԿԱՆ ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՅԵՐՈՒ ՅԱՏԿԱՑՈՒԱԾ ՄԻԱԿ ԳԻՐՔԸ

Պուլկարիոյ մէջ ապրուած հայերէն գիրքերու մասնաշարին հազուագիւտ օրինակներէն մէկը կը հանդիսանայ «Տեսական ու գործնական քերականութիւն պուլկարերէն լեզուի» վերնագիրը կրող հատորը: Ան լոյս տեսած է Փլովտիւի մէջ 1897 թուականին՝ որպէս «Խրինոթվօ» ընկերային տպարանի արտադրանք: Գիրքի հեղինակը՝ Հարիթոն Կենատիեւ, Փրանսերէնի համուտ անձ մը, որ իր ժամանակին պատրաստած է Փրանսերէն – պուլկարերէն ու պուլկարերէն – Փրանսերէն բառարաններ եւ Փրանսերէնի դասագիրքեր պուլկար վարժարաններու համար պատահական կերպով չէ նախաձեռնած պուլկարերէն լեզուի քերականութեան՝ յատուկ Հայերու համար: Այս գրքի պուլկարերէն նախաբանին մէջ ան ցոյց կուտայ այն դժուարութիւնները, որոնք ընկերակցած են անոր հրատարակման կապակցութեամբ, մատնանշելով յատկապէս այն պարագան, որ իր ժամանակ տակաւին նորմաւորուած պուլկարական քերականութիւն գոյութիւն չէ ունեցած: Եւ հակառակ ատոր, եթէ ինք ձեռնամուխ եղած է նման ապերախտ աշխատանքի մը, պատճառը եղած է իր հայ բարեկամներուն պնդումը եւ եղբարք Քրամարեւի օժանդակութիւնը այս ակնարկութիւնը կը վկայէ հեղինակին սերտ կապերը հայկական միջավայրին ու անոր առանձին երեւելի ներկայացուցիչներու հետ: Հեղինակը կը խոստովանի թէ՝ իր երկը հարկ եղած կատարելութիւնը չունի, ինք իսկ դժգոհ է որոշ չափով կատարուած աշխատանքէն, Սակայն այդ խօսքերը ամենեւին չեն նսեմացներ անոր գործը, մանաւանդ եթէ նկատի առնուի, որ այն ժամանակներուն յատուկ առաքելութիւն մը ունեցած է գիրքը, օգտակար հանդիսանալու պուլկարերէն սորվիլ ուզողներուն, հակառակ եւ նուազագոյն չափով: Անկասկած Հայերուն կը վերաբերին այդ վերջին խօսքերը, քանի որ հայերէն բացատրութիւններով ու վարժութիւններով պատրաստուած է քերականութիւնը: Տըպաւորութիւն կ'ընէ, որ թէ՛ քերականութեան կազմողի նախաբանին մէջ, թէ՛ «Երկու Ծօսք» ներածականին մէջ (երկուքն ալ հայերէն), գիրքի Տէր ու Հրատարակիչ Թադեւոս Գ. Հինդլեանին ստորագրութեամբ, բնաւ չեն ընդգծուիր յիշեալ գիրքի հրատարակման հայրենասիրական խթանները: Կ'ենթադրեմ որ ատիկա թելադրուած է որոշ քաղաքական նկատառումներէ եւ այդ իսկ պատճառով չրջանցուած է հայ գաղթականութեան ներկայութիւնը երկրին մէջ: Պարզորոշ է թէ՝ հրատարակուած գիրքը որպէս պուլկարերէն սորվելու ձեռնարկ նախատեսուած է ոչ այնքան տեղացի Հայերու, այլ մանաւանդ այն Հայերուն համար, որ ապաստան գտած են Պուլկարիոյ ազգնջական հողին վրայ, հալածուած Թուրք իշխանութեան կողմէ եւ խոյս տըւած ջարդերէն՝ կազմակերպուած արիւնռուչ Ապտիւլ Համիտ Բ. սուլթանի կողմէ 1894 – 1896 ժամանակընթացքին: Պատմական փաստ է, որ հայաջինջ քաղաքականութիւնը Թուրք բռնակալութեան՝ գործադրուեցաւ ոչ միայն Պոլսոյ մէջ, այլ նաեւ հայկական գաւառներուն մէջ՝ Վան, Մուշ, Էրզրում եւ այլուր եւ անոր զոհերը եղան մօտ 300·000 անմեղ Հայեր:

Հարիթոն Կենատիեւի նախաբանը, որ Ապրիլ 1896 թուականը կը կրէ ու Թադեւոր Գ. Հինդլեանի «Երկու Ծօսք»ը Դեկտեմբեր 1897-ին նշուած, աներկբայօրէն ցոյց կուտան կապը արիւնալի այդ դէպքերուն, որ այսօր մարդկութեան հանդէպ ոճրագործութեամբ կ'որակուին, եւ քերականութեան հրատարակման միջեւ:

Նման եղակի քերականական ձեռնարկ ճիշդ վայրկեանի մը անհրաժեշտ եղած է, երկրի տարբեր քաղաքներու մէջ ցրուած օտար միջավայրի դիրքը, պուլկարերէնի անդիտակ հայ գաղթականներու համար, որպէսզի անոր միջոցով դրացնանաչ դառնան, իւրացնեն պուլկարերէն լեզուն եւ հեշտացնեն իրենց չփումները պուլկար հասարակութեան մէջ, ճամբայ բանան կեանքի տարբեր աստիճաններուն վրայ:

«Տեսական ու գործնական քերականութիւն պուլկարերէն լեզուի» դիրքի պատրաստման ու հրատարակման համար անհրաժեշտ մեծ դեր ունեցած է հայ հանրային, եկեղեցական ու մշակութային երեւելի անձնաւորութիւն մը՝ յանձին Թադեւոր Գ. Հինդլեանի, որ դժբախտաբար այսօր արդէն անծանօթ անուն մըն է նոր սերունդին համար: Անոր պէտք է վերադրել յիշեալ գիրքի հայերէն մասը, հակառակ անոր որ ինք անձամբ նման բան ոչ մէկ տեղ մատնացոյց կ'ընէ: Հաւանաբար, համեստութեան զգացումը զինք ետ կեցուցած է ընդգծելէ այդ փաստը: Հետաքրքրական է, որ քերականութեան հեղինակին ալ ոչինչ կը խօսի այդ ուղղութեամբ: Այս պարագան ենթադրել կուտայ մեզի, որ գիրքը համատեղ գործ մը եղած է երկու մասնանշուած անձնաւորութիւններուն,

Արդէն 95 տարիներ անցած են պուլկարական քերականութեան այս ձեռնարկի հրատարակումէն: Ան մինչ օր ալ պիտի մնայ հայ – պուլկարարական բարեկամութեան վաստակի օրինակներէն մէկը, գիրք մը, որպէս բարերարի մեկնուած ձեռք եւ դրօշակ այդ բարեկամութեան: Այդ գիրքը մինչեւ մեր օրերը կը մնայ միակ ու եղակի պուլկարական քերականութիւնը, յատկացուած Պուլկարիոյ մէջ ապրող Հայերու:

ՅԱԿՈԲ ԿԻԼԻԿԵԱՆ

Փլովտիւ
Դեկտեմբեր 22, 1992

ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ ԳԵՐՄԱՆԻՈՑ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Գերմանիոյ նորահաստատ թեմի առաջնորդութեան դիւանը ներկայիս ուրախութիւն ունի յայտարարելու, թէ իր առաջնորդը Գերշ. Տ. Գարեգին Եպիսկ. Պեքճեանի պաշտօնի կոչման եւ եպիսկոպոսական ձեռնադրութեան առթիւ կազմակերպած է պաշտօնական ընդունելութիւն մը, որ տեղի պիտի ունենայ Կիրակի, 1993 Յունուար 24-ին, Քէօլնի Ամոռանիստ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ։

Սոյն հանդիսութեան պիտի նախագահէ Պոլսոյ Ամենապատիւ Սրբազան Պատրիարք Հայրը Տ. Գարեգին Արք. Գալանճեան, որ ներկայ պիտի ըլլայ իր փոխանորդ Գերշ. Տ. Մեսրոպ Արք. Մուրադեանի ընկերակցութեամբ։ Տակաւին իրենց ներկայութեամբ օրուան փայլը պիտի աւելցնեն Ս. Էջմիածնէն, Երուսաղէմէն, Ամերիկայէն եւ Գանատայէն եկող Առաջնորդ սրբազան հայրեր։ Հրաւիրուած են նաեւ քոյր եկեղեցիներու ներկայացուցիչները միջեկեղեցական շրջապիճին մէջ։

Պաշտօնական այս ընդունելութեան յայտագիրը հետեւեալն է։ --

Յունուար 23։ -- Ժամանում բարձրաստիճան հիւրերու։

Յունուար 24։ -- Առաւօտեան ժամերգութիւն եւ պատարագ ժամը 8-էն սկսեալ։

Սպա միասնական ճաշ բարձրաստիճան հիւրերու եւ ժողովուրդի մասնակցութեամբ։

Յունուար 25։ -- Քէօլն քաղաքէն 50 քիլոմեթր հեռու Ալթընպէրկ կոչուած գիւղաքաղաքին մէջ միջ - եկեղեցական ազօթք, կէսօրուան ճաշ հոգեւորականներով միասին եւ ապա խորհրդակցութիւն միջ - եկեղեցական շրջագիծին մէջ։

Յունուար 26։ -- Քէօլնի մէջ հայ եկեղեցականներու միջեւ խորհրդակցութիւն։

Պատարագի երգեցողութիւնները պիտի կատարուին Քէօլնի Կոմիտաս երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ Պ. Վէյզօ Անթունցի։ Մենեղները պիտի կատարուին Տիկին Լուիզա Պօղոսալեանի կողմէ, օփերայի վաստակաւոր երգչուհի եւ Շթութկարթի երաժշտանոցի վերոֆէսէօր։ Իսկ միասնական ճաշի ընթացքին ելոյթ պիտի ունենան Տիկին Լուիզա Պօղոսալեան երգերով եւ Պր. Արա Մալիքեան ջութակով, որոնց դաշնակով պիտի ընկերակցի Պր. Սայաթ Ջաման, որ այժմ իր երաժշտական ուսումը կը կատարելագործէ Քէօլնի երաժշտանոցին մէջ։

ԴԻՒԱՆ
ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ

Քէօլն
Յունուար 14, 1993

ՆՈՒՐՀԱՆ ՖՐԷՆԿԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Մարդ միշտ քիչ մը աւելի առանձնացած կը զգայ սիրելի բարեկամի մը կորուստով։ Ընդհատուած խօսակցութիւնը, լռած ձայնը, անշարժացած ձեռքը կոպտօրէն կը խղեն ինչ որ երջանկութիւնը կը կազմէր մեր հանդիպումներուն։ Առաջինը զոր ունեցանք, Նուրհան Ֆրէնկեանն ու ես, անմիջական կը մնայ յիշողութեանս մէջ. աւելի քան քսան տարի առաջ էր, Փարիզի իմ առաջին նուագահանդէսներէն մէկուն։ Առաջին կարզը, իր ծափահարութիւնները երկարաձգելով այն հոյքը զոր կը բացայայտէր իր երջանիկ դէմքը, անմիջապէս բարեկամութիւն հաստատեց։ Նախ՝ զարմացայ, ապա՝ հպարտացայ։

Ի՞նչ կրնամ ըսել ճարտարարուեստագէտին, տաղանդաւոր գործի մարդուն, յանդուգն անձին, որ զիտցաւ դէմ դնել հաստատակամութեամբ եւ զոհողութեամբ դժուարութեանց, չըլնաի մը մէջ ուր իր ուժերը, անխախտ, փորձութեան դրուեցան, զորս մեր երէցները արդէն չգիտեանն։ Զինք ճանչցայ գործօն կեանքի հետ իր խզումի պահուն։ Բայց՝ գործունեայ մնաց մինչեւ վերջ, անընդհատ աշխատելով, ծրագրեր գծելով, առանց յոգնիլ դիտնալու։ Քէ տ'Օրսէն իր նախարարութիւնն էր, Պուրսօ՝ իր թաղաւորութիւնը։ Ամէն տեղ տիրապետեց կիրքով։ Իրեն համար, երկու նախապատուութիւններ կային. -- Հայկականութիւնը եւ արուեստները։ Մէկուն՝ իր ժամանակը, ձիրքերը, անունը տրամադրեց, ուշադիր՝ փառքին եւ ճառագայթումին այդ ժողովուրդին, որմէ ծնած էր եւ որու դատը պաշտպանեց անսպառ։ Միւսներուն պատասխանեց յօժարութեամբ, խանդավառութեամբ եւ հիացումով, նախապատուութիւն տալով նկարչութեան, երաժշտութեան եւ քանդակագործութեան, որոնց վրայ առաւելաբար կը դուրդուրար։ Երբեք, հարկ եղածին չափ պիտի չյիշուի այն ջերմեռանդ բաժինը որ իրն էր զեղարուեստական ամէկ մէկ հանդիսութեան։ Օ՛հ, այդ երաժշտական եւ բանաստեղծական պահերը, զրեթէ յանպատրաստից, Փարիզ կամ Պուրսօ, որքա՜ն կը հրճուէր անոնցմով։

Ինչ որ կը կարծենք դիտնալ հանրային դէմքի մը մասին անկատար է եւ յաճախ՝ սխալ։ Բուն էութիւնը կը յայտնաբերուի մտերմութեան եւ առանց դիմակի բարեկամութեան պահերուն, պատեհ՝ խոստովանութեանց։ Պայծառատես մարդկային յարաբերութեանց դիւրաբեկ ճշմարտութեան -- ան ալ ձեւաւորուած վարուելակերպերու դիտողութեամբ -- Նուրհան Ֆրէնկեան ճշմարիտ մարդ մը եղաւ։ Ճակատագիրը ամէն ինչ տուած էր իրեն։ Ալ աւելի դիտցաւ գնահատել անոր արժէքը փորձութեան պահուն։ Այսօրուան ինքնամփոփումը պէտք է հարստանայ վազուան յիշատակով։ Իրականութենէ մը աւելի, տիպար, յարատեւ եւ յաղթական ուժի մը տեւականացումն է։ Այդպէս եղաւ Նուրհան Ֆրէնկեան։

ԷՏՈՒԱՐ ԷՔՍԵՐԺԱՆ

(Թարգմանուած Ֆրանսերէնէն)

ԼԻՈՆ

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ ԽԱՆԴԱՎԱՌՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԾԱՓ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչը կը շարունակէ յարգել աւելի քան կէս տարուան աւանդ մը՝ Մանուկներու Օրը։ Լիոնինը տեղի ունեցաւ Կիրակի, Յունուար 10-ին, Ազգային Տան մեծ սրահին մէջ։ Ցաջող հանդէս մը՝ հարուստ խանդ ու խինդով։

Լեցուն էր սրահը, ծայրէ ի ծայր։ Ոտքի էին մնացած չատեր։ Իրաւ է որ նախագահուհի՝ Տիկին Լուսին Թուլէեան եւ իր ընկերուհիները կը հրամցնէին հետաքրքրաշարժ յայտագիր մը. կար անշուշտ կաղանդ պապային աւանդական այցելութիւնը, բայց կար նաեւ խամաճիկներու ներկայացում մը, երկու երկար բաժիններով, արհեստավարժներու կազմակերպութեան մը կողմէ։ Անկասկած, այդ ներկայացումը պիտի մնայ անմոռանալի, երկար տաեն, մեր սեւաչեայ մանչուկներուն եւ աղջնակներուն՝ որոնք, իրենց ծափերով, ուղեկցեցին համբաւաւոր կինեոլի մենախօսութիւններուն։ Առաջնորդեցին ալ զանոնք երբեմն։ Մեծ էր խանդավառութիւնը երախաներուն մօտ։

***

Նորվան Եպիսկոպոսի Տէրունական աղօթքէն յետոյ, բանալով հանդէսը, Տիկին Թուլէեան կարդաց ամփոփ տեղեկագրութիւն մը իր կազմակերպութեան գործունէութեան մասին, ընդհանրապէս կրթական Ֆրանսայի մէջ, Հայաստանի մէջ՝ նպաստներու բաշխում։ Կազմակերպութիւն մը՝ որ իր 22 մասնաճիւղերով եւ չուրջ 1500 անդամուհիներով, Ֆրանսա, կը նկատուի համայնքին ամէնէն լայնածաւալը եւ բեղունը։

Ակնարկելով հայերէնի դասընթացքներուն, Տիկին Թուլէեան չեշտեց թէ սորվիլը կարեւոր է, բայց նոյնքան կարեւոր է թերեւս՝ աւելի, որ հայ երախաները խաղան միասնաբար, երգեն կողք - կողքի, ապրին քանի մը ժամ միասին։

Վերջացուց իր խօսքը խնդրելով ժողովուրդէն համակրանք եւ օգնութիւն կայսր Նաչին համար, որպէսզի ան ալ կարենայ շարունակել իր գործունէութիւնը ընկերային եւ կրթական դեռնի վրայ եւ մանաւանդ՝ կարենայ օգնել Հայաստանի, Արցախի։

Նոյն բովանդակութեամբ ելոյթ մը ունեցաւ Օր. Ա. Գասպարեան, ան՝ Ֆրանսերէն։

Սկսաւ յետոյ հաւաքոյթին զուարճալի եւ քաղաքերիչ մասը՝ ուր ներկաները առիթ ունեցան գնահատելու Ս. Ցակոբ Եկեղեցւոյ եւ Ազգային Միութեան հովանաւորութեան տակ գտնուող երկու վարժարաններուն մէջ կատարուած աշխատանքը ի նպաստ հայերէնի։ Հայկազեան՝ չաբաթը մէկ - երկու օր, Փափազեան՝ ամէնօրեայ։ Աշակերտներ երգեցին, արտասանեցին, ցոյց տուին բեմին վրայ համարձակ կեցուածք եւ ընդունելի առոգանութիւն։

***

Նշենք անցողակի որ Հայկազեանի ուսուցչուհիներն են Տիկիններ Պահատուրեան, Գայթանճեան, Մխոյեան, Տէօվլէթեան։ Ցիսնակ մը երախաներ կը հետեւին դասընթացքներուն, ինչ որ քիչ է անշուշտ։ Իրաւ է որ ամէնօրեայ դպրոցին աշակերտներուն թիւը աւելի չատ է։ Առանց հայերէնին եւ հայկականութեան մշակումին կը ծառայէ, եռանդով, Օր. Պէչաքճեան հրաւիրուած փարիզէն։

Ներկաները ունկնդրեցին նաեւ եւ ծափահարեցին Օր. Մարի Գասապեանը -- երգ եւ դաշնակ -- որ կը պատրաստուի երաժշտական ասպարէզի. մաղթենք բեղուն։

Վերջապէս եկաւ ա՛լ կաղանդ պապան (Հրանդ Աբրահամեան), նուէրներով լի տոպրակը ուսին, կքած, գաւազանը ձեռքին։

Միայն պզտիկները չէն՝ որ սոցիան նուէրներ. ծնող եւ ոչ -- ծնող ալ խմեցին, կերան կարկանդակներ պատրաստուած եւ հրամցուած խաչուհիներու կողմէ՝ ժպիտը անպակաս իրենց դէմքին։

Նորվան Եպիսկոպոսի կողքին, ներկայ էին վերապատուելի Ժաք Ցակոբեան, Սեպուհ Սարեան, Ազգային Միութեան պատուոյ նախագահ, Վահէ Մուրատեան՝ անդամ քաղաքապետութեան, Ժիւլ Մարտիրոսեան՝ որ ուրիշ պատասխանատուութիւններու կարգին, նուիրեալ է նաեւ Արցախի անտեսական օգնութեան գործին։ Պր. Մարտիրոսեան վարեց օրուան հանդանակութիւնը։

Տիկին Արփի Պառաեան եւ Տիկին Եւփիմէ Գասապեան կը ներկայացնէին, այս հանդէսին, Կ. Պոլսի կեդրոնական եւ Շրջանային վարչութիւնները։

Ցաջող եւ խանդավառ օր մը Լիոն -- Վիլէօրպանի Արաքս մասնաճիւղին համար, իրաւասուհի, կը կարծենք, իր վրիժ անդամուհիներուն՝ որոնք զգացին, անկասկած, թէ իրենց անձնուէր աշխատանքը կը գնահատուի ծնողներու եւ, ընդհանրապէս, ժողովուրդին կողմէ։

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

ՀԱՑԿ. ԾՆՈՒՆԴԸ ՆԻՍԻ ՄԷՋ

ՆԻՍ. -- («Յառաջ»). -- Ս. Ատուածածնի մատուռը, Չորեքշաբթի, Յունուար 6-ին, 150-է աւելի փութացած հաւատացեալներով խնդուած էր։ Բարեպաշտ եւ աւանդապահ՝ մեծով - պզտիկով, հանդերձ ընտանեօք, ինչպէս սովորութիւն է ըսել նման պարագաներու։ Եկած էին նախ անշուշտ ոգեկոչելու համար ոտնը Ծննդեան եւ Ատուածածայայտնութեան Ցիսուսի։ Ապա նաեւ լսելու օրուան խորհուրդին հայող հոգեպարար խօսքերն (իմա՝ քարոզը) Նիսի եւ շրջակայքի այժմու նոր հոգեւոր հովիւին՝ Խաչատուր քահանայ Պօղոսեանի (*)։

Գոհունակութեամբ նկատեցինք, թէ շրջանիս նոր հոգեւոր հովիւը դրաւոր՝ յղկուն եւ կոկիկ հայերէնով (ո՛հ, որքան գնահատելի մեր այս օրերուն) բոլորին մատչելի խօսքերով պատկերացուց օրուան խորհուրդը Ս. Ատուածածնէնի համապատասխան էջերու պարզաբանումով, եզրակացուց՝ առանց բարեպաշտ ժողովրդեան եկեղեցին կը մնայ, կը դառնայ լոկ կառոյց մը։ Բայց ասիկա կը դառնայ բարձր բերդը հաւատքի, նուիրական խորան մը չնորհիւ իր ժողովուրդին։ Մեր եկեղեցին Հայով կը դգենու հայկական նկարագիրը եւ ոդի։

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

(*) Քահանայ ձեռնադրուած ձեռամբ Եւրոպայի Հայոց Կաթողիկոսական Պատւիրակ եւ Առաջնորդ Փարիզի՝ Գիւտ Արք. Նագգաշեան։ Մարսէյլ, 1992, Դեկտեմբեր 19, («Յառաջ»ի թղթակցութիւն)։

ԼԱԹԱՔԻՈՑ ԱԾԻԼՈՂ ՀԱՅԸ

ԵԴՈՒԱՐԴ ՊՕՅԱՃԵԱՆ

-- Ուստրային վրայ էինք չէ՞։ ըսինք Սիսակին հետ։ «Ի՞նչ Եվրատ, ի՞նչ անապատ։ այդ տեղերը, մեր պէտացածով, հայ մորթելու տեղեր են միայն։ մեղի լա՞ւ բան կը յիշեցնես։ սա ղրխմներդը մեր եւրեսէն վար թափէ, մաքրէ։ նոր դաղթականներ ենք։ ձէպկէլ -- Մուսայէն՝ Պասիթ ենք, ծովուն եղերքը, անտառին մէջ։ կը տեսնե՞ս, մեր մօրուքը փայտի պէս է»։ Սիսակ առանձին չարունակեց։ «Պարոն, քանի որ մեղի սեւ թուղ կերցուցիր, բարի հաշիւներ պիտի ընենք քեզի։ Ծովուն եղերքը հինգ հազար Հայեր ենք։ կիները չեն ածիլուիր, պզտիկներն ալ, բայց նորէն հինգ հազար հոգիին մօտ երկու հազար մօրուք կամ մազ կը դտնուի։ կէսը գիւղի Անդրէասին, կէսը՝ քեզի, քանի որ քիչ առաջ սեւ թուղ կերանք։ Հազար հատ կանոնաւոր մազ, կանոնաւոր մօրուք։ ա՛լ սա Եվրատը մոռցիր։ մէկական ոսկիէն՝ հազար ոսկի։ ազուո՛ր է»։

Իրոլորը։

-- Է՛։

-- Պիտի չհաւատաք։ ձեզմէ ով որ պատմէր՝ ես պիտի չհաւատայի։ բայց Սիսակը հոս է։ ճիշդ այդպէս եղաւ։ մարդը դոյնը նետեց։ «Ուրեմն Լաթաքիոյ սահմաններուն մօտ, երկո՛ւ հազար մօրուքներ համախմբուած կը սպասե՞ն, Տէղ մը երկու հազար մօրուքներ օճառի՞ կը ըսպասեն։ Աստուած իմ, օգնէ՛։ Ուրեմն երկու հազար կզակի վրայ միլիոնաւոր մազ ունեցող մօրուքներ ուստրայի՞ կը սպասեն։ -- Ամենակա՛լ, փութա՛։ Այսինքն՝ երկու հազար մօրուքներ մէկմէկ -- մէկմէկ սա խեղճ աթոռին վրա՞յ պիտի թառին, սա թշուառ հայելիին մէ՞ջ պիտի երեւին։ -- Ամենազօ՛ր, խնայէ՛։ Տէ՛ր իմ, երկու հազար մօրո՛ւք, կը դիմացուի՞։ Աստնց կէսին կը դիմացուի՞։ Ամէն մօրուք հինգ անգամ չփիլ՝ -- քանի՛ չփիլ կ'ըլլայ։ Ֆըրչան թաղին մէջ թաթխէ, յետոյ հազար մօրուքի զարկ, երկու հազար անգամ տեղը դիր։ յետոյ որչա՛փ փուտրա, յետոյ որչա՛փ կծու քար, որչա՛փ ջուր, անուշահոտ...

Իրոլորը։

-- Հը՛մ։

Միաձայն։

-- Ալ ընաւ չխօսեցաւ։ Մազ կտրեց, ածիլեց։ Երկու ժամ յատկացուց մազերուս, մկրատ փոխեց։ բայց քանի՛ մկրատ։ սանտր՝ բայց քանի՛ սանտր։ բոլոր մազ առնող մեքենաները չհաւնեցաւ։ փոխեց։ բայց քանի՛ հատ։ Ամէն ինչ կ'ընէ լուռ -- լուռ, կարծես քէնցած -- քէնցած։ Անցաւ ածիլելուն։ Հազիւ մազ մը երկուք կըտրած՝ կը դնէ դանակը յետանին եւ դանդա՛ղ -- դանդաղ, կը սպասէ որ սրէ։ Գիտցայ, որ ձեռքերը Լաթաքիոյ այս խանութին մէջ են, բայց ինքը ուրիշ տեղ է, հեռու տեղ։ Թերեւս Եվրատ, Թերեւս անապատ, Թերեւս աւելի հեռու։ -- այնքա՛ն հեռուներէն հրաման առած կամ չառած ձեռք մը արագ կը չարժի՞, աչ մը արագ կը չարժի՞։ Ըսի դիւղի լեզուով։ «Սիսա՛կ, մեղք ես, դուն գնա՛ աղօթէ»։ Հասկըցաւ միտքս, գնաց։ Եկաւ մէկ ժամ ետք եւ դիւղի լեզուով ըսաւ ու ժպտեցաւ։ «Անանկանայ իսկ վախ չկայ։ ոչ կնիկ ունի, ով զաւակ, ոչ ծնողք։ միայն մէկ կողմը մինչեւ ածիլէ միւսը չբռնանի, որ մինչեւ վերջին զատաստանին օրը Լաթաքիոյ այս խանութին մէջ չմնանք»։ ու պատրաստուեցաւ դուրս ելլելու։ Ո՞ւր, ըսի։ Հիմա կուգամ, պատասխանեց։ Կէսօր էր ճիշդ, եկաւ։ Մազերը կտրուած էին, մօրուքը ածիլուած։ «Տարօրը քեզի», ըսաւ «մէկ կողմդ բոլորովին վերջացեր է։ դատաստանին չենք մնար, միայն իրիկուան օթոպուսին չուշանանք»։ Զուշացանք։ Մօտ երկու ժամ ալ միւս կողմը տեւեց։ Մինչ այդ Սիսակ գնումներ ընելու դացած էր։ Մտածեր է, թէ անօթի եմ։ հանեց երկու խոշոր հաց տուաւ, մէջը պանիր։ կերանք։ Հրամցուցինք սաիթրիչին։ ըսաւ։

-- Դեռ գործս նոր վերջացուցի։ նորէ՞ն աչխատինք։ Քանի՛ անգամ պիտի ծամեմ...

Ելանք դացինք։ Մինչեւ կարաժ Սիսակ կը պնդէր։ «Այս մարդը մեր ծովեզերք տեսած թախպուրաճիին հետ ազգականական մը ունի։ անիկա ասոր մեռած եւ ուրուական եղած ազգականներէն մէկն է թերեւս, քանի որ տարօրինա՛կ մարդ մըն է»։ -- «Ո՛չ, ըսաւ իրեն հնակարկատ Խոսրով, ասիկա Թէմպէլ Փանոսին միակ թոռն է։ լաւ հայ է, բայց կարծես ձեռք չունի, ձե՛ռք»։

(Շար. 4 եւ վերջ)

(Շար. Ա. Էջէճ)

մասը կը կազմէ, ապ, լուցկի, հաց, թէյ ու շաքար կը սպառէ. բայց նաեւ կը գնէ կօշիկ ու պգեստ (10 – 30 անգամ աւելի սուղ), օճառ կը գործածէ (10 անգամ աւելի սուղ) ռահիկանական վէպ կը կարդայ ու վարձք կը վճարէ (10 անգամ աւելի սուղ): Արդիւնքը այն է որ այս դասակարգին համար դրամահոսքի համեմատութիւնը աւելի քիչ է, քան ապքաներու դասակարգին: Սակայն մինչեւ դասակարգը աւելի կը տառապի ստեղծուած կացութենէն. ան պակսեցուցած է օճառի, դիրքի, կօշիկի սպառումը: Բայց եթէ անօթեւանները կը չքչին ամբողջ երկրին մէջ առանց վճարելու, մինչեւ դասակարգը կը տառապի չոզեկառքի դիներու յաւելումէն:

Այս բոլորէն տարբեր է կառավարական եւ խորհրդարանական Նամենկլատուրայի պարագան. անոնք իրենց սահմանած են յատուկ կարգեր, մէկ մասն ալ կը հատուքէ իր ձեռնարկութեան չահերը: Կան ուրիշ առաւելութիւններ եւս. օրինակ, արտասահմանեան ճամբորդութիւնները տարապայմանօրէն սղած են ռուբլիով վճարուելու պարագային. իսկ տոլարով գրեթէ անփոփոխ են: Իսկ դեկավար դասակարգը ինչպէս երէկ, այսօր եւս տոլարով կը վճարէ: Փոխուածը միայն տոլարի ազդիւրն է. առաջ ան կը հայթայթուէր կեդրոնական կոմիտէին կողմէ, ներկայիս կուգայ ընկերային դիրքերու ընձեռած առաւելութիւններէն: Ինքնաշարժերն ու տաչանները համեմատաբար նուազ սղած են, քան լուցկին եւ կօշիկները:

Դրամահոսքի այս խառնակ ու դժուար հասկնալի իրականութիւնը դուռ բացած է ընկերային մտազարութեան մը որ իր արտայայտութիւնը կը գտնէ սուտերու եւ ցնորքներու մէջ: Սուտ է այն որ Նոմենկլատուրան ընկերութիւնը դասակարգերու կը բաժնէ այնպիսի չափանիշերով որոնք տնտեսութեան հետ կապ չունին. կը հիմնուին ձեռնարկութեան ոգիին վրայ: Իսկ ցնորք է այն որ նոյն Նոմենկլատուրան ինքն իսկ համոզուած է թէ դրամահոսքը անխուսափելի հոլովոյթ մըն է որուն կարելի չէ արգելք հանդիսանալ:

ՔԱՂՀԱՆ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլ քաղաքի Սօսէ Մայրիկ Վարչութիւնը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ իր մահացած ընկերուհիներու յիշատակին կիրակի, Յունուար 24-ին, Մարսէյլի Սբբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ:

15e ANNIVERSAIRE
DE LA CHORALE

SAHAK-MESROP

en hommage à Wardan SARXIAN
Vendredi 22 Janvier à 20h45
ABBAYE SAINT-VICTOR

sous la direction de
KHATCHIG YILMAZIAN

EMMA PAPIKIAN
Soliste de l'Opéra d'Erevan

Au piano
JULIETTE YILMAZIAN

Solistes de la Chorale
Eva Artinian
Vartouhi Minassian
Antranik Minassian

Réservations : Cathédrale Arménienne
91. 77. 84. 70

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

Վ.Ա.Ա.Ն.Ս. – Սահակ Խաչատուրեան 100 Ֆրանք:

***

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Լ. Էքէր 100 Ֆր.:

***

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Գր. Պօյաճեան 100 Ֆր.:

LE CENTRE CULTUREL SAINT MESROB

accueille

l'écrivain conteur et traducteur

Albert ANDONIAN

qui présentera ses œuvres
(Prose et poème)

durant une soirée littéraire

le jeudi 21 janvier à 20 h 30

10 bis, rue Thouin, Paris Ve
Mos Cardinal Lemoine ou Monge

— Entrée libre —

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Նաւարպետ Միսաէեանի յիշատակին Հրանդ Գրիգորեան 1000 Ֆր. կը նուիրէ «Ցառաջ»ին:

***

Անանա Գալփայեանի, Արաքսի եւ Երուանդ Յարութիւնեանի յիշատակին Եսա Մկրտիչեան 1000 Ֆր. կը նուիրէ Կապոյտ Խաչին (ի նպաստ Ղարաբաղի կռիւին):

HAMASKAïNE-PARIS

Conférence

L'ECONOMIE ARMENIENNE :
Données actuelles et perspectives

par
JIRAïR ACHJIAN
Economiste
Maître de conférence
à l'Université d'Angers

suivie d'un dîner

le Vendredi 29 Janvier à 20 h 30

à la M.C.A.
Salle Zarouhi et Dikran Demirian
17, rue Bleue, Paris 9e

ARMEN
HADJIAN
PEINTURES

Exposition du 13 Janvier
au 6 Février

Ouverture du mardi au samedi
de 14h à 18h30

GALERIE LES CENT
8, rue de Jouy, 75004 PARIS
Tél. : 42. 77. 30. 00

FORUM
DES ASSOCIATIONS
ARMENIENNES

COMMUNIQUÉ

Le Forum des associations arméniennes organise une rencontre avec VAHAN PAPAZIAN, *Chargé d'affaires de la République d'Arménie en France*
le Jeudi 21 Janvier à 20 heures 30
au YAN'S, 5, avenue Reille, Paris 14e
Thème:
LE POINT DE LA SITUATION EN ARMENIE
Pour des raisons de place, la participation est limitée à deux représentants par association.

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

A l'occasion du «MANOUGNEROU OR»
le Père Noël du Conseil d'Administration de la Croix Bleue des Arméniens de France attend tous les enfants
le Dimanche 24 Janvier à 15 heures
à la MCA — 17, rue Bleue, 75009 Paris - salle Dikran et Zarouhie DEMIRIAN
Spectacle animé par *Antoinette et son «Cirque Plein d'Air»*
suivi d'une *Boom* pour les enfants.
Entrée libre • Venez nombreux

ARMENIE
Promotion spéciale
depuis le 16 Décembre
PARIS-EREVAN-PARIS
(VOL HEBDOMADAIRE DIRECT)
365 FRS

Franchise de bagage autorisé : 2 valises par personne

Renseignement et inscriptions :

SABERATOURS - SEVAN VOYAGES

31, rue d'Argenteuil	48, cours de la Liberté	37, rue Hanrabedoutian
75001 PARIS	69003 LYON	EREVAN 10
Tél. : 42 61 51 13	Tél. : 78 60 13 66	Tél. : 52 85 48
Fax : 42 61 94 53	Fax : 78 60 92 26	Fax : 52 54 48

Gagnez
UN TOUR DU MONDE POUR 2 PERSONNES
(valeur 40.000 F)
à la GRANDE TOMBOLA 93 de l'UGAB - Paris
AU PROFIT DE SON ECOLE ET DES ENFANTS D'ARMENIE
et également
Un téléviseur 16/9 (70 cm) (valeur 14.000 F)
3 magnétoscopes (valeur 9.000 F)
50 appareils photos (valeur 20.000 F)
et mille lots surprises (valeur 100.000 F)
Tirage le samedi 6 mars
au Centre Culturel A.. Manoogian
118, rue de Courcelles — Paris 17e
Prix: 100 F
Renseignements: 45. 20. 03. 18

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Մարսէյլի չորս մասնաճիւղերը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրեն իրենց բոլոր ընկերուհիները Շաբաթ, Յունուար 23, ժամը 14·30-ին, Մարսէյլի Մշակոյթի Տան մէջ

12-14, rue Saint-Bazile

կարեւոր օրակարգ.

Կը խնդրուի բոլոր ընկերուհիներէն ներկայ գտնուիլ:

ՅԱՒԻՒԼԿՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Անիէռ – Պուա-Կոլոմպ եւ Ափժանթէօյի «Ակնունի» մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տիկին Ալիս Կոթորեանի իր սիրեցեալ Թոռան Անդրանիկ Կոթորեանի մահուան առթիւ:

Այս առթիւ Տիրուհի Քէօլէեան 200 Ֆր. կը նուիրէ Հայաստանի օգնութեան համար, փոխան ծաղկեպսակի:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պուէնոս Այրէսի Ս. Յակոբ Եկեղեցին իր անուանակոչութեան տօնին առթիւ, Դեկտեմբեր 13-ին տեղի ունեցած հայկերոյթին ընթացքին շնորհակալութեամբ ստացած է նուէրներ որոնց դումարը կը բարձրանայ 12·000 Ֆր.-ի:

***

Կապոյտ Խաչի Պուէնոս Այրէսի «Լէօնա Սասունի» մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները· Գալաճիքեան ընտանիք 50 Ֆր., Ձինկոզեան ընտանիք, Գամպէրեան ընտանիք, Գոճայեան ընտանիք, Ռոպէր Սուքիասեան ընտանիք, Սէմէրճեան ընտանիք 100-ական Ֆր., Մինասեան ընտանիք 200 Ֆր., Այրի Տիկին Թագուհի Պիկոն իր ամուսնոյն մահուան առթիւ 100 Ֆր., Այրի Տիկին Էլիզ Պէնլեաճի մահուան առթիւ՝ զաւակները Տէր եւ Տիկին Պէնլեան 100 Ֆր., Պ. Անանեաքեան, Պ. Ժամկոչեան 50-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ֆըրնըճեան իրենց կնքահօր՝ Յուսիկեանի մահուան 4-րդ տարելիցին առթիւ 100 Ֆր.:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 21
JEUDI
21 JANVIER
1993

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԱՅՐԱՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 900 Ֆ· — Վեցամսեայ : 460 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·200 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ· (շաբաթաթերթի առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ·

68ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17·978 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 68e ANNEE — N° 17.978

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԱՄԵՐԻԿԱՆ ՔԼԻՆԹՐՆԵԱՆ ՏԱՐԲԵՐԱԿՈՎ

«Փոփոխութիւն» եզրը մղիչ ուժը եղաւ որ յաղթանակի հասցուց Թեկնածու Քլինթընը։ Վճռացած անտեսութեան մը ու ապագայի անստուգութիւնը, ընտրողները մղեցին բաժնելու երիտասարդ թեկնածուին լաւատեսութիւնը, որ կ'ամփոփուի յուլիսեան հետեւեալ արտայայտութեամբ. «Հիմա որ աշխարհը փոխեցինք, ժամանակն է Ամերիկան փոխելու»։ Ընելը դիւրին, բայց կերարկումը դժուար է փոփոխութեան։ Ու դժուարին այս յանձնառութեան մէջ, ապահովաբար, ամերիկացի ժողովուրդին առաջնորդ պիտի ըլլան բազմազանութիւնն ու պատասխանատուութիւնը։ Առաջինին ցայտուն օրինակներէն կը համարուին պէյզպոլի սեւամորթ մարզիչ՝ Կաոթոն որ չահեցաւ ախոյեան խումբերու ախոյենութիւնը, եւ կին մը՝ Նան Քէհան որ «Տիւք» համալսարանի նախագահ դարձաւ։ Ասոնցմէ զատ, ուսումնասիրութիւն մը կ'ըսէ թէ 2005-ին նոր դործի սկսողներու մեծամասնութիւնը սպիտակ կազմուն կիներով, փոքրամասնութեան մը ու զաղթականներու զանգուածներուն պատկանող անձերով։

Պատասխանատուութիւնը սպիտակ կայանայ անձերն ու հաստատութիւնները իրենց ծառայութեան, ծախածին ու խոստումներուն պատասխանատու նկատելուն մէջ։

Շատ մը տեսակէտներէ այս երկու եզրերը կը չփոթուին իրարու հետ ու յաճախ բազմազանութիւնը աւելի մեծ պատասխանատուութեան ծնունդ կուտայ։ Բանակը ամէնէն պերճախօս օրինակն է ատոր. միասեռականները արդարադատութեան դիմեցին օրքին մէջ մնալու իրաւունքը ձեռք ձգելու համար. իսկ կիները աւելի յարգանք կը պահանջեն։

Ինչ կը վերաբերի Քոնկրէսին, 54 կիներով, 40 սեւամորթով, 19 սպանական ծագումով 6 Ամերիկացիներու օրէնսդիր մարմինը դէմք կը փոխէ։ Ծերակոյտը պէտք է հանդիսաի անջատ սրահ մը չինել տայ իգական սեռի իր 6 անդամներուն համար, նաեւ պէտք է անոնց յանձնէ կարեւոր յանձնախումբերու մէջ պատասխանատու պաշտօններ։

Քլինթընի չրջանին կառավարութիւնը առեւտրական մարմիններու մօտ մինչեւ աւելի չեչտուած դեր մը պիտի կատարէ. օրինակ, յաջորդ Քոնկրէսը պիտի տեսնէ չուտափոյթ վաւերացումը օրէնքի մը որով մեծ ընկերութիւններէն պիտի պահանջուի որ անվճար արձակուրդ տան աշխատաւորներուն որոնք նորածին կամ հիւանդ երախայ մը ունին, կամ տարեց հարազատներու խնամքը ստանձնած են։ Քլինթընի նախաձեռնութեամբ, գործատէրեր պիտի կրնան պարտաւորուիլ իրենց պաշտօնէութեան կազմաւորումին աւելի զուարճալի ձեւեր յատկացնելու։ Օտար ընկերութիւններու եկամուտի տուրքը կարելի պիտի ըլլայ աւելցնել եւ ամէնէն հարուստ թոշակառուները անկարելի չէ որ յաւելեալ տուրքեր վճարեն։

Միւս մարզերը պիտի քալեն մինչեւ հիմա ընդունուած օրէնքներով. յառաջիկայ տարիներուն կազի ընկերութիւնները պէտք է աւելի մաքուր ապրանք ծախեն, հիւլէակայանները թոյնաւոր արտահոսումը պակսեցնեն ու առհասարակ չրջապատը ապականող բոլոր ձեռնարկութիւնները աւելի տուգանքի կերպով զործադրեն օրէնքները։ Նիստ միջոցառումներու պէտք է հպատակի նաեւ աննդեղէնի մարզը. զեղչուած ուժանիւթով ուտես-տեղէնները պէտք է համապատասխանեն նշուած համեմատութիւններուն։ Շարժունը բաւական ընդարձակ ծաւալով կը ներկայանայ նաեւ անոր որ զատական ատեաններուն վճռատարներէն ու հաշուապահներէն պահանջած են ընդհանուրին չահը նկատի ունենալ եւ ոչ միայն իրենց յաճախորդինը։

Այսուհանդերձ, դիւրին չէ ըսել թէ բոլոր փոփոխութիւնները դրական են։ Բազմազանութեան մղումը կրնայ ծայրայեղութեան յանգեցնել «քաղաքականօրէն ճիշդ»ի ըմբռնումը ու սպառնալ արտայայտութեան ազատութեան։ Նոյնիսկ պատասխանատուութեան վերաբերող կանոններու չափազանց մեծ թիւ մը կրնայ սուղի ապրանք ըլլալ ու անդամալուծել հրապարակը։ Քլինթընի առաջին տարուան դժուարագոյն գործը կենճռոտ դիմումներն ու չարունակականութեան փոփոխութիւնը ըստ պատչաճի վարել պիտի ըլլայ։

ՔԱՂՀԱՆ

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԴԱԳՈՂՈՒԹԻՒՆ ՈՒ ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԻՒՆ

Թուրք մամուլը բաւական հակասական հակազդեցութիւններ ունի Իրաքի դէմ կատարուած այս երկրորդ պատժիչ դործողութիւններուն։ Յատկապէս ազգայնական նկատուած թերթերը յաճախ անհիրաւութիւն մը կը չեչտեն պատահածին մէջ, Հիւսէյնը պատժելու փութկոտութեան հակադրելով Պոսնիոյ մահմեդականներուն տառապանքին վայելած անտարբերութիւնը։ Թուրքիա բաւական անհանդիստ է զինեալ դործողութեան պատճառով, որովհետեւ Պաղտատի վերջին յարձակումին մասնակցած են նաեւ Թուրքիոյ ամերիկեան զինուորական խարիսխ՝ Ինճիրլիքէն մեկնած սաւառնակներ։ Այս պարագան չատերու կարծիքով երկիրը կը զետեղէ որոշ յանձնառութեան մը տակ, յատկապէս եթէ հարցը աւելի կնճռոտի։ Թէեւ վարչապետ Տէմիրէլ կը ջանայ ապահովութիւն ներչնչել թէ եղածը ինքնապաշտպանութեան բնոյթ կը կրէ։ Միւս կողմէ թուրք իշխանութիւնները բաւական յստակօրէն նախագահ Պուշի հակակշռած ըլլալ կը թուին թէ համամիտ չեն բաժնելու Իրաքի դէմ ծաւալուն զինուորական գործողութեան մը պատասխանատուութիւնը։

Յունուար 20-ի թերթերը քննադատական յօդուածներ ունին նաեւ նախագահ Էօզալի այն յայտարարութեան մասին, թէ եթէ ինք եղած ըլլար վարչապետը, պիտի խառնակէր պալքանեան հարցը, հրահրէր բախումները։ «Թէրճիման»ի մէկ լրագրողը, օրինակ, դիտել կու տայ թէ ամէն անգամ որ Թուրքիա միջամուխ եղած է պալքանեան հարցերու, միշտ վնասով դուրս եկած է։

Այսուհանդերձ, միջազգային զինեալ միջամտութեան մը յապաղումը կը չարունակէ զայրոյթ պատճառել թրքական չրջանակներու։ Այս վարանումին մէջ չատեր սկսած են տեսնել կրօնական ազդակին դերը։ Ատիկա չեչտող պարագայ մը եղած է Անդլիոյ նախկին Արտաքին նախարարին մէկ խօսքը. Օուէն որ որպէս միջնորդ բանակցութիւններ կը վարէ հակառակորդ կողմերուն միջեւ, Եւրոպական Խորհուրդին մէջ ելոյթի մը ընթացքին ըսած է թէ ոչ ոք տրամադրութիւն ունի Եւրոպայի սրտին վրայ մահմետական երկրի մը կազմութիւնը արտօնելու։ Այս կեցուածքին զուգահեռ կը նկատուի նաեւ անցեալ չաբաթ դուռմարուած նոյն Խորհուրդին նիստին Հայաստանի եւ Ադրբեջանի հանդէպ արտայայտուած խորհրդանշական կեցուածքը։ Երբ օրակարգի նիւթ եղած է երկու երկիրներուն անդամակցութեան դիմումը, անդրկասպեան խորհրդարանական մը առաջարկած է որ նախ նկատի առնուի Հայաստանի դիմումը ու մարմին մը ղրկուի հոն, իսկ ադրբեջանական պարագան յետագային քննութեան նիւթ ըլլայ։ Թուրք յօդուածագիրը այս պարագան մատնանչելով կ'աւելցնէ թէ Խորհուրդը այս ընթացքով կը հակասէ ինքն իրեն, քանի որ որոշուած էր երկու դիմումներն ալ առկախել ու զանոնք օրակարգի նիւթ դարձնել միայն այն պարագային երբ հայ - ադրբեջանական կնճիռը հարթուէր։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂԱՎ

ՊՈՍՆԻՈՑ Սերպերը չկրցան մէկ օրուան մէջ — երեքշաբթի, Յունուար 19 — որոշում տալ ինչ կը վերաբերի Ժընեւի խաղաղութեան ծրագրին։ Ծանօթ է որ իրենց պարագլուխը Գարատզիչ իր հաւատնութիւնը տուած էր, տեղի տալով ճընշումներու, պայմանաւ որ Պոսնիոյ սերպ Խորհրդարանը վաւերացնէ։ Վիճաբանութիւնները չէին վերջացած երեքշաբթի օր, մինչ կոխնակը կը չարունակուէին։ Սերպերու վարանումները հետեւանք են այն տրամաբանութեան որ թէ դէշ պատկեր մը չեն ուզեր ցուցաբերել, եւ թէ չեն ուզեր հրաժարիլ իրենց պահանջներէն։ Իրենցմէ ոմանց համար Ժընեւի ծրագիրը նուէր է՝ «մահմետականներուն եւ Խրուաթներուն», իրենց հողամասը զեղչելով 50%, երեք պատառներով, մխրճուած «մահմետական» հողի ծոցը։

ՍԱՍՏԱՄ ՀԻՒՍԷՅՆ յանկարծ լեզու փոխեց եւ չատ հաչտարար ոճով է որ Իրաք միակողմանի հրաժարար առաջարկեց, բայց Ամերիկացիք եւ Բրիտանացիք չատ տրամադրութիւն չցայտնեցին ընդունելու, դլխաւորաբար որովհետեւ վստահութիւն չունին, Հոսքէն անդին՝ դործնական արարքներու կը սպասեն։ Իրաք յստակորէն թէ կը դաղրեցնէ իր կրակոցները՝ «բարի կամեցողութիւն ցոյց տալու համար Քլինթընի նկատմամբ եւ ամերիկացի ժողովուրդին»։ Վստիկան, ընդառաջելով իրաքեան դիմումին, յօժարեցաւ միջամտել ՄԱԿ-ի մօտ որպէսզի ամէն ջանք թափուի նպաստելու համար երկխօսութեան չահակից կողմերու միջեւ։ Ռուսաստան, Յորդանան եւ Սպանիա դլխաւորաբար բուռն կերպով քննադատեցին ամերիկեան քաղաքականութիւնը։

ՄԻԹԵՐԱՆ, օգտուելով Աչխատանքի քննութեան հարիւրամեակէն, կրկին չեչտը դրաւ ձեռք ձգուած ընկերային առաւելութիւններուն վրայ որոնք խնդրոյ առարկայ չեն կրնար ըլլալ, մանաւանդ հանգստեան կոչուելու տարիքը (60) զոր բուռն կերպով եւ սրամտութիւններով ալ համեմուած, պաչպանեց։

ՍԼՈՎԱԿԻԱ ԵՒ ՉԵԽԻԱ իրրեւ անջատ Հանրապետութիւններ մուտք զործեցին ՄԱԿ-ի մէջ, 180-ի բարձրացնելով անդամ Պետութեանց թիւը։

ԱԹԷՆՔԻ օդին ապականութիւնը պատճառ եղած է որ 48 ժամուան ընթացքին աւելի քան 700 հոգի հիւանդանոց փոխադրուին, Հակառակ կառքերու երթեւեկին արդիլման քաղաքին կեդրոնը եւ թաքսիներու ալ կէսին, բնածխային կազի չափը ահազանգի սահմանները անցած է տաքին եւ հովի չդոյութեան հետեւանքով։

ԹԵՀՐԱՆ — ՄԱՇԱՏ երկաթուղիի դիծին վրայ, երկու կառախումբերու բախումին հետեւանքով 28 մեռեալ կար, առաջին հաչուեկչիռի մը համաձայն։ Արկածը տեղի ունեցած է երկուչաբթի, Յունուար 18-ին։

ԻՍՐԱՑԼԻ Խորհրդարանը (Քնեսէթ), Յունուար 19-ին, պատմական քայլ մը առաւ ջնջելով 1986-ի «հակահաբեկչական» օրէնքը որ կ'արգիլէր Իսրայէլացիներու որեւէ չփում ունենալ ՊԱԿ-ի (Պաղեստինի Ազատագրութեան Կազմակերպութիւն) հետ։ Այս նոր օրէնքը քուէարկուեցաւ 20-ի դէմ 39 ձայնով։ Հարկ է ճչդել սակայն որ այս արտօնութիւնը կը սահմանափակուի անձերու եւ չի նչանակեր թէ Պետութիւնը կրնայ չարաբերութեան մէջ մտնել պաղեստինեան կազմակերպութեան հետ։

ԻՊՐԱՀԻՄ ՍՈՒՍ, ՊԱԿ-ի Ֆրանսայի պատուիրակը ստիպուեր է խոյս տալ Փարիզէն, որովհետեւ Համաս խումբի մէկ Էմմանուէլին սպառնալիքին տակ էր։ ՊԱԿ-ի բանբերը մեկներ է Ուրբաթ օր, «անծանօթ ուղղութեամբ»։ Երջան մը Քուրպըվուա (Պէլճոն) ապրելէ ետք, Իպրահիմ Սուս ապարանք մը դնած էր Սէն — Գլու, ուր չկրցաւ հաստատուիլ բնակիչներուն բողոքին հետեւանքով եւ այժմ Քուլմպ կ'ապրէր։ Հոս ալ, դրացիները «Պաչտպանութեան Կոմիտէ մը» կազմած էին եւ դիմում կատարած որ հեռացուի։ Սուսի դէմ այս սպառնալիքը եղած է որովհետեւ Համասի եւ Եասէր Արաֆաթի միջեւ «հրադադարը» խզուած է, Համաս (իսլամական ծայրայեղ պաղեստինեան հոսանք) դէմ ըլլալով ՊԱԿ-ի պարագլուխի քաղաքականութեան։ Համասի ահաբեկիչները որոնք ամերիկեան անցագրեր կը կրեն պաչտօն ունին եղեր ըստ պնդելու Իպրահիմ Սուսը։

«ՂԱՐԱԲԱՂ ԵՒ ԱԲԽԱԶԻԱ նոր կռիւներ տեղի կ'ունենան» խորագրով, «Լը Մոնտ» կ'արձագանգէր (Յունուար 20) մամուլի գործակալութեանց հեռագրալուրերուն ինչ կը վերաբերի կռիւներու սաստկացման Մարտակերտի չրջանը, ուր ըստ ադրբեջանական աղբիւրներու երեք հայկական թռան վար առնուած է (Հայերը երկու օդանաւ վար առած էին)։ Վրաստանի բախումներուն մասին ալ, թերթը կը գրէ թէ չաբաթավերջին Վրացիներու եւ Աբխազներու բախումներէն 20 մեռեալ կայ եւ մէկ վրացական թռան ալ վար առնուած է։

ՔԼԻՆԹՐՆԻ պաչտօնի գլուխ անցնելուն առթիւ, տեսակ տեսակ յուչանուէրներ հրապարակ ելած են եւ անոնց բերած հասոյթն ալ պիտի ծառայէ ապահովելու խրախճանքներու ծախքերը։ Ամէնէն աւելի յաջողութիւն գտած է չապիկ մը — թի-շըրթ — որու վրայի դծագրութիւնը ցոյց կուտայ նախագահը, ակնոցով, որ կը փչէ իր սաքսաֆոնը եւ ուր գրուած է «The cure for the blues: President Clinton» այսինքն՝ զարման մելամաղձոտութեան դէմ։ 15 տոլար է եւ ձեռքէ ձեռք կը քաչուի։ «Բացումի Կոմիտէն» որ հաստատած էր Քլինթընի կողմէ որոչած էր 28 միլիոն տոլար ծախսել չորս օրերու ոտնակատարութեանց համար եւ հարկ էր նիւթական աղբիւրներ գտնել։ Այս յուչանուէրներու համար բացուած խանութներէն զատ, կարելի է ապսպրանքներ ընել նամակով ալ, քաթալոկներու վրայ ընտրելով։ Փինի ձեւով սաքսաֆոնները 35 տոլար կ'արժեն, երբ արձաթ են, բանալի կրողի ձեւին տակ՝ 38 տոլար կամ չապիկի թեւի կոճակ՝ 38 տոլար։ Էլվիս Փրէսլին ալ չատ «կը ծառայէ» յուչանուէրներու քանի նոր նախագահին կուգէ։ Նորընտիր նախագահին կառքը — քառիւղաք մը — միայն վերջին օրը պատրաստ էր։ Ապրսպրուած էր Սիէրըք Սըրվիսի կողմէ։ 7 մեթր երկարութիւն ունի եւ բազմաթիւ կազմածներ պնդակներու դէմ։ Մէկ լիթր վառելանիւթ կը գործածէ ութ քիլոմեթրի համար։ Գինը զարդանի կը պահուի թէեւ, բայց, մասնագէտները 250 հազար տոլարի մասին կը խօսին։

ՆԱՄԱԿ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԸՆԿԵՐՈՋՍ

Կը յիշես, չէ՞, մեկնումիս նախորդող գիշերն էր, երբ ըսիր. «Գիշերուայ ութ անց կէսն է, հիմա դնալու ես, չուտով լոյսը կ'անջատեն: Բայց մի՛ մոռնար, կազմակերպիր ջրի, լոյսի եւ կապի անջատում քո թաղամասում, որ ըմբռնես ի՞նչ է մեր կեանքը»:

Կ'ըմբռնեմ, Սուրէն, կ'ըմբռնեմ: Երբեք զբօսաշրջիկի կամ nouveau riche-ի աչքով չեմ դիտած Հայաստանը, յետոյ՝ մենք ալ երկու-երեք տարի առաջ ամիսներով հովհարային անջատումներու մէջ կ'ապրէինք՝ մոմի լոյսի տակ, ասկէ-անկէ ջուր հաւաքելով, որովհետեւ ելեկտրակայանները փլուզումի վտանգի առջեւ էին: Անցաւ, սակայն յիշատակը մնաց:

Դեկտեմբերի 1-ի նամակդ ալ կը սկսի: «Մոմի լոյսի տակ եմ գրում...»:

Առ ի պատասխան, այս տողերն ալ մոմի լոյսի տակ կը սկսին: Շէնքի անկիւնի խուցի փոխակերպիչը (transformateur) պայթեցաւ առաւօտուն, ամբողջ օրը անլոյս ու անջուր ենք, կ'ըսեն թէ վաղը լոյս կ'ունենանք:

Ի հարկէ, Սուրէն, Արժանթինը ո՛ւր, Հայաստանը ո՛ւր:

***

Ինծի կը թուի, որ Հայաստանի այժմու վիճակը հասկնալու համար անհրաժեշտ է երրորդ Աշխարհի բնակիչ ըլլալ:

Հոկտեմբեր 1-20-ին, նաթի լիթրը 100 ռուբլի (կ'արժէր). հիմա կը կարղամ 500 է (1,10 տոլար): Կրնա՞ս պատկերացնել: Դուն՝ ո՛չ: Մենք՝ անպայման: Սղաճ կոչուածը կարծես միայն արժանթինահայ մը կրնայ ըմբռնել լիովին (այս երկրին մէջ, բոլորս ալ տնտեսագէտ ենք, վկայեալ կամ ոչ), 1989 Մարտին, երբ առաջին անգամ հանդիպեցանք զարմանալի էր տեսնել, որ Երեւանի մէջ գիները ամիս մը անփոփոխ կը մնային: Մեր մօտ գժոխքը արդէն իր ժանիքները ցոյց կուտար, եւ վերադարձէս անմիջապէս ետք՝ գեր-սղաճ (hyper-inflation).. գիները ամէն օր, ամէն ժամ կ'աւելնային, տոլարի սակը կը փոխուէր վայրկեան առ վայրկեան, հանրախանութները դատարկ էին, հարիւր տարի ամսականդ մէկ հարուածով քառասունի կ'իջնէր, կը սկսէր կողոպուտը, անկարգութիւնը, յուսահատ մարդոց կամ, աւելի յաճախ, հրոսախումբերու չրջապատութիւնը արուարձանները, երբեմն թափանցելով քաղաքը:

Չախողութեան, անձկութեան, անորոշութեան զգացում: Երկրէն փախչելու, անապահով կեանքի հեռանկարը վանելու չեչտ տրամադրութիւն:

***

«Ինչո՞ւ կը կարծես, որ մեր մանկութեան պատկերացումով՝ Հայաստանը քարքարոտ երկիր մըն էր, ուր հովիւն ու ոչխարը կը տիրեն: Իմ աչակերտներս դեռ զարմանքով կ'ըսեն՝ Հայաստանի մէջ օթօ՛ ունին»:

Չեմ գիտեր, Նայիրի: Թերեւս որովհետեւ մեր ամբողջ կեանքը անցուցած ենք աներեւոյթին մէջ թափառելով: Այդքան ժամանակ ալ չէ անցած: Թերեւս կ'ուզէինք կարծել որ այդպէս էր, որովհետեւ մեր մեծերը կը փոխանցէին իրենց մեծ հօր լքած գիւղը: Եւ պատկերը սառած էր ժամանակի ու մէկոցի մէջ:

Հոգ մի ըներ, դեռ այսօր մարդիկ, որոնք յանկարծ իրենց սովորութենական հայկականութենէն սթափեցան կամ հարկադրուեցան մեկնումի վրայ են, չեն կրնար թօթափել հաւաքական ենթագիտակիցին մէջ ամբօրէն նըստած այն գաղափարը, թէ Հայաստանը անտեսական, առողջապահական, եւայլ, եւայլ մարզերու մէջ ... Քարէ դար կ'ապրի:

(Մաղթերզին մէջ «Մեր հայրենիք թըշուառ, անոէր» կ'ըսէ: Գիրը մէկ բան է, իրականութիւնը՝ ուրիշ, մանաւանդ երբ յետին մտքեր ակնարեւ կը դառնան):

Այդպէ՞ս է:

Է եւ չէ:

Որովհետեւ յարակարծութիւնները այնքան չատ եղած են, այնքան չատ են, որ այսօր իսկ չես կրնար կեանքդ անցընել հակասութիւններ որոնելու, գտնելու եւ իրրեւ թէ լուծելու պարզունակ մեթոտով:

Եւրոպական նորագոյն գիտարուեստը գործարանին մէջ, գնդիկներով համրիչը՝ գործարանին մէջ:

«Աառնէ բան կ'ըլա՞յ, խեղճ մարդիկ»:

Խեղճը ո՞րն է, ինչո՞ւ չմտածել, որ Հայաստանի հարազատութիւնը ա՛յդ է. հինի եւ նորի խառնուրդը:

Բաներ կան անչուչտ, լաւ ու գէշ, որ արդէն կը փոխուին: «Չես կարող երեւակայել ի՞նչ ապագային քաղաք է դարձել Երեւանը», կ'ըսէր Ռուզանը:

Ապագային: Թերեւս, Ռուզան ջան, բայց երեւութապէս: Տարիներու ծայրայեղ փակուածութիւնը, յետոյ՝ յանկարծակի բացուածքը. հիմա պիտի ապրիք աշխարհի հետ ուժեղազոյն (միակողմանի) հաղորդակցութիւնը, մինչեւ որ հասնի հաւասարակշռութիւնը...

Այո, ռուսերէնը արագօրէն տեղի կուտայ անգլերէնին առջեւ. անգլիագիր ցուցանակներ, CNN, անգլերէն (առանց բացառութեան) խօսքերով չապիկներ, անգլերէնի համատարած ուսուցման առաջարկ: Անոյշը ափսոսանքով կ'ըսէր, թէ «չուտով քիչեր անթերի ռուսերէն պիտի իմանան»: Ափսոսանքով, հակառակ անգլերէնի դասախօս ըլլալուն, էզրա Փաունտի մասին աւարտաճառ չարադրելուն, որովհետեւ, ի վերջոյ, ռուսական մշակոյթ մը կայ, չէ՞. մեծապետութիւնը մէկ բան է, մշակոյթը՝ ուրիշ:

(Դուն եւ միւսները, Սուրէն, մտաւորական աքանչելի այդ սերունդը որ կ'ապրի լուսանցքի վրայ, մեզի համար գրեթէ անծանօթ, ռուսերէնի ծանօթութեամբ էր որ կրցաւ օգտուիլ Պախտինի, Լոթմանի, Թոփորովի, Իվանովի եւ բազում այլոց հմտութենէն: Վերջապէս, միայն Մարքս-Լենին չէր ձեր ճաշակածը – չեմ անտեսեր Մարքսի ճիշդ կողմերը-):

Անչուչտ, «Արմենիա» հիւրանոցէն մինչեւ Մատենադարան, բոլոր սինեմաները (այս ալ ձեր «կինո»յի գուգահեռ, որովհետեւ չնորհքով հայերէն բառ չեմ գըտած) «էրոտիկա» պիտակուած չարժանկարներ կը ցուցադրեն պոռնկագրական տեսադրութիւններ տեղ-տեղ կը ծախուին կամ կը վարձուին, թմրեցուցիչ ալ ըլլալու է, խաղարանները կան, հիւրա-նոցի «թռչնիկները» չհաշուած (ռուս՝ մեր յարկի պարագային)...: Չհաշուենք դոծարանի տնօրէնին տունը, ուր մեզ ընդունեցան կինը, հարսերը, զաւակները, իսկ երկու օր ետք ինքը եկաւ, երեւանեան իր «բարեկամուհի»ով...

«Ի՞նչ ամօթ բան – պիտի ըսէր Համեստուհի հանըմը-, ասանկ բան չի վայլեր մեր Հայերուն»:

Չէ, մերինները պոռնկագրական տեսադրութիւն չեն դիտեր, հազարներ չեն նեռեր խաղարանները, սիրուհի չեն պահեր, բան չեն ըներ...: Հայաստանի մէջ հաւաքաւեր են աշխարհի բոլոր անբարոյութիւնները, դուրսը՝ մենք, անբիծ ու կոյս, կը պահենք «հայկական անաղարտ բարքերը»...

Երեւանը ապաղգային քաղաք չէ, երկար բանտարկութենէ ետք կը վայելէ ազատամոլութեան լաւ ու գէշ կողմերը, մինչեւ զգուի ամէն ինչէ ու գտնէ միջինը...

***

Թերեւս գիտես 1918-ին Քաջազնունիի արտասանած խօսքը «անճեւ քաոս»ի մասին:

Հայաստանը իմ աչքիս, այսօր, «ճեւաւոր քաոս» է:

Ձեւը պահպանուած է, բայց խորքին մէջ կաոր մը իշխանութիւն ունեցողը կ'ուզէ իր ուժը բանեցնել:

Աւոր համար է որ Մանուէլը, Փիլիկայի նախկին դասախօսը որ հիմա դարձեր է ... առեւտրական (ըստ Սարթրի բանաձեւումին, «կիրակնօրեայ» փիլիկոս է, իր նախասիրութեամբ ը զրպղի ... գիշերային ժամերուն), կ'ըսէր, թէ կառավարութիւնը պէտք է «ներքին բռնատիրութիւն» հաստատէ:

Ներքին, այսինքն, իր կազմէն ներս (միշտ սխալ կամ հակառակ հասկցող տխմարը կայ):

Խորքին մէջ, Հայաստան անկախ երկիր մըն է, որ խորհրդային մտածողութեամբ կ'ապրի դեռ:

Աներեւոյթ օրէնքը կար առաջ, բայց սանձուած: Հիմա՝ անսանձ:

Քու կամ իմ իրաւունքի հարցը պարապ-սարապ բաներ են:

Ելիր կամ մտիր «Զուարթնոց» օդակայան:

«Զուարթնոց»ի ներկայ իրարանցումը սահմռկեցուցիչ ըլլալէ զատ, ամօթալի է: Որովհետեւ բարելաւումը կապ չունի ո՛չ սղաճի, ո՛չ չրջափակումի, ո՛չ Ղարաբաղի հետ:

Տարրական բարեխղճութեան եւ կազմակերպութեան հարց է:

Հայաստանի դուռը «Զուարթնոց»ն է այսօր. կրնա՞յ սեպուիլ անկախ պետութեան մը պատկերը:

***

Երբ, երկու ժամուան պոռչտուքէ, կըռւիւի փորձերէ ետք, օդակայանէն կ'ելլէինք, Սան-Ֆրանսիսքոյէն եկած Հայը ըսաւ մեզի. «Սպասեցէք որ մաքրենք այս կառավարութիւնը, յետոյ ամէն ինչ կը չտկուի»:

(Ցիչեցի այն միւսը, որ պատկերասփիւռէն ըսած էր. «Ընտրեցէք այսինչը եւ ճմեռը ջերմութիւն կ'ունենաք):

Ամէն բանին մեղաւորը կայ, ի հարկէ. բարեբախտաբար:

«Եկան, բան չլուծեցին»: Դո՛ւրս:

Այս աքլորամարտերով է, որ բնակչութեան 67 առ հարիւրը ոչ մէկ քաղաքական հոսանքի կը հաւատայ (18 առ հարիւրը Հ.Ց.Դ.-ին կը հաւատայ. բարձր հեղինակութիւն մը, իսկապէս):

Շատ լաւ, քչեցէ՛ք: Յետո՞յ:

Չէ՞ որ բոլորը, բոլորը անխտիր նոյն համակարգին արդիւնքն են, նոյն մտածողութեան մէջ ծնած են: Դուք կը կարծէք, որ այս կառավարութիւնը ամէն ինչ պիտի լուծէ՞, որ յաջո՞ղը պիտի ընէ:

Համակարգ մը կը վերի, ուրիշ մը կը ծնի – որուն վերջնական ձեւն ու բովանդակութիւնը ոչ ոք գիտէ – եւ կ'ուզենք մէկ – երկու – հինգ տարիէն ամէն ինչ լուծել:

Թերեւս Վարդանը իրաւունք ունէր, երբ կ'ըսէր, թէ «փոփոխութիւնները այս երկրում թերեւս Բաֆֆին կը տեսնի, եթէ բախտաւոր լինի»: Վարդանը 26 տարեկան եղած էր այդ օր, իսկ Բաֆֆին իր երկու ամսական զաւակն էր:

Ոչ մէկ յեղափոխութիւն անցած է առանց ահռելի ցնցումներու, վերիվայրումներու. Ֆրանսականը, ռուսականը, չինականը ... Անչուշտ, մերը որ միայն մերը չէ, աշխարհի մէկ-վեցերորդը ըլլոնած է – պէտք է բացառութիւն կազմէ անպայման, չէ՞ (եթէ ընդունուի որ յեղափոխութիւն է. վստահ չեմ եթէ այս մասին անհրաժեշտ հրահանգը արձակուած է):

Չեմ ըսեր որ կառավարութիւնը դործերը ճիշդ կ'ընէ կամ սխալ, Սուրէն, դրսեցիի աչքով որքա՞ն կարելի է դիտել – գիտես որ քաղաքականութեան մարդ չեմ, առհասարակ խորչած եմ միշտ այդ բոլորէն-: Միայն կը կարծեմ որ, եթէ Լեւոն Տէր – Պետրոսեանը 1991 – 1996 ժամանակաշրջանին համար ընտրուեցաւ, ուրեմն պէ՛տք է ամբողջացնէ իր նախագահական չրջանը: Մնացեալը աժան ամբոխավարութիւն է:

Բազմակողմանի այդ ամբոխավարութիւնն է արդէն կուսակցութիւններու վարկաբեկումի հիմնական ազդակը (կառավարութիւնն ալ իր բաժինը ունենալու է. մանրամասնութիւններ չունիմ, կէս-կատար փաստերու վրայ չեմ սիրեր եզրակացութիւններ հանել, ինչպէս սովոր են ընել գրասենեկային մեր ճարտասանները):

***

Այսօրուան կացութիւնը չատ կը յիշեցընէ 1918 – 20-ի չրջանը:

Պէտք է բաղդատութիւնը ընեմ: Մինչեւ իսկ Անգլիացիները երեւցան՝ աչքը տնկած Բաքուի քարիւղին (արդեօք Անգլիայի դեսպանը թարգմանե՞ց Սիլվա Կապուտիկեանի ազդեցի՛կ բանաստեղծութիւնը նուիրուած՝ Մարկարէթ Թաչէրին, ինչպէս մէկը կը պահանջէր վերջերս):

Միակ տարբերութիւնը Սփիւռքն է: Բայց իսկապէս Սփիւռքը տարբերութիւն մը կ'ընէ՞:

Տակաւին մեր կասնոստն ու Պերետրայկան չտեսանք, որ «սպիտակ բիծ»երը մաքրենք ու մաքրուինք մեր կեղտէն: Բայց կ'ուզե՞նք:

Մէջտեղը հսկայ բազմութիւնը կայ, որ այլեւս գոյնզգոյն բառերու չի հաւատար: Իսկ եթէ չօչափելի, տրամաբանական բան մը չտաս, պիտի ձգէ – երթայ:

Կարճ կապեմ: Արդէն բաւական բան խօսեցանք այս մասին:

***

Երբ կը գրեմ եզրափակիչ այս տողերը, լոյսը վերադարձած է արդէն (ջուրն ալ հետը): «Երեւանեան» մեր փորձառութիւնը վերջացած է արդէն:

Բայց քուկդ, եթէ ճար մը չգտնուի, կարծեմ չարունակելի է...

Մինչեւ ե՞րբ:

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

Պուէնոս – Այրէս
Դեկտեմբեր 19 / 20, 1992

ԱՐԵՒՄՈՒՏՔԻ ՏԷՐԸ

Պատմութեան մէջ չկայ եղելութիւն մը, որ Յիսուսի ծննդեան, մահուան եւ յարութեան չափ մեծ նշանակութիւն ունեցած ըլլայ մարդկութեան համար: Այդ նշանակութիւնը բառերով բացատրել անհնար է գրեթէ: Ո՛չ միտիկ աղօթքները եւ ո՛չ ալ աստուածաբանական կամ իմաստասիրական վերլուծումները կրնան ճշդել սահմանները այդ խորհուրդին, որ բան դարէ ի վեր գլխաւոր հիմը կը կազմէ արեւմտեան քաղաքակրթութեան:

Նոյնիսկ անոնք, որոնք չանցած են ժխտել Յիսուսի գոյութիւնը, ամէն բանէ առաջ պարտաւորուած են գլուխ ծռել այս ճշմարտութեան առջեւ, որովհետեւ Յիսուսի գոյութիւնը կրնայ թերեւս ժխտուիլ, բայց ո՛չ իր անհասանելի գործին մեծութիւնը:

Այս մեծութիւնը բացատրելու փորձ մըն է հետեւեալը, քաղուած՝ Գուշուի «Յիսուսի Խորհուրդը» գիրքէն, որուն մէջ հեղինակը չանցած է դիցաբանական առասպել մը նկատել Յիսուսի գոյութիւնը: Իր այդ ժխտական դիրքը արգելք չէ եղած սակայն որ Յիսուսի նշանակութիւնը բացատրող ամենագեղեցիկ տողերը ստորագրէ հակաբրիստոնէական գրքի մը մէջ: Որովհետեւ, գործածելով հեղինակին իսկ բառերը, *«մարդ նոյնիսկ եթէ չընամի ըլլայ Յիսուսի, դարձեալ իր մօտն է»*:

Այնպիսի շրջանի մը, երբ մարդկութիւնը կը հակի դէպի նիւթապաշտութիւն, երբ Հայութիւնը իր դարաւոր հաւատքէն պարպուելով միշտ աւելի կը կառչի մամոնայի գերադասութեան, եւ երբ Հայ եկեղեցին ալ իր գործունէութիւնը կը սահմանափակէ ծիսակատարութեան մէջ, յետազայ հնօրեայ տողերը նոր իմաստ կը ստանան, մանաւանդ Ծննդեան այս օրերուն:

ՏԻԳՐԱՆ ՀԱՃԵՆԱՆ

***

Ի՞նչ է Յիսուս: Անհունութիւն մը, անըմբռնելի կէտ մը ... մարդոց մտքին մէջ: Գանկերու տակ դոյութիւն ունեցող իտէալ աշխարհին մէջ անչափելի է Յիսուս: Իր համեմատութիւնները դուրս կը մնան ամէն բաղդատութենէ, զի մեծութեան Իր չափանիշը անըմբռնելի է:

Եթէ մտովի քննենք միլիոնաւոր, հարիւր միլիոնաւոր, միլիառաւոր քրիստոնեաները, որոնք ապրած, սիրած, ոչ մէկ յեղափոխութիւն անցած է առանց ահռելի ցնցումներու, վերիվայրումներու. Ֆրանսականը, ռուսականը, չինականը ... Անչուշտ, մերը որ միայն մերը չէ, աշխարհի մէկ-վեցերորդը ըլլոնած է – պէտք է բացառութիւն կազմէ անպայման, չէ՞ (եթէ ընդունուի որ յեղափոխութիւն է. վստահ չեմ եթէ այս մասին անհրաժեշտ հրահանգը արձակուած է):

Չեմ ըսեր որ կառավարութիւնը դործերը ճիշդ կ'ընէ կամ սխալ, Սուրէն, դրսեցիի աչքով որքա՞ն կարելի է դիտել – գիտես որ քաղաքականութեան մարդ չեմ, առհասարակ խորչած եմ միշտ այդ բոլորէն-: Միայն կը կարծեմ որ, եթէ Լեւոն Տէր – Պետրոսեանը 1991 – 1996 ժամանակաշրջանին համար ընտրուեցաւ, ուրեմն պէ՛տք է ամբողջացնէ իր նախագահական չրջանը: Մնացեալը աժան ամբոխավարութիւն է:

Բազմակողմանի այդ ամբոխավարութիւնն է արդէն կուսակցութիւններու վարկաբեկումի հիմնական ազդակը (կառավարութիւնն ալ իր բաժինը ունենալու է. մանրամասնութիւններ չունիմ, կէս-կատար փաստերու վրայ չեմ սիրեր եզրակացութիւններ հանել, ինչպէս սովոր են ընել գրասենեկային մեր ճարտասանները):

***

Այսօրուան կացութիւնը չատ կը յիշեցընէ 1918 – 20-ի չրջանը:

Պէտք է բաղդատութիւնը ընեմ: Մինչեւ իսկ Անգլիացիները երեւցան՝ աչքը տնկած Բաքուի քարիւղին (արդեօք Անգլիայի դեսպանը թարգմանե՞ց Սիլվա Կապուտիկեանի ազդեցի՛կ բանաստեղծութիւնը նուիրուած՝ Մարկարէթ Թաչէրին, ինչպէս մէկը կը պահանջէր վերջերս):

Միակ տարբերութիւնը Սփիւռքն է: Բայց իսկապէս Սփիւռքը տարբերութիւն մը կ'ընէ՞:

Տակաւին մեր կասնոստն ու Պերետրայկան չտեսանք, որ «սպիտակ բիծ»երը մաքրենք ու մաքրուինք մեր կեղտէն: Բայց կ'ուզե՞նք:

Մէջտեղը հսկայ բազմութիւնը կայ, որ այլեւս գոյնզգոյն բառերու չի հաւատար: Իսկ եթէ չօչափելի, տրամաբանական բան մը չտաս, պիտի ձգէ – երթայ:

Կարճ կապեմ: Արդէն բաւական բան խօսեցանք այս մասին:

***

Երբ կը գրեմ եզրափակիչ այս տողերը, լոյսը վերադարձած է արդէն (ջուրն ալ հետը): «Երեւանեան» մեր փորձառութիւնը վերջացած է արդէն:

Բայց քուկդ, եթէ ճար մը չգտնուի, կարծեմ չարունակելի է...

Մինչեւ ե՞րբ:

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

Պուէնոս – Այրէս
Դեկտեմբեր 19 / 20, 1992

տառապած են նախ Միջերկրականի ե-
զերքը, ու ապա բովանդակ Եւրո-
պայի մէջ, անոնք որոնք կը լեցնեն այ-
սօր Եւրոպան, Ամերիկան ու մասամբ ալ
Ափրիկէն, Ասիան եւ Աւստրալիան, եւ եթէ
փնտռենք թէ ի՛նչ բան հասարակաց է տար-
բեր բարքերու, ցեղերու, լեզուներու,
ազգութեանց եւ աղանդներու պատկա-
նող բոլոր այդ մարդոց համար, կը տես-
նենք որ Ցիսուսի ծննդեան եւ մահուան
խորհուրդն է ան:

Անոնց մէջեւ չէ եղած մէկը որ սովրած
չըլլայ թէ Ցիսուս մեռած է իրեն համար,
իրեն հնարաւորութիւն տալով ընտրու-
թիւն մը ընելու յաւիտենական երջանկու-
թեան կամ մշտնջենական տառապանքի
միջեւ:

Սիպերիոյ երկաթուղիով ձափոնէ վե-
րադարձիս, անձայրածիր տափաստաննե-
րուն մէջ ամէն անգամ որ մարդկային
փոքր խմբաւորումի մը կը հանդիպէի,
զայն յատկանշուած կը գտնէի եկեղեցիի
մը ուռուցիկ գանգակատունով: Ու կը
խորհէի. այդ եկեղեցին հոս է, որպէս-
զի այս առանձնութեան մէջ կորսուած
մարդիկ, կիներ եւ մանուկներ հաւաք-
ուին եւ վերապրեցնեն Ցիսուսի մխտիկ
խորհուրդը: Այդ եկեղեցիին ուրիշ մը կը
յաջորդէր աւելի հեռուն, յետոյ ուրիշ -
ներ, մինչեւ վախճանը Սիպերիոյ, մին-
չեւ սահմանները Արեւմուտքի:

Եկեղեցինե՛ր ամէն մեծութեամբ, մեծ
եւ փոքր, գեղեցիկ եւ հասարակ, հին եւ
նոր, բոլորն ալ սեղմ չարքերով կը ցոյց-
ուին Ցիսուսի երկրային բովանդակ սահ-
մաններուն մէջ: Զկա՛յ ամենաչքաւոր
գիւղ մը իսկ, որ իր եկեղեցին չունենայ:
Ամէնուրեք Տիրոջ Տունը բարձր ու մեծ է
միւս բոլոր տուներէն:

Մարագն է ան, ուր անտեսանելի Հո-
վիւը կը համախմբէ ու կը մխիթարէ մէկ
մասը իր հակայական հօտին: Ցաճախ, ան
միակ մնացորդ վկան է անցեալ ժամա-
նակներու: Մէկայն իր հինցած պատերն
ու մաշած սալայատակն են որ կապ
կը ձեւացնեն առանց գիրար ճանչ -
նալու մեկզմեկու յաղորդող սերունդ-
ներուն միջեւ: Եկեղեցին կը մը-
նայ, յայտարարելու համար որ հիմնական
խնդրի մը մասին նոյն բանը խորհած են
անհետացած սերունդները: Ան կը չարու-
նակէ ըսել զօրեղ ձայնով մը թէ, դարե-
րու ընթացքին մարդոց հասարակաց մեծ
աշխատանքը եղած է ապահովել փրկու-
թիւնը, չհոսած՝ չնորհիւ Ցիսուսի մահ-
ուամբ:

Գերեզմանատուներու խաչերն ալ միեւ-
նոյն բանը կ'ըսեն, միակերպ, անփոփոխ
ու անվերջանալի եղանակով մը: Անհաշ-
ուելի թրթռուն ձայներ կ'իմանանք անոնց-
մէ: Իւրաքանչիւրը իր հաշւոյն կ'արձա-
նագրէ ա՛յն, զոր եկեղեցին հռչակած է
բոլորին համար: Եւ մի առ մի կը պա-
տասխանեն. Ամէ՛ն:

Իւրաքանչիւր մեռեալ իր չիրմին վրայ
կը ցցէ խաչեալ Ցիսուսի խորհրդանշանը,
կարծես յիշեցնելու համար իրեն անմա-
հութիւն խոստացող դաշինքը: Ո՞վ է
արդեօք այդ մեռեալը: Իմաստո՞ւն թէ
յիմար մը, խոնա՞րհ թէ զօրաւոր մը: Ի՞նչ
կարեւորութիւն ունի: Իր քայքայուած
գլխուն վրայ անկած են հաւատքի այդ
խորհրդանշանը իբր միակ կարեւոր
բանը: Իր խեղճ գոյութենէն, միայն ա՛յդ
կը մնայ հիմնական:

Հռովմէական կայսրութենէն ի վեր Ա-
րեւմուտքի պատմութիւնը կարդաւոր -
ուած է հիմնական եղելութեան մը վը-
րայ, որ է Ցիսուսի եւ իր փրկչական մահ-
ուան հաւաքական վերակայացումը: Մը-
նացեալը ծնած է ատկէ, կամ պատչա-
ճեցուած՝ ատոր: Ամէն ինչ կատարուած
է արեւմուտքի մէջ 16 դարու ընթացքին,
կատարուած է Յաչին հակայական ատուե-
րին ներքեւ:

Ցիսուս յաջորդած է կեսարի տիեզե-
րական կայսրութեան մէջ: Ամէն իշխա-
թիւն Անկէ կուգայ եւ Անոր կը վերադառ-
նայ, ու կը դառնայ ան որ Ցայտնութեան
մէջ նկարագրուած է՝ իբր Ալֆան եւ
Օմեգան, առաջինն ու վերջինը, ան որ կը
պահէ բանալիները Մահուան ու Հատեսի,
որ կը բանայ եւ ո՛չ ոք կրնայ փակել, իր
կը փակէ եւ ո՛չ ոք կրնայ բանալ:

Իրեն համար գիրար սիրած եւ առած
են մարդիկ, գիրար խողխողած կամ պաշ-
պանած, եւ ճանչցած՝ տառապանքի ու
զոհաբերութեան ծայրայեղութիւնները:
Իրմով զօրացած, մեղմացած, մխիթար-
ուած, խանդավառուած եւ խռովուած են
մարդիկ: Ան միռաժն է, որուն եռեւեռն
արշաւած են խաչակիրներու ցնորեալ
խուժանները: Ան խորհրդաւոր սիրահարն
է, որուն կ'ուղղուի մենաստանի կոյսերուն
զոհաբերութիւնը,

Անոր ընծայուած են Կ. Պոլսի Սուրբ
Սոփիան, Շառթրի Մայր եկեղեցին եւ

ԼՈՒԻՐԵՐ ՆԻՒ -- ԵՈՐՔԷՆ

10.000 ՀՈԳԻ Կ'ԱՂՕԹԷ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՄԱՐ ՆԻՒ-ԵՈՐՔԻ ՍԷՅՆԹ ԾՈՆ ՏԱՃԱՐԻՆ ՄԷՋ

Սէյնթ Ծոն տը Տիվայն, որ կը նկատ-
ւի աշխարհի մեծագոյն կոթիկ ճարտա-
րապետութեամբ տաճարը, Նիւ -- Եորքի
մէջ եւ որ այս տարի նշեց իր հիմնադրու-
թեան 100-րդ տարեդարձը, եղաւ 10-րդ
տարին ըլլալով, դարձեալ աշխարհի խա-
ղաղութեան համար տեղի ունեցող հան-
դիսութեան ժամադրավայրը, տարե-
վերջի օրը՝ 1992 Դեկտեմբեր 31: Այս
տարուան աղօթքներն ու համերգը նուիր-
ուած էր Ղարաբաղի ժողովուրդի եւ երկ-
րին խաղաղութեան:

Կարելի է նկատել այս ձեռնարկը տարո-
ւան կարեւորագոյնը Ղարաբաղի նուիր-
ուած յիշատակումի թէ բողոքի այլազան
ձեռնարկներուն: Նախաձեռնութիւնը ե-
ղաւ «Ղարաբաղի Օգնութեան Հիմնադը-
րամ»ին, որ վերջերս կը տանի չնորհալի
գործ յօգուտ Ղարաբաղի մեր եղբայրնե-
րուն, առեղնապետութեամբ երիտասարդ
ճարտարարուեստական Անդրէաս Ռուպ-
եանի եւ իր գլխաւորած յանձնախումբին,
որուն մաս կը կազմեն Նիւ -- Եորքէն եւ
Նիւ -- Ճըրզիէն ծանօթ ազգայիններ ամէն
յարանուանութենէն, գաղափարական ու
կուսակցական չըլլանակէ եւ անկախներէ:
Այդ օր ներկայ գտնուեցան Խաժակ Արք.
Պարսամեան եւ Մեսրոպ Արք. Աշճեան:

Ներկայ գտնուող Հայեր հպարտու-
թեամբ հետեւեցան երկու եւ կէս ժամ
տեւող յայտագրին, անոնք խանդով բեմի
վրայ բարձր կը դիտէին Հայոց Եռագոյ-
նը, որ Տաճարի ճիշդ կեդրոնը բարձրա-
ցուած էր: Մուտքին յանձնախումբը զե-
տեղած էր Ղարաբաղի ողբերգութենէն
առնուած մեծադիր լուսանկարներ, ինչ-
պէս նաեւ ամէն նստարանի վրայ դրուած
էին յիշատակի բացիկներ, Ղարաբաղի
մասին տալով աշխարհագրական թէ քա-
ղաքական ծանօթագրութիւն, ներկայ ե-
ղող հաւատացեալներուն տալով բացատ-
րութիւն օրուան խորհուրդին մասին:

Ցայտագիրը կ'ընդգրկէր գեղարուես-
տական բարձրորակ մակարդակ մը ի մի
բերելով ծանօթ մեծ անուններ արուեստի
աշխարհէն՝ երգի, երաժշտութեան, ինչ-
պէս նաեւ՝ քաղաքական ելոյթներ հան-
րածանօթ անձնաւորութիւններէն զանազան
քաղաքական չարժումներէն, Հինգտասանի
թիւնդմէն հրապարակի ազատատենչնե-
րէն մինչեւ կիներու ազատագրման ախո-
ռեանները:

Օրուան հանդիսավարը ծանօթ հեռա-
տեսիլի խօսնակ Հերի Սմիթ «անգամ մը

Սուրբ Թովմասի Summum-ը: Ամէն մա-
ծում որ Անոր չէ ձօնուած, կասկածելի
նկատուած է: Իրմէ կախում ունեցած է
բախտը դիւութեան, գեղեցկութեան եւ
իմացականութեան: Ան ներքին ուժ մըն
է, զոր զարերը չեն կրցած սպառել, զօ-
րաւոր պինի մը որուն գինովութիւնը դեռ
չէ անցած: Ան մեծադոյն արկածախնդ-
րութիւնն է, որուն մէջ քալած է մարդ-
կութիւնը:

Այսօր իակ Ցիսուս հիմն է Արեւմտեան
ընկերութեան: Դեռ չծնած հոգիները Ի-
րեն կ'ընծայուին: Մանուկը հազիւ թէ
չնչած, կը մկրտուի Իր անունով: Այդ
օրէն արդէն մանուկը կը մտնէ հոգեկան
կառուցուածքի մը մէջ որուն յատակա-
պիծը վճռականօրէն ճշդուած է: Հոն մա-
նուկը պիտի գտնէ իրեն համար ճշդուած
տեղը: Կա՛մ պիտի ծնրադրէ տաճարին
մէջ, կամ ոտքի պիտի կենայ գաւիթին
մէջ: Զերմեռանդ կամ անտարբեր, պիտի
չկրնայ խուսափիլ: Եթէ չզգայ գինովու-
թիւնը, պիտի զգայ ճնշումը: Նոյնիսկ եթէ
թշնամի ըլլայ Ցիսուսի, դարձեալ Իր մօտ
պիտի ըլլայ:

Անհունօրէն մեծ է Ցիսուս: Ան չի պատ-
չաճիր պատմութեան սովորական ատի-
ճանաչափերուն եւ հարիւր հատոր պիտի
չբաւէին Զայն նկարագրելու համար: Զկայ
անհամեմատօրէն մեծ եղելութիւն մը,
քան այն որ Ցիսուս բերած է աշխարհ:
Այդ օրը պատմութիւնը որոշած է թէ ի՛նչ
պիտի ըլլայ Արեւմուտքի մարդոց երազը,
ամբողջ հազարամեակներու տեւողու-
թեան:

Թարգմանեց՝ Տ. Հ.

ՊՈԼՍՈՑ

ՊՈԼՍՈՑ Բանկալթիի Միխթարեան վարժարանի ընդարձակ սրահներուն մէջ տեղի ունեցած է Ամանորի հանդիսու-
թիւնը, Դեկտեմբեր 31-ին, որու ընթաց-
քին մանկապարտէզ այցելած է կաղանդ Պապան:

***

ՊՈԼՍՈՑ Ազգ. հիւանդանոցի երդիքին տակ, Դեկտ. 31-ին յարգանքի երեկոյթ մը տեղի ունեցած է այն բժիշկներուն ի պատիւ, որոնք իրենց ասպարէզին 40 եւ 50 տարիները նուիրած են, կարճ ար-
տայայտութիւններ ունեցած են մեծար-
եալ բժիշկները, որոնց յանձնուած են արծաթեայ յուշանուէրներ: Հաւաքոյթին յատկանշական կողմերէն մէկը եղած է ակնարկութեան նորակառոյց փոլիքլի-
նիքին բացումը: Ան օժտուած է արդիա-
կան վերջին սարքաւորումներէ:

եւս հայկական ցեղասպանութիւն հռչա-
կեց Ղարաբաղի կոտորածները» ու օրուան խորհուրդը նչեց հրաւիրելով Առաջնորդ Խաժակ Արքեպիսկ. որ տայ պատգամը: Հրաւիրուած էր այդ օր Ղարաբաղի քաջ Առաջնորդը՝ Պարգեւ Եպիսկոպոս Մար-
տիրոսեանը, սակայն Ղարաբաղի եւ Հա-
յաստանի չրջափակումի պատճառով չկրցաւ թռիչք առնել ու ներկայ ըլլալ այս մեծ հաւաքին: Ան ցաւ յայտնեց որ վտանգ կը սպառնայ չրջանի հայ ազգա-
բնակչութեան, որ դարեր ամբողջ ապրած է իր հողերուն վրայ: Ան յայտարարեց թէ տակաւին Ղարաբաղ կը մնայ կողքը-
ւած, ինքն իր մէջ, դուրսի աշխարհէն կտրուած: Ան ըսաւ թէ եօթը տասնամ-
եակներ մարդկային իրաւունքներէ զըր-
կուելէ բացի, այսօր չորս տարիներէ ի վեր մնայուն յարձակման տակ կը գըտ-
նուի: Ան խնդրեց ներկայ հասարակու-
թենէն աղօթելու իր հետ եւ դիմելու մի-
ջազգային ընկերութեան կասեցնելու մար-
տերը եւ վերահաստատելու խաղաղու-
թիւնը Ղարաբաղի հայութեան:

Ծանօթ դաշնակահար Շահան Արծրունի, որ օրուան գեղարուեստական յայտագրի միակ հայ արուեստագէտն էր, սքանչելի կերպով նուագեց Ալան Ցովհաննէսի «Լու-
սածագ»:

Ասոք առնողներէն կ'արժէ յիշել Սէյնթ Ծոն Տաճարի լուսարարապետ Ձէյմս Փարքս Սորթըն, Բիչըրտ Կրէյն Եպիսկո-
պոսը, գեղարուեստական ղեկավար Գա-
րոլին Սթէօսինճըր, Քանթերպըրիի Եպիս-
կոպոսի ներկայացուցիչ ՄԱԿ-ի մօտ Փօլ Րիվըզ Եպիսկոպոսը, դերասան Էլայ Ուալլաք, կանոնց չարժման ղեկավար Պեթի Ֆրիտըն, չինացի ազատատենչ, Լի Լու:

Գեղարուեստական ճոխ յայտագիր մը Հենտըլէյն, Հայտընէն եւ Վիվալտիէն նը-
ւագուեցաւ Պրուքլին Ֆիլհարմոնիք նուա-
գախումբին կողմէ ղեկավարութեամբ՝ Լիւքաս Ֆոսի:

Ցուզիչ էր պահը մանաւանդ երբ Տա-
ճարը գրեթէ մթութեան մէջ, իւրաքան-
չիւրի ձեռին մոմ մը վառած, 10 հազար ներկաներու մասնակցութեամբ «խաղա-
ղութիւն աշխարհի» ձօներգը երգուեցաւ: Նիւ -- Եորք՝ զանազան ազգերու, ցեղե-
րու, գոյներու, լեզուներու եւ կրօնքնե-
րու կեդրոնը, համաշխարհային ժողո-
վուրդներու այս օրրանին, այս մեծ ոս-
տանին մէջ, տարեփակին այս ամէնը մէկ հոգի եղած կ'երգէ ու կ'ապօթէ աշխարհի իրաւ խաղաղութեան:

Ցայտագրի վերջաւորութեան առաջ-
նորդութեամբ եկեղեցականներու եւ Անդ-
րէաս Ռուպեանի թափօրը յառաջացուցին դէպի Տաճարի մուտքին, ուր քանի մը տարիներ առաջ զետեղուած էր Հայաս-
տանէն բերուած խաչքար մը, ի յիշատակ հայկական ցեղասպանութեան: Հոն հոգե-
ւորականներ երգեցին մեր «Հայր Մեր»ը եւ ըրին աղօթք: Ներկայ հայ հաւատաց-
եալներ զարդարեցին ծաղիկներով:

Անգամ մը եւս մեր, բոլորիս, սրտի չնորհակալական խօսքը կ'ներթայ Նիւ -- Եորքի Ղարաբաղի չարժումին արթուն պահակներուն, մեր ժիր տղաներուն, ղեկավարութեամբ՝ Ա. Ռուպեանին, ո-
րոնք կրցան այս մեծադոյն հաւաքը տար-
ուան նուիրել տալ Ղարաբաղին:

ՑԱԿՈԲ ՎԱՐԴԻՎԱՌԵԱՆ

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

ԾՆՈՒՆԴԸ ՎԻԷՆԻ ԾՈՒԽԻՆ ՄԷՋ

Ցունուար 10-ին, կիրակի օր, Վիէնի Սուրբ Թէօտորոս Մատուռը մեծ թիւով հաւատացեալներով լեցուած էր: Անոնք, իրենց իսկ խոստովանութեամբ, եկած էին ոչ միայն ստանալու համար Քրիս-
տոսի ծննդեան աւետիսը այլեւ հաղոր-
դուելու համար իրենց հայրենակից քոյրերուն եւ եղբայրներուն հետ: Պատա-
րագի աւարտին տեղի կ'ունենար Ջրօրհ-
նեքի գեղեցիկ արարողութիւնը որ կա-
տարուեցաւ Ջերմեռանդութեամբ:

Սրբազան արարողութենէն անմիջապէս յետոյ, ներկաները կը հիւրասիրուէին հոգեպարծուներուն կողմէ գինեձօնով մը: Զատիկ Վրդ. Աւետիքեան Նոր տա-
ուան իր մաղթանքները կը փոխանցեր ներկայ հասարակութեան թելադրելով որ իւրաքանչիւր վիէնցի, խաղաքաղաքակիրթ Լուի Մերմաքին նամակ մը գրէր որպէսզի Ֆրանսական կառավարութիւնը առանց յապաղումի իր ձայնը բարձրացնէ ի պաշտպանութիւն Հայաստանի:

Քանի մը օրեր առաջ, հոգեբարձութիւ-
նը տեղական մամուլին մէջ յայտարա-
րութեամբ մը հանդէս եկած էր հետեւեալ տողերով՝ «Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ հաստատագեալները առանց ափսոսալու հրաժեշտ պիտի առնեն 1992 տարիէն, որվհետեւ ան ողբերգութիւն-
ներով լեցուն տարի մը եղաւ, յատկապէս Արցախի մէջ ուր ամէն օր, անմեղներ կը զոհուին ադրբեջանական օդային ու-
ժերուն արձակած ռումբերուն կամ հըր-
թիռներուն պատճառով: Եթէ ոչ մէկ միջազգային միջամտութիւն կատարուի, Հայաստան 1993-ին կը թեւակոխէ իր շրջափակումին հինգերորդ տարին: Ա-
ռելի շրջափակում մը մասնաւորաբար ձմրան այս խիստ եղանակներուն երբ ջեր-
մաչափը կ'իջնէ 0-ի տակ մինչեւ 20 աս-
տիճան, մեծ թիւով զոհեր պատճառելով մանուկներուն եւ տարեցներուն մէջ: Մեր մաղթանքն է որ 1993-ին վերջապէս վերջ տրուի այն բար լուրթեան որ կ'իշխէ հայ ժողովուրդին դէմ կատարուող այս նոր ոճիրին վրայ: Աշխարհին կը մաղթենք խաղաղութիւն եւ եղբայրութիւն, մեր երկրին եւ յատկապէս Վիէնի մեր համա-
գաղափարներուն՝ առողջութիւն, երջան-
կութիւն եւ բարօրութիւն»:

ԿՈՐԻՒՆ

***

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՎԻԷՆԻ ԾՈՒԽԻՆ ՄԱՍԻՆ

Ֆրանսայի հնագոյն գաղութներէն մէկը ըլլալով հանդերձ, Վիէնի գաղութը տարիներ չարունակ չունեցաւ եկեղեցա-
կան աշխոյժ կեանք: Կաթողիկէ եւ Բողո-
քական համայնքները յիսունական եւ վաթսունական թուականներուն ունեցան իրենց հոգեւոր հովիւներն ու աղօթավայ-
րերը, իսկ Առաքելական Եկեղեցւոյ ան-
դամները կը զոհանային քանի մը հով-
ուական այցելութիւններով:

1985-ի Դեկտեմբեր 24-ին, Նորվան Ե-
պիսկոպոս Զաքարեանի անօրինութեամբ եւ բարեհաճ կարգադրութեամբ կը հիմ-
նուէր Վիէնի Ծուխը: Ծխականներուն հոգեւոր կարիքները յագեցնելու համար, Եպիսկոպոսը կը նշանակէր հոգեւոր հո-
վիւ մը եւ քանի մը տեղացի հայրենակից-
ներուն կը յանձնէր հոգաբարձութիւն մը կազմելու պարտականութիւնը: Այդ թը-
ւականէն սկսեալ, կանոնաւոր ձեւով, ամիսը մէկ անգամ, պատարագ կը մա-
տուցուի Սուրբ Թէօտորոս Ֆրանսական Կաթողիկէ մատուռին մէջ: Բազմաճայն երգեցողութիւնը կը կատարէ տեղւոյն դպրաց դասը նուագակցութեամբ երգէո-
նի: Այսէ զատ, հոգաբարձութիւնը կը փորձէ սատար կանգնիլ համազգային բնոյթ ունեցող բոլոր ձեռնարկներուն (Հայկական դատի հետապնդում, Արցա-
խի պաշտպանութիւն, Հայաստանի օժան-
դակութիւն եւայլն...): Նման աշխա-
տանքներ կը տարուին նաեւ այլ յարան-
ուանութեանց չրջանակներուն մէջ:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Ազարատ Մարգարեան, Տէր եւ Տիկին Սահակ Մկնէճեան եւ Թալին, Օր. Անահիտ Մարգարեան կը ծանուցանեն որ Հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Յունուար 24, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս Եկեղեցին իրենց մօր եւ մեծ – մօր՝

ՏԻԿԻՆ ՍԻՐԱՆՈՑՇ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆԻ

(Ծնեալ՝ Բաբելեան)

մահուան քառասունքին առթիւ։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

NOUVEAU

Versez la taxe d'apprantissage à «TEBROTZASSERE».

Chefs-d'entreprises, comptables, ceci vous concerne.

Pour obtenir le bordereau et pour tout renseignement :

Tél. : 43.81.01.72 ou Fax : 43.84.53.56

15e ANNIVERSAIRE
DE LA CHORALE

SAHAK-MESROP

en hommage à Wardan SARXIAN

Vendredi 22 Janvier à 20h45

ABBAYE SAINT-VICTOR

sous la direction de
KHATCHIG YILMAZIAN

EMMA PAPIKIAN
Soliste de l'Opéra d'Erevan

Au piano
JULIETTE YILMAZIAN

Solistes de la Chorale
Eva Artinian
Vartouhi Minassian
Antranik Minassian

Réservations : Cathédrale Arménienne
91. 77. 84. 70

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉԻ Մարսէյլի չորս մանուհիները ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրեն իրենց բոլոր ընկերուհիները Շաբաթ, Յունուար 23, ժամը 14·30–ին, Մարսէյլի Մշակոյթի Տան մէջ

12-14, rue Saint-Bazile

կարեւոր օրակարգ։

Կը խնդրուի բոլոր ընկերուհիներէն ներկայ գտնուիլ։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Համազգայինի ԴԻՄԱԿ թատերախումբը
Մարտ – 19, 20, 21 –

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլ քաղաքի Սօսէ Մայրիկ Վարչութիւնը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ իր մահացած ընկերուհիներու յիշատակին Կիրակի, Յունուար 24–ին, Մարսէյլի Սբբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ։

CANAL+
588 rue Paradis

HENRI VERNEUIL

2ème volet de la saga de la famille Zakarian
adaptée de Mayrig

Dimanche 24 Janvier	8 heures 30
Mardi 26 Janvier	10 heures 25
Vendredi 29 Janvier	0 heures 45
Mardi 2 Février	15 heures 55

ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ
ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆԶՆԱԽՈՒՄԲ
15, rue Jean-Goujon, Paris 8e

ԲԱՐԵԿԵՆԴԱՆԻ ՃԱՇ

կիրակի, Փետրուար 21, ժամը 13-ին

Մայր Եկեղեցւոյ
"Նուրհան Փրէնկեան" սրահին մէջ

Ճաշի ծախքերու
մասնակցութիւն՝ 150 Ֆր.

Արձանագրուիլ մինչեւ կիրակի Փետրուար 14 ներառեալ, հեռաձայնելով՝
Մայր Եկեղեցւոյ Դիւանին՝
43·59·67·03

LE CENTRE CULTUREL SAINT MESROB

accueille

l'écrivain conteur et traducteur

Albert ANDONIAN

qui présentera ses œuvres
(Prose et poème)

durant une soirée littéraire

le jeudi 21 janvier à 20 h 30

10 bis, rue Thouin, Paris Ve
Mes Cardinal Lemoine ou Monge

—— Entrée libre ——

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ – ՀԱՇՈՒԵՏՈՒՈՒԹԻՒՆ

Ինչպէս նախատեսուած էր, «Ինքնապաշտպան Արցախի Օգնութեան Միութեան» (A.A.K.A.) Արցախի ի նպաստ կազմակերպած վիճակահանութեան չահող թիւը եղաւ 1992, Դեկ. 31-ի «Tac-o-Tac»ի վերջին երեք թիւերը կրող տոմսը։ Շահող թիւ՝ «909» տոմսը ունեցողը կրնայ դիմել Միութեանս, ստանալու համար վիճակահանութեան նուէր «Renault Clio» կառքը, հեռաձայնելով հետեւեալ թիւին՝ 43·68·68·61։

Հաշուետուութիւն՝

Մուտք	Ֆրանք
Ծախուած տոմս 1000 × 100	100·000
Դախք	1·500
«Renault Clio»ի գինը	57·000
Շահ	41·500

Այս գումարը, ինչպէս նաեւ Միութեանս կողմէ հանգանակուած այլ գումարներ, ամբողջութեամբ պիտի օգտագործուին Արցախի մեր հայրենակիցներուն մղած ազատագրական պայքարին օժանդակելու համար։

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

28-ամեայ Հայ օրիորդ մը տրամադիր է ամբողջ օրը կամ մասնակի երախայ նայելու եւ տնային այլ թեթեւ գործեր ընելու։

Հեռաձայնել՝ ժամը 20–էն վերջ
45 – 18 – 14 – 96

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Սեւրան - Լիվրիի Տիրուհի Միսաքեան մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ ստացած է հեռատեսիլ նուիրատուութիւնները փոխանակ ծաղկեպսակի։ – Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Փուչուճեան, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Փափազեան 200-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Վարուժան Փուչուճեան, Տէր եւ Տիկին Ալէն Կապենց 500-ական Ֆր.։

***

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի «Էլէն Բիւզանդ» մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ ստացած է հեռատեսիլ նուէրները։ – Բ. Պատուական 800 Ֆր., Տիկին Պատուական - Սիպուլէ, Օր. Ս. Ուստուլիկեան 1000-ական Ֆր., Տիկին Վ. Համբարձումեան 200 Ֆր., Օր. Մ. Ղազարեան 1500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Գ. Թիրեաքեան 2000 Ֆր.։

NOTICE

Les heures d'ouverture et de fermeture de la *Maison de la Culture Arménienne de Villeurbanne* sont :

— 10h / 12h — 14h / 20h

Du Mardi au Samedi inclus

N° de téléphone :

Foyer	78 94 37 36
Bureau	78 93 57 43

Permanence : Anaïd Ghendjian.

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՄԷՋԸ

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 24

Երկրորդ Կիրակի, յետ Ս. Ծննդեան։

Առաւօտեան ժամերգութիւն, ժամը 8·30–ին։

Պատարագ ժամը 10–ին։

Կը պատարագէ՝
ՎԱՐԴԱՎԱՌ ՔՀՆԱ. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

Կը քարոզէ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԼՐԻՃՃԵԱՆ

Հոգեհանգիստ կը կատարուի ժամը 11·45–ին։

ՎԻԷՆ

Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութեան կարելի է դիմել բոլոր կրօնական արարողութիւններուն համար, մկրտութիւններ, պսակադրութիւններ, յուղարկաւորութիւններ։

Հոգաբարձութիւնը կազմուած է հետեւեալ անձերէն։ –

Հոգեւոր Հովիւ՝ Տ. Զաւէն Վարդապետ Աւետիքեան – Հեռ. – 77 – 32 – 60 – 29, Պր. Մամբրէ Ալթունեան, Պր. Սամուէլ Գուրճուճեան – Հեռ. – 74 – 31 – 52 – 51, Պր. Համբարձում Հաճեենեան – Հեռաձայն՝ 74 – 58 – 01 – 37, Պր. Հայկ Միւբեան – Հեռ. – 74 – 85 – 81 – 18, Պր. Արա Սուքիասեան – Հեռ. – 74 – 85 – 72 – 34, Պր. Սուքիաս Սուքիասեան – Հեռաձայն՝ 74 – 85 – 72 – 34

Հոգաբարձութեան հասցէն։ –
Eglise Arménienne
Conseil Paroissial de Vienne
1, Quai Pajot, 38200 Vienne

Պատարագ կը մատուցուի ամսուան երկրորդ Կիրակին, ժամը 10–ին, Սուրբ Թէոտորոս մատրան մէջ։
1, Place St. Paul — Vienne.

Gagnez
UN TOUR DU MONDE POUR 2 PERSONNES

(valeur 40.000 F)

à la GRANDE TOMBOLA 93 de l'UGAB - Paris

AU PROFIT DE SON ECOLE ET DES ENFANTS D'ARMENIE

et également

Un téléviseur 16/9 (70 cm) (valeur 14.000 F)
3 magnétoscopes (valeur 9.000 F)
50 appareils photos (valeur 20.000 F)
et mille lots surprises (valeur 100.000 F)

Tirage le samedi 6 mars

au Centre Culturel A. Manoogian
118, rue de Courcelles — Paris 17e

Prix: 100 F

Renseignements: 45. 20. 03. 18

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

Meubles Ghazarian

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

"Բացառիկ զեղչ «Ցարաչ»ի բաժանորդներուն"

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

A l'occasion du «MANOUGNEROU OR»

le Père Noël du Conseil d'Administration de la Croix Bleue des Arméniens de France attend tous les enfants

le Dimanche 24 Janvier à 15 heures

à la MCA — 17, rue Bleue, 75009 Paris - salle Dikran et Zarouhie DEMIRIAN

Spectacle animé par *Antoinette et son «Cirque Plein d'Air»* suivi d'une *Boom* pour les enfants.

Entrée libre • Venez nombreux

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 22
VENDREDI
22 JANVIER
1993

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԱՅԱԾ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 900 Ֆ· — Վեցամսեայ : 460 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·200 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ·

68ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17·979 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 68e ANNEE — N° 17.979

ՀԱՅԱՍՏԱՆ — ԱՐՑԱԽ

ՄԻՇՏ ԳՆԴԱԿՈՇՈՒՄՆԵՐ, ՅՈՒՐՏ ԵՒ ԱՆԲԱԽԱՐԱՐ ԿԱԶ

Յունուար 21-ին ալ կացութիւնը բարեփոխուած չէր, ինչ կը վերաբերի կազին եւ ցուրտն ալ բաւական սաստիկ էր (զրոյին վար 12) ու ժողովուրդը կը տառապի: Աւելորդ է ըսել թէ հիւանդներու թիւն ալ զգալի չափով կրած է այս շրջանին, չատ հասկնալի պատճառներով: Կազը, Յունուար 21-ի առաւօտեան տրուելիքով 4,8 միլիոն խորանարդ մեթր էր:

Ռազմական գետնի վրայ, Յունուար 20-ին, առաւօտեան ժամը 8-էն ազրբեջանական բանակը հրասայլային լայնածաւալ յարձակումի մը ձեռնարկած է Լաչինի անցքին վրայ՝ Ղուպաթլիի ղիւրքերէն: Սակայն ԼՂՀ-ի ինքնապաշտպանութեան ուժերը կացութիւնը իրենց հակակշռին տակ կը պահէին: Միւս կողմէ, նոյն օրը Ազրբեջանի ռազմական օդուժը սխալմամբ գնդակոծած է Ակերանի շրջանի Ղարապլուխ գիւղի մօտակայքի իրենց սեփական դիրքերը: Իսկ Յունուար 19-ի իրիկունը Կիչան եւ Սրխաւենդ գիւղերու ուղղութեամբ թշնամիին ձեռնարկած գրոհը եւս մղուած է հայ ինքնապաշտպան ռազմիկներու կողմէ: Յունուար 20-ի տուեալներով այդ գիւղերը հայկական հսկողութեան տակ էին: Միչտ Յունուար 19-ի իրիկունը, ազրբեջանական 9 սաւառնակներ ներխուժած են Ակերանի շրջանի օդային տարածքը, ռումբեր արձակելով Մոլալուի եւ Շուշիի վրայ: Փոխարէն կրակով վար առնուած է անոնցմէ մէկը:

Յունուար 20-ին, գնդակոծումները չարունակուած էին Տաուշի շրջանի Մովսէս, Այգեպար եւ Կարմիր Ազիւր գիւղերու վրայ: Ազրբեջանական ուժերը կրկին յարձակած են Լաչինի գօտիին հարաւը եւս մղուած, բայց գնդակոծած են Տիգինի հայկ· դիրքերը, նաեւ Մարտակերտի Վանք գիւղը ռումբերու թիրախ եղած է:

Յունուար 13 — 14-ին, ամէնէն բուռն ռմբակոծութիւնները եղած էին Գորիսի վրայ ինչպէս գրած էինք (Յունուար 15) եւ կ'իմանանք որ զգալի վնասներ կրած է Ս· Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին:

***

Արմա — Աթայէն վերադարձին Յունուար 20-ին նախագահ Լ· Տէր — Պետրոսեան ընդունած է Փարիզի քաղաքապետարանի պատուիրակութիւնը գլխաւորութեամբ՝ քաղաքապետ Ժ· Շիրաքի խորհրդատու Փիէր Լըլուշ: Նախագահը յիշելէ ետք թէ, Ֆրանսան այն առաջիններէն եղաւ, որոնք Հայաստանի հետ կապեր հաստատեցին թէ քաղաքական եւ թէ մարդասիրական ոլորտներու մէջ, ընդգծած է Հայաստանի ներկայի հարցերը, որոնց կապակցութեամբ ան կ'ակնկալէ Ֆրանսայի աջակցութիւնը: Հապարակաց կարծիքն այն է, որ երկու երկիրներու յարաբերութեանց մէջ որեւէ խոչընդոտ չկայ:

***

Զուարթնոց օդակայանի քաղաքացիական օդուժի օդաչուներու կազմը որոշած է Յունուար 20-էն դադրեցնել բոլոր թռիչքներու սպասարկումը, բացի Կարմիր Խաչի եւ խանգարում ունեցող օդանաւերէն: Այս առթիւ դումարուած ընդհանուր ժողովին նշուած է թէ, գործադուլը կը չարունակուի ցորչափ ազատ չարձակուի Հայաստանի քաղաքացիական օդուժի վարչութեան պետ Դմիտրի Աթապաչեանը: Ան եւ իր օգնականները Սեպտեմբեր 9-ին հեռացուած էին իրենց պաշտօններէն եւ ձերբակալուած:

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՄԱՍԻՆ

Ազրբեջանի Արտաքին Նախարար Ղասիմով Անգարայի մէջ խօսելով Ղարաբաղի հարցին մասին ըսած է թէ Ժընեւի հաշտութեան բանակցութիւնները ձախողած են հայկական յարձակումներու պատճառով որոնք Յունուար 10-ին կատարուած են Ղուպաթլիի եւ Զանգելանի վրայ: Ան ըսած է թէ կողմերուն միջեւ համաձայնութիւն գոյացած էր հրադադար հռչակելու, բախումի կէտերուն վրայ միջազգային դէտեր զետեղելու եւ Ղարաբաղի ծանր զէնքերը դուրս բերելու մասին:

Պատասխանելով Լաչինի ու Շուշիի պարպումին նախապայմանին մասին հարցումի մը, ազրբեջանցի նախարարը ըսած է· — «Լաչինն ու Շուշին օրակարգի վրայ էին, բայց հաշտութեան ծրագրին մէջ տեղ չգրաւեցին: Անոնք նկատուեցան պարագայ մը որ ձեռք պիտի առնուէր ընդհանուր հաշտութեան հոլովոյթին մէջ: Նախապայման չհամարուեցան»:

Ղասիմով ըսած է թէ բանակցութիւնները չարունակելու ջանքերը վերջ գտած չեն, թէեւ տակաւին յստակ վայր ու թուական որոշուած չէ: Հաշտութեան համաձայնութենէն ետք, Մինսկի ժողովին ձեռք պիտի առնուի Ղարաբաղի օրինավիճակին հարցը:

Ասկէ մասին ըսուածը այն է որ հայ փոքրամասնութեան պիտի տրուին այլ զգայի փոքրամասնութիւններու վայելած երաշխիքները: Այսինքն՝ մշակութային ինքնավարութիւն: Հողային անջատում ի յառաջագունէ մերժելի պարագայ է: Ազրբեջանի սահմանադրութիւնը միասրական պետութիւն մը նկատի ունի ուր բոլոր փոքրամասնութիւնները նոյն իրավիճակը կ'ունենան: Ղասիմով ըսած է թէ խորհրդային շրջանին Ղարաբաղի ինքնավարութիւնը մշակութայինէն աւելի լայն սահմաններ ունէր, սակայն այսօր այդ աւելին անկարելի է, քանի որ Ազրբեջանի համար փոքրամասնութիւնները իրաւահաւասար տարրեր են:

Ղասիմով Անգարա կը գտնուի քաղաքական չփումներու համար որոնց գլխաւորն է Ղարաբաղի հարցը:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂԼՈՎ

ՊՈՍՆԻՈՑ սերպ երեսփոխանները 15-ի դէմ 55 ձայնով համաձայնեցան Պոսնիոյ համար առաջարկուած սահմանադրական ծրագրին, զոր իրենց պարագլուխը՝ Ռատովիչ արդէն ընդունած էր, անցեալ չաբաթ, Ժընեւ: Այս արդիւնքը առիթ կուտայ որ բանակցութիւնները վերսկսին Ժընեւ, Շաբաթ օր: Միւս կողմէ, մահմետական եւ խրուաթ հրադադար մը ստորագրեցին, Ժընեւի ժողովին երկու նախագահներուն հովանաւորութեան տակ (Սայրըս Վէնս եւ Լորա Օուըն):

ՔԼԻՆԹՔՆ, որ պաշտօնի գլուխ անցաւ Յունուար 20-ին, ճառ մըն ալ խօսեցաւ այդ առիթիւ, հաւատաց· — «Միացեալ Նահանգները պէտք է չարունակէն «նոր աշխարհ» մը առաջնորդել, աւելի ազատ, բայց նաեւ անկայուն զարճած համայնավարութեան փլուզումով»: Իր հայրենավարութեան փլուզումով»: Իր հայրենակիցներուն ալ ըսաւ թէ «Ամերիկա պէտք է ուշադրութիւն դարձնէ իր ներքին խնդիրներուն»:

(Շար·ը Դ· էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՊՂԱՏՈՆ, ՁԾՄԱՐՏՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ «ԱՅԲ»

Տարաձայնութիւններ, շշուկներ շաբաթներէ ի վեր կը շրջին Փարիզի հայ գաղութին մէջ: Բանն ինչո՞ւմն է· — «Լըսեցի՞ք, «ԱՅԲ» ձայնասփիւռը սնանկացեր է, դատական հաշուեյարդարն ալ կատարուեր է Դեկ· 14-ին, հոն աշխատող երկու անձերն ալ ճամբու դրուեր են»:

Լսեցինք: Ամէն կողմէ լսեցինք, բայց, սպասեցինք որ լսենք պէտք եղած տեղէն, բուն աղբիւրէն, այսինքն՝ «ԱՅԲ» ձայնասփիւռի կայանէն, խորհելով որ բանի որ ոչ մէկ ակնարկութիւն կ'ըլլայ այդ մասին, եթէ նոյնիսկ *«դժուարութիւնները հարթելու»* համար *«բացառիկ եւ առաստաձեռն աջակցութեան»* կոչերը չեն դադրիր, յաճախ յանդիմանական ոճով, սխալ պէտք է ըլլայ: Նախընտրեցինք նախ ստուգել եւ ստուգեցինք «ԱՅԲ»էն իսկ, որ հաստատեց թէ մեր լսածները ճիշդ են: Քանի մը օր ետք ալ, արդէն, երկու պաշտօնազրկուածներէն (Փաթրիք Փափագեան եւ Այգ Փոթուճեան) այդ արտնչութեամբ մամուլի հաղորդագրութիւն մը ստացանք, որու կցուած էին աշխատանքէ հեռացուելուն երկու նամակներ, ստորագրուած հաշուեյարդարը կատարող պաշտօնական տարիճ կողմէ:

Ուրեմն, ճիշդ է, որ SUTAP ընկերութիւնը մատակարարը՝ «ԱՅԲ»ի սնանկացեր է (2-ուկէս միլիոն Ֆր·ի մասին կը խօսուի) եւ Դեկտեմբեր 14-ին, Փարիզի Առեւտրական Գրասենեակը տուեր է իր վճիռը անոր liquidation judiciaire -ը հրատարակելով (ի դէպ, շատ օգտակար պիտի ըլլար այս եւ նոյնանման բառերու, օրինակ՝ mandataire judiciaire, liquidateur, juge commissaire, dépôt de bilan եւլն·, եւլն·, համապատասխան հայերէնը գտնել, բարելաւելու համար հայերէնի իրաւաբանական բառամթերքը, որ բաւական աղքատ է):

Այդ թուականէն ի վեր, «ԱՅԲ» նուագագոյն պարկեշտութիւնը չունեցաւ կացութեան տեղեակ պահելու իր ունկնդիրները: Եղա՞ւ: Ըստ մեզի՝ ոչ, մանաւանդ երբ յիշենք թէ ի՛նչ վարպետութիւններով (հեղինակաւոր ծանօթ անձնաւորութիւն մը պիտի ըսէր *մանեվրներով*) «ԱՅԲ» ռատիօ «Ազգ»ի ձեռքէն առաւ ձայնասփիւռի կայանի արտօնութիւնը, հակառակ անոր որ «Ազգ»ի շուրջ համախմբուած էին գաղութիս բոլոր կազմակերպութիւնները: Եւ առաւ այն հիմնական պատճառաբանութեամբ (cahier des charges) պատկան իշխանութեանց մօտ որ իւր առեւտրական բնոյթ ունի եւ ոչ ոքի ճիւթական օժանդակութեան կը կարօտի:

Արդիւնքը տեսանք: Եւ ըսել թէ, դեռ անցեալ Օգոստոսին, արտօնութիւնը նորոգուեցաւ, երբ «ԱՅԲ» արդէն «դժուարութեանց» մէջ մխրճուած պէտք է ըլլար· ի վերջոյ ամսոյ մասշտապի liquidation մը Օգոստոսէն Դեկտեմբեր չի պատահիր:

Սխալ չհասկցուինք: Գոհունակութեամբ չէ որ կ'արձագանգենք այս բոլորին: Ընդհակառակն: Նախ, որովհետեւ, պատահածը ամօթ մըն է մեր գաղութին համար, երբ նոյնիսկ այդ կայանը ի՛րը չէ եւ նաեւ այն պատճառով որ հայկ· կայան մը անհրաժեշտ եւ օգտակար է (հոս խնդրոյ առարկայ չենք ըներ յայտագրի ազդեցութիւնը ոչ ալ «գեղարուեստական բաժին»ը) եւ այս գործելակերպով, կը թուի որ վտանգուած է:

Այս ամբողջը շատ տխուր երեսներէն մէկն է մեր գաղութին պարզած պատկերին:

Տխուր, մանաւանդ, երբ տարրական ճշմարտութեան մը յայտնաբերումէն կը խուսափին անոնք որոնք սակայն, այլ մարզերու մէջ, դաստիարակչական պատգամներ տալէ չեն խուսափիր:

Արիստոտէլ, որ անծանօթ մը չէ «ԱՅԲ»ի տնօրէնութեան, կ'ըսէր՝ «Պղատոնը կը սիրեմ, բայց, աւելի կը սիրեմ ճշմարտութիւնը»:

ԱՐՓԻԿ

POUR CHYPRE

Ինչպէս գրած էինք, Յունուար 20-ին, Փարիզի Փալէ տէ Քոնկրէին մէջ, մեծ երեկոյթ մը կը տրուէր՝ «Կիպրոսի համար» գլխաւոր մասնակցութեամբ փրէսթի մեծ երգիչ՝ Ժորժ Տալարասի: Հարկ է խոստովանիլ, մանաւանդ անոնց համար որոնք դեռ չեն լսած այս երգիչը, որ ան լիովին կը համապատասխանէ իր համբաւին:

Փալէ տէ Քոնկրէն լեցուցած էին Յոյներ, յոյն Կիպրացիներ, նաեւ Հայեր եւ Ֆրանսացիներ, որոնք խանդավառ եւ ոգեւորուած երեկոյթ մը վայելեցին, ուր երգին եւ երաժշտութեան կ'ընկերանար քաղաքական դիրքորոշում մը ի նպաստ Կիպրոսի, որ 19 տարի է գրաւուած կը մնայ Թուրքերու կողմէ:

Ամբողջ յայտագիրը, սկիզբէն, վարեց Ժորժ Տալարաս, նախ դիպուկ ելոյթով մը կզզիին գրաւման մասին, չէշտելով թէ Թուրք բանակը պէտք է մեկնի, ապա իր երգերով: Այս առաջին բաժնին, երգերով, իրենց գնահատելի մասնակցութիւնը բերին նաեւ Ժորժ Մուսթաքի (մխակը որ Ֆրանսերէն երգեց) եւ Տիմիթրա Կալանի եւ անշուշտ երաժիշտներ: Երկրորդ բաժինը ամբողջովին ստանձնած էր Ժ· Տալարաս, որ արտակարգ խանդավառութիւն ստեղծեց սրահի մէջ, ուր հանդիսականներ կը պարզէին կիպրական դրօշակը, մինչ երիտասարդներ կը սկսէին յունական պարերով ընկերանալ երգիչին, սրահին ներքանցքներուն մէջ: Իսկապէս եզակի երեկոյթ մը: Հանդիսականներուն տրամադրութեան տակ էր նաեւ երեկոյթին առթիւ լոյս տեսած ճաշակաւոր եւ չահեկան բովանդակութեամբ գրքոյկ մը, ուր գրութիւններ կային Կիպրոսի դէսպան՝ Միքալիս Աթալիտէսէ, Հելլէն Ահրվէլէրէ, Քոսթա Կավրասէ, Եվակորաս Մավրոմաթիսէ (Ֆրանսայի կիպրական համայնքի նախագահ):

Ճիշնէք նաեւ որ Ժորժ Տալարասի մայրը, 1922-ին եկած է Փիրէա, այլ գաղթականներու հետ, Իզմիրէն վտարելով ու վերյիշելով այդ պարագան կ'ըսէ· — «Իմ կարգին, 1974-ին, անմիջապէս որ ռմբակոծութիւններն ու պատերազմը դադրեցան Կիպրոս, գացի երգելու զաղթականներուն մէջ», 43 տարեկան է և իրեն համար Կիպրոս՝ «նման է բաց վէրքի մը ուսին վրայ, որ երբեմն երբեմն կը բացուի ու կ'արիւնի, բայց չի դարմանուիր»:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՆ ՄԱՄՈՒԼԻՆ ՆՈՐՈԳՈՒԱԾ ԱՆՈՒՆԸ՝ «ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ»

Հայաստանեան մամուլը հետաքրքրական իւրովի մէկ պատկերը եղաւ վերջին տարիներու յեղաշրջումին. անմիջապէս որ արտայայտութեան մենաշնորհի կապանքը փշրուեցաւ, մարդը ողողուեցաւ նոր անուններով. հրապարակ իջան թերթեր, պարբերականներ որոնց հասարակաց էր զանգուածներուն ըսելիք նոր խօսք ունենալու յաւակնութիւնը. այնքան բազմազան էր հոսքը որ անոնցմէ շատերը չկրցան խուսափիլ այդ յաւակնութիւնը յուսախաբութեան վերածուած տեսնելէ նոյն զանգուածներուն մօտ: Այսուհանդերձ, լսուելիք անհրաժեշտ խօսքին խտութեան հետ խոտոր համեմատական բազմութիւն մը կը շարունակէ դրաւումի տակ պահել հայաստանեան մամուլի դաշտը:

Նոյեմբերին այս բազմութեան աւելցաւ նոր անուն մըն ալ. ան միակն էր որ հակառակ ուղղութեամբ աղդուած էր նորութեան յորձանքէն: Համայնավար կուսակցութեան պաշտօնաթերթը քսաւական երկար ընդմիջումէ մը ետք «Մեր Խօսքը» մկրտուած՝ վերադարձած է սպարէզ: Լոյս կը տեսնէ «խմբագրական խորհուրդ»ի մը կողմէ, ամէն Հինգշաբթի օր:

Թերթին առաջին թիւին «Խօսք հատատամքի» խորագրուած խմբագրականին մէջ «Հայաստանի Կոմկուսի Կենտրոնական Կոմիտէ»ն առաջին տողերէն կը չեշտէ թէ կուսակցութիւնը «վերահմաստասրելով իր ուղին, մշակած է նոր ծրագիր ու կանոնադրութիւն»: Անմիջապէս կը չեշտէ նաեւ թէ կուսակցութիւնը «վճռականօրէն դատապարտում է նախկինում թոյլ տրուած սխալներն ու վրիպումները, գանգուածային բռնութիւնները ու օրինազանցութիւնները»: Որպէս կուսակցութեան անցած տասնամեակներու «աննախադէպ» յաջողութիւն հռչակուած ենժողովրդական տնտեսութեան, գիտութեան, կրթութեան եւ մշակոյթի զարգացումը, սահմաններու անձեռնմխելիութիւնը, ապահովութիւնը. ու մինչ այսքանին մէջ արդէն անցեալէն մնացած լուծնդային բաւական բազմութիւն խնդրած է, Կոմկուսը չի վարանիր յաջողութիւններու իր ցանկին աւելցնելու նաեւ բնակչութեան թիւին հնգապատիկ ածը...: Իսկ ինչ կը վերաբերի կուսակցութեան քայքայման, ատիկա կը բացատրուի «վերնախաւի գործելակերպում ի յայտ եկած իճիճագովութեան, անհեռատես բաղաքականութեան, խօսքի եւ գործի միջեւ եղած հակասութեան» ներկայութեամբ:

Ապա կ'ըսուի թէ հակառակ կուսակցական չարքերու նոսրացումին, մնացած են հազարաւոր գինուորագրեալներ «որոնց համար ամէն ինչից վեր է ժողովրդի բարօրութիւնը, արժանապատուութիւնը եւ ապագան»: Այս ուժերուն չենած կուսակցութիւնը նպատակ կը հետապնդէ արժանի տեղ գրաւել երկրին քաղաքական համակարգին մէջ: Որպէս այդ, կը տրուին նաեւ քաղաքական վարքագծի նշումներ, ինչպէս՝ նախկին խորհրդային երկիրներու հետ փոխ - յարաբերութիւններու զարգացումը, Ղարաբաղի հարցին բանակցութեան միջոցով լուծումը: Տրամադրութիւն կը յայտնուի նաեւ գործակցութեան, այն ուժերուն հետ որոնք ազգային համաձայնութեան, ժողովրդի համախմբման իրատես, հաշուենկշռուած քաղաքականութիւն կը վարեն,

Խմբագրականը ազդանուէր ծառայութեան պատրաստակամութեամբ փակուելէ առաջ, կը կրկնէ թէ «խորապէս կը գոյայ» անցեալի կոպիտ սխալներուն եւ վրէպներուն համար:

Նոյն թիւին մէջ լոյս տեսած է հարցազրոյց մը, կատարուած՝ կեդրոնական Կոմիտէի քարտուղար Սերգէյ Բաղալեանի հետ: Ան չեչտելով Համայնավար կուսակցութեան ազգային բնոյթը, հարց կուտայ. «Ակադեմիան, Բիւրականը, Մատենադարանը, եղեռնի տասնեակ յուշարձանները, գիտամշակութային, կրթական, առողջապահական զարգացած համակարգերը, ի՞նչ է, ազգային չե՞ն...: Եւ ովքե՞ր են հայրենասէր, ևրա՞ճիք որ ստեղծել են այդ ամէնը թէ ևրա՞ճիք որ այդ ամէնը այսօր ամայացըւում են»: Ներկայ իշխանութեան ուղղըւած այս քօղարկուած մեղադրանքը աւելի կը յստակուի, երբ Ս. Բաղալեան կը խօսի ժողովուրդին յուսախաբութեան մասին, ըսելով. «Երէկ նա մի կտոր հաց ուներ, այսօր այդ կտորն էլ չկայ, ապահովութիւն ուներ, այսօր այդ ապահովութիւնն էլ չկայ...: Ժողովուրդը կարող է շփոթուել, պատրանքներ ունենալ, ուշ ըմբռնել ճշմարտութիւնը, բայց սըխալուել՝ երբեք»:

Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան կեցուածքին մասին, թերթին յաջորդ թիւին մէջ նոյն դիրքերէն կը յայտնուի նաեւ Վլադիմիր Պետրոսեան: «Այսօր խորհրդային Հայաստանի 70-ամեայ պատմութիւնը, նրա փորձը ոչ միայն մերժում է ու ժխտում, այլեւ բայբայում են գիտութիւնն ու մշակոյթը, ժողովրդական կրթութեան ամբողջ համակարգը, աներաշդրութեան է մատնում աճող սերնդի դաստիարակութիւնը, մոռացութեան է տրւում իր անվտանգութիւնն ապահովելու համար ժողովրդի մղուող պայքարում այնպիսի կարեւորագոյն արժէք, ինչպիսին հայրենասիրութեան դաստիարակութիւնն է»: Յայտնապէս, հրապարակին վրայ յայտնուելու քայլին մէջ բաւական քաջալերուած է Հայաստանի Համայնավար կուսակցութիւնը, ազատութեան, անկախութեան դաղափարներով զործի գլուխ անցած ղեկավարներու պալթեան օրինակէն. այն երեւոյթէն որ անոնց «յաջողութիւն»ը մըներց ընդհանուր յեղաշրջումին մակարդակին վրայ, առանց մոռցնելու համայնավար պարագլուխները որոնք արդէն նախընտրութիւն կը գտնեն կատարուած ընտրութիւններու ընթացքին: «Նամակ խմբագրութեան» կոչուած սիւնակի մը մէջ «Մեր յաջողութիւնները» խորագըրուած գրութիւնն ալ այս տպաւորութիւնը կը ստեղծէ. Շաւարշ Աչատրեանի ստորագրած գրութիւնը աւելի չեշտակի կը քննադատէ ներկայ իշխանութիւնը, հարց տալով՝ «Չէնք վերցնելու, դէպի Արցախ գրոհելու կոչերն ո՞ւր կորան, ո՞ւր են չեղած բանակի հրամանատարները...: ... Ո՞վ պէտք է պատասխան տայ հարիւրաւոր զոհերի, ձմրանը մերկ ու սոված, անօթեւան հազարաւոր փախստականների համար»:

Դժգոհութեան նոյն արտայայտութիւնները տեղ գտած են նաեւ նամականիի բաժնին մէջ որուն առաջինը լոյս տեսած է թերթին 4-րդ թիւին մէջ: Նամակագիր Բ. Տ. որ կը զրէ թէ ինք համայնավար չէ, քանի մը տողով կը պարզէ յուսախաբութիւն մը որ ապահովաբար հասարակաց է շատերու. ան կը զրէ. «Ազատութեան հրապարակից տուն չէի գալիս: Երբ վերջապէս կոմկուսը թողեց ապաշրէզր, ուրախութիւնից արտասուում էի...:

Չիմա էլ եմ արտասուում, բայց ոչ ուրախութիւնից, այլ ամօթից, խաբուելուց, յուսախաբութիւնից եւ ամենասարսափելիից, անճարակութիւնից:

Ի՞նչ անեմ, ևորի՞ց դուրս գամ փողոց ... Չէ, դա այլեւս չի լինի ... Սարսափում եմ երկրորդ անգամ խաբուելուց»:

Ուրիշ մը՝ Թ. Գ. «Ալան - Թալանի եւրեան» խորագրով տրուած նամակին մէջ անտիրութենէ կը զանգատի, ըսելով. - «ով չի տեսնում որ Երեւանը վերածուել է ճամբեզրին ընկած աւտոմեքենայի, որի պիտանի մասերը անցնող - դարձող հաւնում, տանում է»,

Այսպէս, «Մեր խօսքը»ի առաջին թիւերը լեցուն են դժգոհութեան, զանգատի բազմաթիւ արտայայտութիւններով. ասիկա եզր մըն է որուն ներկայիս մեծաչընորհը չունի համայնավար շաբաթաթերթը, տակայն ան ընդհանուր այս հոգեվիճակին կը միացնէ նաեւ անառեսուած, վարկաբեկուած անցեալի մը ցաւն ալ: Ներսին ու դուրսին կողմէ ապրեցութեան պօռիններու, չահերու անողոք բախումի ասպարէզին վերածուած այսօրուան Հայաստանին մէջ չատ բնական է համայնավար տարրին վերայայտնութիւնը. անոր մամուլն ու անով յայտնուած բողոքն ալ. յանուն իրենց, յանուն առողջ ու պոռոտ թշնամի մըն է: Այս «տրամաբանութեան» հեղինակը, դեռ այն առեն անծանօթ՝ Լուի Անթուան Լէոն Սէն - Ժիւստ կը կոչուի, մունետիկն է այդ գաղափարին. - «Օր մը, կը բացագանչէ, մարդիկ պիտի զարմանան որ 18-րդ դարուն նուազ յառաջադէմ Էին քան կեսարի օրով. հոն, բռնատէրը զուրկ էր ներկայ Ծերակոյտին մէջ իսկ, առանց ուրիշ մեւականներից քան դաշոյնի երեսուն հարուածներու»:

Իրեն, ինչպէս նաեւ Ռոպէսպիէրի համար, թագաւոր մը, սկզբունքով օտար ըլլալով ընկերային ուխտին, հարցը՝ նուազ դինք դատելու մէջ կը կայանայ քան՝ մեղադնելու:

Ձափաւորները փորձ մը եւս կ'ընեն, Դեկտեմբեր 3-ին: Երեսփոխան մը կ'առաջարկէ որ թագաւորը դատելու Ժողովին լիազօրութիւնը հաստատուի «նախնական ժողովներու» կողմէ, այլ խօսքով՝ հանրաքուէով, Ժիռոնտէններու տեսակէտն է՝ ժողովուրդին կոչ ընել: Բազմաթիւ երեսփոխաններու համար, սակայն, այդ պիտի նշանակէր Ժողովը ապօրինականացնել: Կրնայ տանիլ անիշխանութեան եւ նոյնիսկ քաղաքացիական պատերազմի: Որքան ալ համոզուած ըլլան որ թագաւորը յանցաւոր է, Ժիռոնտէնները սկըզբունքով դէմ են մահապատիժին:

Դեկտեմբեր 11-ին, Լուտովիկոս ԺԶ. կը ներկայանայ Ժողովին: Մատա կը նկարագրէ նիստը «Լ'ամի ու վէօվլին» մէջ. - «Ճշմարտութեան կը պարտինք ըսել որ ներկայացաւ վայելչութեամբ, որքան ալ նուաստացուցիչ ըլլար իր դիրքը, երբ քանիցս երեսին կ'ըսէին. - Լուի Քապէ», ինք որ միայն՝ «վեհափառ» լսած էր: Քիչ կը խօսի եւ լաւ չարդարացներ իր գործելակերպը: Գալով իր փաստաբաններուն՝ Մալզհերպ, Թրոնչէ, ու Սէզ, պաշտպանողական իրենց ձեւը այնքան խղճալի երեւցած է Ժան Ժօրէսի որ ան նոր պաշտպանողական մը գրած է իր «Ֆրանսական յեղափոխութեան ընկերվարական պատմութիւնը» հատորին մէջ:

Վերջին արարը տեղի կ'ունենայ Յունուար 16-ին եւ 17-ին: 36 ժամուան ընթացքին, Ժողովը մի առ մի կը կանչէ երեսփոխանները: 749 երեսփոխաններէն ամէն մէկը պիտի պատճառաբանէ իր քուէն: Արդիւնքը կը հռչակուի. - 721 քուէարկողի վրայ, մահապատիժը առանց յետաձգումի եւ առանց պայմանի քուէարկուած է մէկ ձայնի մեծամասնութեամբ: Յետաձգումի դիմումը կը մերժուի 310-ի դէմ 380 ձայնով: Ժօրէս կը գրէ թէ գլուխառումը անախորժ մթնոլորտ մը ստեղծեց: «Լ'օմ ռեվոլթէ»ի Քամիլին համար, իրաւապիտական ձեւակերպութեանց նմանի ցուցադրում մը քաղաքական բրուտութեան ծառայող, ոչ աւելի ոչ պակաս է քան Սարսափին եւ յեղափոխական ոչընչացապաշտութեան առաջին քայլը:

ԿԱՂՀԱՆ

200 ՏԱՐԻ ԱՌԱՋ

ԼՈՒՏՈՎԻԿՈՍ ԺԶ. ՄԱՀՈՒԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԵՑԱԻ

200-ամեակը Լուտովիկոս ԺԶ.ի գլխատման թուականին (1793, Յունուար 21) պատճառ է որ մամուլի էջեր լեցուին, նոր գիրքեր լոյս տեսնեն, մէկ խօսքով՝ անգամ մը եւս դատաւարութիւնը տեսնուի Ֆրանսայի այն թագաւորին, որ ծնունդ տուաւ Ցեղափոխութեան: «Մոնիտ»ի մէջ(Յունուար 17 / 18) Նիքոլա Վէյլ ամփոփ կերպով կը ներկայացնէ գլխատման եւ անոր նախորդող դատաւարութեան օրերը:

Շատ մարդ չկայ Յունուար 21-ի այդ օրը, Փարիզի փողոցները: Ցուրտ է եւ խոնաւ: Ժամը 10-ի մօտ, քաղաքապետին կառքը կը հասնի Ցեղափոխութեան (յետագային՝ Քոնքորտ) հրապարակը, որ լեփ-լեցուն է: Թագաւորը կ'իջնէ, իրեն կ'ընկերանայ իր խոստովանահայրը, իրլանտացի արբայ մըն է: Ամբողջ ճամբուն երկայնքին, թագաւորը Դաւիթի սաղմոսները եւ մահամերձներու աղօթքը կարդացած է: Կը թուի որ լաւ պատրաստուած է մահուան: Ցոյս չունի որ դատաւորական շարժում մը զինք փրկէ: Ազգային պահակազօրքը լեցուցած է հրապարակը: Թերեւս կը ցաւի որ քանի մը խօսք պիտի չկարենայ ընել հաւաքուած բազմութեան: Վերջին խօսքեր:

Հազիւ քանի մը խօսք կ'արտասանէ, երբ, հակառակ իր բողոքներուն ձեռքերը կը կապեն: Բարկութեան ճիչ մը կ'արձակէ: Թմբկահարումը ձայնը անլսելի կը դարձնէ: Ժամը 10·20 կ'անցնի, Լուտովիկոս ԺԶ.ի գլուխը կ'իյնայ: Բոլորին կարծիքն այն է թէ արժանավայել եւ քաջ կեցուածք մը ունեցած է: Ականատեսներն ու պատմաբանները միշտ հիացումով պիտի արտայայտուին:

**

1792-ի ձմեռը, պայքարը սուր է ժիռոնտէններու եւ Մոնթաներառներու (չափաւոր եւ ծայրայեղ) միջեւ Ժողովին (Մորհրդարան) տիրապետութեան համար: Դատաւարութեան երկայնքին, 1792 Նոյեմբեր 7-էն 1793 Յունուար 21, Ցեղափոխութեան պատմութիւնը կը կեդրոնանայ Թիւիլըրի այդ սրահին մէջ (անցեալին՝ «Պարոնին թատրոնը») ուր նոր Ժողովը տեղաւորուած է: Խորհրդարանական իսկական ողբերգութիւն մըն է որ տեղի կ'ունենայ, երեք արարով եւ որոնց ամէն մէկը վերջ կը դնէ չափաւորներու պարտութեամբ եւ որու դրաւարկն է Ցեղափոխութեան զեկավարութիւնը:

1792, Նոյեմբեր 13-ին «պահպանողական - դատաւոյն» երեսփոխան՝ Մորիսոն, թագաւորին վերաբերող նիստի առաջին օրն իսկ կ'առարկէ որ Ժողովը որեւէ օրինաւոր հիմք չունի թագաւորը դատելու. այս վերջինը անձեռնմխելի անձ հռչակուած է 1791-ի Սահմանադրութեամբ: «Մոնթաներ»ի մէկ մասը նաեւ դէմ է դատաւարութեան, բայց բոլորովին տարբեր պատճառներով: Իրեն համար, թագաւոր մը, ինքնին՝ ժողովուրդի թշնամի մըն է: Այս «տրամաբանութեան» հեղինակը, դեռ այն առեն անծանօթ՝ Լուի Անթուան Լէոն Սէն - Ժիւստ կը կոչուի, մունետիկն է այդ գաղափարին. - «Օր մը, կը բացագանչէ, մարդիկ պիտի զարմանան որ 18-րդ դարուն նուազ յառաջադէմ Էին քան կեսարի օրով. հոն, բռնատէրը զուրկ էր ներկայ Ծերակոյտին մէջ իսկ, առանց ուրիշ մեւականներից քան դաշոյնի երեսուն հարուածներու»:

Իրեն, ինչպէս նաեւ Ռոպէսպիէրի համար, թագաւոր մը, սկզբունքով օտար ըլլալով ընկերային ուխտին, հարցը՝ նուազ դինք դատելու մէջ կը կայանայ քան՝ մեղադնելու:

Ձափաւորները փորձ մը եւս կ'ընեն, Դեկտեմբեր 3-ին: Երեսփոխան մը կ'առաջարկէ որ թագաւորը դատելու Ժողովին լիազօրութիւնը հաստատուի «նախնական ժողովներու» կողմէ, այլ խօսքով՝ հանրաքուէով, Ժիռոնտէններու տեսակէտն է՝ ժողովուրդին կոչ ընել: Բազմաթիւ երեսփոխաններու համար, սակայն, այդ պիտի նշանակէր Ժողովը ապօրինականացնել: Կրնայ տանիլ անիշխանութեան եւ նոյնիսկ քաղաքացիական պատերազմի: Որքան ալ համոզուած ըլլան որ թագաւորը յանցաւոր է, Ժիռոնտէնները սկըզբունքով դէմ են մահապատիժին:

Դեկտեմբեր 11-ին, Լուտովիկոս ԺԶ. կը ներկայանայ Ժողովին: Մատա կը նկարագրէ նիստը «Լ'ամի ու վէօվլին» մէջ. - «Ճշմարտութեան կը պարտինք ըսել որ ներկայացաւ վայելչութեամբ, որքան ալ նուաստացուցիչ ըլլար իր դիրքը, երբ քանիցս երեսին կ'ըսէին. - Լուի Քապէ», ինք որ միայն՝ «վեհափառ» լսած էր: Քիչ կը խօսի եւ լաւ չարդարացներ իր գործելակերպը: Գալով իր փաստաբաններուն՝ Մալզհերպ, Թրոնչէ, ու Սէզ, պաշտպանողական իրենց ձեւը այնքան խղճալի երեւցած է Ժան Ժօրէսի որ ան նոր պաշտպանողական մը գրած է իր «Ֆրանսական յեղափոխութեան ընկերվարական պատմութիւնը» հատորին մէջ:

Վերջին արարը տեղի կ'ունենայ Յունուար 16-ին եւ 17-ին: 36 ժամուան ընթացքին, Ժողովը մի առ մի կը կանչէ երեսփոխանները: 749 երեսփոխաններէն ամէն մէկը պիտի պատճառաբանէ իր քուէն: Արդիւնքը կը հռչակուի. - 721 քուէարկողի վրայ, մահապատիժը առանց յետաձգումի եւ առանց պայմանի քուէարկուած է մէկ ձայնի մեծամասնութեամբ: Յետաձգումի դիմումը կը մերժուի 310-ի դէմ 380 ձայնով: Ժօրէս կը գրէ թէ գլուխառումը անախորժ մթնոլորտ մը ստեղծեց: «Լ'օմ ռեվոլթէ»ի Քամիլին համար, իրաւապիտական ձեւակերպութեանց նմանի ցուցադրում մը քաղաքական բրուտութեան ծառայող, ոչ աւելի ոչ պակաս է քան Սարսափին եւ յեղափոխական ոչընչացապաշտութեան առաջին քայլը:

ԿԱՂՀԱՆ

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՆՈՐ ՏԱՐՈՒԱՆ ՄԱՂԹԱՆՔՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ, -- («Յառաջ»), --

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը միշտ նոր Տարուան առթիւ իր վարչութեան եւ հիմնադիր անդամներու, Տիկնանց Միութեան անդամուհիներու հետ նշած է նոր տարին մտերիմ շրջանակի մէջ։

Սակայն, վերջին տարիները վարչութիւնը առաւել ընդարձակեց շրջապատը հրաւիրելով տեղական իշխանութիւնները, հայկական միութիւնները, համակիրներ, ամբողջ տարին իրենց ներկայութեամբ եւ գործնապէս քաջալերողները։ Եւայլն...։

Այս տարի Նոր տարուան մաղթանքներու հանդիսութիւնը տեղի ունեցաւ Յունուար 4-ին Վասպուրական սրահին մէջ, հոծ բազմութեան մը ներկայութեամբ որուն մէջ մեծ թիւով քաղաքական դէմքեր։ Յառաջիկայ Մարտ ամսուան երեսփոխանական ընտրութիւնները օտար չեն անշուշտ ցոյցարերուած հետաքրքրութեան եւ փութկոտութեան։

Ներկաներուն -- քաղաքապետ Ռոպէր Վիկուոու եւ Պուչ - Տիւ - Ռոն Նահանգի Ընդհանուր Խորհուրդի Նախագահ՝ Լ. Վիկան ընդհատուած էին երեսփոխաններէ՝ Ժ. Ֆր. Մաթէի, Ռ. Պլում, Մ. Փըղէ, Ժ. Էքոշառ, Ընդհ. Խորհուրդի փոխ -- նախագահներէ՝ Ա. Տէքան եւ Ժ. Պոնա, քաղաքապետական խորհուրդի անդամներէ՝ Կ. Թէսիէ, Է. Յակոբեան, Ր. Նազարեան, Ն. Զերտապ, Լ. Վասալ, Մ. Քրիսթոֆոլ, Շրջանային Խորհուրդի ներկայացուցիչը՝ Ժ. Փ. Պէրպէրեան։ Նոյնպէս, ներկայ էին Մարսէյլ -- Փրովանսի Առեւտուրի եւ Ճարտարարուեստի սենեակի փոխ -- նախագահ՝ Է. Սեֆերեան, Ռէֆորմէ Եկեղեցւոյ ներկայացուցիչ՝ Վեր. Մ. Պերբէրեան, Ռուսական դաշնակցութեան Մարսէյլի փոխ - հիւպատոսը, Հայ Կաթողիկէ համայնքի ժողովրդապետը՝ Աստուած Վրդ. Սարոյեան, Հայ Աւետարանական Եկեղեցւոյ ներկայացուցիչը՝ վեր. Ժոէլ Միքայէլեան, Վաչէ Ծ. Վրդ. Իգնատիոսեան, Շահան Ա. Քհնյ. Տէտէեան, Անարատ Յղութեան Հայ Քոյրերը՝ Արտեմիս Աչըքեան եւ Մաթլէն Տապաղեան, դրագէտ -- լրագրող՝ Ժան Քէհայեան որ թեկնածու է յառաջիկայ երեսփոխանական ընտրութիւններուն Մարսէյլի 6-րդ ընտրաշրջանին մէջ։

Կարօ Յովսէփեան, Հայ Մշակոյթի Տան անունով ներկայացուց մաղթանքներ ըսելով թէ Նոր տարուան սեմին մարդը միշտ յոյսով կը լեցուի, բայց բառերէն, պաղատարներէն, առաջադրութիւններէն, ցանկութիւններէն անդին ամէն բան կամքի հարց է։ Հասարակական եւ քաղաքական կամքի հարց, որպէսզի Եուկոսլավիայէն, Սոմալիէն մինչեւ Ղարաբաղ դադրին ահաւոր ողբերգութիւնները։ Ապա, ընդգծեց Հայաստանի ծանր վիճակը, անհանդուրժելի, անտանելի եւ անմարդկային շրջափակումը որուն հետեւանքով երկրէն ներս կեանքը կանգ առած է, ու այս ճմեռուան սաստիկ ցուրտը եւ անհըրաժեշտ ապրանքները, նիւթերու պակասը աւերներ կը գործեն։ Կարօ Յովսէփեան, հակիրճ կերպով ներկայացուց Հայ Մշակոյթի Տան կատարած գործունէութիւնները 1992-ին ի նպաստ Հայաստանին եւ հուսկ ընորհաւորեց Նոր Տարին եւ մաղթեց ազգերու միջեւ ներդաշնակութիւն, որովհետեւ ներդաշնակութենէն է որ կը ծնի, կը զարգանայ եւ կը ծաղկի մարդոց երջանկութիւնը։

Շրջանային Խորհուրդի նախագահ Ժան Գլօտ Կօաէնի անունով Ժան Փիէռ Պէրպէրեան գնահատեց Հայ Մշակոյթի Տան գործունէութիւնը եւ յայտնեց Շրջանային Խորհուրդի համակամութիւնը Մարսէյլի Հայ դաղութին եւ Հայաստանի հանրապետութեան,

Պուչ - Տիւ - Ռոնի Ընդհ. Խորհուրդի նախագահը՝ Լիւսիէն Վիկան ջերմ խօսքերով արտայայտեց իր բարեկամական զգացումները, իր յարաբերութիւնները Հայ դաղութի հետ եւ յայտարարեց թէ դէպի Հայաստան կատարուած օգնութեան գործողութիւնները պիտի չարունակ -- ուին, սակայն իր մտահոգութիւնը կ'երթայ հիմնական լուծումներուն վրայ։

Մարսէյլի քաղաքապետը՝ Ռոպէր Վիկուոու, իր կարգին վերահաստատեց իր բարեկամութիւնը իր քաղաքի Հայերուն եւ Հայաստանի հանդէպ։ Շեշտեց Մարսէյլի Հայ դաղութի բերած նպաստը քաղաքի ընդհանուր զարգացման։ Ապա, վերյիշեց իր երկու այցելութիւնները Թուրքիա, ուր ըսաւ իշխանութիւններուն մօտ միշտ պաշտպանած է Հայ դատը եւ արտայայտած քաղաքական ու բարոյական համակամութիւն Հայերուն ի խնդիր։

Մաղթանքներու այս հանդիսութիւնը, ընորհակալութեան խօսքերով փակեց Զաւէն Կապրիէլեան Հայ Մշակոյթի Տան վարչութեան անդամ։

Ներկաները հիւրասիրուեցան ճոխ «քոքթէյլ»ով մը, պատրաստուած Հայ Մշակոյթի Տան Տիկնանց Միութեան անդամուհիներու կողմէ, եւ սպասարկութիւնը կատարեցին երիտասարդաց մասնաճիւղի տղաքն ու աղջիկները։

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՏԷՍԻՆ

ՀԻՄՆԱՐԿԷՔ «ԱՇՆԱՆ ԾԱՂԻԿՆԵՐ» ՏԱՆ

Տէսինի եւ Լիոնի հայ բնակչութեան մէկ մասը ու շրջանին հայ աւետարանական համայնքը, դրեթէ ամբողջութեամբ, հաւաքուած էին Շաբաթ, Յունուար 9-ին, Նէօնժէսկը փողոց, քաղաքին հանգրստեան տան եռեւը, հոդաչերտի մը չուրջ։

Գոհունակութիւնը ակներեւ էր շատ մը դէմքերու վրայ։ Պատճառ կար։ Տարիներու երազ մը մօտ էր իրականութիւն դառնալու։ Պիտի կառարուէր հիմնարկէքը չէնքի մը՝ ուր պիտի պատսպարուին, մանաւանդ, ոչ -- ինքնաբաւ ծերունիներ, առանց ազդի խարուիեան։

Ձեռնարկը հայկ. է. հայ աւետարանական դաղափարը յղացուած էր տարիներ առաջ։ ըսուեցաւ՝ 1987-ին։ Լիոն -- Վիլէօրպանի համայնքէն երկու հաւատաւոր երիտասարդներ մէկտեղ նետած էին յանդուգն ծրագիր մը՝ բանալ ծերերու պատսպարան մը։ Հաւատքը յաղթեց 1993, Յունուար 9-ին, կէս օրուան մօտ, դրուեցաւ եւ կընքուեցաւ, ուրեմն, ապագայ չէնքին «առաջին քարը» Տէսինի քաղաքապետ Փիէր Գրէտոզի կողմէ։ Տունը պիտի կոչուի «Աշնան ծաղիկներ»,

Ներկաներուն մէկ, քաղաքապետը միակ պաշտօնական անձը չէր։ Հոն էին, հայ դաղութին կողքին Ռոնի Նահանգային խորհուրդին նախագահը՝ Միշել Մէրսիէ, շրջանային խորհուրդէն ընտրեալներ, շրջանին երեսփոխան՝ Մարթին Տաւիա, Տէսինի փոխ - քաղաքապետ՝ Պր. Մարկոսեան եւ անշուշտ՝ Հայերու մօտիկ բարեկամ եւ անոնց միշտ օժանդակող՝ նախկին քաղաքապետ Փիէր Մութէն, անդամ, միշտ, Նահանգային խորհուրդին։

Պաշտօնական անձերու ներկայութիւնը պատահական չէր։ Պէտք էր եղած ջանք չարժի ենթարկել ընկերային, պետական չարք մը կազմակերպութիւններ, կարենալ ապահովելու համար չուրջ երկու միլիառ հին ֆրանքի գումար մը։ Ձեռնարկողները զարկած էին պետական դռներ ստանալու համար նպաստ կամ երաշխաւորութիւն՝ փոխառութիւններու։ Յաջողած էին։

***

Արարողութիւնը վարեց Պր. Պաղտասարեան։ Խօսք տուաւ նախ՝ բժիշկ Փիլիպ Սարայտարեանի՝ որ նախագահն է ձեռնարկին պատասխանատու՝ իրերօգնութեան Հայ Աւետարանական Ընկերակցութեան եւ գլխաւոր մղիչը, Պօղոս Հալաճեանի հետ, ծրագրին յառաջդիմութեանը, Տուաւ կարգ մը տեղեկութիւններ կառուցուելիք չէնքին մասին։

Ան պիտի ունենայ 60 անկողիններու

կարելիութիւն։ Ծրագրուած է բացումը կատարել տարիէ մը։ Հողը գնուած է Տէսինի քաղաքապետութենէն։ Ծրագրին հարատարապետն է Մօրիս Սարայտարեան (Սէն - Թ'Էթիէն)։

Խօսք տրուեցաւ, հետզհետէ, ներկայ անձնաւորութիւններուն։ Արտայայտուեցան Փիլպէր Լեւոնեան, նախագահ Ֆրանսայի Հայ Աւետարանական Եկեղեցիներու Միութեան, Պր. Մէրսիէ եւ քաղաքապետը՝ որ չեշտը դրաւ Հայերու օգտակար ներկայութեան, 70 տարիներէ ի վեր, Տէսինի մէջ։

Միջանկեալ նշենք որ Հայերը, ընդհանրապէս, լաւ համբաւ ունին քաղաքին մէջ։ Օժանդակած են, առանց աղմուկի, քաղաքին մնտեսական զարգացման։ Այդպէս լսաւ դոնէ մեղի անգամ մը եւս նախկին քաղաքապետը, Պր. Մութէն, անձնական խօսակցութեան մը ընթացքին, Պր. Մութէն վաղուց ծանօթ է Հայերուն. իր մայրը, քաղաքապետարանի պաշտօնեայ, առաջինը եղած է յարաբերութեան մէջ մտնող հայ դաղթականներուն հետ, քանական թուականներուն, ինքնութեան թուղթեր չինելու համար։ Կարելի է երեակայել իր դժուարութիւնները Ֆրանսերէնի անծանօթ եւ, յաճախ, իրենց ծննդեան ճշդիւ թուականէն անտեղեակ մեր հայրենակիցներուն հետ...

***

Եկաւ պահը հիմնարկէքին։ Ժողովուրդը չրջապատեց պատրաստուած փոսը։ Խանդավառութիւն կար։ Արեւն ալ, մինչեւ այդ տատամսոտ, յայտնուեցաւ համաձակ։ Պր. Գրէտոզի կողքին, վերապ. Ժաք Յակոբեան աղօթեց խնդրելով Աստուծոյ օրհնութիւնը չինութեան վրայ։ Աւետարան մը դրուեցաւ հիմին մէջ, օրուան արարողութիւնը նշող վաւերաթուղթին հետ։

Հիւրասիրութենէ մը յետոյ մօտակայ դպրոցին ճաշասրահին մէջ, ժողովուրդը ցրուեցաւ, ուրախ, յուսալով մասնակցիլ, տարիէ մը, բացման հանդէսին ալ։

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

ԿԻՐԱԿՆՕՐԵԱՅ ՖԵՏԱՅԻ ՄԸ

ԽՄԲ. -- Այս գրութիւնը առաջինն է լրագրող Օլիվիէ Վէպէրի «Ճամբորդութիւն՝ դէպի Ռուսաստանի բոլոր երկիրները» հատորին Հայաստանի առընչուած երեք գլուխներուն։ Մնացեալը կուտանք յետագային։ Այս հատորին հրատարակութեան արձագանգած էինք Դեկտեմբեր 2-ի մեր թիւով։

... Երեւան ոտք կոխելով ցնցող տպաւորութիւն մը ունենայ. Հայաստանի մայրաքաղաքը որոշ է որ գրաւիչ է, սակայն որքա՞ն մսխում կար հոն։ Քաղաքը գարշահոտ էր, հազիւ կարելի էր շնչել. երկինքը այնքան մռայլ էր ու ցած։ Հայաստան կը անգայ կայսրութեան պատճառած վէրքերուն ցաւին տակ։ Աթոմակայան մը որ կ'ապահանէ երկինքն ու մարդոց թոքերը. Թշնամի դրացիներ -- Ադրբեջան, Վրաստան, Թուրքիա--, տնտեսութիւն մը որ չնչահեղձ է տահմանումներուն վրայ կատարուած կազմակերպուած կողոպտումներով եւ Ազերիները որոնք կը սպառնան քակել վառօդին լեզուն։ Ապազդութեամբ վստահարար ճոռոմ արտայայտութիւն մը չէ կայսրութեան այս պատառիկին վրայ։

Կոյրի մը նման խարխափելով կը բռնեմ քաղաքին ճամբան. քաղաք որ բացխփող հսկայ ազդալոյսի մը կը նմանի դիշերները։ Հոն կանոնաւոր կերպով ելեկտրականութիւնը կը խզուի ու Երեւան խաւարին մէջ կը թաղուի։ Ազերիներու չրջավակումը կը չարունակուի։ Հազիւ հասած, տարօրինակ զգացողութիւն մը կը պաչարէ ձեզ այս չինծու, բեմամայել համայնապատկերին մէջ, թմրած Երեւան մը կը թուի մխրճուած ըլլալ իր հսկայ չէնքերով որոնք որքան նոր - բիւզանդական, այնքան ալ ստալինեան ճարտարապետութեան կնիքը կը կրեն։ Առաւօտեան ժամը 6-ին երբ օրուան ժժդոյն լոյսերը կը սարսռան, փողոցները համայի են։ Միայն շորթով երկու Ամերիկուհիներ քալելու առաւօտեան իրենց մարզանքը կ'ընեն, իրենց ձեռքը ունենալով քաղաքին քարտէսը. իրենք դիրենք կը ծանօթացնեն որպէս «Լոս -- Անճըլըսցի Հայուհիներ»։ Ոչ մէկ ինքնաչարժ կ'անցնի պողոտաներէն. վառելանիւթը հաղուագիւտ բան է ու կը հանդիպիմ քանի մը ճարպիկ տիպարներու որոնք քարիւղի ամաններ առած, ինքնաչարժի պարպուելիք ընդունարան կը փնտռեն։ Իրապէս ա՞յս է Երեւանը որուն մասին խօսած էին Ինծի. Արարատի Հոռմը։ Հայերու աւետեաց երկի՞րը, այսքան թշուառացած, տըժդունած, ցրտահար, ենթարկուած՝ մահմետական իր դրացիին բռունցքին։ Սփիւռքի Հայերը Միացեալ -- Նահանգներէն, Գանատայէն, Ֆրանսայէն, նոյնիսկ Արժանթինէն կը փութան քանի մը օր վայելելու առասպելը։ Անոնք կանխիկ վճարած են դէպի արմատները վերադարձ մը որուն մաս կը կազմեն ճաչարանները, պապենական պարերը, իրենց չիշատակի սրբավայրերուն մէջ պատմներ ու հազարամեայ անցեալի մը վրայ բացուած տեսադաշտ մը։ Իսկ հոս յուսախաբութիւն մը իրենց կը սպասէ։ Անոնք օգակայանէն կ'ելլեն հեռաւոր զարմիկներու համար նուէրներով լեցուն ճամպրուկներով, լեփ լեցուն հացկատեարներով, հայերէն լեզուի գրքոյկ մը իրենց թեւին տակ ու կը մեկնին դառնութեան զգացումով, երբեմն արցունքոտ աչքերով, մաքսատան նախորդող սրահին մէջ երդում ընելով որ «այս բոլորը համայնավարներու գործն է»։ Հակառակ որ դիւրին է օրական երկու հարիւր տոլարի կեցութեամբ խանդավառուիլ, երազներու խորտակումը միշտ ցաւագին կ'ըլլայ։ Ցատկապէս երբ մարդ սփիւռքի կեանքը կը նկատէ դաժան աքսոր մը։

Երկար ատեն քալեցի դալկացած յոյսերով Երեւանի մէջ։ Հանդիպեցայ Շիքակոյէն, Մարսէյլէն Հայերու որոնք թէ' հպարտ էին եւ թէ' յուսաբեկ՝ հոս գըտնուելով։ Ամէնքը քիչ մը չուարած կը զգային իրենք դիրենք դիրկին մէջ «Մայր Հայրենիք»ի որ չատ երկար ատեն ենթարկուած էր Մոսկուայի քմայքներուն ու ճարտարապետներու դիմայարդարումին։

Անկախութեան ընդարձակ հրապարակին եռին գտայ Սպասերթուրի դրաւենեակը որ կ'առաջնորդէ զբօսաշրջիկները, օր մը ուրախ պահեր պարգեւելով անոնց, յաջորդ օրը վհատեցնելով։ Գրաւենեակը շատ փոքր վայր մըն է Սփիւռքի Կոմիտէի չէնքին մէջ։ Տակաւին կարճ ժամանակ առաջ այս պատերը ականատես կ'ըլլային համայնավարութեան հայկական ջնարակով ծեփուած ամէնէն եռանդուն պաշտպաններուն ելումտուին։ Հիմա ազգայնականներու չարքեր կը տողանցեն հոն։ Մինչ այդ, պատերը քիչ մը մաքրուած են, վառնգաւոր թղթածարները վերցուած ու կամացուկ մը վար առնուած են Լենինի նկարները։

Գրաւենեակը նաեւ ապաւէնն մըն է որոշ Երեւանցիներու համար, որոնք աչխարհին վրայ բացուած փոքր պատուհան մը կը գտնեն հոն։ Անահիտ երբեմն կուգայ հոն։ Երեք տարի առաջ ան Ֆրանսացի բժիշկներու որպէս թարգման աչխատած է, փարիզ այցելած, յետոյ մտնուած՝ խոր թմբիրի մը որ կարծէք կը տիրէ ամբողջ երկրին։ Օրերը իրեն համար միօրինակութեան մը կրկնութենէն ուրիշ բան չեն։ Արդէն Երեւանի մէջ ժամանցի ամենափոքր կարելիութիւնը չկայ, բացի կապելաններէ ուր քոնեակը առատօրէն կը հոսի։ Անահիտին համաձայն Հայաստանը չորս կողմէն ամրափակ հողակտոր մըն է. ան կը բողոքէ Աստուծոյ որ այս ժողովուրդը դեռեզած է ծուլէն այնքան հեռու եւ դժբախտութեան այնքան մօտ։ 28 տարեկանին Անահիտ արդէն ապրած է կեանքը ու ոչինչ կը յուսայ։

(Շար. 1)

Հայրապետեան ընտանիքը
ցաւով կը ծանուցանէ իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՐԱՊԵՏԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Յունուար 20-ին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Երկուշաբթի, Յունուար 25-ին, ժամը՝ 10-ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցին։

Մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խընդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

(Շար. Ա. Էջէն)

կիցներուն ալ խոստացաւ վերածնունդի նոր եղանակ մը, որու համար սակայն, պարտին զոհողութիւններ ընել։

ՕՏՐԷ ՀԵՓՊԸՐՆ, տարազանգատուր եւ սիրուած դերասանուհին, մեռաւ 63 տարեկանին հատա ադիքի խլիրդէ։ Երեսուն տարի է ժընեւ հաստատուած էր։ Իր մահուան լուրը հաղորդեց ՄԱԿ-ի մէկ բանբերը, քանի Օ. Հեփպըրն, վերջին տարիներուն նուիրուած էր մանուկներուն եւ արտակարգ դեսպանուհի էր ԻՒՆԻՍԷՖ-ի։ Իր ծանօթ ֆիլմերէն յիշենք՝ «Հռոմէական արձակուրդներ», «Մայ Ֆէր Լէյտի», «Սապրինա», «Պատերազմ եւ խաղաղութիւն»։ Անկասկած ամերիկացի լաւագոյն դերասանուհիներէն մէկն էր։ Ամուսնացած էր երկու անգամ, նախ Մել Ֆէռէրի, ապա՝ իտալացի հոդերոյժ՝ Լուքայի հետ։ Ունէր երկու տղայ։ կեանքի վերջին ընկերն էր՝ դերասան Ռոպըրթ Ուոլտըրս։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՓՈՒԹՊՈԼ

ՎԱԼԱՆՆ ԿԸ ԲԱՐՁՐԱՆԱՅ

Յառաջիկայ չաբաթ իրիկուն, Վալանսի Հ. Մ.-ը համեմատաբար դիւրին խաղ մը պիտի ունենայ, քանի որ պիտի մրցի Լուհան եւ Քիւյիզօ քաղաքներու միացեալ ակումբին դէմ, իրաւ՝ հեռու իր համակիրներէն։ Այդ խումբը դասաւորումին վարի աստիճաններուն վրայ է, մինչ Հ. Մ.-ը, անցեալ չաբաթուան իր արժէքաւոր յաղթանակէն յետոյ, առաջատար Մարթիկի վրայ, մօտ է լաւագոյններու չարքին։

Մարթիկի պարտութիւնը կրկնակի ուրախացուցած է Հ. Մ.-ին համակիրները, քանի որ մրցման միակ կոլը նշանակած է Մխիթարեան՝ որ քանի մը չաբաթներէ ի վեր չէր երեւար խումբին մէջ։ Իր վերադարձը եղած է փառաւոր։ Վալանսի խմբապետն է կազմին յաճախ մասնակից երկրորդ Հայը՝ Միշէլ Թէրզեան։

***

Վալանսի մէջ, կարեւոր խաղերը, քաղաքին քնակչութեան քանակին հետ բազդատմամբ, հանդիսատեսներու մեծ թիւ մը չարժման մէջ կը դնեն։ Շաբաթ իրիկունը՝ աւելի քան չորս հազար հոգի։ Հասոյթ՝ 202.466 ֆրանք։ Այս գումարը, սակայն, չերթար ամբողջովին Հ. Մ.-ին դանձին մէջ։ Բաժնեկիցներ կան՝ մրցակից ակումբը, լիկը, ուրիշ քանի մը կազմակերպութիւններ ալ պէտք է ապահովեն իրենց ծախքերը։

Ուրիշ արդիւնքներ։

Ֆրանսայի 4-րդ դասակարգի ախոյենութիւն՝ Լոնս - Վալանս Հ. Մ. (2) (3 - 1)։ Հ. Մ.-ը 5-րդ է։

Ռոն - Ալփի չրջանային պատուոյ դասակարգ, Վալանս (3) - Միդէրիէօ (1-0)։ Հ. Մ.-ը 2-րդ է։

Այս չաբթու վերջը, Վալանս (2) - Քլիւզ, երթ մրցման Քլիւզ 3 - Վալանս 2։

Վիլէօրպանի Ալժէրիացիներու ակումբը - Վալանս (3) Հ. Մ.-ին մրցակիցը խմբակին առաջատարն է։ Երթ մրցման՝ Վալանս յաղթած էր (2 - 1)։

***

ՍԷՆ - ԹՈՒԼՈՒԶ՝ ՀԱԽԱՍԱՐՈՒԹԻՒՆ

Միջերկրականի լիկին պատուոյ դասակարգին մէջ, 14 մրցակիցները խաղացած են նոյն թիւով մրցումներ։ Սէն - Թուլուզի Հ. Մ.-ը 8-րդ է, կիրակի օր դոհացած է հաւասարութեամբ (0 - 0) Սէն - Սիրի մէջ, ինչ որ դէչ արդիւնք մը չէ, նկատի առնելով որ Հ. Մ.-ը չունէր իրեն համակիր չրջապատ մը։

Յառաջիկայ կիրակի՝ Սէն - Թուլուզ - Ֆոս - Սիւր - Մէր։

Փրովանսի առաջնութեան մէջ, Հ. Մ. Ը. Մ. - Արծիւ, Սէն - Ալֆրէտքայի իրեն քալ ծանօթ հոդագետնին վրայ, կը խաղար Սէկսթէմի դէմ։ Կը թուի թէ երկու խումբերուն պաշտպանողական գիծերը որոշած էին քաց ձգել դռները։ 10 կոլեր այս խաղին ընթացքին։ Դժբախտաբար՝ երեքը միայն ի նպաստ Հ. Մ. Ը. Մ.-ի՝ որ կը մնայ վտանգաւոր մակարդակի մը վրայ՝ 10-րդ 12 խումբերու միջեւ, առաջնութեան կիսուն։

Յառաջիկայ կիրակի՝ Էքս - Արծիւ, երթ մրցման Հ. Մ. Ը. Մ. յաղթական (2 - 1)։

Ուրիշ արդիւնքներ։ -

Սէն - Թ'Անթուան (2) - Լէ Միլ (0 - 1)
Արծիւ (2) - Վալ Փլէն (2) 5, Միլ - Արծիւ ժիւնիոր (0 - 4)։

***

ՏԷՍԻՆ՝ ՅՈՒՍԱՆԱԲՈՒԹԻՒՆ

Հ.Մ.Ը.Մ., իր դաշտին վրայ պարտուած է (1 - 2) համեմատաբար տկար խումբի մը կողմէ։ Մրցակիցը, Պրոն, մէկ յաղթանակ միայն տարած էր մինչեւ այդ։

Հ.Մ.Ը.Մ.-ի կը մնայ լաւագոյն արդիւնք մը ձեռք ձգել յառաջիկայ կիրակի, Կրընոպլի մէջ, ինչ որ դիւրին պիտի չըլլայ։ Կրընոպլը առաջատար է, Հ.Մ.Ը.Մ.՝ 3-րդ, չորս կէտերով ետ առաջատարէն։

Ուրիշ արդիւնքներ՝ Ուլէն (2) - Լիոն-Տէսին (2) 9 - 2, Լիոն Օ. Տ. - Վիէն Հ.Մ. 2 - 0։

***

ՓԱՐԻԶ՝ ԻՍԻԻ Հ.Մ. ԵՒ ՍԱՐՍԷԼ
ԿՈՂՔ ԿՈՂՔԻ

Փոխոխութիւն չկայ Փարիզի չրջանային պատուոյ դասակարգին մէջ։ Իսկ յաղթած է կարժի՝ 2 - 1, Սարսէլ ալ՝ Վէլիզիի՝ 1 - 3։ Այս երկու յաղթականները, միանարար, առաջատար կը մնան։

Վալ տը Մառնի մէջ, Ալֆորվիլի Հ.Մ.ը տկար ելոյթ մը ունեցած է ժուանվիլի դաշտին վրայ՝ 0 - 3։

Օ-տը-Սէնի ախոյենութիւն՝ Հ.Մ.Ը.Մ. - Ֆրանս - Փորթուկալցիներ 0 - 0։

Վ. Ս.

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տարի մը առաջ, 1992, Յունուար 3-ին
Աշոտ ՏԷՐ - Կարապետեան *իր մահկանացուն կնքէր։ Իր յիշատակին՝ զաւակները հազար Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին։*

CANAL+
588 rue Paradis

HENRI VERNEUIL

2ème volet de la saga de la famille Zakarian
adaptée de Mayrig

Dimanche 24 Janvier	8 heures 30
Mardi 26 Janvier	10 heures 25
Vendredi 29 Janvier	0 heures 45
Mardi 2 Février	15 heures 55

Gagnez
UN TOUR DU MONDE
POUR 2 PERSONNES
(valeur 40.000 F)

à la GRANDE TOMBOLA 93 de l'UGAB - Paris

AU PROFIT DE SON ECOLE ET DES ENFANTS D'ARMENIE

et également

Un téléviseur 16/9 (70 cm) (valeur 14.000 F)
3 magnétoscopes (valeur 9.000 F)
50 appareils photos (valeur 20.000 F)
et mille lots surprises (valeur 100.000 F)

Tirage le samedi 6 mars
au Centre Culturel A.. Manoogian
118, rue de Courcelles — Paris 17e
Prix: 100 F
Renseignements: 45. 20. 03. 18

Հ.Բ.Ը.Մ.—ՓԱՐԻԶ

ԳՐԱԿԱՆ
ՅԵՐԵԿՈՅԹ
ի պատիւ
պոլսահայ բանաստեղծ

ՉԱՐԵՀ ԽՐԱԽՈՒՆԻ

(Հ. Ուզուեեան Գրական մրցանակին արժանացած ըլլալուն առիթով)

Կիրակի, Յունուար 31, ժամը 16-ին

Ալեք Մանուկեան Մշակ. կեդրոնին մէջ
118, rue de Courcelles, Paris 17e

Ներկայ կ'ըլլայ մրցանակակիրը, որուն գործը կը ներկայացնեն
ԵՐՈՒԱՆԴ ՈՍԱՏԵԱՆ (Տիքրօյքէն)
(Հայերէն)

ԵՒ ՄԱՐԿ. ՆՇԱՆԵԱՆ
(Ֆրանսերէն)

-- Մուտքը ազատ է --

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՑՐ ԵԿԵՂԵՑԻ
ՄԱՐՄԷՑԼ

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 24

Երկրորդ Կիրակի, յետ Ս. Ծննդեան։
Առաւօտեան ժամերգութիւն, ժամը՝ 8·30-ին։
Պատարագ ժամը՝ 10-ին։
Կը պատարագէ՝
ՎԱՐԴԱՎԱՌ ՔՀՆՑ. ԳԱՄՊԱՐԵԱՆ
Կը քարոզէ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԷՐՃԷԱՆ
Հոգեհանգիստ կը կատարուի ժամը՝ 11·45-ին։

ASSOCIATION DU 7 DECEMBRE 1988

COMMUNIQUÉ

L'Association du 7 Décembre 1988, après bien des difficultés a réussi à affrêter le second camion pour l'Arménie.

Il est parti le 21 Janvier et arrivera le 1er Février à Erevan.

Le chargement, 20 tonnes, comprend des médicaments, du glucose, des lits d'hôpitaux, du lait maternisé, des vêtements chauds, de la nourriture et des livres scolaires...

NOUVEAU

Versez la taxe d'apprantissage à «TEBROTZASSERE».

Chefs-d'entreprises, comptables, ceci vous concerne.

Pour obtenir le bordereau et pour tout renseignement :
Tél. : 43.81.01.72 ou Fax : 43.84.53.56

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑ ԽՄԱՅի Մարսէյլի չորս մանաճիւղերը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրեն իրենց բոլոր ընկերուհիները Շաբաթ, Յունուար 23, ժամը 14·30-ին, Մարսէյլի Մշակոյթի Տան մէջ
12-14, rue Saint-Bazile
Կարեւոր օրակարգ։
Կը խնդրուի բոլոր ընկերուհիներէն ներկայ գտնուիլ։

Մանուկներուն Օրը

A l'occasion du «MANOUGNEROU OR»

le Père Noël du Conseil d'Administration de la Croix Bleue des Arméniens de France attend tous les enfants

le Dimanche 24 Janvier à 15 heures

à la MCA — 17, rue Bleue, 75009 Paris - salle Dikran et Zarouhie DEMIRIAN

Spectacle animé par *Antoinette et son «Cirque Plein d'Air»* suivi d'une *Boom* pour les enfants.

Entrée libre • Venez nombreux

HAYEREN GUERKEM FAN CLUB
présente

UNE SOIREE DANSANTE EXCEPTIONNELLE

avec

PAUL BAGHDADLIAN

Le Vendredi 29 Janvier à partir de 21 heures
Bar • Buffet à votre disposition
SALLE VOLTAIRE — Alfortville — Participation 180 F

BILLETS DISPONIBLES DANS TOUS LES POINTS DE VENTE

Imprimé sur les Presses du Journal «HA RATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R.C. Paris Commission Paritaire : No 55935

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 23-24
SAMEDI-DIMANCHE
23-24 JANVIER
1993

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԱՅՐԱՍԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 900 Ֆ· - Վեցամսեայ : 460 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·200 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ· (շաբաթաթերթի առաքում) - Հատը : 5,00 Ֆ·

68ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 17·980 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 68e ANNEE — N° 17.980

ՀԱՅԱՍՏԱՆ - ԱՐՑԱԽ

ԳՆԴԱԿՈՇՈՒՄՆԵՐ ՄԱՐՏԱԿԵՐՏ ԵՒ ՄԱՐՏՈՒՆԻ

Ուրբաթ, Ցունուար 22-ի առաւօտը (ժամը 10·30, Երեւան) ցուրտը վերոյէն վար 12 աստիճան էր եւ բաւական հիւանդներ կան, ինչ որ չատ բնական երեւոյթ մըն է: Կապի քանակն ալ, նոյն օրը, 4,9 միլիոն խորանարդ մեթր էր, ինչ որ ինչպէս քանիցս կրկնած ենք չատ ու չատ անբաւարար է:

Ղարաբաղի թէ սահմանամերձ շրջանները կռիւ ու հրետակոծում չեն դադրիր:

Ուրբաթ, (Ցունուար 22) ժամը 9·30-էն 10·30 յարձակումներ կային Մարտունիի շրջանը, նաեւ Ակերանի խառնարած դիրքի վրայ, ուր զրաղներու արձակում կը կատարուէր: Ժամը 10·30-ին ալ յարձակում կար Մարտակերտի հայկական դիրքերուն վրայ:

Նախորդ իրիկունն ալ ժամը 21-ին զննակոծում կատարուած է Գորիսի Արտաշէն գիւղին վրայ:

Ցունուար 20, ժամը 16-ին ադրբեջանական օդանաւ մը ներխուժած է Հայաստանի օդային տարածքը եւ անմիջապէս վար առնուած՝ Հայաստանի պաշտպանութեան հակաօդային ուժերուն կողմէ: Վարդենիսի կողմերը ինկած օդանաւին վայրը եւ անոր օդաչուին ճակատագիրը կը հետաքննուէին: Ցունուար 21-ին Հայաստանի Արտաքին նախարարութիւնը յայտարարութիւն մը կատարած է, ուր յստակպէս ըսուած է թէ Ղարաբաղի եւ Հայաստանի օդային տարածքէն ներս ծաւալող այս տեսակի արարքները կը մղեն Հայաստանը ներքաշել լայնածաւալ պատերազմի մէջ: Վերջաւորութեան ըսած է թէ Հայաստան ի վիճակի է եւ կը կանխէ հոզային իր ամբողջականութեան եւ սահմաններուն անձեռնմխելիութեան ուղղուած ամէն փորձ:

***

Ցունուար 20-ի յետմիջօրէին Ադրբեջանցիները հրասայլային լայնածաւալ զրոհի ձեռնարկած են Լաչինի անցքի հարաւը տեղադրուած ԼՂՀ-ի ինքնապաշտպանութեան դիրքերուն վրայ, գնդակոծելով զանոնք «զրադ»ներով: Ցունուար 21-ի առաւօն զրոհը ամբողջութեամբ ետ մղուած էր եւ հայկական ուժերը վճռացուցած էին հակառակորդի «զրադ» կրակակէտ մը: Հայկական կողմը ունէր մէկ մեռեալ եւ մէկ վիրաւոր:

***

Ջուարթնոց օդակայանի գործադուլը որ պէտք է սկսէր Ցունուար 20-ին (*) յետաձգուած է մինչեւ Փետրուար 15: Հայաստանի Օդաչուներու Միութիւնը այս որոշումը տուած է նկատի առնելով Հայաստանի տնտեսական ծանր վիճակը եւ շրջափակումը:

(*) Լուրը տուած էինք մեր նախորդ թիւով:

***

Եւրոպայի Համագործակցութեան Խորհուրդը (Պրիւքսէլ) որոշած է 1,8 միլիոն էքիւ տրամադրել Հայաստանին, ուժանիւթի իբր օժանդակութիւն: Այդ դումարէն 300 հազար կը յատկացուի հիւանդական էլեկտրակայանի հետազօտութեանց, 500 հազարով ալ կը կազմակերպուի ուժանիւթի խնայողութեան մրցում մը, որու յաղթական ընկերութիւնը կ'օգտագործէ այդ դումարը:

***

ԱՆԳԼԻԱՑԻ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԿՈՉԸ

Բրիտանական «Կուարտիըն» օրաթերթը, Ցունուար 13-ի իր թիւին մէջ, հրատարակած է նամակ մը ուր պատկան իշխանութեանց ուշադրութիւնը կը հրաւիրուի այն իրողութեան վրայ որ Ղարաբաղի կացութիւնը նոյնքան յուսահատական է, որքան՝ Պոսնիոյ: Կը յիշուի ադրբեջանական մնայուն շրջափակումը, չեչտելով նաեւ թէ Հայաստանի նախագահը նամակ մը զրած է Մէյճըրի, ուր կ'ըսէ թէ եթէ անմիջական միջոցներ ձեռք չառնուին, այս ձմեռ 30 հազար հոգի կրնայ մեռնիլ սովէ ու ցուրտէ: Դեռ կան ամբաստանութիւնները: Նամակին հեղինակ 5 խորհրդարանականներու անուններն են՝ Թոմաս, Ֆիլա, Կրիֆիթ, Ճոնսթըն, Մաքլենըն:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂԱՎ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊՈՆԻ ՄԷՋ է, որ Միթերան եւ Քոհլ ոգեկոչեցին Ֆրանքֆուրտերմանական դաշինքին երեսնամեակը: «Ֆրանսա եւ Գերմանիա մէկ ձայնով պէտք է խօսին», յայտարարած է Ֆրանսայի նախագահը, աւելցընելով՝ «մեր երկու մեծ ժողովուրդները աշխարհի պատմութեան վրայ կշռեցին, պիտի չարունակեն ընել»: Գերմանիոյ վարչապետն ալ պատասխանած է.- «Գործակցութեան նոր դաշտեր պէտք է բանանք»: Նախապէս ալ, Քոհլ՝ «բարեկամութեան մանիֆեստ» որակած էր Տը Կոլի եւ Ատենաուերի ստորագրած դաշինքը, 1963-ին:

ԹՈՒՐՔԻՈՑ, ՍՈՒՐԻՈՑ ԵՒ ԻՐԱՔԻ միջեւ վերջնական համաձայնագիր մը պիտի ստորագրուի մինչեւ 1993-ի վերջ Եփրատի ջուրերու բաժանումին համար: Ըստ Թուրքգուրիական պետին, հրապարակուած Ս. Տէմիրէլի Դամասկոս կատարած այցելութեան աւարտին, Սուրիա եւ Թուրքիա որոշած են համաձայնութեան մը գալ իւրաքանչիւր երկրի բաժնեչափին չուրջ: Թուրք մամուլին համաձայն, Սուրիոյ նախագահը չատ չերմ ընդունելութիւն մը ըրած է Թրքական պատուիրակութեան ու երաշխիք տուած որ զօրավիզ չի կանգնիր ՓՔՔ-ի խմբաւորումներուն որոնց նպատակն է Թուրքիան պառակտել: Նոյն աղբիւրը կ'ըսէ թէ երկկողմանի տեսակցութիւններուն նիւթ եղած է նաեւ Ղարաբաղի հարցը:

ՔՈՆՔՈՐԴԻ հրապարակը մօտ 10 հազար հոգի հաւաքուած են, Ցունուար 21-ին, ոգեկոչելու համար Լուտովիկոս ԺԶ-ի պղնձեայ 200-ամեակը: Մասնակցած է եւ ծաղկեպսակ մը դրած, հոն ուր կը գտնուէր կառափնատը, Միացեալ - Նահանգներու դեսպանը, այդ ձեւով մեծարելով թագաւոր մը որ օգնած է Ամերիկացիներուն իրենց անկախութեան տիրանալու ձեռնարկին մէջ, զօրավար Ռոշամպօն եւ զօրքեր ղրկելով: Հոգեհանգստեան աւանդական պաշտօններ կատարուած են Սէն - Տընի, Վերսայլ, Սէն - Ժերմէն լ'Օսէռուա եւ գաւառի այլ

(Շար·ը Դ· էջ)

ԵՐԵՒԱՆ

ՀԵՌԱՏԻՊ ՓԱՐԻԶ

(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» - ՅՈՒՆՈՒԱՐ 15 / 21)

ԿԸ ՓՈՐՁԵՆ ՁԱՄԲԱՆ ՓԱԿԵԼ

Բերդ - Կրասնոսելսկ ճամբուն վրայ կառք մը պայթած է ականի հետեւանքով: Զոհ չկայ, սակայն վիրաւորուած են չորս հոգի, որոնցմէ մէկը ծանրօրէն: Որոշուած է ամբողջ ճամբան ստուգել եւ ապա զայն դնել պետական հակողութեան տակ:

***

ՍՆՈՒՆԴ՝ ՆՈՐԱԾԻՆՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Ցունուար 17-ին Զուարթնոց օդակայանը լքած է Միացեալ - Նահանգներու Հայկական Միացեալ Ֆոնտին ղրկած օդանաւը՝ նորածիններու փոշի կաթով բեռնուած: Այս օգնութեան մասնակցած են բացի Միացեալ - Նահանգներու Հայութիւնը, հոլանտահայ, արժանթինահայ եւ յունահայ գաղութները, իսկ օդանաւերը տրամադրած է ամերիկեան կառավարութիւնը: Այսպէս 7 օդանաւեր կը ղրկուին Հայաստան, որոնք նորածին եւ մինչեւ մէկ տարեկան երախաները անհրաժեշտ սնունդով կ'ապահովեն առնուազն երկուուկէս ամիս:

***

ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ ԳԵՐԱԳՈՑՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՄՕՏ

Ցունուար 15-ին Գերագոյն Խորհուրդի նախագահ Բարգէն Արարքցեան ընդունած է ամերիկացի բժիշկներու պատուիրակութեան ներկայացուցիչները, որոնք նախապէս զոյացած համաձայնութեամբ Հայաստան կը գտնուէին մասնագիտական օգնութիւն ցուցաբերելու՝ վիրաւոր ազատամարտիկներուն: Առողջապահութեան փոխ - նախարար՝ Վահագն Դեմիրճեան անդրադառնալով անոնց առաքելութեան, յայտնած է թէ անոնք կատարած են չուրջ 26 ծանր վիրահատութիւն:

***

ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՄՕՏ

Ցունուար 15-ին վարչապետ Խոսրով Յարութիւնեան ընդունած է Միացեալ - Նահանգներու Հայաստանի առժամեայ դեսպան Թոմաս Քրայտը: Քննարկուած են Միացեալ - Նահանգներու Հայաստանին կատարելիք մարդասիրական, թէքնիք եւ տնտեսական օգնութեան առընչուող հարցեր:

***

Նոյն օրը վարչապետը ընդունած է ամերիկահայ հանրածանօթ գործարար Հըրայր Ցուլնանեանը: Տեսակցութեան ընթացքին չօշափուած են հայ - ամերիկեան համագործակցութեան, ինչպէս նաեւ Հայաստանին բազմակողմանի օգնութեան վերաբերող խնդիրներ:

***

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ԱԼՄԱ - ԱԹԱ

Աչխատանքի կարճատեւ այցելութեամբ Ղազախստանի մայրաքաղաք՝ Ալմա - Աթա գացած նախագահ Լ· Տէր - Պետրոսեան Ցունուար 18-ին 45 վայրկեան տեւող տեսակցութիւն մը ունեցած է նախագահ Նազարբայեւի հետ: Քննարկըւած են երկու երկիրներու տնտեսական համագործակցութեան վերաբերող հարցեր, ինչպէս նաեւ զարաբաղեան հարցին կարգադրութեան ուղղութեամբ ՍԷ - ԷՍ - ՍԷ - Ը-ի ձեռնարկած միջոցները: Միանգամայն, վարչապետ Խ· Ցարութիւնեան դագախ իր պաշտօնակիցին հետ 1993-ին երկու երկիրներու միջեւ առեւտրա - տնտեսական համագործակցութեան վերաբերեալ պայմանագիր ստորագրած է: Ցունուար 19-ին երկու նախագահները տուած են մամուլի ասուլիս մը:

***

ԴԻՒԱՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ՆՈՐ ԿԱՊԵՐ

Հայաստանի Արտաքին նախարարութեան երկու երկիրներու միջեւ դիւանագիտական յարաբերութիւններ հաստատելու առաջարկին դրական պատասխան տուած է Սուտան: Նոյնանման առաջարկներ եղած են Սաուտական Արաբիոյ, Քուէյթի, Արաբական Միացեալ Էմիրութեանց, Պահրէյնի եւ Եմէնի Մոսկուայի դեսպանութիւններուն: Դիւանագիտական կապեր կը հաստատուին նաեւ Կիրգզստանի հետ: Միւս կողմէ նշանակուած են այն առժամեայ գործավարները, որոնք Հայաստանը կը ներկայացնեն Վրաստանի, Ղազախստանի եւ Ուկրանիոյ մէջ:

***

ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ՀՐԱՄԱՆԱԳՐԵՐ

Հայաստանի նախագահի հրամանագրով Հայաստանի Մեծն - Բրիտանիոյ գործավար Արմէն Սարգսեան նշանակուած է Մեծն - Բրիտանիոյ եւ Իռլանտայի դեսպան:

***

Ցունուար 13-ին նախագահ Լ· Տէր - Պետրոսեան հրամանագիր մը ստորագրած է, որու համաձայն Հայաստանի մէջ նուազագոյն աչխատավարձը եւ կենսաթոշակը կը սահմանուին 2000 ռուբլի:

***

ՎԻԶՊԱՏԷՆԻ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻ ՓԱՌԱՏՕՆԸ

Գերմանիոյ Վիզպատէն քաղաքը վերջերս տեղի ունեցաւ «Արեւելք՝ դէմ արած Արեւմուտք» չարժանկարի փառատօնը, որու մասնակցեցաւ նաեւ Հայաստան: Ընդամէնը չորս ժապաւէններ ներկայացուցած են Հայաստանը՝ Լուսամիլա Սահակեանցի «Երազահանդը», Ստեփան Գալստեանցի «Միջանցքը», Էլլա Աւագեանի «Պարտիան», Արա Երնջակեանի «Ժամկէտը՝ եօթ օր»: Փառատօնին նախաձեռնարկ՝ Վիզպատէնի «Մշակոյթ եւ Կրթութիւն» միութիւնը արդէն չորս տարի է կը համագործակցի Հայաստանի հետ եւ լայն գործունէութիւն ծաւալած է հայ մշակոյթը Գերմանիոյ մէջ ծանօթացնելու գործին մէջ:

ՊՂՏՈՐԱԾ ԾՈՎՈՒՆ ՄԷՋ ՅՈՅԱՀ ԿԱԹԻԼԸ

Հայաստանի ներկան դժգոհութեան պատճառներու խառնարան մըն է. դժգոհութիւն կը պատճառեն արտաքին քաղաքականութիւնը, ներքին բազմատեսակ հարցեր, անոնց դէմ ձեռնթափ մնացածի տպաւորութիւնը ձգող իշխանաւորներ: Պատճառներու մէկ մասը թշնամական շրջապատի մը «նուէր»ն է անկախ պետականութիւն հիմնելու գործին ջնտուած Հայաստանին: Անոնք ծանօթ են բոլորիս: Մեծ մասն ալ սակայն ոչ մէկ կապ ունի շրջափակումին, այսինքն՝ արտաքին ոլորտին հետ: Այս հանդամանքով ալ, դժգոհութեան այս կարգի պատճառները կը դասուին «անմբռնելի»ին, «անբացատրելի»ին դլխուն տակ, ըլլալով աւելի ընդվզեցնող: Ի՞նչպէս պիտի ապահովուի երթը դէպի իրաւական պետութիւն, երբ տնտեսական անկառավարելի հոլովոյթի մը պատճառած անկումներուն կուգայ աւելնալ յանցագործութիւններու սանձարձակ թափը որ ուժգնամ ժողովուրդէ մը կը խլէ իրեն ձգտածը, պատկան իշխանութիւններու անզօր ներկայութեան:

Այս խնդրին մասին հարցազրոյց մը կատարուած է Հայաստանի դլխաւոր դատախազ Ա. տեղակալ Մ իքայէլ Գրիդորեանի հետ: Զրոյցը լոյս տեսած է «Հայաստանի Հանրապետութեան» Յունուար 12-ի թիւին մէջ: Զրուցավարը՝ Մարաին Հուրիխանեան իր ներածական խօսքին մէջ անդրադառնալով յանցագործութիւններու տարածուն բնոյթին, անոր հետ պայքարի հզօրացման անհրաժեշտութեան, կը գրէ.. «յանցագործ աշխարհը հանդէս է բերում ոչ թէ կազմակերպուելու, համախմբուելու միտում, այլ արդէն որպէս այդպիսին կայացած է եւ նրա ձայնը հասարակութեան, պետութեան կեանքում գնալով աւելի ու աւելի զրնգուն ու հնչեղ է դառնում»:

Խօսածին հատատումը կը կատարէ դատախազի Ա. տեղակալը, տալով թուական փաստեր.. - «1988-ին մեզանում գրանցուել է 6324 յանցագործութիւն, ապա միայն ընթացիկ տարուայ տաս ամիսների ընթացքում այդ թիւը հասնում է 13323-ի»: Այս երեւոյթին պատճառներուն մէջ, տնտեսականին, ընկերայինին, դաղափարականին, հոգեբանականին քով ամենածանրն է «ազգաբնակչութեան եւ առանձնապէս էրէական տարրերի մօտ ապօրինաբար պահուող զէնքի առկայութեան փաստը»: Ասոր վրայ Մ. Գրիդորեան կ'աւելցնէ.. - «օրէնսդրական դաշտի անկատարութիւնը», «իշխանութեան կողմէ այն վերացնելու անշտապողականութիւնը»:

Որպէս օրէնսդրական դաշտի անկատարութեան օրինակ, Մ. Գրիդորեան կ'անդրադառնայ գունաւոր մետաղները երկրէն հանելու երեւոյթներու, որոնց կարկառուն մէկ օրինակն էր տնտեսութեան փոխնախարար Հայկ Սարգսեանի արարքը (տե՛ս՝ «Յառաջ», Յունուար 16 - 17):

Ինչ որ այս մեծ պատասխաններէն աւելի անմիջական կերպով կ'ազդէ ժողովուրդին վրայ «զինուած խմբերի, առանձին անձանց կողմից հրազէնի գործադրումով կատարուող յանցագործութիւնները» են: Ասոնց աճը դատախազի տեղակալին կողմէ կը բացատրուի անով որ «իրաւապահ մարմինների կողմից նպատակասլաց, համագործակցուած միջոցներ չեն ձեռնարկուում զինուած յանցախմբերը յայտնաբերելու, նրանց գործունէութիւնը ժամանակին կանխելու ուղղութեամբ»: Յոյս ալ չի ներշնչեր ան որ զինեալ յանցագործութեան դէմ մղուած պայքարը այսօր-վաղը լուծելի խնդիր է: Այս պայքարին մէջ ազդեցիկ դեր մը կը վերագրուի «ազգային կանոնաւոր բանակ»ի մը որ տակաւին անկատար երազ է Ղարաբաղի, Հայաստանի ճակատագրով մտահոգ ամէն Հայու համար:

Անձնական ու պետական գոյքի գողութիւնները յանցագործութիւններու 90,2 տոկոսը կը կազմեն: Անձնական ունեցուածքի գողութեան զրեթէ կէսը (40,8) բնակարաններէ կատարուած է: Իսկ պետական ստացուածքի գողութիւններու 20 տոկոսէն աւելին բաժին կ'ինկնայ երկաթուղիի բեռներուն:

Յաջորդ հարցումը կը վերաբերի յանցագործութիւններու բացայայտումին.. «Ո՞րքանը արդիւնքի մը կը յանգի: «Յուսադրող չէ» կ'ըլլայ պատասխանը. 1990-ի 6415 չարագործութիւններէն 5126-ը կամ 79,9%-ը չէ պարզաբանուած. 1991-ին այս համեմատութիւնը կը բարձրանայ 82,4%-ի: Մտահոգութիւնը չեզոքող տըւեալ մըն է նաեւ այն որ «այս տարուայ 10 ամիսների ընթացքում անչափահասների կողմից կամ նրանց մասնակցութեամբ յանցագործութիւնների թիւն աճել է 49,6 տոկոսով»: Բացատրութեան բաժինը տակաւ համագործակցութեան, թերի պատրաստութեան քով կը նչէ նաեւ անտարբերութեան, հիասթափութեան աղդակներ, յանցագործ խումբերու միջեւ զարգացող կապեր, իրաւապահ մարմիններու վրայ ճնշում բանեցնելու փորձեր, թեքնիք միջոցներու անբաւարարութիւն եւայլն: Ինչ, չատ քիչ դրականներու դլխաւորն է հետեւեալ նչումը.. - «սակայն այս ամէնը բնաւ էլ չի նշանակում պայքարից հրաժարում, հաշտուողականութիւն, հանդուրժողականութիւն: Մենք պետութիւն ենք կառուցում եւ պէտք է պայքարենք այդ պետականութիւնն ամրապնդելու համար»:

Ահա այսքան. համոզումով, ընդունինք նաեւ՝ անկեղծութեամբ կատարուած յանձնառութիւն մը, պատկերուած լեռնակուտակ ժխտականներու դէմ:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ՎԵՐՍՏԻՆ ԿԱՐԴԱԼՈՎ...

«Յառաջ»ի ա՛յս կամ ա՛յն թիւը, յաճախ մօտիկ անցեալին հայոց, ապրումներու դուռ կը թակայ: Մէկէն ի մէկ կ'ուրուագծուի դէմք մը, տիպար մը. նկարագիրը՝ հոգիով եւ միտքով չազախուած: Իսկ եթէ ան իր զգացածն ու մըտացածը գրիչով արտայայտած է, ընդոստ մղումով մը ձեռքդ կ'երկարես գրադարանիդ մէջ դասաւորուած (աւա՛ղ, չատ անդամ յիչատակ դարձած) անոր դիրքին, հատորներուն վրայ:

Այս այսպէս եղաւ, երբ թերթին վերջին թիւերէն մէկը ստացանք: Վահրամ Մաւեան, Դրօշմաթուղթի Կաղանդը, ի յուչ իր մահուան տասներորդ տարելիցին, 1983 Յունուար 11:

Ուրեմն վերընթերցում էջերու, թէկուզ արագ, տարածուած չարան մը խորագիրներու տակ: Գլխաւորներէն երկուքը՝ Հայու Բեկորներ եւ Ամէն տեղ Հայ մը կայ, կը ցցուին դրադարանիդ մէջ՝ վրըստին յուչելով մեզի անոր, որուն հետ երկիցս միտքերու փոխանակումներ ես ունեցած: Յոյզեր՝ բացուած խազաթուղթերու նման, սեղանի մը վրան:

Արձանագրենք: Գրագէտը իր երկար դեգերումներուն ընթացքին, ամէնուր փորձած է փնտռել եւ դտնել Հայը, Հայութիւնը, տարտղնուած ծագէ ի ծագ: Եւ, ան տիպարներու պատկերացումներով ձգտած է զանոնք առանձնացնել: Կ'լսենք՝ առանձնացնել եւ ո՛չ թէ անջատել, քանի այդ օտար շրջանակները եւ մթնոլորտը լրենց անխուսափելի կնիքը դետեղած են Հայուն եւ Հայութեան վրայ: Որովհետեւ ասոնք ուժգոտիի ձուկի մը նման յաղորդած են մատամբ կամ առաւել չափով խեղդել Հայ մարդուն ինքնուրոյնութիւնը, ինքնութիւնը: Հոսկէ նաեւ երկիրէն գաղթած, տեղահանուած Հայուն տառապանքները՝ հոգեկան եւ իմացական իմաստաւորումներով. անդոհանքները՝ ի տես իր մերձաւորներու այլասերումին: Նաեւ կերպով մը անոր ըմբռնելի ընդվզումները:

Հրապարակախօսական թափը տեղ չէ դտած անոր գրիչին տակ: Ինչպէս նաեւ ընթացիկ հայրենասիրական խօսքերը եւ բարձրագադակ կոչերը: Որովհետեւ գրողին համար պարզ դարձած է, թէ օտար հովերուն յանձնուած Հայը զգացած եւ ըմբռնած է՝ դիտակցական եւ ենթագիտակցական ամբոր լարերով, թէ ինք անհարազատ միջավայրի մը մէջ դտնուելով, իր ինքնահաստատումի պայքարը կը մղէ: Բայց անոր յաջորդնե՞րը, անոր չառաւիղնե՞րը, ժառանգորդնե՞րը: Ուրեմն, ո՛չ միայն տառմբ տարանջատումի, -- հոդ, Երկիր եւ այլն:

-- Քու Հայութիւնդ երկիրը մնաց, տէտէ մոռցիր ալ...

Եւ այս չէ՞ եղած միթէ ամէնէն ողբերգականը մէկու մը համար, որ նոյնիսկ խորթ հորիզոններու տակ իր ինքնութիւնը պահել -- պահպանելու նախանձախընդիր մնացած է: Ողբացեալ գրադէտը առանց հոգեբան ըլլալու կամ նման փորձ կատարելու, իր սուր հայեացքները սեւեռած է տարադիր Հայերու վրայ: Ձգնած է բնորոշել Հայու Բեկորներուն այլազան նկարագիրներն ու հոգեխառնութիւնները: Եւ ասոնց հիման վրայ ան աշխատած է սահմանել իր դիտած -- դատած մարդոց մտաւոր եւ հոգեւոր սահմանները, ասոնց տարողութիւնները հայկականութեան հանդէպ: Ակէ նաեւ այս վերջիններուն երբեմն խուլ եւ երբեմն ալ խռովայոյզ արտաքին -- ներքին բռնավէճերը, տրամադրութիւնները. կա՛մ ընդունիլ արեան սրտակցութիւնը եւ, հետեւաբար, կապը իր մայր երակին հետ, առանց պայմանի, եւ կա՛մ ալ մերժել զայն այլասնոյթ պատճառաբանութիւններով:

Յետ Եղեռնի տիւրքեան տառ՞մ: Անկասկած: Արդարեւ Վահրամ Մաւեանի տիպարները ընդհանուր կերպով, -- ինչ ինչ մակարդակի եւ պայմաններու տակ դտնուած ըլլալով հանդերձ, -- նոյն ցաւը արտայայտած են: Եւ ասոնք իրենց մորմոքն ու կսկիծը՝ կոտացող վէրքի մը նման, փոխանցած են գրադէտին:

Եւ այս վերջինը, վրձինի արագ, հըպանցիկ դիծերով ամէն մէկուն առանձնայատուկ, այլ ընդհանրական -- հատուկաց տառապագին հոգեվիճակը ցուցադրած է: Ըմբռնած է ինչո՞ւն եւ ի՞նչպէսը: Բնաչխարհիկ -- տարադիր յարակցութեամբ:

Նկատելի կէտեր: Գրագէտին զրիչը, ինչպէս հաստատած էինք օրին ալ, չարժած է օրագրութեան եւ ակնարկին միջեւ: Դիժուար, բայց միաժամանակ՝ չհեղհեղան:

Իւմուռը, նոյնիսկ եղերական վիճակներու պատկերացումներուն մէջ, օգտադործած է ըստ տեղին եւ պայմանին, յաճախ հազիւ նկատելի կերպով: Տեղ առ տեղ՝ հեղնանք:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

ՉԱՅՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

ՏԷՍԻՆԻ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒՆ ԿԱՂԱՆԴԸ

Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տունը եւ Ֆըրանսահայ Կապոյտ Խաչի Տէսինի մասնաճիւղը Յունուար 10-ին կէսօրէ վերջ կազմակերպած էին Կաղանդի տօնական տարուբեր մասնաւորաբար հայ մանուկներուն համար:

Սրահին եւ սեղաններուն զարդարանքը առեղծած էին բաբի զալուստի մթնոլորտ մը: Բացման խօսքը ըսաւ Կապոյտ Խաչի Տէսինի մասնաճիւղի վարչութեան առաջնորդուհի՝ Օ. Թաշճեան, որ չեշտեց Կապոյտ Խաչի հետաքրքրութիւնը հայ մանուկին հանդէպ եւ հրաւիրեց, որ դաղութի բոլոր մանուկները յաճախեն չաբաթօրեայ հայկական դպրոցը: Ապա բարի դալուստի խօսք ըսաւ քաղաքապետ Գրեսօզի եւ երեսփոխան Դաւիթի եւ ներկայացուց Ժիրայր Մաւիլեան եւ Սեդա Փափազեան զոյդը, որ յանձն առած էր դեղարուեստական բաժինը՝ երաժշտութեամբ եւ պարով: Անոնք ներկայացուցին Հայաստանի իշխանուհին, բաղկացած Սոխակի երգէն, Հայաստանի Լեռներուն Մէջէն, Իշխանուհիի Երազէն եւ Զհնորսի Պարէն: Վակ արուեստի ցուցադրում չէր տեղի ունեցածը, այլ՝ խմբական ապրում. Սեդա Փափազեան իր հրապուրիչ մեթոտով յարատեւ երկխօսութիւն ստեղծեց ներկայ երախաներուն հետ (մօտաւորապէս 100): Երախաները ծափեցին թըմբուկին հետ կամ պարեցին զոյդին հետ, իսկ վերջաւորութեան, երբ իշխանուհին եւ հովիւը ամուսնացան եւ «ամբողջ Հայաստանը խնջոյքի մէջ էր», փափաքով երախաները Քոչարի սոլովեցան եւ միասին պարեցին:

Ժիրայր Մաւիլեան երկու խօսք ըսաւ իրենց մասին, քաջալերեց ներկաները հայրենասիրական ոգին եւ յիչեց, որ ինք պարել սկսած է Կապոյտ Խաչի ամառնային կայանը: Լուսաձ կոզմնակի խօսակցութիւններէն յայտնի էր, որ հայկական պարի եւ երաժշտութեան հանդէպ ախորժակները կը սրէին:

Սրահի մայր դռնէն եկաւ Կաղանդ պապուկը, հսկայ տոպրակը ուսին, երախաները վախ կամ ծայրայեղ հետաքրքրութեան տրամադրութեան մէջ էին եւ կը խնդային, կը ճչային կամ կուլային: Ֆըրանսահայ Կաղանդ Պապուկը երգեց, երգեցուց, խօսակցեցաւ եւ պարեց, յետոյ նուէրներ տուաւ բոլոր մանուկներուն, մինչ չափահասները կը հիւրասիրուէին:

Ս. ՍԱՊՈՒՆՃԵԱՆ

ԾՆՈՒՆԴԻ ՄԱՂԹԱՆՔՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ. -- («Յառաջ»). --

Հարաւային Ֆրանսայի Հայ Առաքելական Եկեղեցիներու Շրջանային Որհուրդը եւ Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդը՝ Տարօն Եպիսկոպոս Ճէրէճեան, Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ Մշակութային Կեդրոնի Ա. Ջրբաշեան սրահին մէջ, Յունուար 6-ին, ժամը 18·30-ին, ընդունեցան տեղական իշխանութիւնները, հայ կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներ եւ հրաւիրեալ հայեր, մաղթանքներ ներկայացնելու հայկական Ծնունդի առիթով:

Տարօն Եպիսկոպոս Ճէրէճեանի արտասանած ճառին մէջ առաւելարար կային յոյսի խօսքեր. յոյս Ղարաբաղի համար, յոյս Հայաստանի համար որպէսզի վերահաստատուած խաղաղութեան մը մէջ Հայը վերսկսի ապրիլ ստեղծելով, կառուցելով, զարգանալով եւ ոչ թէ չարուհուցելով, զարգանալով եւ ոչ թէ չարունակէ վերապրիլ: Ապա, Եպիսկոպոսը յանուն Վազդէն Ա. Կաթողիկոսին Ս. Ներսէս Շնորհալի չքնաղանով պատուեց Ա. Լեռքանդը Պապայեանը՝ նախագահ Հարաւային Ֆրանսայի Հայ Առաքելական Եկեղեցիներու Շրջ. Որհուրդի եւ Յակոբ Վարժապետեանը՝ նախագահ Հարաւային Ֆրանսայի Հայ Առաքելական Եկեղեցի – ներու Ներկայացուցչական Ժողովին: Հայրապետական կոնդակները կարդացուած էին, առաւօտուն եկեղեցին, Ծնընդեան պատարագի ընթացքին, վեր առնելով իրենց բազմամեայ եկեղեցանուէր գործունէութիւնները:

Ցետոյ, յաջորդաբար խօսք առին տեղական իշխանութիւններու ներկայացուցիչները. Ժան Փիէռ Պէրպէրեան Փրովանս Ալփ Քոթ դ'Ազիւռ Շրջանային Որհուրդի անունով. մեթր Ժան Ժաք Անկլատ, Վիթրոլի քաղաքապետը, Պուչ Տիւ Ռոն նահանգի Ընդհանուր Որհուրդի կողմէ. Էլիզ Յակոբեան Մարսէյլի քաղաքապետարանի անունով: Ընդհանրապէս բերին իրենց ներկայացուցած մարմիններու համակրանքի խօսքը Մարսէյլի հայ դաղութին եւ արտայայտեցին համակամութեան կամք մը Հայաստանի նկատմամբ. թէպէտ ոչ արմատական առաջադրութիւններով, լուծումներով այլ դոնէ մարդասիրական օժանդակութեան գործողութիւններու միջոցաւ: Մարսէյլի Արքեպիսկոպոսը կարդինալ Ռ. Քոֆֆի եւս սրտագին եւ ջերմ զգացումներով ողջունեց օրուան աւետաբեր ոգին եւ եղբայրութեան մէջ է լսաւ մարդոց երջանկութեան ծագումը:

Բազմաթիւ անձնաւորութիւններ ներկայ եղան այս արարողութեան: Շրջանի փրէֆէն Գլօտ Պիւսիէռ, երեսփոխան Ռոլան Պլում, ծերակուտական՝ Ժաք Ռոքա Սերա, Ընդհանուր Որհուրդի անդամ՝ Կի Թէսիէ, Քաղաքապետական Որհուրդի անդամներ՝ Րաֆֆի Նազարեան, Տլ Նոսեռա եւ ուրիչներ: Ռէֆորմէ Եկեղեցւոյ նախագահը՝ վեր. Միշէլ Պերթրան, Սէն -- Վիքթոր Եկեղեցւոյ քահանան՝ Հայր Սէնթիւրիէ, Զուիցերիոյ ընդհ. հիւպատոսը, Հայ Կաթողիկէ եւ Հայ Աւետարանական Եկեղեցիներու ժողովրդապետները՝ Անտոն Վրդ. Սարոյեան եւ վեր. Ժոէլ Միքայէլեան, Վահէ Ծ. Վրդ. Իգնատիոսեան, Շահան Տէմէեան, Մակար Նահատեան, Նշան Գուրյումճեան քահանայ հայրերը, Անարատ Ցղութեան Հայ Քոյրերը՝ Արտեմիս Աչըքեան եւ Մատըլէն Տատպազեան, հայ կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներ, եւայլն:

Ընդունելութեամբ մը փակուեցաւ տարեկան եւ այլեւս աւանդական դարձած այս արարողութիւնը:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԲԱՐԵԻ, ԾՆՈՂՔՆԵՐ, ԲԱՐԵԻ, 16 ԵՐԱԽԱՆԵՐ

Անցեալ տարի երեւանցի ժամագործ Մամիկոն Ղազարեանի յարկին տակ 16-րդ ուրախութիւնը ապրուեցաւ. լուսեցաւ 16-րդ զաւկի ճիչը. կինը՝ Անթառամ կիրակոսեան անոր պարզեւեց 16-րդ զաւակը, որուն անունը Աբրահամ դրին:

Զաւակներէն մեծը՝ 17-ամեայ Աննան է, իսկ միւսները... եկէք թուարկենք. Դաւիթը տասնըվեց տարեկան է, Սառան ու Ռեպեքան՝ տասնըհինգ, երկուորեակներ են, Քրիստինէն՝ տասնըչորս, Յովսէփը՝ տասներեք, Իսրայէլը՝ տասնեւկու, Մարիամը՝ տասնըմէկ, Լիան՝ ինը, Աբէլը՝ ութ, Սամուէլը՝ վեց, Գայեանէն՝ հինգ, Հռիփսիմէն՝ չորս, Դանիէլը՝ երեք, Յակոբը՝ երկու եւ վերջապէս՝ Աբրահամը, որ չորս ամսու է:

Ծնողքն ալ տարիքոտ չեն, այնպէս որ եթէ տրամադրութիւնները լաւ ըլլան, այդքան մը եւս կ'ունենան: Ի՞նչ կայ որ, հայրը 43 տարեկան է ընդամէնը, մայրը՝ 39:

Մենք կը գտնուինք Երեւանի հարաւ-արեւմտեան թաղամասը, որուն՝ ժողովուրդը «Պանկլատէշ» անունը տուած է քաղաքի կեդրոնէն հեռու ըլլալուն պատճառաւ, քանի որ այդ Պեռութիւնը չատ հեռու է Հայաստանէն: Մամիկոն Ղազարեանի ընտանիքը յուրտին, սառնութեան, կապի չգոյութեան կը դիմանայ երկյարկանի չորս սենեակնոց բնակարանի մը մէջ: Կը հարցնենք Մամիկոնին.

-- Քիչ առաջ դուն ըսիր՝ յուրտ է սենեակին մէջ, ու տաք հագուստ հազար, որ նստիս երախաներուդ քով, լուսանկարուիս: Երախաներդ, ընտանիքդ ի՞նչպէս եւ ի՞նչով կը տաքցնես:

-- Ինչպէս որ կարելի ըլլայ: Վերի չորս սենեակները, ուր հիմա կը բարձրանանք, վառարան դրած ենք: Երախաները ալ, փառք Աստուծոյ, չատ են, ուր որ փայտ ու ցախ գտնեն՝ կը հաւաքեն կը բերեն: Հիմա քաղաքը ցախ գտնելը դժուար չէ՝ ուր նայիս, ծառերը կ'անղամահատեն: Լաւ, ենթադրենք, թէ տարի մըն ալ ատով դիմացանք: Յետո՞յ:

-- Յետոյ լաւ կ'ըլլայ, չէ՞ որ անկախութիւն ենք հաստատած: Ուրեմն մեր անկախ փայտն ալ կ'ունենանք, մեր անկախ վառելիքն ալ: Այլեւս չենք երթար ասկէ-անկէ կրակ ու վառելիք խնդրելու: Ապրանք կու տանք՝ ապրանք կ'առնենք:

-- Տայ Աստուած, ինչպէս ուրիշները, այնպէս ալ՝ մենք:

-- Այսքան երախաներու անունդը ի՞նչպէս կը հայթայթէք:

-- Ի՞նչ ընենք, այն դժուարութիւնը որ մեր ժողովուրդը կը տանի, մենք ալ ըստիպուած ենք տանելու:

-- Ո՞ւր կ'աշխատիս:

-- Էլեկտրական մեքենաներու շինութեան գործատան մէջ կ'աշխատիմ: Բայց հիմա, ինչպէս դիտէք, ոչ աշխատանք կայ, ոչ ալ արտադրանք: Բարեբախտաբար, եղբօրմէս առենին ժամագործի արհեստը սորվրեր եմ: Ատով ապրուստ կ'ապահովեմ:

-- Աշխատող ձեռքը միայն դո՞ւն ես:

-- Այո: Դաւիթն ալ տախտ կարել կը սորվի: Տեսնենք, օգնող ձեռք կը դառնայ: Աննան անցեալ տարի համալսարան պիտի ընդունուէր, մերժուեցաւ: Տեսնենք: Միւսները կամ կ'ուսանին, կամ աշխատանքի պիտի դնենք:

-- Իւրաքանչիւր երախային որքա՞ն դրամ կու տայ Պետութիւնը:

-- Հինգհարիւրտասներկու ռուբլի: Թերեւս կարենաս կէս քիլօ կարագ գնել:

-- Ի՞նչպէս ճաշ կը պատրաստէք, --կը հարցնենք տանտիրուհիին:

-- Խտացեալ կաղ ունինք:

-- Ի՞նչ պիտի փափաքէիք:

-- Որ պատերազմը վերջ գտնէ, այս Պետութիւնը կարենայ խելքի գալ, պատերազմը կը խանգարէ: Եթէ խաղաղութիւն ըլլայ՝ լոյս ալ կ'ըլլայ, ջերմութիւն ալ:

-- Ո՞ւրկէ ես, -- կը հարցնենք Մամիկոնին:

-- Թալինի շրջանի վերին Բազմաբերդ գիւղէն, սասունցիի զաւակ եմ: Կնոջս ծնողքը Սպիտակէն են:

-- Փոքրիկ Լիա, քանի՞ տարեկան ես:

-- Ինը:

-- Քանի՞ քոյր էք, քանի՞ եղբայր:

-- Ութ քոյր, ութ եղբայր:

-- Կրնա՞ս բոլորին անունները ըսել:

Չի ալ սպասեր ու կը թուարկէ:

-- Ազնիւ խօսք, թէ ես բոլորը կը յիշեմ, -- ժպտալով կ'ըսէ հայրը:

Մեր զրոյցը կը շարունակուի երախաներուն հետ:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

«ՖԱՍԹ» ԵԻ Հ.Բ.Ը.Մ. ԿԸ ԳՈՐԾԱԿՑԻՆ

ԼԻՈՆ

Երկու տարիներէ ի վեր, Հ. Բ. Ը. Միութեան Լիոնի մասնաճիւղը իր հոգածութեան առարկայ կը դարձնէ խումբ մը անղամալոյծներ, զոհ, ընդհանրապէս, կառքի արկածներու:

Այս տարի, հաւաքոյթը տեղի ունեցաւ, Յունուար 9, Շաբաթ օրը, Վիլէօրպանի մշակոյթի կեդրոնին մէջ: Ներկայ էին քաղաքապետ՝ Պր. Շապրու, երեսփոխան Պր. Պրէթ, քաղաքապետական խորհուրդի անղամներ՝ որոնց մէջ երկու ծանօթ Հայեր՝ Վարուժան Գրիգորեան եւ Ռոզ Մարի Մինասեան: Ներկայ նաեւ՝ մասնաճիւղին պատուոյ նախագահ՝ Սեդրակ Սանճեան իր կնոջը հետ:

Անղամալոյծները, մեծ մասամբ Ֆրանսայի պաշտպանեալներն են (Ֆասթ» (*) անունը կրող իրերօգնութեան կեդրոնութեան մը, հիմնուած վիէնացի Նահապետ մը կողմէ, Սմբատ Արզումանեանի, ան ալ զոհ. 1965-ին, երթեւեկի արկածի մը, եւ, անկէ ի վեր, մահուկենոց երկար պայքարէ մը յետոյ, դատապարտուած՝ ինքնաշարժ բազկաթոռի մը մէջ անցընելու իր օրերը:

Հակառակ ատոր, Պր. Արզումանեան, իր եղբայրներուն դովելի օժանդակութեամբ, կը վարէ գործօն կեանք մը, նախագահն է «Ֆասթ»ի, կը զբաղի անով ամէն օր, կը ջանայ օգնել իր բախտակիցներուն, մանաւանդ հայթայթելով անոնց, կամ փոխ տալով, ձրի ինքնաշարժ աթոռներ:

Պր. Արզումանեան բացայայտ հաւաքոյթը չնորհակալութեան խօսքերով հանդիպ պաշտօնական անձնաւորութիւններուն. յիշեց որ իր ընկերակցութիւնը ծրագիր ալ ունի ղրկելու աթոռներ Հայաստան: Կոչ ըրաւ անոնց՝ որոնք ունին այլեւս չգործածուող բազկաթոռներ, մտնելու յարաբերութեան մէջ իրեն հետ:

Ապա առին քաղաքապետը եւ Հ. Բ. Ը. Միութեան նախագահուհի Տիկին Տօնիկեան՝ որ տուաւ տեղեկութիւններ իր միութեան նպատակներուն մասին: Պր. Շապրու յայտնեց որ պատրաստ է իր քաղքին աջակցութիւնը բերելու «Ֆասթ»ի ձեռնարկներուն:

Բարեգործականին կողմէ բաժնուեցան նուէրներ ներկայ երկու տասնեակ մը հաշմանդամներու, երախայ կամ չափահաս:

Հաւաքոյթը չարունակուեցաւ հիւրասիրութեամբ մը՝ պատրաստուած Հ. Բ. Ը. Միութեան տիկիններուն եւ Վիլէօրպանի քաղաքապետութեան կողմէ: Բաժնուելէ առաջ, հիւրերը ունկնդրեցին Վազգէն Խաքիճեանը՝ որ արտասանեց կտոր մը Ժաք Յակոբեանէ: Խօսեցաւ նաեւ Պր. Սանճեան, (Ֆրանսերէն), իր սիրելի Հ. Բ. Ը. Միութեան մասին:

Ամփոփ, Ֆրանքեւհայկական համեստ, բայց օգտակար ձեռնարկ մը այս հաւաքոյթը, օգտակար թէ՛ ընկերային պետնի վրայ եւ թէ՛ հայկական տեսանկիւնէն, քանի որ անղամ մը եւս առիթ եղաւ ճանչցընելու մեր կազմակերպութիւնները տեղական մամուլին եւ անձնաւորութիւններու:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

(*) FASTH
Fauteuil Autonome Service Tout Handicap.

ԿԻՐԱԿՆՕՐԵԱՅ ՖԵՏԱՅԻ ՄԸ

Շնչահեղձ Երեւանի մէջ ան առաջնորդ եղաւ լինձի. բացատրեց թէ երկիրը ինչպէս կը թաղէ բոլոր յոյսերը, խոստովանելով աշխարհի չորս ծագերու հայութեան թէ պէտք է տակաւին համբերել քիչ մը, մինչեւ որ հայրենիքը վերակառուցուի: Սպասել քիչ մը ... նախկին կայսրութեան մէջ ուր ժամանակը կանգ առած էր եւ ուր յոյսը նոյնիսկ յանցանքի համազօր էր, քիչ սպասել կրնայ նշանակել սպասել դարերով»:

Ժամանակի այս ըմբռնումին, ապագայի ծիծաղելի այս չափանիշին մարդ կը հանդիպի հանդուցեալ միութեան ամէն մէկ անկիւնը: Համայնավար վարչաձեւին օրով մարդիկ լուռ ու մունջ կը հպատակէին անվերջանալի սպասումներու. երեք ժամ՝ երչիկի համար կամ տասը տարի՝ ինքնաշարժի մը համար: Պայմանաժամեր որոնք երբեք չեն յարգուած: Երկու սենեակնոց յարկաբաժինի մը մէջ անցած կեանքը չատ յաճախ կապուած կ'ըլլար Բարեկամութեան գործատան մէջ պաշտօնի մը որ կը տեւեր ամբողջ կեանք մը: Ծանր էր ժառանգութիւնը ... յետոյ զարթօնքները աւելի աշխուժացան: Ս. Պետերսբուրգի կամ Երեւանի մէջ երկարաձգուեցաւ կայսրութեան ներկայութիւնը: Ճիշդ է որ տեղական վարիչներ տատանեցան ու անոնց խմբակները վախեր ունեցան: Բայց մշուշը բոլորովին ցրուած չէ. հոգիներն ու միտքերը վրդովումի մէջ են: Լենինի յետ մահու թոյնը չէ՞ր ասիկա: Կամ կամաւոր անհատատալի հաշիւ մը: Երեւանի մէջ մարդիկ պայքարեցան պահպանելու համար չրջապատը, նորոգելու համար կիսափուլ չէնքերը եւ վարելու Նոմենկլատուրան: Հոս եւս պիտակները փոխուած են, սակայն բազմաթիւ նախկին պատասխանատուներ իրենց տեղը կը մըննան, կառչած՝ իրենց մենաչնորհներուն, ճիշդ ինչպէս տզրուկները՝ մորթին: Արդէն քնապահներու կարգախօսները մոռացութեան փոսը նետուած են, իսկ չէնքերը վերջնականապէս լքուած են իրենց ճակատագրին:

Որպէս ապացոյց կը տրուի -- Գիւմրիի -- նախկին Լենինականի վիճակը: Կենսայորդ այս քաղաքը որ հանրապետութեան երկրորդն էր, կառուցուած՝ բարձրաւանդակներու վրայ, ուրուականներու քաղաքի վերածուած է այն օրէն երբ սաստիկ երկրաշարժ մը 1988-ին կիսով զայն թաղեց գետնին մէջ: Անմիջապէս պատասխանատու նկատուեցան Բրեժնեւի չըրջանի չինարարները որոնք իրենց գըրպանը կը լեցնէին կրաղիւսի չահատակութեամբ: Այդպէս, չատ աւելի աւազով ու նուազ կրաղիւսով կառուցուած չէնքերը թեթեւ ցնցումի մը իսկ կրնային փուլ գալ: Հիմա, կ'ըսէ Անահիտ, նոյն մաֆիան է որ ազգայնականի պիտակին տակ, կը լեցնէ գրպանները. անոր անդամները կ'իւրացնեն միջազգային օգնութիւնը եւ կը վաճառեն վերաշինութեան համար ղրկուած ապրանքը:

Անահիտի հետ չրջեցանք Երեւանի փողոցները. ան ցոյց տուաւ մաֆիային ղեկավարութեան տակ գործող քանի մը ճաշարաններ, Ռուսահիներու պանդոկներ, մութ պառեր: Երեւան որպէս քաղաք կը նմանի Թուլոնի կամ Նիսի, վտիտկանեան հովեր ունի, սակայն աչխարհէն խղճած ինքն իր վրայ փակուած այս երկրին մէջ ամէնէն վտքր աւազակութիւնն իսկ պետական հարցի կը վերածուի: Տարօրինակ քաղաք: Անթերի հրապարակ մը. մաքուր, վարդագոյն, յատուկ ոճի տէր կառոյցներով, քանի մը պողոտաներ, յետոյ չուտով դիմափոխութիւն մը ու անխնամ, աժանոց չէնքեր որոնք հազիւ կառուցուած, կը թուի որ պիտի փլէին: Տարօրինակ երկիր, նաեւ: Կարծէք թմրութիւն մը պատած է կրկին զայն: Ազգայնական յորձանքով պահ մը արթնցած անոր բնակիչները հին օրերու կարօտը կ'ապրին: Ատով կը կարծէին յուսալ ու ամբողջ կեանքը կեղծ կը թուէր. վարժ խաղով մը ուր իրարու խառնուած են վաւերացումն ու քննադատութիւնը, Հայերը, ինչպէս խորհրդային կայսրութեան բոլոր քաղաքացիները լաւը կը սահմանէին չափանիշերու հակադրութեամբ, եթէ իշխանութիւնը սպիտակ կ'ըսէր, ուրեմն պէտք էր սեւ մտածել: Վարչաձեւի փոփոխութենէն ի վեր այս երկութիւնը պէտք չէ տեղի ունենայ, քանի որ ժողովուրդը ձեռք առած է իշխանութիւնը: Մարդիկ միչտ կ'երազեն լաւագոյն ապագայ մը, բայց կը զգան նաեւ որ առընչուած են վարչարարութեան: Անոնք մխանական տէրն են մոլորած հսկայ նաւու մը որ ոչ նաւահանգիստ ունի, ոչ ալ նաւամատոյցներու ցուցակ: Բաժնետէրերը՝ ժառանգութեան մը զոր դժուար է առանձնել: Առաջ, մարդիկ կը մրմնջէին. սպասենք, կը փոխուի: Այսօր յուսաբեկ ձեւով մը կ'ըսեն. փոխուեցաւ, բայց կրկին սպասենք, մարդ չի դիտեր...:

Անահիտ ինծի ներկայացուց եղբայրը՝ Յաչիկը: Մարզիկի մարմնով, յաղթանկի նայուածքով Յաչիկ կ'ապրի ծնողքին հետ որոնք վարձակալ են երկու սենեակի մէջ: Արեւելեան ոճով հիւրասրահը ան կը բաժնէ քրոջը հետ որ կ'ապաստանի փարաւանի մը ետին: 26 տարեկան է ու հարտարապետ Հայաստանի մեծագոյն գործատան մէջ որ 6000 բանուոր ունի: Սակայն անոր ողորմելի աշխատավարձը բաւարար չէ յարկաբաժին մը վարձելու: Այդ ձեւով ընտանիքին պետը կը չարունակէ մնալ հայրը ու ինք գատապարտուած է իր բարեկամուհիին հետ ըլլալու գաղտագողի, ինչպէս պատանի մը: Սակայն Յաչիկ ունի ուրիշ նախաձիրութիւն մը որ իրեն կը մոռցնէ Հայաստանի առօրեային բոլոր վերիվայրումները: Ֆաղաքականութիւնն է ան: Յաչիկ Երեւանի քաղխորհուրդի ամէնէն երիտասարդ անղամներէն է. քաղաքապետին քով տեղ կը գրաւէ: Երիտասարդութեան մեղքով համայնավար դարձած, 21 տարեկանին պատռած է կուսակցականի քարտը. «անդրազարձայ որ խոստումները երբեք գործադրուած չէին» կը բացատրէ: 1988-ին երբ Հայաստան սկսած է տատանիլ, իր մէջ անմիջապէս զգացած է ազգայնականի ոգին: Յանկարծական կերպարանափոխութի՞ւն մը: Ոչ, Յաչիկ մէկն է հանրապետութիւններու վիպեալ երիտասարդութենէն որոնք սնած են մարքս -- լենինեան զգաստիարականով, սակայն յանկարծ դուրս լինկած այդ ծիրէն, երբ հասկցած են որ Մոսկուա կայսերական վարչարարութեան մը կիրթ -- կուն էր, ինչ որ կը հակադրուէր ազգային չահերու: Այդ չրջանին «ազգային ազատագրութեան» պայքարը կը նոյնացուէր հակահամայնավար հոսանքին հետ:

Ժամերով, մինչ հայկական փոնեակ կը խմենք, Յաչիկ Հայաստանի պատմութիւնը կ'ըսէ. -- «մահմետական հողին վրայ քրիստոնէութեան յառաջապահ դիրքն է ան որուն Արեւմուտքը պէտք է պաչտպան կանգնի»: Կը յիչէ 1828-ի ռուսական նուաճումը, Լենինի ու Մ. Քէմալի զուգահեռ չանքերը, 1918-ին անկախ Հայաստանը չնչահեղձ ընելու, ապա Ազրբեջանի սպառնալիքը որ կ'ուզէ տիրանալ «սեւ պարտէզ» Ղարաբաղի: Խաչիկին աչխատած գործատան մէջ գաղտնօրէն ռումբեր կը պատրաստեն Ֆէտայիներուն համար: Ու բախտին հեգնանքով, գործատան ներկայի ղեկավարը ազգայնականներու ուխտեալ թչնամին է. համայնավար կուսակցութեան նախկին պարագլուխը: Յաչիկ երբեմն Ղարաբաղ կ'երթայ, ինչպէս մարդ դիւղին ոսկնավաճառը կ'այցելէ: Շաբաթավերջերու, չատ մը Երեւանցիներու նման կ'երթայ օգնելու Թուրք կոտորելու: Կիրակնօրեայ ֆէտայիները կը կազմակերպուին, սեւ շուկայէն հազար ռուբլիի քալաչնիքովներ կը գնեն, կամ գիչերային արչաւանքներով կը գողնան նախկին կարմիր բանակի զինանոցներէն որոնք չատ դէշ պահպանուած են:

Լուր օրերը հագուած սգուած, չաբաթավերջերուն մարտիկի զգեստաւորումով, Յաչիկ երկու դէմք ունի: Պատերազմը ճիշդ է որ հասած է Հայաստանի դուռներուն. ու Ղարաբաղի լեռներուն վրայ կռուելու երթալ իսկական արկածախնդրութիւն է: Առասպելական յանձնառութիւն մը որ վայել է խաչակիրներու: Հոս պայքարը Թուրքին՝ մահմետական նուաճողին դէմ է զոր պէտք է քշել կարելի ամէնէն հեռաւոր վայրը:

Օ. ՎԷՊԷՐ

(Շար. 2)

(Շար. Ա. էջէն)

բազմաթիւ քաղաքներ։ Հրապարակին միւս ծայրն ալ հաւաքուած էին խումբ մը «արքայասպաններ» մկրտուած «Սէն – Ժիւսթի արձնամիտները» որոնք խնջոյք կ'ընէին կարմիր գինիով եւ հոգիի պըլուխի կատրներով։

ԻՍՐԱՑԼԻի հեռատեսիլէն աննախընթաց դէպք մը պատահած է առջի օր, երբ սիրուած է եասէր Արաֆաթի նկարը։ Հեռատեսիլը յանկարծ ընդհատած է յայտագիրը ներկայացնելու համար հեռաձայնային հաղորդում մը, որու ընթացքին ՊԱԿ-ի պարագլուխը վոչ մը կ'ընէր «Իսրայէլի կառավարութեան եւ ժողովուրդին» որպէսզի «դարմանէ սխալը» 400 Պաղեստինցիներու արտաքսման։ Կ'առաջարկէ նաեւ վարչապետ Ռապինէ՝ «արիներու հանդիպում մը ղլուխ հանելու համար արիներու խաղաղութիւն մը» չեչտելով։ – «քայլեր առնելու անհրաժեշտութիւնը, մէկ եւ միւս կողմէն, իսկական խաղաղութիւն մը հաստատելու համար այս հողին վրայ, որ այնքան տառապանք տեսաւ»։

ԹՈՒՐՔԻՈՑ առեւտրական պիւտճէի անհաւասարակշռութիւնը 7 միլիառ տոլարի հասած էր 1992-ի առաջին 11 ամիսներու ընթացքին, ինչ որ կէս միլիառով աւելի է նախորդ տարուան նոյն ժամանակաշրջանին բաղդատմամբ։ Միայն Նոյեմբեր ամսուան առեւտրական բացը 835 միլիոն տոլար եղած է (1991 Նոյեմբերին՝ 582 միլիոն)։

ԸՆԴԻՄՈՒԹԻՒՆԸ նախատեսուածէն աւելի համեստ պատկեր մը կը պարզէ Մարտի ընտրութիւններուն համար։ 471 ընտրաշրջաններու մէջ միայն մէկ թեկնածու կայ եւ 80 շրջաններու մէջ է որ «նախնական գտումի» պարագայ մը կը ներկայանայ։ Անթոնի – Սօ շրջանի թեկնածուն է Փաթրիք Տէվէճեան (ԼՒ – Փէ – ԼՒ)։

ԱՖՒԱՋԻՈՑ հարաւ – արեւելքը Տկարչելի քաղաքը աւելի քան 30 հոգի սովամահ եղած են արդէն, վրացական զօրքերու հաստատած շրջափակման հետեւանքով։

ՏՕՔԹ. ՃԷՔ ԳԷՈՐԳԵԱՆ որ ինքզինք «անճնասպանութեան բժիշկ» կ'որակէ 9-րդ անձի մը օգնած է որ վերջ տայ իր կեանքին։ 53 տարեկան ՃէՔ Միլլըր կը կոչուի ենթական։ Ծանօթ է որ Գէորգեան կողմնակից է որ բժիշկները արտօնութիւն ունենան անբուժելի հիւանդներու օգնելու որ վերջ տան իրենց կեանքին, կամովին։

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

ՓԼԵՐՄՈՆ – ՖԵՌԱՆ։ – Սոնիա Սոնելի իր ծնողքին Տէր եւ Տիկին Զաքար Զաքարեանի յիշատակին (մահացած Մոնրէալ) 500 Ֆր. կը նուիրէ «Ցառաջ»ին։

SOIREE - DEBAT

organisée par

ARMENFAX

Mardi 2 Février à 20 h 30

à l'Assemblée Nationale
Salle 6217
126, rue de l'Université, Paris 7e

«*GEOPOLITIQUE ET CHRETIENS D'ORIENT*»

Intervenants :

«*Les facteurs extérieurs dans le conflit chypriote*»
Evagoras MAVROMATIS, président de la communauté chypriote de France.

«*Les chrétiens du Liban entre conflits et négociations*»
Joseph MAILA (directeur-adjoint de l'Institut Economique et Social). Rédacteur en chef de la revue « Les Cahiers de l'Orient ».

«*Les chrétiens de Haute-Mésopotamie*»
Jean-Claude CHABRIER (CNRS).

«*Arménie : les enjeux stratégiques du Karabagh*»
Kegham KÉVONIAN (Ecole des Hautes Etudes en Sciences Sociales).

«*Quelle place pour la France en Orient?*»
Richard CAZENAVE, député R.P.R. de l'Isère.

ENTREE GRATUITE
— *Inscription obligatoire* —
auprès de Valérie Kasparian: 42.83.45.92
(entrée impossible sans inscription préalable; se munir d'une carte d'identité pour le contrôle de sécurité).

ՑԱԽԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի էլէն Բիւզանդ մանուճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Նեահլեան եւ Պասմաճեան ընտանիքներուն Տիկին Մարիամ Պասմաճեանի մահուան առթիւ։

Շնորհակալութեամբ ստացած է 300 Ֆր. Տիկին Մարի – Ժանն Խաչատուրեանէ։ Նաեւ 500 Ֆր. Տէր եւ Տիկին Պօտիւէն Կարապետ Անտոնեանի մահուան առթիւ։

ՄԱՐՍԷՑԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏՈՒՆ

Կիրակի, Յունուար 31, ժամը 15-ին

ՆԵՐԿԱՑԱՑՈՒՄ

Հայաստանի

«ՈՋՆԻՆԵՐ»Ը

Տեղերը ապահովել հեռաձայնելով՝
91 · 50 · 15 · 09 *թիւին*

★

Dimanche 31 Janvier à 15 heures

SPECTACLE
DE COMEDIE MUSICALE
ET SATIRIQUE

LES HERISSONS
d'Arménie

VOZNI SHOW
— *CAFE THEATRE* —
P.A.F. 100 F.

Retenez vos places et tables en téléphonant à la M.A.J.C. :
91. 50. 15. 09

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE
12-14, rue Saint-Bazile, Marseille 1er

SPECTACLE DE NOEL

de

L'ECOLE ARMENIENNE

Dimanche 31 Janvier à 15h précises

Théâtre Municipal de Vienne

avec la participation de
la troupe de danse « GORIS » de Vienne

et du *Père Noël*

— Entrée gratuite —

Հ.Բ.Ը.Մ. – ՓԱՐԻԶ

ԳՐԱԿԱՆ
ՑԵՐԵԿՈՑԹ
ի պատիւ
պոլսահայ բանաստեղծ

ՉԱՐԵՀ ԽՐԱԽՈՒՆԻԻ
(Հ. Ուզունեան Գրական մրցանակին արժանացած ըլլալուն առիթով)

կիրակի, Յունուար 31, ժամը 16-ին

Ալեք Մանուկեան Մշակ. կեդրոնին մէջ
118, rue de Courcelles, Paris 17e

Ներկայ կ'ըլլայ մրցանակակիրը, որուն գործը կը ներկայացնեն
ԵՐՈՒԱՆԴ ԱԶԱՏԵԱՆ (Տիքրոյքէն)
(*Հայերէն*)

եւ ՄԱՐԿ · ՆՇԱՆԵԱՆ
(*Ֆրանսերէն*)

– Մուտքը ազատ է –

ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ
ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ
15, rue Jean-Goujon, Paris 8e

ՔԱՐԵԿԵՆԴԱՆԻ ՃԱՇ

կիրակի, Փետրուար 21, ժամը 13-ին

Մայր Եկեղեցւոյ
"Նուրհան Փրէնկեան" սրահին մէջ

Ճաշի ծախքերու մասնակցութիւն՝ 150 *Ֆր.*

Արձանագրուիլ մինչեւ կիրակի Փետրուար 14 ներառեալ, հեռաձայնելով՝
Մայր Եկեղեցւոյ Դիւանին՝
43 · 59 · 67 · 03

NOUVEAU

Versez la taxe d'apprantissage à «TEBROTZASSERE».

Chefs-d'entreprises, comptables, ceci vous concerne.

Pour obtenir le bordereau et pour tout renseignement :
Tél. : 43.81.01.72 ou Fax : 43.84.53.56

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Սէն – Ժերմի Ջ. Շանթ մանուճիւղին եղած են հեռեւեալ նուիրատուութիւնները թաղման եւ Ս. Ծնունդի առթիւ։

Սուրէն Կիրակոսեանի *մահուան առթիւ՝ Տիկին Ալիս Պիւլկիւրեան, Մինասեան եղբայրներ 200-ական Ֆր., Պր. Ռոպէր Ժամկոչեան 250 Ֆր., Պր. Կարպիս Աքթին, Տիկին Արաքսի Կիրակոսեան, Տէր եւ Տիկին Կիրակոս Կիրակոսեան, Տէր եւ Տիկին Եուսուֆեան, Տէր եւ Տիկին Կիւմիւչեան, Մարզարեան եղբայրներ 100-ական Ֆր.։*

Հայկուհի Շալճեանի *մահուան առթիւ՝ Ջ. Շանթ մանուճիւղը փոխան ծաղկեպսակի՝ 250 Ֆր. կը նուիրէ Թաղին Եկեղեցւոյ, 250 Ֆր. Ղարաբաղի որբերուն։ Նոյն առթիւ՝ մանուճիւղիս եղած են հետեւեալ նուէրները՝ Շալճեան ընտանիք 1000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ալպէր Պօղոսեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Սիմոնեան, Տէր եւ Տիկին Պերճ Կարապետեան, Օր. Մարի Պէրպէրեան, Տէր եւ Տիկին Կարօ Ճոմկիճեան, Տէր եւ Տիկին Մարի Տօղումեան, Տէր եւ Տիկին Քէչէճեան, Տէր եւ Տիկին Սուրէն Նշանեան, Ութուգեան ընտանիք, Տիկին Նուարդ Պէրպէրեան, Տիկին Փերուզ Կիրակոսեան, Տէր եւ Տիկին Գրիգորեան, Տէր եւ Տիկին Ժիլպէր Մերտինեան 100-ական Ֆր.։*

Հայկական Սուրբ Ծնունդի առթիւ. – Սէն – Ժերմի Ս. Սահակ – Մեսրոպ Եկեղեցւոյ Թաղականութիւն 1000 Ֆրանք, Տիկին Մելքոնեան, Տէր եւ Տիկին Վօլր 500-ական Ֆր., Տիկին Մէժան, Տիկին Աւետեան 100-ական Ֆր.։

Լուտվիկ Համպօեանի *մահուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Քաչոյեան, Խաչատուրեան, Վարպետեան 300-ական Ֆր.։*

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ կրթարանը շնորհակալութեամբ ստացած է. –

Իրենց մօր՝ Մարիամ Մանուկեանի մահուան առթիւ, Քէօսէեան եւ Մանուկեան ընտանիք 1000 Ֆր., նոյն առթիւ՝ Արսէն Քարօղլու 500 Ֆր., Այրի Տիկին Արեգնազ Քէպէլեան 300 Ֆր.։

Գրիգոր Աշըքեանի *մահուան առթիւ՝ Սոսիկիճ Գարսէլ 1000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Պօղոս Սանոսեան 200 Ֆր.։*

Խաչիկ Գալուստեանի *յիշատակին՝ Գալուստեան ընտանիք 1000 Ֆր.։*

***

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի Անիէր Պուա - Գոլոմպ եւ Արժանթէօյի «Ակնունի» մանուճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է իր նպաստ մանուճիւղին եւ Հայաստանի օգնութեան հետեւեալ նուիրատուութիւնները. –

Տէր եւ Տիկին Գրքճեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ճարութիւնեան, Տէր եւ Տիկին Քիւրտօղլուեան 1000-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Քայիչեան 400, Տիկին Շէբոյեան 300, Տիկին Հիսարեան, Տիկին Գէլէճեան, Տէր եւ Տիկին Գարամանուկեան, Տէր եւ Տիկին Հէքիմեան 200-ական Ֆր.։

ARMENIE
Promotion spéciale
depuis le 16 Décembre
PARIS-EREVAN-PARIS
(VOL HEBDOMADAIRE DIRECT)
3665 FRS

Franchise de bagage autorisé : 2 valises par personne

Renseignement et inscriptions :

SABERATOURS - SEVAN VOYAGES

31, rue d'Argenteuil	48, cours de la Liberté	37, rue Hanrabedoutian
75001 PARIS	69003 LYON	EREVAN 10
Tél. : 42 61 51 13	Tél. : 78 60 13 66	Tél. : 52 85 48
Fax : 42 61 94 53	Fax : 78 60 92 26	Fax : 52 54 48

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 26
MARDI
26 JANVIER
1993

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 900 Ֆ· — Վեցամսեայ : 460 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·200 Ֆ· (ամէնօդիայ առաքում)
1050 Ֆ· (շարաթաթերթի առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ·

68ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17·981 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 68e ANNEE — N° 17.981

ԱՐՏԱԿԱՐԳ ՎԻՃԱԿ

ԵՐԵԻԱՆ ՄՈՒԹԻ ՄԷՋ

ՅՈՒՆՈՒԱՐ 23-ԷՆ Ի ՎԵՐ ԿԱԹԻԼ ՄԸ ԿԱՋ ՉԻ ՄՏՆԵՐ

ԱՐԴԻՒՆԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆԸ ԱՄԲՈՂՋՈՎԻՆ ԴԱԴՐԱԾ

ԿԱՋՈՒՂԻԻՆ ՄԷԿ ՀԱՏՈՒԱԾԸ ՊԱՑԹԱԾ Է ՄԱՐՆԷՈՒԼԻ (ՎՐԱՍՏԱՆ)

Պահեր կան, ուր մարդ կը խորհի թէ կացութիւնը չի կրնար աւելի ծանրակշիռ ըլլալ եւ սակայն··· : Արդարեւ, վերջին չարաթներուն արդէն, Երեւանէն առած մեր ամէնօրեայ լուրերը այնքան ծանր տպաւորի մը արձագանգը կուտային, որ միշտ կը մտածէինք թէ՞ւչփ կը դիմանայ այս ժողովուրդը : Եւ այսօր, կը պարզուի որ աւելի դէշն ալ կրնայ եղեր պատահիլ եւ պատահած է : Ուրբաթէն Շաբաթ (Յունուար 22-էն 23) լուսանալիք գիշերը ժամը 3-ին պայթած է կազմուղի մէկ հատուածը որ կազը կը հասցնէր Հայաստան : Այդ կազամուղը Ազրբեջանէն կը մտնէ Վրաստան եւ Մարնէուլիէն, Մրամ գետի վրայով կ'անցնի Հայաստան : Հոդ է որ պատահած է «արկածը», անշուշտ չակերտաւոր, քանի Մարնէուլի ամբողջովին Ազրբեջանցիներով բնակուած վրացական շրջան մըն է : Ձշդենք նաեւ որ այն հատուածը որ պայթած է կը վերաբերի միայն Հայաստանի եւ 15 օր կ'ուղէ նորազգոյն, չինուելու համար : Վրաստանի կազը ապահովուած է : Ուրեմն, այդ ժամէն մէկ կաթիլ կազ չի մտներ Հայաստան ու կեանքը (եթէ կեանք է···) հետեւեալ պատկերը կը պարզէր Երկուշաբթի առաւօտ, Յունուար 25-ին :

Օրը՝ հազիւ մէկ-մէկուկէս ժամ ելեկտրականութիւն կը տրուի բնակչութեան, քանի որ Հայաստան իր ներքին ուժերով միայն 11 միլիոն քիլովաթ կրնայ արտադրել եւ այդ քանակը կը բաշխուի, մեծ խնայողութեամբ, հիւանդանոցներու եւ առիպողական այլ պահանջներու : Երեւան ամբողջովին մութի մէջ է եւ բարեբախտաբար կը հաստատուէր թէ հակառակ այդ մութին, գողութիւն կամ այլ արարքներ չէին պատահած : Ամէն ինչ կեցած է երկրին մէջ : Արդիւնաբերութիւնը, որ արդէն փոքր տոկոսով կ'աշխատէր, ամբողջովին դադրած է : Մեթրօն չի բանիր, Ջերմութիւն արդէն չկար, ցուրտն ալ չէ մեղմացած եւ 0-էն վար 10 — 12 է Երեւան, հիւսիսի գիմբրիի եւ ամբողջ հիւսիսային աղէտեալ շրջանին մասին :

Այս կացութեան իրրեւ հետեւանք, այլ մտահոգութիւններ ալ կան, եթէ, օրինակ, Ջուրը բոլորովին սառի եւ խողովակները պայթին : Որոշ մտահոգութիւններ կային նաեւ հիւլէակայանին մասին, եւ անհրաժեշտ նկատեցինք հիւլէաղէտ Պ. Ժաք Փանոսեանի կարծիքն առնել այս առընչութեամբ : Ան յայտնեց մեզի թէ ակզբունքով վտանգ չկայ, չնորհիւ ջուրին ներքին բնական շրջանին, ձեւով մը ինքնահովհարման դրութեան, որ արդելք կրնայ ըլլալ իւրաքիմի տաքնալուն :

Չենք գիտեր այլեւս ի՞նչ ընել, «ցաւդ տանիմ»ն ալ միայն հեգնական կրնայ ըլլալ Սփիւռքէն արձակուած Հայուն կողմէ, որ կուշտ է եւ տաք տեղը նստած : Կրնայ միայն կատաղութեամբ հաստատել իր անզօրութիւնը եւ մեծերու չգործադրուող զօրութիւնը : Արդարև, ուրիշ անդամ ալ ըսած ենք, Ուաշինկթըն մէկ հեռաձայնով կրնայ պարտադրել Թուրքիոյ որ տէրն ըլլայ Նոյեմբեր 18-ին իր ստորագրութեամբ ստանձնած այն յանձնառութեան, որ Դեկտեմբեր 1-էն ելեկտրականութիւն պիտի տայ Հայաստանի : Դեռ շատ ուրիշ բաներ ալ կարելի է ընել, անկասկած : Առ այժմ պէտք է մխիթարուինք եւրոպական Ժողովրդարանի այս բանաձեւով այն յոյսով որ հոգեչահ խօսքերէն անդին անցնի եւ դարակի մը խորը չմնայ :

***

LE PARLEMENT EUROPEEN CONDAMNE LE BLOCUS IMPOSE A L'ARMENIE

Le Forum des associations arméniennes nous communique qu'à la suite de ses démarches, le Parlement européen a adopté ce 21 Janvier la résolution suivante (proposition déposée par Mme Veil et M. Pimenta, au nom du groupe LDR). Le vote a été obtenu à l'unanimité des groupes politiques.

***

Le Parlement européen,

A. Conscient de la situation dramatique des 300.000 réfugiés Arméniens qui ont fui les pogroms en Azerbaïdjan;

B. Constatant, quatre ans après le séisme qui a frappé l'Arménie, la précarité des conditions de vie dans les zones sinistrées;

C. Considérant que la CSCE s'emploie à instaurer la paix en créant les conditions d'un règlement négocié entre les autorités d'Azerbaïdjan et celles du Haut-Karabagh;

D. Considérant que le blocus économique imposé par l'Azerbaïdjan et la crise énergétique qui en résulte visent à entraîner l'Arménie dans un conflit armé direct;

1. Soutient pleinement le processus de paix de la CSCE et appelle à un cessez-le-feu immédiat entre les parties en conflit;

2. Estime que le blocus implacable mis en œuvre par l'Azerbaïdjan constitue une violation du droit international et exige du gouvernement azerbaïdjanais sa levée immédiate;

3. Demande à la Commission européenne de dégager des crédits en faveur de l'Arménie pour soutenir le processus de démocratisation (programme TACIS) et parer aux besoins concrets les plus pressants de la population (programme ECO);

4. Charge son Président de transmettre la présente résolution à la Commission, au Conseil, aux Ministres réunis dans le cadre de la coopération politique, au Secrétaire général de la CSCE, aux gouvernements de l'Arménie et de l'Azerbaïdjan.

***

Ղարաբաղի հարցին առընչուած բանակցութեան նիստերու նախագահ՝ իտալացի

ԵՈՒԿՈՍԼԱՒԻԱ

ՆՈՐ ՃԱԿԱՏ ՄԸ՝ ԳՐԱՒԻՆԱ

ՀԱՐԻՒՐԱՒՈՐ ԶՈՀԵՐ

Մինչ Շաբաթ, Յունուար 23-ին, բանակցութիւնները կը վերսկսէին Ժընեւ, բաւական յոյսեր ալ ներշնչելով, անդին, յանկարծ բուռն կռիւներ կը ծագէին Սրուաթիոյ հարաւը, ուր տարի մը առաջ հրադադար ստորագրուած էր Սրուաթիոյ եւ Սերպիոյ միջեւ : Այս անգամ, Զաղրէպի Սրուաթցիք կ'ուզեն յիշեցնել թէ տարի մը առաջ, իրենց հողամասին մէկ երրորդը գրաւուած էր Սերպերու կողմէ : Ուրեմն յարձակման անցած են Գրաժինա : Սրբուհի նախագահը կը բացատրէ որ այս յարձակումը կը ճգտի միացն Մասլէնի քայի կամուրջը վերաշինել, որպէսզի վերահաստատուի Մասլէնիքայէն Զաատրի նաւահանգիստը տանող ճամբան եւ ապահովութիւն կուտայ որ հոդ ալ կը տահմանափակուի ամէն ինչ :

Այս առթիւ ալ, անգամ մը եւս կը վարկաբեկուի (եթէ վարկ մնացած էր) ՄԱԿ-ը, որու հսկողութեան տակ գտնուող ծանր եւ թեթեւ զինամթերքը առօք-փառօք առած տարած են Սրուաթները :

Այս վերջին կռիւներու հաշուեկշիռը կը տարբերի ըստ աղբիւրներու : Զաղրէպի (Սրուաթ) համար 130 մեռեալ կայ, մինչ Պելկրատ 650 մեռեալի մասին կը խօսի, որոնց 500-ն ալ զինուորական չեն :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂԱՎ

ԱՆԳԱՐԱՑԻ մէջ, ահաբեկչական արարքի մը զոհ գացած է, երկրին ամէնէն ճանչցուած լրագրողներէն մին՝ Ուղուր Մումճու, «Ճումհուրիյէթ»ի քրոնիկագիրը : 51 տարեկան, Մումճու 13-րդ լրագրողն է որ կը սպաննուի մէկ տարուան մէջ : Բազմաթիւ յօդուածներ գրած էր ահաբեկչութեան, կաշառակերութեան, թրքական մաֆիային եւ ծայրայեղ-աջին մասին : Ոճրափորձին տէր եղած են իսլամապաշտ երկու կազմակերպութիւններ : Մումճուի կառքը պայթած է, երբ ճամբայ կը հանէր մայրաքաղաքին բոնակչութեան վերապահուած կազի Օսման Փաշա թաղամասը : Լրագրողը թիկնապահ ալ ունէր, այն օրէն երբ մահուան սպառնալիքներ ստացած էր, բայց, կիրակի, առանձին էր կառքին մէջ : Համբաւի տէր, այս հրապարակագիրը, եօթը տարուան

ՔԱՒԹՈՂ

Շաբաթ իրիկուն Վալանս պարտուած է 0 - 1 Լուհան - Քիւլիզոյէ, այս վերջնոյն դաշտին վրայ : Ներկայիս Վալանս դասաւորման 9-րդ տեղը կը գրաւէ 23 կէտով :

խորհրդարանական Ռաֆայէլի Բաքուի մէջ հանդիպած է նախագահ Էլչիպէյի եւ Ազրբեջանի Արտաքին նախարար Զասիմովի : «Թուրան» գործակալութեան համաձայն, Ռաֆայէլի ըսած է թէ պէտք է վերջ տալ նախ չրջանին բոլոր զինեալ գործողութիւններուն, ապա զինուորներու եւ զինամթերքի հոն փոխադրութեան. այս առաջին քայլերէն ետք կարելի կ'ըլլայ քաղաքական խորքով բանակցութիւններ կատարել :

Ռաֆայէլի, կիրակի գիշեր (Յունուար 24) Երեւան ժամանած էր : Ցաւա՞ծ որ ի տես երկրին ողբերգական վիճակին (արտակարգ վիճակ հռչակուած էր Շաբաթ օր իսկ) բան մը ընէ···:

ՀԱՅՐ ԱԻԵՏԻՔ ՎՐԴ. ԹԱՒԱԹԻՆԵԱՆ ՎԱԽՃԱՆԱԾ

Պէյրութէն հասած լուրերէ կը տեղեկանանք որ Յունուար 13-ին իր մահկանացուն կնքած է 80-ամեայ Հ· Ա. Վրդ· Թաւաթինեան, վաստակաւոր անդամ Վենետիկի Մխիթարեան Միաբանութեան, զոհ անողոք հիւանդութեան որմէ կը տառապէր բաւական երկար տարիներէ ի վեր :

Արդէն 3 տարի առաջ, Վենետիկի մէջ, այս անդարմանի հիւանդութեան պատճառով, անչարժացած էր ու զրեթէ անդամալոյծ դարձած : Սակայն իր խոր հաւատքին եւ անկուն կամքին զօրութեամբ, գիտցած էր յաղթահարել այս կացութեան ու վերագտած զրեթէ իր բնականոն առողջական վիճակը : Սիրայօժար մեկնած էր Վիբանան, Ռաուտա, Մխիթարեան Ժառանգաւորացի մէջ չարունակելու եկեղեցականի եւ դաստիարակի իր նուիրական առաքելութիւնը եւ անձամբ ստանձնելու պատասխանատուութիւնը ուխտատեղի դարձած մատրան, Կիրակնօրեայ պատարագներով եւ բարեպաշտական առաջարողութիւններով :

Երջանիկ էր՝ վերագտած ըլլալով իր բնտանեկան միջավայրը· երջանիկ էր՝ ինքզինքը տեսնելով չրջապատուած տեսնելով ոչ միայն իր եղբայրակիցներէն այլ նաե'ւ բազմաթիւ բարեպաշտ հաւատացեալներէ, ազնիւ համակիրներէ··· :

Սակայն, գլխուն վրայ երկար տարիներէ ի վեր բացուած անդարմանելի վէրքը թողած էր իր յոռի հետեւանքները՝ մահուան առաջնորդող :

Համակամ ու աներեսակայօրէն խաղաղ

(Շար·ը Դ· էջ)

բանտարկութեան դատապարտուած էր 1971-ի պետական հարուածէն ծնած իշխանութեան կողմէ իր ձախադաշտ գաղափարներուն համար : Ծայրայեղ-աջին դէմ ալ գրած էր Պապին դէմ գործուած մահափորձին առեն :

ՓԱՓՐԻԿ ՏԻՎԼԻՃԵԱՆ, փարիզեան արուարձանի ձայնասփիւռի կայանէ մը թելադրեց Ժիսքար տ'Էսթէնի որ հանգստեան կոչուի : «Պր· Ժիսքար տ'Էսթէն, ըսաւ, միշտ ամէն բանի, թեկնածու է : Թեկնածու՝ Եւրոպայի, թեկնածու՝ Հանրապետութեան նախագահութեան, թեկնածու՝ Մաթինեոնի» :

ՏԻԱՐՊԱՔԸՐի մէջ, ահաբեկչական արարք մը գործուած է Շաբաթ օր (Յունուար 23) որու հետեւանքով ութ մեռեալ եւ 14 վիրաւոր կայ : Ռումբերով եւ ինքնաչխատ զէնքերով : Անաթոլի գործակալութիւնը «ահաբեկիչներու» կը վերագրէ արարքը, այլ խօսքով ՓՔՔ-ի անդամներու :

«ԻՄԱՆԻԹԷ» նոր ձեւաւորում մը կը փորձէ Յունուար 25-էն, թերթը փրկելու համար : Ծանօթ է որ համաչխարհ պաշտօնաթերթը ծանրակշիռ տպագնապ մը կ'ապրի եւ մինչեւ ընտրութիւնները 15 հազար նոր ընթերցող պէտք է գտնէ կարենալ հրատարակութիւնը չարունակելու համար :

ԻՐԱՔԻ ՀԻՒՍԻՍԸ, Քիւրտիստանի «մայրաքաղաք» Էրպիլի մէջ ականուած կառք մը պայթած է, Յունուար 21-ին : Հինգ մեռեալ եւ 82 վիրաւոր կայ : Զոհերուն մեծ մասը երախաներ են, որոնք ծխիկ եւ բանջարեղէն կը ծախեն փողոցները : Քիւրտերու համաձայն պաղտատի գործն է :

Ի ՅՈՒՇ ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ
36-ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ
1957, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 26

ՇՐՋԱՆ ՄԸ ԻՐ ՅՈՑՁԵՐՈՎ ԵՒ ՏԵՆԴԵՐՈՎ

(ՀԱՏՈՒԱԾ)

... Ո՞ւր տեսեր էինք լսարան, ընթերցարան, Երիտ. Միութիւն:

Աւագ ընկերներու, արտասահմանէն եկած բանգէտներու հարցնելով, ծրագիրը -- կանոնագիրը մը թխած եղայ, որուն հիման վրայ բացուեցաւ «Րաֆֆի» լսարանը, Սկիւտարի մէջ: Տակը սրճարան, վրան սրահ մը, որ կրնար պարունակել 80 -- 100 հոգի: Այնուհետեւ իրարմէ օրինակելով բացուեցան ուրիշ լսարաններ, բոլոր հայկական թաղերուն մէջ: Անշուշտ միւս հոսանքներն ալ ասպարէզ նետուած էին, առանց հաշուելու կրթասիրացները, բարեսիրացները կամ ... պարասիրացները:

«Րաֆֆի»ն մէկ անգամէն զարձաւ հնոց մը: Բանախօսութիւնները, մեծ հանդէսները կը սարքուէին Թէվիկ Թատրոնը կամ «Ցառաջդիմական» Միութեան սրահը որ կրնար 4 -- 500 հոգի առնել: Բայց փոքր հաւաքոյթներու եւ մանաւանդ դասախօսութեանց համար բաւական կը համարուէր Րաֆֆին:

Երկար առեն ամէն Հինգշաբթի դասախօսութիւն կար, եւ ինծի համար ճիւաի պարտք եղած էր դասախօս մը ճարել: Եկող -- գացող բոլոր ընկերները կարգով հանդիպեցան մեր լսարանը, բացի Ակնունիէն, որ առհասարակ չէր սիրեր դասախօսական սահմանափակ ժողովները: Շատերը դասախօսեցին մէկէ աւելի անգամներ: Պայքարի օրերուն, երբեմն քանի մը դասախօսներ կ'ունենայինք: Սրահը այնքան կը լեցնար որ առնդուխները անառ-ցանելի կը դառնային եւ չատերը վարը՝ սրճարանը նստելով կը ջանային հետեւիլ:

Պատահաբար կը յիշեմ չարք մը անուններ այդ շրջանի դասախօսներէն. -- Ցովհ. Քաջազնունի, որ անզադար կը ծխէր, խօսած առեն, Ց. Շահրիկեան, Ս. Զաւարեան, Ռուստոմ, Լ. Նազարեանց, Ռ. Դարբինեան, Ռ. Զարդարեան, Բ. Շահպազ, Մ. Վարանդեան, Մարզպետ, Մար, Զապէլ Եսայեան, Մելոյեան, Ներսէս Փափազեան, Ի. Պապայեան:

Դասախօսութիւնները երկու տեսակ էին, -- զուտ կուսակցական, այն առեն սրճարանը կը պարպուէր, եւ ժողովրդական, երբեմն գեղարուեստական բաժինով: Մանաւանդ բաց ու զոյի օրերուն արտօնութիւն կը տրուէր հարցումներ ուղղելու, եւ ահա բուռն վիճաբանութիւններ, որոնք մինչեւ փողոց կը տարածուէին:

Այդպիսի վիճաբանութեան մը պահուն էր որ Շահրիկեան հակառակորդը կը ձըղմէր տրամաբանութեան խաղով մը:

***

Քանի մը ցիրուցան պատմութիւններ ու պատկերներ այդ համեստ բոյնէն. --

Օր մը Վարանդեանը հրաւիրած էինք հրապարակային բանախօսութեան, Ցառաջդիմականի սրահին մէջ: Գիշերը տեղի պիտի ունենար խնջոյք՝ մեր լսարանին մէջ: Հանդէսէն վերջ պտոյտ մը՝ դէպի Ֆրէնկին լեռը: Ընկեր -- ընկերուհիներ կ'երգէին ոչ միայն ազգային -- յեղափոխական եղանակներ, այլ եւ Կոմիտասի դաշնաւորած երգերը, «Սոնա եար», «Երկինքն ամպել ա», «Կուժն առայ», եւայլն: Վարանդեան, որ տարիներէ ի վեր հայերէն երգ չէր լսած, խորապէս խանդավառուած, ուզեց մասնակցիլ խնջոյքին:

Ի՞նչ պատիւ: Սակայն կրնա՞ր լուսցնել մեղի հետ: Ամբարուած չիչերը -- գարեջուր եւ գինի -- պարպուեր էին արդէն եւ հարկ եղաւ նորէն ապսպրել: Միքայէլը, հակառակ իր տկարութեան, ոչ միայն մնաց մեղի հետ, այլ եւ երգեց ու պարեց մինչեւ լոյս, վարակուելով երիտասարդական մթնոլորտէն:

***

Օր մը դասախօսելու կարգը եկած էր Բարսեղ Շահպազին: Փիչ մը ուշացաւ: Առհասարակ ես անձամբ կ'առնչէի կը բերէի դասախօսները, նախ տուն հրաւիրելով: Բարսեղ ուղած էր առանձին գալ, աւելորդ յոգնութիւն չպատճառելու համար:

-- Ինչո՞ւ ուշացաք:

Միշտ չէնչող, Բարսեղ քիչ մը յուզուած կ'երեւար:

-- Ոչինչ: Շոգենաւը փախցուցի: Բերայի Շիտակէն կ'անցնէի, դասախօսութեան գալու համար: «Ֆէյֆի»ի ընկեր մը հանդիպելով, խօսքի բռնեց: Ցետոյ առաջարկեց միասին անցընել դիչերը: Ինակա-նաբար մերժեցի, յայտնելով թէ ստիպուած եմ Սկիւտար երթալ եւ խօսիլ: Ի՞նչ կ'ուզէք որ պատասխանէ այսքան տարուան մտերիմս.

-- Կը հասկնամ, կը հասկնա՛մ. չես ուզեր կորնցնել մէկ ոսկի...

-- Ի՞նչ մէկ ոսկի, բարեկամ:

-- Ձա՛ւըմ գոնէ մէկ ոսկի խաշլըխ չե՞ս առներ, այդ ճառը խօսելու համար...

Դասախօսութենէն վերջ ընկերական ժողով: Նոր թեկնածուներ առաջարկուած էին: Ընդունելէ առաջ, թեր ու դէմ կը խօսէին վարչ ու բարչի, յարմարութեան մասին (եթէ թեկնածուն ներկայ էր, դուրս հանելով):

Բաւական երկար տեւեց երիտասարդի մը պարագան: Տրամադրութիւնները նպաստաւոր էին, բայց բանուոր ընկեր մը կ'ընդդիմանար: «Ցարմար չէ», կ'ըսէր ու կը պնդէր, առանց յայտնելու պատճառը: Ի հարկէ դիւրին էր կարճ կապել, առնելով մեծամասնութեան քուէն: Բայց բանուոր ընկերը այնքան խորհրդաւոր ձեւ մը առած էր որ մտածել կուտար:

Ներկաները ճնշեցին, ես ալ կարծեմ սատեցի: Ու վերջապէս բանուոր ընկերը պարզեց դաղտնիքը.

-- Դէչ տեղուանք կ'երթայ...

Լսաւ ու նստաւ, գոյնը նետած:

***

Լսարանին աղն ու պղպեղը կը կազմէին երկու ընկերներ, մէկը Կոզկաի մէջ թրծուած, միւսը կաղինոյի մը մէջ հասակ նետած:

Առաջինը Ազարիկ, չատոնց մեռած, երկրորդը՝ Ռորովամ, զոր վերջին անգամ Գավալայի մէջ տեսած էի 1932-ին, կաթուածահար: (Ցետոյ իմացայ որ մեռած է Բ. աշխարհամարտի ընթացքին):

Ազարիկը Տրապիզոնցի էր, բայց Պաթումէն կուզար եւ մինչեւ վերջը դինք ճանչցանք իբրեւ Պաթումի Ազարիկ: Մեջահասակ եւ դիրուկ, դուարթ, համով հոտով պատմութիւններ կը պատմէր Կովկասի յեղափոխական կեանքէն, եւ մենք, բաղդատաբար թերխաչ, բերանաբաց կը լսէինք: Մանաւանդ հետաքրքրութիւնը կը տաքնար, երբ Ազարիկ ժողովրդական լեզուով, այլ պատկերալից, կը նկարագրէր զանազան քաջագործութիւններ, -- պետական մթերանոցներէ զէնք փախցընել, զինատար խումբեր կազմել, ահարեկումներ կատարել, սահմանը անցնել, ցարական պաշտօնեաները քնացնել կամ կաչառել, եւայլն: Այսքան տարի վերջն ալ, դեռ կը հնչէ իր թաւ, լեցունկէկ ձայնը.

-- Վախմախաթները գալիս էր, ասում էր Ազարի՛կ...

Իրրեւ ընկեր տեղաւորուած էր Ռորովամի տունը, ինչպէս ուրիշ հայդուկ մը, Ազամ, ինչպէս դեռ ուրիշ ընկերներ աւելի վերջը: Տետակ մը հիւրանոց էր դարձած Ռորովամի տունը:

Բայց, ո՞վ էր այս տղան, որ մէկ անգամէն վայլեցաւ նոյնիսկ բեմի վրայ իրեւ արտասանող:

Չաւակը՝ գինեպանի մը, կէս ձգած Պէրպէրեան վարժարանը, նետուած էր գինետուն: Սահմանադրութեան հռչակումէն քանի մը ամիս ետք, երբ Ս. Զաւարեան եւ Կ. Բասմաճեան Սկիւտար եկած էին քարոզութեան համար, Ռորովամ ալ արձանագրուեցաւ 70 -- 80 թեկնածուներու հետ, Պէյլէրբէյի պարտէզը:

Բաւական տարեց կ'երեւար: Հագուած «ափաչ»ի պէս, մէջքին հաստ գօտի մը, կուրծքին վրայ ժամացոյցի շղթայ մը, որ աջ գրպանէն ձախ գրպանը կ'երկարէր: Ծօսուածքը՝ կարծր: Հանրածանօթ ամբողջ թաղին մէջ: Եթէ խմել սկսէր: Երբ խմե՞լ սկսէր:

Իր անցեալի մասին ատուգումներ կատարած առեն, Տեղական Մարմինը իմացած էր թէ ժամանակին օգներ է Պատրիարքարանի գործակատար Տիգրան Եֆէնտի Տ. Ներսէսեանի, պանդուխտ գաւառացիներ գէշ տալու համար Պոլսէն:

Անմիջապէս դատական ատեան մը, որուն մէկ անդամն ալ ես էի, դժբախտաբար:

Ռորովամ սրտբաց պատմեց ամէն բան: Ցանցանքը երեւութական էր: Պարզապէս բարեխօսած էր անհատի մը համար: Երբ մէկը քիչ մը բարակը փնտռել ուզեց, քրքրելով իր կեանքը դինետան մէջ, յանկարծ լաց մը բռնեց այս կարծրացած տղան:

-- Ի՛նչ կ'ուզեն ըսեն, ես Դաշնակցական պիտի ըլլամ. ես ալ կ'ուզեմ ծառայել ազգիս... ս

Ու մինչեւ վերջն ալ մնաց հաւատարիմ կուսակցութեան ստանձնելով ամէն դոհողութիւն: Հայրը չատոնց մեռած ըլլալով, միայն մայր մը եւ տուն մը ունէր աշխարհի վրայ:

Ի բնէ ուշիմ, անմիջապէս կ'ըմբռնէր որեւէ հարց: Մինչեւ անդամ կը վիճաբանէր գրոց -- բրոցներու հետ, պարզելով առողջ, հաստատուն տեսակէտներ:

Հրապարակային հանդէսներու առեն Ռորովամն էր որ կը ստանձնէր «պլաֆէյ»ին կազմակերպումը: Բայց նաեւ ինքն էր միակ արտասանողը կամ արտասանողներուն յառաջապահը:

Ի՞նչ խոր զգացումով կ'արտասանէր Շուշանիկ Կուրղինեանի «Այդ մե՛նք ենք գալիս»ը, -- ինքն ալ իսկական բանուոր մը հագուստ -- կապուտաով եւ կերպարանքով: Հետզհետէ ուրիշ կտորներ ալ սորվեցաւ, -- «Ցարգա՛նք գէղ», «Բապինի Փառաբանութիւնը», եւայլն: Բայց «Այդ մե՛նք ենք գալիս»ը եւ Ռորովամը այնքան նոյնացած էին որ, մէկը յիշած առենդ միւսը միտքդ կ'իյնար:

Տարիներով Ենթակոմիտէի կամ լսարանի վարչութեան անդամ, Ռորովամ կը մնար ամէնէն վստանդաւոր գործերու մէջ: Ցաճախ կը հարցնէր անհամբեր.

-- Ան չէ ամա, տահա չատ պիտոր պէֆլէյ՞ֆ, ակռաներս թափիլ սկսան...

Ընկեր մը ունէինք, խիզախ, որ հակառակ ճոռոմ կեղծանունին, բառերու հետ կը խաղար, երբ հարց մը վճռելու կ'ելլէինք: Ծօսք առնելով հանդիսաւորապէս կը յայտարարէր.

-- Սկզբունքով համաձայն եմ, բայց գործնականին մէջ՝ ո՛չ:

Եւ ահա Ռորովամը անդիէն.

-- Պօշ լաֆ մարիկ ընելու ժամանակ չունինք: Էրիկ մարդու պէս ըսէ. համաձա՞յն ես, չէ՞ ՁԷ մի ռամկավարի պէս՝ հէմ ասանկ, հէմ անանկ...

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ ԿԻՊՐՈՍԻ ՄԵԼԳՈՆԵԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ

Կիպրոսի Մելգոնեան հաստատութիւնը եղած է Սփիւռքի մեր բարձրագոյն կրթութեան կեդրոններէն մէկը -- այդպէս դրոշմուած է իմ մտքիս մէջ: Այնպէս որ, երբ Կիպրոս կը գտնուէի փափաքն ունեցայ զայն այցելելու: Այս բաղձանքս իրականացաւ շնորհիւ Պ. Տիգրան Թաթարեանի: Պ. Թաթարեան պետական նախկին գլխաւոր հաշուապահ, ներկայիս հանդըստեան կոչուած՝ կերպասի վաճառատուն մը կը վարէ: «Քիչ մը սպասեցէք, -- ըսաւ, -- երթամ տունէն ինքնաչարժս բերեմ»: 15 վայրկեան ետք վերադարձաւ, «երթանք» ըսելով խանութը փակեց: Նստանք հին էտ - 16 մը եւ ուղղուեցանք դէպի քաղաքին հարաւային մասը: Հետաքրքրական քաղաք մըն է Նիկոսիան, կեդրոնը չինուած է ԺԶ. դարէն մնացած բոլորաձեւ բերդի մը չուրջ, կառուցուած վենետիկցիներու կողմէ, աւերակներու վրայ: Ճամբորդութեան ընթացքին առաջնորդս կը բացատրէ՝ «Հիմա հին միջնաբերդէն կ'ելլենք, ներկայիս, ինչպէս ամբողջ կըպզին, երկուքի բաժնուած է նաեւ մայրաքաղաքը, 1974-ի թրքական արշաւանքէն ի վեր եւ միայն հարաւային մասը մնացած է կիպրական Հանրապետութեան վարչութեան տակ»: «Իսկ եթէ մէկը ուզէ թրքական մասը երթա՞լ» հարց կու տամ: «Պէտք է Ա.Թէնք երթալ, Ա.Թէնքէն՝ Թուրքիա...»: Կ'իմանամ որ քաղաքին հայկական թաղերուն մեծ մասը գըբաւուած է. ինչպէս նաեւ մեր գլխաւոր Ս. Մակար վանքը, կառուցուած 560 թուականին, թրքական գօտիին մէջ է: «Մելգոնեանէն զատ հայկական ուրիշ դըպրոցներ ունի՞նք» հարց կու տամ: «Այո, նոր չինուած Ազգ. Նարեկ վարժարանը, յետոյ քիչ կը տանիմ ... թրքական գըբաւումէն առաջ այս մասը գրեթէ ամայի էր ... Ահա՛ Հիլթընը ... հիմա, հոս քաղաքին կեդրոնը եղած է»: Նորաչէն բարձր չէնքեր արդիական խանութներով աչքին ու ձախին: «Այս չէնքը Մելգոնեանին կը պատկանի, Բարեգործականը նոր չինեց պարտքով, որպէսզի դպրոցին հասոյթ ապահովէ»: Ճամբան կտրելով դէպի ձախ կը թեքուինք: Ներս կը մանանք բարձր ու լայն երկաթեայ զոյգ դռներէ, վերեւը հայերէն ու անգլերէն գրուած է՝ «Մելգոնեան Կրթական Հաստատութիւն»: Մուտքէն ներս երկու կողմերը երկու պատկառելի չէնքեր, գոյնով նման Հայաստանի տուֆէ չինութիւններուն, իսկ դիմացը ճերմակ եռայարկ նորակառոյց կառուցուածք մը: «Ատոնք ննջասենեակներն են՝ ձախին աղջիկներուն, աջին՝ մանչերու բաժինները, իսկ մէջտեղն ալ խոհանոց -ճաշասրահը»: Ուրիշ չինութիւններ ալ կը տեսնուին՝ ինչպէս մարզասրահ մը, ուսուցիչներու յարկաբաժինները, իսկ հեռուն ... հեռուն «Բարեգործականի ակումբն է», ինչպէս նաեւ մարզադաշտեր, անծայրածիր հող: Բակին մէջ գանազան քանդակներ, գլխաւոր երկու չէնքերուն միջեւ ալ նուիրատուներուն՝ Գրիգոր եւ Կարապետ Մելգոնեան եղբայրներուն դամբանը, իրենց արձաններով:

Վերջը կ'իմանամ որ երկու տարի առաջ հողին երեք չորրորդը ծախուած է եւ գոյացած գումարին մէկ մասը օգտագործուած՝ ննջասենեակներու նոր չէնքի չինութեան: Կիպրահայերը այս նախաձեռնութեան հակազդած են, սակայն չեն կրցած Ամերիկայէն հասած հրահանգին դիմադրել: Կ'ըսուի որ այսօր այդ չէնքի հողերու գինը չատ բարձրացած է:

***

Շատ հետաքրքրական դասը այս հաստատութեան յղացումն ու իրագործումը:

Դարուս սկիզբը եպիսկոպոս կ'ապրէին Գրիգոր եւ Կարապետ Մելգոնեան եղբայրները, ձեռային աշխատանքով իրենց օրապահիկը կը չահէին՝ ծխախոտ փաթթելով: Ա. Աչխարհամարտէն ետք, Անգլիա տեղական կառավարութեան պարտադրեց վնասուց հատուցում վճարել պատերազմէն տուժած անհատներուն: Մելգոնեան եղբայրներն ալ կը ներկայացնեն իրենց դիմումը: Քննիչը, որ Պօղոս Նուպարն էր, «Գացէք վերատեսէք ձեր դիմումնագիրը» կ'ըսէ: Եղբայրները կերպ մը կ'աւելցնեն դումարին մէջ: Դարձեալ կը մերժուին՝ «Գացէք մանրազնի մը դրել տուէք»: Վերջապէս մանրազնիզ քանի մը կերպներ կ'աւելցնէ եւ Մելգոնեանները կը ստանան պատկառելի դումար մը, որով յետագային կը գնեն ծխախոտի գործարան մը: Եղբայրները ժառանգորդ չունենալով Գահիրէի Զաւէն Արք.ը ահազանգ կը հնչեցնէ լսելով որ անոնց հարստութիւնը օսմանեան կառավարութեան պիտի երթայ: Ատանայի այն առենուան առաջնորդը՝ Մուշեղ Եպիսկ. Սերոբեան կ'երթայ ու կը համոզէ Վենիզելոսը -- քանի որ Մելգոնեանները յունահպատակ էին--, Գրիգոր եւ Կարապետ եղբայրներու ձգած ժառանգով կրթական հաստատութիւն մը ստեղծելու հրաման կը ստանայ: 1921, Յունիս 25-ին, ըստ անգլիական օրէնքին, կը ստորագրուի փաստաթուղթ Գ. Ամիրեանի պատրաստած «աֆք տր տռնսֆոռմ»ը: Մելգոնեան եղբայրները կը ձգեն չուրջ 700·000 այն առենուան անգլիական ոսկի՝ հիմնադրութեան հետ, Պէյլէրբէյի պարտէզը:

Հրապարակային հանդէսներու առեն Ռորովամն էր որ կը ստանձնէր «պլաֆէյ»ին կազմակերպումը: Բայց նաեւ ինքն էր միակ արտասանողը կամ արտասանողներուն յառաջապահը:

Ի՞նչ խոր զգացումով կ'արտասանէր Շուշանիկ Կուրղինեանի «Այդ մե՛նք ենք գալիս»ը, -- ինքն ալ իսկական բանուոր մը հագուստ -- կապուտաով եւ կերպարանքով: Հետզհետէ ուրիշ կտորներ ալ սորվեցաւ, -- «Ցարգա՛նք գէղ», «Բապինի Փառաբանութիւնը», եւայլն: Բայց «Այդ մե՛նք ենք գալիս»ը եւ Ռորովամը այնքան նոյնացած էին որ, մէկը յիշած առենդ միւսը միտքդ կ'իյնար:

Տարիներով Ենթակոմիտէի կամ լսարանի վարչութեան անդամ, Ռորովամ կը մնար ամէնէն վստանդաւոր գործերու մէջ: Ցաճախ կը հարցնէր անհամբեր.

-- Ան չէ ամա, տահա չատ պիտոր պէֆլէյ՞ֆ, ակռաներս թափիլ սկսան...

Ընկեր մը ունէինք, խիզախ, որ հակառակ ճոռոմ կեղծանունին, բառերու հետ կը խաղար, երբ հարց մը վճռելու կ'ելլէինք: Ծօսք առնելով հանդիսաւորապէս կը յայտարարէր.

-- Սկզբունքով համաձայն եմ, բայց գործնականին մէջ՝ ո՛չ:

Եւ ահա Ռորովամը անդիէն.

-- Պօշ լաֆ մարիկ ընելու ժամանակ չունինք: Էրիկ մարդու պէս ըսէ. համաձա՞յն ես, չէ՞ ՁԷ մի ռամկավարի պէս՝ հէմ ասանկ, հէմ անանկ...

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՖԵՏՅԱՅ ՍԱ ՎՃՌԱԿՈՒՄ Է ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՄՇԱԿՈՒՅԹԻ ՄԵՋ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ ԱՄԵՐԻԿԱՅՈՒՄ

Ամերիկահայ գրականագետ Հրաչ Մարտիրոսյանի «Հայկական հարցը ամերիկյան մամուլում» գիրքը լույս է տեսել 1915-ին։ Եղիշե Չարենցի հետ հրատարակված այդ գրքում հեղինակը ներկայացրել է ամերիկյան 200-ից ավելի թերթերի ու պարբերականների վերաբերմունքը հայկական հարցի նկատմամբ։ Հրաչ Մարտիրոսյանի գրքի հրատարակումից հետո անցել է ավելի քան 70 տարի, և այդ ընթացքում ամերիկյան մամուլում հայկական հարցի լուսաբանման ուղղությամբ էական փոփոխություններ չեն եղել։ Ընդհակառակը, ներկայումս ամերիկյան թերթերի մեծ մասը հայկական հարցը ներկայացնում է ավելի ծանր ու ծանրակշիռ։ Ուշագրավ է, որ ամերիկյան մամուլի ներկայացուցիչները հայկական հարցի մասին գրում են ոչ միայն հայ ընթերցողների համար, այլև ամերիկյան ընթերցողների համար։ Ամերիկյան մամուլի ներկայացուցիչները հայկական հարցի մասին գրում են ոչ միայն հայ ընթերցողների համար, այլև ամերիկյան ընթերցողների համար։ Ամերիկյան մամուլի ներկայացուցիչները հայկական հարցի մասին գրում են ոչ միայն հայ ընթերցողների համար, այլև ամերիկյան ընթերցողների համար։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ ԱՄԵՐԻԿՅԱՆ ՄԱՄՈՒԼՈՒՄ

Ամերիկահայ գրականագետ Հրաչ Մարտիրոսյանի «Հայկական հարցը ամերիկյան մամուլում» գիրքը լույս է տեսել 1915-ին։ Եղիշե Չարենցի հետ հրատարակված այդ գրքում հեղինակը ներկայացրել է ամերիկյան 200-ից ավելի թերթերի ու պարբերականների վերաբերմունքը հայկական հարցի նկատմամբ։ Հրաչ Մարտիրոսյանի գրքի հրատարակումից հետո անցել է ավելի քան 70 տարի, և այդ ընթացքում ամերիկյան մամուլում հայկական հարցի լուսաբանման ուղղությամբ էական փոփոխություններ չեն եղել։ Ընդհակառակը, ներկայումս ամերիկյան թերթերի մեծ մասը հայկական հարցը ներկայացնում է ավելի ծանր ու ծանրակշիռ։ Ուշագրավ է, որ ամերիկյան մամուլի ներկայացուցիչները հայկական հարցի մասին գրում են ոչ միայն հայ ընթերցողների համար, այլև ամերիկյան ընթերցողների համար։ Ամերիկյան մամուլի ներկայացուցիչները հայկական հարցի մասին գրում են ոչ միայն հայ ընթերցողների համար, այլև ամերիկյան ընթերցողների համար։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ ԱՄԵՐԻԿՅԱՆ ՄԱՄՈՒԼՈՒՄ

Ամերիկահայ գրականագետ Հրաչ Մարտիրոսյանի «Հայկական հարցը ամերիկյան մամուլում» գիրքը լույս է տեսել 1915-ին։ Եղիշե Չարենցի հետ հրատարակված այդ գրքում հեղինակը ներկայացրել է ամերիկյան 200-ից ավելի թերթերի ու պարբերականների վերաբերմունքը հայկական հարցի նկատմամբ։ Հրաչ Մարտիրոսյանի գրքի հրատարակումից հետո անցել է ավելի քան 70 տարի, և այդ ընթացքում ամերիկյան մամուլում հայկական հարցի լուսաբանման ուղղությամբ էական փոփոխություններ չեն եղել։ Ընդհակառակը, ներկայումս ամերիկյան թերթերի մեծ մասը հայկական հարցը ներկայացնում է ավելի ծանր ու ծանրակշիռ։ Ուշագրավ է, որ ամերիկյան մամուլի ներկայացուցիչները հայկական հարցի մասին գրում են ոչ միայն հայ ընթերցողների համար, այլև ամերիկյան ընթերցողների համար։ Ամերիկյան մամուլի ներկայացուցիչները հայկական հարցի մասին գրում են ոչ միայն հայ ընթերցողների համար, այլև ամերիկյան ընթերցողների համար։

(Շար. Ա. Էջէն)

հոգիով, զօրացած՝ քրիստոնէական հաւատքով եւ սուրբ խորհուրդներով, կը փակէր աչքերը եւ առ յաւէտ կը քաժնուէր աշխարհէս, 1993, Յունուար 13-ին:

Թաղման արարողութիւնը տեղի ունեցաւ մահուան յաջորդ օրը Յունուար 14-ին, Մխիթարեան Միաբանութեան Ռառուտայի կեդրոնի Մատրան մէջ, շրջապատուած հարիւրաւոր բարեկամներէ, նախկին սաներէ եւ հաւատացեալներէ...: Թաղման արարողութիւնը եւ հանդիսաւոր պաշտօնը կատարած է Հայ Կաթողիկէ Համայնքի Կաթողիկոս-Պատրիարքը՝ Յովհաննէս-Պետրոս ԺԴ. Գասպարեան, մասնակցութեամբ գոյդ Եպիսկոպոսներու եւ բազական մեծ թիւով եկեղեցականներու և Անարատ Յղութեան Հայ Քոյրերու: Օրուան ճամբանականը խօսած է Վարդան Եպիսկոպոս Աչդարեան որ պերճախօսօրէն դրուատած է տիպար օրինակը հայ վանականին, նուիրեալը իր կոչումին եւ ղոհակիրը հայ ժողովուրդին, որ երկար տարիներու իր օրինակելի ծառայութեամբ պիտցած էր առինքնել սերունդներ, մանաւանդ իր համեստ եւ զուարթաբարոյ նկարագրով:

Դագաղը հուսկ առաջնորդուեցաւ դէպի դերեզմանատունն ու վերջնականօրէն տեղաւորուեցաւ Հայ Կաթողիկէ Պատրիարքութեան սահմանուած մատրան մէջ, ուրիշ եղբայրակիցներու կողքին...:

Վստահ ենք որ դինք մօտէն ճանչցողներ, բարեկամներ, աշակերտներ ու Հայեր տակաւին երկար տարիներ պիտի չարունակեն յիշել դինք ու պիտի չարունակեն խօսիլ մեծ գնահատանքով իր ամբասիր եւ օրինակելի անձին մասին իր զբաղմունքներու մասին...:

Կենսագրական ուշադրութիւններու համար Հ. Աւետիք Վրդ. Թալաթինեան ծնած է Մարաշ 1912-ին Մեծ Եղեռնի ողբերգական օրերուն կ'անցնի Պոլիս ծնողքին հետ ու ապա Վենետիկ՝ իբրեւ աշակերտ Մխիթարեան Ժառանգաւորարանին: Ցետ աւարտելու երկրորդականի ընթացքը եւ Փիլիսոփայական եւ Աստուածաբանական համալսարանական բաժինները, 1933 Դեկտեմբեր 25-ին կ'օծուի կուսակրօն Մխիթարեան քահանայ: 1938-ին կը սկսի իր կրթական եւ կրօնաբարոյական առաքելութիւնը Միաբանութեան զանազան վարժարաններուն մէջ, այսպէս Մուրատ Ռափայէլեան, Սամուէլ Մուրատեան, Հալէպ եւ Աղեքսանդրիա: 1964-ին կ'որոշուի Պէյրութի Մխիթարեան Ժառանգաւորացի տեսուչի պաշտօնին զոր կը վարէ գրեթէ մինչեւ իր կեանքին վերջին տարիները: 1988-ին Ս. Ղազարի Մայրավանքին մէջ կը տօնէ իր քահանայական օծման 50-ամեակը, մեծ յուզումով:

Հ. Աւետիք Վարդապետ իր կրթական եռուն գործունէութեան կողքին, երբեք չդադրեցաւ մշակել մանկապատանեկան գրականութիւնը, նպատակ ունենալով նպաստել հայ պատանիներու եւ երիտասարդներու նկարագրի կազմաւորման եւ հոգիի աղնուացման...: Իրմէ կը մնան չուրջ 25 հատորներ, շարքը «Գիտուր Աստղերու», կենսագրականներ հայ և օտար սուրբերու: Իր գործն է ծաղիկի պէս համայիչ հատորը՝ դասեր քաղաքավարութեան եւարեկեցութեան, ինչպէս նաեւ շարքը 6 հատոր գունաւոր Քրիստոնեականներու, սահմանուած հայ դպրոցներու աշակերտութեան: Վերջին հատորը մամուլի տակ է տակաւին որ կը վերաբերի Յիսուսի կեանքին, Աւետարաններու ընդմէջէն եւ գիտական լոյսին տակ...:

«Յիշատակն արդարոց՝ օրհնութեամբ եղիցի»:

ՎԱՆԱԿԱՆ

SPECTACLE DE NOEL

de

L'ECOLE ARMENIENNE

Dimanche 31 Janvier à 15h précises

Théâtre Municipal de Vienne

avec la participation de
la troupe de danse « G O R I S » de Vienne

et du *Père Noël*

— Entrée gratuite —

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Փ Օ. — Ազատի Պետիկեան 500 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին իր մօր՝ Տիկին Սիրապարդ Պետիկեանի յիշատակին:

Recherche
pour succession

Recherche pour succession une famille HAMPARIAN et NALBANDIAN, originaire de la ville de BROUSSE (Turquie)..

Ecrire à l'Etude COUTOT-ROEHRIG

21, Bd. Saint Germain, 75005 PARIS
(FRANCE)

APPEL
de la CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

LE KARABAGH RESISTE,
LE KARABAGH SURVIT,
LE KARABAGH ENDURE
dans le froid, la faim, la tourmente et sous les bombes azéries,

Mais...

....LE KARABAGH EXISTE

Aidons les Karabaghtsi à tenir encore cet hiver.

Aidez la Croix Bleue des Arméniens de France pour qu'elle continue son aide humanitaire pour le Karabagh coûte que coûte.

Envoyez vos dons à :
CBAF — Opération Arménie
17, rue Bleue, 75009 Paris

HAMASKAïNE-PARIS

Conférence

L'ECONOMIE ARMENIENNE :
Données actuelles et perspectives

par
JIRAïR ACHJIAN
Economiste
Maître de conférence
à l'Université d'Angers

suivie d'un dîner

le Vendredi 29 Janvier à 20 h 30

à la M.C.A.
Salle Zarouhi et Dikran Demirian
17, rue Bleue, Paris 9e

Ա.Բ.Ը.Մ.—ՓԱՐԻԶ

ԳՐԱԿԱՆ
ՅԵՐԵԿՈՅԹ
ի պատիւ
պոլսահայ բանաստեղծ

ՉԱՐԵՆ ԽՐԱԽՈՒՆԻ

(Հ. Ուզունեան Գրական մրցանակին արժանացած ըլլալուն առիթով)

Կիրակի, Յունուար 31, ժամը 16-ին

Ալեք Մանուկեան Մշակ. կեդրոնին մէջ
118, rue de Courcelles, Paris 17e

Ներկայ կ'ըլլայ մրցանակակիրը,
որուն գործը կը ներկայացնեն
ԵՐՈՒԱՆԴ ԱԶԱՏԵԱՆ (Տիքթօյքէն)
(Հայերէն)

եւ ՄԱՐԿ. ՆՇԱՆԵԱՆ
(Ֆրանսերէն)

— Մուտքը ազատ է —

ՓՈԽԱՆ ՇԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

ՀԱՅԿՈՒՀԻ ՇԱԼՃԵԱՆԻ
ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻԻ

Ի ՆՊԱՍՏ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏԱՆ

Շալճեան ընտանիք 1000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Շաւարշ Փիրանեան, Տէր եւ Տիկին Տիկին Սեպուհ Ճանիկեան 500-ական Ֆր., Մարսէյլի Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Հոսպիտալի ընտանեկան միաւորումը 1000 Ֆր., Այվազեան ընտանիք, Պօյաճեան ընտանիք 300-ական Ֆր., Պր. Յովսէփ Տէրտէրեան 250, Հրանդ Ճանիկեան, Սաթենիկ Թիւթիւնեան, Անդրէ Տավիտեան, Կարօ Յովսէփեան, Վասպուրականի Հայր. Միութիւն, Տիկիններ՝ Տօրումեան եւ Քէչիճեան, Ժաք Աւետեան, Արամ Շեխիկեան, Արմէն Ուլթուգեան, Ժաք Պօղոսեան, Վահրամ Ճառայեան, Ալպէռ Պօղոսեան, Վարդուհի Պօյաճեան, Յարութիւն Շալճեան, Ժան Գասպարեան, Անդրանիկ Փամպուքեան 200-ական Ֆր., Պերճ Կարապետեան, Մարի Պէրպէրեան, Բարիզ Արմաղանեան եւ Պողոյեան ընտանիք, Միսաք Աւետեան, Մարի Տօրումեան, Ալեքսանտր Պապայեան, Աչոտ Վարդանեան, Նուարդ Պէրպէրեան 100-ական Ֆր.:

**

Ի ՆՊԱՍՏ «ՅԱՌԱՋ»Ի

Շալճեան ընտանիք 1000, Օր. Վարդուհի Պօյաճեան 200, Էօժէնի եւ Ս. Յովսէփեան 300, Տէր եւ Տիկին Մօրուքեան 200, Յարութիւն Պօյաճեան 300, Հրանդ Ճանիկեան 200, Տէր եւ Տիկին Պ. Կարապետեան 100, Տիկին Աւետեան 100, Տէր եւ Տիկին Աւետեան 100, Զաւէն Միքայէլեան 300, Փերուզ Կիրակոսեան 100, Կարօ Մենուճեան 200 Ֆր.:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027817 A R.C. Paris

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏՈՒՆ

Կիրակի, Յունուար 31, ժամը 15-ին

ՆԵՐԿԱՑԱՑՈՒՄ

Հայաստանի

«ՈԶՆԻՆԵՐ»Ը

Տեղերը ապահովել հետաձայնելով՝
91. 50. 15. 09 Թիւին

★

Dimanche 31 Janvier à 15 heures

SPECTACLE
DE COMEDIE MUSICALE
ET SATIRIQUE

LES HERISSONS
d'Arménie

VOZNI SHOW

— CAFE THEATRE —

P.A.F. 100 F.

Retenez vos places et tables
en téléphonant à la M.A.J.C. :
91. 50. 15. 09

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE
ET DE LA CULTURE
12-14, rue Saint-Bazile, Marseille 1er

ARMEN
HADJIAN
PEINTURES

Exposition du 13 Janvier
au 6 Février

Ouverture du mardi au samedi
de 14h à 18h30

GALERIE LES CENT
8, rue de Jouy, 75004 PARIS
Tél. : 42. 77. 30. 00

NOUVEAU

Versez la taxe d'apprantissage à «TEBROTZASSERE».

Chefs-d'entreprises, comptables, ceci vous concerne.

Pour obtenir le bordereau et pour tout renseignement :
Tél. : 43.81.01.72 ou Fax : 43.84.53.56

CABINET TERZIYAN

Toutes Assurances Toutes Compagnies

21, rue Lamartine, 75009 PARIS
Tél. : 42. 82. 01. 41 +

Ապահովագրական Ձեր հարցերուն համար
մի՛ վարանիր դիմելու մեզի

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը ի պատասխան Հայաստանի եւ Ղարաբաղի իր կոչին չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ գումարները.— Տէր եւ Տիկին Արթինեան, Տէր եւ Տիկին Աստուր 200-ական Ֆր., Պ. Էրիք Պագըրճեան 5·000 Ֆր., Տիկին Պաշըլիէ 2·500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Պէրութի 400 Ֆր., Տիկին Աննիկ Քոչէ 2·000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժան-Փիէր Քոմպալիւզիէ 250 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Գարակիւլեան 2·000 Ֆր., Տիկին Լիլիան Կարապետեան 1·000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Գոթճանեան 500 Ֆր., Պ. Ալէն Գուլումճեան 1·200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Քրիսթիանեան 300 Ֆր., Պ. Վոժթէք Մաշաչէք 250 Ֆր., Պ. Մանկասարեան 500 Ֆր., Տիկին Մինթճանճեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Սարաֆեան 200 Ֆր., Պ. Կիւվէն Սաթըրին 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Սինանեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Շաուլ Երուանդ 1·000 Ֆր., Պ. Տագէսեան 300 Ֆր., Պ. Տարաքճեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Գրիգորեան 250 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Քիւրէմիթճեան 1·000 Ֆր., Սանտրա'մ ընկերութիւն 3·000 Ֆր.:

ՋՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 27
MERCREDI
27 JANVIER
1993

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 900 Ֆ· — Վեցամսեայ : 460 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·200 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ· (շաբաթաթերթ առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ·

68ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17·982 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 68e ANNEE — N° 17.982

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՆՓՈՓՈԽ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ

ԿԱԶԻ ԱՌԺԱՄԵԱՅ ԳԻԾ ՄԸ ՊԱՏՐԱՍՏԵԼՈՒ ՉԱՆՔ

ՅՈՒՆՈՒԱՐ 26-ԻՆ
ՅՈՒՐՏԸ ԹԵԹԵՒՕՐԷՆ ՄԵՂՄԱՑԱԾ ԷՐ

Երեքշաբթի, Յունուար 26-ին, Երեւան ցուրտը քիչ մը մեղմացած էր, ջերմաստիճանը 0-էն վար 5 էր (նախապէս՝ պօրչէն վար 10-էն 15 էր): Ասկէ զատ, կացութիւնը անփոփոխ է ինչ կը վերաբերի կազին: Աշխատաւորներ մեկնած են Մարնէուլի եւ կը չնայած ժամանակաւոր 2-րդ գիծ մը հաստատել գեռնէն կազին համար մինչեւ Շաբաթ օր, քանի որ ինչպէս գրած էինք, բուն կազամուղին վերաշինութիւնը 15 օրի կը կարօտի: Արդարեւ, օդը հանուած են յենասիւները եւ այդ է պատճառը որ կարգաւորումը երկար ժամանակի դործ է: Նախորդ օրը, Յունուար 25-ին, կարելի եղած էր մեթրօն աշխատցընել 2 ժամ: Երեւանի պարզած պատկերը եզակի բնոյթ ունի, փողոցները ամբողջ խճողուած են անհամար բարմութեամբ մը որ կը քալէ ու կը քալէ: Հայաստանի Ջրելեկտրօկայանները (Սեւանէն եւ Հրազդանէն) միայն 12 միլիոն քիլովաթ ելեկտրականութիւն կ'արտադրեն: Այս փոքր քանակը կը ծառայէ հիւանդանոցներու (կ'ըսուի նոյնիսկ՝ ոչ բոլորին), հոգի գործատուներու: Երկու-քէն երեք ժամ, եթէ կարելի ըլլայ կը տրուի բնակչութեան, ըստ շրջաններու, նախապատուութիւն տալով ազէտեալ գօտիին:

Լեւոն Տէր-Պետրոսեան հեռաձայնած է Թուսիոյ վարչապետին՝ Չերնոմիրդինի եւ Վրաստանի նախագահ՝ Շեվարնաձէի (ըստ «Միլլիէյէթ»ի, Յունուար 26-ի թիւին, նաեւ Տէմիրէլի) որպէսզի մազութ հայցնեն կամ որեւէ ձեւով օժանդակութիւն բերեն այս ծանր կացութեան մէջ:

***

Թաֆայէլի չէ մնացած Երեւան եւ անմիջապէս մեկնած է Մոսկուա, ուր տեղի կ'ունենային նաեւ խորհրդակցութիւններ: Յանձէթ է որ հարցը միշտ կը վերաբերի Մինսկի ժողովին պատրաստութեան: Յաղթած նոր դժուարութիւնները կուգան Ադրբեջանէն որ նախապայմաններ կը դնէ, ինչ որ սկզբունքով իսկ, անընդունելի է: Այդ ժողովը պիտի գումարուի (եթէ...) առանց որեւէ նախապայմանի: Բաքուի նախապայմանը կը վերաբերի Լաչինի գօտիի պարպումին եւ հոն միջազգային դէտերու ներկայութեան: Ըստ Ադրբեջանցիներուն ատոնք կ'ապահովեն մարդասիրական օժանդակութեան անցքը: Պարզ է որ նոր ծուղակ մըն է, վասնզի եթէ նախապայմանի հարց կայ, որ Հայերն ալ երկար չարք մը կրնան ներկայացնել:

***

Յունուար 25-ին, ժամը 20·30-ի իր լրատուութեան ընթացքին Հեռատեսիլի Ա.Ռ.Թ.Է կայանը անդրադարձաւ Հայաստանի ազէտալի վիճակին, նկարներով եւ մեկնաբանութեամբ:

***

«Փիկարօ» (Յունուար 26) հարցազրոյց մը հրատարակած է Ադրիադի Վոլսկիի

(Շար·ը Դ· էջ)

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆԻ ՅԱՂԹԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

Անախընթաց բառը, անդամ մը համար, իր բուն իմաստը կը գտնէ մեր ամենայն ածականներու բառամթերքին մէջ, երբ գայն կը գործածենք Ուրբաթ, Յունուար 22-ի դաշնակի ունկնդրութեան առթիւ. զոր մեզի չնորհեց Վարդան Մամիկոնեան:

Կրնանք ըսել նաեւ որ ծանօթ ըլլալով Սալ Կավոյի քանի մը առանձնակ տարիներէ ի վեր, նման բարմութիւն մը չէինք տեսած եւ մանաւանդ ոչ Հայերէ բազկացած:

Ինչ կը վերաբերի Վարդան Մամիկոնեանի, մեր առաջին էջին վրայ տալով «Փիկարօ»ի ծանօթ եւ խստապահանջ քննադատին՝ Փիէր Փէթիի դրուատիքները, կըսենք միայն աւելցնել թէ ըսելիք բան չի մնար, թերեւս միայն՝ «վարձքդ կատար» մը Վարդան Մամիկոնեանին, որ նման ողերու կ'արժանանայ:

***

MUSIQUE

VARDAN MAMIKONIAN

Une grâce infinie

C'est déjà une émotion rare que de pénétrer dans une Salle Gaveau pleine à craquer d'un public qui déborde jusque sur l'estrade elle-même, et dont l'impatience crée, avant même que le concert ne commence, une atmosphère électrique. Et puis arrive un beau jeune homme de 22 ans, aux sourcils d'un noir charbonneux, qui s'installe devant son piano et laisse, comme par mégarde, errer ses doigts sur le clavier avec un toucher d'une subtilité et d'une grâce infinies.

Ce jeune homme est le vainqueur du Monte-Carlo Piano Masters 1992, Vardan Mamikonian. Ce qu'il joue, c'est *Pagodes*, *La Soirée dans Grenade*, *Les Jardins sous la pluie*, trois préludes dans lesquels Debussy trouve une traduction d'un impressionnisme naturel qui ne doit rien à l'artifice. Ensuite, une pièce d'Henri Dutilleux, *Le Jeu des contraires*, pleine de désirs ambigus et de courants opposés, permet à Vardan Mamikonian de nous rendre vivante, chaleureuse et nécessaire cette belle musique de notre temps. Pour terminer la première partie, *Gaspard de la nuit* nous est proposé, avec une *Ondine* tantôt calme et tantôt déferlante, un *Gibet* fantomatique et oppressant, et un *Scarbo* dont une presque totale absence de pédale accentue encore l'aspect justement inquiétant et crépitant.

Cette première partie aurait suffi à notre bonheur, nous permettant de jauger un artiste de très grande classe. Et puis, Vardan Mamikonian a joué les vingt-quatre *Etudes* de Chopin, œuvres d'une immense difficulté, mais aussi pierre de touche d'une musicalité qui doit sans cesse être présente. C'est là que l'exceptionnelle nature de ce jeune pianiste qui nous vient d'Erevan a brillé de tous ses feux. J'ai eu l'impression que la phénoménale et infaillible technique de Mamikonian lui accordait les prestiges d'une virtuosité qui, dépassant d'emblée le stade du travail sans filet, était elle-même, et par essence, profondément musicale.

En d'autres termes, la musique naissait à chaque instant, comme par miracle, de l'accomplissement parfait des prouesses digitales. Tout se passait comme si Chopin, étant parti d'un contenu musical précis pour parvenir ensuite à le traduire par des acrobaties techniques, Vardan Mamikonian avait lui-même parcouru le chemin exactement inverse, retrouvant l'âme même de Chopin derrière ces exercices de haute voltige. Ce fut un éblouissement total, Vardan Mamikonian parvenant à conserver une trasparence et une élégance permanentes dans ces pages qu'il semblait exécuter sans effort, donnant à chacune la touche qui convenait, nous transportant véritablement avec l'*Etude en tierce* prise à un train d'enfer, nous dévoilant les incomparables qualités de sa main gauche dans *La Révolutionnaire* et faisant de l'*Etude en la mineur* (opus 25, n° 11) un miracle d'équilibre malgré son extrême difficulté.

Et lorsqu'une salle surchauffée et surexcitée réclama des bis, il nous offrit, entre Rachmaninov et Katchatourian, une *Etude en la bémol majeur* de Moszkowski qui, à elle seule, valait le détour : inoubliable.

PIERRE-PETIT

Le Figaro, 25/1/93

ՓՈՒՇԱՆ ՏԱՐՄԻ

ԿՈՏՈՐԱԾՆ ԾԱՌՈՑ

Հայաստանեան անվախադէպ ձմրան եւ ժողովրդի ցրտապահովման տարրական պայմաններ ստեղծելու մասին բազմիցս է գրուել: Ձմեռուան «բարեկեցօրէն» ապահովելու համար հնչել են ահազանգներ, որոնց չանտեսումը այսօր դոյզն-ինչ տանելի պայմաններ կը ստեղծէր ոչ միայն հանրապետութեան բնակչութեան համար, այլեւ կ'արգելակէր արդէն շուրջ երեք ամիս է սկսուած եւ օրէ օր անվախընթացօրէն աճող համատարած ծառահատումը: Իսկ ափաչափ Հայաստան առանց անտառաշերտերի եւ ծառագարդ տարածութիւնների, չգիտենիք արդեօք հնարաւո՞ր է պատկերացնել: Եւ գուցէ միայն անգործունեայ բաղաբային իշխանութիւնե՞րը կարողանան պատկերացնել: Հակառակ դէպքում, ի՞նչպէս բացատրել առանց այդ էլ երեւանում տիրում են բաղաքի պատմութեան մէջ իր նախադէպը չունեցող ամենաթողութեան արգասիք վայրիվերոյ պայմաններ — արգելակող ձեռքի ի սպառ բացակայութիւնը, օրինազանցումների, ապօրինութիւնների սանձման անհնարինութիւնը: Եւ էլ ինչո՞ւ էինք շուրջ չորս ամիս շարունակ բաղաքային խորհուրդի նստաշրջաններում կուրծք ծեծում, տեղնաջաղօրէն ջանում···: Գումարելիների տղերը փոխելով, մէկ է, գումարը չի փոխուել եւ չի էլ փոխուելու՝ հէնց թէկուզ այսօրինակ անձեռնհաս գործելակերպով:

Ի՞նչ է կատարուել եւ ի՞նչ է կատարւում: Եթէ «հին եւ բարի» պատմութեան գիրկը խոյացող համայնավարական ժամանակներում յաճախադէպ կազմակերպուող զանգուածային ծառատնկումների շնորհիւ Հայաստանում — մասնաւորաբար Երեւանում — կանաչ տարածութիւններն ու ծառազարդ, բանուկ մայրուղիները էին աչք շոյում, ապա այսօր, այս դաժան ձմեռը մի կերպ եւ ինչնակերպ «շրջանցելու» մղումով իրաբանչիւր ոք եւ ըստ հնարի ելել են ծառատրսի: Անխղճմտանք եւ անհոգի, մոռացած ամենատարրական բարոյականութիւն՝ կտրում, գլխատում են որտեղ տեսնեն, երբ տեսնեն: Բաղաքի կեդրոնական պուրակներում թէ արուարձանային ճոպրակներում անհետանում, անհետանում են ծառերը, երեւի *Հայաստան ծառը* կարմիր գրքի մէջ մտցնելու ջերմեռանդ նպատակադրումով:

Մինչդեռ բաղաքապետարանը եւ ոչ միայն բաղաքապետարանը պիտի հետամուտ լիներ, նախաձեռնէր կազմակերպելու սաղարթների չորցած մասերի հատումը, ինչ մի ժամանակ արւում էր մշտապէս եւ խնամքով: Այդպէս չեղաւ. որովհետեւ մարդկանց որոշակի խմբի ամենեւին ձեռնտու չէր: Եւ արդիւնքում, ով սղոց ու կացին չունէր՝ հայբայթեց, ով ունէր՝ սրեց ու ··· «գնաց — բերեց ծառը կըտրեց»: Եւ մի բանի ամսում Ցովհ· Թումանեանի «Ձարի վերջ»ի աղուէսի լկտի յանդգնութեամբ տոգորուեց բաղաքաբնակների գերակշիռ մասը· զոր օրինակ, Արտաշատ — Երեւան հին մայրուղու երկկողմանի, շուրջ 10 կմ· սլացիկ ցցուող բարտիների մասին այսօր անցեալ ժամանակով պիտի խօսենք: Գրեթէ ոչնչացուած — ծառահատուած է նաեւ էջմիածնին մերձ այնքան յայտնի թթայգին: Տասնամեակներ շարունակ Երեւանն իր հազուագիւտ ծառատեսակներով զարդարող բուսաբանական այգուն ծառահատումները տասնեակների եւ տասնեակների են հասնում: Եւ օրէնքի պահապան — հրեշտակները գոնէ պիտի գիտենային, որ այգու հսկում — պահպանումը հէնց իրենց եւ միայն իրենց գործն է: Այսօր միայն համատարած աչքի են զարնում մսագործի համար այնքան նախընտրելի ծառակոճղերը: Եւ այս ամէնը Երեւանում կատարուող ծառաչնչացումին է վերաբերում· իսկ հանրապետութեան միւս շրջաններո՞ւմ, որտեղ գուցէ առաւել սուղ են վառելիքի պաշարները: Այդ իսկ պատճառով բնակչութեան վառելիք մատակարարելու — վաճառելու համար հանրապետութեան վերին ատեաններից հրահանգուել է ··· Իջեւանի նորաբաց ածխահանքերից արդիւնահանել օրական միայն 50-60 տոննա բարածուխ, այն դէպքում, երբ այդ բանակը Հանրապետութեան բնակչութեանը կը բաւի մի բանի ժամ միայն: Ուրեմն, ինչո՞ւ, ի՞նչ նպատակներով չի կազմակերպուում բարածխի օրինական վաճառքը· գուցէ այստե՞ղ էլ հայաստանեան ամենակարող *ընտանեկան* կառոյցներն են տնօրինաբար վերահսկում իրադրութիւնը եւ դարձնում դիւրին *կառավարելի*, ինչ այդպէս էլ չի յաջողւում նորանկախ երկրի պետական այրերին:

Այսպէս, թէ այնպէս Գերագոյն Խորհրդի բնապահպան խնդիրներով զբաղուող յանձնաժողովը, ինչպէս նաեւ բնութեան պահպանութեան եւ ներքին նախարարութիւնն ու բաղաքապետարանը ցարդ որոշակի, բարեփոխիչ գործունէութիւն չեն ծաւալել հայաստանեան ծառահատումները արգելելու եւ ըստ գործող ու ընդունելիք օրէնքների խստիւ պատժելու ծառահատ - ջարդարարներին: Իսկ Երեւանում արդէն վերաբացուել է «Նայիրիտ»ը: Աքոմակայանի վերաբացումը նոյնպէս սպասելի է: Զանդրադառնանք իրենց վնասաբեր արտանետումներով յայտնի մնացեալներին: Ա՛յս պարագային առանց այդ էլ *չեզած* անտառաշերտերի ու ծառազանգուածների օր աւուր ոչընչացումն ի՞նչ է խոստանում մեզ՝ Երեւանեան սաստկագոգ օրերի ընտել եւ անընտել տապահարներիս: Ողջ բնակչութեանը: Մնում է յուսալ որ բնապահութեան խնդիրների արծարծումով ապագային թմբիրից ելած եւ անկախ պետականութիւն հռչակած ժողովրդի եւ պետական այրերի համար անթոյլատրելի եւ մանաւանդ ամո՛թ է «թեթեւ ձեռով» աչք գոցել բնութեան համատարած ոչընչացման դէմ: Անպատուաբեր է հանդուրժել այս ամէնը, բայց կորուստն անդառնալի է եւ շարունակուող:

ԻՐԱՉԵԿ

Երեւան

ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ

ԿԵՂԵՔՈՒՄՆ ՈՒ ՁԱՐՁԱՐԱՆՔԸ ՕՍՄԱՆԵԱՆ ԿԱՅՍՐՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

TANER AKÇAM

Siyasi kültürümüzde zulüm ve iskence

(ՄԵՐ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՄՇԱԿՈՅԹԻՆ ՄԷՋ ԿԵՂԵՔՈՒՄՆ ՈՒ ՁԱՐՁԱՐԱՆՔԸ)

Գրեց՝ Ա. ՊԷՅԼԷՐԵԱՆ

Քանի մը օր առաջ «Յառաջ»ի մէջ կարդացինք թէ Թանէր Աքչամ անուն թուրք ընկերաբանի մը «Թուրք ազգային ինքնութիւնն ու Հայկական հարցը» խորագիրը կրող մէկ հատորը վերջերս Պոլսոյ մէջ լոյս տեսած էր (1)։ Իսկ այժմ կըսկսի նոյն հեղինակը կ'ունենայ ուրիշ հատոր մը որ նմանապէս մեզ Հայերս խիստ մօտէն կը հետաքրքրէ։ Աքչամ՝ բնիկ արտահանցի, աւարտած է Անգարայի Մէջլին – Արեւելքի համալսարանի վարչական գիտութիւններու ֆաքիւլթէն։ Եւրիտասարդ տարիքին լրագրողական ասպարէզ նետուելով, ամբաստանուած է որպէս համայնավարամիտ եւ քրտական շարժումը քաջալերող։ Յետ - դատավարութեան բանտարկուած է։ Բայց երեք ամիս յետոյ յաջողած է բանտէն խոյս տալ եւ Գերմանիա ապաստանիլ ուր դաղթականի օրինավիճակ ստացած է։ Ան 1978-էն ի վեր Համպուրկի Ընկերաբանութեան Հիմնարկի մը մէջ իբր գիտաշխատող կը պաշտօնավարէ։

***

Աքչամ վեց բաժինի մէջ կ'ամփոփէ Օսմանեան կայսրութեան մէջ չարչարանքի դերն ու գործադրութեան քաղաքականութիւնը։ Անշուշտ իւրաքանչիւր բաժին ալ իր ենթաբաժինները ունի։ Ան իր նախաբանին մէջ արդէն կ'ըսէ թէ կեղեքումն ու չարչարանքը Օսմանեան Պետութեան վարչամեքենային մէջ հիմնական դեր ունեցած են։ Աքչամ չի վարանիր նոյնիսկ յայտնելու թէ «եթէ մահմետականը երբեք չի մերժեր չարչարանքը, պատճառը այն է որ Քուրանը կը պարունակէ հրահանգներ որոնք պատիժի գործադրութեան մէջ չարչարանքի գոյութիւնը կը ճանչնան»։ Հիմնուած՝ նոյնինքն թրքական հրատարակութիւններու եւ զեմանական վկայութիւններու, հեղինակը մերկապարանոց կը հրապարակէ այն գէշ կացութիւնը որուն ենթակայ էր Օսմանեան տէրութեան հպատակ ժողովուրդը։ Ոեւէ աննշան պատրուակով, կամ ձրի դրպարտութեամբ ամէն մարդ կրնար իր կեանքը կորսնցնել։ Իսկ զինուորական կեդրոնները կ'ըսէ ան «բառին իսկական առումով չարչարանքի մէկմէկ բոյներ էին» (տե՛ս՝ էջ 127 – 129)։ Մինչեւ Թանզիմաթի հրովարտակին յայտարարութիւնը (1839, Նոյեմբեր 3), Աքչամ կը գրէ թէ ոչ իսլամները (քրիստոնեայ կամ հրեայ) երկրորդ դասակարգի հպատակներ էին որոնք պարտաւոր էին երբ փողոցը մահմետականի մը հանդիպէին խոնարհելով ճամբայ տալ։

Ինչպէս կը տեսնուի, Աքչամ վեց բաժինի մէջ կ'ամփոփէ Օսմանեան կայսրութեան մէջ չարչարանքի դերն ու գործադրութեան քաղաքականութիւնը։ Անշուշտ իւրաքանչիւր բաժին ալ իր ենթաբաժինները ունի։ Ան իր նախաբանին մէջ արդէն կ'ըսէ թէ կեղեքումն ու չարչարանքը Օսմանեան Պետութեան վարչամեքենային մէջ հիմնական դեր ունեցած են։ Աքչամ չի վարանիր նոյնիսկ յայտնելու թէ «եթէ մահմետականը երբեք չի մերժեր չարչարանքը, պատճառը այն է որ Քուրանը կը պարունակէ հրահանգներ որոնք պատիժի գործադրութեան մէջ չարչարանքի գոյութիւնը կը ճանչնան»։ Հիմնուած՝ նոյնինքն թրքական հրատարակութիւններու եւ զեմանական վկայութիւններու, հեղինակը մերկապարանոց կը հրապարակէ այն գէշ կացութիւնը որուն ենթակայ էր Օսմանեան տէրութեան հպատակ ժողովուրդը։ Ոեւէ աննշան պատրուակով, կամ ձրի դրպարտութեամբ ամէն մարդ կրնար իր կեանքը կորսնցնել։ Իսկ զինուորական կեդրոնները կ'ըսէ ան «բառին իսկական առումով չարչարանքի մէկմէկ բոյներ էին» (տե՛ս՝ էջ 127 – 129)։ Մինչեւ Թանզիմաթի հրովարտակին յայտարարութիւնը (1839, Նոյեմբեր 3), Աքչամ կը գրէ թէ ոչ իսլամները (քրիստոնեայ կամ հրեայ) երկրորդ դասակարգի հպատակներ էին որոնք պարտաւոր էին երբ փողոցը մահմետականի մը հանդիպէին խոնարհելով ճամբայ տալ։

Ինչպէս կը տեսնուի, Աքչամ վեց բաժինի մէջ կ'ամփոփէ Օսմանեան կայսրութեան մէջ չարչարանքի դերն ու գործադրութեան քաղաքականութիւնը։ Անշուշտ իւրաքանչիւր բաժին ալ իր ենթաբաժինները ունի։ Ան իր նախաբանին մէջ արդէն կ'ըսէ թէ կեղեքումն ու չարչարանքը Օսմանեան Պետութեան վարչամեքենային մէջ հիմնական դեր ունեցած են։ Աքչամ չի վարանիր նոյնիսկ յայտնելու թէ «եթէ մահմետականը երբեք չի մերժեր չարչարանքը, պատճառը այն է որ Քուրանը կը պարունակէ հրահանգներ որոնք պատիժի գործադրութեան մէջ չարչարանքի գոյութիւնը կը ճանչնան»։ Հիմնուած՝ նոյնինքն թրքական հրատարակութիւններու եւ զեմանական վկայութիւններու, հեղինակը մերկապարանոց կը հրապարակէ այն գէշ կացութիւնը որուն ենթակայ էր Օսմանեան տէրութեան հպատակ ժողովուրդը։ Ոեւէ աննշան պատրուակով, կամ ձրի դրպարտութեամբ ամէն մարդ կրնար իր կեանքը կորսնցնել։ Իսկ զինուորական կեդրոնները կ'ըսէ ան «բառին իսկական առումով չարչարանքի մէկմէկ բոյներ էին» (տե՛ս՝ էջ 127 – 129)։ Մինչեւ Թանզիմաթի հրովարտակին յայտարարութիւնը (1839, Նոյեմբեր 3), Աքչամ կը գրէ թէ ոչ իսլամները (քրիստոնեայ կամ հրեայ) երկրորդ դասակարգի հպատակներ էին որոնք պարտաւոր էին երբ փողոցը մահմետականի մը հանդիպէին խոնարհելով ճամբայ տալ։

Ֆինանսատեղով այժմու թուրք պատմաբանները որոնք կ'ուզեն պատմութիւնը խեղաթիւրել, կ'եղրակացնէ թէ Օսմանեան կայսրութեան մէջ ապստամբական շարժումներուն դիմաւոր դրդապատճառները «պետական պաշտօնեաներուն ապիկար, կաշառակեր, եւ վարչապիտական մարդի մէջ ոեւէ կարողութենէ զուրկ, տգէտ անհատներ ըլլալն է»։ Հետաքրքրական է կարդալ թէ Երբ 1821-ին յունական ապստամբութիւնը ծագեցաւ, Պոլսոյ մէջ մահմետականները իբր թէ փոխ-վրէժի համար, սկսան մայրաքաղաքին մէջ Հայ, Յոյն կամ Հրեայ ոչ-իսլամները ջարդել։

Ապտիւլ Համիտի դահակալութեան չորրորդ տարին, 1876-էն 1909, ամբողջ 33 տարիներ, հեղինակին ուշադրութեան առարկայ եղած են։ Հայկական հարցին վերաբերեալ ենթաբաժնի մը մէջ (տե՛ս՝ էջեր 299 – 305), Թանէր Աքչամ կը գրէ թէ երբ Եւրոպայի օգնութեան չնորհիւ Պալքանեան ժողովուրդները հետզհետէ իրենց անկախութեան տիրացան, մահմետական ժողովուրդները որոնք խիստ ընկճուած եւ իրենք զիրենք նուաստացած կը զգային, դիւրութեամբ, պետութեան մեքենայութիւններուն չնորհիւ հայկական պահանջներուն դէմ ընդվզեցան (տե՛ս՝ էջ 300)։ Նախորդ դարուն Հայոց դէմ սկսած այդ թշնամական ազգայնամոլ հոսանքը մինչեւ մեր օրերս դեռ կը չարունակուի կը գրէ Աքչամ։ «Մեր պաշտօնական պատմութեան մէջ, ուր իրենց անձնական մբռնութիւնները արտայայտելու չեն համարձակիր, կը չարունակէ Աքչամ, օտար հեղինակներէ Հայոց վերաբերեալ անդրպատ արտայայտութիւններու, վկայութիւններու առատօրէն տեղ կը տրուի»։ Անդրադառնալով 1894 – 96-ի հայկական ջարդերուն, հեղինակը կը հաստատէ թէ անոնք կանխամտածուած եւ կազմակերպուած էին։ Պանք Օթօմանի դէպքին յաջորդող օրերուն Պոլսոյ մէջ իսկ կատարուած արիւնահեղութիւնը յիշելով, Աքչամ անկողմնակալ եւ գնահատելի համար – ճակութեամբ կ'ամբաստանէ համիտեան վարչաձեւը որ «ոստիկանները, զինուորները եւ խուժանը զինելով արտօնեց որ բազմաթիւ անմեղ Հայեր տանջանքով եւ խոշտանգումով սպանուին» (տե՛ս՝ էջ 303)։

Նկատի առնելով թէ բազմաթիւ հայկական գաւառներու մէջ նոյնանման գործուածքներ կատարուեցան, ան կ'եզրակացնէ թէ այս բոլոր վայրագութիւնները «կեդրոնի հրահանգով կազմակերպուած էին»։

Թէեւ 1896-էն 1908-ի միջեւ զանգուածային ջարդեր տեղի չեն ունեցած, հեղինակը դիտել կուտայ թէ ամէն տարի տարբեր շրջաններու մէջ Հայոց հանդէպ կեղեքումները եւ հարստահարութիւնները չարունակուած են։ Կրօնքի տարբերութիւնը, ինչպէս կը յիշէ Աքչամ, կարեւոր դեր խաղացած է ժողովուրդներու փոխյարաբերութիւններուն մէջ։ 1894 – 96-ի ջարդերուն ժամանակ անոնք որոնք մահմետական կրօնքը ընդունեցան ստոյգ մահէ ազատ մնացին, բայց կ'ըսէ Աքչամ «1915 – 1917-ի տարիներուն, այս միջոցը անգամ վերկութեան միջոց մը պիտի չնկատուի, որովհետեւ Օսմանեան պետութեան ապագային համար հայ ժողովուրդին դոյութիւնը անգամ վտանգաւոր նկատուած է։ Այս պատճառաւ է որ անոնք խմբովին տարագրուելով բնաջնջուեցան»։

Այս բոլոր անհերքելի պատմական ճշմարտութիւնները մի առ մի անկեղծօրէն թուելէ յետոյ հեղինակը հարց կուտայ թէ հայ ժողովուրդը ամբողջովին ոչընչացնելու ծրագրին համար ի՞նչ պատճառներ կային։ Ինչո՞ւ պաշտօնական պատմութիւնը այս կոտորածները տակաւին կը մերժէ։ Ինչո՞ւ կ'ըսէ ան, «Թուրքիոյ ժողովուրդին մեծամասնութեան կողմէ հայկ. կոտորածներու հանդէպ լռութիւն կը պահուի»։ Թուրքիոյ մէջ մինչեւ մեր օրերը չարչարանքի ընդհանրացումի պատճառը, ըստ հեղինակին, այն է որ չարչարանքը մերժելու համար Թուրքիոյ մէջ դեմոկրատ մշակոյթ մը գոյութիւն չունի (տե՛ս՝ էջ 304)։

Հատորին Ե. գլուխը Երիտթուրքերու չրջանին յատկացնելով, Թանէր Աքչամ կ'եզրակացնէ թէ անոնք Ապտիւլ – Համիտէն աւելի վարպետ եղան իրենց խըժդուժութիւններուն եւ ոճիրներուն մէջ։ Ա. համաչխարհային պատերազմի ընթացքին Երիտթուրք պարագլուխներու կողմէ հիմնուած «Թէշքիլաթը Մահսուսա» դաղտնի կազմակերպութեան ակնարկելով, ան կը գրէ թէ ոճրագործներէ բաղկացած այդ կազմակերպութիւնը հայկական կոտորածին գործադրութեան մէջ ուղղակի դեր ունեցաւ (տե՛ս՝ էջ՝ 321) (2)։ Ձչմարտութիւններ որոնք մեր ժամանակներուն առաջին անգամն է որ Թուրք մը կը խոստովանի։

***

Ինչպէս կը տեսնուի, չափազանց հետաքրքրական հատոր մըն է, զոր մեր բոլոր պատմագիտական հիմնարկները, գրադարանները պարտին ունենալ։ կ'արժէր նաեւ որ հեղինակը օգտուէր Թրքերէն եւ գերմաներէն աղբիւրներէն զատ, անգլերէն եւ Ֆրանս. հրատարակութիւններէ եւս։ Բայց եւ այնպէս ուշադրաւ այս հատորին մասին մենք ակամայ վերապահում մը ունեցանք։ Երբ Թ. Աքչամ, այսքան յստակ կերպով, եկող գացող Թուրք կառավարութիւնները խստիւ կը քննադատէ իբր հակա – դեմոկրատ որ երբեք «մարդկային իրաւունքներու» սկզբունքը չեն յարգեր, արդեօք Պոլսոյ «Իլէթիշիմ» հրատարակչատունը ինչպէ՞ս համաձակած է սոյն հատորը հրատարակելու որուն հեղինակը Գերմանիա ապաստանած է իբր քաղաքական այլախոհ ու մանաւանդ բանտէ փախստական...։ Ո՞վ կրնայ մեզ լուսաբանել։

(*) Խոքանպուլ, *Իլէթիշիմ* հրատարակչատուն, 1992, 446 էջ։

(1) Տե՛ս «Յառաջ», 1993, Յունուար 19։

(2) Թանէր Աքչամ «Թէշկիլաթը Մահսուսա»ի (մասնաւոր կազմակերպութիւն) մասին առանձին պիտի գրէ։

ՏԱԳՆԱՊ

Գալիք ժամանակներու աչքին, 20-րդ դարու արուեստը իր այլազանութեամբ, իրարու հակադրուող եւ զիրար հակասող ուղղութիւններով, ասոնց եզերող քմահաճ, անկայուն որոնումներով եւ ոսոխոտումներով, թերեւս տակ պահակերը չարչըրկուող մարդկութեան մը, որ դոյութենական սուր տագնապ կ'ապրի ու չի յաջողիր հետզհետէ իր բարդացող խընդիրները լուծել՝ հակառակ իր արձանագրած անհամեմատելի յառաջդիմութեան՝ տիեզերքին ու անհունին բացուող։

Մարդիկ կը ձգտին իրենց կեանքը բարելաւող եւ ստակաւորող բաներու, որոնք նոյն ատեն զիրենք կաչկանդող էութիւններ ու գործօններ կը դառնան։ Ցարատեւ տագնապ մը, որ զիրենք կը մղէ անընդհատ մտածելու կեանքին ու մահուան մասին՝ առանց որ կարենան յաղթահարել իրենց ներքին խռովքը։ Անվերջ տարուբերում մը, որուն յանձնուած կը թուին, անզօր եւ հլու։

Բնականաբար, արուեստը կը ցոլացնէ այս կացութիւնը։ Այսպէս էր 1930-ական տարիներուն. այսպէս է այսօր։ Կարելի էր խորհիլ որ, 1910-ի չուրջ, երբ Մորա-Նարդապաշտութիւնն ու Վերացապաշտութիւնը կը ստեղծուէին, այլեւս կարելի չէր եւ դարձ մը ընել, որովհետեւ զեղարուեստի մարդին առջեւ կը բացուէր ընդարձակ կարելիութիւններու դաշտ մը։ Սակայն, ասիկա կը նշանակէր չճանչնալ մարդ էակը որ, երբ խուսափի ներկայէն, երբ չնայի դէպի առաջ, դէպի անյայտն ու անճանաչելին՝ զանոնք պեղելու, կը զառնայ դէպի հեղինակաւոր աւանդութիւնը, անցեալը, որոնք, որպէս հաստատուն արժէքներ, ապահովութիւն կը ներշնչեն իրեն. կամ դէթ այդպէս կը խորհի։

Հազուագիւտ երեւոյթ մը չէ այն արուեստագէտներու պարագան, որոնք տագնապ կ'անցընեն ու կը փոխեն իրենց ուղղութիւնն ու ոճը եւ կամ կը նային դէպի անցեալ։ Այս քայլը կ'առնեն, երբ կը մտահոգուին ապագային մէջ իրենց գրաւելիք տեղով եւ երբ կասկածը կը սկսի կրծել իրենց միտքն ու ներաչխարհը, իրենց ցարդ իրագործած աշխատանքին դիմաց։ Միւս կողմէ, դէպի անցեալ վերադարձը եթէ կը հաստատէ արուեստագէտին ազատութիւնը, արտայայտուելու եւ ստեղծագործելու իր նախընտրած ձեւով, նոյն ատեն կ'ապացուցանէ իր տահմանափակումը, լճացումն ու անելի մը հասնիլը՝ նորը յղանալու կապակցութեամբ։ Մարսիալ Ռէյսի (*) որդեգրած ուղին այս ձեւի տագնապի մը արտայայտութիւնը կը թուի ըլլալ։

Ռընուարի պարագան առաջինն է նըմանօրինակ ընթացքի մը, երբ 1880-ական թուականներու սկիզբին, Տպատուպապաշտութեան եռուն տարիներուն, հետզհետէ կը լքէ նոր նկարչութիւնը եւ կ'որդեգրէ դասական, գծային բնոյթով պայմանաւորուած ոճ մը, արդիւնք՝ Իտալիա իր ճամբորդութեան, այնտեղ վերծանուելդի ու անոր նախորդող շրջանի գործերուն իր վերանայման։ Ասիկա կը թուի առաջին տագնապը ըլլալ արդի արուեստին՝ եթէ Տպատուպապաշտութիւնը առնենք որպէս անոր սկիզբը։ Ռընուարէն լերէն եւ Ֆրանս. հրատարակութիւններէ եւս։ Բայց եւ այնպէս ուշադրաւ այս հատորին մասին մենք ակամայ վերապահում մը ունեցանք։ Երբ Թ. Աքչամ, այսքան յստակ կերպով, եկող գացող Թուրք կառավարութիւնները խստիւ կը քննադատէ իբր հակա – դեմոկրատ որ երբեք «մարդկային իրաւունքներու» սկզբունքը չեն յարգեր, արդեօք Պոլսոյ «Իլէթիշիմ» հրատարակչատունը ինչպէ՞ս համաձակած է սոյն հատորը հրատարակելու որուն հեղինակը Գերմանիա ապաստանած է իբր քաղաքական այլախոհ ու մանաւանդ բանտէ փախստական...։ Ո՞վ կրնայ մեզ լուսաբանել։

(*) Խոքանպուլ, *Իլէթիշիմ* հրատարակչատուն, 1992, 446 էջ։

(1) Տե՛ս «Յառաջ», 1993, Յունուար 19։

(2) Թանէր Աքչամ «Թէշկիլաթը Մահսուսա»ի (մասնաւոր կազմակերպութիւն) մասին առանձին պիտի գրէ։

ԳԱՐԵԳԻՆ ԵՊԻՍԿ. ՍՐՈՒԱՆԶՏԵԱՆՑԻ ՄԱՀՈՒԱՆ 100-ԱՄԵԱԿԻ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ ԶԱՐԵՀԵԱՆ ԴՊՐԵՎԱՆՈՒՑ ՄԷՋ

Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան Զարեհեան Դպրեվանուց մէջ, Պիք-Ֆայա, Ուրբաթ, Դեկտեմբեր 18-ին տեղի ունեցաւ ժթ. դարու մեր մատենական փաղանդի արժանաւոր անդամներէն մէկուն՝ Գարեգին Եպիսկ. Սրուանձտեանցի մահուան 100-ամեակի (1892 – 1992) ոգեկոչական հանդիսութիւնը, դասախօսական – գեղարուեստական երեկոյեան մը կոկիկ կազմակերպութեամբ, «Բարբիոն Տումանեան» հանդիսասրահէն ներս։

Դպրեվանուց Ուսանողական Մարմնոյը օրուան իբր բանախօս հրաւիրած էր Համազգայինի Հայագիտական Հիմնարկի գրականութեան եւ Դպրեվանուց դիտական դասախօս, Սիփիւքահայ բանաստեղծ՝ Աբրահամ Ալիքեանը։

Հանդիսութիւնը սկսաւ երեկոյեան ժա-

չուրջ երեսուն տարի ետք Փիքասօ, քանի մը տարիներու նոր նկարչութենէ ետք, կ'որդեգրէ նման քայլ մը, իրագործելով ինկրի ոճով գծանկարներ։ 1920 – 1930-ական տարիներուն տարածուն երեւոյթ կը դառնայ իրապաշտութեան վերադարձը, որպէս չափանիշ եւ՝ որպէս մերժումը արդի արուեստին։

Պատկերային եւ վերացականութեան հակամարտութիւնը չարունակեց ու կը չարունակէ մնալ կենդանի։ Հազիւ քայլ մը կ'առնուի դէպի վերապահութիւն, անմիջապէս անոր կը հակադրուի կամ կը յաջորդէ պատկերային վերադարձը։ Ասիկա տեղի կ'ունենայ նոյնինքն նոյնարուեստագէտներու մօտ, Փիքասոյին, Մալէվիչէն մինչեւ Տը Քունինկ։ Վերացական Արտայայտապաշտութեան կարեւորագոյն ներկայացուցիչներէն Տը Քունինկ ի՛նչ եղաւ առաջինը, այդ դպրոցին, պատկերայինին վերադարձող՝ այդ չարժումի վազ տարիներէն իսկ, իր «Կին»երու չարքով։ Այս տիպի պատառներէն մէկուն մէջ ներմուծուած կանացի բերանը, թերթէ մը առնուած, ինքնին նախապատկերումն է Ռաչընպըրկի կողմէ վերացականութեան եւ պատկերայինին միատեղ եւ ծաւալուն իրագործումին, որ յանգեցաւ Փօփ Արթին, Վերացական Արտայայտապաշտութեան հակադրուող դպրոցին։

Մարսիալ Ռէյս այս ուղղութիւնը որդեգրեց 1960-ական թուականներուն։ Ուղղութիւն մը՝ որ կը մնայ պատկերային հակազդեցութիւն եւ ոչ թէ նկարչական, նման Փօփ Արթին։ Նոր ձեւի ՏՍՏՍ մը, որպէս հականկարչութիւն։ Արդեօ՞ք այս արուեստագէտները, չկարենալով նկարչականօրէն նոր լեզու մը ստեղծել, դիմեցին պատկերային եւ տեսողական տնարքներու, մինչեւ իսկ մակերեսային։ Սակայն, զլխաւորը պատկերայինի եւ վերացականի հարց չէ, այլ՝ նկարչականի եւ ոչ նկարչականի։ Ռէյսի գործերը կը հաստատեն թէ նկարչականը դինք չի հետաքրքրեր։ Փօփ Արթեան չրջանէն ետք, ինք կը հետեւի Ժան Հէլիոնի գծած ուղիին (իրեն նման վերադարձող մը դէպի իրապաշտութիւն) մինչ, որպէս իրագործում, կը կիրարկէ (դիտումնաւո՞ր կերպով) անհոգ, կիսատառաս եւ անանուն նկարելակերպ մը։ Ռէյս ա՛յս ձեւով է որ օրինակ կ'առնէ պատկերային դասական արուեստը եւ, անշուշտ, կը միտի զայն չարունակել...։ Կարելի է հարց տալ որ եթէ դարու մը նորատեսիլ եւ նորատեղծ յղացքներէն ետք, ժամանակին յառաջապահ նկատուած արուեստագէտներ յետոյ այսպիսի մեռեալ կէտի մը պիտի յանգին, ուրեմն ի՞նչ բանի ծառայելին Մօնէի, Սէզանի, Վան Կոկի եւ Կոկէնի նոյնանմանի արուեստի մը դէմ ըմբոստութիւնն ու լոյսին, գոյնին, ձեւին եւ կառոյցին նուաճումը, երբեմն ի դին մեծ զրկանքներու, ի դին իրենց կեանքին։

Տագնա՞պ, թէ անկում։

ԱԼԵՔՍԱՆ ՊԼՐԻՃԻՒԼԵԱՆ

(*) Martial RAYSSE
Rétrospective
Galerie nationale du Jeu de Paume
26 novembre 1992 — 31 janvier 1993

մը 7–ին: Բացման խօսքը կատարեց «Գլաձոր» տարեգրքի խմբագիր՝ Իշխան Սրկ. Զիֆճեան: Ան Սրուանձտեանցի հակիրճ տեսեռումը կատարեց, ըսելով. – «... Գրողներ կան, որոնք իրենց մատուցածով պատմութիւն կը կերտեն. կան՝ որոնք պատմութիւն կը դառնան, իրենց տուածն ու իրենք կը միանան, կը նոյնանան. այս վերջիններէն իւրաքանչիւր տող Հայոց դարձին կը դառնայ ընթերցողի բերնին մէջ. հոս այլեւս գուտ գրողը, սոսկ գրողը իր մարթ – գրեասը կը հանէ. եղած է ժողովուրդի հաւաքական ինքնութեան մասնիկ՝ ինչպէս ըսի՝ պատմութիւն. եւ ժամանակի՛ իր պատգամախօսի «բանիւ եւ գործով» կը մնայ գարերուն մէջ, գուցէ աջօդուած մշուշով, փոշիով, ցեխով. բայց կը մնայ...: Առի՛ք, մեր մէջ, Ալիշան Վարդապետը, Խրիմեան Հայրիկը եւ չուտով կանգ առի՛ք ուրիշի մը՝ Գարեգին Եպիսկոպոս Սրուանձտեանցի առջեւ, այսօր»:

Համառօտ ներածութեամբ մը ներկանեցը Սրուանձտեանցական մթնոլորտի մը մէջ դնելէ եառ, ըսաւ. «Այժմ թոյլ տուէք ինձի ներկայացնել մեր այսօրուան բանախօս՝ բանաստեղծ Աբրահամ Ալիքեանը, կենսագրական քանի մը տուեալներով, որոնք չատ հաւանարար չկարենանք այլ տեղ լսել. «Աբրահամ Ալիքեան ծնած է Ալեքսանտրէթ 1928–ին, ուր նախնական ուսումը ստացած է: 1939–ին փոխադրուած է Պէյրութ եւ 1947–ին աւարտած Նշան Փալանճեան ճեմարանը:

Կրտսերաց երդչախումբը երգեց «Թէ Հայրենեաց»ը, ... որու յաջորդեց Սրբուանձտեանցի «Նարեկայ Վանքը» հատուածի ընթերցումը Կարօ Սրկ. Մելոյեանի կողմէ: Ապա բանախօսը խօսք առնելով, հետեւեալ չեշտով սկսաւ. –

«Ուղիղ տարի մը առաջ, այսինքն 1992 Նոյեմբեր 17–ին, լրացաւ մեր բացառիկ հայրերէն մէկուն՝ Գարեգին Եպիսկոպոս Սրուանձտեանցի, մահուան հարիւրամեակը: Այս առթիւ մեր մամուլին մէջ ես ողջ մ'անգամ չկարդացի. կարդացողները թող ձեռք բարձրացնեն: Վախնամ այս այնքա՛ն յիշարժան թուականն ալ խլացաւ հայութեան կեանքի ներկայ զինական ու քինական մթնոլորտին մէջ, մինչդեռ ան պէտք է ոտնուէր համահայկական չուք ու փառքով: Մանաւա՛նդ Գարեգին Եպիսկոպոս Սրուանձտեանցն էր արժանի այդ չուք ու փառքին, քանի որ ան ուրիշ բան չըրաւ իր կեանքին մէջ, քան յիշատակ, յուշարձան ու յուշամատեան յարդել, որով եւ փոխանցել մեզի ամբողջ աշխարհ մը՝ գրեթէ բովանդակ Արեւմտեան Հայաստանը, որ իրմով մանաւանդ դաղրեցաւ յուշ ու յիշատակ ըլլալէ, յատկապէս հիմա»:

100–ամեակին առթիւ, Սրուանձտեանցի մասին արտայայտուելու առիթ տուող այս ձեռնարկի կազմակերպութեան համար շնորհակալութիւն յայտնելէ եառ Դպրեվանեցի վանքին, ան չուտով յիշեցուց որ պիտի չվերլուծէ Անոր գործերը եւ ի յայտ բերէ գրական արժանիքները, այլ կատարէ «սպարզ ի պարզոյ ոգեկոչում»:

Նախ տուաւ կենսագրական համառօտ ծանօթութիւններ, ապա անցաւ անոր ճանապարհորդի առաքելութեան մէջէն վեր առնելով գրողը: Զայն նոյնացուց այն գրողներուն, «որ առջեւէ կ'իյնան ու երբեմն մահակ մը՝ հովիւի գաւազան մըն ալ ունին իրենց ձեռքը, երբեմն նաեւ տրեխաւոր են, եւ ամէն քայլափոխիդ քեզ կը կեցնեն կարեւոր, կենսական բան մը ցոյց տալու համար քեզի: Գարեգին Եպիսկոպոս Սրուանձտեանց իր գրեթէ ամէն գրքին մէջ քանիցս կ'ըսէ, կ'երկրորդէ, կ'երրորդէ, թէ ինքը «գրականութեան այն չինուածն մշակն է, որ ի վայրիս եւ ի մայրիս կը թարթափի» միայն, բայց ընթերցողը անոր բոնած մահակին քիչ մը հետեւելէ եառ ,ալ ականջ չի ինխեր անոր համեստութեան ու չքմեղանքին ու կը հետեւի իրեն, հաւատալով, թէ ամէն վայրկեան իրեն անծանօթ, բայց այնքան հարազատ հրաշալիք մը պիտի բացուի իր առջեւ, ըլլայ տեղագրական, բանահիւսական թէ լեզուական»:

Բանախօսը մատնանշեց Սրբազանի խըզճամիտ հաւաքողի նկարագիրը. «զրոյց ու հէքեաթ, ժողովրդական վէպ ու վիպերգ, առակ ու առած, հանելուկ ու հնչական աղօթք, օրհնանք ու անէծք, պատկերաւոր ոճեր, դարձուածքներ ու յիշատակարաններ» լեցուցին ոչ միայն անոր գործը, այլեւ կեանքը:

Գրողի ապրումներով ապրողի իր ներշնչումի փորձառութենէն մղուած Պր. Ալիքեան չարունակեց. «Երանութիւն է հետեւիլ Սրուանձտեանցի հայրենասիրական զեղումներուն, գունեղ նկարագրութիւններուն, համով – հոտով որակումներուն եւ ամէն վայրկեան մանանայի պէս տեղացող իր զուարթախոհութեան, մարդերը բնութագրող սրամտութիւններուն ու մանաւանդ իր նկարագրած Վանայ լիճին պէս պսպղուն բառերուն ու ժողովրդական դարձուածքներուն: Եւ ի՛նչ համբուրելի, մաքրամաքուր միամտութիւն կայ մեր ամենապէտ Սրբազանին մէջ, միամտութիւն մը, որ բանաստեղծութիւն է համակ: Ամէն ինչ չնչաւոր է իր չուրջը, ամէն ինչ կենդանի ու խօսուն»:

Պր. բանախօսը անդրադարձաւ նաեւ Սրուանձտեանց հայրենասէրին, մէջբերելով անոր ճշմարտաշունչ խօսքերէն ոմանք. «... Հայաստանի մէջն է բուն ՀԱՅԿԱԿԱՆ խնդիրը, հարցը, եւ մենք Պերլինի մէջ կ'որոնենք զայն...»: Կամ՝ «կոխէ՛ ու կոխուի՛ր, զա՛րկ ու զարկուի՛ր. ինկար, վեր կանգնի՛ր. անչուշտ կը յաղթես, մեռնիս էլ կը յաղթես, վանդի նոր ես, եւ լուսաւոր ես, բարի ես, ճշմարիտ ես: ... Այսպէս կը մտածէր, այսպէս կը սրտմտէր ... մեր աննման Սրբազանը, երբ դեռ հեռու էին մեր յեղափոխական տուրուքիւնները եւ անդրադառնալէ յետոյ Ծնունդի եւ նոր աւարտած Ամանորի տօներուն, մաղթանքներ ներկայացուցած է նախ Ֆրանսայի, ապա Հայաստանի համար, այն յոյսով որ այս վերջինը, 1993ին, կը գտնէ իր տառապանքներուն վախճանը: Եզրակացնելով, աւելցուցած է, մեկնաբանելով Փօլ Ֆոռը. – «Թող 1993–ին աշխարհի բոլոր ղեկավարները ճեռք ճեռքի տան, թերեւս, այն տեսնեն, նոր դարաշրջանի մը արշալոյսը ծագի»:

Իր խօսքերէն եառ, հիւրերը խօսք առած են արտայայտելով իրենց զգացումները հայ գաղութին հանդէպ և մաղթանքներ ընելով Աղքատախնամին համար, որ կը չարունակէ մարդասիրական ոգին բոլոր անոնց որոնք աշխատած են իր բարգաւաճման եւ մանաւանդ Հայաստանի համար:

Սէն – Ռաֆայէլ, Տարօն Եպիսկոպոսի մատուցանած պատարագէն եառ, ընդունելութեան ներկայ եղած են նախկին նախարար՝ Ֆրանսուա Լէոթար, Պ. Օմէտ Սէն – Ռաֆայէլի քաղաքապետ եւ Ա. կըցորդը՝ Պ. Լօրանթի եւ բոլոր կցորդները, աբբայ Ա. Պուայէ, պատմաբան եւ դիտնական:

Կազմակերպութեան փոխ - նախագահը՝ Պ. Է. Վարդանեան բարի գալուստի խօսքեր արտասանած է, յիշելով Աղքատախնամի պատմականը: Պ. Լէոթար, հաւատարիմ բարեկամ հայկական Հոմին եւ Պ. Օմէտ, Սէն – Ռաֆայէլի նոր քաղաքապետը ոգեկոչած են Ֆրանսայինեբու եւ Հայերու դարաւոր բարեկամութիւնը:

Հարկ է նշել որ այս աւանդական տոնակատարութեանց, անճնաւորութեանց ներկայութիւնը պարագայական չէ, այլ աւանդական եւ կը վկայէ Աղքատախնամի հանդէպ եղած յարգանքը:

Ֆ.

ԾՆՈՒՆԴԸ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՏՈՒՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Ինչպէս ամէն տարի, Աղքատախնամի վարչութիւնը ընդունելութիւն մը կը կազմակերպէ իր հանդստեան տուներուն մէջ, հայկական Ծնունդի առթիւ:

Այս առթիւ նուէրներ կը բաժնուին ճաշի մը ընթացքին, ուր արեւելեան ճաշերու մէջտեղ, կը ներկայեն աւանդական անուշապուրը:

Կոնէս, Պ. Ֆէվրիէ, Ընդհ. Խորհուրդի փոխ – նախագահ որ քանի մը օր առաջ եկած էր անձամբ չաքարերէններ բաժնելու յանուն քաղաքին իր ներկայացուցիչը ղրկած էր այս ժողովութեան որ տեղի կ'ունենար Յունուար 3–ին: Ներկաներուն մէջ էին Կոնէսի եւ Արնուվիլի ընդհ. խորհրդատուները եւ Մեսրոպ Քահանայ Ժամկոչեան:

Յունուար 10–ին, տեղի ունեցան Մոնմորանսիի եւ Սէն – Ռաֆայէլի ընդունելութիւնները: Մոնմորանսի ներկայ եղան Պ. Փեթիթէն, ենթանահանդապետ, Գիւտ Աբք. Մեսրոպ Ա. Քհնյ., Մոնմորանսիի քաղաքապետ եւ Շրջ. խորհրդատու՝ Պ. Մակարեան, Տիկին Մարի – Ֆրանս Լըքիւիր, Վալ տ'Ոազի երեսփոխան, Տոմոնի քաղաքապետ, Պ. Լամոթանեը, Սարսէլի քաղաքապետ, ընդհ. խորհուրդի Ա. փոխ – նախագահ, Պ. Մօրիս Ալէն, Սարսէլի քաղաքապետի կցորդ, Պ. Ֆրոման – Մէօրիս, եւրոպական երեսփոխան:

Բարի գալուստի խօսք արտասանեց Աղքատախնամի նախագահ՝ Ռաուլ Գազանճեան որ ողջունելէ եառ ներկայ անճնաւորութիւնները եւ անդրադառնալէ յետոյ Ծնունդի եւ նոր աւարտած Ամանորի տօներուն, մաղթանքներ ներկայացուցած է նախ Ֆրանսայի, ապա Հայաստանի համար, այն յոյսով որ այս վերջինը, 1993ին, կը գտնէ իր տառապանքներուն վախճանը: Եզրակացնելով, աւելցուցած է, մեկնաբանելով Փօլ Ֆոռը. – «Թող 1993–ին աշխարհի բոլոր ղեկավարները ճեռք ճեռքի տան, թերեւս, այն տեսնեն, նոր դարաշրջանի մը արշալոյսը ծագի»:

Իր խօսքերէն եառ, հիւրերը խօսք առած են արտայայտելով իրենց զգացումները հայ գաղութին հանդէպ և մաղթանքներ ընելով Աղքատախնամին համար, որ կը չարունակէ մարդասիրական ոգին բոլոր անոնց որոնք աշխատած են իր բարգաւաճման եւ մանաւանդ Հայաստանի համար:

Սէն – Ռաֆայէլ, Տարօն Եպիսկոպոսի մատուցանած պատարագէն եառ, ընդունելութեան ներկայ եղած են նախկին նախարար՝ Ֆրանսուա Լէոթար, Պ. Օմէտ Սէն – Ռաֆայէլի քաղաքապետ եւ Ա. կըցորդը՝ Պ. Լօրանթի եւ բոլոր կցորդները, աբբայ Ա. Պուայէ, պատմաբան եւ դիտնական:

Կազմակերպութեան փոխ - նախագահը՝ Պ. Է. Վարդանեան բարի գալուստի խօսքեր արտասանած է, յիշելով Աղքատախնամի պատմականը: Պ. Լէոթար, հաւատարիմ բարեկամ հայկական Հոմին եւ Պ. Օմէտ, Սէն – Ռաֆայէլի նոր քաղաքապետը ոգեկոչած են Ֆրանսայինեբու եւ Հայերու դարաւոր բարեկամութիւնը:

Հարկ է նշել որ այս աւանդական տոնակատարութեանց, անճնաւորութեանց ներկայութիւնը պարագայական չէ, այլ աւանդական եւ կը վկայէ Աղքատախնամի հանդէպ եղած յարգանքը:

Ֆ.

ՅՈՒՇԵՐ ԱՆՑԵԱԼԷՆ

ՆՈՒԷՐ ԽԱՐԲԵՐԴՑԻՆԵՐՈՒՆ
Մասն Ա.

Գրեց՝ Հ. ՄԻՔԱՅԷԼ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

Վենետիկ, 1984

Ա.
ՄԵՐ ԽՐԱՒՈՒ ԱՂԲԻՒՐԸ

Խարբերդ քաղաքին դիմացի լեռներուն ստորոտէն ակնադիւր մը կը բխէր, առատ ջուրով քանի մը ջրաղացներ դարձնելու չափ. այս աղբիւրը Խարբերդցիները ԽՐԱՒՈՒ կը կոչէին. չորջակայ լեռներէն եկող ջուրերուն միանալով, դեղտակ մը կը ձեւացնէր, եւ 1200 մեթր բարձրութեան մը վրայէն, ժայռէ ժայռ զարնուելով, կ'երթար վար դէպի Հիւսէնիկ հայկական գիւղը, դէպի Քէսխիրիկ, Հայոց գիւղերու դաշտերը ջրելու: Ջեմ գիտեր ինչո՞ւ զայն ԽՐԱՒՈՒ կոչած էին, ի՞նչ իմաստ ունէր. հաւանաբար իմաստ մը ունենալու էր, գուցէ «Խրատ» – խրախճանք նշանակէր, այսինքն է ուրախութիւն, խրախճանք ընելու տեղ աղբիւր, որովհետեւ այդ աղբիւրին չուրջն էր որ, գարնան արեւաչող օրերուն կը հաւաքուէին քաղաքի հայ թէ ասորի ժողովուրդը, մեր հայրերը, Կիրակի եւ տօնի օրերուն ուրախութիւն, խրախճանք ընելու, ժամանակ անցընելու:

«Խրատ աղբիւրը» մեր տունէն չատ հեռու չէր, անցիր Տապախանայի, Խաղախորդարանի կամուրջը, քալէ սարի կողերէն քարոտ ուղիէ մը դէպի վեր, քանի մը դարձուածք եւ ահա առջեւդ կ'ելլէ, իր պաղ եւ զուլալ ջուրով «Խրատու» աղբիւրը:

Խրատու աղբիւրը ոչ միայն տարէցներու, երիտասարդներու, կիներու եւ աղջիկներու խաղավայրն էր, այլ եւ մեր՝ մանուկներուս. երջանի՛կ օրեր...:

Առկէ 50 – 60 տարի առաջ աշխարհս ուրիշ էր, մարդոց ապրելակերպը, կենցաղը ուրիշ էր. մանուկներու պահանջները ուրիշ էին, խաղերը ուրիշ էին. աշխարհ տեսած չէինք, մեր չուրջը կային մեր լեռները, մեր ձորերը եւ մեր «Խրատու աղբիւրը»: Խարբերդ, որչափ որ փոքր բիւրը: Խարբերդ, որչափ որ փոքր Աւետյ հեռաւոր քաղաքներէն մէկն էր, հոն բերդին չուրջը խմբուած կ'ապրէին մեծ թիւով Հայեր, ունէին երեք եկեղեցիներ, Ս. Յակոբ, վերին Թաղը, Ս. Ստեփանոս, եւ Ս. Կարապետ: Աւորիներն ալ իրենց Աստուածամայր եկեղեցին ունէին, բերդին ժայռոտ կողին տակ ծածկուած. իսկ Թուրքերը հեռու էին վերի Թաղին ծայրերը, իրենց մզկիթներով:

Ամէն ժողովուրդ իր եկեղեցիին չուրջ խմբուած, խաղաղ կ'աշխատէր եւ կ'ապրէր. եկեղեցին իրենց ամէն ինչն էր, աղօթատեղի, հաւաքավայր եւ դպրոց. այդ օրերուն հասարակաց հաւաքատեղիներ գոյութիւն չունէին, ոչ ալ հասարակաց սրճարաններ, խաղավայրեր, մարդաշտեր տղոց համար. ամէնուն համար եկեղեցին եւ իր տունը ամէն ինչ էր. եւ ամէնքն ալ գոհ էին, ուրիշ բան չէին փնտռեր: Աբշալոյսին, կը յիշեմ, մեր հայրերը գործի կ'երթային չուկայ, եւ երեկոյեան արեւը մարը չմտած տուն կը վերադառնային. իրենց տան օճախին չուրջ կը հաւաքէին իրենց զաւակները կամ թոռները. եթէ ձմեռ էր եւ դուրսը բուքը կ'ոռնար «քուրսի»ին չուրջ կը խմբուէինք, եւ մեր մայրերը եւ հայրերը մեզի հէքեաթներ կը պատմէին, այնքան սիրուն հէքեաթներ որ յափշտակուած մտիկ կ'ընէինք եւ տաքուկ քուրսիին չուրջ անոյշ կը քնանայինք:

Փոքրերուս համար ասկէ աւելի հաճելի ժամեր չէինք կրնար ապրիլ, քանի որ այդ օրերուն մենք ոչ հեռատեսիլ ունէինք, ոչ ռատիօ, եւ ոչ ալ երիզներով ռէճիստըրատորներ, որոնցմով ժամանակ անցընէին: Մանկական թերթեր ալ գոյութիւն չունէին, ոչ ալ ինքնաշարժ մեքենաներ եւ տեսակ տեսակ խաղալիքներ, քայց մենք երջանիկ էինք, մեր ծնողներէն պահանջքներ չունէինք:

Բ.
ՄԵՐ ՋՄԵՌԸ

Ահ խիստ էր մեր լեռներու ձմեռը, երկինքը կը մթնոտր, ամպեր լեռներու պէս կը կխուէին մեր դիմացի սարերու գըլխուն, եւ ուժգին փոթորիկ մը ծայր կ'առնէր. սարերը, ձորերը կ'ոռնային կարծես, ձիւնամրրիկը կը սուրար մեր երդիքներուն վրայէն, ամէն մարդ կը գոցէր իր տան դռները, պատուհաններն ալ եւ կը բոլորուէինք կրակին չուրջ. ամէն տան բուխերիկներէն քուլայ քուլայ սեւ ծուխը կը բարձրանար եւ կը խառնուէր սպիտակ ձիւնին: Հեռու լեռներու մէջէն, իրիկնամուտին գայլերու ոռնոցներ միայն կը լսէինք, եւ որքա՛ն կը վախնայինք, անդադար ձիւնը կը տեղար, եւ սար ու ձոր կը ծածկէր ճերմակ սաւանով մը: Առաւօտուն երբ արշալոյսը կը նըշուէր եւ աչքերնիս կը բանային, ո՛վ Աստուած իմ, ի՞նչ տեսնենք, ձի՛ւն, ձի՛ւն. մէկ մեթր բարձրութեամբ ձիւնը ծածկած էր մեր տանիքները, մեր դռները, երթուղարձը անկարելի էր. կը յիշեմ մայրս եւ մեծ եղբայրը թիակներ առած դրան առջեւ դիզուած ձիւնը մէկդի կը նետէին եւ ճամբայ կը բանային դէպի չուկայ, դէպի դպրոց: Ու այսպէս ձիւնը դիզուած կը մնար երկար ամիսներ:

Գ.
ՄԵՐ ԴՊՐՈՑԸ

Մեր դպրոցը բերդին ստորոտը կը գտնուէր, վեղարաւոր (capucin) – հայրերու դպրոցն էր, մեր տունէն բաւական հեռու, վերը բերդին հրապարակին մէկ անկիւնին վրայ, դեղեցիկ քարակերտ մեծկակ պատուհաններով չէնք մը, հոն հասնելու համար պէտք էր աղուոր վերելք մը ընել, մանաւանդ ձմեռը ձիւներու մէջէն: Ջեմ յիշեր թէ այդ օրերուն մայրս ինծի ի՛նչ նախաճաշիկ կուտար. պարզ էր նախաճաշիկս, կակուղ թոնիրի հաց մը, վրան կարագ եւ չուչմայի անոյշ քաած, ձեռքս կուտար, եւ կ'ըսէր, «տղա՛ս, Հանրի, ահապարէ՛ չուտ գնա՛ դպրոց, ուշացեր ես, դպրոցին դռները կը գոցուին եւ դուն դուրսը կը մնաս, ուշանալուդ համար ալ պատիժ կ'առնես»:

(Շար. 1)

(Շար. Ա. Էջէն)

հետ, որ այժմ տէրն ու տիրականն է Ճարտարարուեստագէտներու Միութեան: Հարցազրոյցէն առաջ, ծանօթացման տողեր կան, ուր կը յիշուի թէ ան Ղարաբաղ ղրկուեցաւ (1989, Յունուար) Գորբաչովի կողմէ, որպէս՝ «յատուկ ներկայացուցիչ» Մոսկուայի, բայց իր առաջարկներէն ոչ մէկը ընդունուեցաւ (եւ հաւանաբար՝ սխալ եղաւ): Հազուագիւտ «փրկուածը» կը նկատուի Գորբաչովի «վերնատունն»էն, որ այսօր զօրաւոր դիրքի վրայ է:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՒՄՃՈՒԻ մահափորձին տէր եղաւ նաեւ ՓՔՔ-ն եւ ամէնէն հաւանականը կը նկատուի, հակառակ անոր որ տէր եղող իսլամապաշտ կազմակերպութեանց թիւն ալ երկուքէն չորսի բարձրացած է: Ըստ թուրք մամուլին, Ուղուր Մումճու, ամէնէն յարգուած հրապարակագիրներէն մէկը Թուրքիոյ, պրպտումներու ձեռնարկած էր ՓՔՔ-ի եւ Միթ-ի (Թուրք Գաղտնի Սպասարկութիւն) կապերը հաստատելու համար: Այդ առընչութեամբ, ժամադրութիւն մըն ալ ունէր, 10 օրէն, Անգարայի դատախազին հետ:

ԽՐՈՒԱԹՈՑ մէջ, Գրաժինա, Ֆրանսայի երկու աղաւաղատուներ սպանուած են խրոտաթ -- սերպ կռիւներու ընթացքին: ՄԱԿ-ի ուժերուն պատկանող այս երկու Ֆրանսացիներով, Ֆրանսական զօրքերը 11 մեռեալ ուած կ'ըլլան նախկին Եուկոսլաւիա: Սերպերը նոր ուժեր ալ ուղարկած են այս շրջանին մէջ, մինչ Խրուաթները զրաւած են Մասլենիքայի կամուրջը, զոր կենսական կը նկատէին իրենց համար:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ մասնակցած է Յունուար 25-ին «ՍՕՍ -- Ռասիզմ»ի կնքահայրերու ութերորդ ճաշին, որ տեղի կ'ունենար չինական ճաշարանի մը մէջ: Ինք հասած է երկու հարիւր երեսուն հիւրերէն հազ (որոնց կարգին՝ Փիէր Պերժէ, Քոսթա ակվրաս, Պերնար -- Անրի Լեւի, Հարլեմ Տէկիր եւ բազմաթիւ նախարարներ):

ՆԱԽԱԳԱՀ ՔԼԻՆԹՐԸն պաշտօն մը յանձնեց իր կնոջ, ինչ որ նախընթաց չունի Միացեալ -- Նահանգներու մէջ: Հիլարի Քլինթըն պիտի գլխաւորէ (առանց վարձատրութեան) մասնագէտներու խմբակ մը որ պարտի հարիւր օրերու ընթացքին առողջապահութեան դրութեան բարեփոխման ծրագիրը մը ներկայացնել Քոնկրէսին (Յորհրդարան):

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՓՈՒԹՊՈԼ

Հ.Մ.Ը.Մ. ՖՐԱՆՍ
ՓԱՅԼՈՒՆ ԱՊԱԳԱՅ ԿԸ ԽՈՍՏԱՆԱՅ

Հ.Մ.Ը.Մ.-Ֆրանսի ֆութպոլի կազմը որ կը մրցի «Ո տը Սէն»ի ախոյենութեան երրորդ դասակարգին մէջ, երէկ մըրցումները աւարտեց փառաւոր յաղթանակով մը, պարտութեան մատնելով Վոքըսոնի խումբը, իր իսկ դաշտին վրայ՝ 5-1:

Այս մարզաշրջանին, Հ.Մ.Ը.Մ.-Ֆրանսի Ա. խումբը խաղաց 7 մրցումներ, որոնցմէ երեքը աւարտեց յաղթական, 4-ն ալ հաւասարութեամբ. այսինքն կը մնայ անպարտ:

Խումբը նշանակեց 15 կոլ եւ ստացաւ 8. ներկայիս կը գրաւէ ընդհանուր դասաւորման 2-րդ տեղը, միայն 1 կէտի տարբերութեամբ առաջատար Նանթէսէն, որու հետ դեռ չէ խաղացած եւ յետաձգուած այդ խիստ կարեւոր մրցումը տեղի կ'ունենայ Փետրուար 28-ին, Քլամարի մէջ:

Իսկ Հ.Մ.Ը.Մ.-Ֆրանսի Բ. խումբը, պահեստինները եւս կատարած են 7 մրցումներ, որոնցմէ յաղթական դուրս եկած են երեք անգամ, նաեւ երեք անգամ՝ պարտեալ, եւ մէկ անգամ ալ՝ հաւասար: Նշանակած են 13 կոլ եւ ստացած 11. կը գրաւեն ընդհանուր դասաւորման 4-րդ տեղը:

Հ.Մ.Ը.Մ.-Ֆրանս մաս կը կազմէ Ֆրանսահայ այն հազուագիւտ ակումբներուն, որոնք իրենց կազմերուն մէջ բացարձակապէս միայն Հայերու տեղ կու տան: Աւելի քան քաջալերելի են անոր այս յաջողութիւնները եւ հայ մարզիկները պէտք է քաջալերուին քան այնմ:

ՇԱՆԹ ՈՍԿԵՐԻՉԵԱՆ

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

Հ.Ռ.Ը.Մ.—ՓԱՐԻԶ

ԳՐԱԿԱՆ
ՅԵՐԵԿՈՅԹ
ի պատիւ
պոլսահայ բանաստեղծ

ՉԱՐԵՆ ԽՐԱԽՈՒՆԻԻ

(Հ. Ուզունեան Գրական մրցանակին արժանացած բլլալուն առիթով)

Կիրակի, Յունուար 31, ժամը 16-ին

Ալէք Մանուկեան Մշակ. Կեդրոնին մէջ
118, rue de Courcelles, Paris 17e

Ներկայ կ'ըլլայ մրցանակակիրը, որուն գործը կը ներկայացնեն

ԵՐՈՒԱՆԴ ԱԶԱՏԵԱՆ (Տիքրօյքէն)
(Հայերէն)

եւ ՄԱՐԿ. ՆՇԱՆԵԱՆ
(Ֆրանսերէն)

-- Մուտքը ազատ է --

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՑՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՄԷՑԻ

Կիրակի, Յունուար 31

«Գ. Կիրակի, ցեց ծննդեան»: Բարեկենդան Առաջաւորաց Պահոց:

Սկիզբ Ժամերգութեան ժամը 8·30-ին: Կը պատարագէ՝

ՄԱԿԱՐ ՔՀՆԾ. ՆԱՃԱՐԵԱՆ

Կը քարոզէ՝

ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԷՐՃՃԵԱՆ

Հոգեհանգիստ տեղի պիտի ունենայ ժամը 11·45-ին:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Լիոն -- Վիլէօրպանի «Արաքս» մանուածիւղը ժողով պիտի գումարէ Շաբաթ, Յունուար 30, ժամը 15-ին, Վիլէօրպանի Մշակոյթի Տան սրահին մէջ:

Կարեւոր օրակարգ. --

Բոլոր ընկերուհիներուն ներկայութիւնը փափաքելի է:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԱՂՓԱՏԱԽՆԱՄԻ
ՏԱՐԵԿԱՆ
ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ
Մոնմորանսիի Հանգստեան Տան պարտէզներուն մէջ
ՅՈՒՆԻՍ 13-ԻՆ

ARMENIE
Promotion spéciale
depuis le 16 Décembre
PARIS-EREVAN-PARIS
(VOL HEBDOMADAIRE DIRECT)

3665 FRS

Franchise de bagage autorisé : 2 valises par personne

Renseignement et inscriptions :

SABERATOURS - SEVAN VOYAGES

31, rue d'Argenteuil
75001 PARIS
Tél. : 42 61 51 13
Fax : 42 61 94 53

48, cours de la Liberté
69003 LYON
Tél. : 78 60 13 66
Fax : 78 60 92 26

37, rue Hanrabedoutian
EREVAN 10
Tél. : 52 85 48
Fax : 52 54 48

HAYEREN GUERKEM FAN CLUB
présente
UNE SOIREE DANSANTE EXCEPTIONNELLE
avec
PAUL BAGHDADLIAN
Le Vendredi 29 Janvier à partir de 21 heures
Bar • Buffet à votre disposition
SALLE VOLTAIRE — Alfortville — Participation 180 F

BILLETS DISPONIBLES DANS TOUS LES POINTS DE VENTE

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ ԿՈՉԸ

ՍԻՐԵԼԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑ,

Ահաւասիկ անգամ մը եւս ձեր սրտերուն դուռները ափ կ'առնենք.

Նոր Տարուայ եւ Ս. Ծնունդի առթիւ մեր ջերմ օճախներուն մէջ կաղանդ պիտի ուտենք, Ծնունդ պիտի ուտենք, պիտի ուրախացնենք մեր սիրելիները, պիտի զոհանանք.

Հայաստանի եւ Արցախի մեր եղբայրներուն եւ քոյրերուն, մեր սիրասուն ձագուկներուն կեանքի անհնարագրելի պայմանները նկարագրել դժուար է եւ սիրտ կ'արիւնէ.

Ըսե՞լ որ նորածինները կը մահանան ցուրտէն սուվահար

Ըսե՞լ որ կոտրուղ ազատամարտիկներ ցնցոտիներով կը ճակատին թշնամիին դէմ

Ըսե՞լ որ գաղթական Արցախցին տաք ապուրի համը արդէր մոռցեր է,

Թէ ոչ՝

Ըսել, որ օգնենք Արցախին, Հայաստանին որ քիչ մը եւս տոկայ,

Որ հայու օճախը չմարի,

Որ գաղթականը տուն դառնալու յոյսը չկորնցնէ,

Որ ազատամարտիկը հերոսաբար պաշտպանէ հայրենի տունը,

Տանք անոնց մեր հոգիներու ջերմութիւնը, լայն բանալով մեր սրտերու պատուհանները,

Օգնենք Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչին որպէսզի ան կարենայ այս տօնական օրերուն ուրախացնել ափ մը անունդ, պուտ մը ջերմութիւն եւ տոկալու յոյս.

Ուղարկեցէք ձեր չէքերը՝
Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչին
CBAF — Opération Arménie
17, rue Bleue, 75009 PARIS

ՄԱՐՍԷՑԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏՈՒՆ

Կիրակի, Յունուար 31, ժամը 15-ին

ՆԵՐԿԱՑԱՑՈՒՄ

Հայաստանի

«ՈԶՆԻՆԵՐ»Ը

Տեղերը ապահովել հեռաձայնելով
91·50·15·09 *թիւին*

★

Dimanche 31 Janvier à 15 heures

SPECTACLE
DE COMEDIE MUSICALE
ET SATIRIQUE

LES HERISSONS
d'Arménie

VOZNI SHOW
— CAFE THEATRE —
P.A.F. 100 F.

Retenez vos places et tables en téléphonant à la M.A.J.C. :
91. 50. 15. 09

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE
12-14, rue Saint-Bazile, Marseille 1er

SPECTACLE DE NOEL

de
L'ECOLE ARMENIENNE

Dimanche 31 Janvier à 15h précises

Théâtre Municipal de Vienne

avec la participation de
la troupe de danse « GORIS » de Vienne

et du *Père Noël*

— Entrée gratuite —

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 28
JEUDI
28 JANVIER
1993

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 900 Ֆ· - Վեցամսեայ : 460 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·200 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ· (շաբաթաթերթի առաքում) - Հատը : 5,00 Ֆ·

68ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 17·983 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 68e ANNEE — N° 17.983

ԱՐՑԱԽ

ԲՈՒՌՆ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄՆԵՐ ՄԱՐՏԱԿԵՐՏ

7 ՀԱՑ ՎԻՐԱՒՈՐ

ՀԱՑԱՍՏԱՆ

ՄԻՇՏ ԾԱՆՐ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ

Յունուար 27-ին, Զորեքշաբթի առաւօտ Երեւանի ջերմութիւնը զերոյէն վար 3 էր, մինչ որ մթնոլորտային կը նկատուէր տեղացիներուն կողմէ : Օրուան մէջ մաղրիի կը սպասուէր Վրաստանի ճամբով : Նոյն օրը արդէն Թիֆլիզ մեկնած էր փոխ - նախագահ Գագիկ Ցարուքեանեան :

Ըստ Հ· Յ· Դ· օրգան «Երկիր»ի Յունուար 26-ի թիւին, ռուս օդաչու մը օդանաւով մը լիցած է Երեւան, Երկուշաբթի օր (Յունուար 25) : Այս մասին, թէեւ պաշտօնական յայտարարութիւն չկայ, բայց, յայտնի է որ լուրը ստոյգ է :

Երկուշաբթի դիւերուընէ (Յունուար 25) բուռն յարձակումի ենթարկուեցաւ Ազրբեջանցիք Մարտակերտի շրջանը, Ասկերան, Վաղուհաս եւ շրջակայքը : Զորեքշաբթի առաւօտ յարձակումը կը շարունակուէր, նոյն ծաւալով : Հայկական ուժերը դէմ կը դնէին եւ դիրքերու փոփոխութիւն չկար, բայց 7 վիրաւոր կար :

***

Ռուսաստանի Արտաքին նախարարը՝ Կոզիրեւ եւ Ռաֆայէլի իրենց խոր մտահոգութիւնը արտայայտած են Ղարաբաղի վրայ կատարուող ռմբակոծութիւններուն առթիւ եւ մարդկային իրաւանց բրտնարարման : Դրական գտած են Պուշ - Ելցին միացեալ յայտարարութիւնը եւ չեզոած թէ հարկ է վերջ տալ արիւնահեղութեան : Հայաստանի ժողովուրդը ներկայիս մահուան սպառնալիքի տակ է ամէն տեսակէտով, ոչ ջերմութիւն կայ, ոչ էլեկտրականութիւն, ոչ ուտելիք եւ նաեւ համաճարակի սպառնալիք :

***

Միացեալ - Նահանգները Ուիճիթը նաֆիու (ճմրան օդնութիւն) գործողութեան մը պիտի ձեռնարկէն Փետրուարէն 700 քոնթէյներ ղրկելով, ծովի, ապա՝ ցամաքի ճամբով դէպի Հայաստան : Բաժին պիտի հանուի նաեւ Վրաստանի եւ Ազրբեջանի :

***

Յունուար 26-ին հրաժարած է Ազրբեջանի վարչապետը՝ Հիւսէյնով եւ իր տեղը անցած է փոխ - վարչապետը՝ Մամիսվով :

Երկուշաբթի օր, Յունուար 25-ին, զօրաւոր պայթում մը տեղի ունեցած է Աղդամ, ազերի զօրանոցի մը մէջ : 30 մեռեալ կայ եւ 40 վիրաւոր : Քննութիւն բացուած է :

***

Անցեալ շաբթու վերջ, Մոսկուայի մէջ, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը եւ Ռուսաստանի Ալեքսի Բ· պատրիարքը հանդիպում ունեցած են եւ այս առթիւ զեկոյց մը հրապարակած, ուր անդրադառնալով Ղարաբաղի կացութեան կը չեշտեն վինեալ զործողութիւնները դադրեցնելու եւ բանակցութեամբ հարցը կարգադրելու անմիջական անհրաժեշտութիւնը :

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը Էջմիածին վերադարձած է Յունուար 24-ին :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻՒԹԵՐԱՆ վճռական ոճով դիմած է Պրուքսէլներու նախագահ Թիւճմանի որպէսզի ապահովէ Ֆրանսայի սադաւարտաւորներու կեանքը : ՄԱԿ-ի ուժերէն դեռ 20 Ֆրանսացի պինդուորներ չրջապատուած կը մնան եւ ենթակայ ռմբակոծութեանց : Էլիզէ որոշեց նաեւ Քլեմանսօ օդանաւակիր ռազմանաւը Ադրիական ղրկել, եօթը այլ նաւերով, որոնք միայն պաշտպանութեան դեր պիտի չունենան : Զատար գտնուող (Պրուքսէլի հարաւը) Ֆրանսացի սադաւարտաւորները կը չանան վերկել իրենց 20 ընկերները, որոնք չրջափակման մէջ են երկու հակամարտ կողմերու հրադադարի մը չանգին, թոյլ տալու համար այդ 20 Ֆրանսացիներու հեռացումը : Կ՚ըսել որ ՄԱԿ-ի այս ուժերն են (ՖՈՐՓՐՈՆԻԻ = ՄԱԿ-ի պաշտպանութեան ուժեր) որոնք հոդ են արգելք հանդիսանալ Պրուքսէլներու եւ Սերպերու միջեւ կռիւներու, երբ ծագին» : Ուրեմն անպատասխանութիւն կը թուի իրեն քաշուիլը : Միւս կողմէ, Սարայեւօ ալ կռիւները վերսկսած էին, Յունուար 26-ին, մահմետականներու եւ Սերպերու միջեւ :

ՉԵԽԻՈՑ նորակազմ Հանրապետութեան առաջին նախագահ ընտրուեցաւ Վաքլաւ Հաւէլ, մեծ դժուարութեամբ եւ միայն ութ ձայնի առաւելութեամբ (109 ձայն 200-ի վրայ) : Երկու մրցակիցներ ունէր յանձինս համայնավարի մը, առաջարկուած Պոհեմիա - Մորավիոյ կողմէ եւ ծայրայեղ - ազ հանրապետական կուսակցութեան թեկնածուին : Հաւէլ ոչ մէկ կուսակցութեան թեկնածու էր : Ծանօթ է որ դրադէտը առաջին նախագահը եղած էր նաեւ Չեխոսլովաքիոյ ապա քաշուած՝ (1992, Յուլիս 20-ին), որովհետեւ կ՚ըսէր, «չեմ կրնար տէր մնալ այն յանձնառութեանց որոնք պաշտօնիս կապուած են առանց խղճիս դատաճանելու» : Սլովաքիա չէր կրցած, նոյն օրը, Յունուար 26-ին, առաջին չրջանէն իսկ ընտրել իր նախագահը :

ՇՐՐՆԱՔԻ մէջ (Թուրքիոյ քրտական չրջան) ութ հոգի սպաննուած են թրքական ուժերուն կողմէ, հինգ ուրիչներ ալ՝

Գալ չաբթու ալ, կ՚երթայ Ժընեւ, ուր պիտի հանդիպի Ազրբեջանի հոդեւոր պետին հետ :

***

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԱՆՄԻՋԱԿԱՆ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ

Զորեքշաբթի առտու, Յունուար 27-ին, հաղորդուեցաւ թէ Ֆրանսական կառավարութիւնը անմիջական օգնութեան կը ձեռնարկէ Հայաստանի օժանդակելու համար, նախ օդային կամուրջ մը հաստատելով եւ 100 թոն ապրանք ղրկելով : Ապա նաեւ 600 թոն երկաթուղիով եւ մազութ :

Պաթման : Եւրոպական կարգ մը երկիրներու մէջ, հարիւրաւոր Քիւրտեր հայցադուլի դիմած են բողոքելու համար Թրքական բռնութեան դէմ :

ՌՈՒԲԼԻՆ նոր անկում մը արձանագրած է եւ Յունուար 26-ին, տոլարը 568 ռուբլիի հասած էր : Նախկին Խորհ· Միութեան օրով, պաշտօնական փոխանակումը դրօսաչրջիկներուն համար 2 տոլարի փոխարէն մէկ ռուբլի կը տրուէր ...

ՏԱՃԻԿՍՏԱՆԻ մէջ, «բնականոնացումը» կը կատարուի արիւնալի կերպով : Մոսկուայի թղթակիցը (Յունուար 27) տապէս կը սկսի իր թղթակցութիւնը· - «Դուշամբէի կեդրոնը, յարկաբաժին մը, Յունուար 17, Կիրակի իրիկուն : Զգեստաւոր երկու հոգի կը մտնեն, դուրս կը քշեն կիները, կը սպաննեն այր մը, զնդակ մը պարպելով գլխուն մէջ, միւսին ականջը կը կտրեն, կ՚երթան դուռը կղպելով : Յաջորդ օրը, ԿԱ - կէ - Պէ-ի անդամներ դուռը կը բանան նոյն բանալիով եւ կ՚ուզեն գիտնալ թէ ո՞ւր է վիրաւորը, որ պատուհանէն խոյս տուած է» : Դրացիին այս վկայութիւնը կը բաւէ ամբողջ մթնոլորտ մը ներկայացնելու համար : Յարդ, քաղաքացիական պատերազմէն 25 հազար հոգի մեռած է :

ՀՈՒՎԸՐ գործատան փոխադրութիւնը Սկովտիա 600 աշխատաւորի գործազրկումը կը նչանակէ, Լոնկվիք (Քոթ ա'Օռ) եւ բաւական արդար իրարանցում ստեղծած է չրջանը : Հանրային իշխանութիւնները եւ սենտիքանները բուռն հակազդեցութիւն ցոյց կուտան, «ընկերային տըմփինկ» որակելով կատարուածը : Ազգ· ժողովի ընկերվարական խմբակի նախագահը՝ Ժան Օրու կը թելադրէ այլեւս Հուվըր մակնիշով գործիքներ (ներածծիչ) չգնել :

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէջ, Ապրիլ 14-ին կը բացուի 1991 Օգոստոս 19-ի ձախողած պետական հարուածի 12 պատասխանատուներուն գատավարութիւնը :

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ հեռանկարը շատ մութ է, հակառակ արտաքին առեւտուրի աննախընթաց դրական արդիւնքին (30,6 միլիառ յաւելեալ 1992-ին) : Շինարարութեան եւ հանրային աշխատանքներու մարզին մէջ, չուրջ 50 հազար հոգիի գործազրկութիւն կը նախատեսուի տարւոյս ընթացքին : Կառքերու ճիւղն ալ 6%-ի նուազում արձանագրած է Դեկտեմբերին եւ բարեբաւումի յոյս չկայ :

ՄԻԱՑԵԱԼ - ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ նոր նախագահը քաղաքական առաջին բանավէճի մը դուռ բացաւ վերցնելով այն արգելքը որ կար միասեռականներուն նկատմամբ բանակին մէջ, հակառակ Սպայակոյտին ընդդիմութեան : Ծերակոյտի դեմոկրատ անդամն ալ, նախագահ Ջինեալ ուժերու յանձնախումբին, մեղադրած է նախագահը որ հապճեպ որոշումներ կուտայ, չեչտելով· - «ոեւէ անձ որ կը խորհի թէ կը բաւէ որոշում մը տալ եւ զործադրելի հրահանգ մը ստորագրել, ցոյց կուտայ որ իրապէս չէ քննած հարցը խորքին մէջ» :

ՊՈԼՍՈՑ պատմական մէկ զրադարանին 1200 տարուան Քուրանէն փրցուած էջեր ծախու հանուած են Անգլիոյ Սոթպիի հաստատութեան մէջ : Թուրք մամուլին տեղեկատուութեան համաձայն, Ֆրանսայի արուեստի պատմաբան մը երեւան հանած

(Շար·ը Դ· էջ)

ԲՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» - ՅՈՒՆՈՒԱՐ 22 / 25)

Պ· ՀԱՅՐԻԿԵԱՆԻ ՎԵՐԱԴԱՐՁԸ

Գորիսի եւ չրջանի պարէտ Պարոյր Հայրիկեան Յունուար 22-ին տուած մամուլի ասուլիսին ներկայացուցած է Պաշտպանութեան նախարարին ղրկած իր տեղեկագիրը, ուր տուած է իր հրաժարականը՝ պարէտի պաշտօնէն : Ան որոշած է վերադառնալ քաղաքական բեմ :

***

ՄԻԱՑԵԱԼ - ՆԱՀԱՆԳՆԵՐ ՄԵԿՆԻԼ ՓԱՓԱՔՈՂՆԵՐԸ ԿԸ ՍՊԱՍԵՆ

Միացեալ - Նահանգներու Հայաստանի դեսպանութիւնը յայտարարած է թէ Միացեալ - Նահանգներ մեկնիլ փափաքող Հայաստանի քաղաքացիները, յատկապէս՝ մշտական մեկնողները, մուտքի վիզա ստանալու համար պէտք է սպասեն մինչեւ Յունիս - Յուլիս : Գործի հրաւէրով մեկնողներուն վիզաներու ձեւակերպութիւնները ալ կը կատարուին Երեւան, պայմանաւ որ անոնք կառավարական մակարդակով ըլլան :

***

ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՍԱԿԵՐԸ ԿԸ ԲԱՐՁՐԱՆԱՆ

Հայաստանի կառավարութեան որոշումով ընակչութեան մատակարարուող էլեկտրականութեան սակերը կը բարձրանան : Ասպէս, Փետրուար 1-էն, քիլովաթին գինը պիտի ըլլայ 1 ռուբլի 50 կոպէկ, փոխանակ ներկայի 20 կոպէկին :

***

ՍՈԽՈՒՄԻ ՀԱՑՈՒԹԵԱՆ ՏԱԳՆԱՊԱԼԻ ՎԻՃԱԿԸ

Վերին չրջանին վատթարացած է Սուխումի (Աբխազիա) հայութեան վիճակը : Պարէնի տագնապի հետեւանքով շատ մը մթերքներ կը բաժնուին կտրօններով, սակայն անոնցմէ կ՚օգտուին ընդհանրապէս Վրացիները : Հայերը, որոնք Աբխազիոյ մայրաքաղաքին մէջ փոքրաթիւ չեն, մնացած են առանց աշխատանքի եւ կենսամիջոցներու :

***

«ՀԱՑՐԵՆԻՔԻ ՁԱՅՆ»Ը ՎԵՐՍՏԻՆ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ

Շուրջ մէկ տարուան ընդհատումէ մը եաք վերսկսած է լոյս տեսնել «Հայրենիքի Ձայն» չաբաթաթերթը : 1993-ի առաջին թիւին մէջ լոյս տեսած են գրութիւններ Սարգիս Եափունճեանէ, Եւա Թադոյեանէ, Գէորգ Աբգարեանէ, Յովսէփ Շիթիլեանէ, ինչպէս նաեւ Ռուսաստանի հայ ակադեմականներու երախտաւորութեան խօսքը Հաֆըզ Ասատին՝ Հայաստանի ցուցաբերած օգնութեան համար, յօդուածներ՝ նուիրուած Մելգոնեան վարժարանի, Լուսինէ Զաքարեանի յիշատակին, Արցախի, նաեւ Հայրենիքի եւ Սփիւռքի կեանքը լուսաբանող չարք մը նիւթեր :

«ՖՐԱՆՍԻԱԿԱՆ ՀԵՏԱԽՈՒԶՈՒԹԵԱՆ ԳՈՐԾԱԿԱԼ»՝ ՋԱՊԵԼ ԵՍԱՅԵԱՆ

Սփիւռքահայութեան հետ կապերու կոմիտէին «Հայութիւն» պաշտօնաթերթը որ պարբերաբար տեղ կուտայ անցեալի սեւ էջերու հրապարակումին, 1993-ի առաջին թիւին մէջ «ԲԱ – ԿԽ – ՊԽ-ի նկուղներում» խորագրուած սիւնակներու մէջ կը ներկայացնէ Զ. Եսայեանի «մեղադրական դործը», Դաւիթ Գասպարեանի համադրութեամբ:

Ինչպէս ծանօթ է, Զ. Եսայեան 1933-ին վերջնապէս Հայաստան հաստատուած է, ուր լծուած է ստեղծագործական – մշակութային բեղուն գործունէութեան. հրատարակած է հատորներ, դասախօսութիւններ տուած, դասաւանդած, եւայլն: Հաղիւ չորս տարի տեւած է այս ընթացքը ու 1937-ի դժոխքը պայթած է նաեւ իր գլխուն:

1937 Յունիս 26-ին ներքին գործերու ժողովրդական կոմիսար Եաչիկ Մուրադեանին, Գ. բաժնի պետ, պետական ապահովութեան կապիտան Զիթունիի կողմէ տրուած տեղեկագիրը կը հաստատէ. այսինքն՝ թէ որպէս Դաշնակցութեան նախկին անդամ ու եռանդուն գործիչ, արտասահմանեան հետախուզութեան գործակալ, հակայեղափոխական – տրոցկիստական խումբի անդամ եւ հակակուսակցական դաղափարներու քարոզիչ, համապատասխան՝ քրէական օրէնսգիրքին 67 եւ 68 յօդուածներուն, ենթակայ է ձերբակալութեան: Ցաջորդ օրն իսկ Զ. Եսայեան կը ձերբակալուի եւ կը խուզարկուի Արովեան փողոցի թիւ 62-ի անոր բնակարանը: Կը բռնագրաւուին զանազան փաստաթղթեր, նամակներ, գիրքեր, նաեւ քաղխորհրդի անդամութեան թիւ 26 տոմսը:

Ա. հարցաքննութիւնը տեղի կ'ունենայ ձերբակալութենէն եօթը ամիս ետք, 1938 Յունուար 26-ին: Այդ ամիսներուն, ինչպէս յատնի կ'ըլլայ «գործ»էն, «հանգամանօրէն տնտղել են նրան, կարողացածի չափ ահաբեկել, հոգեպէս ջլատել եւ 60-ամեայ կնոջը ստիպել միանգամից ստորագրել այն, ինչ անհրաժեշտ էր իրենց: Երեւում է որ հետաքննիչ Աշոտ Գրիգորեանը շատ լաւ էր պատրաստուել այդ օրուան, որովհետեւ նրա կազմած արձանագրութիւնը ոչ թէ ակնյայտ կեղծիք է, այլ՝ ճշմարտանմանի սուտ, ինչն առելի վտանգաւոր է ու նենգ» կը գրէ Դ. Գասպարեան: Ապա կը մէջբերէ հարցաքննութեան դրառումէն հատուած մը զոր կը ներկայացնէ «որպէս օրինականութեան ուժ ստացած զրպարտագրի մի գլուխ գործոց»:

***

ՀԱՐՑ.- Դուք մեղադրւում էք որպէս արտասահմանեան երկրի հետախուզութեան գործակալ, որի յանձնարարութեամբ եկել էք ԽՍՀՄ: Ընդունո՞ւմ էք ձեզ ներկայացուած մեղադրանքը:

ՊԱՏԱՍԽԱՆ.- Այո, ընդունում եմ: Ես, իրօք, 1921-ից Ֆրանսիական հետախուզութեան գործակալ եմ:

Հ.- Որտե՞ղ եւ ի՞նչ պայմաններում էք դուք հաւաքագրուել ֆրանսիական հետախուզութեան կողմից:

Պ.- Ֆրանսիական հետախուզութեան կողմից ես հաւաքագրուել եմ Կիլիկիայում, ուր հայ որբերի խնամակալութեան գործով միլիոնատէր Պօղոս-Նուպար փաշային առաջարկութեամբ մեկնել եմ 1921-ին: Տեղի ֆրանսիական իշխանութիւնները ինձ նշանակեցին Կիլիկիայի եւ Սիրիայի որբանոցների վարիչ:

1921-ին ռազմաճակատում Թուրքերի դէմ Ֆրանսիացիների վիճակն արտակարգ բարդացաւ: Թուրքական բանակը չորս կողմից պատեց Հաճըն քաղաքը՝ փակելով 18·000 բնակչութեան եւ 300 որբերի նահանջի ճանապարհը:

Հայկական ազգային խորհուրդը, որի անդամն էի նաեւ ես, որոշեց կազմակերպել կամաւորական ջոկատներ եւ, պինուելով Ֆրանսիական զէնքով, ճեղքել թուրքական շղթան, քաղաքից դուրս բերել կանանց ու երեխաներին:

Իմանալով այդ որոշման մասին՝ թուրքական հրամանատարութիւնը զաղտնի երկու ներկայացուցիչ ուղարկեց եւ Ազգային խորհրդին առաջարկեց հրաժարուել կամաւորական ջոկատներ կազմակերպելուց, դրա փոխարէն խոստանալով վերացընել շրջափակումը եւ թոյլատրել հայ բնակչութեան տարահանում: Հակառակ իմ պնդումների՝ Ազգային խորհրդի անդամները չհամաձայնեցին թուրքական հրամանատարութեան առաջարկի հետ եւ նրանց երկու ներկայացուցիչներին յանձնեցին Ֆրանսիական իշխանութիւններին:

Այն փաստը, որ ես Ֆրանսահպատակ էի եւ աշխատում էի նրանց մօտ, Թուրքերի զաղտնի գալը թաքցնելու, վերջիններս առաջարկը եռանդով պաշտպանելու համար մեղադրուեցի պետական դաւաճանութեան մէջ: Դրանից օգտուելով՝ Ֆրանսիացիների հակահետախուզութեան պետը ինձ կանչեց եւ, իբրեւ ապացոյց Ֆրանսիային իմ նուիրուածութեան, առաջարկեց մասնակցել Ֆրանսիական հետախուզութեան աշխատանքներին: Ես տուեցի իմ համաձայնութիւնը եւ այդ օրուանից Ֆրանսիական հետախուզութեան գործակալ եմ:

Ես ունէի հետեւեալ յանձնարարութիւնները՝ ա) յայտնաբերել Կիլիկիայում գործող Թուրքական եւ անգլիական գործակալներին, որոնք յատկապէս այդ շրջանում աշխուժացել էին, բ) հայ բնակչութեան մէջ տանել Ֆրանսիական կողմնորոշման եռանդուն քարոզչութիւն: Ինձ տրուած յանձնարարութիւնների կապակցութեամբ որեւէ լուրջ բան չկարողացայ անել, որովհետեւ երեք ամիս անց, Կիլիկիայի որբերի տարահանման հետ մեկտեղ, մեկնեցի Փարիզ:

Փարիզում հետախուզութեան կողմից ինձ հետ կապուեցին գրող Պերթրան Պարէյը, նրանից յետոյ՝ Ժան Լորիս-Մելիքովը եւ ուսուցչուհի Պիւաշը:

1922 - 26 թթ. Ֆրանսիական հետախուզութեան կողմից, որքան յիշում եմ, ըստացել եմ հետեւեալ յանձնարարութիւնները. ա) 1923 թ. տեղեկութիւններ հաւաքել Կիլիկիայի Հայերի տրամադրութիւնների մասին, պարզել՝ նրանք ցանկութիւն ունե՞ն մնալ Ֆրանսիայի խնամակալութեան ներքոյ, թէ՝ ոչ: բ) 1923-ին մեկնել Ֆրանսիայի հարաւ եւ այնտեղ բնակուող Իտալացիների մէջ տանել Ֆրանսասիրական քարոզչութիւն, նրանց միջից յայտնաբերել գործակալներ եւ արտասահմանեան հետախոյզներ, գ) 1924 թ. տրուեալներ հաւաքել եւ կ. Պոլսում եւ Խորհ. Հայաստանում բնակուող Հայերի տնտեսական եւ քաղաքական կացութեան մասին: Այդ յանձնարարութիւնը ես կատարել եմ: դ) 1925 թ. ընդյատակեայ կարգով Հայաստան տեղափոխել դրամկանութիւն, որի բնոյթի մասին ինձ ոչինչ չասացին: Յանձնարարութիւնը չեմ կատարել, որովհետեւ չկարողացայ կազմակերպել գրքերի առաքումը: Նոյն տարի օտաբերկրեայ հետախուզութեան գործունէութիւնը լուսաբանելու նպատակով ինձ առաջարկեցին մեկնել Եգիպտոս կամ Ռումանիա: Ընտանեկան հանգամանքների բերումով այդ երկրներ չգնացի: Տարբեր ժամանակներ յանձնարարութիւն եմ ըստացել տուեալները ներկայացնել առանձին դաշնակցականների գործունէութեան մասին, բնութագրել Հայերի մէջ եղած առանձին կասկածելի անձանց:

Հ.- Ի՞նչ միջոցներով էք դուք հաւաքել հետախուզութեանը հետաքրքրող տուեալներ:

Պ.- Միշտ օգտուել եմ գրողի իմ վիճակից: Այդպէս հարցաքննել եմ ինձ ծանօթ Թուրքահայերին, օգտագործել եմ ՀՕԿ-ի կամ «Երեւան» թերթի գծերով Հայաստանից եկածներին, տուեալները եմ քաղել խորհրդային մամուլից, մասնաւորապէս «Խորհրդային Հայաստան» օրաթերթից, նամակագրութեան մէջ էի տարբեր զաղութների Հայութեան հետ, որոնցից խնդրում էի հաղորդել այս կամ այն տուեալը:

Ինձ հետ կապուելու զաղտնագիրը հետեւեալն էր. ինձ պէտք է հարցնէին. «Դուք սիրո՞ւմ էք Ֆրանսիան»: Ես պէտք է պատասխանէի. «Այո, սիրում եմ»: Ինձ հետ հանդիպում էին Մոնթարնասի սրճարան-խորտկարաններում, նաեւ՝ իմ բնակարանում:

Հ.- Ե՞րբ էք առաջին անգամ եղել Հայաստանում:

Պ.- Առաջին անգամ ՀՕԿ-ի գործերով պաշտօնական հրաւէրով Հայաստան եկայ 1926 թ.: Ես նպատակ ունէի մնալ Հայաստանում (ԽՍՀՄ-ում) եւ այդպէս պատրաստել հետախուզութեան հետագնդումներից: Բայց չնայած բազմակի միջնորդութիւններին ու դիմումներին, Հայաստանի կառավարութիւնն ինձ մշտական բնակութեան հնարաւորութիւն չտուեց, եւ չորս ամիս մնալուց յետոյ, ստիպուած եմ վերադարձայ:

Հ.- Ումի՞ց եւ ի՞նչ բնոյթի յանձնարարութիւններ էք դուք ստացել 1926-ին Հայաստան գալուց առաջ:

Պ.- «Աենեորէն կոնվենտիո» նախագահ Պերթրի կողմից ես ստացայ հետեւեալ յանձնարարութիւնները. 1) Հայաստանում կազմակերպել մի քանի դասախօսութիւն հետեւեալ թեմաներով՝ ա) 19-րդ դարի առաջին կէսի Ֆրանսիական գրականութիւնը (բուրժուազիայի վերելքի շրջանը), բ) Ֆրանսիական մեծ յեղափոխութիւնը մարքսիստական բնորոշումների ժխտման կտրուածքով, 2) Ֆրանսիական դրականութեան մասին մէկ դասախօսութիւն տալ Մոսկուայում. նոյն բանն ինձ խնդրեցին նաեւ Մոսկուայի ՎՕԿՍ-ում, 3) տուեալներ հաւաքել Հայաստանի Հայերի վիճակի եւ Անդրկովկասի Հանրապետութիւնների փոխ-յարաբերութիւնների մասին:

«Խորհրդային Հայաստանի» խմբագրութեան միջոցով Երեւանում կազմակերպուեց մէկ դասախօսութիւն: Նիւթը՝ «Յեղափոխութեանց ևրոպական դրականութիւնը», որը վաստօրէն նուիրուած էր Ֆրանսիական դրականութեանը: Միւս յանձնարարութիւնները չեմ կատարել:

Վերադարձին, երբ ամէն ինչ պատմեցի, Պարէյն ինձանից դժգոհ մնաց, որովհետեւ ամէն ինչ գոյց էր տալիս բոլշեւիկների ազգային քաղաքականութեան դրական կողմը: Երկրորդ հանդիպմանը, երբ նոյնը կրկնեցի, նա բզաւեց. «Ձիշդ չէ. ձեզ գոյց են տուել այն, ինչ իրենք են ցանկացել, դա բոլշեւիկների գործեւլաձեւն է»: Դրանից յետոյ Պարէյն ինձ ասաց, որ վերեւներում իմ մասին վատ կարծիքի են:

Երկու չաբաթ անց Պարէյը վերստին կապուեց ինձ հետ եւ առաջարկեց Հայերի մէջ աշխատանք տանել Թուրքիայում վերաբնակուելու տրամադրութիւններ առաջացնելու ուղղութեամբ: Նա ինձ ապացուցում էր, որ Խորհ. Հայաստանը Հայերի հայրենիքը չէ, այլ՝ ռուսական նահանգ, ուստի Հայերի համար վերադասելի է վերադառնալ Թուրքիա: Ես կտրականապէս հրաժարուեցի, քանի որ հայ վտարանդիների մէջ երբեք հնարաւոր չէ սերմանել վերաբնակեցման տրամադրութիւններ:

Երկու օր անց այդպիսի յանձնարարութիւն ես ստացայ «Երեւան» թերթի խմբագրութիւնից, որի խմբագիրը Եղիա Չուբարն էր: Դրանից ես ենթադրեցի, որ խմբագրութիւնը կապուած է Ֆրանսիական հետախուզութեան հետ:

1927 - 31 թթ. Ֆրանսիական հետախուզութեան համար ես հաւաքել եմ հետեւեալ տուեալները՝ ա) Հայերի վիճակը պալքաններում, բ) Մխիթարեան միաբանութեան Փարիզի վարժարանի դասախօսական կազմի կողմնորոշումը, յօդուտ Իտալիայի նրանց լրտեսական գործունէութիւնը, գ) Ռամկավար – Ազատական եւ Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութիւն կուսակցութիւնների ներքին կառուցուածքը, դ) Փարիզում՝ բնակուող հայ վտարանդիների տարբեր խաւերում տիրող տրամադրութիւնները:

Պարէյն ինձ յետոյ ծանօթացրեց Կոուէնի հետ, որն աւելի ուշ Ֆրանսիայի ներկայացուցիչն էր Մաարիտում: Այդ ժամանակ կ. Պոլսում ուժգնանում էր գերմանական ազդեցութիւնը: Կոուէնն ինձ խնդրեց, որպէս Ֆրանսիական կանանց զիմնազիայի տնօրէն, մեկնել կ. Պոլիս՝ տուեալներ հաւաքելու գերմանական հետախոյզների գործունէութեան մասին, որոնք Թուրքիայի վերին օղակներում ըստեղծում էին գերմանասիրական տրամադրութիւններ: Ես հրաժարուեցի կատարել այդ խնդրանքը՝ պատճառաբանելով, որ կ. Պոլսում ինձ լաւ դիտեն որպէս ՀՅԴ կուսակցութեան նախկին անդամ: 1932-ին ես ամէն կերպ ջանում էի վերջնականապէս հաստատուել Հայաստանում, ինչը Յանջեանի եւ Ալագեանի չնորհիւ յաջողուեց տարեվերջին:

Հ.- Ֆրանսիական հետախուզութիւնից ի՞նչ յանձնարարութիւններ ստացած էք Ձեր մեկնելուց առաջ:

Պ.- Խորհ. Հայաստան գալուց առաջ Պարէյից ստացայ հետեւեալ յանձնարարութիւնները՝ Թոյլատուութիւն ստանալ գրող Արամ Անտոնեանի Հայաստանում բնակուելու համար, որը Փարիզի բարեգործական գրադարանի վարիչն էր եւ կապուած էր Ֆրանսիական հետախուզութեան հետ:

Հ.- Եթէ դուք ցանկանում էիք խզել ձեր կապերը ֆրանսիական հետախուզութիւնից, ինչո՞ւ յատկապէս եկաք ԽՍՀՄ եւ ոչ թէ գնացիք մէկ այլ երկիր:

Պ.- Ցանձին Խորհրդային Հայաստանի ես տեսնում էի Հայերի հայրենիքը, հետեւապէս՝ եւ իմ հայրենիքը, ենթադրելով օգտակար լինել հայ մշակոյթի զարգացմանը:

Հ.- Բայց ձեր գործունէութիւնը հակառակն է ապացուցում: Հետաքննութիւնը ձեզանից պահանջում է տալ ճիշդ եւ ամբողջական ցուցմունքներ այն մասին, թէ ինչ յանձնարարութիւններ է ձեզ տուել ֆրանսիական հետախուզութիւնը:

Պ.- «Ֆրանսիայի բարեկամ կանանց ընկերութեան» նախագահ Ա. Պօյանճեանը (տիկին Մուրատ) ինձ յուշեց, որ ԽՍՀՄ-ի եւ Թուրքիայի յարաբերութիւնների վատթարացման այս պայմաններում ես արժարժեմ Արեւմտեան Հայաստանի հարցը, այդ մասին խօսեմ Խորէն Կաթողիկոսի հետ ...: Ես վստ՛ըապէս համոզուած եմ, որ էջմիածնի վանքը, յանձին հայ կաթողիկոսի, արտասահմանեան հետախուզութեան օճախ է:

1934-ին Երեւանում գտնուող Հրաչ Երուանդն ինձ նախատեց Արամ Անտոնեանի համար Թոյլատուութիւն ստանալու գործը ձգձգելու կապակցութեամբ եւ ասաց, որ եթէ յետագայում էլ ինձ ուղղուած յանձնարարութիւնները չկատարեմ, ապա դժուար չէ ինձ ոչնչացնել: Նա ինձ յանձնարարեց ուսումնասիրել հայրենադարձների ծանր վիճակը, տուեալներ հաւաքել նրանց բնակարանային ու նիւթական կացութեան մասին: Տուեալները պիտի յանձնէի էջմիածնի գրադարանի վարիչ Սենեքերիմ Տէր-Յակոբեանին: Այդ յանձնարարութիւնը չեմ կատարել:

1935 թ. Թիֆլիսից եկած Համլիկ Թումանեանը ֆրանսիական հետախուզութեան անունից ինձանից պահանջեց տուեալներ հաւաքել Հայաստանում անդրպետութեան վերացման մասին, բացայայտել հայրենադարձների դժգոհութեան պատճառները, չօչափել դիւղացիութեան տրամադրութիւնները: Համլիկ Թումանեանին դիտէի Ֆրանսիայից, բայց Ֆրանսիական հետախուզութեան հետ նրա ունեցած կապի մասին ինձ ոչինչ յայտնի չէր: 1936 թ. Ֆրանսիայից եկած Արշլոյա Եղանեանը ինձ խորհուրդ էր տալիս լուսաւորութեան ժողովրդական կոմիսարիատի միջոցով հասնել այն բանին, որ հայրենադարձներին դպրոցներում ուսուցանուի ֆրանսերէն:

Հ.- Ինչո՞վ բացատրել ձեր հրաժարականները՝ կատարելու ֆրանսիական հետախուզութեան առաջադրանքները:

Պ.- Երկար ժամանակ հետախուզութեան համար կատարած այդ կեղտոտ աշխատանքը տարիներ չարունակ ճնշել է ինձ եւ ծանրացել իմ խղճին: Ֆրանսիայում հրաժարուելը դժուար էր: Կախման մէջ էի նրանցից: Հայաստանում կապերս լրիւ կտրեցի ֆրանսիական հետախուզութիւնից:

Հ.- Հապա ինչո՞ւ էիք ընդունում ֆրանսիական հետախուզութեան առաջադրանքները:

Պ.- Վերջնականապէս հրաժարուել ֆրանսիական հետախուզութիւնից կամ խորհրդային օրգաններում մերկացնել այդ հետախուզութեան հետ կապ ունեցողներին, նշանակում էր նախ եւ առաջ մերկացնել ինձ, իսկ դրա համար ես բաւարար կամքի ուժ չունէի:

Ամփոփեց՝
Ա. ԹՈՓՈՑԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

Disques Reçus

WARDAN SARXIAN
disciple de Komitas
chants profanes et sacrés
interprétés par Fabienne Chanoyan
Piano et orgue Juliette Yilmazian
Chorale : Sahak-Mesrop
Direction : K. Yilmazian
(*Compact-disc — Digital Audio*).

ՅԵՏ-ՎԵՐԱԿԱՌՈՒՑՄԱՆ ՏԱՔ ՁՄԵՌՆԵՐԸ

Քայքայուող կայսրութեան մէջ ամէն բան առանց բացառութեան դէպի վատթարադոյնը չընթանար: Ալ. Քապալքով որ ծանօթ անուն մըն է Մոսկուայի մամուլի ու դրականութեան մարզերուն մէջ, «Նետելիա» թերթին մէջ լոյս տեսած դրութեամբ մը կը յայտնի տեսնել յետվերակառուցման շրջանին վարդապետ կոմմերն ալ որոնք երդիճական սուրբ տրամադրութիւն կ'արթնցնեն իր մէջ:

Ան դիտել կուտայ թէ հակառակ ցըրտահար ու սովամահ ըլլալու նախատեսութիւններու, Աստուած կը սիրէ նախկին խորհրդային մարդիկը: Ի՞նչպէս բացատրել այլապէս վերջին մեղմ ձմեռնիները: Անոնք կրկնութիւնն են եւրոպական ձմեռներուն ու լաւագոյն վաստը թէ երկիրը բռնած է արեւմտեան քաղաքակրթութեան տանող ճամբան: Ճիշդ է թէ դեռ որ մեծ բան չէ ասիկա, սակայն բան մըն է վերջապէս: Բոլշեւիկները բնութենէն ոչ մէկ բարիք յուսալ կ'ուզէին ու արդարեւ ունեցան պլանաւորուած տկար հունձքեր, երբեմն, սարսափելի ցուրտ ձմեռներ: Մինչդեռ այսօր, Դեկտեմբերի ջերմաստիճանը դէպքի չուրջ կը մնայ. պերեստրոյկայի տղաքը կը զարմանան երբ կը ճիւնէ:

Յայտնի եղած է որ կուսակցութեան ու ժողովուրդին միութիւնը որ սովորաբար կ'արտայայտէր մուշտակի վկայարկնեղու սիրով, յաւերժական չէր:

Թուսաստանի ճմեռները սկսած են նըւազ ցուրտ ըլլալ. ռուսական ազգային մտնոլորտակութիւններ, ինչպէս՝ թաղիքէ մոյկերու անցուած քաւչուկէ կրկնակոչիկները, վառարաններու քով մրափողները, պատուհաններու բամպակեայ եղրիվներով փակելու, օդի հոսանքներէ խուսափելու սովորութիւնը անհետանալու վրայ են;

Կլիմային մեղմացումը ունի ուրիշ հետեւանքներ ալ որոնք բոլորովին տարբեր մարզերու կ'առընչուին. բնական ճեւով եւ աւանդաբար յանցաւոր զգացուներու սառցահալը կը զուգադիպի գարնան. սակայն ներկայիս զգացականին, զուգուրանքներու եւ կիրքերու համար յատուկ ժամանակ չկայ: Ընկերութիւնը աւելի արագօրէն ընկալեց սիրային զործնականացումը, քան՝ չուկայի անտեսութիւնը: Շարժանկարին մէջ Խմանիւէլ-ին եւ «Սիտա – Էնֆօ» թերթին բաժանորդագրութեան յաջողութիւնները հաղիւ թէ համեմատելի են Հոկտեմբերեան դժբախտ հայրենիքի տարածքին բուսած վաճառատուներուն յաջողութեան հետ:

Մերթ ընդ մերթ կայարանին մօտ հո՞վն է թէ մուկ մը որ կը խառնչտկէ աղբակոյտը... Մարդ մը տխուր նայուածքով հաղիւ լուսաւորուած ցուցափեղկի մը մէջ դրուած դինիի չիշը կը դիտէ, մըրմընջելով պիտակին անունը որ մինչ այդ խորթ էր պրոլետարական իր հոգիին. «Ռուայալ»...: Քաղաքաղօրքի պաշտօնեաներ իրենց ծառայութենէն կը վերադառնան, պայուսակները իրենց ձեռքին մէջ, չուտով բզիկ բզիկ կ'ըլլար, ուստի մեր իմաստուն մայրերը զայն նշոյով կպցուցած էին քառակուսի կոթով տախտակի մը վրայ, եւ այս պոչաւոր տախտակը չուանով մը մեր մէջքին կը կապէին, չկորնցնելու համար. ահա այս էր մեր ունեցած այրբենարանը: Ուրիշ դրքերու պէտք ալ չունէինք, չեմ յիշեր թէ տետրակներ ալ ունէի՞նք, թէ ոչ. դրելու փորձ ընելու քարէտախտակ մը: Եթէ մեզմէ մէկը պատահմամբ մատիտ մը ունենար, գինքը երջանիկ կը համարէինք եւ նախանձով կը նայէինք:

Կը յիշեմ մեծ հայրս որ գրող եւ կարդացող էր, կլոր գլուխով, երկար պոչով մուսիիկ մը ունէր, կլոր գունդին մէջ մեւլան կը լեցնէր, իսկ երկար պոչին մէջ ալ եղեգ գրիչներ կը պահէր, ինծի արգիլած էր դպչիլ, մեքանը կը թափի ըսելով, հատ տետրակ մըն ալ ունէր, որ երբ երեկոները տուն կը դառնար, կը հանէր եւ եռեւէ եռեւ չուկային խանութին ելքն ու մուտքը կը նշանակէր. կը նայէր ձեռքը կը գլուխին հաշիւներ մը կ'ընէր, չէր ուզեր որ քովը գամ ազմուկ հանեմ, անշուշտ չխանգարելու համար:

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷՅԼ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Մայր Եկեղեցւոյ Ընտրողական Յանձնախումբը ներկայիս ի գիտութիւն կը յայտնէ, թէ կիրակի, Յունուար 10–ին կատարուեցան Մայր Եկեղեցւոյ վարչական ժողովի անդամներուն Մէկ - Երրորդի ընտրութիւնները:

Ընտրուեցան եօթը անդամներ ինը տարուան շրջանի մը համար, եւ մէկ անդամ, – հրաժարականի իրրեւ հետեւանք ազատ մնացած աթոռի մը համար, – վեց տարուան համար:

Ընտրութիւնները անցան խաղաղ մթնոլորտի մէջ եւ ընտրուեցան՝

Պ. Պ. –
Ռընէ Թորոս Աթոյեան
Արթադին Յակոբեան
Ժան Տէր – Պետրոսեան
Ժան – Պաթիսթ Խուտավէրտեան
Միշէլ Կէվիկեան
Ալէն Պօյաճեան
Մարտ Եավէր
Նուպար – Կասթոն Փափազեան
(Վեց տարուան համար)

ԸՆՏՐՈՂԱԿԱՆ
ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ
Ատենապետ
ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՊԱՊԱՑԵԱՆ
Ատենադպիր
ԳԷՈՐԳ ՄԻՆԱՍԵԱՆ

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ԱՆԳԱՄԱՑԻ հայ համայնքին հովուական այցելութիւն մը տուած է պատրիարքական փոխանորդ՝ Շահան Արք. Սվաճեան Յունուար 9–ին: Ծննդեան արարողութիւնը տեղի ունեցած է, յաջորդ օրը՝ կիրակի, տեղւոյն ֆրանսական մատրան մէջ:

***

ՍՈՖԻԱՅԻ հայկական ազգային տան սրահը ծօնածառ մը կազմակերպուած է երախաներուն համար Դեկտեմբեր 27–ին: 100 մանուկներ ուրախ զուարթ օր մը անցուցած են, կաղանդ պապային ներկայութեամբ: Աշակերտները ապահոված են հաճելի դեղարուեստական յայտագիր մը: Երախաները նուէրներ ստացած են չնորհիւ Հ. Բ. Ը. Միութեան, ՀՕՄ–ի, Եկեղեցական Հոգաբարձութեան Հ. Մ. Ը. Մ–ի եւ Ֆիրմա Արարատի բարերարութեան:

***

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Հայ Կեդրոնը այցելած են, Յունուար 9–ին, ծանօթ նկարիչ Յակոբ Յակոբեան, ընկերակցութեամբ փոխիպարնակ տոքթ. Գագիկ Յովակիմեանի: Տեղի ունեցած է խորհրդակցութիւն եւ զրոյց Հայաստանի եւ Արցախի մասին:

***

ՆԻՒ – ԵՈՐՔԻ Հայ Կեդրոնի հիմնադրութեան 15–ամեակը տօնուած է, Դեկտեմբեր 12–ին, ճաշ – պարահանդէսով, որու ներկայ եղած են 250 հոգի: Խօսք առած են Հրայր Ղազարեան, Մարզպետ Մարկոսեան:

ՍՈՖԻԱՅԻ «Երեւան» չարաթաթերթը, Յունուար 14–ի իր թիւով «Խայտառակ արարք» խորագրով հետեւեալը կը գրէ.– «Ինչպէս կը տեղեկանանք «Թրուտ» օրաթերթի Յունուար 12–ի թիւէն Պուլկարի «Զեռնօ Մորէ» քաղնոյի մէջ առաւօտեան մօտ տեղի ունեցած է վէճ, ապա կռուտուք պուլկար եւ հայաստանցի խումբ մը երիտասարդներու միջեւ: Ազմկալի դէպքի ընթացքին 29 տարեկան պուլկար երիտասարդ մը սաստիկ ծեծի կ'ենթարկուի, որուն հետեւանքով, կը մահանայ հիւանդանոցը: Ժամանակաւոր արտօնութեամբ Պուլկարիա ժամանած հայաստանցի երիտասարդները ձերբակալուած են: Ամօթ ու նախատինք նման «Հայերուն» որ Հայուն անունը կ'արատաւորեն»:

***

ԹԱՒՐԻԶԻ Հայոց «Հ. Ոսկանեան» սրբարհին մէջ, Դեկտեմբեր 14–ին, ելոյթ ունեցած է Հայաստանի տոհմիկ նուագարաններու «Տկզար» համոյթը:

***

ՍՈՖԻԱՅԻ մէջ, իր մահկանացուն կնքած է կարապետ Փեչէեան որ վերջին ողջ մնացնակցողն էր պալքանեան պատերազմին: Ծնած էր 1892–ին եւ վերջերս, Նոյեմբեր 18–ին, տօնուած էր իր հարիւրամեակը (տե՛ս՝ «Յառաջ», Դեկտեմբեր 10, էջ 3, գաղութէ գաղութ):

***

ԳՕՔԻՆԻՈՑ (Յունաստան) մէջ, Յունուար 18–ին պաշտօնական բացումը կատարուած է «Զատարեան» ազգային վարժարանի նորակառոյց չէնքին (մանկապարտէզ – նախակրթարան): Ներկայ եղած են տնօրէնութենէն, ուսուցչական կազմէն զատ, միութեանց եւ կազմակերպութեանց ներկայացուցիչներ եւ «Ազատ Օր»ի թղթակիցները: Բացման խօսքը արտասանած է վարժարանին տնօրէնը՝ Կիրակոս Մկրտիչեան, որու յաջորդած է Թեմին Առաջնորդը՝ Սահակ Արք. Այվազեան: Իրենց չնորհաւորական խօսքը արտասանած են նաեւ Հայ Աւետարանական Եկեղեցւոյ վերապատուելին, Շրջանի Սուրբ Յակոբ Եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւը, ուսումնական խորհուրդի ներկայացուցիչը: Ելոյթներէն հետք, ներկաները պտըտած են չէնքին զանազան մասերը, դասարանները, հուսկ հանդիսութիւնը փակուած է հիւրասիրութեամբ:

ՅՈՒՇԵՐ ԱՆՑԵԱԼԷՆ

ՆՈՒԷՐ ԽԱՐԲԵՐԴՑԻՆԵՐՈՒՆ
Մասն Ա.

Գրեց՝ Հ. ՄԻՔԱՑԷԼ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

Գ.
ՄԵՐ ԴՊՐՈՑԸ

Թարմ հացը համով հոտով խածնելով, «մայրիկ մնաս բարով» ըսելով կը վազէի ձիւներու մէջէն եւ հեւ ի հեւ դպրոց կը հասնէի, Ընկերներէս չատեր ինձմէ առաջ եկած էին եւ ինծի կը սպասէին դրան առջեւ, կը թօթվէի վրայիս, կօշիկներուս ձիւնը եւ դասարան կը մտնէի, օրիորդէս յանդիմանութիւն առնելու վախով. կամաց մը գլուխս կը ծռէի, յարգանքի նշան եւ սուս ու փուս տեղս կը նստէի: Մեր դասարանը չատ պարզ սենեակ մըն էր, մասնաւոր գրասեղաններ չունէին, մեր տեղանները երկար նստարաններ էին, վեց – վեց քովէ – քով կը նստէինք, գրքերնիս դնելու դարանները ալ չունէինք, պէտք ալ չկար, որովհետեւ, գրքեր ալ չունէինք, ունեցածնիս ընթերցարան մըն էր, մանկապարտէզին մէջ վոքքրիկներու համար մասնաւոր մանկավարժական գրքեր կամ պատկերազարդ գրքեր չունէինք, ոչ ալ տետրակներ եւ մատիտներ, թո՛ղ դունաւոր մատիտները, ապա ի՞նչ էր մեր ունեցածը, մեր առաջին ընթերցարանը:

Ե.
ՄԵՐ ՈՒՍՈՒՑՉՈՒՀԻՆ

Առաւօտ չատ անգամներ փողոցէն ընկեր – ընկերուհի իրարու ձայն կուտայինք եւ միասին դպրոց կ'երթայինք. ճամբան ազմուկով կը լեցնէինք, իրարու հետ կատակելով, ձիւնագնդակ խաղալով, եւ ձիւնաթաթախ դպրոց կը հասնէինք: Դպրոցի դրան կօշիկնիս կը հանէինք, կը թօթվէինք, իսկ վերարկունիս դասարանի մուտքին կը կախէինք, սպասելով որ զանգակը զարնէ եւ ներս մտնենք:

Եւ ահա զիլ զանգը կը հնչէր, կարգի կը կենայինք, եւ մեր ուսուցչուհին գալով հրաման կուտար դասարան մտնելու, լըռութեամբ: Կը նստէինք մեզի որոշուած տեղերը եւ կը սպասէինք որ ամէնէն վերջը մեր ուսուցչուհին մտնէր դասարան:

Ան հանդիսաւոր կերպով կը մտնէր դասարան, ոտքի կ'ելլէինք, կը բարձրանար իր պատուանդանին վրայ, խոչ մը հանել կուտար եւ ապա հրամանը նստելու:

Մեր ուսուցչուհին նուրբ հասակով, երկար մազերով, հայկական սեւ աչքերով, բարի եւ ազնիւ օրիորդ մըն էր, մեզ չատ կը սիրէր, եւ դասերը սկսելէ առաջ կ'ըսէր.– «գաւակներս ուշադիր եղէք եւ դասերնիդ լաւ սորվեցէք, դուք հայ տղաք, աղջիկներ էք, պէտք է որ ամէնէն առաջ հայ լեզուն՝ հայերէնը լաւ սորվիք» եւ այսպէս խրատականէ մը վերջ, կը հրամայէր գրքերնիս բանալ. ես անմիջապէս մէջքիս կապած տախտակէ ընթերցարանս կը հանէի, եւ կը սերտէի:

Եւ ահա մեր ուսուցչուհին գլուխը վեր առնելով կ'ըսէր, «Աբամիկ կարդա՛ նայինք». Աբամիկ որ քովս կը նստէր, չատ անգամ գիրքը տունը մոռցած կ'ըլլար, կամ կորսնցուցած. «պապանցումն Զաքարիայի» Աբամիկ գլուխը կախած եռեւս կը պահուըտէր, օրիորդը դարձեալ կը կրկնէր, «Աբամիկ գլուխդ վեր առ եւ կարդա, ո՞ւր է գիրքդ» Աբամիկ կմկմալով կը չանար պատճառներ գտնել գիրքը հետը բերած չըլլալուն, եւ հուսկ քաջութիւնը կ'ունենար ըսելու.– «օրիորդ տունը մոռցայ, մայրիկս մէջքիս չկապեց». օրիորդը յանդիմանութիւն մը կուտար, եւ ապա քովը կանչելով, բայց ձեռքդ տեսնեմ, եւ քանակի երկու հարուած կուտար, ըսելով. «ուրիշ անգամ չմոռնաս: Հանրիին գրքին վրայ նայէ, որ սորվիս»:

Ուշադրութիւն՝ կ'ըսէր «Սարգիս ոտքի ելիր ու կարդա՛ դասդ». Սարգիս չուտուած ոտքի կ'ելլէր, եւ պիշ պիշ գրքին վրայ կը նայէր, կարծես գրեր կը փնտռէր, գիրքը ծուռ բռնած էր, եւ չէր գիտեր ինչ պիտի կարդայ «կարդա՛ Սարգիս» դարձեալ կը կրկնէր օրիորդը. Սարգիս Աւը կը փընտռէր, ես որ քովը նստած էի, կը տեսնէի որ գիրքը ծուռ բռներ էր, կամացուկ մը կ'ըսէի, Սարգիս, գիրքդ վեր դարձուր ծուռ բռներ ես. Սարգիս անմիջապէս կը չուկէր, «ի՞նչ կարդամ օրիորդ» կ'ըսէր. «կարդա՛ առաջին գիրը, առաջին գիրը ի՞նչ է», Ա. Ա., երկրորդը Բ. Բ. կմկմալով եւ ապա մեքենան կը կենար, երրորդ գիրին անունը մոռցեր էր. Օրիորդը կը միջամտէր, «Գ. է, Գ. երրորդ գիրը» եւ Սարգիսին բերնէն վերջապէս Գ. գիրը կ'ելլէր, այնպէս որ ամէն օր նոյն գիրերն է որ կը կրկնուէին Սարգիսին քով:

(Շար. 2)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Եղիա Քիւլէհեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Պերճ Պետիկեան եւ զաւակը կը ծանուցանեն թէ հոգեհանդիսաեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Յունուար 31-ին, Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին իրենց եղբօր, մօրեղբօր եւ զարմիկին՝

ՍՆԱՐ ՊԵՏԻԿԵԱՆԻ

(Տիքրոյք – Ամերիկա)

մահուան քառասունքին առթիւ։

Ինչպէս նաեւ՝

ՊԱՂՏԻԿ ՔԻՒԼԶԷԵԱՆԻ

Տէր եւ Տիկին՝

ԼԵՒՈՆ ՊԵՏԻԿԵԱՆԻ

ԱՐԹԱՒԻ ՊԵՏԻԿԵԱՆԻ

յիշատակին։

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն։

***

Այս առթիւ, Այրի Տիկին Եղիա Քիւլէհեան եւ զաւակները 500 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին։

EXPOSITION

HAGOP P.

PEINTURES

du 28 Janvier au 18 Février
Vernissage le 28 Janvier à 19 heures

ouvert du lundi au vendredi
de 14h à 20h et le Samedi de 14h à 17h

—ESPACE 31→

31, Bd. Gambetta, 92130 Issy-les-Mlnx.
Tél. : 40 93 44 50

(Շար. Ա. Էջէն)

է գողութիւնը երբ Սոթպիի ցուցակներուն մէջ հանդիպած է յիշեալ էջերուն։ Կը կարծուի թէ պլիաւոր պատասխանատուները թուրք, անգլիացի եւ իրաքցի հնավաճառներ են։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՓՈՒԹՊՈԼ

ՎԱԼԱՆՍԻ ՊԱՀԵՍՏԻՆ ՅԱՋՈՂ

Անցեալ Կիրակի, հայանուն ակումբները ունեցած են, ընդհանրապէս, անյաջող ելոյթներ։ Յաղթանակ, սակայն Վալանսի Հ. Մ. (3)-ին համար՝ որ, Ֆրանսայի 4-րդ դասակարգի ախոյեանութեան իր հաշիւ, պարտութեան մատնած է (2 – 0) Քլիւզ՝ գօրաւոր մրցակից մը։

Ներկայիս Քլիւզ 2-րդ է, Վալանս՝ 4-րդ, չորս կէտերով հեռու առաջատար Սէն – Էթիէնէն։

***

ՊԱՐՏՈՒԹԻՒՆ՝ ԱՌԱՋԱՏԱՐԷՆ

Ռոն – Ալփ լիկի ախոյեանութեան համար, հայանուն երկու ակումբները կը մրցէին, իւրաքանչիւրը, իր խմբակին առաջատարին հետ։

Վիլէօրպանի մէջ, Վալանս Հ. Մ. (3) չէ յաջողած դիմադրել տեղւոյն ալժերական խումբին՝ (4 – 1)։

Հ. Մ. Ը. Մ. Լիոն – Տէսին ալ, կրնոպլը, ընկրկած է նուազագոյն տարբերութեամբ՝ (2 – 1)։

Ուրիշ արդիւնքներ. –

Վիէն Հ. Մ. – Սէն - Սէմֆորիէն (2 – 2)

Հ. Մ. Ը. Մ. Լ–Տ. (2) – Օզոն (1 – 4)

Յառաջիկայ Կիրակի, ընդմիջում ախոյեանական մրցաշարքերուն։

***

ԱԼՓՈՐՎԻԼ՝ ՀԱԽԱՍԱՐՈՒԹԻՒՆ

Փարիզի լիկի ախոյեանութեան իր հաշիւ տեղի ունեցած են քանի մը յետաձգուած խաղեր՝ որոնց արդիւնքները չեն փոխած Իսիի Հ. Մ.–ին եւ Սարսէլի դիրքերը։ Միանաբար առաջատար են միշտ։

Վալ – որ – Մառնի մէջ, հաւասարութիւն Ալֆորվիլի Հ. Մ.–ին եւ Շամփինեայի միջեւ՝ (1 – 1)։

Վ. Ս.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ԳԱՄԱՐ. – Նորա եւ Տօրք Տէր – Ցածկոբեան 1000 Ֆր.։

***

ՄԱՐՍԷԼ. – Տէր եւ Տիկին Մարսէլ Կարապետեան 300 Ֆր.։

***

ՔԱԼԻՒԻՒՔ. – Մամաս Քէթապճեան 100 Ֆրանք։

***

ՓԱՐԻԶ. – Կարպիս Բլուր 100 Ֆր.

***

ՓԱՐԻԶ. – Է. Խաբրեան 100 Ֆր.։

SOIREE - DEBAT

organisée par

ARMENFAX

Mardi 2 Février à 20 h 30

à l'Assemblée Nationale
Salle 6217
126, rue de l'Université, Paris 7e

«*GEOPOLITIQUE ET CHRETIENS D'ORIENT*»

Intervenants :

«*Les facteurs extérieurs dans le conflit chypriote*»
Evagoras MAVROMATIS, président de la communauté chypriote de France.

«*Les chrétiens du Liban entre conflits et négociations*»
Joseph MAILA (directeur-adjoint de l'Institut Economique et Social). Rédacteur en chef de la revue « Les Cahiers de l'Orient ».

«*Les chrétiens de Haute-Mésopotamie*»
Jean-Claude CHABRIER (CNRS).

«*Arménie : les enjeux stratégiques du Karabagh*»
Kegham KÉVONIAN (Ecole des Hautes Etudes en Sciences Sociales).

«*Quelle place pour la France en Orient?*»
Richard CAZENAVE, député R.P.R. de l'Isère.

ENTREE GRATUITE
— *Inscription obligatoire* —
auprès de Valérie Kasparian: 42.83.45.92
(entrée impossible sans inscription préalable; se munir d'une carte d'identité pour le contrôle de sécurité).

ՄԱՐՍԷԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

Կիրակի, Յունուար 31, ժամը 15-ին

ՆԵՐԿԱՑԱՑՈՒՄ

Հայաստանի

«ՈՋՆԻՆԵՐ»Ը

Տեղերը ապահովել հեռաձայնելով՝
91 · 50 · 15 · 09 *թիւին*

★

Dimanche 31 Janvier à 15 heures

SPECTACLE
DE COMEDIE MUSICALE
ET SATIRIQUE

LES HERISSONS

d'Arménie

VOZNI SHOW

— *CAFE THEATRE* —

P.A.F. 100 F.

Retenez vos places et tables en téléphonant à la M.A.J.C. :
91.. 50. 15. 09

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE
12-14, rue Saint-Bazile, Marseille 1er

Հ.Բ.Ը.Մ.–ՓԱՐԻԶ

ԳՐԱԿԱՆ
ՅԵՐԵԿՈՅԹ

ի պատիւ

պոլսահայ բանաստեղծ

ՉԱՐԵՆ ԽՐԱԽՈՒՆԻ

(Հ. Ուզունեան Գրական մրցանակին արժանացած բլլալուն առիթով)

Կիրակի, Յունուար 31, ժամը 16-ին

Ալեք Մանուկեան Մշակ. կեդրոնին մէջ
118, rue de Courcelles, Paris 17e

Ներկայ կ'ըլլայ մրցանակակիրը, որուն գործը կը ներկայացնեն

ԵՐՈՒԱՆԴ ԱԶԱՏԵԱՆ (Տիքրոյքէն)
(*Հայերէն*)

եւ ՄԱՐԿ. ՆՇԱՆԵԱՆ
(*Ֆրանսերէն*)

– *Մուտքը ազատ է* –

HAMASKAïNE-PARIS

Conférence

L'ECONOMIE ARMENIENNE :
Données actuelles et perspectives

par
JIRAïR ACHJIAN
Economiste
Maître de conférence
à l'Université d'Angers

suivie d'un dîner

le Vendredi 29 Janvier à 20 h 30

à la M.C.A.
Salle Zarouhi et Dikran Demirian
17, rue Bleue, Paris 9e

ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ
ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ
15, rue Jean-Goujon, Paris 8e

ՔԱՐԵԿԵՆԴԱՆԻ ՃԱՇ

Կիրակի, Փետրուար 21, ժամը 13-ին

Մայր եկեղեցւոյ "Նուրհան Փրէնկեան" սրահին մէջ

Ճաշի ծախքերու մասնակցութիւն՝ 150 Ֆր.

Արձանագրուիլ մինչեւ Կիրակի Փետրուար 14 ներառեալ, հեռաձայնելով՝ Մայր Եկեղեցւոյ Դիւանին՝
43 · 59 · 67 · 03

SPECTACLE DE NOEL

de

L'ECOLE ARMENIENNE

Dimanche 31 Janvier à 15h précises

Théâtre Municipal de Vienne

avec la participation de
la troupe de danse « GORIS » de Vienne

et du *Père Noël*

— Entrée gratuite —

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՑՐ ԵԿԵՂԵՑԻՒ ՄԱՐՄԷՋԸ

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 31

«Գ. ԿԻՐԱԿԻ, ՅԵՏ ՅՈՎՆԴԵԱՆ»։ Բարեկենդան Առաջաւորաց Պահոց։

Սկիզբ Ժամերգութեան ժամը 8·30–ին։

Կը պատարագէ՝

ՄԱԿԱՐ ԿԱՀՆԱ. ՆԱՃԱՐԵԱՆ

Կը քարոզէ՝

ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԼՐԻՃԵԱՆ

Հոգեհանգիստ տեղի պիտի ունենայ ժամը 11·45–ին։

FRANCE 2

Jacques Martin
L'ECOLE DES FANS

Այս կիրակի կէսօրէ ետք, Յունուար 31, Տիմանշ-Մարթէնի փոքրիկներու եդեռու բաժնին կը մասնակցի Դպրոցասէրի աշակերտուհիներէն՝ Յ–ամեայ Թալին Պաքալօղլու (յայտագրին հիւրն է՝ Սիլվի Վարդան)։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Լիոն – Վիլէօրպանի «Արաքս» մասնաճիւղը ժողով պիտի գումարէ Շաբաթ, Յունուար 30, ժամը 15-ին, Վիլէօրպանի Մշակոյթի Տան սրահին մէջ։

Կարեւոր օրակարգ. –

Բոլոր ընկերուհիներուն ներկայութիւնը փափաքելի է։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները կազմակերպութեան ընդհանուր աշխատանքներու եւ Հայաստան, Արցախի օժանդակութեան իր գործունէութեան ի նպաստ։

Տէր եւ Տիկին Վարդան, Տէր եւ Տիկին Մկրտիչեան, Պր. Ժերոմ Մելեմէնեան, Տիկին Մօրէլլի Սամուէլեան 500–ական ֆրանք, Պր. Ժան Գրիգորեան 150 Ֆր., Տիկին Շապրիկեան 500, Տիկին Փաշապաեան 300, Տէր եւ Տիկին Օհանեան 200, Տէր եւ Տիկին Ֆրանսիս Վան Քլիֆ 100, Պր. Մելրանինեան 200, Տէր եւ Տիկին Սամուէլեան 200, Պր. Քիւլէեան 100, Տիկին Քէշիշեան 200, Տէր եւ Տիկին Գասպարեան 500, Տէր եւ Տիկին Դիլզարեան 500, Տիկին Վիքթորիա Երեմեան 500, Պր. Ստամպուլեան 50, Տէր եւ Տիկին Քուրտիկլեան 250, Տիկին Մարտիրոսեան 200, Օր. Նաճարեան 100, Տիկին Հասպանեան 300, Պր. Տէմիրճեան 100, Օր. Թոլտօեան, 300, Տէր եւ Տիկին Ճեպճեան 150, Պր. Ֆէչլեան 200, Տիկին Տէր – Կարապետեան 200, Տէր եւ Տիկին Փափազեան 200, Պր. Ազարեան 150, Տէր եւ Տիկին Թիւքեան 200, Օր. Մելիքեան 100, Պր. Վարդերեսեան 500, Պր. Խաչատուրեան 500, Պր. Միքայէլեան 150, Պր. Սարգիսեան 100, Տէր եւ Տիկին Սօլակեան 500, Տիկին Թիֆլիզեան 150, Տէր եւ Տիկին Մանուկեան 100, Տիկին Տէր – Մինասեան 250, Պր. Միլանչեան 300, Տէր եւ Տիկին Մելիքեան 100, Տէր եւ Տիկին Զուլալեան 200, Պր. Փապուճեան 500, Պր. Տակառեան 100, Տէր եւ Տիկին Պալիտեան 300 Ֆր., Պր. Մատոպեան 300, Տէր եւ Տիկին Գէնտէրեան 500, Պր. Ալվազեան 300, Տէր եւ Տիկին Փանոսեան 200, Տիկին Ազանէսեան 200, Տէր եւ Տիկին Ասեոիսեան 300, Տէր եւ Տիկին Սվասլեան 200, Պր. Մելիքեան 200, Պր. Քալքեճեան 500, Տէր եւ Տիկին Տէր - Գասպարեան 200, Պր. Զէքէնեան 1000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Մինասեան 200 Ֆր.։

***

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի «Էլէն Բիւզանդ» մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները կարապետ Անտոնեանի մահուան առթիւ. – Տէր եւ Տիկին Կորիւն Բարխեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ռիչարդ Անանեան 200 Ֆր., Օր Օր. Զիլինկիրեան 300 Ֆր.։

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R.C. Paris Commission Paritaire : No 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 29
VENDREDI
29 JANVIER
1993

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԱՅԱԳ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 900 Ֆ· — Վեցամսեայ : 460 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·200 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ· (շաբաթաթերթի առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ·

68ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17·984 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 68e ANNEE — N° 17.984

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂԱՎ

ԱՆԳԱՐԱՅԻ մէջ, Յունուար 27-ին, կատարուած է Ուղուր Մումճուի յուղարկաւորութիւնը քանի մը հարիւր հազար հոգիի մասնակցութեամբ: Կ'ըսուի նոյնիսկ թէ 200-300 հազարի կը հասնէր բազմութիւնը, ինչ որ առաւելագոյն թիւը կը նկատուի որպէս համախմբում, 1980 Սեպտեմբերի պետական հարուածէն ի վեր: Մահափորձի գոհ լրագրողը մեծ համբաւի տէր էր երկրին մէջ եւ նաեւ արտասահմանի: Թափօրը 2 ժամէն գացած է «Ճումհուրիյէթ»ի վերնատեղիէն Մալթեփէի մզկիթը, ուր կատարուած է կրօնական արարողութիւնը: Դագաղը ուսմարթ տարուած է իր պաշտօնակիցներուն կողմէ մինչեւ մեռելակառքը եւ ամբողջ ճամբուն վրայ, ժողովուրդը մեխակներ նետած է: Յարդ, 11 հոգի ձերբակալուած են որպէս կասկածելի: Ասոնք Մերճաւոր -- Արեւելքի երկիրներու հպատակներ են ընդհանրապէս: Ներքին նախարարը յայտարարած է թէ հաւանական կը նկատուի արտասահմանի հետ կապը: Ձերբակալուածներուն մէջ չորս Պարսիկ կայ, մէկ Սուրիացի, կ'ըսուի նաեւ մէկ Լիբիացի: Պոլսոյ մէջ ալ 16 Թուրքեր ձերբակալուեր են, Մումճուի մահափորձէն առաջ, որոնք կապ ունեցած կ'ըլլան քեմալական կարգ մը անձնաւորութիւններու սպանութիւններուն հետ, 1990-ին: Պոլսոյ կուսակալին մէկ բանբերը հաստատած է թէ կասկածելիները ձերբակալուած են: Պարսկաստանի Ներքին նախարարն ալ Անգարա կը դտնուի, քանի որ երկու երկիրները կանոնաւոր չփումներ կ'ունենան, ըստ 1992-ի հակահարեւկեան իրենց համաձայնագրերուն:

ՎՐԱՍՏԱՆի արխագ Տկվարչելի քաղաքը որ չաթաձներէ ի վեր չրջապատուած է վրացական ուժերով մեծ մասամբ մարզասիրական այն օգնութիւնը զոր Թռանով ղրկած էր Ռուսաստան Վրաստանի համաձայնութեամբ: Երեք ռուսական Թռաններ որոնք էջք կատարած էին, Յունուար 26-ին, անկախապաշտ Աբխազիոյ «մայրաքաղաքը» վերադարձած են առանց պարպելու իրենց բեռը: Քաղաքին իշխանութիւնները եւ բնակչութիւնը կը պահանջեն արխագ փոխ վարչապետին՝ Լարախուայի ազատ արձակումը: Երեք ուղղութիւններու եւ ռուսական Թռանի մը անձնակազմին հետ, Լարախուա ձերբակալուած էր Յունուար 18-ին վրացական իշխանութեանց կողմէ: Ամբաստանութիւնն այն է որ զէնք կը փոխադրէին Աբխազիա: Վերջերս սովէն երեսուն հոգի մեռած էր:

ԿԱՆԱՉՆԵՐԸ լուրջ սպառնալիք մը կը դառնան ընկերվարականներուն համար, ըստ հարցախոյզերու (Պէ-Վէ-Ա-Մաչ եւ Սէ-Էս-Ա - Լը Փարիզիէն): Առաջինը կողք կողքի կը բերէ երկու հոսանքները 19,5% (ընկերվարական) եւ 19% խակ երկրորդը 19% վուատայ կանաչներուն եւ միայն 17% ընկերվարականներուն: Ընկերվարականները բաւական վրար անցած են եւ անօրէն վոմխէն ճար մը կը փնտռէ ռազմավարութիւն մը գտնելու «բնապահներու համաձայնութեան» դիմաց: Ցիշենք նաեւ թէ Հայլէմ Տէդիր վերջերս կանաչներու միացաւ եւ անոնց թեկնածուն է Թրաւիի մէջ: Հարցախոյզերը կը բազմանան արդէն այս օրերուն եւ Լուի Հարիս ալ հատ մը ըրած է համակեցութեան պարագային Ֆրանսացիներու նախընտրած վարչապետին մասին: Գլուխը կը հանայ Խոուար Պալատիւր (22%), երեն կը յաջորդէն Ռեմոն Պառ (16%), Ժաք Շիրաք (14%), Ֆր· Լէոթար (11%) Ժիսքար եւ Փասքուա (7%-ական):

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ ՕԴՈՎ ԵՒ ՅԱՄԱՓՈՎ

ՀԱՐԿ Է ՈՐ ԱՄԷՆ ԲԱՆ ՏԵՂԸ ՀԱՍՆԻ

Գրած էինք թէ Ֆրանսական կառավարութիւնը, Յունուար 27-ին որոշեց անմիջական օգնութիւն հասցնել Հայաստանի, օդային կամուրջով եւ երկաթուղիով: Առողջապահութեան եւ մարդասիրական գործունէութեան նախարարութիւնը յայտարարեց թէ դիմում ալ եղած է Թուրքիոյ որ ճամբայ տայ: Ի պատասխան Ռ. Տիւմայի այդ նամակին, իր պաշտօնակիցը՝ Հիքմէթ Չէթին ապահովութիւն տուած է որ սկզբունքով Թրքական իշխանութիւնները տրամադիր են ձեւակերպութեանց մասին խօսելու: Որքան պիտենք, Անգարա չի համաձայնիր մադութի առաքման, զոր պատերազմական նիւթ կը նկատէ: Ինչ կը վերաբերի օդանաւին (առաջինը կը մեկնէր Յունուար 28-ին), կը լեցուէր Ֆրանսական կարմիր Խաչի եւ հայկական կազմակերպութիւններու հայթայթած 39 Թոն ապրանքով (փոշի կաթ, կաթ, դեղօրայք, պահածոյ միս, չաքար, եւայլն, եւայլն):

Նախարար Քուշնէր ալ Հայաստան պիտի երթայ «յարմար պահուն»:

Անհրաժեշտ է սակայն, որ Երեւանի իշխանութիւնները հարկ եղած իշխանութիւնը գործադրեն, որպէսզի այս ապրանքներն ալ, ուրիշներու նման, «հասցէ չփոխեն» (տես՝ քիչ անդին պատուելի Լեւոնեանի յայտարարութիւնը, որ դժբախտաբար նորութիւն չէ):

***

Տեղւոյն վրայ, կացութիւնը մեծ փոփոխութիւններ չէր կրած Յունուար 28-ին: Քիչ մադութ հասած էր Վրաստանէն: Ցոյս կար նաեւ տիէզէլի վառելանիւթ բերել, մադութի հետ պաթումէն (տիէզէլի վառելանիւթին առաւելութիւնն այն է որ չի սառիր, մինչ մադութը կը սառի):

Միւս կողմէ, Հինգշաբթի իրիկուն կը վերջանար այն առաժամեայ երկրորդ գիծը որ կը չինուէր կազի համար, մինչեւ բուն կազատարին վերականգնումը:

Յուրար քիչ մը մեղմացած է, 0-էն վար 2 էր Յունուար 28-ին եւ ձիւնը կը հալէր:

***

Ռազմական գետնի վրայ սահմանները ընդհանրապէս հանդիստ էին: Ռմբակոծուած էր, Զորեքշաբթի իրիկուն (Յունուար 27) ժամը 10-էն իջեւանի Սեւքար գիւղը:

Մարտեր կային մինչ Մարտակերտի շրջանը, բայց, դիրքերու փոփոխութիւն չկար: Կորուստներու մասին, լուրերը հակասական են: Երկկ 7 վիրաւորի խօսք կար, բայց, Հինգշաբթի առտու չորս վիրաւոր եւ մէկ մեռեալ կան, ըսուեցաւ: Ռմբակոծուած են նաեւ Խանաբադ (Ասկերանի շրջան), կարմիր Շուկայ (Մարտունի) էդիլլու (Հադրութ) գիւղերը:

***

Անգարայի ազերի դեսպանը խստիւ հակազդած է Արեւմուտքի այն ճնշումներուն որոնք Թուրքիան կը մղեն Հայաստանին օժանդակելու: Մեհմէտ Նեւրուզօղլու

«LE FIGARO»

(28 Janvier)

L'ARMÉNIE ASSIÉGÉE

Այս խորագրով, ծանօթ լրագրող կաւիէ Կօթիէ (որու կինն ալ ծագումով Հայ լրագրողուհի է՝ Իւրսիւլա Կօթիէ) բաւական երկար թղթակցութիւն մը ստորագրած է, ուր կը նկարագրէ անմխարդրելին: Արմենիա պանդոկի պատին վրայ, մէկը կաւիճով գրած է «Հայաստան պէտք է ապրի»:

Թղթակիցը կը պարզէ անհանդուրժելի կացութիւնը, քայքայուած տնտեսութիւն մը, ոչ ջերմութիւն, ոչ ելեկտրականութիւն, գործազրկութիւն, գիներու ահաւոր յաւելում մը (մաքսանենգուած 20 լիթր վառելանիւթը 10·000 ռուբլի է, առաւելագոյն աշխատավարձը, երբ կը վճարուի, ամսական՝ 3000 ռուբլի), վարտի վառարան մը 70 հազար ռուբլի է: Կօթիէ ընկերացած է Շերաքի խորհրդատու Փիէռ Լրլուչի (որ հեղինակն է նաեւ հատորի մը՝ «Désordre des Nations», ուր կը խօսի նաեւ Հայաստանի մասին), որու առջեւ, կը դրէ, Լեւոն Տէր -- Պետրոսեան չէ ուզած պատկերը չատ սեւցնել, թայց ինչպէ՞ս քօղարկել վիճակագրութիւնները: Քաղաքին 22 հիւանդանոցները դեղ չունին (ի դէպ ամէնէն աւելի դեղ ղրկուեցաւ եւ կը ղրկուի Հայաստան Ամերիկայէն եւ Եւրոպայէն, պէտք է հարց տալ թէ ո՞ւր կ'երթայ), 10-ի վրայ ինը բնակիչ միայն հացով կ'ապրի, ան ալ եթէ գտնէ: Ըստ նախարարի մը 30 հազար հոգի կրնան չվերապրիլ: «Ամէն տարի, աւելի դէշ է» կ'ըսէ փողոցէն անցնող կին մը: Ամէն օր տասնեակներով նորածիններ կը մեռնին, յաճախ հիփոթերմիէ (մարմնի բնական ջերմութեան նուազում): Արտասահմանէն դացած օգնութիւնը կաթիլ -- կաթիլ տեղը կը հասնի: Պատուելի Լեւոնեան կը խոստովանի. -- «Եթէ կրցանիք հայկական ծրնունդին մեր տարած օգնութեան 20%-ը անցընել, թալանողներուն հսկայ գումար մը վճարելով եղաւ»: Մնացեալն ալ, յաճախ, «կ'անհետանայ բնութեան մէջ»:

Լեւոն Տէր -- Պետրոսեանի համար, ոչինչ կարելի է ընել առանց Արցախի հարցին լուծումին: «Միջազգային հաւաքականութիւնը կրնայ պարտադրել հրադադար մը» կ'աւելցնէ նախագահ Լեւոն Տէր -- Պետրոսեան:

Որքան գիտենք այդ միջազգային հաւաքականութիւնը ոչ մէկ հրադադար յաջողած է պարտադրել, կը բաւէ Պոսնիան տեսնել:

Աւելս ըսած է թէ Հայերու օգնել նման է ՓՔՔ-ին կամ Սերպերուն Թիկունք կանգնելու: Ան դիտել տուած է թէ Հայերը ադրբեջանական հողերու 13%-ը իրենց դրաւումին տակ կը պահեն, ապա հարցուցած է. -- «կ'ըսուի թէ շատ դրժուարին պայմանաձներու մէջ է Հայաստան. ուրեմն, ի՞նչպէս կը շարունակեն տակաւին պատերազմիլ: Թող վերջ տան պատերազմին, մենք իրենց կ'օգնենք: Սակայն անոնք ամէն անգամուն, մինչ ամէն բան պատրաստ է հաշտութեան համար, նոր յարձակում մը կը գործեն, ինչպէս եղաւ Ժընեւի վերջին բանակցութիւններուն»:

***

Հայաստանի հիւսիս -- արեւելեան շրջաններու նաեւ Կրասնոսելսկի եւ Երեւանի միջեւ ռատիօ-ով ուղղակի կապ հաստատուած է: Այսպէսով սահմանային շրջանները քանի մը վայրկեանէն կեդրոնը տեղեակ կը պահեն օդային եւ այլ յարձակումներէն, նաեւ կապ կ'ունենան ճակատի միւս շրջաններուն հետ:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՓՈՒԹՊՈԼ

ՎԵՐՍՏԻՆ ՎԱՃԱՌՆՈՒ -- ՆԻՍ

Վալանսի Հ· Մ·-ը պիտի հիւրընկալէ Շաբաթ իրիկուն Քոթ տ'Ազիւրի Ֆրանսական գլխաւոր ակումբը՝ Օ· Ժ· Ֆ· Նիսը:

Ներկայ մրցաշրջանին, երրորդ անգամն է որ այս երկու խումբերը դէմ -- դիմաց կը գտնուին: Առաջին երկու հանդիպումները, ի հաշիւ ախոյեանութեան, վերջացած էին առանց կոլի: Այս անգամ կարելի չէ այդ: Յաղթող մը անհրաժեշտ է, քանի որ պիտի մրցին Ֆրանսայի բաժակին համար, 7-րդ շրջան:

Յիշենք որ, անցեալ տարի եւս, Վալանս եւ Նիս խաղացին իրարու հետ նոյն բաժակին ի հաշիւ: Նիսի մարզադաշտին վրայ, տեղական խումբը յաղթած էր՝ (1 -- 0):

Այս արդիւնքները ցոյց կուտան որ երկու մրցակիցները, իրենց կարողութեամբ, չատ մօտիկ են իրարու եւ անգամ մը եւս, հաւանաբար, սուր, հաւասարակշիռ պայքարի մը մէջ պիտի մանեն:

Որովհետեւ խաղը տեղի պիտի ունենայ Վալանսի մէջ, իր քանի մը հազար համակիրներուն առջեւ, կարելի է նախատեսել որ Հ· Մ·-ը յաջողութեամբ անցնի բաժակի այս հանդրուանէն ալ անդին, ինչպէս որ նախորդ շրջանին, նոյնպէս Վալանսի մէջ, յաղթած էր նոյնքան զօրաւոր խումբի մը՝ Պասթիայի:

Պայման է սակայն որ «մարսած» ըլլայ իր անակնկալ ընկրկումը, անցեալ չաբաթ իրիկուն, Սոն-է-Լուարի մէջ, Լուհանի առջեւ: Անսպասելի պարտութիւն մը՝ (1 -- 0), արդիւնք անտեղի փէնալթիի մը, առաջին կիսախաղին վերջաւորութեան: Ֆութպոլի մէջ անակնկալ արդիւնքներ եղած են միշտ եւ պիտի ըլլան: Այդ ալ հրապոյրներէն մէկն է այս մարզաճեւին:

***

ԱՐԾԻՒ՝ ՏԿԱՐ ԵԼՈՅԹ ՄԸ

Մինչ Սէն -- Թ'Անթուանի Հ· Մ·-ը յաջողած է հաւասարութիւն (0 -- 0) ձեռք ձգել Ֆոսի դէմ, ինչ որ դէշ արդիւնք մը չէ, քանի որ Ֆոս վերելքի ճամբուն վրայ է, Արծիւ կրած է նոր պարտութիւն մը էքսի մէջ՝ (2 -- 0):

Հ· Մ· Ը· Մ· Արծիւ անյաջող կերպով սկսաւ տարին եւ ներկայիս վերջնթեր է դասաւորումին վրայ: Իր համակիրները կը սպասեն անչուշտ, անթափոր, զարթնումի մը, որպէսզի Մարսէյլահայերու սիրելի ակումբը չկորսնցնէ իր տեղը Փրովանսի բարձրագոյն դասակարգին մէջ:

Յառաջիկայ Կիրակի ընդմիջում ախոյեանական մրցաշարքին:

Ուրիշ արդիւնքներ. --

Սէն -- Թ'Անթուան (2) -- Պիւրէլ (0 -- 0)
Սէն -- Ժիւլիէն -- Արծիւ (2) (2 -- 5)

***

ՆԻՍ՝ ՎԵՐԱԴԱՐՁ ՓՈՒԹՊՈԼԻ

Նիսի Հայ Մարզական Միութիւնը՝ որ քաղաքին ամենահին ակումբներէն մէկն է, լքած Ֆութպոլը քանի մը տարիներէ ի վեր, հայ խաղացողներու չգոյութեան պատճառաւ: Կը դրաղէր միայն պասքէթպոլով:

Այս տարի ունի, վերատին, Ֆութպոլի խումբ մը, բայց 10 -- 12 տարեկան երախաներու համար միայն: Եթէ չարունակեն, քանի մը տարի, Հ· Մ·-ը կրնայ վերագտնել իր տեղը Քոթ տ'Ազիւրի ախոյեանութիւններուն մէջ, ինչ որ փափաքելի է անչուշտ:

Վ· Ս·

«ՖՐԱՆՍԻԱԿԱՆ ՀԵՏԱԽՈՒԶՈՒԹԵԱՆ ԳՈՐԾԱԿԱԼ»՝ ՋԱՊԵԼ ԵՍԱՅԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

13 Հ[illegible]նոց ռուսերէն մեքենագրուած ա[illegible]ճանագրութեան ամէն էջին վրայ կայ Զ. Եսայեանի հայերէն առորագրութիւնը։ Վերջին էջը ունի հետեւեալ նշումը. «Ա[illegible]ճանագրութիւնն ինձ կարդացել են հայերէն»։

Հարցաքննութեան արձանագրութեան մէջ յատկապէս թունաւոր երանգներով ներկայացուած են էջմիածնի վանքը, Խորէն Կաթողիկոսը, առանձին վանականներ։

Բ. եւ Գ. հարցաքննութեան (4-2-1938 եւ 14-4-1938) հետաքննիչը էջեր լրացուցած է իրը թէ Ֆրանսական սպասարկութիւններու «ագենտ» ընորոշուած անձերու մասին. Յովհաննէս Մարմարեան, Գրիգոր Վարդանեան, Դրաստամատ Տէր-Սիմոնեան, Արման Կոթիկեան, Գրիգոր Գալաչեան, Հրաչեայ Տէր-Ներսիսեան, Աբշակ Զօպանեան, կավռոշ, դերասանուհի Անահիտ, գորգագործ Ղարանֆիլեան՝ Ստալինի յատնի գորգանկարի հեղինակը, Սիմոնիկ Փիրումով, Սեդրակ Քարեան, Արբէն Եսայեան։ Կը հոլովուի նաեւ «Նաւթի արքայ» Կիւլպէնկեանի անունը որ այդ տարիներուն Հայաստանի օգնութեան Թէքնիքի կոմիտէին կազմակերպիչն էր։

Առանձին նիւթ կ'ըլլայ Հ. Յ. Դ.-ի անդամատած ձախ թեւին՝ մարակոցականներու գործունէութիւնը։ Այդ առիթով կը հոլովուին Վազգէն Շուշանեանի, Շահան Նաթալիի, Կարօ Սասունիի, Մարտիրոս Զարեանի, Դրաստամատ Տէր-Սիմոնեանի, Ալազանի անունները։ Ըստ արձանագրութեան՝ Ազասի Խանջեան կը հովանաւորէր մարակոցականներու գործունէութիւնը։

Եղածով չզոհանալով եւ փափաքելով իր մերկացումներով աւելի ուշագրաւ ըլլալ, գործի կը խառնուի Կիրակոզով եւ 1938 Յունիս 5-ին նախկին 67 եւ 68 յօդուածներուն կ'աւելցնէ 58 ա-ն որուն համաձայն, 1921-էն Զ. Եսայեան Ֆրանսական հետախուզութեան գործակալ է եւ 1932-ին Խորհրդային Միութիւն գացած է լրտեսական գործունէութիւն ծաւալելու։

Զ. Եսայեանի «մեղադրական եզրակացութիւնը» գրի առած են Կիրակոզով, Գրիգորեան եւ Եզորով. իսկ Ալորոսեան հաստատած է։ Հոն նշուած է որ 1908-1919 Եսայեան Հ. Յ. Դ.-ի անդամ եղած է, 1921-էն Ֆրանսական գործակալ իսկ որպէս այդ 1932-ին գացած է Խորհրդային Միութիւն։ Տեղեկագիրը ունի այն նշումը թէ «նա իրեն լրիւ մեղաւոր է ճանաչել»։

1939 Յունուար 23-ին Ներքին գործոց Ժող. Կոմիտէի Երեւանի ակումբին մէջ տեղի կ'ունենայ Անդրկովկասեան պետական օպերուդի դերասան ռազմական աստեանի արտակարգ դռնիսկ պատասխանատու նիստ։ Նախագահն է Շերբինեան. անդամներ՝ Կարապետեան, Խանով, քարտուղար՝ Միխայլովսկի։

Եսայեան որ կը վերածուի «մեղադրեալի», «դատապարտեալ» դառնալէ առաջ հնարաւորութիւն կ'ունենայ իր մասին պատմելու. կ'ըսէ թէ հայրը քիմիկոս էր, Երեւանի մէջ որեւէ տեղ չէ աշխատած, թէեւ այլուր ըսուած է թէ դասաւանդած է համալսարանը։

Թարգմանի միջոցով կ'ըսէ թէ մեղադրական եզրակացութեան ծանօթացած է, կ'աւելցնէ. — «ես ինձ մեղաւոր ճանաչում եմ, բայց ոչ ըստ այն կէտերի, որոնք գրուած են տեղեկանիւմում։ Լրտեսելու յանձնարարութիւն ես ստացել եմ, բայց դրանք չեմ կատարել։ Խորհրդային Միութեան դէմ որեւէ յանցաւոր արարք թոյլ չեմ տուել։ Յանձնարարութիւններ ստացել եմ անուղղակի։ Անձամբ ֆրանսական հետախուզութեան հետ կապ չեմ ունեցել»։ *Ցետոյ կ'եզրակացնէ.* — «Ֆրանսական հետախուզութեան որեւէ առաջադրանք ընդդէմ Խորհրդային Միութեան ես չեմ կատարել։ Ինձ մեղաւոր ճանաչում եմ։ Եւ ապրի դժբախտ եմ, բան որեւէ յանցագործ։ Խնդրում եմ հաշուի առնել իմ անկեղծ խոստովանութիւնները, հնարաւորութիւն տալ ճանելու մեղքս եւ ուղղելու այն սխալները որոնք թոյլ եմ տուել»։

Փակ դատական նիստը պինք կը դատապարտէ առաւելագոյն պատիժին՝ գլխատկահարութեան եւ անձնական ունեցուածքին գրաւումին։ Սակայն գնդակահարութիւնը չի կատարուիր։

Օրեր կ'անցնին եւ 1939 Մարտ 5-ին Խորհրդային Գերագոյն դատարանին պինորական անձնակազմը քննելով Զ. Եսայեանի վճռաբեկ դանգատը, կ'որոշէ. «դատավճիռը անփոփոխ պահել, իսկ վճռաբեկ դանգատը՝ պատիժը մեղմացնելու խնդրանքով, մերժել։ Ալեքսէեւ, Դմիտրիեւ, Դեմիտով»։

Դարձեալ օրեր կ'անցնին. ըստ Ա. Բակունցի թղթածրարին մէջ պահուող Զ. Եսայեանի արդարացման «Ընդհ. տեղեկանք»ին, ան հարցաքննուած է նաեւ 1939 Ապրիլ 1-ին եւ վճռապէս մերժած ինքնամեղադրական ցուցմունքը, յայտարարելով որ ատոնք քննութեան ընթացքին կոպիտ բռնութեան հետեւանք եղած են։ Այս միջոցին ան վճռաբեկ դանգատով կը դիմէ նաեւ Խորհրդային Գերագոյն Խորհուրդի Նախագահութեան որ 1939 Մայիս 8-ին կ'որոշէ Զ. Եսայեանի դատավճիռը փոխել 10 տարուան աքսորի՝ աշխատանքի ճամբարին մէջ, հինգ տարի քաղաքացիական իրաւունքներէ զրկել եւ գրաւել անձնական ունեցուածքը։

Ատկէ ետք, նոյն տարին Յուլիս 1-ի բողոքով ան կը յայտնէ թէ ինք երբէք, չէ զբաղած արտասահմանեան երկրի մը համար լրտեսական գործունէութեամբ եւ թէ նախաքննութեան ու դատավարութեան ընթացքին իր ցուցմունքը «հարկադրական էր» քանի որ գործադրուած էին «հետաքննութեան անօրինական մեթոտներ եւ կը խնդրէ վերաքննութիւն։

Թէ ատկէ ետք ինչպէս ընթացած է Զ. Եսայեանի կեանքը, յայտնի չէ։ Կայ 1949 Դեկտեմբեր 26 թուակիր տեղեկագիր մը, ըստ որուն «1946-ի ջրհեղեղին հետեւանքով Զ. Եսայեանի գործը փճացել է»։

Հարազատներուն ուղղուած վերջին նամակները գրուած են Լենինականէն՝ 23-10-1939 եւ 20-12-1940-ին, Բաքուէն՝ 22-3-1942-ին։ Ցայտնի չէ թէ երբ եւ ուր մահացած է ան։ Կենսագիրները որպէս մահուան թուական, կուտան 1943-ը։

1956 Ապրիլ 14-ին Եսայեանի որդին կը դիմէ վերաքննութեան, մայրը արդարացնելու խնդրանքով։ Այս գործընթացին մէջ տեղ կը տրուի Կ. Գիւլիքեւիեանի վկայութեան. ան 1937-38-ին Զ. Եսայեանի հետ նոյն բանտախուցը գտնուած է։ Ան կ'ըսէ.- «Երբեմն մէկ օրուայ ընթացքում մի քանի անգամ կանչել են հարցաքննութեան։ Ասում էր որ իրեն մեղադրում են այնպիսի յանցանքների մէջ, որոնցից ընդհանրապէս պատկերացում չունի։ Նախաքննութեան ժամանակ իր հետ խօսել են հայերէն, իսկ արձանագրութիւնը լրացրել ռուսերէն, որը չգիտէր եւ չէր կարող ասածն ու գրուածը համեմատել։ Դատի ժամանակ նրան այնպիսի մեղադրանքներ ներկայացրել, որոնց մասին նախապէս իրեն տեղեակ չեն պահել։ Ասում էր՝ երբեւէ արդարութիւնը կը յաղթանակի եւ ինքն անմեղ կը ճանաչուի»։

Զ. Եսայեան կ'արդարացուի 1957 Յունուար 9-ին։

Ամփոփեց՝
ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՉԵԱՆ

ՇԱՆԹԱՀԱՐ ԱՍՏՈՒԱԾ

1961 Յունիս 17-ին մինչ Կիրովի թատրոնին պալէի խումբը Ֆրանսայէ չորսպետոյտը կը կատարէր, ռումբի պէս պայթեցաւ լուրը թէ Նուրէեւ կը մերժէր Խորհրդային Միութիւն վերադառնալ։ Հոն ուրիէ կուգար ան, վերապահութիւն մը ստեղծուած էր միշտ, արտակարգ այս անունին չուրջ։ Անոր խիզախ յաղողութիւնը, արտայայտութեան ազատութիւնը, բազմատարր բարեկամութիւնները կը խռովեն մեծերը։ Յունիսեան այդ օրը, մինչ Կիրովի պարողները Լոնտոն մեկնող օդանաւը պիտի առնէին, ԿԱ-կէ-Պէ-ի գործակալները կը չրջապատեն զինք, փոխանակ Լոնտոնի, Մոսկուա դրկելու համար։ Սոսկումով երբ պատահարը կը նչմարեն անոր Ֆրանսայի բարեկամները, իշխանութեան լուր կուտան. ստեղծուած իրարանցումին մէջ Նուրէեւ փրկուելով կը դիմէ երկու Ֆրանսացի քոմփէքներու եւ կ'ըսէ պաղարիւնով.- «Ձեր երկրին մէջ մնալ կ'ուզեմ»։ Վայրկեանապէս պատահարը արձագանգ կը գտնէ աշխարհի չորս ծագերուն մէջ։

Փարիզի Օփերան տեղի տալով խորհրդայիններու կատաղութեան, չփութաց հիւրընկալելու զինքը. Նուրէեւի Ֆրանսական «արշաւանք»ը սկսաւ Մարքիզ դը Քիւվիսի պալէի խումբին մէջ։ Յունիս 30-ին Շան զ'Էլիզէի թատրոնին բեմին վրայ ապատ մարդ մը նոր սկիզբ մը կը դնէր արուեստագէտի իր ասպարէզին։ Ֆրանսական Համայնավար կուսակցութեան քանի մը վարձկաններ հոն էին սուլելու, անարգելու համար զինքը եւ սրահին մէջ իրարանցում ստեղծելու, սակայն իր օթեակին մէջ արուեստագէտը տասնեակ հեռագրեր կը ստանար Լոնտոնէն՝ Կիրովի իր պարընկերներէն։

31 տարի ետք, անցեալ Հոկտեմբեր 8-ին, այս անգամ Փարիզի Օփերային բեմին վրայ չքեղ արուեստագէտէն խարխուլ ուրուական մը մնացած էր միայն։ Հոն կը ներկայացուէր «Լա Պայատէր»ը որ իր ընտրութիւնն էր. բեմը լեցուած էր ծիրանիով ու ոսկիով որոնք կը խորհրդանշէին հեռաւոր տափաստանները։ Մինչ պատերազմին վիրաւորուած խանը բեմ կը բերուէր, Փարիզի Օփերան իր ամբողջ չքեղութիւնը ասպարէզ կը դնէր Ռուտոլֆին վերջին յարգանք մը ընծայելու համար։

Հոն է ան, մինչ ամէն մարդ գիտէ թէ դրեթէ մահամերձ է. ծայր աստիճան տկարացած, բայց ոտքի՝ իր սովորական մեծ ուժին չնորհիւ, ան կրցած է հետեւիլ միայն ներկայացման փորձերուն, դրեթէ երկարած՝ բեմին անկիւնը դրուած թիկնաթոռի մը վրայ։ Ա. ներկայացման իրիկունը ներկաները խելայեղօրէն գինքը կը կանչեն բեմ։ Ան ատեն, ծերացած ու նիհարցած, տարօրինակ կերպով նմանած՝ այնքան հրաշալիօրէն մարմնաւորած Փէթրուչքային, ան բեմ կուգայ, յենած՝ երկու պարողներու ուրոնց աչքերը արցունքներով ողողուած են։ «Պռաւօ»ներու տարափին տակ դրեթէ կը դողդոջէ։ Ատիկա վերջինն է գիտէ։

Ծնած է 1938 Մարտ 17-ին Պայքալ լիճին հիւսիսակողմը, կը պատկանի թաթար փոքրանիւթի մը. Պաչքիրիի նախկին մուժիկներ են իր ծնողքը որոնք փրկութեան հասած ըլլալ կարծած են 1917-ի յեղափոխութեամբ։ Հայրը բանակին մէջ պաշտօնեայ է. երեք քոյր ունի։ Պատերազմը ահաւոր թշուառութեան մը մէջ կը խորասուզէ զիրենք. տղեկը նոյնիսկ կօշիկ չունի ու մայրը կռնակը առած զինքը դպրոց կը տանի։ Ան կ'երազէ երբ կը տեսնէ չոգեկառքերը որոնք բլուրներու վրայէն դէպի Մոսկուա կը սուրան։ 1943 Յունուար 1-ին երբ մայրը զինքը օփերա կը տանի «Արագիլին երգը» պալէն դիտելու, Ռուտոլֆ սքանչացած կը մնայ։ Անմիջապէս ինք զինքը տեսնել կը կարծէ պարող հերոսներուն մէջ։ Թատրոնի սրահար, պարող ըլլալու երազով ապրող պատկ մը կը գտնէ անոր Հայրը, երբ կը վերադառնայ պատերազմէն։

Արդէն տաղանդը յայտնած, ընկերներէն չատ տարբեր է ան. դիտակից՝ իր կարողութեան, տպարէզ կը կարդայ հօրը։ Տասը տարի ապասելէ ետք, 1955 Օգոստոսին Լենինգրադ կը մեկնի ու կը մտնէ Վականովա դպրոցը որ Կիրովի նախադուռը կը համարուի։ 17 տարեկան է։ Անհեթեթ արգելքներու կը բախի, այսուհանդերձ կը յաջողի երեք տարիէն տիրանալ վկայականին. կ'ընտրէ Կիրովի պալէն։ Անմիջապէս աստղ մը կը դառնայ։ Ամբոխը մեծ խանդավառութեամբ կ'ընդունի զինք. անոր անձին մէջ կը տեսնէ իր սերունդին լաւագոյն մեկնաբանը։

Արեւմուտքի մէջ ազատութեան տիրանալէ ետք երբ վեց տարուան գործի պայմանագրութիւն մը կը ստորագրէ, անմիջապէս կը մեկնի Դանիա կը գտնէ էրիք Պրիւնը որ իրմէ տասը տարի մեծ է։ Ան Ռուսուլֆի համար դասական դերասանի մեծագոյն վարպետն է ու վերջին ներկայացուիչը Ֆրանսական ռոմանթիզմին։ Պրիւն իր երկրորդ վարպետը կ'ըլլայ։

Այդ միջոցին Մարկօ Ֆանթէյն Լոնտոն կը հրաւիրէ զինք, բարեգործական ներկայացումի մը մասնակցելու, չուտով կը կազմեն պալէի պատմութեան ամէնէն նշանաւոր զոյգը։ 17 տարուան մէջ 23 պալէի մէջ կը պարեն միասին, աչխարհի մեծագոյն բեմերուն վրայ։

Ռուս պարողը կը չրջի ամբողջ աչխարհը. աքսորէն ուրիչ հայերենիք ու թատրոնէն դատ բոյն չունի։ Ցաղթանակները, յաջողութիւնները, պայթակղութիւնները կը հետեւին իր անունին։

Ատոր զուգահեռ, Ուֆայի աղքատ եւ րախան նկատելի հարստութիւն մը կը դիզէ. թանկարժէք պատառներու հատքածոյի մը, Փարիզի, Նիւ-Եորքի մէջ յարկարաժիններու, Վիրժինիայի մէջ ագարակի մը, Մոնաքոյի մէջ առուն մը, Քարայիպներու մէջ երկու ուրիշներու եւ Քափրիէն ոչ չատ հեռու կղզիի մը տէրն է ան։

1983-էն 1989 Փարիզի օփերային պարի բաժինին անօրէնն կը կարգուի. ատիկա կ'ըլլայ պարատղրանքներու, բախտմոնեզու, բայց նաեւ փայլուն յաջողութիւններու շրջան մը որուն կարօտը զգալի էր երկար ատեն է վեր։ Նուրէեւ տահնուվրայ ընելով ընկարեալ կարգերը, նոր ուժեր կը յայտնաբերէ ու կարեւոր դերեր կը վստահի անոնց։ Հետզհետէ կ'ազելնան իր բացակայութիւնները. իրեն յաջորդ կը կարգուի Փաթրիք Տիւփոն։ Նուրէեւ կը դառնանայ։ Արդէն առողջութիւնը չատ խանգարուած է ու ծաղրանկար մը մնացած է մեծ պարողէն։ Այսուհանդերձ, կը պարէ հակառակ մարմնական ցաւերու. կ'ինչայ դեռին, ան որ կը թուէր թէ պարերուն, թռիչքներուն ընթացքին պահ մը կ'անչարժանար օդին մէջ, Ունի սակայն միչտ իր բարմութիւնը որ կուգայ ծափահարելու իր կուռքը։

Հիւանդութիւնը տասը տարուան մէջ աւերը գործած է Նուրէեւի մարմնին վրայ։ «Լա Պայատէր»ի ներկայացման իրիկունը իրեն ի պատիւ արուած ընթրիքին կը ստիպուի քաչուիլ սրահէն. երբ մեծ աստղին ուրուականը կը չրջի չողշողուն սեղաններուն միջեւ, ներկաները վերջին անգամ մը կը ծափահարեն, ըզգալով կարծէք, թէ մահն է որ իր բոստուերը կը պարտցնէ հոն։ Ծափերուն զուգահեռ՝ արցունքները կ'իջնեն ի տես մեծութեան մը որ դժբախտութեան պատկերին վերածուած է։ Կը փակուի մեծութեան մը էջը. անոր որ եղաւ չոգեվառ ատրապը, բարբարոս ու անզուխտ ցարը, խելայեղօրէն պարասքը, մտային մեծ կարողութեամբ օժտուածն ու մեծ մչակոյթի տէրը որ այնքան խոնարհ էր սակայն պարին առջեւ։

Ա. Թ. Թ.

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱԶԳԱՑԻՆ ՏՈՄԱՐ
ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻՆ ՄԻՆՉԵՒ ԻՐԱՔ

Հեղինակ՝ ԳԵՂԱՄ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Լոս-Անճելըս
1992

ՄԻԱՑԵԱԼ ԵՒՐՈՊԱՆ ՄԱՆՐԱԴԷՏՈՎ

Ա·

ԱՌԱՍՊԵԼԷՆ ԻՐՈՂՈՒԹԻԻՆ

Էր երբեմն իշխանուհի մը, կոչեցեալ՝ Եւրոպա: Գիշեր մը իր հօր՝ Թիր Թագաւորի արքունիքին մէջ տեսաւ երազ մը: Իգական տիպարով երկու հողմամասեր կը վիճէին իր մասին: Առաջինը՝ Ասիա, կ'ուզէր զինքը պահել, երկրորդը՝ «դիմացի հողմամասը» կ'ուզէր խլել, տանիլ զայն իր ջուրերուն վրայ:

Առաւօտուն երբ զեղեցիկ Փիւնիկեցին իր ընկերուհիներուն հետ դնաց խաղալ դէպի ծովափ, Արամազդ զինքը տեսաւ եւ սիրահարեցաւ: Կարենալ անոր մօտենալու համար, չաստուածներու թագաւորը վերափոխուեցաւ ցուլի: Գնաց, մօտեցաւ ու խոնարհելով, զայն վերցուց իր կռնակը, լողալով հասաւ մինչեւ կրեակ: Այդ կղզին անոնց սիրոյ տաճարը եղաւ:

Արամազդ եւ Եւրոպա ծնունդ տուին երեք զաւակներու: Առաջինը՝ Մինոս, հիմնեց Թագաւորութիւն մը, որ իշխեց կղզիին Ք. Ա. 1600 – 1400 տարիներուն: Եւրոպայի եղբայրն ալ վճռաբեղով անոր հետքը հասաւ Յունաստան եւ հիմնեց Թեպէ քաղաքը:

Այս առասպելը կը պատկերացնէ նոր քաղաքակրթութեան մը ծնունդը, որու ժառանգորդները այսօրուան Եւրոպացիներն են: Անոր նախահայրերը, ուրեմն, եկած կ'ըլլան Ասիայէն (Եւրոպա եւ իր եղբայրը Փիւնիկեցի էին):

Եւ կրեակի մէջ է, – ճիշդ կէս ճամբան Յունաստանի եւ Լիբիոյ, Փիւնիկիոյ եւ Սիկիլիոյ մէջեւ–, որ Ափրիկէն, Ասիան եւ Եւրոպան իրարմէ զատորոշելու անհրաժեշտութիւնը ծագեցաւ:

***

ՄԻԱՑԵԱԼ ԵՒՐՈՊԱՑԻ ՄԸ ՌՈՒԱՉԻՆ ԵՐԱԶՆԵՐԸ

Ժէ· դարուն, Սիւլի, Նախկին նախարար, կ'երեւակայէր Եւրոպական Հորիզոնի մը տեսիլքը՝ բաղկացած 11 մեծ նահանգներէ եւ չորս հանրապետութիւններէ: 1814–ին Սէն – Սիմոն կը փափաքէր ոտքի դնել «Եւրոպական Ընկերութիւն մը»: Իսկ 1870–ին, Վիքթոր Հիւկօ կ'երազէր Եւրոպայի միացեալ Նահանգները:

Գալով Ժան Մոնէի, պէհաւոր, փոքրահասակ այս մարդը իւրացուցած էր Սէն – Սիմոնի – Փէրիի ծանօթ կարգախօսը՝

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԵԹԷ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ԾԱՒԷՐ ՈՒԿՐԱՆԻԱՆ

Ամերիկայի արտաքին քաղաքականութեան մասնագէտ մը բաւական ինքնատիպ առաջարկ մը ըրած է, մեկնելով այն պարագաներէն որ Ամերիկա կը տառապի խթանիչ ուժի մը պակասէն, իսկ Ռուսաստան ընկերային ու տնտեսական վտանգաւոր տագնապի մէջ կը գտնուի: Առաջարկութիւնը այն է որ երկուքին ալ լուծում բերելու համար Ամերիկա Ռուսաստանէն դէպ Ուկրանիան: Մասնագէտին կարծիքով 2000 կամ 3000 միլիառ տոլարի փոխարէն Սամ հօրեղբայրը կրնայ ինքն իրեն նուիրել նոր հողմամաս մը ու անով վերակենդանացնել նոր սահմաններու երազը: Նոյն մասնագէտին նախատեսութեան համաձայն, Ուկրանիոյ բարգաւաճումը Ամերիկացիներու կողմէ, Միացեալ – Նահանգներու առիթ պիտի տայ պիւտճէի բացը նուազեցնելու, ինչպէս նաեւ անպործներու թիւը: Իսկ Ռուսաստանի չահը պիտի ըլլայ տարաղրամով հզօրանալէ եառ իր պայմանները պարտադրել արտաստմանցի գործի մարդոց եւ զարգացնել թէքնոլոժիի փոխանցումը: Միակ հարցը այն է թէ Ռուսաստան ի՛նչպէս պիտի կրնայ իրաւաբիտական դետնի վրայ ձեռնարկել Ուկրանիոյ մը վաճառքին որ կատաղօրէն անկախ կը յայտարարէ ինք զինք ու հիւլէական ուժի տէր է···:

«Ամէնէն գեղեցիկ վաստակը, մարդիկ իրար միացնելն է»: 1919–ին, Նորակազմ «Ազգերու Միութեան» ընդհանուր փոխքարտուղար դառնալէ եառ Բ. աշխարհամարտին կը նախագահէ յանձնախումբի մը, որու նպատակն է ամրապնդել ռազմական դաշնակցութիւն մը: 1952–ին կը դառնայ ածուխի եւ պողպատի տնտեսական Հասարակապետութեան առաջին նախագահը, նոյնպէս 1955–ին՝ Եւրոպայի Միացեալ – Նահանգներու գործունեայ յանձնախումբին նախագահը: Ափկա իրեն առիթն ընծայեց մինչեւ 1975 Եւրոպայի ամէնէն «տաք» թղթածրարներուն մէջ ամրողջ մընալու: Այսպէս՝ Մեծն – Բրիտանիոյ անդամակցութիւնը, Միացեալ – Նահանգներու հետ յարաբերութիւնները, միացեալ դրամանիշի գանգատն հանդերձանները իր բովէն անցած են: Մեռաւ 1979–ին:

ՔԱՂՀԱՆ

ՍՈՆԱ ՋԷՑԹԼԵԱՆԻ ՀԱՑԿ. ՀԷՔԵԱԹՆԵՐՈՒ ԵՐԿԼԵԶՈՒ ՇԱՐՔԻՆ Ա. ԳԻՐՔԸ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻԻՆ

Լոյս տեսաւ ծանօթ դաստիարակ, մանկապատանեկան գրականութեան հինգ հատորներու եւ հայ կնոջ մասին ուսումնասիրութիւններու հեղինակ Սոնա Ջէյթլըեանի հայկական հէքեաթներու երկլեզու (հայերէն - անգլերէն) «Կար ու Չկար» շարքին նկարազարդ առաջին գիրքը՝ «Մէկ Հատիկը»:

Ս· Ջէյթլեան այս հէքեաթները գրի առած է բերանացի պատումի առանդութիւնը չարունակող Մուսալեռցիներէ եւ գեղարուեստական մշակումով ներկայացուցած է: Հէքեաթներուն հերոսներն ու հերոսուհիները ազնուականներ, առեւտրականներ եւ գիւղացիներ են· Հարուստ ըլլան անոնք թէ աղքատ, բարձրատիճան թէ մշակ կամ հովիւ, հիմնականը՝ անոնց բարոյական կորովն է, պայքարը ամէն տեսակ բռնութեան դէմ, մաքուր անունն եւ արժանապատուութիւնը բարձր պահելուն ձգտումը, անտակարկ հաւատարմութիւնը, ի հարկին նաեւ հնարամտութիւնը՝ յանուն ինքնահաստատման եւ ինքնարժեւորման:

Հեղինակին կատարած աշխատանքին մասին իր գնահատանքը արտայայտելով, ՀՕՄ–ի Արեւմտեան Ամերիկայի Շրջանային Վարչութիւնը 1991 Ապրիլ 5–ի, իր շրջաբերականով կը յայտարարէր· –

«Սոյն պատմուածքները, որոնք մեծ ինամքով եւ բծախնդրութեամբ հաւաքուած եւ մշակուած են ընկերուհի Ջէյթլըեանի կողմէ, հայ աղջատրական եւ տեղատրական գրականութեան բնագաւառին անկասկած պիտի բերեն իրենց անփոխարինելի նպաստը: Այսուհանդերձ, անոնք իրենց անմիջական եւ գործնական բարեբար դերը պիտի ունենան մեր նոր սերունդի հայեցի դաստիարակութեան վրայ, հէքեաթի ճամբով, հաճելիին միացընելով օգտակարը: Առ այդ, Շրջանային Վարչութիւնս առանց վերապահութեան ՀՕՄ–ի Շաբաթօրեայ դպրոցներուն կը յանձնարարէ սոյն հատորներու դրծածութիւնը, պատմուածքի ճամբով հայ լեզուն դիւրութեամբ մատուցանելու համար իրենց աշակերտներուն»:

Սոնա Ջէյթլեան «Կար ու Չկար» շարքին հէքեաթները հայերէն եւ անգլերէն լեզուներով կը ներկայացնէ՝ նպատակ ունենալով հայկական աւանդութիւններն ու արժէքները մեր բազմամշակոյթ շրջապատին ծանօթացնել եւ փոխադարձ հասկացողութիւն ու հանդուրժողութիւն առաջացնել:

Արդարեւ, այս իւրայատուկ գործը դեղարուեստական ընթերցումի առաջին եւ միակ երկլեզու հատորն է, որ կը տրամադրուի տեղական պետական դպրոցներու երկլեզու ծրագրին հետեւող մեծաթիւ հայ աշակերտներուն, ինչպէս նաեւ ՀՕՄ–ի եւ այլ ընկերային ծառայութեան կեդրոններու անգլերէնի դասընթացքներուն հետեւող չափահասներուն:

Այս պատճառով ալ ՀՕՄ–ի Կեդրոնական Վարչութիւնը Սոնա Ջէյթլեանի աշխատանքը ապահովաբար որակելով, նիւթապէս նպաստեց «Կար ու Չկար» երկլեզու շարքին առաջին գիրքին հրատարակութեան:

«Մէկ Հատիկը» նկարազարդած է Շուշիկ Արսլանեան, որ գլխաւոր աշխատակիցներէն էր Համազգայինի կողմէ Պէյրութի մէջ հրատարակուող «Մկոն ու Ջալոն» մանկական պարբերականին:

Պատրաստ է նաեւ «Կար ու Չկար» շարքի հէքեաթներուն հայերէն – սպաներէն տարբերակը, որ պիտի օգտագործուի Հարաւային Ամերիկայի հայաշատ գաղութներուն մէջ:

Ստանալու համար դիմել՝

Hraztan Sarkis Zeitlian Publications
867 Bringham Ave. 2
Los Angeles, CA 90049
Phone/Fax (310) 826 0743

"ՈՉՆԻ„Ի *սամսոթիւններեն*

ԿԱՐՃ ՄԻԱՑՈՒՄՆԵՐ
(Հորիզոնի կատակներից)

- Այս հացը սեւ է:

-Ոչ, սպիտակ է: Դուն գոյնին մի՛ նայիր:

***

- Էսօր երկու հարիւր չալվար եմ ծախել:

- Եա՛, էդքան անչալվար մարդ կա՞ր···

***

- Վարպետ, փողը քո՞ղ տամ, թէ՞ դրամարկղ:

- Ինչի՞, դրամա՞րկղն է քեզ սափրել:

***

- Պաշտօն ինչի՞դ է պէտք:

- Որ տարածս դողութիւն չհամարեն:

***

- Ձեր գարեջուրը միայն ջուր է:

- Գարին էլ առանձին կը տանք:

ցողութիւն ու հանդուրժողութիւն առաջացնել:

Արդարեւ, այս իւրայատուկ գործը դեղարուեստական ընթերցումի առաջին եւ միակ երկլեզու հատորն է, որ կը տրամադրուի տեղական պետական դպրոցներու երկլեզու ծրագրին հետեւող մեծաթիւ հայ աշակերտներուն, ինչպէս նաեւ ՀՕՄ–ի եւ այլ ընկերային ծառայութեան կեդրոններու անգլերէնի դասընթացքներուն հետեւող չափահասներուն:

Այս պատճառով ալ ՀՕՄ–ի Կեդրոնական Վարչութիւնը Սոնա Ջէյթլեանի աշխատանքը ապահովաբար որակելով, նիւթապէս նպաստեց «Կար ու Չկար» երկլեզու շարքին առաջին գիրքին հրատարակութեան:

«Մէկ Հատիկը» նկարազարդած է Շուշիկ Արսլանեան, որ գլխաւոր աշխատակիցներէն էր Համազգայինի կողմէ Պէյրութի մէջ հրատարակուող «Մկոն ու Ջալոն» մանկական պարբերականին:

Պատրաստ է նաեւ «Կար ու Չկար» շարքի հէքեաթներուն հայերէն – սպաներէն տարբերակը, որ պիտի օգտագործուի Հարաւային Ամերիկայի հայաշատ գաղութներուն մէջ:

Ստանալու համար դիմել՝

Hraztan Sarkis Zeitlian Publications
867 Bringham Ave. 2
Los Angeles, CA 90049
Phone/Fax (310) 826 0743

ՅՈՒՇԵՐ ԱՆՑԵԱԼԷՆ

ՆՈՒԷՐ ԽԱՐԲԵՐԴՑԻՆԵՐՈՒՆ
Մասն Ա·

Գրեց՝ Հ· ՄԻՔԱՅԷԼ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

Ե·
ՄԵՐ ՈՒՍՈՒՑՉՈՒՀԻՆ

Մինչդեռ անդին կային տղաք, աչքը բաց տղաք, խելացի տղաք, Մանուկ, Հանրի, Ժաժակ, որոնք արդէն եւ Օ, Ֆէ հասեր էին, եւ դիտէին նաեւ դրեր կապել: Երկրորդ դասերնիս Թուաբանութիւն էր, մէկ – երկու համրել մինչեւ 100, գարձեալ մէջերնիս կային տղաք որոնք ոչ միայն մինչեւ 100 համրել դիտէին, այլ եւ գումարում ընել, կային նաեւ բթամիտ տղաք· օրիորդը ոտքի կը հանէր մէկը, «Վահէ, համրէ՛ նայինք» Վահէ կմկմալով եւ թիւերը փնտռելով 1, 2, 3, մինչեւ տասը կը համրէր, եւ ապահոր լռութիւն· «առաջ տար» կ'ըսէր օրիորդը, «տասնէն վերջ ի՞նչ կուգայ»· Վահէ լուռ, գլուխը կը կախէր, ինծի կը նայէր որպէսզի յիշեցնեմ· «յառաջ տար Վահէ՛, տասնէն վերջ ի՞նչ կուգայ»· գարձեալ լռութիւն· «նայինք, ըսէ՛ ինծի, մէկ մէկ ալ եթէ քովէ քով գրենք ի՞նչ պիտի կարգաս»· «մէկ, մէկ», կ'ըսէր քաջութեամբ· «ո՛չ տղաս, Հանրի, ըսէ՛ նայիմ, մէկ մէկ ալ եթէ քովէ քով գրենք ի՞նչ կը կարգաս», Հանրի անմիջապէս կը տախանէր· «օրիորդ մէկ մէկ ալ քովէ քով տասնմէկ կը կարդանք» եւ վահէ կարմրած տեղը կը նստէր, «Վահէ՛, դասդ սորված չես»: Ապա ոտքի կը հանէր Սիմոնիկը, «Սիմոնիկ, ըսէ՛ նայիմ, գումարում դիտե՞ս, մէկ երկու ալ քանի՞ կ'ընէ, «Սիմոն վատահաւար, ոտքի կը ցատքէր եւ կ'ըսէր, «Օրիորդ մէկ երկու ալ չորս կ'ընէ»: «Ի՞նչ կ'ըսես Սիմոնիկ, համրէ՛ մատներուդ վրայ» եւ մինչ Սիմոնիկ կ'ուշանար համրելու, Հանրի ոտքի կ'ելլէր եւ բարձր ձայնով կը պոռար· «օրիորդ մէկ երկու ալ երեք կ'ընէ»· «ապրի՛ս, Հանրի»:

Ու այսպէս մեր թուաբանութեան դըժուար դասը կը վերջանար, կային տղաք որոնք միայն համրել այլեւ գումարել եւ հանում ալ դիտէին, կային տղաք ալ որոնք տարւոյն վերջը հազիւ մինչեւ տասը համրել դիտէին: Ձանգակը կը զարնէր· դասը լմնցեր էր եւ մենք ուրախ դուրս կը թռչէինք:

Զ·
ԴԷՊԻ ՄԵՐ ՏՈՒՆԸ

Կէս օր էր, ամէնքս ալ անօթի, մեր տախտակէ ընթերցարանը մեր մէջքին կապած, արագ կը թռչէինք դէպի տուն· վախ չկար, ճամբաները ազատ էին, ինքնաշարժներ չկային, կէս օր էր, երթեւեկը կեցած, ճամբան չատ չատ բեռնատար ջորիի մը կամ էշի մը պիտի հանդիպէինք, որ գիւղէն քաղաք վայտ կը տանէր· անոնք զմեզ չէին հետաքրքրեր, չունչերնիս բռնած տուն կը հասնէինք· մէջքէս մէկդի կը դնէի ընթերցարանս, եւ սեղանը պատրաստ, քրոջս եւ եղբայրներուս հետ սեղան կը նստէինք, կերածնիս մէկ պնակ կերակուր էր, փիլաւ կամ տապկած գետնախնձոր սեղանին վրայէն սակայն անպակաս էր իմ սիրած «պիչիս» որը համով – հոտով կ'ուտէի եւ ապա կը քաշուէինք կրակարանին չուրջ: Շուտով կը հասնէր հայրս չուկայէն առջեւը կը վազէի, կը համբուրէր զիս «պօզ Հանրիս» ըսելով· «նայիմ այսօր ի՞նչ տրվեցար, օրիորդդ դոհ մնա՞ց, խելօք կեցա՞ր դասարանին մէջ», «այո՛, հայրիկ դասերս լաւ սորված էի եւ օրիորդս զիս գովեց եւ տասը դրաւ»· «ապրի՛ս, տղաս ապրիս»···:

Է·
ՄԵՐ ԼԵՌՆԵՐՈՒ ՁՄԵՌԸ

Մեր լեռներուն վրայ ձմեռը յանկարծակի կը հասնէր, սեւ սեւ ամպեր կը դիզուէին, կը ծածկէին արեւը, մութ եւ տըխուր կերպարանք մը կ'առնէր մեր քաղաքը, ուժգին հովը գոռալով կուգար մեր դռները եւ պատուհաններուն բախելու, ծառերու ժժգոյն դեղնած վերջին տերեւներն ալ կ'առնէին կը տանէին, հեռու ձորերուն մէջ եւ ծառերը ամրողջութեամբ կը մերկանային, կը սրսփային: Երթուղարձը դէպի դիւղերը կը դադրէին, ու ձիւնը թեթեւ բամպակի պէս քուլայ – քուլայ կ'իջնէր ամրողջ օրը անդադար եւ լեռ ու ձոր կը ծածկէր:

Մենք ալ մեր դռները եւ պատուհանները դոցած կը կծկուէինք օճախին չուրջ, ձմեռը Յարբերդ՝ մեր քաղաքը երկար կը տեւէր, տանիքները կը ծանրաբեռնուէին մէկ մեթր հաստութեամբ ձիւնով որ քաղաքի կեանքը կ'անշարժեցնէր:

Օրեր, օրեր կը մնայինք փակուած մեր տան մէջ, բայց այս խիստ ձմեռուան օրերուն, յանկարծ հիւսիսային ցուրտ հով մը կը փչէր, եւ կ'առնէր կը տանէր ամպերը եւ պայծառ երկինքը կը բացուէր, ցուրտ արեւ մը կը փայլէր լեռներուն կատարին, եւ թանձր ձիւնը կը սառեցնէր· դլուխնիս պատուհանէն դուրս կը հանէինք, պայծառ արեւ· ո՞վ կրնար ներսը փակուած մնալ· ընկեր – ընկերոջ ձայն կուտայինք, կը հաւաքուէինք դպրոցին բակին մէջ եւ մեր սահնակները ուսեր – նուս զարկած, ուրախ ճիչերով ու երգերով դէպի մեր դիմացի սարերը կը բարձրանայինք տեսնելու բան էր մեր եռանդը եւ ուժը այդ օրերուն···:

Այծեամներու պէս արագավազ, չուտով լեռներու կատարին էինք, մեր առջեւը «Մրսուի ձորը»: Արամիկը մեր հրամանատարն էր, դահոյկնիս քովէ քով կը չարէինք, պատրաստ կը սպասէինք որ Արամիկ դէպի վար արշաւանքի հրամանը տար: Ո՞ւր կը մնան այսօրուան ճիպարչաները, հեծարչաները, մերը աւելի հաճելի էր· մենք կատաղաբար ուժ տալով մեր ոտքերուն, վար կը խոյանայինք, ճամբուն կէսին իրարու կը զարնուէինք, գիրար վար կը գլորէինք, ոմանք կէս ճամբուն կը մնային մենք արդէն ձորը հասած կ'ըլայինք, եւ յաղթանակի դրօշը կը պարզէինք, այսպէս այս մրցումները քանի մը անգամ կը կրկնէինք, եւ ալ յոգնած ճիւնաթաթախ, գարձեալ դահոյկնիս ուսերնուս գարկած յաղթանակով տուն կը վերադառնայինք:

(Շար· 3)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Պօղոսեան ընտանիքը (Էֆս աև Փրովանս եւ Ալֆորվիլ) *իրենց յարգելի բարեկամուհիին՝ Մարիամ Մանուկեանի* (Ալֆորվիլլէն) *մահուան քառասունքին ի յիշատակ 700 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին։*

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Իսի-ի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը չնորհակալութեամբ ըստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները Մատաղի առիթով։

Ն. Ֆրէնկեան 15.000 Ֆր., Յարութիւնեանց (Իրան) 2.500, Տէր եւ Տիկին Քոճապէրեան, Տէր եւ Տիկին Գ. Մոմճեան, Տէր եւ Տիկին Ժանոէմ, Պր. Խ. Զատիկեան, Տէր եւ Տիկին Լ. Խաչիկեան, Ոմն՝ 2.000-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ա. Մանիսեան, Տէր եւ Տիկին Տ. Տէր – Յակոբեան, Ոմն, Ոմն, Ոմն, Տէր եւ Տիկին Պ. Սայրիմ, Իսի-ի Պայծ. Տիկնանց Մարմին, Պր. Ժ. Ֆրէնկեան, Ալֆորվիլի հոգաբարձութիւն, Ասնուվիլի հոգաբարձութիւն, Ոմն, Տէր եւ Տիկին Օ. Ասլանեան, Տէր եւ Տիկին Տ. Մանուկեան, Տէր եւ Տիկին Ա. Ապրիլեան, Տ. Ն. Տէր – Թոմայեան, Տէր եւ Տիկին Պ. Խաչատուրեան, Տիկին Ս. Գուլումճեան, Պետրոսեան ընտանիք, Թրիքօ Րաֆֆի, Տէր եւ Տիկին Զ. Մաթեոսեան, Պզտիկեան ընտանիք 1000-ական Ֆրանք, Տիկին Տոմանեան, Աբելեան ընտանիք 700-ական, Տիկին Իսկուհի Սէֆէրեան, Յովհաննէսեան ընտանիք 600-ական Ֆրանք, Տիկին Մ. Փելվան, Տէր եւ Տիկին Ժ. Փափազեան, Ոմն, Տէր եւ Տիկին Ա. Թորիկեան, Պր. Մ. Մարթայեան, Օր. Ժ. եւ Վ. Տուրիկեան, Տէր եւ Տիկին Գ. Թորոսեան, Տէր եւ Տիկին Ժ. Տէրտէրեան, Տէր եւ Տիկին Ս. Վարդապետեան, Տիկին Սիմոնեան, Ալեքսանեան ընտանիք, Ոմն, Ոմն, Տէր եւ Տիկին Կ. Ասլանեան, Տէր եւ Տիկին Հ. Սիրատակ, Տէր եւ Տիկին Յ. Քապայեան, Տէր եւ Տիկին Յ. Զիլեան, Տէր եւ Տիկին Թ. Սայէղ, Տէր եւ Տիկին Յ. Քասարճեան, Տէր եւ Տիկին Ա. Մազմանեան, Տէր եւ Տիկին Գ. Գէորգեան, Տէր եւ Տիկին Ն. Սայրիմ, Էմմայեան ընտանիք, Տէր եւ Տիկին Ա. Մուրատեան, Տէր եւ Տիկին Լ. Ժամկոչեան, Ոմն, Տէր եւ Տիկին Գ. Բարեկամեան, Տարօն Մշակութային Միութիւն, Պր. Գ. Գարաթէփէ, Տիկին Ժ. Տօնիկեան 500-ական Ֆր.։

(Շար.)

ՄԱՐՍԷԼԻԻ
ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒՅԹԻ ՏՈՒՆ

կիրակի, Յունուար 31, ժամը 15-ին

ՆԵՐԿԱՅԱՑԱՑՈՒՄ

Հայաստանի

«ՈՋՆԻՆԵՐ»Ը

Տեղերը ապահովել հեռաձայնելով՝
91.50.15.09 *թիւին*

★

Dimanche 31 Janvier à 15 heures

SPECTACLE
DE COMEDIE MUSICALE
ET SATIRIQUE

LES HERISSONS
d'Arménie

VOZNI SHOW
— CAFE THEATRE —
P.A.F. 100 F.

Retenez vos places et tables
en téléphonant à la M.A.J.C. :
91. 50. 15. 09

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE
ET DE LA CULTURE
12-14, rue Saint-Bazile, Marseille 1er

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

JOURNÉE
CROIX BLEUE

PORTE OUVERTE
CONFERENCE
DEBAT

Dimanche 7 Février à 15 heures

Salle Communautaire arménienne
7, rue Bernard Palissy - 42000 St-Etienne

Avec la présence et la participation de :
HELENE MERDJANIAN
Présidente de la C.B.A.F.

●

Projection d'un film

●

Un cocktail clôturera cette journée

— ENTREE LIBRE —

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒՅԹԻ ՏՈՒՆ
MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE

La M. C. A. reçoit
le compositeur
KHATCHADOUR AVEDISSIAN
d'Arménie

le Vendredi 5 Février à 20h45 précises

Présentation - Intervention
Débat
suivi d'un
RECITAL
avec la participation de l'orchestre
de l'Ensemble arménien *NAVASART*

— Entrée libre —

9, rue Madrid, 94140 ALFORTVILLE
Tél.: 43 76 55 89 Fax : 43 78 66 64

SOIREE
"JEUNES"
à l'ECOLE TEBROTZASSERE

animée par « *DISCO NIGHT* »

le Samedi 6 Février à partir de 21h30

Salle des Fêtes de l'Ecole
TEBROTZASSERE
1, Bd. du Nord, 93340 LE RAINCY

—Entrée : 100 F.—
—*Boisson non alcolisée à volonté*—

Renseignements au 43 81 01 72

ՄԱՑՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ 1993-Ի ՕՐԱՑՈՅՑԸ

Լոյս տեսած է Փարիզի Մայր Եկեղեցւոյ 1993-ի օրացոյց – տօնացոյցը։

Գրքոյկի մը ծաւալով ներկայացող սոյն օրացոյցը կը պարունակէ, տօներու թուականներու կողքին, կրօնական այլազան ծանօթութիւններ, Ֆրանսայի եւ Արեւմտեան Եւրոպայի կաթողիկոսական Պատուիրակութեան բոլոր եկեղեցիներու, նուիրապետական չորս Աթոռներու, Սփիւռքի Հայ Եկեղեցւոյ Առաջնորդարաններու, ինչպէս նաեւ Փարիզի եւ շրջակայի հայկական զպրոցներու, մշակութային կեդրոններու, հաստատութիւններու, միութիւններու, թերթերու եւ ձայնասփիւռի հասցէներն ու հեռաձայնի թիւերը։

Շքեղ տպագրութեամբ այս օրացոյց – տօնացոյցը ունենալ վստահքողնեբուն կը թելադրուի դիմել Մայր Եկեղեցւոյ քարտուղարութեան՝ հեռաձայնելով՝

43 -- 59 -- 67 -- 03

Թիւին կամ հետեւեալ հասցէին։ --
Eglise Arménienne
15, rue Jean-Goujon
75008 PARIS

ՍՐՏՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՑՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՄԱՐՄԻՆԻՑ

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 31

«Գ. ԿԻՐԱԿԻ, ՅԵՏ ԾՆՆԴԵԱՆ»։ Բարեկենդան Առաջաւորաց Պահոց։

Սկիզբ Ժամերգութեան ժամը 8.30-ին։

կը պատարագէ՝
ՄԱԿԱՐ ԿԻՆՃ. ՆԱՃԱՐԵԱՆ

կը քարոզէ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԷՐՃՃԵԱՆ

Հոգեհանգիստ տեղի պիտի ունենայ ժամը 11.45-ին։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Լիոն -- Վիլէօրպանի «Արաքս» մանուկներու ժողով պիտի գումարէ Շաբաթ, Յունուար 30, ժամը 15-ին, Վիլէօրպանի Մշակոյթի Տան սրահին մէջ։

Կարեւոր օրակարգ. --
Բոլոր ընկերուհիներուն ներկայութիւնը փափաքելի է։

Հ.Բ.Ը.Մ. – ՓԱՐԻԶ

ԳՐԱԿԱՆ
ՅԵՐԵԿՈՅԹ
ի պատիւ
պոլսահայ բանաստեղծ

ՉԱՐԵՆ ԽՐԱԽՈՒՆԻ

(Հ. Ուզունեան Գրական մրցանակին արժանացած ըլլալուն առիթով)

Կիրակի, Յունուար 31, ժամը 16-ին

Ալեք Մանուկեան Մշակ. կեդրոնին մէջ
118, rue de Courcelles, Paris 17e

Ներկայ կ'ըլլայ մրցանակակիրը, որուն գործը կը ներկայացնեն
ԵՐՈՒԱՆԴ ԱԶԱՏԵԱՆ (Տիթրօյթէն)
(Հայերէն)

եւ ՄԱՐԿ. ՆՇԱՆԵԱՆ
(Ֆրանսերէն)

-- Մուտքը ազատ է --

EXPOSITION

HAGOP P.
PEINTURES

du 28 Janvier au 18 Février
Vernissage le 28 Janvier à 19 heures

ouvert du lundi au vendredi
de 14h à 20h et le Samedi de 14h à 17h

—*ESPACE* 31→
31, Bd. Gambetta, 92130 Issy-les-Mlnx.
Tél.. : 40 93 44 50

MCA
Villeurbanne

Les heures d'ouverture et de fermeture de la *Maison de la Culture Arménienne de Villeurbanne* sont :
— 10h / 12h — 14h / 20h
Du Mardi au Samedi inclus
N° de téléphone :
Foyer 78 94 37 36
Bureau 78 93 57 43
Permanence : Anaïd Ghendjian.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԱՂՓԱՏԱՒԱՆԱՄԻ
ՏԱՐԵԿԱՆ
ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ
Մոնմորանսիի Հանգստեան Տան պարտէզներուն մէջ
ՅՈՒՆԻՍ 13-ին

ՎՐԻՊԱԿ. --

«Յառաջ»ի Յունուար 27, Հրեքշաբթի օրուան թիւին, Բ. էջ «Տաղնապ» յօդուածին Ա. սիւնակի Բ. պարբերութեան երկրորդ տողը կարդալ՝ «եւ ՈՐԱԿԱՒՈՐՈՂ քաներու, որոնք» եւ Բ. սիւնակի, Բ. պարբերութեան 4-րդ տողը կարդալ՝ «...մը ի'սոնուի դէպի ՎԵՐԱՅԱՊԱՇՏՈՒԹԻՒՆ»

CROIX BLEUE
DES ARMENIENS DE FRANCE

SPECTACLE
DE NOEL

de
L'ECOLE ARMENIENNE

Dimanche 31 Janvier à 15h précises

Théâtre Municipal de Vienne

avec la participation de
la troupe de danse « G O R I S »
de Vienne
et du *Père Noël*

— Entrée gratuite —

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները կազմակերպութեան ընդհանուր աշխատանքներու եւ Հայաստան, Արցախի օժանդակութեան իր գործունէութեան ի նպաստ։

Տէր եւ Տիկին Շահինեան 2000, Տէր եւ Տիկին Գուրսեան 1000, Պ. Մատոյեան 5000, Պ. Լեւոն Փափազեան 1500, Տէր եւ Տիկին Մխիթարեան 500, Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Գասար 300, Տէր եւ Տիկին Թովմաս Թովմասեան 500, Տիկին Տէր – Գրիգորեան 500, Օր. Մատի Ապունեան 5000, Պր. Գաբրիէլ Ապունեան 1000, Պր. Զատէեան 200, Օր. Լիւսէթ Նալպանտեան 1000, Տիկին Սարգիս Գէչատեան 500, Տիկին Վանուհի Օհանեան 500, Տիկին Մատի Նալպանտեան 500, Տէր եւ Տիկին Ալեքսանդր Պամպաճեան 500, Պր. Շառլ Նալպանտեան 2000, Տիկին Շապրիկեան 50, Տէր եւ Տիկին Անանիկ Անանեան 300, Տիկին Աննա Աւետիսեան 300, Տիկին Մատլէն Փափազեան 1000, Տիկին Արփինէ Աւետիսեան 1000, Տէր եւ Տիկին Ալպէր Սարեան 250, Պր. Քլօտ Զալիհեան 200, Պր. Սարգիս Մելիքեան 100, Պր. Յարութիւն Գէչեան 100, Պր. Կիւլպենկ Զաթալեան 1500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Սահակեան 100 Ֆր.։

(Շար.)

Gagnez
UN TOUR DU MONDE
POUR 2 PERSONNES
(valeur 40.000 F)
à la GRANDE
TOMBOLA 93
de l'UGAB - Paris

AU PROFIT DE SON ECOLE
ET DES ENFANTS D'ARMENIE

et également
Un téléviseur 16/9 (70 cm) (valeur 14.000 F)
3 magnétoscopes (valeur 9.000 F)
50 appareils photos (valeur 20.000 F)
et mille lots surprises (valeur 100.000 F)

Tirage le samedi 6 mars

au Centre Culturel A. Manoogian
118, rue de Courcelles — Paris 17e

Prix: 100 F

Renseignements: 45. 20. 03. 18

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 30-31
SAMEDI-DIMANCHE
30-31 JANVIER
1993

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԱՅՐԱՆԴԱՐ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 900 Ֆ· — Վեցամսեայ : 460 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·200 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ· (շաբաթաթերթ առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ·

68րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17·985 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 68e ANNEE — N° 17.985

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

Արեւմտեան Մամուլէն

Դէպի Ներհայկականը

«Ֆիկարօ»ի Յունուար 28-ի «Պաչարուած Հայաստանը» գրութիւնը երկրին տագնապալի վիճակը պարզելէ զատ, ներհայկական խորհրդածութեան երկու առեալ ունի. առաջինը կը մեկնի «Գիթութեան» ու Ազէտի գօտիի յանձնախումբի նախագահ Յակիկ Մատմազեանի ամբաստանութենէն որ կ'ուզղուի Արեւմուտքի անտարբերութեան. երկրորդը՝ պատուելի Լեւոնեանի ցաւի ու ցասումի արտայայտութենէն որուն լռելեայն հասցէն է Հայաստանի իշխանութիւնը: Ան կ'ըսէ թէ տարուած օժանդակութենէն կարեւոր բաժին մը թալանողներու տալէ ետք մին այն կրցած են մնացեալը հասցնել սովէն ու ցուրտէն տառապողներու:

Առաջին ամբաստանութեան մէջ «Արեւմուտք» որակումը եթէ կը նշանակէ միայն չարք մը պետութիւններ, առանց հայկական Սփիւռքին եւս նկատառման, ուշադրութիւն դարձնելու արժանի ոչինչ ունի. Հայաստանը չափանիշ չէ անկէ յուսալի քաղաքական քայլերու դէմ այդ ճակատին սահմանափակութեան. այդ գործին համար կան Պոսնիան, Քիւրտերը, եւայլն, եւայլն:

Իսկ եթէ ուղղուած ամբաստանութենէն բաժին հանենք նաեւ Սփիւռքին, մանաւանդ ինչ կը վերաբերի նիւթական հետաքրքրութեան, վրնայ իրաւացի բաժին մը պարփակել Յակիկ Մատմազեանի դառնութիւնը. ճիշդ է որ Սփիւռքը նիւթական իր կարողականութեան համեմատութեամբ համեստ, շատ համեստ օժանդակութիւն մը բերաւ հայրենաբնակ իր միւս կէսին: Այսուհանդերձ, այս հաստատումը ոչինչ կը նշանակէ առանձին, այնքան ատեն որ չի գետեղուիր Հայաստան – Սփիւռք երկճիւղ իրականութեան մէջ: Իսկ ատիկա կը պահանջէ դառնալ նաեւ «ինչո՞ւ»ներու, «ի՞նչպէս»ներու հանդրուանին: Ու հոն Սփիւռքը առանձին չ' ամբաստանելի աթոռին վրայ:

Երկրաչարժին առթիւ կատարուած օժանդակութեան ճակատագիրը դժգոհներու առաջին չերտը ստեղծեց գրեթէ ամէն անկիւն, նոյնիսկ երբ խոր լռութիւններով ջանքը կայ պարակելու այդ դիտողութիւնը: Ու ամէն դժգոհ ունի իր պատճառաբանութիւնը. տրուածին մէկ մասը հայաստանեանէն չատ տարբեր դրպաններ հանդրուանած է, ուրիշ մաս մը ծառայած է ազէտեալին երդիք հայթայթելէ չատ տարբեր գործերու եւայլն: Կարելի՛ է երկարել շարքը:

Օժանդակելու տրամադրութիւնը այսպէսով առաջին քայլէն ջլատուած ըսփիւռք մը բնական էր որ յոյսը կապէր Հայաստանի իշխանութիւններուն, տեղական ծուռութիւններու սրբագրութիւնը հոնկէ յուսալով: Սպասումին ոգեւորութեան երանգ մըն ալ միացաւ, յատկապէս երբ յայտարարուեցաւ պետական հիմնադրամի մը հաստատումը:

Այս հանդրուանէն ետք, այլեւս կարելի չէր Սփիւռքը այսպանել անտարբերութեան կամ թերացումի յանցանքով. այսօր ո՞վ է յանցաւորը, երբ նկատի առած մեր ընդհանուր, կը տեսնենք թէ ամիսներէ ի վեր ոչ իսկ կեդրոնական մարմին մը կազմուած է, ճգնաժամէն ելքի ձեռք երկարելու համար Հայաստանի ժողովուրդին: Չէ՞ որ այս կենսական գործին կազմակերպութեան համար Հայաստանէն է որ նշանակուեցան երկու անձնաւորութիւնները. սակայն այդ նշանակումին վրնթացքին արդեօ՞ք մտածուեցաւ նպատակին իրագործումի կարելիութեան մասին եւս. նշանակող մարմինը հետաքրքրուեցա՞ւ թէ երկու յայտնի այդ անունները իրականութեան մէջ օրկանիք ոչ մէկ կապ ունէին դաղութին հետ: Անոնցմէ մէկը, ճիշդ է որ լայնօրէն մասնակից էր օժանդակութեան գործին, բայց պետական հիմնադրամի նախաձեռնարկ ըլլալէ չատ տարբեր ձեւով. ի՞նչ իմաստ կրնար ունենալ իրեն համար գործունէութեան յարմարագոյն ձեւը ընտրած մէկը բեռնաւորել կրկնակի պատասխանատուութիւնով մը: Իսկ երկրորդ անձնաւորութիւնը, արդէն բաւական ժամանակէ ի վեր յայտնի էր թէ հայկականին հետ կապ կը պահէր առաւելաբար ծագերու, լուսարձակներու, չողչողուն պատուանդաններու միջոցով:

Ինչ կը վերաբերի երկրորդ կէտին, երբ մանաւանդ այնքան զուսպ ու սակաւախօս մէկն է որ կ'ընէ ծանրակշիռ մատնանշումը ու ատիկա տեղ կը գտնէ արեւմտեան մամուլին մէջ, այլեւս կը գոցուին փախուստի բոլոր դռները: Պատուելի Լեւոնեանի խօսքերով գծուածը, Հայաստանեան խճանկարին դուրս ցոլացած յաճախակի պատկերն է այսօր. ան կազմուած է ամէն տեսակի օժանդակութիւն թիրախ առած թալանի, չհաղթուելու անձարձակ գործունէութեան մը արձագանգներով:

Այս հանգրուանին, այլեւս խղճալի է լռելու, անգիտանալու յամառութիւնը ու ծիծաղելի՝ ստեղծուած կացութեան հեղինակները «ճարպիկ գործի մարդ» կամ «աչքը բաց առեւտրական» որակելու ջանքերը: Որքա՜ն հաւատք ու վստահութիւն պիտի ներշնչուէր եթէ ամբաստանութեան նախորդէր անկեղծ մտահոգութեան մը փաստը. օրինակ, եթէ Յակիկ Մատմազեան բացատրէր թէ ի՞նչ եղած է այն մեծաքանակ դեղօրայքը որ վերջին տարիներուն ղրկուեցաւ Հայաստան, եթէ իսկապէս այսօր դեղօրայքի պահանջք կայ երկրին մէջ: Կամ մէկը պատասխանէր վերջապէս թէ ո՛ւր եւ ի՛նչ պայմաններու մէջ կը գտնուի Արտաքին առեւտուրի նախկին նախարար Եսայի Ստեփանեանը...»

Անկասկա՛ծ ներսի, բացի նաե՛ւ դուրսի բազմութիւնները ծարաւը ունին Հայաստանի ուրի՛շ պատկեր մը տեսնելու. Հայաստանի մը որուն մանաւանդ Ապահովութեան, Ներքին Գործերու, Արդարութեան ու իշխանութեան միւս աթոռները չնորհաբաշխ դիրքեր չըլլան միայն ու պանդուխտ գրաւողները գործնապէս ցոյց տան գիտակցութիւնը թէ մեր բոլոր դժբախտութիւնները եւ ուրախութիւնները կը մեկնին 30 հազար քառ. քմ.ին ու անոր վրայի 3,5 միլիոնին մտահոգութենէն:

Ա. Թ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

կաձի յոյսը

Օժանդակութեան ջեռնարկներ

Աւարտած է Մարնէ-ուլիի չրջանին մէջ ադրբեջանական խափանարարական արարքի մը հետեւանքով պայթած կազատարը օժանդակ խողովակաչարով մը փոխանակելու աշխատանքը: Ցոյս կար որ չարաթաւերջին արդէն, այս նոր, առժամեայ միջոցով կազ հասնէր Հայաստան: Փոքր մխիթարութիւն մը կուտար նաեւ այն լուրը թէ օդը կը չարունակէ տաքնալ ու Յունուար 29-ի կէսօրին 3 աստիճան էր ջերմութիւնը Երեւանի մէջ, հակառակ անոր որ գիշերը առաւօրէն ձիւնած էր:

Սահմանները եւ Ղարաբաղը համեմատարար հանդարտ էին ու պինեալ կարեւոր դործողութիւն չէր արձանագրուած:

Խորհրդարանը նիստ գումարած էր Յունուար 28-ին եւ 29-ին. առաջին օրը փոխ-վարչապետն ու Ֆինանսներու նախարարը պատասխանած են ուղղուած հարցումներու. Ուրբաթ առաւօտեան նիստին մեծամասնութիւն գոյացած չըլլալով, կարելի չէր եղած չարունակել աշխատանքը:

***

Կառավարական որոշումով, Փետրուար 1-էն հացին քիլօն կը վաճառուի 45 ռուբլիի, նախկին 30 ռուբլիի փոխարէն: Բնական կազին դինը կը բարձրանայ 10 անգամ, ջուրինը՝ 6: Ցաւելում կը կրեն նաեւ հեռաձայնի եւ գնացքի ճամբորդութեանց սակերը:

***

ԱԶԳ· ԲԱՆԱԿԻ ՍՏԵՂԾՄԱՆ
Ա· ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Հայաստանի Ազգային Բանակի ստեղծման առաջին տարին լրացած է Յունուար 28-ին: Այս առթիւ Պաշտպանութեան նախարար Վազգէն Մանուկեան դիմելով անոր զեկավարներուն եւ ազատամարտիկներուն, արտայայտուած է գնահատանքի խօսքերով եւ չնորհակալութիւն յայտնած:

***

Երկիրը մատնուած ճգնաժամէն հանելու ջանքերը կը կեդրոնանան արտաքին օժանդակութիւն ստանալու եւ զայն տեղ հասցնելու կարելիութիւններու վրայ: Ինչպէս գրած էինք մեր նախորդ թիւով, Ֆրանսական օժանդակութեան օդանաւը 40 թոն ապրանքով մեկնած էր Յունուար 28-ին: Նոյն երեկոյին հեռատեսիլի Ա. կայանը անդրադարձաւ այդ մեկնումին, տեղ տալով նախարար Պ. Քուչնէրի եւ Հ. Վէրնէօյի արտայայտութիւններուն: Երկուքն ալ կը չեշտէին օժանդակութեան անհրաժեշտութիւնը, յատկապէս կանդ առնելով մանուկներու մատնուած տագնապալի կացութեան վրայ, ցուրտին ու սնունդի պակասին պատճառով:

Միւս կողմէ Հայաստանի նախագահին խորհրդական Ժ· Լիպարիտեան ու նախադահի անձնական ներկայացուցիչ Դ· Շահնազարեան նոյն օրը մեկնած էին Թուրքիա, վարչապետ Տէմիրէլի հետ տեսակցութեան մը հեռանկարով: Պիտի քննարկուէին Հայաստանին հացահատիկ, էլեկտրականութիւն ղրկելու հնարաւորութեան վերաբերող հարցեր, ինչպէս նաեւ ՍԿ – ԷՍ – ՍԿ – Ը-ի չրջանակին մէջ զարգացման հարցին խաղաղ լուծում մը գտնելու խնդիրը:

***

Թուրք մամուլէն «Հիւրրիյէթ» (Յունուար 29) կ'անդրադառնար Հայաստանի կատարուած ու կատարուելիք օժանդակութեան, ըսելով թէ այդ չրջագիծին Թուրքիա կարեւոր խաղաքարտ մը կորսընցուցած է թէ՛ Հայաստանի հետ եւ թէ միջազգային յարաբերութիւններու ոլորտին մէջ իր կարեւորութիւնը չեչտելու, քանի որ մերժած է իր տարածքէն անցք տալ Հայաստանի օժանդակութեան: Դէտերու կարծիքով ատիկա կը նշանակէ թէ Անգարա քաղաքական հեռատեսութիւն չունի:

ՄԱՄՈՒԼ

«LIBERATION»

(Յունուար 29)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ՝ ՄՈՌՅՈՒԱԾ ՀՈԳԵՎԱՐՔԸ

Փարիզի քաղաքապետ Ժաք Շիրաքի խորհրդական Փիէռ Լըլուչ Հայաստանէն վերադարձին կը գրէ թէ մեկնումի պահուն իրեն համար այդ ճամբորդութիւնը դիւանագիտական ընթացիկ առաքելութիւն մըն էր. ինք խորհրդանչական կերպով նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի պիտի յանձնէր Փարիզի Հայաստանի դեսպանատան բանալին, 300 քկր· բժշկական գործիքներ, ինչպէս նաեւ փոխանցէր Ժաք Շիրաքի զօրակցութեան դիրքը:

Սակայն ոտք կոխելով առած օդակայան մը որ հազիւ լուսաւորուած է, կ'ըմբռնէ թէ ինչո՛ւ հայկական իշխանութիւնները այնքան պնդած էին այս ճամբորդութեան վրայ:

«Հայաստան այսօր Սարայեւօ է առանց ռումբերուն» կը գրէ ան, կացութիւնը բացատրելով ադրբեջանական քառամեայ չրջափակումով: «Ադրբեջան զինուորական գերակշիռ դիրքին շնորհիւ «ցեղային մաքրագործում»ի պատերազմ կը մղէ Ղարաբաղի մէջ» ըսելէ ետք Փիէռ Լըլուչ կը նկարագրէ Երեւանի անմխիթար ծանօթ կացութիւնը ուր ցուրտը (պանդոկի սենեակները, ինչպէս Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի աշխատասիրը զերոյէն վար 10 աստիճան) մղձաւանջի վերածուած է: Բնակչութեան 90%-ը օրական 250 կրամ հացով կ'ապրի որուն համար 4 – 8 ժամ հերթ պէտք է սպասէ ձիւնին մէջ:

Թուրքիա որ արտաքին աշխարհին միակ դուռը կը նկատուի Հայաստանի համար, հակառակ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի դիւանագիտական ջանքերուն Ղարաբաղի հարցին մէջ, փակած է սահմանները ու միայն Եւրոպայի Հասարակապետութենէն տրամադրուած ցորենին Հայաստան մուտքը կ'արտօնէ. այլ խօսքով՝ «Անգարա կը գոհանայ Հայաստանի տրամադրելով հազիւ վերապրելու համար նուազագոյնը»:

Ապա Փիէռ Լըլուչ կ'անդրադառնայ աշխարհագրական անյապաստ դիրքին, առաջին անկախութեան չրջանին, իրանեւթրքական մրցակցութեան ճիրաններուն մէջ գտնուելու երեւոյթին: Ան կը յիշէ նաեւ Թուրքիոյ վարչապետ Տէմիրէլի արտայայտութիւնը թէ՝ «3,5 միլիոն Հայերը գեղային խոչընդոտ մը կը կազմեն մեծ Թուրքիոյ մը մէջտեղը որ պիտի տարածուէր Պալքաններէն մինչեւ չինական պարիսպը»:

Յիշելէ ետք 1920-ական Թուականներէն Ֆրանսա հաստատուած հայ գաղութի մը ներկայութիւնը որուն թիւը 400 հազար կը նկատէ այսօր, Ֆրանսացի դիւանագէտը կը դրէ· – «Հայաստանը պէտք է փրկութեան յառաջիկայ կառավարութեան արտաքին քաղաքականութեան համար «մարդասիրական» (բառին ազնուագոյն, եւ ոչ թէ լրատիւրային իմաստով) առաջնահերթ պարագայ նկատուի»:

Փիէռ Լըլուչ հարկաւոր կը նկատէ յստակացնել·

Ա – Ճնշում բանեցնել Թուրքիոյ վրայ որպէսզի չրջափակումին վերջ տրուի: Էականն է ատիկա եւ Անգարայի հանդէպ բարեկամական խելացի քաղաքականութեան մը ծիրին մէջ կարելի է տեղաւորել:

Բ – Շարժման մղել Եւրոպայի Հասարակապետութիւնը որ մնդեղէնի, դեղօրայքի անմիջական օժանդակութեան մը ընթացք տայ:

Գ – Երկրին բարգաւաճման հոլովոյթին մէջ զարգացնել փոխադարձ գործակցութեան քայլեր· ուժանիւթի հարցէն մինչեւ Սահմանադրութեան պատրաստու-

(Շար·ը Դ· էջ)

«ԱՆՀԱՆԳԻՍՏ» ՄՏՔԵՐ

Ապրելով վայրի մը մէջ ուր Հայերը աւելի զբաղած են իրենց աւազէ դղեակներով քան ուրոյն ներկայութիւն մը ըլլալու աշխատանքով, ուր Հայերու վերաբերեալ հրատարակչական որեւէ նախաձեռնութիւն curiosité *մըն է (այս հանդիսութիւնին, որակի մասին խօսիլը պերճանք մըն է· ինչպէս կը սիրէ ըսել բարեկամ մը՝ «գոյութիւն ունենալու արժանիքը ունին»), նախանձով կը հետեւիմ Ֆրանսայի ու Ամերիկայի մէջ իրագործուող հրատարակութիւններուն՝ Հայերու թէ ոչ -- Հայերու կողմէ: Կը սպառի՞ն, չե՞ն սպառիր· ատիկա երկրորդական է, խորքին մէջ, եթէ հրապարակի վրայ ներկայ ես, ուրեմն դիրքդ կ'ամրանայ: Իսկ մենք այսօր ամուր դիրքերու կարիքը ունինք:*

Մտաւորական դաշտի վրայ յատկապէս: Որպէսզի ազատինք խեղճ ու կրակ pathétique *(չչփոթենք ողբերգութեան հետ· մեզմէ քանի՞ հոգի -- ծուռ նատինք, չխառնէ խօսինք -- Հայաստանի ու Արցախի իրադարձութիւնները կ'ապրի մեր մէջ ո՛չ՝ մակերեսին) մեր կեցուածքէն, որ ոչ ոք կը հրապուրէ (Կրամշին ըսած է 1916-ին, Զարեանը՝ 1932-ին· մէկը լա՞ծ է):*

Զեռքս անցաւ վերջերս «անհանգիստ» ժողովածու մը, «l'Intranquille» ի առաջին հատորը, չուրջ 400 էջ: Ըսուեցաւ ինծի, թէ բառը Ֆրանսերէնի մէջ գոյութիւն չունի· քանի որ այդպէս է (ըսողին համաութեան մասին կասկածելու պատճառ չունիմ), այդ ալ նշանակութիւն մը ունի: Այսինքն, «l'Intranquille» կը խօսի չգոյութենէն, լուսանցքէն· կը ծառանայ պետութեան կողմէ անհատի ճգմումին դէմ, ինչպէս իր ներածական յօդուածին մէջ կը բացատրէ խմբագիրը՝ Ֆիլիփ Պուչըրօ: Այս ընդդիմութիւնը պրոշիւրային նկարագիր մը չունի, այլ՝ իմացական, ակադեմական: (Կ'ուզէ՞ք տեղ հասնիլ այս աշխարհի վրայ· խօսեցէ՛ք բանականութեան եւ ո՛չ՝ զգացականութեան, առարկայօրէն, ո՛չ՝ կողմնակալ կերպով· ականջը խօսի մեր այն հեղինակներուն ու կազմակերպութիւններուն, որոնք Ղարաբաղի մասին կրնան դիրք հասցէագրել օտար ընթերցողին, առանց պահ մը իսկ մտածելու իրենց մատուցած խեղճութեան մասին· ավա՛ռ թուղթին):

«l'Intranquille» կը հրատարակուի որպէս «սարկութեան քննադատութեան ազատ նպաստ մը»: Այդ ծիրին մէջ, հրատարակուած են ուկրանացի Տանիլօ Շումուկի յուշերը՝ Կուլակի մէջ իր ապրած տարիներուն ու գլխաւորած ապստամբութիւններուն, եւ երեք հեղինակներու (Մարթին Կիյօմ, Պ. եւ Ռ. Պոլպէօր) ուսումնասիրութիւնը՝ Զերնորիլի աղէտին եւ ետք վիճակին ու իսկական հետեւանքներուն մասին:

ՀՐԷԱԿԱՆ ՈՂՋԱԿԷԶԸ ԵԶԱԿԻ ՉԷ

Պիտի կեդրոնանամ երկու յօդուածներու վրայ, որոնք անկախաբար ժողովածուի «ծանր հրետանի»ն ալ կը կազմեն: «Հին» հարցեր կը չօշափուին, բայց ո՛չ՝ «հինցած» ուղիներով:

Մարկ· Նշանեանի «Զոհագործութեան կայսրութիւնը» (էջ՝ 61 -- 115) կը փակէ (անշուշտ, երբ Մ· Ն·ի մասին է խօսքը, «կը փակէ»ն պայմանական է) նիւթ մը· Յակոբ Օշականի «արդիական սկզբունք»ի հարցը: Եթէ չեմ սխալիր, առաջին անդրադարձը «Բագին»ի էջերէն եղած էր («Վէպը եւ արդիական սկզբունքը», Յունուար, 1983)· խմբագրութիւնը կը խոստանար հրատարակել երկրորդ մասը «մեր յառաջիկայ թիւերէն մէկուն մէջ»: Այդ թիւը չգոնուեցաւ, ըստ երեւոյթին, եւ այդ նիւթը ճիշդ 10 տարիէ ի վեր «աւելի հիւրընկալ էջերու» (հեղինակի մէկ ծանօթագրութիւնն է) կը սպասէ· Նիւթը Ֆրանսերէնի արծարծուեցաւ «Յառաջ Միտք եւ Արուեստ»ի մէջ (Յուլիս, 1990), «վերաշարադրուեցաւ» «Լը Մոնտ»ի մէջ (1991, Յունուար 4) եւ հիմա կը յանդի իր աւարտին:

Կիպակէտը Օշականը չէ հոս· անկէ մեկնելով, Նշանեան կը վիճարկէ Աղէտի պատմա -- քաղաքական մեկնաբանութիւնները եւ խնդրոյ առարկայ կը դարձնէ հրէական Ողջակէզի եզակիութեան «ամենահակալ» դրոյթը:

Այդ մեկնաբանութիւնները Հայկական Ցեղասպանութիւնը կ'ընկալեն որպէս թուրք ազգայնականութեան արդիւնք (Իվ Թերնոն, Ժեռար Շալեան), ազգայնականութիւններու զարթօնքի հետեւանք (Թէօտոր Ատորնօ), թուրք եւ հայ ազգայնականութեան բախումի եղրայրադում (Պերնըրտ Լուիս), հողային յափշտակում (Իվ Թերնոն)· կուտամ միայն Նշանեանի մէջբերած հեղինակները: Մասնակի քննադատութիւն մը փորձած են Ժիրայր Լիպարիտեան եւ, աւելի խոր կերպով, Ռոպըրթ Մելսըն:

Մարկ· Նշանեան կը նչէ այս բոլոր դիրքորոշումներուն անբաւարարութիւնը հասկնալու համար, որ կայսրութիւն մը հիմնուած է զոհագործական համակարգի մը վրայ: Երբ համակարգը ճգնաժամի մէջ կը մտնէ, անպարագրկելի բռնութիւնը (violence sans mesure) երեւան կուգայ ջնջելու համար համակարգն ու անոր ենթակայ ժողովուրդները, անցնելու կայսրութենէ դէպի պետութիւն, այսինքն, արդիականացնելու: Կը ջնջուի նաեւ տարբերութիւնը, տարբերութեան իրաւունքը, եթէ հետեւինք Անտրէ Կլիւքսմանի մէջբերումին:

«Ինչ որ չի փոխուիր պետութեան պատմունքն է: Երիտ Թուրքերը՝ աշխարհական, ազգայնական, ժողովրդավար, կ'ուզէին արդիական պետութիւն մը կառուցանել հին Օսմանեան կայսրութեան աւերակներուն վրայ: (...) Հայերը մշակութային (...) կրօնական եւ տրնտեսական (...) ուժով ճնշման ենթարկուեցան: Իրենց սոսկական ներկայութիւնը անթափանց չրջան մը կ'ըլլար բարձր վերահսկողութեան թափանցիկ միջոցին մէջ»: Բարձր վերահսկողութիւն, այսինքն, պետութիւնը:

Հասկնալի է, որ Հայ Դատի հողային երեսակը յառաջ բերած ըլլայ հողերու յափշտակումի վարկածը: Իսկ ազգայնականութիւնը՝ Իթթիհատի կազմի քննարկումը ցոյց կուտայ, որ «մաքուր» Թուրքերէ բազկացած չէր միայն: Հետեւաբար, ինչպէս կրօնական, այնպէս ալ ազգային զգացումները չհագեցուած ու հրահրուած են երիտ Թուրքերու կողմէ: Հայկական Ցեղասպանութիւնը կ'իրագործուէր վերնազգային (supranational) չհաւերէ առաջնորդուած խմբակի մը ծրագրումով· ազգէն զերիվեր, հետեւաբար՝ պետական:

Ամէն պարագայի, հաշուի առնենք որ դեռ 1876 -- 77-ին մեծ վէզիր Քէամիլ Փաշա կը խօսէր Հայերը բնաջնջելու մասին՝ Եւրոպայի միջամտութեան կռուան չտալու համար: Կայսրութիւնը պէտք չէ անդամահատուէր· Հայերը մաքրելով, միատարր պետութիւն մը կ'ըլլար (Սերպերու «ethnic cleaning»ը տարբեր բան մը չէ· Եուկոսլաւիան փոքր կայսրութիւն մըն էր, Սերպիան՝ պետութիւն դառնալ յաւակնող միատոր մը):

Ո՞ւր է Ողջակէզի եզակիութեան հետ կապը: Անոր եզակիութիւնը արդէն հարցականի տակ դրած է Վահագն Տատրեան: Նշանեան կ'ընդարձակ այլ դիտանկիւն մը:

Ողջակէզի բոլոր մեկնաբանները կը չեզոտեն դէպքին ոչ -- գաղափարախօսական մեկնակէտը (Փիէռ Լաքու -- Լապորթ), ոչ -- չհաղիտական բնոյթը (Հաննա Արենտ): Մ· Նշանեան կը հերքէ երկուքն ալ: Ցեղասպանութիւնը ազգայնականութեան ծնունդ չէ, իսկ հայկական հողերը արդէն կայսրութեան կը պատկանէին («Հայերը պիտի անյաւտուէին» լոկ թերքական պատրուակ է, քանի հայկական կուսակցութիւնները մինչեւ 1919 բարեփոխումներու կամ - ծրագրային միայն - ինքնավարութեան մասին կը խօսէին): Հետեւաբար, Ողջակէզը կը կորսնցնէր իր եզակիութիւնը:

Փորձելով այս խառացումը, պիտի ուզէի նաեւ ընդգծել, որ այս անկիւնադարձային ուսումնասիրութեամբ Ցեղասպանութեան մեր ընթացիկ պատկերացումը կը փոխուի: Կը դառնայ բացառաբար «մարդկութեան դէմ ոճիր մը», հողային հարցերէն ու վնասուց հատուցումներէն շատ աւելի վեր, եւ այդ իսկ պատճառով շատ աւելի ազդեցիկ: Կը տիեզերականացուի (universalisé), մերժելով դառնալ Սփիւռքի քաղաքական ճարտասանութեան գործիքը:

ՔԵՄԱԼԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆ ՉԷՐ

Համիտ Պոզարսլանի յօդուածը՝ «"Պատմութեան Թրքական Տեսութեան" շուրջ» (էջ՝ 119 -- 150), նախաբանն է թուրք քաղաքագէտի մը՝ Իսմայիլ Պեշիկճիի փըրանսերէն հրատարակելի դիրքին («Պատմութեան Թրքական Տեսութիւնը եւ Քըրտական Հարցը»), որուն բնագիրը լոյս տեսած է 1977-ին: Պեշիկճիի դիրքերը հիմնական մէկ նիւթ ունին. Քեմալականութիւնը: Այդ իսկ պատճառով, աւելի քան քսան տարիներէ ի վեր Թրքական բանտերու «հիւրն» է (1971 -- 74, 1979 -- 81, 1981 -- 89, 1991 -- ...):

Պոզարսլանի նիւթը յայտնի է հայ ընթերցողին. 30-ական թուականներու ընկերը Քեմալ Աթաթիւրքի կողմէ հատուածած պաշտօնական այն տեսութիւնը, ըստ որուն Թուրքերը մարդկութեան ու քաղաքակրթութեան ակունքն են: Հեղինակները ընդհանրապէս զոհացած են մէջբերելով երիտթրքական ու քեմալական չրջանէն նմոյշներ, «ազգայնական» տրամադրութիւններու դոյութիւնը ընդունելով: Ներկայ յօդուածը չատ աւելի անդին կ'երթայ:

Հեղինակին համաձայն, Իթթիհատը կոչուած էր ստեղծելու Թուրք ազգը, որ մինչ այդ գոյութիւն չունէր, պետութեան ընդմէջէն, 1909 -- 18-ին, օսմանականութիւնը կը մեռնի. կարգը իսլամին է, բայց նախ այդ նոյն Իսլամը կը մահմեդականացնէ Թուրքիան, բնաջնջելով ու վտարելով Հայեր եւ Յոյներ: Կը կերտուի միատարր Թուրք պետութիւնը. այսպէսով, ճամբայ կը բացուի աչխարհականացումին, որ է արեւմտականացում ու արդիականացում:

Ինչպէս կը նկատէ ընթերցողը, Պոզարսլան կը յանգի Նշանեանի նոյն տեսակէտին, արդիականացումը (կայսրութենէ դէպի պետութիւն անցումը) տեղի կ'ունենայ բնաջնջումի գործողութեամբ:

Քանի որ քեմալական պետութիւնը ընկերային եւ տեսական առումով չատ փխրուն էր, կը փորձուի անոր ուժեղացումը միացնելով կուսակցութիւն եւ պետութիւն, ինչպէս եւ ազգային ներկայացուցչութիւնը փոխանցելով պետութեան: «Արդիական», «արեւմտականացած» եւ «ժողովրդավար» Թուրքիան 20-րդ դարու ամբողջատիրութենէն ուղիէն կը քալէ:

Թրքական հայրենիքը այլեւս կեդրոնական Ասիան չէ, այլ՝ Անատոլիան: Հաստատելու համար այս «իրողութիւնը», ահա յուչազրկումի փորձը, պատմութեան վեր-ա-դրումը: Ասկէ, ուրեմն, կը ծագին մեր ակնարկած տեսութիւնները: Ասկէ, նաեւ, քրտերէնի արգիլումը - մինչեւ 1991--, որովհետեւ «Քիւրտ ուսուցութեան» կողմէ պարտադրուած էր... «Թուրք» (իմա՝ Քիւրտ) չինականներուն վրայ:

Ինչպէս որեւէ ամբողջատիրութեան պարագային, միայն զրաքննութիւնը եւ մտաւորական ճնշումը կրնային «մարսելի» դարձնել այս բոլորը: Բայց, յանձնայնդէպս, Պոզարսլանի համաձայն, Թրքական ազգ -- պետութիւնը ոչ եւս է առնուազն Քեմալական ընտրանիի ծրագրած ձեւով: Բոլոր պետական հարուածները ճախողած են նախկին իրավիճակը վերականգնելու իրենց փորձին մէջ. բազմակուսակցականութիւնը, ինչպէս եւ այլ պատճառներ, արգելք եղած են:

Պատմութեան Թրքական տեսակէտի երկու մեկնաբանութիւնները նոյնպէս ճախողած են: Առաջինը՝ համարկողական (integrationiste), Թրքականութիւնը պարտադիր կը նկատէր, երկրորդը՝ բացառական (exclusionniste), պայն կը վերապահեր «արիւնով» Թուրքերուն: Քիւրտերու առջեւ երկու այլընտրանք կար՝ պարտադրանք կամ բնաջնջում· ո՛չ մեկը չյաջողեցաւ: Այսօր, կ'ըսէ Պոզարսլան, հին միլլէթ եղերը կը փրկէ կացութիւնը, բայց անոր երկդիմի նշանակութիւնը («ազգ» եւ «համայնք») ցոյց կուտայ քեմալականութեան ժամանակավրիպումը:

Պեշիկճիի դիրքը այս հարցերը չէ չօշափեր, այլ կ'անդրադառնայ Թրքական համալսարաններու ու պիտական հաստատութիւններու խաղացած դերին: Կը քննադատէ նաեւ Թրքական ճախը պետութեան գաղափարախօսութիւնը հասկնալու իր անկարողութեան համար, Պեշիկճի, կը նչէ Պոզարսլան, չի յաջողիր նկատել «տեսութեան» կապը Հայերու եւ Յոյներու ճակատագրին հետ: Գիրքը կը կազայ վերլուծումներու նեղմտութեան եւ բառապաշարի վիճելիութեամբ:

Կ'արժէ յիշել երկու դրուագային վկայութիւններ: 1966-ին, Թուրք ծայրայեղ աչքի գլխաւոր գաղափարախօսներէն մէկը՝ Ն· Աֆսըղ, կ'ըսէ· -- «Եթէ Քիւրտերը պետութիւն մը ստեղծելու պատրանքին տեւէն կը վազեն, իրենց ճակատագիրը պիտի ըլլայ երկրի երեսէն ջնջուիլը: Թուրք ցեղը ցոյց տուած է ինչպէ՞ս կրնայ վարուիլ անոնց հետ, որ աչք կը տընկէն հայրենիքի մը վրայ դոր ան ձեռք բերած է արեան եւ անձնահատելի աչխատանքի գնով: Ան այս երկիրէն մաքրած է Հայերը 1915-ին եւ Յոյները՝ 1922-ին» («Ենի Ազըչ», թիւ 1, Օգոստոս 1966):

Իսկ Պեշիկճիի դիրքերու չուրջ ծաւալած բանավէճերու կարգին, 1980-ին ձախակողմեան քննադատ մը կը բացատրէր Քիւրտերու հանդէպ անոր հետաքրքրութիւնը իբրեւ հոգեխոտորանական հիւանդութիւն եւ կը թելադրէր «հոգեբոյժի մը այցելել»: Այս քննադատը Նազըմ Հիքմէթի երկերու հրատարակիչն էր, վերջին տասնամեակին հայկական «կեղծիքներու» եռանդուն «բացայայտողն» Թիւրքքայա Աֆաէօվ...

Պոզարսլանի յօդուածէն բխող հետեւութիւն մը, իմ կարծիքով, այն է, որ պէտք էէ չատ հաւատք ընծայել Թուրքիոյ արդիական ու ժողովրդավար երեւոյթին, քանի որ քեմալականութեան ճախողութիւնը անկէ հրաժարիլ չենթադրեր, ո՛չ ալ մտածել, որ անոր ծաւալումի ախորժակներուն եռին անպայման համաթրքական ուրուականը ներկայ է: Կ'օգտագործուի, հաւանաբար, բայց մղիչ ուժը չէ:

«l'Intranquille»ի այս առաջին հատորը բոլոր տուեալները ունի մտաւորական անհանգստութիւն պատճառելու համար: Ով որ քայլ կ'ուզէ պահել ներկայ մեր իրավիճակի գաղափարական խնդիրներուն հետ, պէտք է անպայման կարդայ զայն:

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

Պուէնոս -- Այրէս

«L'Intranquille» n° 1,
B.P. 75, 76960 Notre Dame de Bondeville

ԷՍԱԵԱՆՑԻՆԵՐՈՒ ԲԱԺԱԿԻ ՊԱՀԸ

Շրջանառարանները տարեկան հատկացները յատկապէս Սփիւռքի տարածքին, ատանդութեան մը վերածուած են դրեթէ: Դժուար է յստակել թէ այդ ելեւէջին մէջ կրթական այս կամ այն հաստատութեան հանդէպ յաղթանակի ըզգացո՞ւմն է զերակչիռը, թէ ենթակայական անցեալի մը կարօտին մղումը: Ինչ որ ալ ըլլայ պատասխանը ու բուն ախիթը համախմբումին, անցեալ մը բաժնած անձերու միասնութեան ջերմ մթնոլորտէն անդին, հետաքրքրական բաներ կան նաեւ ընկերային զեռնի վրայ:

Խաեանցլինեներու համախմբումն ալ որ տեղի ունեցաւ Հ· Բ· Ը· Մ·-ի Փարիզի Ա· Մանուկեան կեդրոնին մէջ, Յունուար 24-ին, ունէր այս յատկանիչները: Սրահը լեցուցած բազմութիւնը եկած էր անչուշտ անցեալի յուշեր բաժնելու, սակայն նաեւ հաւաքոյթը առիթ կ'ըլլար լսելէն յառաջ համեմատականներու, զազութային կեդրոնացումի մը: Այսպէս, բարի գալուստի խօսքէն ու յառնկայս երգուած Խաեանի քայլերգէն ետք երբ նորընտիր վարչութենէն Անահիտ Թէրզեան հակիրճ պատմականը կ'ընէր 1895-ին բացուած վարժարանին, կուտար նաեւ ներկայի պատկերը, Խաեանը այսօր ունէր 425 աչակերտ· 1992 -- 93 տարեշրջանի լիսէի չրջանաւարտ դասարանը կը բաղկանար 51 հոգիէ: Իսկ 1991 -- 92 աւարտական դասարանին համալսարան մուտքի յաջողութիւնը 40% եղած էր: Այս նչումները բնականաբար չատերու կողմէ բաղդատութեան լուս հրաւէր մը կ'ըլլային փարիզեան պատկերներու հետ...; Ուչագրաւ էր նաեւ ներկայութիւնը Պոլսոյ հայկական այլ վարժարաններու փարիզեան Սանուց Միութիւններու ղեկավարներուն -- կեդրոնական, Մխիթարեան, Ս· Խաչ Դպրեվանք -- որոնք գործակցութեան վախճաք Յոյներու ճակատագրին հետ: Գիրքը կը կազայ վերլուծումներու նեղմտութեան եւ բառապաշարի վիճելիութեամբ:

Կ'արժէ յիշել երկու դրուագային վկայութիւններ: 1966-ին, Թուրք ծայրայեղ աչքի գլխաւոր գաղափարախօսներէն մէկը՝ Ն· Աֆսըղ, կ'ըսէ· -- «Եթէ Քիւրտերը պետութիւն մը ստեղծելու պատրանքին տեւէն կը վազեն, իրենց ճակատագիրը պիտի ըլլայ երկրի երեսէն ջնջուիլը: Թուրք ցեղը ցոյց տուած է ինչպէ՞ս կրնայ վարուիլ անոնց հետ, որ աչք կը տընկէն հայրենիքի մը վրայ դոր ան ձեռք բերած է արեան եւ անձնահատելի աչխատանքի գնով: Ան այս երկիրէն մաքրած է Հայերը 1915-ին եւ Յոյները՝ 1922-ին» («Ենի Ազըչ», թիւ 1, Օգոստոս 1966):

Իսկ Պեշիկճիի դիրքերու չուրջ ծաւալած բանավէճերու կարգին, 1980-ին ճախակողմեան քննադատ մը կը բացատրէր Քիւրտերու հանդէպ անոր հետաքրքրութիւնը իբրեւ հոգեխոտորանական հիւանդութիւն եւ կը թելադրէր «հոգեբոյժի մը այցելել»: Այս քննադատը Նազըմ Հիքմէթի երկերու հրատարակիչն էր, վերջին տասնամեակին հայկական «կեղծիքներու» եռանդուն «բացայայտողն» Թիւրքքայա Աֆաէօվ...

Պոզարսլանի յօդուածէն բխող հետեւութիւն մը, իմ կարծիքով, այն է, որ պէտք էէ չատ հաւատք ընծայել Թուրքիոյ արդիական ու ժողովրդավար երեւոյթին, քանի որ քեմալականութեան ճախողութիւնը անկէ հրաժարիլ չենթադրեր, ո՛չ ալ մտածել, որ անոր ծաւալումի ախորժակներուն եռին անպայման համաթրքական ուրուականը ներկայ է: Կ'օգտագործուի, հաւանաբար, բայց մղիչ ուժը չէ:

«l'Intranquille»ի այս առաջին հատորը բոլոր տուեալները ունի մտաւորական անհանգստութիւն պատճառելու համար: Ով որ քայլ կ'ուզէ պահել ներկայ մեր իրավիճակի գաղափարական խնդիրներուն հետ, պէտք է անպայման կարդայ զայն:

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

Պուէնոս -- Այրէս

«L'Intranquille» n° 1,
B.P. 75, 76960 Notre Dame de Bondeville

ՄԻԱՑԵԱԼ ԵՒՐՈՊԱՆ ՄԱՆՐԱԴԷՏՈՎ

Բ.

6000 ՏԱՐԻ ԱՌԱՋ ԵՒՐՈՊԱՑԻՔ ՄԷԿ ԼԵԶՈՒ ԿԸ ԽՕՍԷԻՆ

6000 տարի առաջ Եւրոպացիք հասարակաց մէկ լեզու կը խօսէին, մինչեւ որ իրարու յաջորդող հարիւրաւոր ցեղախումբերը լեզուական հորիզոնը վերածեցին իսկական քալէյտոսքոփի մը:

Ալզասցիները, Քաթալոնները, Կելտերը, Քորսիքացիները, Կալլէսցիները եւ ուրիշներ՝ Ֆրանսա, Ֆրիուլացիները, Լատինները, յայտնեցին ու յաջողութիւն մաղթեցին Խաեանի վերակազմուած Միութեան:

Ա. Թէրզեանէն ետք խօսք առաւ վարչութեան ատենապետուհի՝ Հիլտա Գալֆայեան. ան ոգեկոչեց Խաեանի տնօրէնները, ուսուցչական կազմերու ծանօթ անուններն ու յայտնի աշակերտները: Հրաւիրեց վայրկեանի մը յոտնկայս լռութեամբ յարգելու բոլորին յիշատակը, ապա բաժակները բարձրացան Խաեանի կենացը, անխափան երթ մաղթելով անոր:

Վարչութեան կազմէն Մարգրիթ Շէրիք ալ խօսեցաւ Միութեան մշակութային բնոյթին վրայ, ըսաւ թէ հարցաթերթիկ մը պատրաստուած էր որ պիտի բաշխուէր ներկաներու, ճշդելու համար դիրքորոշումներ:

Գեղարուեստական ինքնաբուխ բաժին մը ընկերացաւ ճաշին որուն մասնակցեցան Արմէն Փանոսեան որ ուշադրաւ մեկնաբանութեամբ արտասանեց Վահան Թէքէեանի «Եկեղեցին հայկական»ը, երգիչ Մասիս, իր ընկերոջ՝ կատապետին հետ, Ակնայ մանիներու արտասանութեամբ՝ Ս. Պօղոսեան եւ հայկական հատաքոյթներու «ալեւոր Արարատ»ը՝ Պր. Ն. Պըշտիկեան:

ճաշ – հատաքոյթը խանդավառ մթնոլորտի մը մէջ չարունակուեցաւ մինչեւ յետ - միջօրէի ժամերը. եղան միութեան անդամագրումներ, յուշանուէրներու վաճառք եւայլն:

Հետաքրքրական պիտի ըլլայ տեսնել թէ անտարբերութեան համատարած մեր միջավայրին մէջ, Միութեան մշակութային ձեռնարկներն ալ պիտի վայելե՞ն նոյն հետաքրքրութիւնն ու բազմութիւնը...:

ԱՐՓԻ ԹՈՒԹՈՑԵԱՆ

տիւնները՝ Իտալիա, Թրքախօս Փոմաքները՝ Ցունաստան եւ բազմաթիւ ուրիշներ այսօր 40–ի կը հասցնեն Միացեալ Եւրոպայի ծոցին շրջանային փոքրամասնութեանց թիւը, անշուշտ անոնցմէ իւրաքանչիւրը իրեն յատուկ լեզուով:

Սակայն կայ տակաւին բարբառային լեզուները: Օրինակ, այսօր Ֆրանսայի մէջ պրըթոն լեզուն կը խօսուի աւելի քան 500·000 հոգիի կողմէ, բայց ասոր կից կան նաեւ լեզուներ, որոնք ծանօթ են հազիւ 1000 – 2000 հոգիի միայն. անոնցմէ է, օրինակ վէլշը ,որ ծանօթ է Ալզասի Լափուրթրուա շրջանի 1500 բնակիչներուն միայն:

Եւրոպայի հարաւ – արեւմտեան շրջանը, Սկովտիայէն Իռլանտա, անցնելով Կալլէսէն, աչքառու է հասարակաց քաղաքակրթութեան մը ինքնուիթիւնը՝ սեղկեզտականը: Սակայն կալլէական լեզուն նոյն փառքը չի վայելեր ամէնուրեք: Երբ Սկովտիոյ Հէպրիտ կղզիներու բնակչութեան 79%-ը կը գործածէ զայն, Ըլսթէրի գործածական լեզուն անգլերէնն է, նոյնիսկ Իռլ. իր արարքները անգլերէնն կը մատկագրէ:

Իսկ Սպանիա առաջին անգամ այցելող օտարականը կը չշմռի երբ ճայնասփիւռէն լուրերու հաղորդումը կը լսէ չորս լեզուներով՝ քաստիլոներէն, քաթալոներէն, կալլէսերէն եւ պասք: Նոյնիսկ «դաղթական» պետական պաշտօնեաները պարտաւոր են տեղւոյն լեզուն գիտնալու:

Իտալիա, աւելի քան 10 փոքրամասնութիւն կայք հաստատած են, բազմաթիւ սերունդներէ ի վեր: Մինչեւ 1860, ի բաց առեալ Հռոմը եւ Թոսքանը, իտալերէն լեզուն ժողովուրդին միայն 1%-ին հասկընալի էր: Այսօր 500 հազար հոգի կը խօսի Ֆրիուլերէն, կան նաեւ ալպանեերէն, յունարէն, խրուաթ, սլովէն, ռոմանչ, վենեթօ եւ սարտ լեզուները խօսողներ: Իր տեսակին մէջ իսկական մըրցանիշ կը կոտրէ թիթիչ լեզուն, որ ծանօթ է հազիւ երեսուն ընտանիքի, Ֆըրանքեւիտալական սահմանը՝ Վալ տ'Աօսթի մօտերը:

Լեզուական բարդ պատկեր մը կը պարզուի նաեւ Պելժիոյ մէջ: Երկրին հիւսիսը՝ աւետարանական Ֆլամանները եւ ներլանտախօսները, իսկ հարաւը՝ կաթողիկ Ուալոնները եւ Ֆրանսախօսները:

Լիւքսանպուրկի մէջ, չատ հին Ֆրանքեմոզլեան լեցըզերկէրը, հռչակուեցաւ ազգային լեզու:

Եւրոպայի ինքնուրոյն լեզուներուն հարկ է աւելցնել նաեւ հոն ապրող 8 միլիոն օտարականներու (ոչ – հասարակապետական) լեզուները: Միայն Լոնտոնի մէջ, աւելի քան 100 լեզու կը խօսուի, օրինակ՝ փէնճապերէն, պէնկալերէն, ուրտու, կուժարաթի, լեհերէն եւայլն, եւայլն:

ՔԱՂՀԱՆ

Ի ՅՈՒՇ
ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ
7–ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ

ՈՐ ՓԱԽՉԻԼ

Բայց ո՞ւր փնտռել հին օրհներգութեանց գինին
Երբ վերջին պարբեռնիներն ալ
խանդեցինք
Ո՞ւր ապաստանիլ արհաւրալից գալիքին դէմ
Երբ դժոխքներն իսկ մարեցինք մեր առջեւ
Բայց ո՞ւր տանիլ մեր սէրերը
Երբ ամէն երազ թաղեցինք
սեռապաշտութեամբ
Ո՞ւր վերջացնել այս խժալուր պայքարը
Երբ կը ջանանք վերջին
խաղաթիներն ալ
խաղել
Ո՞ւր հանգչեցնել մեր ականջներն ու
սրտերը
Երբ ժխորը կը շրջի իբրեւ արիւն մեր մէջ
Եւ ո՞ւր գտնել ափ մը մաքուր հող
Որ ապականած չըլլայ անցեալին սեւ
արիւնով
Եւ ուր փորձենք փախչիլ...

***

ԵՐԲ ՊԻՏԻ ԴԱԴՐԻ ԱՅՍ ԼՌՈՒԹԻՒՆԸ

Հայ կաթողիկէի մը
խրոխտ գանգահարումին յաջորդող
լռութեան պակուցումին մէջ՝
կը կարդամ արհաւիրք եւ ողբ.
Ո՛ւր որ ալ հնչէ արոյրը
ո՛ր հաստաբազուկ գաւառացին ալ ըլլայ
ժամկոչը
չկայ նուագարան մը
չկայ զօզանիչ մը
չկայ պոռոչիւն մը
աւելի ողոքիչ
եւ աւելի յուսահատեցուցիչ՝
քան աղեկտուր այդ կանչը,
որ մե՛րն է
եւ
դարերէ ի վեր
չի կրնար մեզ հաշտեցնել
Աւորհետ՝
որ ո՛չ ականջ է ո՛չ աչք,
եւ հինգ հազար մեթր բարձրութեամբ
անտարբեր ժայռ մը նետելով մեր
երեսին՝
մեզ թողուցած գացած է շատո՛նց,
ծաղկեցնելու եւ ջերմացնելու համար
ուրիշներ,
որոնք կը սնանին մեզի պէս որսերու
արիւնով...

Ու մենք
ամէն օտար հորիզոնի տակ
նոր կաթողիկէներու վրայ
նոր զանգակներ կը կախենք,
կը գտնենք գաւառական կաշմբուռն
բազուկներ՝
որոնք աւելի ուժով կը հարուածեն
մետաղը,
բայց չենք կրնար անոնց ողբը փոխել
խինդի
եւ անոնց հեկեկանքը վերածել
ծիծաղի ...

Ամէն զանգահարումի խրոխտ զօզանիչին
յաջորդող լռութեան անմեկնելի
պակուցումին մէջ՝
ի զուր ծուարած՝
մենք կ'սպասենք
կ'սպասենք որ այդ ահաւոր լռութիւնը
դադրի
եւ թերեւս սկսինք ապրի՛լ ...

ՄԿՐՏԻՉ ՀԱՃԵՆ

«Հոդէն երկինք»

1 9 7 5

ՍԷՆ-ԺԵՐՄԱՆ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻԻՆ

Սէն – Ժերմէն Հայաստանեայց Առաքելական Ս. Սահակ – Մեսրոպ Եկեղեցւոյ Թաղական Խորհուրդի ընտրութեան արդիւնքն է. – (ընտրութիւնը տեղի ունեցաւ Կիրակի, Յունուար 17–ին):

Ընտրուեցան Պարոններ. –

Արթօ Տէր – Մինասեան, Պերճ Կարապետեան, Վարդան Հաճիվարդանեան, Գրիգոր Հոթոթեան, Յակոբ Յովսէփեան, Ռոպէր Ժամկոչեան, Ժիրայր Մանկիեան, Սարգիս Էօզեան, Բերոր Փունարճեան, Դաւիթ Եալըք, Յովսէփ Եալըք:

Ընտրուած 1 տարուան համար, նորընտիր Թաղական Խորհուրդը Հինգշաբթի, Յունուար 21–ին ժողով գումարեց, որուն ընթացքին կազմեց իր հետեւեալ վարչական մարմինը՝

Նախագահ՝ Պերճ Կարապետեան
Փոխ – նախագահ՝ Սարգիս Էօզեան
Քարտուղար՝ Ժիրայր Մանկիեան
Փոխ – քարտուղար՝
Արթօ Տէր – Մինասեան
Գանձապահ՝ Գրիգոր Հոթոթեան
Փոխ – գանձապահ՝ Դաւիթ Եալըք
Փոխ – գանձապահ՝
Վարդան Հաճիվարդանեան
Փոխ – գանձապահ՝
Արթօ Տէր – Մինասեան

ՅՈՒՇԵՐ ԱՆՑԵԱԼԷՆ

ՆՈՒԷՐ ԽԱՐԲԵՐԴՑԻՆԵՐՈՒՆ
Մասն Ա.

Գրեց՝ Հ. ՄԻՒԱՑԵԼ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

Է.
ՄԵՐ ԼԵՌՆԵՐՈՒ ՁՄԵՌԸ

Ցուն կը հասնէինք չատ անգամ պատրաստած զգեստներով, հաւու պէս թըրջած, մայրս անմիջապէս «եկուր տղաս, կ'ըսէր, վրադ փոխեմ թրջած ես հիւանդ կրնաս ըլլա» եւ կը հագուեցնէր նոր եւ չոր հագուստներս:

Ձմրան ցուրտ օրերուն ալ մենք ձիւնի մէջէն ճամբայ բացած եկեղեցի կ'երթայինք առաւօտ մաքուր եւ կոկիկ հագուած խումբ – խումբ ընկերներով, եկեղեցիին ճամբան կը բռնէինք. ուրիշ տեղ չունէինք այդ օրերուն երթալու, ոչ մարզադաշտեր, ոչ ալ ռանտեվուններ տայլեր, եկեղեցիի բակը մեր խաղավայրն էր:

Հոն երգեր եւ շարականներ կը սորվէինք, եւ եկեղեցիէն մեկնելէ առաջ ղրան առջեւ կը շարուէինք եւ «Հայր Մեր» մը կ'երգէինք եւ ապա կը ցրուէինք:

Ը.
ՄԵՐ ԼԵՌՆԵՐՈՒ ՁԻՒՆԱՀԱՒԸ

Մեր լեռները վեց ամիս ձիւնով ծածկուած կը մնային. Մայիսին կը սկսէր ձիւնահալը, ինչ դեղեցիկ եւ յիշատակելի օրեր, արեւուն տաքուկ ճառագայթներուն տակ, նախ սառած ձիւնը կը կակուղնար, փխրուն հատիկ – հատիկ կ'ըլլար, եւ ապա, լեռներու կողերէն պաղուկ զուլալ ջուրը կը սկսէր զաղտնի ճամբաներ բանալ եւ հոսիլ դէպի ձոր, ամէն կողմերէն զլզլացող առուակները, գիրար կ'ողջունէին կարծես, իրարու ձեռք կուտային, իրարու կը միանային եւ ուրախ զուարթ հազարաւոր դեռահասներ սարերէն վար կ'իջնէին, դէպի ձոր, այս օրերուն մեր Խրաու ակնաղբիւրը սառուկ կը յորդէր, իր ափերը կը լայնայային և անանցանելի կը դառնային եւ փրփրալով եւ ֆըշալով «Ջայ»էն (առու) վար կը վազէին. այս օրերուն մենք տղաքս խմբովին «Ջայ» կը վազէինք, գիրար ջուրը կը հրէինք, փայտեր կը նետէինք ջուրի հոսանքին եւ դեռահասը կառաղօրէն կը քշէր, կը տանէր դէպի վար դէպի Սինամուտ, դէպի Հիւսենիկ, ուր իրարու եռեւէ երկու ջաղացքներ կը դարձնէր: Կառակելով ընկերներով ուրախ զուարթ տուն կը դառնայինք մեր մայրերուն աւետելու Խրաու աղբիւրին ջուրերու առատութիւնը. մայրս կ'ուրախանար:

Մեր տանիքները սակայն տակաւին կը մնային ձիւնի հաստ խաւի մը տակ, դիւրաւ չէին հալեր տանիքներու ձիւները, ուստի ամէն տնուոր պէտք էր իր տան ձիւնը ինքը մաքրէր, ես եղբայրս Մարտիրոս, քոյրերս մէկ - մէկ հատ թիակները կ'առնէինք եւ տանիք կը բարձրանայինք, եւ մեր թիակներով ձիւնը կը քըշէինք տանիքին եզերքը եւ վար կը թափէինք, տանիքները կ'աղատէին ծանր ձիւնէն, սակայն մեր փողոցները մեր տան առջեւէն անցնող ճամբուն մէջ ձիւներու կոյտեր կը ձեւանային եւ ճամբան անանցանելի կը դարձնէին, ուստի մեր տան առջեւէն ալ պէտք էր ձիւնը մէկդի նետէինք եւ դէպի չուկայ ճամբայ բանայինք, չատ անգամ տղաներս հանդիստ կրնայի՞նք կենալ, տանիքներու բարձունքէն, իբարու հետ ձիւնագնդակ կը խաղայինք եւ կ'ըլլար որ ծուռ նետուած գնդակ մը մեր դրացիին ապակին կոտրէր. վախով կը փախչէինք բայց դրացին զանգատի կուգար. «ձեր Հանրին մեր ապակին կոտրեր է». մայրս հազար նեղրողութիւն կը խնդրէր:

Թ.
ՄԵՐ ԼԵՌՆԵՐՈՒ ՁԻՒՆԹԱՂԻԿԸ

Մեր լեռները հազիւ ազատած ձիւնի ծանր բեռէն, բարակ ձիւնի խաւի տակէն ահա գլուխնին վեր կը բարձրացնէին մեր լեռներու չուշան յատմիկ ձիւնծաղիկները, գեղեցիկ գոյներով, կարծես տակաւին ցուրտէն կը դողդողային, նուրբ եւ փափուկ եւ կարծես մեզի կ'ըսէին. մեզի մի՛ դպչիք:

Ի՛նչ բոյր ունէին. նոյն օրերուն մենք տղաներս խմբովին զարձեալ լեռ կը վազէինք ձիւնծաղիկ հաւաքելու. իրարու հետ կը մրցէինք, ո՞վ պիտի կարենայ աւելի հաւաքել. ամբողջ լեռը տակն ու վրայ կ'ընէինք կը կոխկրտէինք, քարերու տակէն ձիւնին մէջէն ձիւնծաղիկ հաւաքելու. եւ երբ բաւական հաւաքած էինք, խմբովին տուն կը վազէինք, դռնէն բացագանչելով. «մայրի՛կ, մայրի՛կ ահա քեզի ձիւնծաղիկ». մայրս կ'ուրախանար, կ'առնէր կուրծքին կը դնէր, կը հոտուըտար եւ խնամքով ծաղկամանի մը մէջ դնելով սեղանակին կեդրոնը սեղանին վրայ կը դնէր:

Ուրախ էի երբ երեկոյեան հայրս տուն կուգար աչքին կը զարնէր սեղանին կեդրոնը դրուած ձիւնծաղիկը. ան ալ կ'ուրախանար կ'առնէր կը հոտուըտար, կը համբուրէր զիս եւ կ'ըսէր «ազուր Հանրիս գարունը մեր տունը բերեր է»:

Ժ.
ՄԵՐ ԽԱՂԵՐԸ

Ցունէսին մեր դպրոցները կը գոցուէին, եւ փողոցները տղաներով կը լեցուէին ի՞նչ կրնային ընել այդ բարի տղաքը, առաւօտէն մինչեւ իրիկուն տո՞ւնը կենալ, տան մէջ գործ ընելիք չունէին, այսօրուան տղոց խաղերը գոյութիւն չունէին, ոչ ալ ծով երթալ, կամ ամարանոց. մեր ծովը մեր «Ջայն էր», «Խրաուի աղբիւրը», Ջային եզերքները աճող թթենի եւ բարտիի ծառերը, «Խրաուի» եզերքները աճող ծառաստանները:

Առաւօտ ժամը 9 – 10 եղած, մեր դրան առջեւ արդէն հաւաքուած կ'ըլլային ընկերներս, եւ զարձեալ «Խրաու աղբիւրին» կամ «Ջային» ճամբան կը բռնէինք. պոռալով կանչելով, ուրախ զուարթ «Ջայ» կը հասնէինք, ուր տափարակ փոքր տարածութեամբ դաշտ մը կար, հոն կանգ կ'առնէինք, եւ կ'որոշէինք թէ ի՞նչ խաղանք:

(Շար. 4)

(Շար. Ա. Էջէն)

թիւնը, կամ տնտեսութեան սեփականացումը։

«Բոլոր այս միջոցառումները ամփիւռկան անհրաժեշտութիւն են, *կը գրէ Փարիզի քաղաքապետին խորհրդականը.* եթէ կարելի չըլլայ Հայաստանի շրջափակումին վերջ տալ, կը վախնամ որ երկիրը երկարատեւ հոգեվարքէ մը ետք, կրկին զոհը դառնայ, այս անգամ աւելի Թուրքիոյ կամ Պարսիկներուն, քան՝ Ռուսներուն»։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈՂՊԱՏԻ նեռածումները սահմանափակելու Միացեալ – Նահանգներու որոշումը բուռն հակազդեցութիւններու պատճառ եղած է Ֆրանսայէն զատ, Գանատայի, Պրազիլիոյ, Արժանթինի, Ճափոնի ու այլ երկիրներու մէջ։ Վարչապետ Պէրէկովուա կը սպառնայ Եւրոպայի մակարդակով վճռադարձութեան միջոցառումներու դիմելով։

ՋԱՁԻՐԻ մայրաքաղաքին Քինչասայի մէջ Յունուար 28-ի երեկոյեան դիպուածական զնդակով մը մահացած է Ֆրանսայի դեսպան Ֆիլիփ Պեռնար որ պատուհանէն կը դիտէր փողոցի ցոյցերն ու իրարանցումը։ Ափրիկեան մայրաքաղաքը թատերաբեմ է դինեալ խումբերու բախումներուն ու համատարած թալանի։

ԻՐԱՆի Ներքին նախարարը պաշտօնական այցելութեամբ մը Անգարա գտնուած է ուր ստորագրուած է իրանեւթուրք ապահովութեան գործակցութեան համաձայնութիւն մը։ Գլխաւոր նիւթը եղած է ահաբեկչական արարքներու կանխումը։

ԹՈՒՐՔ լրագրող Ուզուր Մումճուի ապանութենէն քանի մը օր ետք, առաջքը առնուած է նոր մահափորձի մը։ Ահաբեկիչներ հակազդակ զէնքերով դիրք բռնած են ծագումով հրեայ գործարար Ժաք Քամհիի ճամբուն անկիւնը, կրակելու համար անոր դրահապատ ինքնաշարժին վրայ. սակայն թիկնապահներու արթնամտութիւնը եւ արագ միջամտութիւնը արգելք եղած է արարքին։ Ահաբեկիչները խոյս տուած են։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉԻ Անիէռ Պուա – Գոլոմպ եւ Արժանթէօյի «Ակնունի» մանուածիւղը, ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները Փետրուար 4, ժամը՝ 20·30-ին

CENTRE ADMINISTRATIF D'ASNIERES

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Իսի-ի Հայ Առաքելական եկեղեցւոյ հոգարարձութիւնը շնորհակալութեամբ ընդունած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները Մատաղի առիթով։

Տէր եւ Տիկին Փ. Գուլուեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ո. Պաամաճեան, Տէր եւ Տիկին Է. Մուրատեան, Տէմիրճեան ընտանիք, Տիկին Վէլան 400-ական Ֆրանք, Պր. Յ. Պալեան, Տէր եւ Տիկին Աւետեան, Տէր եւ Տիկին Ա. Քնարեան, Օր. Ա. Ալեռանեքեան, Տէր եւ Տիկին Ն. Մխքայէեան, Տէր եւ Տիկին Ազդամ Մուրատեան 300-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Տարաքճեան, Տիկին Ղազարոսեան, Տէր եւ Տիկին Մէմէրեան, Տէր եւ Տիկին Լէսլօ Ալթունեան, Տէր եւ Տիկին Ա. Ալթունեան, Գրվրքեան ընտանիք, Տէր եւ Տիկին Մ. Քոլոյեան 250-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ա. Քուքաս, Պր. Ա. Ասատիկեան, Տիկին Ս. Տէր – Յակոբեան, Մաթեան Սկֆէրեան, Տիկին Ա. Գրիգմէճեան, Տիկին Վ. Մատթէոսեան, Տէր եւ Տիկին Հ. Գրիգորեան, Տիկին Լ. Պէնլեան, Տէր եւ Տիկին Թաւուքճեան, Տէր եւ Տիկին Ս. Տամլամեան, Տէր եւ Տիկին Ե. Տիւրիքլի, Տիկին Ա. Մանուկեան, Տէր եւ Տիկին Մ. Մանուկեան, Տէր եւ Տիկին Շ. Ոսկերիչեան, Տիկին Ս. Տէնիզ, Տիկին Ս. Ըմբատեան, Տիկին Լ. Ղուկասեան, Պր. Ալ. Քիրէմիճեան, Տիկին Ժ. Ժիտէր, Տիկին Վ. Մանիսեան, Լէնոթէք, Տիկին Վ. Քէսթէնեան, Աւագեան – Նորիկեան, Պր. Ա. Պօղոսեան, Տէր եւ Տիկին Յ. Սարաֆեան, Տէր եւ Տիկին Վ. Զաքըրեան, Լանս ընտանիք, Քէշկէրեան ընտանիք, Տէր եւ Տիկին Իփլիքճի, Պր. Կ. Տէրտէրեան, Ոմն, Ոմն 200-ական Ֆր., Տիկին Ա. Հապէշեան, Ոմն, Ոմն, Տիկին Փանիկեան, Տիկին Է. Աւագեան, Տէր եւ Տիկին Է. Աւագեան, Տիկին Փ. Մարտիրոսեան, Տէր եւ Տիկին Յ. Ասլաճեան, Պր. Յ. Սարաֆեան, Տիկին Թ. Պարսպանեան, Ղուկասեան – Սմոռնեան, Տիկին Ա. Ղուկասեան, Տիկին Նիկողոսեան, Տէր եւ Տիկին Արթին Տամլամեան, Տիկին Զ. Ասլան, Տիկին Շ. Գալայճեան 100-ական Ֆր.։

ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ
ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ
15, rue Jean-Goujon, Paris 8e

ԲԱՐԵԿԵՆԴԱՆԻ ՃԱՇ

Կիրակի, Փետրուար 21, ժամը 13-ին

Մայր եկեղեցւոյ
"Նուրհան Փրէնկեան" սրահին մէջ

Ճաշի ծախքերու
մասնակցութիւն՝ 150 Ֆր.

Արձանագրուիլ մինչեւ Կիրակի Փետրուար 14 ներառեալ, հեռաձայնելով՝
Մայր Եկեղեցւոյ Դիւանին՝
43·59·67·03

HAMASKAïNE - Paris

RENCONTRE - DEBAT

avec

ANAHID DONABEDIAN
Docteur es Sciences du Langage
Responsable de la Section
d'Etude Arménienne à l'INALCO

Sujet :
COMMENT PEUT-ON ETRE ARMENOPHONE?

Vendredi 5 Février à 20 heures 30
Salle «Zarouhi et Dikran Démirian»
M.C.A.-Paris
17, rue Bleue, Paris 9e

ARMENIE
Promotion spéciale
depuis le 16 Décembre
PARIS-EREVAN-PARIS
(VOL HEBDOMADAIRE DIRECT)

3665 FRS

Franchise de bagage autorisé : 2 valises par personne

Renseignement et inscriptions :

SABERATOURS - SEVAN VOYAGES

31, rue d'Argenteuil	48, cours de la Liberté	37, rue Hanrabedoutian
75001 PARIS	69003 LYON	EREVAN 10
Tél. : 42 61 51 13	Tél. : 78 60 13 66	Tél. : 52 85 48
Fax : 42 61 94 53	Fax : 78 60 92 26	Fax : 52 54 48

Meubles Ghazarian
4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance
Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

"Բացառիկ զեղչ «Ծառաչ»ի բաժանորդներուն"

ՆՈՒՊԱՐԵԱՆ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆԸ
LA BIBLIOTHEQUE NUBAR

et

l'U.G.A.B.-JEUNES
Հ·Բ·Ը·Մ·-ի երիտասարդացը
organisent / կը կազմակերպեն

une Soirée littéraire
(en français)

Գրական Երեկոյթ մը

avec

Albert ANDONIAN /
Ալպէր ԱՆԴՈՆԵԱՆ
(écrivain et conteur)

autour de ses dernières publications
«HISTOIRE D'UN AKHPAR»
«L'ARMENIE ETERNELLE»

le vendredi 5 Février à 20h30

au Centre Culturel A. Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e

Renseignements au 45 20 03 18

—— entrée libre ——

JOURNÉE
CROIX BLEUE

PORTE OUVERTE
CONFERENCE
DEBAT

Dimanche 7 Février à 15 heures
Salle Communautaire arménienne
7, rue Bernard Palissy - 42000 St-Etienne
Avec la présence et la participation de :
HELENE MERDJANIAN
Présidente de la C.B.A.F.

Projection d'un film

Un cocktail clôturera cette journée

— ENTREE LIBRE —

SOIREE
"JEUNES"
à l'ECOLE TEBROTZASSERE

animée par « *DISCO NIGHT* »

le Samedi 6 Février à partir de 21h30

Salle des Fêtes de l'Ecole
TEBROTZASSERE
1, Bd. du Nord, 93340 LE RAINCY

—Entrée : 100 F.—
——*Boisson non alcolisée à volonté*——

Renseignements au 43 81 01 72

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

La M. C. A. reçoit
le compositeur
KHATCHADOUR AVEDISSIAN
d'Arménie

le Vendredi 5 Février à 20h45 précises

Présentation - Intervention
Débat
suivi d'un
RECITAL
avec la participation de l'orchestre de l'Ensemble arménien *NAVASART*

—— Entrée libre ——

9, rue Madrid, 94140 ALFORTVILLE
Tél.: 43 76 55 89 Fax : 43 78 66 64

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R.C. Paris Commission Paritaire : No 55935